

EESTI VABARIIGI TARTU ÜLIKOOLI
TOIMETUSED

ACTA ET COMMENTATIONES
UNIVERSITATIS TARTUENSIS
(DORPATENSIS)

C

ANNALES

X

TARTU 1929

EESTI VABARIIGI TARTU ÜLIKOOLI
TOIMETUSED

ACTA ET COMMENTATIONES
UNIVERSITATIS TARTUENSIS
(DORPATENSIS)

C

ANNALES

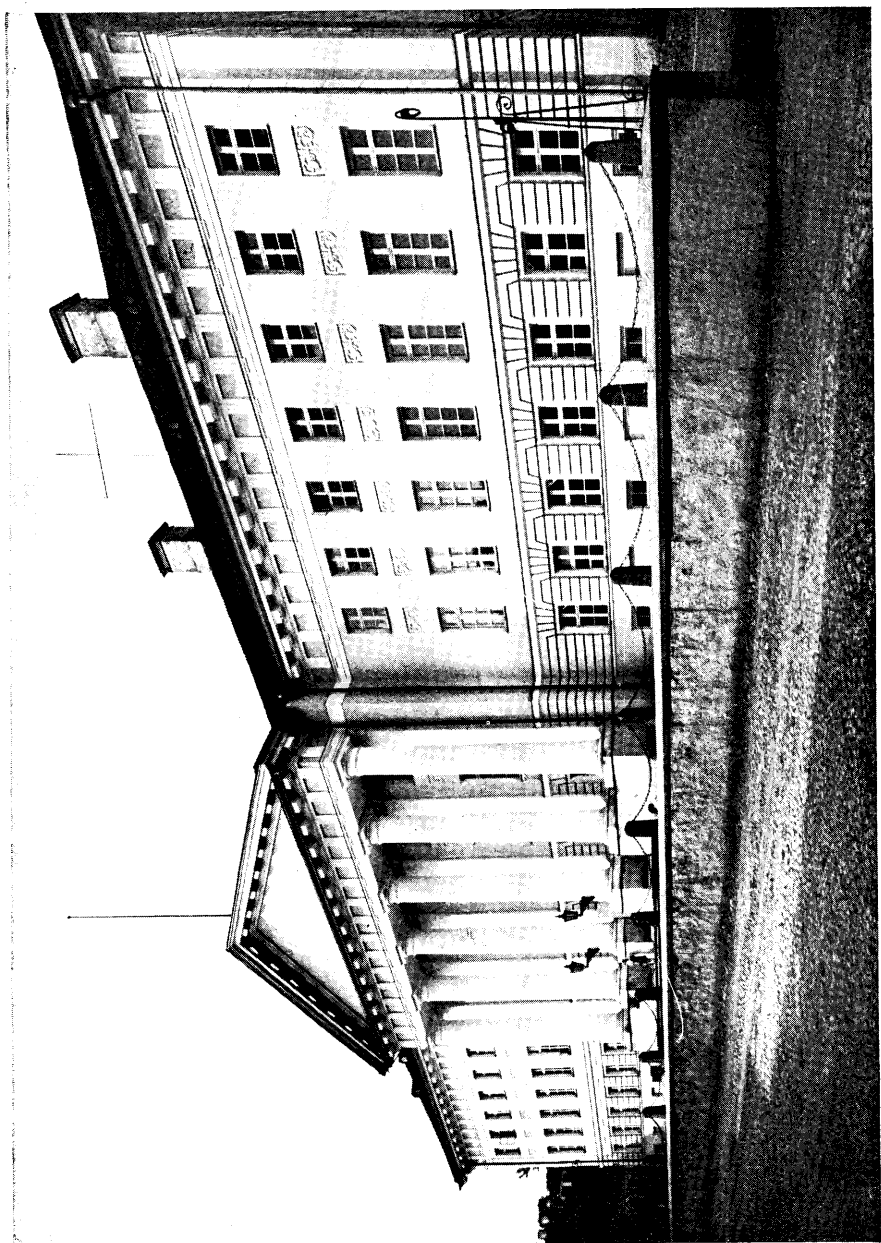
X

TARTU 1929

Sisukord. — Contenta.

Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919—1929.

EESTI VABARIIGI
TARTU ÜLIKOOL
1919—1929

Ülikooli peakhoone.

EESTI VABARIIGI
TARTU ÜLIKOOL
1919—1929

*Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli Toimetused —
Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis) C X.*

Eessõna.

Lähenedes Eesti kõrgema teadus- ja õppeasutise 10-dale aastapäevale, püstitati Tartu Ülikooli juhtivais keskorganeis juba aegsasti küsimus, kuidas väärikalt pühitseda seda silmapaistvat tähtpäeva Eesti haridusloos. Küsimuse ettevalmistamiseks Ülikooli Valitsuse poolt 27. IV 1928 valitud komisjoni (koosseisus rektor prof. H. K o p p e l, prorektor J. K õ p p ja dekaan H. B. R a h a m ä g i) ettepanekul otsustati Ülikooli vastavate keskorganite (Ül. Valitsuse ja Nõukogu) poolt 10-daks aastapäevaks avaldada ka üksikasjalisem ülevaade selle teadus- ja õppeasutise kujunemise kohta nii üldiselt kui ka erialadel.

Kavatsetud ülevaate üldkava, mis oli korduvalt Ülikooli Valitsuses arutamisel, võeti vastu käesoleva aasta märtsis. Selle teostamine anti Ülikooli Rektoraadi hoolde, kusjuures koguteose tegevtoimetajaiks kutsuti dots. P. T r e i b e r g ja mag. H. K r u u s. Rektoraat ühes toimetajatega pidas rea koosolekuid, kus arutati ja otsustati mitmeid üldisi põhimõtteid kui ka praktilisi küsimusi käesoleva koguteose toimetamisel. — Seejuures võeti juhtivaks põhimõtteks, et ilmuvas ülevaates esitataks võimalikult objektiivselt ainult olulisemaid ja täpsaid andmeid meie kõrgema teadus- ja õppeasutise elust esimese kümnendi kestes.

Selleks nõutati kõige pealt ajalooline ülevaade Tartu Eesti Ülikooli saamisloost ja kujunemisest möödunud kümnendi vältel end. ülikooli kuraatorilt prof. P. P õ l l u l t. Teaduskondadelt hangiti ülevaate jaoks andmeid käesoleva aasta kevadel koostatud erikavade järgi. Selle tulemusena saabusid kõige pealt ülevaated teaduskon-

dade 10-aastase tegevuse kohta, mille koostasid vastavad dekaanid: Usuteaduskonna kohta — prof. H. B. R a h a m ä g i, Õigusteaduskonna kohta — prof. J. U l u o t s, Arstiteaduskonna kohta — prof. K. K o n i k, Filosoofiateaduskonna kohta — prof. K. R a m u l, Matemaatika-loodusteaduskonna kohta — dots. H. P e r l i t z, Loomaarsti-teaduskonna kohta — prof. K. S a r a l, Põllumajandus-teaduskonna kohta — end. dek. prof. J. M ä g i (teaduskonna üldine kujunemine ja agronoomia-osakond ühes vastavate õppetoolidega) ja prof. A. M a t h i e s e n (metsaosakond ühes vastavate õppetoolidega). Ülevaade Ülikooli Raamatukogu kohta on selle juhatajalt Fr. P u k s o v'ilt, „Ülikooli Toimetuste“ (Acta et Commentationes) kohta — prof. J. K õ p u l t (toimetamine) ja prof. W. A n d e r s o n'ilt (statistilised andmed). — Statistilised üldandmed on esitatud Ülikooli Sekretariaadilt ja majanduseosakonnalt. Ülevaade üliõpilaskonna arengu ja tegevuse kohta on koostatud üliõp. J. L i b e poolt ja selle ajalooline osa üliõp. E. K u l l i ja H. E v e r t i esitatud andmeil. Ülikooli juures registreeritud akadeemiliste organisatsioonide kohta saadi andmed nende juhatustelt Ülikooli Rektoraadi poolt selleks korraldatud ankeedi põhjal.

Saabunud materjal läks koguteose tegevtoimetajate kätte, kelle ülesandeks oli korraldada see trükivalmis. Toimetajail tuli peamiselt taotella esitatud andmestikus tarvilikku välist ühtlust ja ülevaatlikkust, kuna sel puhul sisuliselt uute momentide juurdetoomisest keelduti. Taotletavast ühtlusest lubati siiski mõningaid väheolulisi kõrvalekaldumisi, silmas pidades teatavate teaduskondade ja asutiste eriomadusi.

Esialgu oli kavatsus avaldada käesolevas koguteoses ka õppejõudude teaduslikkude teoste nimestik. Kuid suure ebaühtluse tõttu nõutud nimestikkude esituses, kusjuures pidi arvestatama ka koguteose trükiruumi piiratust ja toimetamiseks ning trükkimiseks jäänud aja lühidust, oldi sunnitud sellest kavatsusest loobuma. Ühtlasi tunnistati otstarbekohaseks, et teaduskonnad võtaksid käsile oma õppejõudude teaduslikkude teoste nimestikkude süstemaatilise kogumise, mille tulemused vajaksid trükis avaldamist edaspidi eriteosena.

Illustreeriva ainese avaldamise suhtes tuli piirduda ainult kõige olulisemaga. On esitatud ülesvõtteid ainult ülikooli tähtsamaist kinisvaradest, juhtivaist tegelasist, õppejõudude rühmadest ja ametkondadest. Esialgsest kavatsusest tuua pildilisi illustratsioone ka õpetegevusest tuli hiljemini loobuda. — Teoses toodud ülesvõtted on valmistanud foto-ateljee A. Lomp.

Mitmesuguste takistuste tõttu võidi käesoleva koguteose trükkimisele asuda alles 1. novembril. Nii pidi võrdlemisi mahuka teose käsikirja viimistlemine ja trükkimine teostuma omaviisi rekordse kiirusega, milline asjaolu võiks vabandada mõningaid võimalikke ebasasusi ilmuvas raamatus.

Lõpuks lubatagu avaldada tõsist lugupidamist kõigile neile, kes on kaasa aidanud Eesti Ülikooli saamis- ja arenemislugu võrdlemisi täielikult valgustava ülevaate valmimisele ettenähtud tähtajaks. Selles mõttes mainitagu siin kõigi artiklite autorite, ülikooli ametkonna ja abijõudude jäädava väärtusega teeneid, eriti aga tegevtoimetajate suure andumuse ning hoolega tehtud tööd; samuti tuleb tunnustavalt mainida K./ü. „Postimehe“ trükikoja juhatajat ja tehnilist personaali, kes toimetajate tööd igapidi on soodustanud. — On õigustatud lootus, et kõigi ühise tahte ja töö viljana esinev ülevaade osutub vääriliseks lisandiks Eesti Ülikooli nüüd juba ajalukku kuuluva esimese aastakümne tegevusele.

Joh. Köpp,

Tartu Ülikooli rektor.

Tartus, 23. XI 1929.

Redaktsioonilisi märkmeid.

Andmed teaduskondade, asutiste, õppejõudude ja ülikooli juures registreeritud seltside kohta on toodud, peale mõne erandjuhtumi, ajavahemiku kohta kuni 1929. aasta I poolaasta lõpuni.

Õppekohtade täitmise ja õppe- ning abijõudude ametisemääramise resp. edutamise kohta toodud kronoloogilised andmed märgitsevad vastava kõrgeima instantsi otsuse momenti, erandjuhtumel — ametisse astumise arvamise momenti. Sama maksab ka teaduslikkude kraadide kohta toodud andmete puhul.

Õppejõudude teaduslikud kraadid on reeglipäraselt mainitud ainult vastavate õppejõudude poolt täidetavate õppekohtade kirjeldustes.

Õppe- ja abijõudude ametisoleku aja märkimisel esinev pikk kriips daatum järel kirjavahemärgi ees (näit.: 22. X 1924 —) tähendab vastava isiku edasiollemist viimati mainitud ametis aruande-aja lõpul.

Teaduskondade aruandeis leiduvas õppetoolide ja õppejõudude loendis ei ole arvestatud 1924. a. kevadel ettevõetud professorite ümbernimetamist korralisteks professoriteks ega seniste professori kohuste täitjate ümbernimetust erakorralisteks professoriteks (vt. P. Põld, Tartu Ülikool 1918—1929, käesolev koguteos, lk. 55 jj.), sest see ümbernimetus, olles puht-terminoloogilist laadi, ei märgitsenud mingit tegelikku muutust antud olukorras ega vastavate isikute tõusu ametiredelil.

Määralistele õppejõududele tehtud õppeülesanded ei ole toodud õppeülesande-täitjate nimistus, vaid nende õppetoolide kirjeldustes, mille juurde vastavad õppeülesanded sisuliselt kuuluvad. Erandiks on määraliste õppejõudude õppeülesanded, mis otseselt ei kuulu ühegi vastava teaduskonna õppetooli juurde.

Akadeemilised teaduslikud seltsid on toodud nende vanaduse, teised ülikooli juures registreeritud seltsid tähestiku järjekorras. Viimaste kohta vt. veel joonealust märkust lk. 412.

Sisukorras on toodud ainult säärase tabelite pealkirjad, mis moodustavad iseseisvama ilmeaga alaosa. Tabelite pealkirjad sisukorras on toodud kursiivkirjaga.

Teoses esitatud ülesvõtted on tehtud 1929. a. sügisel. — Sisukorrale järgnevas piltide nimestikus märgitsevad toodud arvud vastavale pildile järgnevat lehekülge.

Peale harilikku lühenduste on käesolevas teoses tarvitatud järgmisi: korr. prof. — korraline professor, erakorr. prof. — erakorraline professor, prof. k. t. — professori kohuste täitja, dots. — dotsent, dots. k. t. — dotsendi kohuste täitja, a. j. — ajutine, ülemäär. — ülemääraline, a. s. s. — assistent, p. - a. — poolaasta.

Sisukord.

	Lk.
Tartu Ülikool 1918—1929	1—106
I. Eesti Ülikooli mõttest kuni piduliku avamiseni	1
1. Eesti Ülikooli mõtte sünd	1
2. Ülikooli ülevõtmine	4
3. Ülikooli uuestiavamise esimesed eeltööd ja põhi- mõttelised alused	9
4. Ülikooli suvekursused 1919	15
5. Ülikooli Ajutise Nõukogu loomine ja selle esimesed toimingud	16
6. Üliõpilaste vastuvõtmine ja õppetöö algus	24
7. Usuteaduskonna kinnitamine ja korraldus	27
8. Ülikooli põhikirja eelnõu väljatöötamine	28
9. Ülikooli asutiste ja majanduse korraldamine	31
10. Ülikooli pidulik avamine	33
II. Ülikooli kasvamine ja kujunemine kuni põhikirja maks- mapanekuni 1920—1925	37
11. Üldine karakteristika	37
12. Rektori ja prorektori ametiseseadmine. Ajutise Nõu- kogu tegevus ja koosseis	39
13. Õppekohtade arvu kasvamine	40
14. Õppekohtade täitmine ja õppejõud	49
15. Õppetöö korraldus ja õppekavad	58
16. Õppeasutiste loomine ja täiendamine. Ülikooli tea- duslik töö	63
17. Üliõpilased ja üliõpilaskond	69
18. Ülikooli majanduselu	74
19. Ülikooli põhikirja valmimine ja selle maksmapanek	78
III. Ülikool 1926—1929 I p.-a.	87
20. Ülikooli juhtivad organid ja nende tegevus	87
21. Õppekohtade koondamine	90
22. Õppejõud ja nende majanduslik seisukord	93
23. Õpetus, õppeasutised ja üliõpilased	98
24. Pidulikke sündmusi ülikooli elust 1919—1929	105

	Lk.
Statistilisi andmeid	107—118
<i>Õppejõud, assistendid ja muud abijõud 1. XII 1919 —</i>	
<i>1. XII 1928</i>	107
<i>Ülikoolis õppijate arv 1919.—1929. a.</i>	108
<i>Üliõpilaste ja rohuteaduse kuulajate arvuline liikumine</i>	
<i>1919. a. — 1929. a.</i>	109
<i>Üliõpilaste arv teaduskondade ja soo järele 1919.—1929. a.</i>	110/111
<i>Üliõpilaste jaotus rahvuse järele 1919.—1929. a.</i>	112
<i>Üliõpilaste rahvuslik koosseis üksikuis teaduskonnis</i>	
<i>1. XII 1923, 1. XII 1926 ja 1. XII 1928</i>	113
<i>Üliõpilaste riikkondsus 1. XII 1923, 1. XII 1926 ja 1. XII</i>	
<i>1928 teaduskondade järele</i>	114
<i>Statistilisi andmeid ülikooli poolt 1919—1929 (1. IV)</i>	
<i>antud diplomite kohta</i>	115
<i>Kulude aruanne 1919—1929. a.</i>	116/117
<i>Erisummade tulude aruanne 1919.—1929. a.</i>	118
Usuteaduskond	119—131
Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus	119
Õppetoolid ja õppejõud	125
Professuurid 125. — Eradotsendid 126. — Õppeülesande-	
täitjad 126.	
Õppeasutised	126
Usuteaduslik seminar 126. — Usuteaduslik arheoloogiline	
kabinett 127. — Ülikooli kirik ja kogudus 128.	
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	129
Dekaanid 129. — Sekretärid 129.	
Habilitatsioonid	129
Teaduslikud kraadid	130
Audoktorid 130. — Doktorid (ja vana korra magistrid)	
130. — Magistrid (ja vana korra kandidaadid) 130. —	
Teaduslikud stipendiaadid	130
Auhinna-tööd	131
Teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi	131
Õigusteaduskond	132—155
Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus	132
Õppetoolid ja õppejõud	144
Professuurid 144. — Dotsentuurid 147. — Eradotsendid	
148. — Õppeülesande-täitjad ja ülemääralsed abi-õppe-	
jõud 148.	
Õppeasutised	149
Õigusteaduslik seminar ja raamatukogu 149. — Statistika-	
ökonomiline kabinett 150. — Kaubateaduse kabinett	
150. — Praktilise politilise ökonomia seminari raamatu-	
kogu 151. — Majandusgeograafia-seminar 151.	

	Lk.
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	151
Dekaanid 151. — Prodekaanid 151. — Sekretärid 151. — Abisekretärid 152.	
Prooviloengud	152
Teaduslikud kraadid	152
Audoktorid 152. — Doktorid 152. — Magistrid 152.	
Teaduslikud stipendiaadid (A) ja diploomitud edasiõppijad (B) .	153
<i>Auhinna-tööd</i>	154
<i>Õigusteaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi</i> . . .	155
<i>Majandusteaduse-osakonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi</i>	155
Arstiteaduskond	156—183
Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus	156
Õppetoolid ja õppejõud	168
Professuurid 168. — Dotsentuurid 170. — Prosektorid 170. — Eriainete õpetajad 171. — Eradotsendid 171. — Õppeülesande-täitjad 172. — Assistentid 172.	
<i>Arvustikulisi andmeid Arstiteaduskonna kliinikute ja instituutide tegevusest (I)</i>	176
<i>Arvustikulisi andmeid Arstiteaduskonna kliinikute ja instituutide tegevusest (II)</i>	177
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	178
Dekaanid 178. — Sekretärid 178.	
Teaduslikud kraadid	178
Audoktorid 178. — Arstiteaduse doktorid 178. — Far- maatsia doktorid 180. — Farmaatsia magistrid 181.	
Habilitatsioonid	181
Teaduslikud stipendiaadid	182
<i>Auhinna-tööd</i>	183
<i>Teaduskonna lõpetanud ja teadusliku kraadi omandanud</i> . . .	183
<i>Ämmaemanda-, hambaarsti- ja apteekriabilise-kutse omandanud</i>	183
Filosoofiateaduskond	184—201
Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus	184
Õppetoolid ja õppejõud	188
Professuurid 188. — Dotsentuurid 189. — Lektorid 190. — Ülemääralsed õppekohad 190. — Eradotsendid 191. — Õppeülesande-täitjad ja ülemääralsed abiõppe- jõud 191. —	
Õppeasutised	192
Seminar 192. — Kunstiajaloo-kabinett 193. — Arheo- loogiakabinett 193. — Eksperimentaalse psühholoogia ja pedagoogika laboratoorium 193. — Eksperimentaalse	

foneetika laboratoorium 194. — Klassilise muinasteaduse instituut 194. — Didaktilis-metoodiline seminar 194.	
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	197
Dekaanid 197. — Sekretärid 197.	
Habilitatsioonid	197
Teaduslikud kraadid	197
Audoktorid 197. — Doktorid 197. — Magistrid (ja vana korra kandidaadid) 198.	
Teaduslikud stipendiaadid ja diploomitud edasiõppijad	199
<i>Auhinna-tööd</i>	201
<i>Filosoofiateaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi</i>	201
Matemaatika-loodusteaduskond	202—247
Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus	202
Õppetoolid ja õppejõud	209
Professuurid 209. — Dotsentuurid 211. — Astronoom-observaator 211. — Eradotsendid 211. — Õppeülesandetäitjad 212.	
Õppeasutised	213
Matemaatika- ja mehaanikainstituut 213. — Füüsika-instituut 215. — Tähetorn 217. — Meteoroloogia-observatoorium 219. — Füüsikalise keemia laboratoorium 222. — Anorgaanilis-analüütilise keemia laboratoorium 223. — Orgaanilise keemia laboratoorium 224. — Õlikivide uurimise laboratoorium 225. — Tehnoloogia-laboratoorium 226. — Mineraloogiakabinett 226. — Geoloogiakabinett 227. — Botaanika-aed 231. — Taime-morfoloogia- ja süstemaatika laboratoorium 234. — Taimefüsioloogia-laboratoorium 237. — Zooloogia-instituut 238. — Bioloogiajaam 240. — Geograafiakabinett 240.	
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	242
Dekaanid 242. — Sekretärid 242.	
Habilitatsioonid	242
Teaduslikud kraadid	243
Doktorid 243. — Magistrid (ja vana korra kandidaadid) 243.	
Teaduslikud stipendiaadid	245
<i>Auhinna-tööd</i>	246
<i>Teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi</i>	247
Loomaarstiteaduskond	248—266
Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.	248
Õppetoolid ja õppejõud.	253
Professuurid 253. — Dotsentuurid 254. — Prosektor 255. — Õppeülesandetäitjad 255.	

	Lk.
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	255
Dekaanid 255. — Sekretärid 255.	
Habilitatsioonid	256
Teaduslikud kraadid	256
Audoktorid 256. — Doktorid 256. — Magistrid 256.	
Teaduslikud stipendiaadid	256
Õppeasutised	257
Bakterioloogiajaam 257. — Seerumilaboratoorium 257. — Pasteur'i jaam (end. Pasteur'i instituut) 257. — Rõugekaitselima valmistamise laboratoorium 258. — Farmakoloogiakabinett 258. — Teaduskonna apteek 258. — Patoloogilise anatoomia kabinett 258. — Loomaarsti-teaduskonna haavakliinik 259. — Veistehaiguste-kabinett 260. — Anatoomiakabinett 260. — Hobusekasvatuse-, eksterjöõri- ja rakendusõpetuse-kabinett 261. — Õppe-sepikoda 261. — Väikeloomade-kliinik 261. — Loomaarsti-teaduskonna sisehaiguste-kliinik 262. — Piimanduse-laboratoorium 262. — Zoohügieeni- ja loomatoitmise-kabinett 263. — Raamatukogu 263.	
<i>Auhinna-tööd</i>	264
<i>Teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi</i>	264
<i>1919. a. — 1. IV 1929. a. loomaarstl. õppeasutistes käsitusel olnud loomade arv</i>	265
Põllumajandus-teaduskond	267—300
Teaduskonna üldine arenemine ja tegevus	267
Agrooomia-osakond 269. — Metsaosakond 273.	
Õppetoolid, õppejõud ja õppeasutised	277
Professuurid 277. — Dotsentuurid 284. — Õpetajad 291. — Õppeülesande-täitjad 296.	
[Õppeasutised]	277
[Taimekasvatuse-kabinett 278. — Taimebioloogia-katsejaam 278. — Agrikultuurkeemia-kabinett 278. — Agrikultuurkeemia-katsejaam 279. — Loomakasvatuse-kabinett 280. — Zootehnika-katsejaam 280. — Põllumajapidamis-kabinett 281. — Metsakasvatuse-kabinett 282. — Metsakorralduse-kabinett 282. — Maaparanduse- ja geodeesia-kabinett 283. — Piimandusekabinett 285. — Metsakasvatuse-kabinett 285. — Ehitusõpetuse-kabinett 286. — Põllumajanduslikkude riistade ja masinate kabinett 287. — Fütopatoloogia-katsejaam 287. — Väikeloomakasvatuse-kabinett 288. — Praktilise zooloogia kabinett 289. — Entomoloogia-katsejaam 289. — Õppe-aed 291.]—Ülikooli Raadi mõis 291.—Õppemetskond 294. — Teaduskonna raamatukogu 296.	

	Lk.
Teaduskonna dekaanid ja sekretärid	298
Dekaanid 298. — Sekretärid 298.	
Teaduslikud kraadid	298
Doktorid 298. — Magistrid 299.	
Teaduslikud stipendiaadid	299
Auhinna-tööd	300
Põllumajandus-teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi	300
Ülikooli Raamatukogu	301—332
Üld-ülevaade	301
Ajajärk raamatukogu evakueerimisest kuni reevakueeri- miseni 301. — Reevakueerimine 305.	
Koostis	310
Raamatuid 310. — Ajakirju 310. — Dissertatsioone 311. — Eestikeelseid trükitooteid 311. — Kaarte 312. — Käsi- kirju 312. — Annetajate nimestik 313.	
Avaldiste vahetus teaduslike asutistega	316
Tartu Ülikooliga avaldise vahetavate asutiste nimestik (1. IV 1929)	317
Personaal	316
Korraldamine	322
Laenutamine ja kogu kasutamine	329
Raamatukogu kasutamine 1919.—1929. a. 329. — Vas- tastikune laenutamine 330.	
Ruumid	331
Acta et Commentationes	333—340
Toimetamine	333
Statistilisi andmeid.	335
Kõidete, tööde ja töö-osade üldarv ja suurus 335. — Andmeid aastate järele 336. — Tööde autorid 337. — Andmeid teaduskondade järele 338. — Andmeid tarvi- tatud keelte kohta 339.	
Akadeemilised teaduslikud seltsid	341—386
Õpetatud Eesti Selts	341
Tartu Ülikooli juures olev Loodusuurijate Selts	344
Usuteaduse Üliõpilaste Selts	347
Akadeemiline Selts Juudi Ajaloo ja Kirjanduse Õppimiseks	349
Akadeemiline Ajaloo-Selts	349
Akadeemiline Emakeele Selts	353
Akadeemiline Põllumajanduslik Selts	357
Akadeemiline Usuteadlaste Selts	361
Akadeemiline Metsaselts	364

	Lk.
Akadeemiline Ühistegevuse Selts	365
Akadeemiline Loomaarsti-teaduslik Selts	368
Akadeemiline Arstiteaduse Selts	370
Akadeemiline Filosoofiline Selts	372
Akadeemiline Keemia Selts	374
Akadeemiline Majandusteaduse Selts	375
Akadeemiline Õigusteaduse Ühing	378
Akadeemiline Kirjandusühing	379
Akadeemiline Rohuteaduse Selts	381
Akadeemiline Rahvaluule Selts	383
Akadeemiline Matemaatika Selts	385

Tartu üliõpilaskond 387—411

Üliõpilaskonna kujunemine 387

Üliõpilaskonna organisatsioon 393

Statistilisi andmeid Edustuse valimiste ja koosseisude kohta 394/395

Üliõpilaskonna tegevus ja ülesanded 396

Välisloimekonna poolt registreeritud ja tema poolt kaasaaidatud ekskursioonid 407

Edustuse juhatused ja toimkondade juhatajad 408

Üliõpilaskonnas-organisatsioonid 412—419

Tegevad 412

Likvideeritud 418

Isikunimede register 420

Piltide nimestik.

Ülikooli peahoone	III
Prof. Joh. Köpp, ülikooli rektor	9
Prof. Peeter Põld, ülikooli kuraator 1918—1925	17
Prof. H. Koppel, ülikooli rektor 1920—1928, üliõpilaskonnade prorektor	41
Prof. H. Jaakson, majandus-prorektor	49
Ülikooli nõukogu	65
Ülikooli valitsus	81
Ülikooli ametkond	97
Ülikooli aula	105
Usuteaduskonnakogu	121
Ülikooli kirik } Tähetorn }	129
Õigusteaduskonnakogu	137
Arstiteaduskonnakogu	161
Arstiteaduskonna assistendid	169

	Lk.
II haavakliinik	
II sisehaiguste ja närvikliinik }	177
Filosoofiateaduskonnakogu	185
Usu-, õigus- ja filosoofiateaduskonna assistendid ja abijõud	201
Mat.-loodusteaduskonnakogu	209
Mat.-loodusteaduskonna assistendid ja abijõud	225
Botaanika-aia kasvuhoone	233
Ülikooli õppeasutiste hoone Aia tän.	241
Loomaarsti-teaduskonnakogu	249
Loomaarsti-teaduskonna assistendid ja abijõud	257
Naistekliinik	
Loomaarsti-teaduskonna peahoone }	265
Põllumajandus-teaduskonnakogu	273
Põllumajandus-teaduskonna assistendid ja abijõud	281
Põllumajanduslikud katsejaamad (Raadil)	289
Õppemetskonna jahihoone	297
Raamatukogu ametkond	305
Ülikooli raamatukogu	313
Toomimägi	321
Surma läbi lahkunud õppejõud	329
Professorid emeriti	337
Ülikooli teenistusest lahkunud õppejõud	353
Üliõpilaskonna Edustus a. 1929/30	393
Üliõpilaskonna juhatus ja toimekondade juhatajad	401
Üliõpilasmaja	409

Tartu Ülikool 1918—1929.

I. Eesti ülikooli mõttest kuni piduliku avamiseni.

1. Eesti ülikooli mõtte sünn.

Eesti ülikooli mõte on riikliku iseseisvuse sünnitis. Kõik, mis varemalt ühenduses rahvuslike hariduspüüetega ülikoolist mõeldi ja sooviti, ei küündinud üldiselt puht-eesti ülikooli paleuseni, ja isegi julgemad vaimud nägid seda tähisena, mida reaalselt kujutella varaseks peeti.

Rahvuslikul ärkamisajal puudusid eesti ülikooli jaoks veel kõik eeldused. Võrdlemisi kõrgel tasapinnal seisev balti-saksa haridus omas siis sellist ülekaalu, et nõudis tugevat usku oma rahvuslikku tulevikku, kui julgeti astuda esimesed sammud eestikeelse kõrgema rahvakooli ja keskkooli teostamiseks, mis teatavasti nurjusid. Eesti ülikooliks puudusid üliõpilased, sest eestlaste arv moodustas alles väikese murdosa balti-saksa üliõpilaskonnast, — puudusid eesti teadlased ning teadus ja nende loomiseks tarvilik tulunduslik jõukus ning kultuurlik keskkond. Oldi valmis sellega leppima, kui ülikoolis asutataks soomesugu keelte ja eesti keele õppetool, millest aga võimul olevad balti-saksa ringkonnad teadagi ei tahtnud.

Käesoleva ülevaate esimene osa, mis lõpeb ülikooli avamispiduga, toob üksikasjalisemaid andmeid ülikooli loomiskäigust, mida eri-aruanded vähe valgustavad ja millest selleaegse arhiivimaterjali puudulikkuse tõttu viimane aeg on lähemat kirjeldust anda. Teine ja kolmas osa, mille kohta leidub ka aasta-aruandeid, on kokkuvõtlikud ja tungivad lähemalt sündmuste käigusse ainult neis asjus, mis puutuvad ülikooli üldkorraldusse ja ei leia käsitlust teaduskondade aruannetes. — Autor kavatses esialgu märkida igal pool ka asjaomased allikad, kuid mitmesuguste takistuste tõttu tuli sellest peale üksikjuhtude loobuda.

Venestusaastail, kus eestikeelses rahvakooliski suurt saatuse kinnitust oleks nähtud, tohiti kõnelda ainult praktilise usuteaduse eesti professuuri vajadusest Tartu Ülikoolis. Sellele aga raius aastakümneid vastu saksameelne kirikuvalitsus ja usuteaduskond, kes vene professorkonnas ja bürokraatias võimast tuge leidis, kuni viimati tänu maailmasõja saksavaenulisusele see soov 1916. a. lõpul Vene riigivõimu poolt rahuldati.

1917. a. Vene revolutsioon aga, mille tagajärjel Eesti autonoomia saavutati, andis küll hoogu suuremateks nõudmisteks, milleks võrdlemisi rohkearvuline akadeemiline vilistlaste ja üliõpilaste pere kui ka eesti rahvuslike teaduste, nagu eesti keele uurimise, eesti kirjanduse, ajaloo, folkloori, muinasteaduse, etnograafia jm. algused õigustasid. Kuid siin jäi ülemaks sooviks Tartu Ülikooli kohta soomeugri jaoskond 6 õppetooliga ajaloo-keeleteaduskonnas. Seda nõuti tungivalt esimesel Eesti üliõpilaste ja vilistlaste kongressil Tartus 25.—27. III ²⁾), mille nimel hiljemalt ühenduses Eesti Kirjanduse Seltsiga, Eesti Rahva Muuseumiga, Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsiga ja Eesti Õpetajate Keskliiduga asjaomastele valitsusasutistele ja Tartu Ülikoolile vastav märgukiri saadeti ³⁾). Sellest räägiti Eesti rahvuskongressil (3.—4. juulil 1917), mitmesugustel poliitilistel ja akadeemilistel koosolekutel, ajakirjanduslikes artiklites, kus Tartu Ülikooli seisukorrast ja tulevikust kõnet oli. Hoopis kaugema välja-vaatena kerkisid silmapiirile üksikutes mõtteavaldistes peale selle veel mõned eestikeelsed professorid teistes teaduskondades kodumaa ühiskondlik-tulundusliku olukorra, sotsiaalse tervishoiu, põllumajandus-olude ja looduse uurimiseks kui ka eesti teadusliku oskuskeeles arendamiseks, siis eestikeelsed loengud kõigis neis aineis, kus teatav arv eesti keeles kuulajaid ja kohased õppejõud leiduksid ⁴⁾), ja viimaks — oma rahvuslik ülikool, kuid väljaspool oleviku teostusvõimalusi, abstraktse mõttekonsekventsina ⁵⁾). Muidu aga peeti loomulikuks, et ettearvatavas tulevikus jääb vene keel ülikoolis valitsevaks ehk keskkeeleks, ja et Tartu Ülikool peab peale kohalikkude balti rahvaste rahuldama õpihimulisi ka Vene siseriigist.

²⁾ Vt. „Postimees“ 1917 nr. 71, 72 ja 74.

³⁾ Докладная записка объ основаніи Уральскаго отдѣленія при Историко-филологическомъ факультетѣ Императорскаго Юрьевскаго Университета (trükitud).

⁴⁾ „Post.“ 1917 nr. 74 V. Ernits'a kõne I üliõpilaste kongressil: „Teadus ja meie“.

⁵⁾ Vt. G. Suitsu 26. IV 1917 Tartu Ülikooli saatuse kohta peetud kõne referaat „Post.“ 1917 nr. 93.

Kui vähe ometi tegelikudki ettepanekud tõelistele jõu-vahekor-dadele vastasid, näitab asjaolu, et senised võimukandjad Tartu vene ülikoolis eelmainitud märgukirjale vastuse andmata jätsid, eestikeelse tegeliku usuteaduse professorit, kes ametisse oli seatud haridusmi-nistri poolt, uue korra järele nõutavale valimisele ei võtnud ja see-suguse õppetooli ülearuseks tunnistasid.

Veel kaugemale näisid rahvuslikud soovid ülikooli suhtes tõe-likkusest maha jäävat Saksa okupatsiooni ajal, sest kuigi Eesti enese iseseisvaks oli kuulutanud, siiski hakkasid okupatsioonivõimud, igno-reerides rahva seaduslikku esindust, Maapäeva, suure hoolimatusega teostama Baltimaade liitmist Saksa riigiga, millist ühendust koolide kaudu läbiviidav ümberrahvustus pidi jäädavalt kindlustama. Tartu Ülikoolile senisel kujul tehti järsk lõpp ja tema asemel uuendati endine balti-saksa „maa-ülikool“, kus eesti keelel rohkem õigusi ei tohtinud olla kui sada aastat tagasi.

Kuid just see hoolimatus, millega rahvast koheldi, kes oli vast tõusnud oma poliitilise iseseisvuse aatele, sundis eesti teadlikke ring-kondi okupatsioonivalitsuse korralduste vastu opositsiooni astuma ja teid otsima, kuidas oma vaimlisi nõudeid rahuldada. Valitsevat mee-leolu tabades otsustasid Tartu eesti üliõpilasorganisatsioonide esin-dajad Tartu saksa ülikoolist eemale jääda (deklaratsioon 3. X 1918) ja läbikäimise kõigi eesti organiseeritud ja organiseerimata üliõpilas-tega, kes astunud Tartu saksa ülikooli, määramata ajani lõpetada ⁶⁾). Nii oldi valmis ennemini mõni aeg ilma kõrgema hariduseta läbi ajama, kui oma õiguste tallamist uue ülikooli tunnustamisega heaks kiitma. Juulikuul 1918 teostati mõte, mis juba aasta eest peetud esimesel matemaatikutekongressil liikuma oli pandud. Nimelt kutsuti ellu, eesrinnas dr. O. Kalda ja cand. V. Ernits'a eestvõttel, Eesti Akadeemiline Ühing otstarbega, eesti teadust ja teaduslikke püüdeid edendada ning eesti teadlasi erialade järele koon-dada ⁷⁾). Selle seltsi liikmeiks pidid olema kõik ülikooli praegused ja endised eestlastest õppejõud, eriti haritlased, keda Eesti Akad. Üh. teadlasteks tunnustanud, kui ka muulased teadusmehed, kelle teadus-likud huvid puutusid Eestisse, eesti kunsti, kirjanduse ja teaduslik-kude ning teadust toetavate asutiste asemikud. Muu seas seadis ühing omale ülesandeks kaitsta ülikoolides eesti teaduse huvisid, kõi-

⁶⁾ Vt. Märgukiri haridusministrile 30. VIII 1919 (Haridusministeeriumi akt 1919—1920).

⁷⁾ „Eesti Akadeemilise Ühingu põhjuskiri“. „Post.“ 1918 nr. 103.

giti kaasa aidata, et Eestist eemal olevad akadeemilised jõud kodumaal võiksid tegevad olla, ja toetada algajate teadusjõudude edasiõppimist.

Kuigi sõjaväelise okupatsiooni kitsenduste ja suursaksa politika tõttu ühing oma sihtide saavutamiseks palju ei suutnud teha, ometi aitas ta selleks kaasa, et Tartus eesti akadeemilistes ringkondades tegelikult kaaluma hakati, keda tarbekorral ülikooli juures või teaduslikuks uurimistööks saaks kasutada, iseäranis kuidas Saksa okupatsiooni võimalikul taganemisel üht või teist õppetooli omade jõududega või eestisõbralikkude meestega täita. Siin avanes nii mõnigi sinnamaani tundmatu väljavaade, tärkas nii mõnigi enneaaimamatu lootus, mis aitas eesti ülikooli mõtet välja jõuda kahvatust mõistelikkusest tõelikkuse piiridele.

Ometi ei saa ütelda, et eesti ülikooli aade oma kohustavasse reaalsuses siit alguse oleks saanud. Ei. Ta sündis üleöö saatuse pöördel, kui 11. XI 1918 Eesti Ajutine Valitsus võimu oma kätte võttis. Teadmata, kelle hinges. Oli korraga selge, et poliitiliselt iseseisev rahvas võib rahulduda ainult oma rahvusliku ülikooliga, kui seisti tarviduse ees Vabariigi piirides kooli- ja haridusolusid korraldada vastavalt uuele riiklikule olukorrale. Ja seda hakkasid akadeemilisest haridusest ja edasiõppimisest ülikoolis huvitatud kärsitusega ootama, nagu nüüd igal teisel alal igatseti pika viivitusega näha uut. Sellest meeolust on seletatav Tallinna eesti üliõpilaste ringi enneaegne protest 20. novembrist 1918 haridusministrile ülikooli ülevõtmise viibimise vastu.

2. Ülikooli ülevõtmine.

23. XI 1918 sõlmisid Eesti Ajutine Valitsus ja Baltimaal toimiv Saksa riigi peavolinik August Winnig endi vahel leppe, mille järele ka ülikool Eesti võimudele pidi üle antama. See sündis pühapäeval, 1. detsembril. Eesti Valitsuse poolt toimetasid ülevõtmist Eesti Valitsuse peavolinik Põhja-Liivimaal H. Luht ja tema kaaslane, Eesti Nooresoo Kasvatuse Seltsi tütarlastegümnaasiumi direktor P. Põld, kelle ametlik nimetamine Tartu Ülikooli hoolekandjaks ehk kuraatoriks — mõlemaid nimetusi tarvitati segamini — järgnes 2. XII. Saksa 8. sõjaväe ülemkomandot, kelle hoole all okupatsiooniaegne ülikool teotses, esindas pealik Helfritz. Juures olid ülemleitnant dr. Stämmler, saksa ülikooli kvestor veltveebelitnant Müller ja majadevalitseja Messer.

Üleandmine toimus õige lühidalt. Asjaomane dokument, millele alla kirjutanud kolm esikohal nimetatud isikut, sisaldab peale ülikooli üleandmise fakti konstateerimise märkusi kassa ülevõtmise üle tehitud eriprotokollist, Tartu ja Tallinna linnalt ülikoolile lubatud summadest ja telefoni-sisseseade kuuluvusest sõjaväe-valitsusele, siis lahkuva ülikooli-valitsuse palve, senised ametnikud kohtadele jätta, ja lõppeks pealik Helfritz'i tähenduse, et ülikooli tegelik ülevõtmine ei tähenda edaspidiste õiguslikkude seletuste etteotsustamist asjaosaliste riikide vahel.

Kassa anti juba 30. XI Johan Kangus'ele († 1924) üle, kes 1904. a. peale oli seisnud ülikooli teenistuses ja okupatsiooni aegu sekretäri abi kohuseid täitnud, kes ka pärast ülevõtmist kassapidajaks edasi jäeti. Kassa sisaldas peale mitmesuguste üksikuile isikuile ja seltsidele kuuluvate pakkide, deposiitide jm. rahas 118,05 Saksa marka ülikooli asutusfondi (Stiftungsfond) ja 195,65 S. mk. ülikooli abifondi (Hilfsfond). Teenijaile ja ametnikele oli palk välja makstud kuni 31. XII 1918.

Veel samal päeval sõitsid kõik välismaa dotsendid ja ametnikud ühes saksa ülikooli asjaajamise tähtsamate dokumentidega Tartust ära. Semester oli lõpetatud peale mõne arstiteadusliku eksami ja keemiakursuse, mille lõpuleviimiseks kuraator mõned päevad lubas. Senine rektor, professor C. Dehio, andis oma käes olevad pitsatid ja asjaajamise 4. XII kuraatorile üle. Sama sündis ka teaduskondade aktidega, peale arstiteaduskonna omade.

Mis kuraatorile ülesandeks tehtud ja millised tema võimupiirid, selle kohta puudus igasugune ametlik juhatuskiri. Ei leidunud tema ametile aluseid ka maksvas Vene ülikoolide ega Jurjevi (Tartu) Ülikooli seaduses, sest A. Kerenski' ajutine valitsus oli 1. VII 1917 kaotanud ülikoolide sõltuvuse õppekonna-kuraatoritest. Pealetungiv enamlastelaine, mille tagasitõrjumiseks tuli organiseerida kogu rahva vastupanu, ühtlasi luues valitsusaparaati, andis Vabariigi Valitsusele nii palju tegemist, et kuraatorile enam-vähem vabad käed jäid oma äranägemise järele talitada ja tarbekorral haridusministrilt oma sammudele heakskiitmist nõutada, mis sündis peamiselt isiklikkude läbirääkimiste kaudu. Üldsuund, mida oli rõhutanud ka peaminister K. Päts P. Põllule ettepanekut tehes Tartu Ülikooli korraldusele asuda, ei tekitanud kahtlusi. Tartu Ülikoolist pidi saama eesti ülikool. Ainult teed ja abinõud selleks pidi kuraator leidma.

Esimene ning lähem ülesanne järgnes talle iseenesest juba ülikooli vormiliku ülevõtmise faktist. Nimelt tuli ülevõtmine ka tege-

likult läbi viia, et selgitada, mis hoonete ja iseäranis sisseseadete ning muu varanduse poolest pärast mitmekordseid evakueeringuid Vene-
maale (1915 ja 1916) alles oli jäänud, ja seda kindlustada uuesti-
avataavale ülikoolile, jättes kulude vähendamiseks esialgu tegevusse
ainult need asutised, mille seismapanek oli võimatu või soovimatu.
Selle läbiviimiseks kutsus kuraator teenistusse peale ülalmainitud J.
Kangus'e mitmed endised ülikooli ametnikud ja moodustas iseäralise
ülikooli ülevõtmise komisjoni. Nii sai sekretäriks alguses J. T r e i a l,
endine Jurjevi Ülikooli sekretäri abi, majandusnõunikuks Karl L a a -
g u s, kes 1902. a. peale oli ülikoolis mitmesuguseid ameteid pidanud
ja viimati laekahoidjaks olnud, kantselei-ametnikkudeks R. S e e b e r g
ja A. S o k k a, eksekuutoriks E. M e l t s a r. Iseäranis tähtsaks osu-
tus kuraatorile, kes era-keskkooli endise direktorina ametiasutiste
asjaajamist ja ülikooli korda vähe tundis, K. Laaguse abi, kes ühe
semestri kestel oli pea-raamatupidajana ja kassahoidjana organisee-
rimisel oleva Permi Ülikooli kujunemist võinud jälgida ja pika teenis-
tuse põhjal ülikoolis rikkaid kogemusi omas.

Ülikooli ülevõtmise komisjoni kuulusid peale kuraatori kui esi-
mehe K. Laagus, Akadeemilise Ühingu 8 esindajat mitmesugustest
teaduskondadest (adv. J. Ostrat, lektor J. Jõgever, cand. V. Ernits,
õp. J. Varik, õp. J. Sarv, õp. H. Reichenbach-Riikoja, arstid A. Schul-
zenberg, R. Elken), üks Tartu linna asemik (pr. M. Kurs-Olesk) ja
mõned asjatundjad kuraatori kutsel (dr. R. Bernakoff, dr. J. Prisko,
õp. H. Jaakson jt.).

Komisjoni esimestel istungitel (11. XII ja 17. XII)⁸⁾ määrati
üksikutele asutistele ülevõtjad osalt komisjoni liikmeist, osalt Tartu
arstidest, farmatseutidest, keemikuist, ajaloolastest jt. Ühtlasi nime-
tati asutistele, mille tegevust ei võidud katkestada, ajutised juhatajad
seniste direktorite ja assistentide hulgast või täitsa uutest isikutest,
kes varemalt ülikooli juures ei olnud ametis olnud. Nii jäi vaimu-
haigete-kliinik edasi töötama kogu personaaliga dr. M. B r e s o v s k y
juhatusel, silmakliiniku ambulatoorium anti kauaaegse assistendi dr.
J. O s o l i n'i hooleks, meteoroloogia-observatooriumi juhatajaks,
mis 53 aastat vahet pidamata oli tegevaks lülilis olnud üleilmlikus
ilmajaamade võrgus, jäeti edasi K. K o c h. Haavakliiniku tegelik ja
majanduslik juhtimine läks aga dr. J. P r i s k o kätte, kusjuures
kirurgkonsultandiks kutsuti dr. A. V a l e n t; naistekliiniku sünnitus-
osakond ja ambulatoorium, mille edasitöötamine tarvilikuks tunnistati,

⁸⁾ Vt. protokollid.

seati dr. R. B e r n a k o f f'i alla; Ülikooli Raamatukogu hoidjaks sai esialgu (kuni 1. VIII 1919) E. E i s e n s c h m i d t jne. Raskusi ülevõtmisel kuskil ei tekkinud peale tähetorni, mille senine juhataja keeldus erilist järelevalvet nõudvaid aparate üle andmast mittespetsialistile ja niikauaks oma kohale jäeti, kuni järglane varsti leidis.

Teenijaile teatas kuraator, et nad 31. detsembrist peale loetakse vabastatuks, kui nende kohustusi nendelt juba varemini ei ole üle võetud. Seejuures jäi neile õigus palvet avaldada kohta edasi pidada, mis tarvidust mööda jaatavalt otsustati, iseäranis vanade, elupõliste ja asjatundjate kabineti- ning kliinikuteenijate suhtes.

Ülikooli varanduse seisukord osutus järgmiseks: suurest raamatukogust, mis sisaldas varemalt üle 420 000 köite, oli järel ainult 6 000—7 000, mis suuremalt osalt Saksa võimude kaudu tagasi olid nõutud üksikult isikult ja millele lisaks tuli 20 000 enamasti annetatud, jaolt uuesti muretsetud raamatut okupatsioonijast. Laboratooriumide, instituutide ja haigemajade varustis ning eriraamatukogud olid enamasti Venemaale viidud, uut ei olnud jõutud pea midagi asemele soetada. Puid seisis tagavaras vaevalt 300 sülda, kuna ära kulus algavaks talveks taimeaia soehoonete, kliinikute ja muude asutiste kütteks, kus teatavat soojust pidi alal hoitama, ligi paar tuhat sülda.

Raha saadi esialgu Tartu Linnavalitsuselt, kes ka puude suhtes suuremast hädast üle aitas, 5 000 marka laenuks keskvalitsuse arvel; siis 14. XII Vabariigi Valitsuselt esimesed 10 000 marka. Okupatsiooni aegu lubatud 100 000 mk. ei võtnud Tartu uus linnavalitsus mitte omaks, samuti keeldus Tallinna linn säärastel alustel määratud 25 000 marka välja maksmast.

Seisukorda kergendas ainult asjaolu, et kliinikud suutsid endid omist tuludest ülal pidada ja et kõige suuremad hooned, nagu Aia tän. nr. 38-a (nüüd 46) ja Maarjamõisa kliinikud, seisid sõjaväe käsutuses, kelle kätte nad juba maailma-sõja ajal, otse pärast valmisaamist, olid üle läinud.

Ülikooli varanduste ülevõtmine ei olnud veel mitte lõpule viidud, kui töö tuli katkestada enamlaste pealetungimise pärast, kes 21. XII 1918 vallutasid Tartu. Kuraator, kui Eesti Maapäeva liige ja esimese valitsuse haridusminister, ei võinud kohale jääda ja pidi päev enne linna langemist põgenema. Oma volitused usaldas ta kohalejäävale ülevõtmis-komisjoni liikmele, õp. J. S a r v'ele (praegune professor). Kassas olev raha jaotati osalt ametnikkude palkadeks, kes kohale jäid,

ja haigemajadele toetuseks, osalt õiendamata majanduse-arvete tasumiseks ⁹⁾).

Oma lühikese Tartus viibimise ja äkilise lahkumise tõttu ei jõudnud aga enamlased ülikoolist midagi ära viia ega suuremaid uuendusi siin ette võtta. Loodi ainult „töölistekomitee“, peamiselt endistest Vene ülikooli teenijaist, mille ülesandeks oli ülikooli teenijate majanduslikku olu korraldada ja kontrollida. Vastava dekreediga kohustati senised teenijad raske karistuse ähvardusel paigale jääma. 8. I 1919 saadi kohalikult täidesaatvalt komiteelt isegi 5 000 rbl. krediiti.

Pärast enamlaste väljatõrjumist Tartust (14. I) võis ülikooli ülevõtmise töö alles jaanuari lõpul jätkuda, kui kuraator, kes vabatahtlikuna kodukaitsjate hulka oli astunud, ülemjuhataja käsul sõjaväest vabastati. Nüüd teostati 28. I ka loomaaarsti-instituudi ülevõtmine seniselt juhatajalt prof. K. Happich'ilt valitsuse peavoliniku H. Luha ja kuraatori kaudu, ja saadi sellega asutis, mis hoolimata suurema varustuse kui ka raamatukogu väljaviimisest Saratovisse oli täiesti tegevusvõimene. Instituudi ajutiseks juhatajaks jäeti senine direktor prof. Happich, kellele allus ühtlasi bakterioloogiakabinett, samuti jäid paigale kaua-aegsed kliinikute ja asutiste juhatajad: haavakliinikus prof. emer. W. Gutmann, sisehaiguste-kliinikus prof. E. Schröder, patoloogiakabinetis prof. J. Waldmann jt. Mõlemad nimetatud kliinikud töötasid edasi sõjaväele 2. diviisi loomalaatsarettidena, kuna bakterioloogia- ja patoloogiakabinetile kogunes mitmesuguseid ametlikke ja eraülesandeid, mis tasusid tegevuskulud. Märtsikuul anti 3 endisele üliõpilasele, kes varemalt teoreetilise kursuse läbi kuulanud, luba lõppeksameid teha, kusjuures neile praktiliste tööde eest tegevus sõjaväe loomalaatsaretis arvestati. Seega nagu hoiti õppetöö-tuluke alal asutises, kus see üle 70 aasta vahet pidamata oli põlenud.

Ülikooli hoonete korrashoiu mõttes osutus õige kasulikuks, et „Ühistöö“ võttis peale Tartu vallutamist sisehaiguste-kliiniku, silmakliiniku ja pesukoja oma kätte. Kui sõja-aja paratamatust ja maa kaitseks hädavajalikku sammu tuli aga seda võtta, et suur „Ühiselumaja“ (praegune Riigi Keskarhiiv) Hetsli tänaval kasarmuks muudeti, kus vaheldusid mitmesugused väeosad.

Üldises püüdes, kulusid kokku hoida, anti lastekliiniku ruumid maakonna valitsusele üürile. Maarjamõis jäi ülikooli enese pidada,

⁹⁾ Ülik. ülevõtm. kom. protokoll 19. XII 1918.

*Prof. Joh. Kõpp,
ülikooli rektor.*

kuid aed renditi pikemaks ajaks välja tingimusel, et ülikool võib lepingut tarbekorral enne tähtaega lõpetada, makstes rentnikule vastavat kahjutasu. Rasket seisukorda silmas pidades, millesse satustid need endised ülikooli teenijad, kes kui ülearused ametist vabastati, lubati neid väikese üüri eest esialgu senistesse ülikooli korteritesse jääda. Kuid personaali vähendamisest hoolimata seisis 1919. a. veebruari lõpul ülikooli teenistuses 172 isikut, ühes arvatud ajutised asutiste juhatajad, kellele nende vaeva eest esimesel palkade normeerimisel, mis veebruaris ette võeti, kindel tasu määrati.

3. Ülikooli uuestiavamise esimesed eeltööd ja põhimõttelised alused.

Ülikooli uuestiavamise võimalusi hakati arutama juba varsti peale seda, kui Eesti Ajutine Valitsus võimule asus, eriti Akadeemilise Ühingu ringkondades. Siin seati kokku ülevaateid isikuist, keda tarbekorral oma- või välismaalastest, iseäranis soomlastest, võiks õppejõududeks kutsuda, keda Venemaalt koju on oodata. Ühingu ülesandel koostas K. Laagus 28. XI 1918 esialgse ülikooli eelarve 1 500 üliõpilasega, 55 professori ja dotsendiga, 44 assistendiga, 20 ametnikuga ja 45 mitmesuguse teenijaga. Eelarve balansseerus ühes kliinikutega ja üliõpilaste ühiselu-majaga 1 114 900 kuldmargal, kusjuures riigil oleks tulnud juurde maksta 570 000 mk., s. o. umbes pooled kulud.

Pärast ülikooli ülevõtmist oli juttu avamisest juba kevadel, isegi märtsikuus. Kuid mida lähemalt asjast tegelikult kinni hakati, seda võimatumaks see osutus. Veel hoidis vaenlane teatava osa Eestist oma käes ja jätkas ägedaid pealetunge. Enamik endisi üliõpilasi ja keskkooli lõpetajaid viibis sõjaväljal. Mitmed ülikooli hooned olid sõjatarviduste all kinni. Liikumist linnas raskendasid ööload, mida nõuti esialgu kella 9-st peale. Arvatavate eesti soost õppejõudude kojujõudmiseks Venemaalt, kus nad sinnamaani olid teotse-
nud või kuhu nad sõjapööristes sattunud, puudusid väljavaated. Üks oodatavatest, professor W. R o s e n t h a l, suri soetõppe. Samuti ei olnud veel mingeid lootusi Venemaale viidud ülikooli-varandusi tagasi saada.

Eeltööd koondusid seepärast teadete kogumisele võimalikkude õppejõudude kohta, õppejõudude ettevalmistusele ja ülikooli korralduse põhijoonte selgitamisele. Paljud ülikooli õppetegevusest huvitatud isikud ilmusid isiklikult läbirääkimistele kuraatoriga või aval-

dasid oma huvi asja vastu kirjateel. Mõningatega tuli hoolekandjal enesel kontakti luua. Mõningaile juhtisid tähelepanu kõrvalseisjad. Iseäranis elavat osavõtet asjast avaldas tolleaegne Eesti saadik Soomes dr. O. Kallas, kes kuraatorile alatasa teateid saatis, kasutades seejuures oma lähedaid sidemeid Helsingi ülikooliga. Ta muretses ka materjale põhjamaade ülikoolide korraldusest.

Märtsikuus ja aprilli alul komandeeriti mõned stipendiaadid välismaale, nagu J. Sarv, P. Kogerman, H. Bekker (†). J. Sarv pidi sealsete ülikoolide korraldust tundma õppima ja soovis end ühtlasi täiendada teaduste teoorias. P. Kogerman ja H. Bekker tahtsid minna Londoni ülikooli edasi töötama, esimene keemias, teine geoloogias, kuid pääsesid sinna mitmesuguste takistuste tõttu alles maikuus. Kodumaal edasitöötamiseks määrati abirahad J. Piiperile ja D. Rootsmannile, kes, nagu eelnimetatudki mehed, olid sinnamaani teotsenud keskkooli õpetajaina.

Juba märtsikuus selgus, et ülikooli avamise küsimuste selgitamiseks läheb tarvis erilist komisjoni, kuhu kuuluksid Haridusministeeriumi, Tartu linna ja mitmesuguste akadeemilisest haridusest huvitatud seltskondlike organisatsioonide asemikud. Nii tekkis ülikooli uuestiavamise eeltööde komisjon.

Selle esimeheks oli kuraator, kelle määras Haridusministeerium ühtlasi enese esindajaks, liikmeiks ülikooli majandusnõunik K. Laagus, Eesti Arstide Seltsi esindajad dr. A. Schulzenberg ja dr. R. Bernakoff, Farmatseutidepäeva poolt proviisor J. Lill ja magistrand H. Metsapa, Tartu linnanõunik E. Juhanson (†), Eesti Akadeemilise Ühingu volitusel õp. J. Varik usuteadlasena, adv. J. Ostrat õigusteadlasena, lektor J. Jõgever, õp. V. Grüntal ja õp. A. Sildnik ajaloo-keeleteadlastena, dir. J. Lang, õp. H. Reichenbach, dir. K. Treffner ja agronoom A. Luksepp matemaatikute ja loodusteadlastena, Tartu eesti üliõpilaste organisatsioonide asemikkudekogu valikul üliõpilased V. Krull, K. Tüür, H. Visnapuu, kelle asetäitjaks olid V. Luik, A. Sternfeld ja E. Össo. Loomaarsti-teaduste esindaja puudus esialgu komisjonis.

Komisjoni esimesel koosolekul 16. V 1919 fikseeriti P. Põllu ettepanekul ülikooli siht neis peajoontes, mis esinevad hiljemini ülikooli põhikirja eelnõu § 1-s ja 1925 T. Ü. Seadusega vastu võetud: Ülikooli ülesandeks on: 1) üldist ja eriti Eesti elu käsitlevat teadust arendada ja edendada, 2) noorsoole kõrgemat teaduslikku haridust anda ning teadust rahva keskele kanda ja 3) Eesti riigi- ja rahva-

tööle tarvilikkude eriteadmistega varustatud asjatundjaid ette valmistada¹⁰⁾).

Esimese eesmärgiga taheti rõhutada, et ülikool peab olema teadusliku loomingu koht ja seda kõige pealt oma maa ja rahva ellu puutuvais küsimusis, iseäranis väikeriigis, kus pole kerge ülal pidada erilist teadusteasutist. Ühtlasi öeldi sellega, et ülikool õppeasutisena elab alaliselt kasvavast teadusest ja peab rajatama teaduslikule uurimistööle, mis on parem tee teaduslikule kasvatusesele. Teiste ülesannete määramisega tõrjuti tagasi mõte, mis esineb okupatsiooniaegse ülikooli põhikirjas ja mitmete ülikoolide statuutides, nagu poleks ülikoolil peale puhta, erapooletu teaduse edendamise tegelikke ülesandeid, ja kriipsutati alla, et ülikool peab teenima elu, andes kutselist ettevalmistust ja levitades teadust ka laiemaissse rahvahulkadesse.

Iseenesestmõistetavaks nõudeks pidas komisjon, et ülikool peab kujunema eesti rahvuslikuks asutiseks nii õppekeele kui ka õppejõudude poolest. Sellepärast jäi täitsa kõrvale küsimus, kas tema loomiseks ei tuleks ühineda lätlastega, balti-sakslaste ja venelastega, et ellu kutsuda Tartus midagi „teadusliku vabasadama“ või „teadlaste vabariigi“ taolist, millel oleks oma rahvusvaheline varandus ja mille õppekeel oleks leppest õpetajate ja õpilaste vahel, nagu seda soovitas dr. phil. Fr. v. Stryck „Dorpater Zeitung“is“¹¹⁾ ning sellekohases märgukirjas kuraatorile. Samuti ei jagatud kahtlust, nagu „tähendaks iseseisvate eesti ja läti ülikoolide loomine nii hästi kui loobumist ülikoolist ülepea“¹²⁾.

Oleks võinud küll tulla arvesse vähemusrahvuste huvid, kuid selge oli, et nad moodustavad vabariigi elanikkudest nii väikese osa, et nad ülikoolis oma keeltele õppekeelena õigusi ei võinud nõuda. See oli ka erapooletute välismaalaste arvamine¹³⁾.

Hoopis raskem oli küsimus, kuidas eesti ülikooli teostada õppejõudude poolest. Siin ei tohitud ühelt poolt unustada, et luuakse ülikooli, s. o. teadusliku uurimise nõuete kõrgusel seisvat asutist, mille õpetajail peab noorte juhtimiseks üksikute teadusalade proble-

¹⁰⁾ Komisjoni protokollis ainult lühidalt refereeritud. Vrd. ülikooli põhikirja esimene, N. Maimu kokkuseatud redaktsioon, mille aluseks esimene sihi formulatsioon.

¹¹⁾ 1918 nr. 250 ja 1919 nr. 154.

¹²⁾ „Dorpater Zeitung“ 1919 nr. 154.

¹³⁾ Vrd. prof. K. B. Wiklund'i (Upsala) kiri G. Suitsule vastuseks tema küsimustele Tartu ülikooli asjus (tõlge kuraatori aktides).

maatikasse ja metoodikasse tarvilikku küpsust ja tublidust olema. Teiselt poolt oldi teadlik, et kui õppekohtade täitmisel tarvitusele võtta Lääne-Euroopa ülikoolide mõõdupuud ja võib-olla isegi põhjamaade eeskujul professorikandidaatide kompetentsi kohta nõutada välismaa teadlaste heakskiitmist, siis peab küll suurem osa õppetoolidest eesti kandidaatide vastava kvalifikatsiooni puudusel täitmata jääma.

Sellest seisukorrast välja pääsemiseks oli kolm teed. Esiteks võidi kõik kateedrid tühjaks jätta, kuhu ei leidunud kohaseid eestlasi või eesti keelt oskavaid muulasi, ja nad aastate jooksul täita sedamööda, kuidas kõlvulisi kandidaate juurde sigib. Teiseks võis katsuda kõik eestlastest vabaks jäävad õppetoolid kohe täita välismaalastega, avades nõnda korraga kõik tarvilikud stuudiumivõimalused. Kolmandaks tõusis küsimus, kas ei tohiks eesti ülikooli kindlustamiseks midagi maha jätta valjumatest professuuride täitmise nõudmisest, alal hoides seejuures ülikooli teaduslikkust, ja nõnda võimalus saada rohkem eesti jõude ametisse seada.

Esimese tee poolt kõneles asjaolu, et sel kombel oleks ülikoolile algusest peale tema eesti iseloom igapidi olnud kindlustatud. Seda teed soovitati mõnelt poolt just kartusest teisel juhul tekkida võiva muulaste invasiooni ees¹⁴⁾. Kuid tema vastu rääkis suur tarvidus kõrgema haridusega jõudude järele kõigil aladel, mis oli tekkinud omariikluse sündimisega ja nõudis kiiret rahuldust, kui ka sõjaväljal viibivate üliõpilaste huvid, kes oma täielikus ülikoolis alustatud õppimist tahtsid frondilt vabanedes jätkata või lõpetada. Neid nõudeid oleks saadud omakorda kõige paremini täita teisest võimalusest kinni haarates, kui aga oleks tahetud suurema arvu välismaalaste juurdetõmbamisel anda juhtiv osa ülikoolis võõraste kätte ja sulgeda valmivatele kodumaalistele jõududele edasipääs akadeemiliste ametiastmete redelil. Seda aga katsuti niipalju kui võimalik vältida.

Neil kaalutlustel valis komisjon kolmanda eelmainitud seisukohtadest. Pidi püütama koondada ülikooli juurde kõik eesti jõud, kes küll ei oma kõrgemaid akadeemilisi kraade, kuid siiski osutavad tõsist teaduslikku huvi ning kalduvust, mis soodsamais tingimustes võib areneda täielikuks võimiseks, ja siis nendele kohtadele, kuhu ei leidu selliseid lootusi äratavaid eestlasi, täitjaid otsida võõrsilt või muulaste hulgast. Seesugusel olukorral võis loota, et ülikooli juures

¹⁴⁾ Vt. prof. Wiklund'i eelmainitud kiri.

kujuneb algusest peale tugev eesti teadlaste tüvi, mille najal järkjärgult saab läheneda täielikule eesti ülikoolile, rahuldades ühtlasi algusest peale kõrgema hariduse vajadust.

Sellele seisukohale leidis komisjon tuge Tartu Ülikooli minevikust ja ka mujalt. Sest kolmekümne aasta eest, kui ülikooli venestamisel vene professoritest puudus tuli, nimetati tühjadele õppetoolidele ka vähema kvalifikatsiooniga mehi, kes olid õppetegevuseks kõlvulised. Nad ei saanud aga mitte korralisteks või erakorralisteks professoriteks, vaid professori kohuste täitjaiks. Samuti toimetati maailma-sõja aegu Permi Ülikooli loomisel, kuhu õppejõududeks määrati enamasti Peterburi eradotsente, kellel puudusid kõrgemad akadeemilised kraadid.

Võõraist peeti komisjonis kõige soovitavamaiks soomlasi, kes võivad eesti ülikooli tarvidusest kõige paremini aru saada ja kergesti eesti keele omandada, siis skandinaavlasi. Kuid ei eitatud ka kutsumisi tarbekorral Saksamaalt, Venemaalt ja mujalt. Kohalikkude balti-saksa õpetlaste ja venelaste suhtes seati üles nõudmine, nad olgu Eesti Vabariigi vastu heasoovlikud või küllalt erapooletud.

Et oma õppejõudude ettevalmistamiseks soodsamaid võimalusi saada, otsustas komisjon 17. VI paluda Haridusministeeriumilt suurema krediidi, 150 000 marka, mida ülikool oma äranägemise järele võiks vastavaile isikuile määrata, käies sellekohaste ministeeriumi poolt kinnitatud juhtnööride järele. Seejuures seati nõudmiseks, et abiraha saajad peavad teaduslikku huvi ja püüdmist kui ka teatavat püsivust ja andekust ilmutanud olema, mille kohta küsitakse kolme asjatundja arvamust, ja et nad esitavad lähema töökava, mida ainult vastava loaga võib muuta. Abirahadeks määrati kodumaal 750—900 mk., välismaal 1000—1200 mk., peale selle reisiraha.

T e a d u s k o n d a d e s t rääkides kaalus komisjon küsimust, kas jääda senise ajalooliselt sanktsioneeritud jaotuse juurde või luua uue ülikooliga ka täitsa uued alused, nagu seda soovitas J. Sarv. Tema kava järele pidi teaduste klassifikatsiooni põhimõttel loodama järgmised teaduskonnad: 1) matemaatika-füüsika teaduskond, kuhu kuulus ka keemia; 2) astronoomia-geoloogia teaduskond, mis haa-raks astronoomia, meteoroloogia, geograafia, geoloogia, mineraloogia; 3) bioloogia-teaduskond, kus käsiteldaks anatoomiat, füsioloogiat, patoloogiat, zooloogiat, botaanikat, bioloogiat; 4) sotsioloogia-teaduskond ökonoomiaga, teaduste teooriaga, kunstiga, õigusega, sotsioloogiaga kui õppealadega. Põllutöö- ja loomaarsti-teadust pidi

õpetatama vastavates ülikooli juurde kuuluvates praktilistes institututides¹⁵⁾.

See kava näis ka toleleagsele haridusministrile J. Kartau'le sümpaatne olevat. Kuid ometi tuli sellest kui liiga teoreetilisest ja ühekülgsest naturalistlikust loobuda, nagu seda näidati komisjoni koosolekul 8. VII, millest ka minister osa võttis. Otsustati jääda endiste fakultetide juurde, ümber nimetades ajaloo-keeleteaduskonna ajaloo-filosoofiliseks ja füüsiko-matemaatilise matemaatika-loodusteaduskonnaks. Uute teaduskondadena pidid juurde tulema põllumajanduslik ja loomaarstlik.

Vene ajal oli esimene neist olnud ainult väikeseks paari õpetooliga osakonnaks füüsiko-matemaatilise teaduskonna juures, põllumajanduse tähtsust ning tema arendamise vajadust Eesti Vabariigile arvestades leiti aga nüüd, et tarvidust mitmesuguste sellealaliste asjatundjate järele suudab rahuldada üksnes iseseisev teaduskond, mille juures on ühtlasi metsanduse- ja piimatalituse-osakond¹⁶⁾.

Loomaarsti-teaduskonna kohta tekkis küsimus, kas jätta senine iseseisev instituut püsima, või ühendada ta ülikooliga, või kaotada hoopis. Ära kaotamise vastu tõusis ühemeelseid häält igalt poolt loomaarstide ja põllumajanduslaste suust, kes tähelepanu juhtisid järjest kasvavale nõudmisele loomaarstide järele meie arenevas karja- ning piimamajanduses ja asjaolule, et tulevased veterinaärid kodumaa olude tundmaõppimiseks ka oma hariduse kodus peaksid saama. Küsimuses aga, kas iseseisev instituut või ülikooli teaduskond, läksid arvamused lahku, nagu see ka üleriiklikul Loomaarstidepäeval (11.—13. V 1919) nähtavale tuli¹⁷⁾. Iseseisva asutise poolt kõnelesid iseäranis senised instituudi õppejõud, kes lahus ülikoolist, kus loomaarstiteaduslikke küsimusi kaasa otsustaks neis asjus vähe kompetentne professorite kogu, nägid vabamaid arenemisvõimalusi. Ühenduse kasuks ülikooliga näidati aga kokkuhoiule, mis saavutatakse, kui loomaarsti-, loodus-, arsti- ja põlluteadlastele ühiseid põhiaineid koos õpetatakse, edasi administratsiooni kulude vähenemisele ning eelarvamuse kadumisele, mis seab loomaarsti kutset madalamaks teistest akadeemilise haridusega professionidest. Kuigi Loomaarstidepäeval otsuse tegemisel iseseisev instituut suurema poolehoidu osaliseks oli saanud (13 häält 11 vastu), kaldus ülikooli uuesti-

15) J. Sarve visand kuraatori aktides.

16) Komisjoni protokoll 8. VII 1919.

17) Protokollis ära kiri Loomaarsti-teaduskonna aktis.

avamise komisjon mainitud koosolekul 8. VII, millest, nagu öeldud, ka haridusminister osa võttis, siiski kindlasti ühenduse poole ülikooliga, mis otsuseks võeti tähendusega, et teaduskonnale seejuures kindlustatakse autonoomne tegevus.

Nimetatud koosolekul puudutati ka juba kaubanduseosakonna või -instituudi asutamise mõtet, kuid küsimus jäi täitsa lahtiseks. Põhimõtteliselt aga selgus neil ja sarnastel läbirääkimistel uute praktiliste osakondade üle, et eesti ülikool peab eneses ühendama ülikooli endises mõttes ja polütehnikumi, mille avamine lahus ülikoolist, kus juba teisi rakendusteaduskondi olemas, käiks väikesele riigile üle jõu. Sinnapoole siis püüti edaspidi.

Pikki vaidlusi, milles esialgu ühist arvamust ei saavutatud, tekitas Usuteaduskonna saatus. Ühed pooldasid seda, tuges ülikooli ajaloolisele traditsioonile ja riigi kohustusele, hoolitseda ka usulise kultuuri eest, teised kõnelesid vastu, tähendades neile raskustele, mis tõusevad mitme usutunnistuse olemasolust, mida kõiki ei ole võimalik rahuldada. Arvati, et usuteaduse eest vahest sellega küllalt hoolt on kantud, kui Ajaloo-keeleteaduskonna juures tulevastele vaimulikudele võimalus antakse vanu keeli, filosoofiat, uskude ajalugu jm. õppida, mille järele nad oma eriteadmised sellekohaseis koguduste poolt ülalpeetavais seminaris võivad omandada.

Ülikooli uuestiamise komisjoni üheks toiminguks oli peale teaduskondade kindlakstegemise ka esimeste õppejõudude äratähendamine samal 8. juuli koosolekul, mis jäi ühtlasi viimaseks. Ilma pike-mate vaidlusteta soovitati haridusministrile prof. Max V a s m e r'it Saratovist, kes maapagulasena Eestis viibis, võrdleva keeleteaduse õppetoolile, dotsent Aleksander K a e l a s't, kes Irkutskis asus, filosoofia alale, dr. Aleksander L i p s c h ü t z'i Bernist, kes juba aprillis läbirääkimisi oli alanud, füsioloogiaprofessoriks ja prof. Julius von K e n n e l'i, endise Jurjevi Ülikooli kauaaegset õpetajat, zooloogia õppetoolile.

4. Ülikooli suvekursused 1919.

Kuigi ülikooli korraldamisel alles põhimõttelisi aluseid selgitati, mille põhjal tegelikud sammud pidid kujunema, võis ülikool siiski juba enne avamist mõned hädavajalikud haridustarvidused rahuldada. Eespool on juba nimetatud mõne loomaarsti eksamineerimist. Varakevadel võtsid ka mõned asjast huvitatud küsimuse üles, kas ei võidaks, sest et maa mitmesuguseid ametnikke vajab, juriidilist eksami-

komisjoni korraldada nendele õigusteadlastele, kes kursuse läbi kuulanud. Soovitati ka ajutisi keskkooli lõpetajaile ja õigusteaduse-üliõpilastele korraldatavaid 3-—4-kuulisi õigusteaduslikke kursusi, mis pidid valmistama teatavatele ametitele. Kuid teaduskonna puudumisel tuli eksamitest kui ka kursustest loobuda. Küll aga teostusid 22. maist kuni augusti lõpuni resp. septembri aluni suvekursused keskkooli-õpetajate asetäitjaile ja augustis ning septembris vastavad inglise keele kursused.

Suvekursuste-mõtte algatajaks oli Akadeemiline Ühing ja hr. J. Sarv. Nad korraldati eesti keele, ajaloo, matemaatika ja loodusteaduse alal küpsusetunnistuse või keskkoolile vastava hariduse omandanud isikuile, enamasti algkooli-õpetajaile, kes soovisid keskkoolis töötada. Kursused olid teatavas mõttes eelmänguks või peaprooviks eesti ülikoolile, mis pidi järgnema, esimesteks elutoojateks tühjalt seisnud kuuldesaalidesse ja õnnestusid täiel määral. Kuulajaid kogunes üle paarisaja. Lektoriteks olid paljud praegused ülikooli õppejõud, eradotsendid ja õppeülesande-täitjad kui ka mõned keskkooli-direktorid ning -õpetajad, kokku üle paarikümne isiku. Kursused jätkusid samal kujul ka järgneval aastal ja aitasid üle saada kisedavast keskkooli-õpetajate puudusest, kellest ülikool paljud pealegi õppejõududena ja assistentidena oma teenistusse kutsus. Hiljemini asendati need kursused mitmesuguste täienduskursustega, mida, nagu inglise keele ja muidki keelekursusi, tänini iga suvi on peetud.

5. Ülikooli ajutise nõukogu loomine ja selle esimesed toimingud.

Kui ülikooli käimapanek 1919. a. kevadel liiga varaseks osutus, siis ei tähendanud see aga mitte seda, et asi määramata aega edasi on lükatud, vaid ainult võimaluse saamist tarvilikkude eeltööde otsustarbekohaseks õienduseks. Mida enam aga aasta suve südamele lähenes, seda tungivamalt tulid soovid kuuldavale, ülikool avatagu sügiseks¹⁸⁾. Kuigi sõda Venemaaga ja sellega ühenduses olevad raskused edasi kestsid, siiski löödi vaenlasega lahinguid juba väljaspool riigi piire, ja läbikäimine välismaaga kujunes järjest elavamaks. Oli võimalik väljast õppejõude saada, puuduvaid õppe-abinõusid muretseda jm.

¹⁸⁾ Vrd. „Post.“ 1919 nr. 147 „Meie ülikool ja üliõpilased“.

*Prof. Peeter Põld,
ülikooli kuraator 1918–1925.*

Nüüd tuli kiiremalt toimetama hakata. Kuid selleks oli tarvis mitte enam nõuandvat komisjoni, mis koosnes mitmesuguste ringkondade esindajaist, s. o. vabatahtlikest töötegijaist, keda iga päev ei tohitud koosolekutega ning ülesannetega tülitada, vaid asutist, mis oli õigustatud tarvilikke tegelikke samme otsustama ja võimeline neid kiiresti täide saatma. Selles mõttes tunnistati ülikooli uuestiavamise komisjoni 4. koosolekul, 17. juunil, tarvilikuks ametisse panna teaduskondade esialgsed korraldajad ehk „ajutised dekaanid“, kes kuraatoriga eesotsas moodustaksid Ülikooli Ajutise Nõukogu, mis otsustab ülikooli organisatsioonis puutuvad küsimused ja esitab, mis tarvis, kinnituseks Haridusministeeriumile. Komisjoni poolt valiti ajutisteks dekaanideks: Õigusteaduskonda magistrand Nikolai Maim, Ajaloo-filosoofiateaduskonda lektor Jaan Jõgever, Matemaatika-loodusteaduskonda õpetaja Jaan Sarv, kelle aset kuni tema tagasitulekuni välismaalt pidi täitma stipendiaat J. Piiper, Arstiteaduskonda dr. med. Juhan Luiga. Et aga dr. Luiga Tartus käies kindlasti keeldus dekaani kohuseid oma peale võtmast, samuti dr. med. K. Konik, kelle poole pöörduiti vastava ettepanekuga, siis jäi kuraator peatuma dr. A. Schulzenberg'il, kes nõus oli tööle asuma. Loomaarsti-teaduskonna korraldajana tuli pärast selle saatuse otsustamist arvesse prof. Karl Happich, kuna Põllumajandus-teaduskonna jaoks valik langes agronoom P. Kõpule. Need isikud kinnitas haridusminister ametisse 14. juulil, ühtlasi tunnistades nad ühes kuraatoriga Ajutiseks Nõukoguks ja sellele ülesandeks tehes välja töötada ajutine ülikooli korraldus, mille põhjal saaks seni töötada, kuni Asutav Kogu kinnitab jäädava ülikooliseaduse, „mille kokkuseadmine vististi täieliku ülikooli-nõukogu hooleks jääb, niipea kui see moodustatud“¹⁹⁾. See Ajutine Nõukogu täitis ka ülikooli valitsuse aset ja esines tema nimel.

Et haridusminister juba varemalt suusõnal oma nõusoleku oli andnud ajutiste dekaanide kohta, siis kutsus kuraator 12. juuliks, s. o. paar päeva enne ametliku kinnituse päralejõudmist, Ajutise Nõukogu esimese koosoleku kokku. Sellest koosolekust võtsid peale hoolekandja osa dekaanid: A. Schulzenberg, J. Piiper, K. Happich ja J. Jõgever. Sekretärina fungeeris K. Laagus. Teisel koosolekul, 21. VII, viibis ka N. Maim, kuna P. Kõpp alles 6. koosolekust peale (5.VIII) hakkas kaasa töötama.

¹⁹⁾ Hamini kiri 14. VII 1919 nr. 13 055.

Ajutise Nõukogu esimesteks suuremateks töödeks oli õppejõudude ja ametnikkude palkade normeerimine, mida arutati kolmel koosolekul, õppetoolide ja muude õppekohtade kindlakstegemine, õppejõudude valimine, üliõpilaste vastuvõtmise korraldamine ja põhi- kirja eelnõu väljatöötamine.

Palgad püüti vastavalt riigi kandejõule nii korraldada, et rahulik teaduslik töö professoritele ja dotsentidele oleks kindlustatud; seejuures nähti ette ka vastavad vanaduselisad endise akadeemilise tegevuse arvestamisega ²⁰⁾). Eesti raha kindlustus muutis aga kõik need kavatsused varsti illusoorseks, sest raha väärtuse alalise langemise tõttu ei suudetud palgamäärade tõstmisel elukallidusega sammu pidada; ja et palgakõrgendused enamasti mehaaniliselt kõigi riigiametnikkude kohta teatavaprotsendiliste lisadena läbi viidi, siis muutusid vanaduselisad, mida teised riigiametnikud ei saanud ja mida palkade üldnormeerimisel ei arvestatud, võrdlemisi nii tühiseks, et nad varsti ära jäeti.

Õppekohtade kindlakstegemiseks esitasid ajutised dekaanid vastavad kavad, mis nad kas üksi või teisi asjatundjaid appi võttes olid koostanud. Küsimuse otsustamisel püüdis Ajutine Nõukogu põhimõttest kinni pidada, et esialgu piirduks kõige hädalisemaga, kuna tulevikus alati võimaldub tungiva tarviduse puhul uusi kateedreid luua. Ka arvati korraliste jõudude kõrval kasutada tasulist eradotsentide jõudu, mis võimaldaks teaduskondade kavu uute ainetega täiendada, ilma et tarvitseks täiekohtuselisi ja -palgalisi jõude ametisse panna.

Neil alustel nähti esialgu ette kuues teaduskonnas ilma Usuteaduskonnata umbes 72 professuuri, 24 dotsentuuri ja 50 mitmesugust abi-õppejõu ja assistendi kohta. Ütlen „umbes“, sest esimene õppetoolide nimekiri Ajutise Nõukogu protokollis 5. augustist 1919 ei ole, kui pärast koosolekut mitmekordselt parandatud visandi järele reprodutseeritud ülestähendus, mitte täitsa täppis, ja ka kuraatori kavade järele, mis alal hoidunud ²¹⁾), kuid samuti mitu korda muudetud, mitte viimse peenuseni restitueeritav.

Endise Tartu Ülikooliga võrreldes jäeti ära mitmed õppetoolid, mis olid tingitud Vene riigi tarvidustest, ja loodi teiselt poolt rida

²⁰⁾ Protokollid 12., 21. ja 29. VII 1919.

²¹⁾ Kuraatori aktid on senini veel korraldamata. Kuraatori aruandes 1. XII 1919 ei ole kõik arvud samad, kuid siin on arvestatud asjaolu, et esialgu arvati mitmed õppekohad täitmata jätta.

uusi juurde, mida nõudsid Eesti olud. Nii kujunes Õigusteaduskond väikesemaks, kui ta varemalt oli olnud, sest et arvati läbi saada võivat 7 professori ja 2 dotsendiga. Esialgse nimekirja järele jagunesid professorid järgmiselt: 1) rooma õigus, õiguse teooria ja õiguse ajalugu; 2) riigi- ja administratiivõigus; 3) kodaniku-õigus ja tsiviilprotsess; 4) kaelakohtu-õigus ja protsess; 5) politiline majandus ja finantsõigus ja 6) sotsioloogia, mis Vene ülikoolis puudus. Ent nendele lisaks tuleb võtta rahvusvaheline õigus, mis leidub kuraatori ülestähendustes ja täideti juba septembrikuus (prof. Piip). Dotsentuuridest kuulus üks rooma õiguse, teine politilise majanduse kateedri juurde.

Hoopis uue ilme omandas Ajaloo-filosoofiliseks teaduskonnaks ümbernimetatud endine Ajaloo-keeleteaduskond. Arvesse võttes nende teaduste edendamise vajadust, mis valgustavad meie rahva omapära ning ajalugu, siis keskkooli-õpetajate ettevalmistuse tarvet mitmesugustes võõrkeeltes ja mitmesuguseid üldkultuurilisi nõudeid, tähendati siia 18 professuuri, 7 dotsentuuri ja 7 lektoraati ²²⁾, millistest viimastest leidub esialgses nimekirjas ainult 3. Teaduskond jagunes 3 jaoskonda. Kauaoodatud uurali keeleteaduse, läänemere-soome keelte, eesti keele ja üldise foneetika, eesti ning võrdleva folkloori ja eesti ning üldise kirjandusloo professorid moodustasid uurali keelte jaoskonna; indo-euroopa keelte jaoskonnaks arvati 1) ladina keele, kirjanduse, arheoloogia ja ajaloo; 2) kreeka keele, ajaloo ja kirjanduse; 3) saksa keele ja kirjanduse, 4) romaani keelte ja kirjanduse, 5) inglise keele ja kirjanduse, 6) slaavi keeleteaduse, 7) võrdleva keeleteaduse ja sanskriti ja 8) idamaa keelte professorid ning läti-leedu keele dotsentuur. Ajaloo-filosoofia jaoskond koosnes 1) Eesti ja põhjamaade ajaloo, 2) üldise ajaloo, 3) pedagoogika ja didaktika, 4) filosoofia ja 5) esteetika ning kunsti-ajaloo professorist ja kahest üldise ajaloo, ühest usu-ajaloo, ühest etnograafia, arheoloogia ja ajaloolise geograafia ning ühest filosoofia dotsentuurist. Nendest langesid aga semi keelte professor, leedu keele ja usu-ajaloo dotsentuur varsti välja, kuna etnograafia ja arheoloogia dotsentuur täitmisele asumisel muudeti arheoloogia professoriks ja etnograafia dotsentuuriks, mille olemasolu õigustus sai küsitavaks.

Matemaatika-loodusteaduskond kujunes esialgu peaaegu võrdseks filosoofilisega oma 17 professuuri, 3 dotsentuuri ja 12 assistendiga. Professoridest käsitlesid 2 matemaatikat, 1 mehaanikat,

²²⁾ Vrd. lektoraatide arvu kohta kuraatori aruanne 1. XII 1919.

astronoomiat, meteoroloogiat ühes geofüüsikaga, füüsikat, 3 keemiat, à 1 mineraloogiat ühes petrograafiaga ja geoloogiat, 2 botaanikat, 2 zooloogiat, à 1 geograafiat ning antropoloogiat ja loomade füsioloogiat. Dotsentuurid olid arvatud matemaatika, füüsika ja zoologia kateedrite juurde. Uute õppekohtadena esinesid siin tehnikaline keemia, mis senist puht-teoreetilist keemikute ettevalmistust pidi täiendama tegeliku rakendusega, ja loomade füsioloogia, kuna endine geograafia ja meteoroloogia professor kaheks oli lõhutud.

Mis puutub Loomaarsti-teaduskonda, siis koondati see endise instituudiga võrreldes 7 professorile ja 5 dotsentuurile. Professoritega mõeldi täita: 1) anatoomia, histoloogia, embrüoloogia ja võrdlev anatoomia; 2) üldine, spetsiaalne ja operatiivne kirurgia; 3) spetsiaalne patoloogia, teraapia ja diagnostika; 4) patoloogiline anatoomia, histoloogia ja kohtulik loomaarsti-teadus; 5) epizootoloogia, bakterioloogia ja politseiline loomaarsti-teadus; 6) üldine patoloogia ja teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuur; 7) zoonühigien ja loomakasvatus. Dotsentuurid seati anatoomia, kirurgia, patoloogilise anatoomia ja epizootoloogia professori kõrvale, et sel teel vanadele professoritele ette valmistada eestikeelseid asetäitjaid; nende hulka arvati ka õppe-sepikoja juhataja koht. Assistentide ja muid abijõude nähti ette 9.

Täiesti uues Põllumajandus-teaduskonnas figureerus esimese nimekirja järele ühes metsaosakonnaga 5 professori ja 7 dotsentuuri. Kui juurde lisada professoridele zootehnika, mis kuraatori varemates ülestähendustes leidub ja tegelikult juba 4. IX täideti (prof. J. Mägi), ning maha tõmmata dotsentuuride hulgast metsahoiu ja metsataksatsiooni, mis protokollis 5. VIII juba varemalt küsimärgiga tähendatud, saame 6 professori ja 5 dotsentuuri. Esimesed kandidaadid nimesid: 1) taimekasvatus, sordiparandus, haigused ja putukad; 2) zootehnika²³⁾; 3) mullateadus, põllumajanduslik keemia ja taime mede toitmine; 4) põllumajandus, raamatupidamine, ühistegevus ja agraarpolitika; 5) metsahoid ja 6) metsataksatsioon. Dotsentuurideks olid arvatud: 1) kultuurtehnika ja geodeesia; 2) piimamajandus; 3) põllutöö-masinad, -riistad ja pedagoogika; 4) põllumajanduslikud ehitised ja joonistamine ja 5) aiatöö ja mesilastepidamine.

Viimasel kohal esialgses nimekirjas seisab Arstiteaduskond oma 17 professoriga, 5 dotsentuuriga, mille vastavuse kohta tõelisele seisukorrale on kõige vähem kahtlusi, ja 26 assistendikohaga. Profes-

²³⁾ Vrd. Aj. Nõuk. protokoll 4. IX 1919 prof. J. Mäe valimise kohta.

suuridena esinevad: 1) anatoomia; 2) histoloogia; 3) füsioloogia; 4) farmakognoosia ja farmaatsia; 5) farmakoloogia; 6) patoloogiline anatoomia; 7) kohtulik arstiteadus; 8) hügieen; 9) patoloogia ja teraapia; 10) psühhiaatria; 11) dermatoloogia; 12) günekoloogia; 13) ja 14) kaks kirurgia õppetooli; 15) oftalmoloogia; 16) pediaatria; 17) kõrva-, nina- ja kurguhaigused koos polikliinikuga. 5 dotsentuuri alad on: 1) farmakognoosia ja farmaatsia; 2) hügieen; 3) patoloogia ja teraapia; 4) günekoloogia; 5) kirurgia.

Vahet korralise ja erakorralise professori vahel esialgu ei tehtud, küll aga professori ja dotsendi vahel, kes pidi teaduskonna hääleõiguslik liige olema, esitas aga enamasti teatavat osa õppetooli ülesannetest või kõrvalisemaid aineid.

Et haridusminister ise koosolekul viibis, kus õppekohad lõplikult määrati, siis ei vajanud nimekiri enam erilist kinnitusele esitamist, vaid hakati varsti tema järele õppejõude ametisse seadma. Andmeid oli õige mitmesuguseid kogutud ja võimalusi kaalutud ²⁴⁾. Nüüd oli tarvis lõplikult selgusele jõuda, keda kutsuda ja kes valmis on tulema.

Et oma jõududele kõige pealt Soomest tuge loodeti saada, kus dr. O. Kallas hoolega pinda oli ette valmistanud, siis võttis kuraator juuli keskel sõidu ette Helsingisse, kus peeti samal ajal IX põhjamaade karskuskongressi. Siin oli tal läbirääkimisi mitme Helsingi Ülikooli silmapaistva professoriga arvesse tulla võivate nooremate soome teadlaste üle, nii professor E. N. Setälä'ga filoloogia ja ajaloo, iseäranis soome-ugri keelte õppetoolidest, professor Homén'iga füüsika-matemaatiliste ja loodusteaduslike ainete esindajaist, prof. T. Laitisega arstiteaduskonnast, prof. Erich'iga õigusteadlastest. Kirjateel sai kuraator dr. O. Kalda vahendusel väärtuslikke näpunäiteid professoritelt K. Krohn'ilt ja H. Ojansuu'lt. Selgus, et kõige vähem väljavaateid oli õigusteaduse alal, kus ka Soomes vähe puhtteaduslike huvidega noori leidis, võrdlemisi häid lootusi aga ajaloo-filosoofia ja matemaatika-loodusteaduskonna suhtes. Viibimata katsus kuraator saadud soovitude põhjal arvatavate kandidaatidega ühendusse astuda, mis aga suvise vaheaja tõttu isiklikult enamasti ei õnnestunud, vaid kirjateel pidi sündima.

Helsingis viibides tutvus kuraator põhjamaade karskuskongressil professor Joh. Bergman'iga Rootsist, kes isiklikult huvi hakkas tundma õppetegevuse vastu Tartus ja ka mitme rootsi õigusteadlasega aitas

²⁴⁾ Vt. kuraatori aruanne haridusministrile 1. VII 1919.

kontakti luua. Hiljemini kasutati, iseäranis juristide leidmiseks, ka meie välisesinduste abi Berliinis, Kopenhaagenis ja Londonis, kuid ilma suuremate tagajärgedeta.

Esimene suurem õppejõudude valimine, peale kandidaatide ülesseadmist ülikooli uuestiavamise komisjonis, toimus Aju-tise Nõukogu poolt 9. augustil, mil ilma balloteerimata või formaalse hääletamiseta tervelt 22 isiku üle otsus tehti. Need olid professorid: L. Kettunen, J. Bergman, L. Masing, G. Landesén, E. Masing, K. Happich, W. Gutmann, E. Schröder, J. Waldmann, L. Kundsén, E. Pauk, M. Wittlich, Th. Bucholtz; professori kohuste täitjad: J. Jõgeva, H. Oldekop, J. Piiper, D. Rootman; dotsendid P. Bauman ja H. Jaakson, prosekto A. Mahlmann, õppe-sepikojade juhataja K. Kalning ja A. Audova, kes stipendiaadiks määrati õigusega ja kohusega loenguid pidada.

Järgnevad valimised peeti augusti teisel poolel ja septembris, kus iga nädal asjade rohkuse pärast mitu nõukogu koosolekut peeti (septembri jooksul 17). Siis täideti 24 professuuri ning dotsentuuri, valiti 3 lektorit, nimetati esimesed eradotsendid, määrati rida (6) teaduslikke stipendiume ülikooli õppejõudude ettevalmistuseks ja kinnitati mõned assistendid. Professoriteks seati: K. Konik, A. Paldrock, A. Sommer, J. G. Granö, A. R. Cederberg, A. Piip, K. Väisälä, E. Berendts, Kusmin-Karavajev, kes teadmata põhjustel pärast tagasi astus; prof. kohuste täitjaiks: R. Gutmann, J. Sarv, J. Stamm, J. Mägi, J. Mark, N. Maim; dotsentideks: K. Ramul, K. Koch, P. Köpp, H. Reichenbach (hiljemini Riikojade), J. Zimmermann, kes aga ära ütles, dots. koh. täitjaks J. Ainson, filosoofia professuuri täitjaks kuni A. Kaelas'e tulekuni K. Žakov, põllutöö-masina tundmise õpetajaks A. Luksapp, lastekliiniku juhatajaks A. Lüüs. Esimesed eradotsendid olid: W. Freymann, M. J. Eisen, S. Talvik, A. Sildnik, V. Ernits, J. Aavik, J. Letzmann, W. Kupffer. Lektoriteks said: K. Žakov, P. Seeberg-Elverfeldt ja B. Pravdin. Hiljemini, pärast õppetöö algust, valiti peale teoloogide, kellest allpool eraldi kõneleme, veel 3 professorit: H. Scupin, A. Bjerre, V. Anderson, 2 prof. koh. täitjat: M. Bresovsky ja G. Suits, 1 dotsent: K. Saral, 2 lektorit (J. Leidig ja J. V. Veski), eradotsent H. Metsapa ja mitmed abijõud. Valitud määralistest õppejõududest olid 26 eestlased, kes suuremalt osalt (peale 6) professori kohuste täitjaiks ja dotsentideks.

said, sest et neil nõutavad teaduslikud kraadid või eelkäinud teenistus akadeemilistes ametites puudusid, 10 balti sakslast ja 2 sakslast Venemaalt, 4 soomlast (J. G. Granö, L. Kettunen, K. Väisälä, A. R. Cederberg), 4 lätlast (loomaarsti-teadlased L. Kundsins, E. Paukulis, K. Kalning ja A. Mahlmann), 2 rootslast (J. Bergman, A. Bjerre), 1 suurjanlane (K. Žakov), 1 venelane (Kusmin-Karavajev). Välismaa sakslased puudusid kuni novembrini, mil H. Scupin'iga kokkulepe saavutati.

Kõik professorid ja dotsendid ning nende kohuste täitjad esitati haridusministrile kinnitamiseks, kes oma nõusoleku ilma takistusteta andis, muud õppejõud aga, nagu eradotsendid, lektorid, stipendiaadid jt., omandasid oma ameti-õigused üksnes ülikooli kaudu, nagu see ka ülikooli tulevases põhikirjas pidi ette nähtama ja sellepärast kohe algusest peale uususeks võeti.

Et nende valimistega kõik teaduskonnad teatava tüve omandasid, siis otsustas Ajutine Nõukogu 15. IX teaduskondi üles kutsuda oma tegevust alustama. Sellest peale algas ka õppejõu-kandidaatide ülesseadmine teaduskonna-nõukogude poolt, kuna see sinnamaani ajutiste dekaanide ja nõukogu asi oli olnud.

Kõige täielikumaks sai esimestel aegadel Loomaarsti-teaduskond, mille endisest koosseisust kõik tüsedamad jõud Tartusse kohale olid jäänud. Ka Ajaloo-filosoofia- ja Matemaatika-loodusteaduskonda võis nende 11 teaduskonnaliikmega kummaski teovõimeliseks lugeda. Tunduval määral puudulikuks jäi aga Arstiteaduskond, kuhu kõigest 5 õppejõudu oli leitud, samuti Põllumajandus-teaduskond oma 3 mehega.

Kõige suuremaid raskusi sünnitas aga Õigusteaduskonna õppe-oolide täitmine, kuhu loodeti saada peale A. Piibu ja N. Maimu ka mitmeid teisi omist paremaist juristidest. Mõned nendest olid juba pooliti nõusolekugi andnud, kuid riigi ülesehitus-töö ja vastutusrikkad ametid, kuhu asjatundjaid, eriti juhtivaid tegelasi hädasti vajati ja kus majanduslikud väljavaated kaugelt suuremat töötasid, kõitsid neid tugevamini kui ülikool. Ka püüded võõrsilt teadlasi juurde tõmmata ei andnud rohkest kirjavahetusest hoolimata tagajärgi. Saadi nõusolek ainult A. Bjerre'lt Rootsist. Kes muidu veel tulla tahtsid nii kodu- kui välismaalt, osutusid vähekaaluvaiks ja vastuvõetamatuiks.

Tuleb tähendada, et kaugemalt kutsutavad Tartu suhtes üldse tagasihoidlikkust ilmutasid. Eesti olusid peeti edasikestva sõja kui ka iseäranis „landeswehri“ ning Bermondt-Avalov'i avantüüride tõttu kindlusetuiks ja hädaohtlikeks. Eestlaste peale vaadati käsiloleva

maareformi pärast, mida vastased kõige kohutavama vägivallana kujutasid, laialiselt kui enamlaste peale. Eesti mark võitles alles oma seisukoha eest maailma-turul ja kõikus alatasa oma väärtuses, nagu Eesti Vabariikki alles oma tunnustamist de jure ootas.

Arusaadav, et neil oludel mitte-eestlastele, kes õppetoolidele valiti, erilisi tingimusi ei võidud seada nii eesti õppekeelele ülemineku kui ka teatavaiks aastaiks kohale asumise suhtes. Oldi rõõmus, kui pakkumist usaldati vastu võtta ja ei tulnud nõudmistega, mida ülikoolil raske oleks olnud täita. Väljastpoolt tulijaile aga oldi sunnitud palga asjus andma eriline soodustus, mis seisis selles, et osa tasust maksti haridusministri J. Kartau algatusel välisrahas, esialgu Helveetsia frankides (prof. A. Lipschütz) ja Soome markades (soomlased).

Nagu eespool nägime, ei olnudki professorkonnas veel teisi välismaalasi kui ainult 4 soomlast, 2 rootslast, kes aga kohe ametikohuste täitmisele ei asunud, 1 riigisakslane, kes samuti alles järgmisel semestril kohale ilmus, ja Bernist tulnud prof. A. Lipschütz. Et Soomest noorem teadlastepõlv Eestisse appi läheb sealset ülikooli rajama, sellest kirjutasid soome lehed üldiselt pooldavalt. Selle juures ei unustatud aga ka rõhutamast, et soomlased kõige pealt oma kultuuri eest peaksid hoolitsema ja oma teadust kodumaal ei tohtivat nõrgendada, kuna mingist õpetlaste ületoodangust seal juttu ei saa olla²⁵). Väga tunduvalt mõjusid nende kahtluste vastu aga Eesti saadiku dr. O. Kalda seletused, kes näitas, et Soome kõigile omile meestele vastavat tegevust ei suuda muretseda ja et seniks, kui Turu soome ülikool käima hakkab, Eesti juba omadest asetäitjaid on jõudnud kasvatada²⁶).

6. Üliõpilaste vastuvõtmine ja õppetöö algus.

Juba 29. juulil oli Ajutine Nõukogu valinud üliõpilaste vastuvõtmise määruste väljatöötamiseks komisjoni, kuhu kuulusid dr. A. Schulzenberg ja prof. K. Happich, kelle asemele hiljemini J. Sarvastus. Vastuvõtmis-määrused kiideti 8. sept. heaks ja kinnitati varsti haridusministri poolt.

Et ülevaadet saada sellest, kui palju koguneb ülikooli astujaid niihästi endistest üliõpilastest kui ka viimaste aegade abiturientidest,

²⁵) Vrd. näit. „Iltalehti“ nr. 200, 3. IX 1919. „Uusi Suomi“ nr. 202, 4. IX 1919. „Helsingin Sanomat“ nr. 239, 5. IX 1919 ja nr. 240, 6. IX 1919.

²⁶) „Helsingin Sanomat“ nr. 239, 5. IX 1919.

avaldati augustikuus üleskutse, kus paluti kõiki soovijaid kuni 25. augustini teatada ülikooli kantseleile oma nimi, teaduskond, kus tahe- takse õppida jm. Sellele vastas tähtajaks 911 isikut, kellest 470 viibisid sõjaväljal; tagantjärele aga kogunes üle 1 000 nime. Selgus, et ülikooli kasutajaist ei tule algusest peale puudust. Pärast sõja lõppu aga arvati üliõpilaste arvu kerkivat 1 500—1 800-ni, millist kogu Eesti oludes loomulikuks kui ka seniste andmete põhjal, teatavat tõusu oodates, võimalikuks peeti.

Üliõpilaste ametliku vastuvõtmisega tehti algus 20. septembril, kuid esialgu ainult Ajaloo-filosoofia-, Matemaatika-loodusteadus-, Põllumajandus- ja Loomaarsti-teaduskonda ning Arstiteaduskonna filosoofikumile. Vastuvõtmine Õigusteaduskonda ja Arstiteadus- konna erikursusele lükati õppejõudude puudusel edasi, Usuteadus- konna küsimus aga ootas alles lahendust.

Vastuvõtmisel tekkis palju raskusi, mis ülikooli esimestel aastatel edasi kestsid. Tuli hinnata mitmesuguste valitsuste ja võimude poolt väljaantud keskkooli lõputunnistusi nende üheväärilisuse suhtes Eesti Vabariigi gümnaasiumide küpsusetunnistustega. Pidi lepitama paljude suhtes, kes Vene ülikoolidest üle tulid või kelle Tartu Üli- koolis alalhoitavad dokumendid ühes arhiiviga Venemaale olid vii- dud, õige puudulikkude tõendustega, mõne isiku või ülikooli üksiku õppejõu vastutusega. Vastu võeti ka reaalkoolide seitsme klassi, õpe- tajate-instituutide, vaimulikkude seminaride ja veneaegsete tütarlaste- gümnaasiumide seitsmenda klassi lõpetajaid, viimaseid küll kohus- tusega ülikoolis olles teha täienduseksamid matemaatikas ja füüsikas. Ladina keele puudumine lõputunnistuses ei teinud kellelegi takistusi, sest teaduskondades, kus seda nõuti, võidi selles eksam õiendada peale ülikooli astumist. Silmas pidades keskkooli puudulikkude lõpe- tamist 1919. a. kevadel, pidid kõik selle aasta abituriendid tegema täienduseksami matemaatikas, milleks anti teatav aeg.

Lahkuminevalt endisest korrast nõuti ka Loomaarsti-teaduskonda astujailt, keda sinna Vene ajal gümnaasiumi 6 klassi tunnistusega vastu võeti, keskkooli lõputunnistust. Sama kord pandi Asutava Kogu poolt antud uue seaduse põhjal maksma rohuteadlaste kohta, kes aga selle kõrval ülikooli pääsemiseks võisid vana teed üle apteekri- abilise tarvitada.

Immatrikulatsioonimaks fikseeriti 50 margale, õppemaks 250-le. Välismaalastele määrati maks kaks korda suurem. Väeliinil vaba- dussõjast osavõtnuile kindlustas ülemjuhataja päevakäsk 31. juulist 1919 prii õppimise kuni ülikooli lõpetamiseni.

4. oktoobril immatrikuleeriti pidulikult ülikooli aulas 69 üliõpilast. Esimesena on tähendatud matriklisse Jaan Marfeldt (Maramaa). Oma immatrikulatsioonikõnes väljendas kuraator, kes ka rektori aset täitis, neid lootusi, mis eesti ülikooliga seotud. Kuigi tõele au andes pidavat ütleva, et eesti teadust veel ei ole, tuleb ta ometi sama kindlasti, kui kindel on, et meie võõra ikke enesest oleme heitnud ja kõigist saatuse ootamatustest ja üllatustest hoolimata vanale järjele tagasi ei lähe. Ka meile on Looja andeid jaganud ja sellepärast suudame osa võtta kultuurrahvaste ühisest püüdest tõe järele. Eesti teadus tuleb, sest üliõpilased on tulnud.

Vastu võeti üliõpilasi kuni novembri lõpuni 351: 197 meest ja 154 naist; vabakuulajaid tuli 70.

Loengud algasid 6. oktoobril. Kavas, mis alles 1. detsembriks trükist ilmus, seisis ühtekokku 111 mitmesugust loengut ja harjutust, nendest eestikeelseid 41,4%, saksakeelseid 5,4%, venekeelseid 53,2%. Tugev vene keele ülekaal põhjenes selles, et õppejõududest kõik eestlased veel kohal ei olnud, balti sakslased aga ülikooli-valitsuse soovil viimseni vene keeli õpetust andsid, mida üliõpilased, kes vene koolidest pärit olid, kaugelt enam oskasid kui saksa keelt. Õppeviisi ja stuudiumi järjestuse suhtes puudusid veel ühised põhimõtted ja kindel kord. Käidi osalt vanade kavade järele, osalt aga püüti paralleelselt alanud õppetööga rajada uusi aluseid, nagu seda tuli teha näit. pea täiesti ümberloodud Ajaloo-filosoofilises fakulteedis, mida novembrikuus 1919 hakati nimetama Filosoofiateaduskonnaks, ja vast-asutatud Põllumajandus-teaduskonnas. Ometi oldi enam-vähem üldiselt arvamisel, et endine kursustesüsteem tuleb kaotada ja peale loengute rõhku panna harjutustele ja seminaridele, samuti eksamid koondada peale eelkatsete enam stuudiumi lõppu ja lühemale ajale.

Üliõpilastel võeti arvesse varemalt tehtud tööd, mis nad Tartu Ülikoolis või teisel olid õiendanud. Ainult Saksa okupatsiooniaegne semester jäeti haridusministri nõusolekul arvestamata. Kaasa mõjus selleks iseäranis Tartu eesti üliõpilaste organisatsioonide kogu mär-gukiri 30. augustist haridusministrile, mis Ajutise Nõukogu täielist toetust leidis.

Üliõpilaste organisatsioonid endistest aegadest jäid edasi elama. Kuid kõigilt nõuti uuestiregistreerimist, mida suurem osa aga alles järgneval aastal tegi. Esimene semester kestis ametlikult kuni 20. detsembrini.

7. Usuteaduskonna kinnitamine ja korraldus.

Nagu eespool jutustatud, jäi ülikooli uuestiavamise komisjonis Usuteaduskonna küsimus lahtiseks, mispärast ka õppejõudude ametisseadmisel ja õppetöö alul sellest veel mitte kuulda ei olnud. Kuid asi ei seisnud sellepärast mitte, vaid küpses ainult.

Uue käigu sai ta märgukirjast, mis Asutava Kogu liikmed J. Lattik, J. Raamot, N. Kann ja J. Teemant peaministrile O. Strandman'ile 26. juulil üle andsid ja millega peajoontes ühinesid ka A. K. liikmed P. Pöld ja A. Bachmann. Siin juhiti tähelepanu Usuteaduskonna tähtsusele rahva usuelus, avaldati kartust, et teaduskonna kaotamisega usu elu juhtimine harimata kätte võib libiseda ja senised üliõpilased sunnitaks võõrsile minema oma haridust jätkama, kust nad võõrast vaimu kaasa tooksid. Peaminister andis asja haridusministrile edasi, kes oma vastuses arvamust väljendas, et usuteadlaste ettevalmistus pidavat sündima Tartu Ülikooli kaudu, olevat ainult otsustamata, kas seda otstarbekohasem on teostada iseseisva teaduskonna või Filosoofiateaduskonna autonoomse osakonna kaudu. Minister omalt kohalt pooldas enam osakonda.

Varsti peale seda (19. VIII) tegi ta Ajutisele Nõukogule ülesandeks küsimus uuesti käsile võtta. Seal tunnistati iseseisva fakulteedi avamine tarvilikuks ja kuraator esitas maailma-sõja ajal tegeliku usuteaduse professoriks nimetatud Laiuse õpetaja Joh. Kõpu teaduskonna ajutiseks dekaaniks. Oma seisukoha põhjenduseks toetus nõukogu senisele traditsioonile ning usuteaduse omapärasusele ja laiale ulatusele, mis lahku viivat Ajaloo-filosoofia teaduskonna arenemisteedest. Kuid haridusminister ei loobunud oma seisukohast ja rõhutas oma vastuses, et ülikool ei või endale ülesandeks teha ev. luteri vaimulikke praktiliselt ette valmistada, vaid peab ainult teoloogilist haridust andma. Ta nõudis kava, kus tema näpunäiteid on silmas peetud. Selle töötas välja prof. J. Kõpp ja ta esitati pärast nõukogu heakskiitmist ministrile kinnitamiseks. Kavas nähti ette 5 professuuri (Vana Testamendi teadus ja semi keeled; Uue Testamendi teadus; ajalooline usuteadus; süstemaatiline usuteadus; praktiline usuteadus) ja 2 dotsentuuri (üks usu-ajaloo, -filosoofia ja -psühholoogia jaoks, teine liikuv) ning asuti seisukohale, et lõplikult niivõrt tähtis ei ole, kas iseseisev teaduskond või osakond, kui see, et asja sisemises korralduses vabalt võidakse toimetada. Nüüd kaalus minister veel mõnda aega küsimust ja oli viimaks, tähele pannes ev. lut. usu piiskopi J. Kuke ja konsistooriumi arvamust, iseseisva

teaduskonnaga nõus tingimusel, et ülikool ei võta enda peale tulevaste vaimulikkude praktilist ettevalmistust. Viivitusega selgus nüüd ka kuraatori, dekaan Kõpu, piiskopp Kuke ja konsistoriaal-assessori J. Lattik'u ühistel nõupidamistel (22. ja 23. X) õppejõudude kutsumine, kelleks ette nähti A. Bulmerincq, A. Stromberg, J. Kõpp, O. Sild, H. B. Rahamägi ja E. Tennmann. Nende valimine nõukogu poolt teostati 25. X, haridusminister andis oma kinnituse 17. XI.

Hoopis vähem sekeldusi oli õigeusu dogmaatilise jumalasõna õppetooli asutamisega, mille kohta Eesti apostliku õigeusu piiskopkonna nõukogu ülikoolile 5. IX ettepaneku esitas tähendusega, et üliõpilased teisi aineid, mida selle usu vaimulikkudele tarvis läheb, Filosoofiateaduskonnas võivad kuulata. Ülikooli Nõukogu otsustas soovile vastu tulla, jättes aga küsimuse, missuguse teaduskonna juurde loodav kateeder tuleks arvata, lahtiseks, mispärast see loengute kavades esimestel aastatel väljaspool Usuteaduskonda iseseisva pealkirja all esines. Piiskopkonna nõukogu poolt soovitatud kandidaadi, ülempreester N. Tiisik'u, tunnistas nõukogu professori kohuste täitjaks vastuvõetavaks ja esitas haridusministrile kinnituseks, mis aga järgnes alles pärast Usuteaduskonna küsimuse lahendust (1. XI).

8. Ülikooli põhikirja eelnõu väljatöötamine.

Kuna ülikooli korraldus kujunes juhtmõtete järele, mis üles seadsid ülikooli uuestiavamise komisjon ja Ajutine Nõukogu ühes kuraatoriga, kes haridusministrilt tähtsamate kavatsuste kohta nõusoleku muretses, oli järjekindla tegevussuuna hoidmise huvides ometi tungiv tarvidus need alused, millele ülikool rajati, formuleerida ja põhikirjas kindlaks määrata. Haridusminister oli, nagu nägime, selle väljatöötamise Ajutisele Nõukogule juba selle asutamisel ülesandeks teinud. Seepärast määras Ajutine Nõukogu 29. VII selleks komisjoni, kuhu kuulusid P. Põld, N. Maim ja K. Laagus.

Põhikirja esialgse kava koostamise võttis enese peale N. Maim, kes ta 64 paragrahviks liitis²⁷⁾. Seda kava arutati paljudel koosolekutel ja ta elas läbi mitu redaktsiooni, enne kui küpsema kuju omandas. Materjalidena kasutati selle juures peale Vene ülikoolide ja eriti Tartu Ülikooli seaduste (1865 ja 1893) ka krahv Ignatjev'i ülikooli-reformi eelnõu (1916), okupatsiooniaegse ülikooli statuute,

²⁷⁾ Käsikiri aktis „Etaa ja põhikiri I“.

Helsingi, Upsala ja Lundi, Oslo, Kopenhaageni, Zürichi, Cambridge'i, mitmete Saksa ülikoolide põhikirju j. m. Ülikooli sihi suhtes jäädi ülikooli uuestiavamise komisjoni seisukohale, et ülikool küll eeskätt puhast teadust peab edendama, kuid ühtlasi tegeliku elu tarbeid rahuldama. Vahekorras keskvalitsusega, Haridusministeeriumiga, kindlustati ülikoolile autonoomia, mis on piiratud kuraatori kaudu teostatava kontrolliga haridusministri poolt. Õppekeelena oli ette nähtud eesti keel, kuid ministri nõusolekul võidi õpetada ka teistes keeltes. Õppetoolide, teaduskondade ja nende osakondade arv taheti lahtiseks jätta, et nõukogu võiks tarvidust mööda ülikooli haridusministri kinnitusel uute aladega täiendada, millele eelarve-korras Riigikogu sanktsioon muretsetakse.

Ülikooli valitsuse võimkonda kuulusid administratiivsed, majanduslikud ja distsiplinaarsed asjad; tema koosseis määrati praegu maksval kujul kindlaks (rektor ja dekaanid). Rektorile jäeti peale täidesaatva ja esindava võimu õigus ka edasilükkamatuid asju otsustada. Tema valimine pidi sündima ülikooli valimiskogus ehk suurgogus, nagu seda N. Maimu projektis nimetati, millest isiklikult osa võisid võtta professorid ja dotsendid, teised õppejõud aga, nagu eradotsendid, prosektorid, lektorid jt., ainult oma esindajate kaudu. Rektori kui ka dekaanide ametiaja suhtes, mille N. Maimu kava kolmele aastale fikseeris, arvas Ajutine Nõukogu otstarbekohasemaks üheaastase kestuse, et ülikooli õppejõude, kes peavad anduma teaduslikule tööle, mitte pikaks ajaks koormata kõrvalkohustustega.

Ülikooli Nõukogu, kuhu N. Maimu kava järele pidid kuuluma kõik professorid, dotsendid ja nende kohustetäitjad, konstrueeriti rootsi eeskujul hoopis esindajate koguks, sest ei tahetud luua raskepärast 90—100-pealist parlamenti; teiselt poolt aga ei arvatud Eesti ülikooli seisukohalt soovitavaks endise Vene ülikooli eeskujul hääleõigust nõukogus anda ainult professoritele, kelle hulgas eestlased, kes enamasti dotsendi või professori kohuste täitja asendiga pidid leppima, moodustasid vähemuse. Peale ülikooli valitsuse liikmete pidid seepärast nõukogust osa võtma teaduskondade asemikud, keda alguses 2 igast teaduskonnast arvati kutsuda, siis aga üks täie viie ja algava viie teaduskonnaliikme kohta õiglasem leiti olevat. Kaaluti veel küsimust, kas ka mitte teistele õppejõududele ja üliõpilastele võimaldada alalist esindust nõukogus, leiti aga, et nõukogu kui teaduseasutise ülem organ tohib kujuneda ainult teadlastest, s. o. professoritest ja dotsentidest, ja püsivast, vastutust kandvast ollusest, mida üliõpilased mitte ei ole.

Teaduskonnakogudes anti, silmas pidades ülikooli koosseisu, kus eestlased ajalooliste olude tõttu esinesid oma enamikus nooremate õppejõududena, algusest peale hääleõigus ka dotsentidele. Ometi pidid dekaanid ja prodekaanid kava järele professorite seast valitama. Dekaanide kinnitamine jäi haridusministri asjaks, kuna rektori Vabariigi Valitsus kinnitas. Õppejõudude jaotuse suhtes loobuti, nagu see tegelikult juba oli sündinud, endisest vahetegemisest korraliste ja erakorraliste professorite vahel, arvestades nende võrdseid kohuseid professuuride täitmisel ja vana teadlastepõlve puudumist, mis oleks õigustanud niisuguse vahe. Teisiti oli aga lugu vahetegemisega professorite ja dotsentide vahel, kellest viimased kõrvalisemaid või kitsamaid alasid pidid esitama ning vähem tasu saama, ja professori kohustetäitja nimetusega, mis oli tingitud paljude õppejõudude täielise kompetentsi puudusest. Alguses mõeldi nende teenistusaega piirata 3 aastaga, siis aga pikendati see viie aastani, silmas pidades kõrgema teadusliku kraadi omandamise raskust lühikese aja jooksul ja kõigi professorikohuste täitmise kõrval. Professorite ja dotsentide kui teaduskonna liikmete kinnitamine anti ministri kompetentsi, kuna teiste õppejõudude (lektorite, prosektorite jne.) kinnitus tehti lahkuminevalt N. Maimu kavatsusest, mis ka nende esitamist ministrile nõudis, sõltuvaks kuraatorist.

Professorite valimise mooduse kui ka ametikohuste kohta puudusid eelnõus määrused. Sama oli lugu üliõpilaste suhtes, kelle kohta vastavad määrused edaspidi pidid välja töötama. Esimeses redakt-sioonis ei leidunud paragrahve ka ülikooli varaliste abinõude kohta, kuid Ajutine Nõukogu arvas tarvilikuks need juurde lisada, et kindlustada ülikoolile ta hoonete, erisummade ja muu varanduse äravõetamatuse ja vabama tarvitamise. Ühtlasi võttis nõukogu vastu lisan-duse, mis lubas ülikoolile peale eelarve-aasta lõppu nende riiklikkude krediitide kasutamist, mis on antud õppeasutistele, raamatukogule, teaduslikkude tööde trükkimiseks ja abirahadeks, põhjendusega, et seesugusteks otstarveteks kunagi „küllalt“ ei jõuta anda, ja et kokku hoides paar aastat võidaks teostada suuremaid tellimisi. Viimase peatükina lisati teises redakt-sioonis kavale juurde paragrahv korral-duse kestuse kohta, mis oli mõeldud a j u t i s e n a, ja nimelt viieks aastaks.

Selle kujuni valmis põhikiri kuni ülikooli ametliku avamiseni, 1. XII 1919. Siis järgnes varsti vaheaeg, mille järele 17. I 1920 eel-nõu ühes kuraatori kokkuseatud seletuskirjaga edasi anti haridus-ministrile esitamiseks Vabariigi Valitsuse kaudu Asutavale Kogule.

Tolleaegne haridusminister K. Treffner tunnistas eelnõu vastuvõetavaks ja andis talle tarviliku käigu, ühtlasi lubades kuraatorile (suuliselt), et ülikool võib seda eelnõu kuni seaduse lõpliku vastuvõtmiseni Asutava Kogu poolt oma tegevuse juhtnööriks tarvitada. Nii sai ülikool, mille kohta tema loomise ajajärgus maksvaid Vene seadusi niihästi teaduskondade ja õppetoolide koosseisu kui ka professorite, rektori ja dekaanide valimise suhtes (paljalt keskvalitsuse kinnitamisega) võimatu oli tarvitada, teatava aluse, mille järele sisemises asjaajamises võidi käia ja mis sellele, mis seni oli loodud, kaitset pakkus soovimatute suunamuutmiste vastu.

9. Ülikooli asutiste ja majanduse korraldamine.

Et ülikooli uuestiavamine peale teaduskondade organiseerimise, õppetöö käimapaneku ja õiguslike aluste fikseerimise ka rohkesti majanduslike küsimusi päevakorrale tõi, siis vaatame nüüd, kuidas kujunesid need asjad Ajutise Nõukogu juhatusel tema tegevuse esimestel aegadel.

Võiks arvata, et siin kõige pealt õige palju aega tuli kulutada eelarve rajamisele ja väljatöötamisele, mis uue asutise loomisega harilikult käsikäes käib. Kuid tõepoolest nõudis see nõukogult võrdlemisi vähe vaeva, kuigi aasta jooksul mitu eelarvet tuli esitada, sest raha lubati kaunis ohtrasti ja tema tarvitamine ei olnud veel kindlate riigi-eelarve paragrahvidega ning literatega piiratud. Teisest küljest aga oli uute õppejõudude alalise juurdetuleku ja sellega ühenduses algava asutiste uuestivarustamise tõttu võimatu väga täpsalt tarvilikke krediite ette arvata ja tuli neid õige üldiste kaalutluste järele küsida nii suurel määral, et igasuguste ootamatuste puhul hädasse ei jäänud.

Ilma suuremate raskusteta lahendati ka niisugused küsimused, kui uute ametnikkude ja teenijate ametissevõtmine, ametkonna palkade korraldamine, teenijate ja ametnikkude kasutada olevate kroonukorterite hindamine, uute inventariraamatute sisseseadmine jm. Palju enam sekeldusi sünnitasid aga pesupesemise koondamine ülikooli pesukotta, mida kliinikud ja muud asutised kodus toimetasid ja edasi toimetada tahtsid, ja keeruline kütteprobleem, mille lahenduseks muu seas juba oktoobrikuus 1919 hakati keskkütete juures põlevkiviga katseid tegema.

Ülikooli instituutide suhtes oli juba ülikooli uuestiavamise komisjonis (8. VII 1919) minister J. Kartau mõtte algatanud, kas ei võiks

kulude kui ka vaimlise jõu kokkuhoiu huvides liita ülikooli külge mitmesugused teaduslikku laadi asutised, nagu näit. Eesti Rahva Muuseumi, Loodusuurijate Seltsi jm. Tol puhul arvati, et need asutised tuleks poolametlikkudeks teha, s. t. nad peaksid küll valitsuselt toetust saama ja ülikooliga lähedases kontaktis töötama, muidu aga seltskonna omanduseks ning tema hoolele jääma. Kuid varsti tõukasid tegeliku elu tarvidused ja asutiste kohandamine väikestele Eesti oludele ülikooli korralduse samale koondamisteele, olgugi vähe teises suunas. Sest kuigi arvamisel oldi, et ülikool ei pea püüdma mitmesuguseid iseseisvalt töötavaid kultuur-ettevõtteid oma juhtimise alla võtta, tunnistati ometi tarvilikuks, et ülikool kasutab oma teaduslikeks otstarbeiks mitmesuguseid väljaspoolseid asutisi ja et tema instituudid, kus iganes vaja ja kus see teaduse- ja õppetööle takistuseks ei ole, peavad täitma ka avalikke ülesandeid. Selles teadmises kutsuti juba 1919. aasta suvel, mil marutõbi iseäranis Petserimaal möllas, Põhja-Liivimaa peavaliniku H. Luha algatusel ja tubli bakterio- loogi, prof. K. Happich'i, tegelikul eestvõttel Loomaarsti-teaduskonna juures ellu P a s t e u r i i n s t i t u u t, millele seltsis varsti linna tapamajas teaduskonna kontrolli all töötav r õ u g e l i m a - j a a m ja hiljemini piimahügieeni-laboratooriumi osakonnana j u u s t u j u u - r e t i s t e valmistamine. Septembri alul pandi naistekliiniku juures käima ä m m a e m a n d a t e - k o o l, mille tõttu kliinikul oma personaali vähem tarvis läks. Samal ajal kerkis esile ja anti vastava komisjoni selgitada linna ja maakonna haigete ravimise küsimus üli- kooli kliinikuis, mis ühelt poolt neile õppe-otstarbeiks rohkem haigeid töötas anda, teiselt poolt aga iseäralised linna- ja maakonna-haigema- jad ülearuseks tegi. Algatati ka ülikooli apteegi muutmist avalikuks, oldi valmis Tervishoiu Peavalitsuse ettepanekul Muuli pidalitõbiste- maja üle võtma, kuid esimesest kavatsusest tuli praktilistel põhjus- tel loobuda, Muuli asi aga nõudis lõplikuks lahenduseks veel aega.

Mis puutub puht õpetuslik-teaduslikkudesse asutistesse, siis algas neis, mis pärit Vene ajast, kohe kibe korraldustöö, kui valitud õppejõud kohale saabusid. Mitmed neist asutistest rajati sootuks uutele alustele, nagu füsioloogia-instituut, geograafiakabinett ja filo- loogilise seminari raamatukogu, teisi tuli varustama hakata õppe-abi- nõudega, mis suuremal jaol pea täitsa puudusid. Selleks võeti kõige pealt omaks suurem üldine okupatsiooniaegne instrumentide ja kemi- kaalide tellimine Saksamaalt, mida täiendati ja muudeti mitmes osas, ja tasuti ka okupatsiooniaegse ülikooli raamatute ostuarved, kuigi muidu põhimõtteliselt selle võlgasid ei tunnustatud. Edasi püüti

raamatukogule osta müügiletulevaid väärtuslikumaid erabiblioteeke ega jäetud kasutamata juhuseid, kus mõni muu kollektsoon kõlbas ülikoolile omandada. Põllumajandus-teaduskonna otstarveteks hakati Vene ajal ülikoolile antud Maarjamõisale lisa otsima. Küsiti alguses Tamme mõisa; siis aga juhtis Haridusministeerium (26. VIII) tähelepanu Raadi mõisale, mille saamiseks Põllutöö-ministeeriumiga läbirääkimisi alustati. Dekaan P. Kõpu ettepanekul pöörduti augustikuu lõpul üleskutsega maakonnavalitsuste poole, määrata Põllumajandus-teaduskonna üliõpilastele abirahasid, mille peale pikka-mööda kõik lubadustega reageerisid.

Asutiste korraldamisel tekitas oma jagu raskusi assistentide leidmine, sest valik oli väike. Kes sündsatest kandidaatidest mitte kesk-koolis õpetajana kinni ei olnud, see viibis enamail juhtudel sõjaväljal. Ja kes valmis olid tulema, need nõudsid omale algusest peale sama palka, mida said teised täie tööjõuga ametis olevad assistendid, kuigi nende ametikohused olid väikesemad. Siit selgub, miks assistentide hulgas oli esitsa võrdlemisi kõrge protsent muulasi.

Lõpuks mainime siinkohal Õpetatud Eesti Seltsi elustamist, mille hinnalised varandused asusid ülikooli ruumides (Suurturg nr. 6), mille juhatus ei avaldanud aga mingit elumärki. Asja selgituseks avaldati augusti alul „Riigi Teatajas“, „Postimehes“ ja „Dorpater Zeitung’is“ kuulutus, kus seltsi juhatust üles kutsuti oma koosseisu ja asukohta teatama. Selle peale uuendas selts oma tegevuse alustel, mis tema — pärast maailmasõja-eelseid püüdeid, saada ülikoolist sõl-tumatuks — sellega jälle tihedamalt sidusid.

10. Ülikooli pidulik avamine.

Ehk ülikool küll juba 4. resp. 6. oktoobril käima sai, ei peetud siiski mitte võimalikuks tema pidulikku avamist ühendada loengute algusega. See oleks sünninud siis üle pea-kaela, sest et muude paki-liste toimetuste tõttu ei olnud juhtivatel ülikooli tegelastel küllalt mahti aegsasti selle peale mõelda. Eesti ülikooli avamist aga taheti ka välisilmale teatada ja kodumaa täit tähelepanu temale koondada. Seepärast jäadi peatuma 1. detsembril kui päeval, mil aasta eest üli-kool Saksa okupatsioonivõimu poolt Eesti valitsusele üle anti.

15. IX määras Ajutine Nõukogu avamispidustuste eeltöödeks komisjoni professor K. Happich’ist, dr. A. Schulzenberg’ist ja dotsent P. Kõpust, kes juba järgneval päeval esitasid heakskiidetava kava. Kutsed otsustati saata peale Vabariigi Valitsuse ja Asutava Kogu

juhatuse ning rühmade ministeeriumidele, sõjavägedele, linnadele, maakonnavalitsustele, tähtsamatele seltskondlikkudele organisatsioonidele, üliõpilaste ühinguile, ajakirjandusele ja kõigile välismaa ülikoolidele. Viimastele anti kutse üle ladinakeelse kirjaga, mille teksti koostas prof. J. Bergman, kes parajasti Tartut oli külastamas enne lõplikku siia-asumist.

Viimasel silmapilgul ähvardas pidu korraldust segada konflikt eesti üliõpilaste organisatsioonide asemikkudekogu ja korporatsioon „Estica“ vahel, sest et keskorganisatsioon keeldus pidust osa võtmast, kui sellele auvõõrana kutsutakse „Estica“, kelle liikmed olid 1918. a. astunud okupatsiooniaegsesse ülikooli, teiste organiseeritud eesti üliõpilaste eemalejäämisest hoolimata. Asi lahendati kuraatori vahetalitusel sel teel, et „Estica“ oma sammu avalikult hukka mõistis, mille peale asemikkudekogu oma otsuse läbikäimise lõpetamise asjus tagasi võttis.

Pidupäevaks oli ülikooli fassaad kuuskede ning pargadega ilustatud, eesruum ja aula ilupuudega rikkalikult dekoreeritud. Pidukaiku juhtis prof. A. Paldrock. Kell 12 algas aulal 1200—1500 inimese osavõttel aktus. Auvõõraste hulgas viibisid peaminister Jaan Tõnisson, haridusminister Konstantin Treffner, mitmed ministrid, Soome saadik, Ameerika Punase Risti esindaja kapten Bridge, rohkesti Asutava Kogu liikmeid, kõrgemaid sõjaväelisi, omavalitsuse ja seltskondlikkude asutiste esindajaid, üliõpilasorganisatsioonide delegatsioonid jt. Välismaa ülikoolidest olid saadikuid läkitanud lähemad naabrid: Helsingi prof. K. Krohn'i ja Riia prof. Ballod'i. Hoolimata sellest, et Narva ja Pihkva all suurtükid tulid sülitasid, valitses saalis ülendatud ja kindel meeleolu, varjamata rõõm suure rahvuskultuurilise saavutise üle, milleks oli oma Eesti Ülikool.

Pärast avamängu „Vanemuise“ sümfoonia-orkestri poolt — J. Simm'i juhatusel — ja G. Suitsu proloogi, mille „Vanemuise“ teatri direktor, selleaegne Tartu linnapea A. Simm ette kandis, asus kateedril peaminister J. Tõnisson ja kõneles neist imelikkudest saatuse teedest, mis viinud orjuseöö pimedusest tuleva rahva, kelle kangelasmeelne sõjavägi temale iseseisva riikliku olemise kätte võidelnud, sinna maale, kus ta julgesti käe välja sirutab teadusetõrviku järele, et sellega teed valgustada oma suurele sihile. Kõneleja tuletas meelde neid aegu, kus polnud lootusi, et orirahvas pääseb haridusele ja valgusele, aegu, kus rahva side ülikooliga oli nii nõrk, et tema paremad pojad ainult vastuvõtja-osaga pidid leppima, ja lausus siis: „Vastuvõtjast tõusta loovaks teguriks, mitte ainult omandada, vaid ka anda,

luua, rikastada üldist kultuuri ja eriti selle rahva oma, kelle heaks peab töötama Tartu Ülikool, see on hiiglasamm edasi, mis meie nüüd tahame teha.“ Rõhutades edasi nõudmist, et uus ülikool peab olema teaduse emaks kõigile, kes eesti rahvuslikku mõtet ühes kannavad, pannes selle kõrge kohuse täitmist ülikooli õpetajaile ja õppijaile südame peale ja andes uue ülikooli terve rahva armastusele, kuulutas peaminister Tartu Eesti Ülikooli Eesti Valitsuse nimel avatuks. Orkester ja kogu publikum vastas sellele vaimustatud isamaa-lauluga ²⁸⁾).

Järgnes pidukõne kuraator P. Põllu poolt. Kõneleja algab küsimusega: „Kas oleme täna Tartu Eesti Ülikooli avamisel kui barbarid vanade kultuurrahvaste päranduse jagamisel, kes aukartuseta ja hoolimata sellega ümber käivad, mis aastasadade vaimutöö loonud? Kas tunneme endid kui minevikuta, kuulsate isadeta tõusikud, kes ise ilma imponderabiilideta olles asuvad edendama seda, mis kvantitatiivselt kaalumata ja üksnes sisemise, mõõtmata väärtuse järele hinnatav?“ Eitades seda tunnet kinnitab kuraator, et eesti rahvas ülikooliga ainult vastu võtab Gustav Adolfi ja teiste meie maa endiste valitsejate pärandi kui täie- ja ainuõiguslik pärija, et oma iseseisva riikliku ja vaimlise elu huvides kindlustada enesele segamata tõeallikad, et kõrvaldada kõik vöörad paleused ja sihid, mida ka ülikooli kaudu on püütud temale peale suruda, ja kui rahvas ise valida oma aated, mõtelda teiste määramata oma mõtted. Kõneleja selgitab edasi ülikooli kui rahvusliku kultuuri istandiku tähtsust ja annab siis pikema ülevaate Eesti Ülikooli loomisest ja selle seisukorrast. Selle põhjal, mis juba korda saadetud, et vabaneda Vene eeskujust ja traditsioonidest ning luua väikesele riigile vastavad ülikoolivormid, võivat igatahes ütelda: „Ülikool on avatud. Ta on käimas, olgugi esialgu puudulikult, aga ta täieneb, kasvab ja meie loodame kindlasti, et viimaks lõppsihile jõuame: Eesti Ülikoolile,“ lõpetab kõneleja ²⁹⁾).

Tervitajate hulgas ³⁰⁾ tuli esimesena haridusminister K. Treffner, siis Asutava Kogu abi-esimees M. Martna ja üksikute rühmade esindajad A. Piip, A. Schipai, J. Uluots, J. Jans, dr. H. Leesment, dr. J. Meyer ja hariduskomisjoni asemik V. Ernits. Sõjavägede poolt ütles tervitusi lipnik F. Karlson, vägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner'i

²⁸⁾ Refereeritud „Postimehe“ järele 1919 nr. 266.

²⁹⁾ Kõne täielikult ülikooli arhiivis.

³⁰⁾ Järgneva kirjeldise kohta vt. „Postimees“ nr. 266 jj., „Päevaleht“ nr. 264 jj. ja „Vaba Maa“ nr. 265 jj.

nimel 2. diviisi ülem polkovnik V. Puskar, maa- ja mereväe ohvitseridekogu poolt leitnant A. Nirk.

Soome Valitsuse õnnesoovi andis üle saadik E. Reijonen. Helsingi ülikooli nimel kõneles prof. K. Krohn soome keeles, mis oma sõnade valikult sarnanes eesti keele omaga, Läti ülikooli nimel prof. Ballod. Tartu üliõpilaskonna aadressi ettelugemise järele kõlas hoo-gus „Vivat academia!“.

Järgnevad sõnavõtjad, arvult 39, tõid õnnesoove mitmenimeliste üliõpilasorganisatsioonide, linna- ja maavalitsuste, päevalehtede, teadusliikude ning kultuuriliste asutiste ning seltside, majandusliikude ühingute, Tartu keskkoolide, seltskondliikude organisatsioonide jt. poolt. Muude seas õnnitlesid Tartu linnaapea A. Simm aadressi üleandmisega ja abiraha lubadusega, ev. lut. usu piiskopp J. Kukk, Soome üliõpilaskonna esindaja A. Penttilä, Soome Kirjanduse Seltsi nimel K. Krohn. Kirjalikkudest õnnesoovidest kanti ette ainult juba kohale jõudnud telegrammid välis-ülikoolidelt (4) ja välisriikide esindustelt. Lõpuks tänas kuraator ³¹⁾ kõiki osavõtjaid eesti ja ladina keeles ja pani ette saata tervitustelegrammid Asutavale Kogule, Vabariigi Valitsusele ja sõjaväele. Viimase telegrammi ettekandmisel pandi sõjaväe auks toime tormiline meelevaldus. Kuraator lõpetas kell 1/25 p. l. aktuse sõnadega: „Ülikool ei ole mitte ainult õpetajate teha, vaid terve rahva luua. Temalt ei tohi mitte ainult nõuda, vaid temale tuleb ka anda, anda vaimujõudu, teadusvaimustust, visa püüd-mist, usku ja usaldust, majanduslikku abi. Siis võib ta kosuda, õit-seda ja temast voolab välja tervele rahvale ning maale selgitavat, ülendavat, kaunimaks ja paremaks tegevat teaduse väge ja valgust.“

Sama päeva õhtul oli kell 8 „Vanemuise“ suures saalis pidusöök auvõõrastele, ilma joovastavate jookideta. Lauas istus umbes 300 inimest. Peeti rohkesti vaimustavaid kõnesid eesti, läti, soome, saksa, inglise ja prantsuse keeles. Kanti ette tervitustelegramme. Pidusöögiga paralleelselt korraldasid üliõpilasorganisatsioonid pidulikud koosviibimised.

Võib ütelda, et ülikooli avamisega tundis kogu maa elavalt kaasa, sest peale rohkete suuliste tervituste sai ülikool kodumaalt 136 telegrammi, 14 õnnesoovi-kirja, muu seas Asutava Kogu esimehelt A. Rei'lt, paljudelt tuleliinil viibivatelt sõjaväe-osadelt ja nende juhata-jailt. Ülikooli peale olid mõtelnud mitte ainult ministrid ja silma-paistvad avalikud tegelased, vaid ka suur arv keskkoole, mitmed

³¹⁾ Kõne olemas ülikooli arhiivis.

noorsoo-organisatsioonid, ametnikkude keskliidud, õpetajate seltsid. Tugevasti olid tervitajate hulgas esindatud põllumeeste-seltsid, raha-asutised ja äri-ettevõtted. Ei puudunud ka „Postimehe“ trükitöölised.

Majanduslike ettevõtete õnnesoovid väljendusid ühtlasi üli-õpilas-abirahade asutamises ja toetussummades, mida kokku tuli selle aja kohta haruldane summa, umbes 1 miljon Eesti marka.

Välismaa ülikoolide tervitusi — enamasti ladina keeles, paljud maitsekalt trükitud — tõi telegraaf ja post veel järgnevail nädalail. Siin olid esindatud pealinnad London, Berliin, Viin, Budapest, Konstantinoopol, Kopenhaagen, Varssavi, Washington, Belgrad ja auväärt vanadusega Napoli, Oxford, Pisa, Utrecht, Liège, Upsala jt. Kõige kaugemalt tulnud olid Madras'i, Melbourne'i ja Põhja-Ameerika Ühendriikide 4 ülikooli (Yale, Harvard, Washington ja Wisconsin) õnnesoovid.

Avamispidu järele jäi 1. detsember ülikooli aastapäevaks, mida senimaani iga aasta on peetud suure pidulikkusega.

Just nagu märgiks, et ülikooli avamisega on Tartu alma materi elus uus ajajärk alanud, otsustati pidule järgneval Ajutise Nõukogu koosolekul maha võtta ülikooli-hoone lõunapoolsest otsast ülbe venesutuse jäänus — kellatorn, mis õigeusu kiriku evakueeringuga Venemaale ülearuseks oli muutunud ja oma lahtiste külgedega pealegi hoone lagede mäendamist edendas. Eesti apostliku õigeusu piiskopkonna nõukogu andis selleks oma nõusoleku. Tema hoole alla jäid siis ka hoonelt võetud ristid ja hiljemini (veebr. 1920) altarilaud, mis tühjast kirikuruumist tuli välja viia, et seda õppeasutiste paigutamiseks tarvitada.

II. Ülikooli kasvamine ja kujunemine kuni põhikirja maksmapanekuni 1920—1925.

11. Üldine karakteristika.

Pidulik avamine, mida kogu maa ühes elas ja mis välismaal rohkesti vastukõla leidis, tekitas ülikooli ringkondades tugeva meeleolutõusu, mis kauemat aega järele mõjus ja eesti kõrgema teaduse- ning õppeasutise edasiehitusele hoogu lisas. Eriti soodustas ülikooli loomise jätkamist 2. II 1920 Venemaaga sõlmitud rahuleping. See kindlustas Eesti Vabariigi sõltumatuse Venemaast, viis varsti tema

õiguslikule tunnustamisele ka teiste riikide poolt ja andis rahvale võimaluse kõik vaimlised ja majanduslikud jõud tööle rakendada. Ülikoolile tähendas rahuleping seda, et algas üliõpilaste tagasivool kaevikutest kuuldesaalistesse, avanes idapiir, mille kaudu võidi ühendusse astuda mööda Venemaa kõrgemaid õppeasutisi laialipillatud eesti soost õppejõududega ja oldi õigustatud äraviidud ülikooli-varandusi tagasi saama.

Avamisele järgnevaid aastaid 1920—1925 võime nimetada aja-järguks, mille jooksul ülikool omandas oma praeguse suuruse, tähtsama osa abinõudest, asutistest ja korraldustest, mis tal veel puudusid oma ülesannete rahuldavaks täitmiseks, ja viimaks seaduseandjailt kindla õigusliku aluse. Nüüd pandi käima kõik 1919. a. kavatsatud teaduskonnad ja avati mitmed uued osakonnad, loodi rida uusi õppetoole ja asutisi, toodi Venemaalt tagasi raamatukogu ja suurem osa muudest sinna evakueeritud varandustest, korraldati õpetus, töötati välja eksamite-, promotsiooni- ja habilitatsioonikord, omandati mitmed uued hooned ja ehitati või alustati uute ehitust. Ülikooli etteotsa asus rektor, kellele mõne aasta pärast toeks tuli prorektor. Üliõpilaste arv tõusis varsti kaugelt üle oodatud piiride ja ületas tublisti endise Vene ülikooli kõrgemad numbrid.

See ülikooli tugevaskujunemise ajajärk oli ühtlasi kibeda töö ja kasvamise aeg juhtivatele jõududele ja professorkonnale. Raske korralduskoorem, mis lasus iseäranis rektoril ja Ajutisel Nõukogul ühes kuraatoriga, tuli kanda täie õppekohustuse kõrval, millest jõudude puudusel ei võidud keelduda. Palju vaeva nõudis nendelt õppejõududelt, kelle kateedrite juurde kuulusid instituudid ja kabinetid, nende ümberkorraldamine või loomine. Suurem osa eesti õppejõude, kes varemalt akadeemilisel kateedril ei olnud istunud, oli sunnitud ise hoolega ennast täiendama, et oma kohuste kõrgusel seista. Paljud muulased, eriti soomlased, omandasid eesti keele, et üliõpilastele ennast arusaadavamaks teha. Tasu, mis töö eest saadi, ei küündinud seejuures pea kellelgi üle hädalisemate elutarviduste rahulduse, kõnelemata täitsa mureta teadusliku uurimise võimalustest. Kui sellest hoolimata oma kohustustest jagu saadi ja pealegi väljapoole oma energiat võidi kulutada, siis tänu sellele idealistlikule hingeolule, mis valitses noore ülikooli algusaastail nii õpetajaskonnas kui ka õpilastes, ja Vabariigi Valitsuse ning rahvaesinduse vastutulekule ning usaldusele ülikooli vastu, mida segasid ainult üksikud vähema tähtsusega arusaamatused.

12. Rektori ja prorektori ametiseseadmine. Ajutise Nõukogu tegevus ja koosseis.

Nagu varemalt tähendatud, täitis rektori kohuseid esialgu kuraator, kes ise ülikooli õppejõud ei olnud. Rektori nimetamist raskendas asjaolu, et eesti soost professorite hulgas veel meest ei leidunud, kes suurema staažiga, mis rektoril tingimata pidi olema, oleks ühendanud võime juhtida ülikooli erakordselt keerulistel tingimustel temale seatud suunas. Mida enam aga peale õppetöö käimapanekut korraldus-ülesannetele lisandus igapäevaseid jooksvaid toimetusi, seda kibedamalt andis ennast tunda tarvidus laialise asutise otsekohe juhtija järele. Küsimus lahendus varsti peale seda, kui jaanuari lõpul 1920 Rumeenia kaudu Venemaalt põgenedes koju jõudis professor Heinrich K o p p e l, kes pikad aastad oli Tartu Ülikoolis assistendina ja viimati professorina teotsenud. H. Koppel oli kui kutsutud rektori vastutusrikkale kohale. Ta valiti kohe sisehaiguste õppetoolile professoriks ülesandega ühtlasi ka kurgu-, nina- ja kõrvahaiguste kateedrit täita ja esitati siis kuraatori poolt rektorikandidaadina haridusministrile, kelle ettepanekul Vabariigi Valitsus ta 13. II 1920 rektoriks määras.

Veebruari teisel poolel asus H. Koppel oma ametikohuste täitmisele. Tema kätte läks kõik ülikooli asjaajamine, nagu see ülikooli põhikirja eelnõus oli ette nähtud, sellega ühtlasi ka Ajutise Nõukogu juhtimine. Hoolekandja ülesandeks jäi nüüd tegelikult kaasa aidata ülikooli korralduse lõpuleviimiseks ja mõjuda selleks, et ülikool kujuneb riigi huvides, s. t. et kohased õppejõud ametisse seatakse, tarvilikud õppetoolid luuakse, ülikooli majapidamine kindlale alusele rajatakse jm.³²⁾ Ta võttis Haridusministeeriumi esindajana nõukogu koosolekuist ilma hääleõiguseta osa, kavatses mitmesuguseid määrusi ning korraldusi, avaldas oma arvamust ministeeriumile esitatavate õppejõudude kohta, pani ette dekaanide kandidaate, kaitsis ülikooli seisukohta mitmesugustes riiklikkudes komisjonides jne. Esialgu pühendas kuraator kogu oma tööjõu ülikooli korraldusele, 1920. a. sügisest peale aga, mil ta pedagoogika professoriks määrati, tuli tal seda jagada kahe ameti vahel. Tarbekorral täitis ta ka rektori aset, kui see puudus, kuni 1922. a. lõpul ülikooli asjaajamise laienemise, eriti üliõpilaste arvu suure tõusu pärast möödapääsetamatuks sai p r o r e k t o r i ametissekutsumine. Selleks nimetas Vaba-

³²⁾ Kuraatori ettepanek Haminile 10. II 1920 nr. 807.

riigi Valitsus professor Johan Kõpu, arvates 1. jaanuarist 1923. Tema ülesandeks määrati peale rektori asetäitmise kindel osa rektori kohustest, nagu jooksev üliõpilasasjade õiendamine, eelarve-päraste majanduskrediitide ning arvete läbivaatamine, väljamaksmis-orderite andmine ja avansside lubamine. Prorektor kuulus ühtlasi Ajutisse Nõukokku, mille koosseis muutus kuni Ülikooli Seaduse maksmapane-kuni ainult isikute poolest.

Et rektor ja prorektor kuni nimetatud ajani oma kohtadel püsi-sid, siis jääb üle registreerida ainult Ajutise Nõukogu kohta järgmi-sed dekaanide vahetused: P. Kõpu asendas Põllumajandus-teadus-konnas 1920 I p.-a. alul J. Mägi, J. Sarve Matemaatika-loodus-teaduskonnas sama aasta aprillis M. Wittlich. Sügise-poolaastal 1920 astus A. Schulzenberg'i asemele Arstiteaduskonna dekaaniks K. Konik. 1921. a. märtsis lahkus J. Mägi ja tema kohale tuli A. Nõmmik, kelle järele 1925. a. sügisel J. Mägi jälle Põllumajandus-teaduskonna dekaaniks nimetati. Usuteaduskonda esindas 1921. a. oktoobrist peale O. Sild. Loomaarsti-teaduskonna etteotsa asus pärast K. Happich'i surma (1. II 1923) K. Saral. 1924. a. novembris lahkus surma läbi J. Jõgever, kelle järel olid Filosoofia-teaduskonna dekaaniks lühikest aega P. Bauman (praegune Haliste), siis J. Mark detsembrist 1924 kuni maini 1925, pärast teda K. Ramul. Õigusteaduskonda esindas 1924 oktoobrist peale N. Maimu asemel J. Uluts. Ajutise Nõukogu sekretäriks oli algu-sest kuni 30. IX 1919 K. Laagus; tema järel kuni 1. IV 1920 P. Õsso; siis 1. V 1920 kuni 1. X 1920 K. Tüür; siit peale kuni 26. VII 1921 W. Tiedemann ja viimaks 9. VIII 1921 praegune ülikooli sekretär F. Lambert.

Ajutine Nõukogu pidas oma istungeid iga nädal reede kella 6—12 õhtul ja üle selle. Oli erakordseid asju, tuldi ka peale selle kokku. Palju aega nõudsid koosolekuil iseäranis mitmesugused põhi-mõttelised küsimused, kus Ajutine Nõukogu pidi ülikooli sihi määra-jana enesele ja teistele selgust muretsema. Aasta jooksul päevakor-ras seisnud asjade arv ulatus tuhandeisse, kui kokku võtta õpetuse-ja majandusasjad, mille arutamine sündis lahus.

13. Õppekohtade arvu kasvamine.

Kuna ülikool oma esimesel tegevus-poolaastal veel kõigi teadus-kondadega ei töötanud, siis võis Usuteaduskond jaanuaris 1920 eel-misel aastal loodud alustel ja koosseisuga takistamatult tegevust alus-

*Prof. H. Koppel,
ülikooli rektor 1920—1928,
üliõpilasasjade prorektor.*

tada. Alguse tegi ka Õigusteaduskond 6 õppejõuga, kes esindasid pea kõiki põhidistsipliine. Raskem oli arstiteaduse eriosade käima-panek, kuid ka siin saadi asjaga 1920 I poolaastal hakkama ja juba järgneval poolaastal suutis õpetus rahuldada kõiki tähtsamaid nõudeid. Sügiseks 1920 avati Põllumajandus-teaduskonna juures ka metsateaduse-osakond, mis oli algusest peale kavatsatud, ja kaubanduseosakond Õigusteaduskonnas, kumbki aga alles ühe erijõuga (esimeses A. Mathiesen ja teises J. Filippov), sest et teised õppekohad olid veel täitmata.

Kaubanduseosakonna asutamine algatati vormilikult Haridusministeeriumi kutsehariduse-osakonna poolt kirjaga 18. VIII 1919, milles küsiti, kas ülikool seda osakonda tarvilikuks peab ja millal ta mõtleb selle avada. Seepeale palus Ülikooli Valitsus kaubandusteadlaste E. Aule' ja A. Jõudu' arvamust uue haru tarvilikkuse ja võimaliku kava kohta, ei võinud aga asja täie energiaga edasi ajada Õigusteaduskonna enese organiseerimise raskuste pärast. Jaanuari lõpul 1920, kui Õigusteaduskond käima pandi, kordas Haridusministeeriumi nimetatud osakond oma küsimust, saates ühtlasi Riia Polütehnikumis, Moskva, Peterburi ja teistes kommertsinstituuutides õppinud eesti üliõpilaste memorandumi, kus paluti ministrit neile võimaldada kodumaal oma haridust lõpetada ja temale oma soovid osakonna tulevase korralduse kohta teatavaks tehti. Nüüd määras Ülikooli Valitsus kavade väljatöötamiseks komisjoni professor E. Berendts'ist ja M. Wittlich'ist, kuhu juurde kutsuti kaubandusteadlased K. Heimberg ja A. Jõudu. Selgus, et uue osakonna ellukutsumine ei nõua suurt ülikooli laiendust. Mitmekordsete kaalumiste järele teaduskonna, Aju-tise Nõukogu ja Haridusministeeriumi vahel jõuti viimaks õppejõudude suhtes otsusele, et uue osakonna jaoks läheb vaja 2 professuuri, üks dotsentuuri, 1 lektori- ja 1 assistendikoht. Professuuridest pidi üks olema tegeliku rahvamajanduse ja majanduspolitika, teine kaubandusteaduse jaoks, dotsentuuri alaks määrati käitamisteadus (Betriebslehre), lektori ülesandeks kaubandusmatemaatika ja raamatupidamine, kuna assistent pidi ühtlasi olema kavatsitava kaubandusliku muuseumi hoidja. Haridusminister kinnitas osakonna, arvates 1. juulist 1920, ja sügisel hakkas ta käima 149 üliõpilase ja 50 vaba-kuulajaga, milline arv tõendas elavat tarvidust tema järele.

Kaubanduse- ja metsaasjanduse-osakonna loomine oli jälle samm edasi ülikoolis juba algusest peale võetud suunas, kujuneda teoreetiliste teadmiste andja kõrval ka juhtijaks nende rakendusele. Samal sihil asutati 1920 kalakasvatuse edendamiseks, milleks meie riigi

siseveed, järved ja jõed kõige soodsamaid tingimusi pakuvad, ja põllu- ning aiasaaki hävitavate putukate vastu võitlemiseks tegeliku zooloogia õppetool Põllumajandus-teaduskonna juurde. Edasi kiideti sügisel 1920 heaks keemilise tehnoloogia väljaarendamise plaan, et rahuldada nõudmist tegelikkude keemikute järele ja noorsoo tungi keemia praktilisele kasutamisele. Esialgse kava järele mõeldi läbi saada 2 dotsentuuriga, kuid viimaks jäadi peatuma 1 professuuri ja 2 dotsentuuri juurde, milliste õppekohtadega Vabariigi Valitsus osakonna järgneval aastal kinnitas.

Ei saa ütelda, et uute osakondade asutamine esialgset võrdlemisi tagasihoidlikku õppejõudude arvu väga silmapaistvalt oleks tõstnud. Aga mida enam teaduskonnad oma õpetuse korraldamisse süvenesid, seda rohkem selgus, et praegusaja teaduste ulatuse juures võimatu on 1919 kavatsatud professuuride ja dotsentuuridega kõiki nõudeid täita. Sellepärast eraldati Õigusteaduskonna korralduses varsti, kokkuleppel dekaani ja kuraatori vahel, finantsõigus politika-ökonoomiast ja lahutati riigi-õigusest administratiivõigus, millega 2 professuuri juurde sigis. Seejuures arvati politika-ökonoomia professori õppekohuseks ka statistika. Arstiteaduskonnas muudeti 1920. a. alul sisehaiguste dotsentuur professuuriks ja eraldati kurgu-, nina- ja kõrvahaigused polikliinikust, millega 2 professuuri juurde tuli. Väike vähendus tekkis põllumajanduse dotsentuurides seeläbi, et mõned neist, kus õpetajal ei tarvitse olla erilist teaduslikku kvalifikatsiooni, küll aga head praktilist asjatundmist, muudeti kulude vähendamise mõttega eriainete-õpetaja kohtadeks, mis pidid vastama Filosoofiateaduskonna lektoraatidele ja vähematasulised olema kui dotsentuurid. Nii sündis põllutöö-masinate, põllumajandus-ehitiste ja aiatöö dotsentuuriga. Selle kohtade alandamise juures aga lisati teaduskonnale metsaasjanduse dotsentuur ja põllumajandusliku botaanika ja heinakasvatuse õpetaja koht.

6. oktoobril 1920 kinnitas Vabariigi Valitsus arvates 1. septembrist ülikooli koosseisu³³⁾, kus oli teaduskondadekaupa ette nähtud professuuride, dotsentuuride ja muude õppekohtade arv, peale selle ka kõik muu personaal oma ametikategooriate järele. Selles etas, mis ei nimeta aga üksikuid õppetoole, on määratud ülikooli juurde 85 professuuri, 22 dotsentuuri, 8 lektori, 4 eriainete-õpetaja ja 54 assistendi kohta, ühes ametnikkude ja teenijatega kokku 437 isikut. Teaduskondade järele jagunes õppejõudude arv etas järgmiselt:

³³⁾ Vt. akt: Etaa ja põhikiri I.

Usuteaduskonnas 5 professorit ja 2 dotsenti; apostliku õigeusu teaduse professor; Õigusteaduskonnas 11 professorit ja 2 dotsenti; Filosoofiateaduskonnas 18 professorit, 3 dotsenti ja 8 lektorit; Arstiteaduskonnas 19 professorit ja 4 dotsenti; Matemaatika-loodusteaduskonnas 17 professorit ja 3 dotsenti; Põllumajandus-teaduskonnas 7 professorit, 3 dotsenti, 3 eriainete-õpetajat ja 1 õpetatud aednik; Loomaarsti-teaduskonnas 7 professorit ja 5 dotsenti.

Ei saa ütelda, et see etaa oleks täpsalt vastanud sellele seisukorrale, milleni oli ülikool õppekohtade suhtes jõudnud kuni oktoobrini 1920. Näiteks ei kaotatud Õigusteaduskonnas uute professuuride juurdeasutamisel kahte dotsentuuri mitte ära, vaid jäeti nad liikuvaks. Kaubanduseosakonna kinnitusega tuli, nagu nägime, peale 1 professuuri 1 dotsentuuri ja 1 õpetajakoht juurde. Aga need muudatused ei ole etaa mitte arvestatud ja Õigusteaduskonnas figureerib peale professuuride ainult 2 dotsentuuri. Ometi oli selle etaa kindlam alus antud palgakrediitide nõutamiseks riigi eelarve kaudu ja ta oli selleks avar küllalt, et kõiki tarvidusi, mis tekkisid uute õppejõudude leidmisel ja ametisseastumisel, palkade suhtes rahuldada.

Kui siit edasi jälgida õppekohtade juurdekasvu, siis võime konstateerida järgmisi tähtsamaid lisanguid: 1920 novembris kinnitas Haridusministeerium närvihaiguste lahutuse vaimuhaigustest iseseisvaks professuuriks. Kavatsatud tehnilise keemia õppekohtade teise tehnoloogiaprofessuuri ja rakendusmehaanika dotsentuuri kinnitust nimetasime juba. 21. V 1921 otsustas Ajutine Nõukogu Filosoofiateaduskonnas üle viia ühe dotsentuuri üldise ajaloo alalt Eesti ja põhjamaade ajaloo alale, haridusminister aga jättis ettepaneku kinnitamata ja määras, et Eesti ja põhjamaade ajaloo professuuri kõrvale tuleb asutada uus dotsentuuri, mille vastu ülikoolis loomulikult ei oldud.

1921. aasta lõpul ja 1922 alul, kui põhikirja eelnõu revideerimisel ka õppekohtade nimekirja, mis Asutavale Kogule esitatud kavas puudus, sellele juurde lisati ja teaduskondadele ülesandeks tehti oma soovid koosseisude kohta teatavaks teha, avaldasid kõik — üks vähe-mal, teine suuremal määral — tungi laieneda. Nõukogu, kes neid soove üld-seisukohtadelt pidi hindama, ei saanud paljusid neist rahuldada. Ometi täiendati nimestikku kaubanduseosakonnas kaubandusõiguse professuuriga ja ühe liikuva dotsentuuriga, millega tõusis professuuride arv Õigusteaduskonnas 12 peale, kuna dotsenture sai 4. Arstiteaduskonnas muudeti bakterioloogia dotsentuuri, silmas pidades ala tähtsust, professuuriks ja otsustati asutada dot-

sendi kohad füsioloogilise keemia ja hambahaiguste jaoks, viimase tarvidust ette nähes sel alusel, et hambaaarstide ettevalmistus pidi tulevikus sündima ülikooli juures. Filosoofiateaduskonnas tunnistati tarvilikuks iseseisev etnograafia dotsentuuri, mis vahepeal kõrvale oli jäetud. Keemia-osakonnas kiideti heaks viienda professuuri loomine, ja nimelt füüsikalise keemia jaoks. Põllumajandus-teaduskonna nimekirjas tõsteti põllutöö-riistade ja -masinate ning ehitusõpetuse õpetaja-kohad jälle tagasi dotsentuurideks³⁴). Kõnesoleva revisjoni puhul peeti soovitavaks ka dotsentuuri eesti ja üldise kirjandusloo jaoks, mis aga nimekirja võtmata jäi, ja paigutati ning nimetati ümber mitmed õppetoolid, mille kohta leidub lähemat teaduskondade aruanetetest. Käimas olid läbirääkimised veel sõjaõiguse professuuri asutamise üle, mida nõudis Sõjaministeerium, kuid seda ala arvati käsitleda võida vähemate õppe-ülesannete abil, mispärast professuuri vastu oldi.

Nii jõuti 90 professorini ja 30 dotsentuurini, mille ülalpidamiseks 1923. a. eelarve esitamisel ka raha küsiti. Kui aga tõepoolest 86 professuuri ja 28 dotsentuuri jaoks krediiti saadi, siis ei tähendanud see veel mitte, et ülikool eelmainitud kavatsustest oleks pidanud loobuma, vaid ainult seda piiri, milleni riigi eelarve õppetoolide täitmisel kulude suhtes aasta jooksul lubas minna. Sellepärast võidi järgneva eelarve (1924. a.) esitamisel küsida raha isegi suurema koosseisu (91 professuuri ja 32 dotsentuuri) jaoks, kui 1923. a. eelarvega ette pandi³⁵). Seejuures arvestati aasta jooksul tõusnud uusi tarvidusi, mis väljendusid kultuuritehnika ja geodeesia dotsentuuri tõstmises professoriks ja mõne koha juurdetulekus dotsentuuride alal. Ja tõepoolest kinnitaski Riigikogu seekord ettepanud õppejõudude arvu, maha tõmmates ainult ühe dotsentuuri³⁶).

Sellega ei olnud aga uute õppekohtade loomisele veel mitte lõpp tehtud. Juba 1923. a. suvel otsustas Aj. Nõukogu heaks kiita avaliku õiguse dotsentuuri asutamise kaubanduseosakonna jaoks, mis vabastaks kaubandus-üliõpilased juristidele määratud liiga laialdaste ning eriteaduslikkude loengute kuulamisest. Selle kõrvale astus uus kaubateaduse dotsentuur. Haridusministeerium võttis omalt poolt ülikooli õppekohtade hulka Arstiteaduskonna juurde kavandatava kehakasvatuse-instituudi jaoks ühe professuuri, dotsentuuri ja 4 keha-

³⁴) Vrd. ülikooli põhikirja eelnõule 1922. a. redaktsioonis juurdepandud esialgne õppetoolide ja õppekohtade nimekiri.

³⁵) Vrd. Aj. Nõukogu otsus 27. IV 1923.

³⁶) Vt. riigi 1924. a. eelarve „Riigi Teat.“ 1924. nr. 53/54.

lise kasvatuse praktika õpetaja kohta. Põllumajandus-teaduskonnale sigis juurde dotsentuur taimekasvatuse jaoks, millega kadus põllumajanduse-botaanika ja heinakasvatuse õpetaja koht.

Et ülikooli põhikiri parajasti Vabariigi Valitsuses arutusel oli, siis hakkas ka mitmesuguste ministeeriumide poolt uute õppekohtade suhtes sooviavaldisi tulema. Muu seas esitas Põllutöö-ministeerium Haridusministeeriumile kava, kus Põllumajandus-teaduskonnale ühes metsaosakonnaga nõuti ühtekokku 11 professuuri ja 12 dotsentuuri³⁷⁾. Hoolekande-ministeerium omakorda soovis näha Arstiteaduskonnas sotsiaalhügieeni professuuri ja galeenilise farmaatsia ning keemilise toksikoloogia ja bromatoloogia dotsentuuri³⁸⁾. Kohtuministeeriumi arvamist mööda oli tarvis Õigusteaduskonnale rooma õiguse ajaloo ja kriminaalpolitika õppetooli³⁹⁾. Kaubandusminister pooldas kaubanduseosakonna muutmist iseseisvaks teaduskonnaks⁴⁰⁾. Ainult Rahaministeerium tahtis mõnel pool kohti vähendada, nagu Filosoofiateaduskonnas, kus ta soome-ugri keelte ja Eesti ja põhjamaade ajaloo õppetoolide arvu liiga suureks ning eesti keele lektoraati ja inglise filoloogia kateedrit — germaani filoloogia kõrval — ülearuseks pidas⁴¹⁾.

Teaduskondadele olid need ettepanekud julgustuseks oma nõudmisi suurendada. Ja kui novembrikuus 1923 haridusministri algatusel veelkord ülikooli põhikirja kohta teaduskondade arvamust küsiti, siis oli nõukogul tööd küllalt, et kõiki neid soove eesti ülikooli kohasele mõõdule kohastada. Hoolsal sõelumisel jäi püsima uskudeajaloo dotsentuuri muutus võrdleva uskudeteaduse professuuriks, farmaatsia dotsentuuri ülendamine farmakokeemia professuuriks ja Põllumajandus-teaduskonna jaoks loomakasvatuse dotsentuur. Õigusteaduskonna ettepanekut, lahutada kaubanduseosakond iseseisvaks majandusteaduskonnaks, peeti aga varaseks, sest et osakonnas ülepea veel alalisi õppejõude ei olnud ja kohustetäitjaist ainult paar nooremat eesti keelt oskasid⁴²⁾. Haridusministeerium kiitis need täiendused peale uskude-ajaloo õppetooli kohta käiva kavatsuse heaks, millega ülikooli põhikiri 1923. a. detsembris Riigikogusse läks

37) Kiri Haminile 17. VI 1923 nr. 3 142.

38) Kiri Haminile 17. VI 1923 nr. 1 937.

39) Kiri 25. IV 1923.

40) Kiri 28. IX 1923 nr. 817-k.

41) Kiri sept. 1923 nr. 2 443.

42) Vt. Ülik. Valitsuse kiri Haminile 12. XII 1923 nr. 10 933 ja Ajutise Nõukogu eriprotokoll 9. XI 1923.

93 professuuriga ja 33 dotsentuuriga ülikooli poolt ettepanud 94 professuuri ja 32 dotsentuuri asemel.

Kuid enne veel kui Riigikogu suutis lõplikult seisukohta võtta teaduskondade koosseisude suhtes, tehti keemia-osakonnas väike amputatsioon. Nimelt kaotati Vabariigi Valitsuse otsusega 28. maist 1924 mõne aasta eest ellukutsutud tehnilise keemia haru anorgaanilise tehnoloogia ja rakendusmehaanika kateedriga. See oli võitluse tulemuseks, mille algatajaiks olid juba 1922. a. suvest peale need ringkonnad, kes püüdsid välja arendada Tallinna Tehnikumi tehniliseks ülikoolis ja sealset keemia-osakonda keemia-inseneride ettevalmistuskohaks. Et ülikool selle küsimuse kohta käiva materjali peale viimaste läbirääkimiste ja kirjavahetuse trükkis avaldas raamatuna „Aktid tehnilise keemia ja kõrgema tehnilise hariduse küsimuse lahendamise kohta Eestis“ (Tartus 1924) ja et selles küsimuses ka praegu veel nende ridade autori arvates lõpule ei ole jõutud, siis piirdume ainult mõne tähendusega.

Asi sai põletavaks õieti selle läbi, et Tallinna Tehnikumi hoonete jaoks, mis olid laialdaselt plaanisetud, 1922. a. sügisel kavandite võistlus välja kuulutati, ülikool aga omalt poolt uut hoonet keemia-instituudile mõtles ehitada, milleks Riigikogu poolt juba 14 miljoni margaline krediit oli lubatud. Asudes seisukohal, et ülikool ka kõrgema tehnilise õppeasutise ülesandeid peab täitma, ja iseäranis pidades meie oludes kahte paralleelselt teotsevat keemilise tehnoloogia õpetuspaika kalliks ning ülearuseks, küsis Ülikooli Valitsus 1923. a. suvel haridusministrilt tema seisukohta Tartus ehitatava instituudi ülesannete ja suuruse kohta. Seepeale tunnistas haridusminister keemia-instituudi hoone kavas tehnilise keemia eriosa üleliigseks, tuges tehnikumi arvamusele, et ülikool peaks piirduma ainult teadusliku keemia õpetusega, kuna tehnikum keemia-insenere ette valmistaks. Ülikool ei saanud selle seisukohaga leppida. Ta rõhutas oma kirjavahetuses haridusministriga, et kõrgem tehniline haridus, mis peab loominguks viima, ei ole mõeldav ilma soliidse teadusliku aluseta, nagu see ülikooli juures saavutatav, ja et ülikoolil, kus keemiat iseenesest igal tingimusel peab õpetatama, on ka kõrgema tehnilise keemia jaoks suurem osa sisseseadeid olemas, mis tehnikumile alles tuleksid muretseda. Nüüd läks küsimus ministeeriumidevahelisse komisjoni, mis aga kaugemale ei jõudnud kui otsuseni, määrata asja omavaheliseks selgitamiseks alamkomisjon, kuhu kuulus Haridusministeeriumi asemiku juhatusel teatav arv ülikooli ja tehnikumi esindajaid. See komisjon pidas paar koosolekut, mille jaoks ülikooli

esindajad (P. Põld, G. Rägo, M. Wittlich) rohkesti andmeid kogusid, mis valgustasid mitte ainult keemikute vajaduse ulatust Eestis ja keemia õppimise võimalusi Tartus ja Tallinnas, vaid ka tarvidust muude kõrgema haridusega tegelaste järele. Pikkades vaidlustes rõhutasid tehnikumi mehed asjaolu, et Tallinnas on tehniline ülikool tegelikult juba olemas, et Tallinna pakkuvat üliõpilastele soodsamaid praktiseerimisvõimalusi ja et Tallinnas on kergem leida tehniliste teaduste alal mitmesuguste õppe-ülesannete täitjaid. Ülikooli asemikkude tugevamad argumendid moodustasid tehnilise keemia osakonna kinnituse fakt, tehnikumi seadus, millega seisavad vastuolus püüded, temast tehnilist ülikooli luua, ja ülikooli juures niihästi põhi-teaduste (matemaatika, füüsika jne.) õpetamise kui ka sisseseadete poolest antud paremad eeldused. Suurtest pingutustest hoolimata jäi oodatud selgus saamata, sest tehnikumi asemikud põiklesid kõrvale otsekoheste andmete esitamisest tehnikumi laboratooriumide sisseseadete ja muude abinõude kohta, mispeale ülikooli esindajad oma volitused maha panid. Kuigi nõutud andmed hiljemini esitati, ei tulnud alamkomisjon enam kokku. Ministeeriumidevaheline komisjon aga pidas mõned istumised, käis Tartuski siinsete keemia õpetusvõimalustega tutvumas ja vaatas ka tehnikumi laboratooriumid üle, kuid ilma et lahendusele lähemale oleks jõutud. Haridusministeerium nõudis nüüd ülikoolilt ja tehnikumilt vastust küsimustele, missuguseid keemia-insenere on Eestis tarvis, mispärast, kuidas neid ette valmistada ja kui palju see riigile maksma läheb. Seepeale koostas ülikooli esindajate nimel prof. G. Rägo pikema seletuskirja tarvilikkude andmetega ja seisukohtadega. Viimane suurem arutus oli 26. mail Riigi Majandus-nõukogus, kus see aga tagajärjetuks jäi. Viimaks osutus ainukeseks väljapääsuks seisukoht, et keemia-inseneride järele ei olevatki suuremat tarvidust. Selle põhjal tühistas Vabariigi Valitsus 28. V 1924 Tartu Ülikooli keemia-osakonna harunemise keemiaks ja keemiatehnoloogiaks, kustutas eelnimetatud õppekohad ja tunnistas ühtlasi Tallinna Tehnikumi keemia-osakonna lõpetatuks. Ülikooli juures liideti seepeale anorgaaniline tehnoloogia füüsikalise keemiaga ja nimetati orgaanilise tehnoloogia kateeder keemilise tehnoloogia õppetooliks. Üliõpilastele aga, kes olid oma tehnilise keemia studiumis kaugemale edasi jõudnud, anti võimalus kuni 31. I 1926 oma õppimist lõpetada, millist tähtaega hiljemini üksikuile veel kuni tähendatud aasta lõpuni pikendati.

Peale määraliste õppekohtade, millest senini juttu olnud, püüdis ülikool jõudu mööda oma erisummade varal või riiklikkude palga-

krediitide ülejääkide arvel ellu kutsuda ülemääraseid. 1920.—1925. a. kujunesid need üldiselt iga poolaasta või aasta uuendatavaiks õppe-ülesandeks mitmesuguseis mingi õppetooli piirkonda mittekuuluvais sunduslikes aineis. Neid ülesandeid tehti eradotsentidele, stipendiaatidele ja väljaspool ülikooli teotsevaile isikuile, üksikutel juhtudel lisatasu eest ka määraliste õppetoolide täitjaile. Selle kõrval oli teaduskondadel õigus tunnistada teatavaid eradotsentide loenguid soovitavaiks, mille eest neile tasu maksti iseäraliste normide järele.

Ülemääraliste õppekohtade hulka tuleb arvata ka õppe-ülesannete korraldus, mis seotud keskkooli-õpetajate didaktilis-metoodilise ettevalmistusega ülikooli juures täienduseks nende eriteaduslikele õpinguile. Selle n. n. didaktilis-metoodilise seminari mõte algatati 1921. a. ja teostus 1922. a. seminari põhikirja kinnitamisega haridusministri poolt ning vastava krediidi ülesvõtmisega riigi eelarvesse 346 000 marga suuruses, kuna tegeliku õppetöö algus viibis nõuetekohaselt ettevalmistatud üliõpilaste puudusel kuni 1923. a. sügissemestrini. Seminar töötab praegu ja kuulub Filosoofiateaduskonna alla. Tema üldjuhatajaks on pedagoogika professor, kuna üksikute kooli-ainete metoodikate õpetajaiks valib seminari juhataja ettepanekul teaduskond, kelle piirkonda puutub aine, paremaid keskkooli-õpetajaid või soovikorral ka asjaomaseid ülikooli õppejõude, kel on vilumust keskkooli-pedagoogikas. Õppe-ülesanded tehakse vähemalt aastaks, sügisest kevadeni, ja haaravad enamasti 2, harvmini 1 nädalatunni. 1923/1924 ja 1924/1925 oli niisuguseid ülesandeid 9 ja nimelt eesti keele, uute keelte, ajaloo, matemaatika, füüsika, kosmograafia, loodusteaduste, geograafia ja keemia metoodikas, 1925 II tulid juurde filosoofilise propedeutika ja usuõpetuse metoodika.

Viimaks ei saa nimetamata jätta paari õppekohta ja ühte õppe-ülesannet, mis tekkisid ülikooli juurde välismaalt tulnud algatusel ning toetusel. Nii asutas suvel 1922 Rootsi Keele ja Kultuuri Välismaal Alalhoidmise Selts Filosoofiateaduskonnas rootsi keele lektoraadi, mille jaoks iga aasta vastav summa lubati ja ülikoolile vastu võetav isik Tartu saadeti. Samal aastal tuli Prantsuse valitsuse ülesandel Filosoofiateaduskonda erakorraline õppejõud prantsuse kirjanduse ja keele jaoks, dr. L. R u d r a u f. 1925. a. tehti Itaalia valitsuse kulul G. G l a s e n a p p'ile ülesandeks loenguid pidada itaalia kirjanduse üle. Kõik kolm ülesannet kestavad tänini.

*Prof. H. Jaakson,
majandus-proraktor.*

14. Õppekohtade täitmine ja õppejõud.

Eespool nägime, kuidas alguses võrdlemisi tagasihoidlik õppekohtade arv ülikooli juures teaduskondade ettepanekul kui ka välistel mõjustustel järk-järgult suurenes. Küsime nüüd, kuidas oli lugu nende kohtade täitmisega.

Peab ütlema, et see ei edenenud igatahes mitte nii kiiresti kui uute kohtade juurdeloomine ja jõudis mõne aasta pärast punktile, kust edasiminekuks alles aegamööda kujunema hakkas. Kui teha kokkuvõtte seisukorrast, mis valitses 1. XII 1919, siis oli määralistest professori- ja dotsendikohtadest selleks ajaks täidetud 57, lektoraatidest 5, õpetajakohtadest 2, prosektuuridest 1. Vakantsete õppetoolide ülesandeid täitsid osalt 9 eradotsenti ja 1 stipendiaat, kes ka eradotsendi õiguseliseks arvati (H. Sepp). 1919. a. lõpuni ja 1920. a. alul pandi ametisse professorid I. Tj u t r j u m o v, H. K o p p e l, dotsent J. U l u o t s, valiti professoriks W. W i g e t, kes aga kohe kohale ei saanud tulla, anti õppe-ülesanded Venemaalt varemini tulnud professorile J. N a r b u t t'ile ja dr. E. F e h r m a n n'ile, seati lektori-teks F. B e t t a c ja S. S i v e r s. Kuid tühjaks jäid ikkagi veel 30 professuuri ning dotsentuuri. Põllumajandus-teaduskond näiteks töötas 1920. a. I semestril 4 mehega, kui metsaosakond juurde võtta, siis 7-ga. Õigusteaduskond tegi algust 6 õppejõuga. Loomaarsti-teaduskonda tabas 1920. a. kestel kaotus, mida kerge ei olnud tasuda. Nimelt kutsuti professorid L. Kundsini ja E. Paukuli Riiga seal asutatava teaduskonna juurde, kolmas läti soost dotsent, õpetatud sepp K. Kalning, lahkus aga surma läbi. Sellepärast on arusaadav, et 1920. ja 1921. a. kestis kibe õppejõudude otsimine edasi, samuti ka järgnevatel aegadel, kus pealegi ülikooli elus harilikud nähtused, nagu surm ja kohalt lahkumised, mõjuma hakkasid, päevakorralt ei kadunud.

Mis puutub kõige pealt kodumaalt veel leitavatesse kandidaatidesse, keda peale seni valitute võis ülikooli õpetajaina kasutada, siis oli siin mitmed aastad tegemist ainult üksikute valimisega. Nii astusid ülikooli õpetajaskonda 1920. a. professor P. Põld, dotsent A. Nõmmik, kes stipendiaadina ühe aasta välismaal oli viibinud, dotsendi koh. täitja loomaarst A. R ä n g e l ja metsanduseõpetaja A. M a t h i e s e n. 1921. aastast peale sai M. J. E i s e n erilise kokkuleppe alusel isiklikuks professoriks. Samal aastal valiti dotsendi kohuste täitjaks eradotsent S. T a l v i k. 1922 hakkasid akadeemilise kolleegiumi määraliste liikmetena õpetama P. K o g e r m a n, H.

B e k k e r, kes välismaa stipendiaatidena oma ettevalmistustega olid lõpule jõudnud, ja J. R o o s s o n.

Suurem osa juurdetulijaist aga olid Venemaalt koju pääsenud varemalt arvestatud või seni registreerimata eestlased, saksa ja vene soost optandid ja välismaalased. Raskete transpordiolude ja mitmesuguste takistuste pärast opteerimisel kui ka varanduse likvideerimisel või ühestoomisel viibis küll esimeste tagasitulek ühel lühemat, teisel pikemat aega, kuid 1920. aasta teisel poolel ja järgneval aastal jõudis suurem jagu kodumaale ja seati ametisse, kuna mõned üksikud veel hiljemini järele tulid. Neist said professoriteks A. R a m m u l, J. M i l ä n d e r, L. P u u s e p p, professori kohuste täitjaiks G. R ä g o, J. V i l i p, dotsendiks K. S c h l o s s m a n n (1920), dotsendi kohuste täitjaks H. P a r t s, H. P e r l i t z ja H. K a h o (1921), kes stipendiaadina aasta välismaal töötas, prosektoriks A. V a l d e s (1920), astronoom-observaatoriks E. Ö p i k ja metsaasjanduse teiseks õppejõuks O. D a n i e l (1921). Paar valitud aga, filosoofia õppetoolile 1919 nimetatud A. Kaelas ja veterinäär-anatoomiks kutsutud kaua-aegne Kaasani Loomaarsti-instituudi professor K. Holtzmann, surid, enne kui nad kodumaale pääsemise raskustest üle said, esimene 1920, teine 1922.

Ka Saksamaalt oodatavate kandidaatidega tõusis sekeldusi, kuigi teissuguseid. Juba 1919. a. jõulu paiku ja 1920. a. I poolaastal valiti neist õige mitmed peamiselt vakantseile arstiteaduslikele õppetoolile. Kui aga suve poole reis Eestisse ukse ees seisis, siis ütlesid enamasti kõik ära (J. Grober, W. Gross, A. Stieda, W. Löhlein, P. Rona, ingl. filoloog F. Roeder, veterinäär prof. M. Klimmer). Et keeldujaid tagasihoidlikuks tegi kõige rohkem kartus kolimistülina, raskete teadusliku edasitöötamise tingimuste ees puudulikult varustatud kabinetides, iseäranis aga Eesti raha kursi kõikumine, siis peeti tarvilikuks välismaalaste teenistustingimused kindlaks määrata eriti palga ja kolimiskulude suhtes. Juba varemalt oli lubatud Soomest ja läänest tulijaile osa palka välisrahas, motiveerides seda soodustust välismaalaste tarvidusega oma kodumaaga elavamat kontakti pidada ja oma rahalisi kohustusi seal õiendada sootuks kõrgema väärtusega rahas. Nüüd fikseeriti Vabariigi Valitsuse otsusel 8. juunist 1920 see osa tasust, mis vastas sel ajal 125—250 Eesti margale, 5—10 Inglise naelale ja lubati seda maksta kolme aasta jooksul, arvates 1. juulist 1920. Peale selle lubati välismaalt tulijaile kolimiskulude katteks kuni 60 Inglise naela, millele hiljemini veel lisa anti teatava hulga raamatute ületoomise eest. Lepingud võidi sõl-

mida kas eluajaks, s. o. niikauaks kui Vabariigi seadused ülikooli õppejõududele ametisolemist lubavad, või kindla arvu aastate peale, kusjuures kutsutavale õigus anti teatavad aastad või haridusministri nõusolekul isegi kogu teenistuse kestusel ka mitte eesti keeles õpetada. Niisuguseid kokkuleppeid teatavate aastate peale või tähtajata, kuid kohustusega mõne aasta pärast õpetamisele eesti keeles üle minna, hakati tegema 1921. aastast alates järjest rohkem ja mitte ainult välisvaluutas palga saajatega, vaid ka teiste muulastega.

Kuigi osa palga maksmine välisrahas teiste õppejõudude poolt teatava opositsiooni vastu pörkas, siiski osutus ta mõjuvaks abinõuks, mis Tartusse asumisele julgustas. Peale varemalt mainitud välismaalaste, kelle juurde arvame 1920. a. tulnud õpetatud aedniku ehk adjuutori, rootslase E. L u n d s t r o e m'i, võtsid neil alustel õppetooli pakkumise vastu ja asusid tööle 1921. a. professorid H. M u t s c h m a n n, E. K i e c k e r s, S. L o e w e, W. S c h m i e d - K o w a r z i k, G. S c h n e i d e r, 1922. a. rootslane T. H. K j e l l i n ja austerlane J. K o ž e n y. Ka soomlased, kellele palka osalt Soome raha kursi järele maksti ja kellele 1920. a. II p.-a. seltsisid professorid A. M. T a l l g r e n ja K. T e r ä s v o r i, viidi üle samadele palgatingimustele. Ühes lektoriga, proua H. Kettusega, oli soomlasi 1922. a. I p.-a. lõpul ülikooli juures 7.

Suureks kergenduseks oli õppetoolide täitmisel, iseäranis pärast eelmainitud riigisaksa kandidaatide tagasiastumist, võrdlemisi rohke, peamiselt saksa ja vene soost eesti riikkondsusse ületulijate õpetlaste arv, kes enamasti ise oma tööjõudu ülikoolile pakkusid või kellele teaduskonnaliikmed tähelepanu juhtisid. Nende keskel seati Arstiteaduskonna tühjadele kateedritele professoriteks 1920. a. A. U c k e ja R. W a n a c h, 1921. a. E. B l e s s i g, dotsendiks J. B l u m b e r g. Õigusteaduskond ühes kaubanduseosakonnaga leidis siit professorid W. S e e l e r'i (1920) ja M. K u r t š i n s k i' (1921), professori koh. täitja J. F i l i p p o v'i (1920), dots. k. t. K. M ü l l e r'i (1922), õppe-ülesandel lugejad F. K o r s s a k o v'i ja A. M e l n i k o v'i. Optantidena tulid ülikooli teenistusse ka seerumilaboratooriumi juhataja, dots. k. t. G. H e i n r i c h (1920) ja arhitekt P. M i e l b e r g (1922), kes ühtlasi ehitusõpetuse dotsendi kohused oma peale võttis. Optantidest saadi lisa eradotsentide ja õppe-ülesannete täitjate kogule, kuhu 1920—1922 arvati Venemaalt tulnud endised professorid V. A l e k s e j e v, A. P r i d i k, A. T h o m s o n ja A. B r a n d t, siis W. S t e i n ja E. R i e m e r, balti sakslased G.

Sabler, W. Gruehn, E. Spohr, prof. O. Seesemann ja ainult kaks eestlast: stipendiaat P. Treiberg (1921) ja prosektoer A. Valdes (1922).

Kõigi nende ametisemääramiste tagajärjel tõusis professorite ja dotsentide ning nende kohuste täitjate arv 1921. a. lõpuks 91 peale. 1922 oli neid 92, 1923 — 93, mille järele väike tagasimineku algas: 1924 — 91, 1925 — 89. Selle väikese juurdekasvu ja vähenemise põhjuseks oli asjaolu, et uute juurdetuleku suutis äravoolu esialgu ainult pisut katta, siis aga enam selleks ei jätkunud. Kahanemine tekkis esiteks surmajuhtumite tõttu professorkonnas, teiseks üksikute õppejõudude lahkumise tagajärjel, keda mujale kutsuti või kes, nagu suurem jagu soomlasi ja rootslased, soodsamate töötamistingimuste avanemisel, oma kodumaale tagasi läksid. Surma läbi kaotas ülikool 1922. a. professorid K. Tiisik'u ja J. Waldmann'i, 1923. a. K. Hapich'i ja A. Stromberg'i, 1924. a. H. Oldekop'i, Th. Bucholtz'i ja J. Jõgever'i, 1925 W. Seeler'i, H. Bekker'i ja A. Bjerre, kes küll lühikest aega enne surma tervislikel põhjustel laskis enese ametist vabastada. Esimene professoritest, kes ära kutsuti (1921), oli ka esimesena ametisse määratud M. Vasmer. Soomlastest läksid 1922. a. suvel ära K. Väisälä ja K. Teräsvuori. Neile järgnesid 1923. a. A. M. Tallgren ja J. G. Granö, 1925. a. L. Kettunen. Rootslastest lahkus 1922. a. adjuutor E. Lundstroem, 1923. a. J. Bergman, 1924. a. T. H. Kjellin. 1923. a. lõpul astus ametist tagasi eestlane J. Roosson, 1925 baltisakslane K. Koch. Tekkinud tühikud tasuti osalt oma, osalt välisjõududega mitmest rahvusest, kusjuures eestlased algajaina enamasti dotsendi kohuste täitjaiks, välismaalased professoriteks valiti. Eesti ja muudest kodumaalistest õppejõududest tulid teaduskonnakogudesse juurde: 1923. a. õp. R. Mark, kes 1925. a. dots. k. täitjaks tõusis, prof. k. t. V. Martinson, dots. k. t. N. Rootsi; 1924. a. dots. k. t. L. Rinne, professor K. Grass, 1925. a. dots. k. täitjad A. Paris, P. Treiberg, K. Frisch, dotsent E. Spohr ja professor A. Saareste. Välismaalastena astusid Tartu Ülikooli teenistusse 1922. a. sügisel soomlane Y. Kauko, kes aga ainult 1924. a. lõpuni Tartu jäi, 1923 soomlane I. Manninen esialgu õppeülesande-täitjana, siis dotsendina (1924), rootslane prof. B. Nerman kaheks aastaks, ungarlane S. v. Czekey, välissakslased M. Hobmaier, H. Richter ja W. Süss, 1924. a. ungarlane M. Haltenberg, kellega ka kahe aasta peale kokku lepidi, ja venelane Th. Spitšakov, kes aga juba 1925. a. aprillis Poolamaale kutsuti.

Oma õppejõudude juurdekasvu eest hoolitseti algusest peale märgitud teedel, s. t. stipendiumide, eradotsentide instituudi ja assistendi-kohtade kaudu, kuhu nooremaid määrati kaheks, vanemaid neljaks aastaks, et tarbekorral kohta teaduslikust tööst rohkem huvitatute jaoks vabastada. Stipendiaatide arv oli 1920. a. alul 8, langes siis 1922. a. 4-le, sest et vanem Vene ajast tulnud kohaste isikute põlv, kellele esimestel aegadel abiraha määrati, oma edasiharimise lõpetas või katkestas, kuna uusi järeletulijaid omal ülikoolil veel ei olnud anda. Kõige raskemas seisukorras oli selle poolest Õigusteaduskond, mille lõpetajad juristide puuduse pärast esialgu tululikumat tegevust väljaspool ülikooli võisid leida. 1923. aastaga aga hakkab asi kiiresti paranema, kui ilmuvad esimesed stipendiaadid Õigus-, Filosoofia- ja Matemaatika-loodusteaduskonna eesti aja õpilastest. Nüüd tõuseb nende arv jälle 8-le, kerkib 1924. a. 18-le ja 1925. a. 20-le. 1925. a. pakutakse ülikooli õppejõudude ettevalmistuseks abi ka väljastpoolt, nimelt Rockefeller Foundation'ilt ja läkitatakse selle kulul 2 arsti-teadlast Ameerikasse endid täiendama.

Samad põhjused, mis tingisid teaduslikkude stipendiaatide arvu ajutise kahanemise, ei lasknud peale 1919. a. valimisi eradotsente ning õppeülesande-täitjaid eestlastest ja eesti keele oskajaist juurde sigrineda. Nagu eespool juba mainitud, ei valitud 1920—1922 ühtegi eesti eradotsenti ja tehti eestlastele ainult 2 õppe-ülesannet. Ka 1923. a. oli selle poolest veel võrdlemisi kehv, sest eradotsendiks sai sel aastal ainult stipendiaat K. F r i s c h, kuna uue õppeülesande-täitjana esines üksi astronoom-observaator E. Ö p i k. Arvestades ka didaktilis-metoodilise seminari spetsiaalse kutsekaraktriga ülesandeid, saame veel juurde 2 uut isikut, nimelt vanema assistendi E. N e u - g a r d'i ja mag. J. R u m m a, kuna suurem osa metoodikate õpetajaid rekruteerus juba seni nimetatuist, määralistel kohtadel olevatest õppejõududest.

Kuid ka muulastest ei tulnud pärast 1920. a. eradotsentide kaad-rile peale üksikute juhtude enam suuremat lisa. Nende juurdevoolu takistas eesti keele mittetundmine, mille oskamisest Ajutise Nõukogu otsuse põhjal 5. V 1920 edaspidine eradotsentide kinnitus sõltuvaks tehti. Õpetamist võõras keeles lubati neile nüüd ainult veel erandina üheks aastaks, kui teaduskond seda iseäralise põhjendusega tarvilikuks tunnistas, kusjuures tungiva tarviduse korral luba võidi uuendada. Vastavalt Ülikooli Seaduse eelnõule pidi aga selleks siis haridusministri nõusolek muretsetama.

Alles 1924 ja iseäranis 1925 võime mitmesuguste ülemääraliste õppejõudude tugevamat juurdekasvu märgata. Nad võtavad lahkunud välismaalaste ja surma läbi reast välja löödute kohustustest osa eneste peale ja aitavad ka muidu õpetuse täienduseks kaasa. Aastate külv hakkab nähtavat vilja kandma ja tarvidus võõraste abi järele vähenema. Nüüd asuvad eesti keeli õpetama 1924 stipendiaadid J. Rumma, V. Nanno, K. Verberg, prosektori kohuste täitja R. Villemss, ins. R. Grimm (rakendusmehaanika), riigikohtunikud J. Arro ja R. Rägo, kes õigusteadlastega praktilisi harjutusi korraldavad. Eradotsendiks tunnistatakse sakslane B. Ottow, kes oma eesti keele tundmise kohta lektori tunnistuse esitab (läheb varsti välismaale). 1925. a. valitakse eradotsentideks 5 oma ülikooli noort doktorit: H. Kull, A. Saareste (1925 II p.-a. professor), V. Vadi, E. Saareste ja N. Veiderpass ja peale nende välismaal õppinud dr. E. Fählmann. Õppe-ülesandeid võtavad enese peale stipendiaadid E. Krahn ja J. Mägist, seminari direktor J. Tork, riigikohtunik A. Palvadre, cand. phil. K. Wilhelmson ja õp. J. Adamson.

Mis puutub muudatustesse ja täiendustesse lektoraatides ja seni nimetamata õpetajakohtadel, siis konstateerime siin järgmist: 1921. a. lahkus põllumaj. botaanika õpetaja K. Regel. 1922. a. asutatud rootsi lektorikohta pidas ühe aasta R. Ljunggren, siis 1923. a. II — 1925. a. I E. Forsell, 1925. a. II — 1926. a. I O. Svenonius. Inglise lektori kohale astus pärast J. Leidig'i lahkumist 1922. a. inglase J. Earnshaw; tema järeltulijaks sai 1924. a. dr. W. Peters. Ungari keele lektoriks valiti 1923. a. E. Virányi. Soome keele lektoriks tuli 1924. a. sügisel pr. A. Suits. Prantsuse keele lektori dr. S. Sivers'i surma järele 1925. a. jäi koht pikemaks ajaks vakantseks. Tagasiastunud tegeliku aiatöö õpetajat J. Rüütli asendas 1924. a. A. Mätlik.

Suurt edu professorkonna võimete arengus tähendas 1920—1925 see, et paljud neist, kes alguses ilma spetsiaalse ettevalmistuseta ametsisse pandi, kohe või mõne aja pärast täienduda võisid ja kõrgemaid akadeemilisi kraade omandasid. Juba 1919. a. jäeti näit. professori kohuste täitjaiks valitud J. Mark ja G. Suits Soome, kus nad olid õppinud, edasi töötama, anti J. Mäele võimalus 4 kuuks välismaale sõita; sama lubati K. Saral'ile. 1920. a. saadeti dots. P. Köpp semestriks Helsingisse, dots. J. Uluots Lääne-Euroopasse. 1923/1924 võimaldati prof. k. t. J. Piiper'ile Londonis ja dots. H. Jaakson'ile Pariisis oma väitekirja valmistada. 1924. a. sügisest peale viibis

prof. k. t. N. Maim sama otstarbega pikemat aega ülikooli toetusel uurimistekonnal. 1925. a. komandeeriti professorid A. Nõmmik ja A. Mathiesen Ameerika International Educational Board'i kulul ettemääratud ülikoolide juurde endid täiendama.

1920. a. kevadest peale hakati õppejõududele riiklikkudest krediitidest, mida erisummadega täiendati, ka suvisteks teaduslikkudeks reisideks abirahasid andma. See välismaale komandeerimise viis kujunes järgnevail aastail päris süstemaatiliseks, kus abirahad jagati teaduskondade vahel proportsionaalselt professorite ja dotsentide arvule ja suuremas osas teaduskondadest enamasti nõnda, et kõik teaduskonnaliikmed teatavate aastate pärast järjekorda tulid. 1922. a. peale seisis selleks otstarbeks riigisummade eelarves 350 000 marka, 1924. a. määrati ka erisummadest antav lisa kindlaks, ja nimelt 150 000 margale, kusjuures aga erakordseil juhtumeil sellest veel üle mindi. Nõnda sai võimalikuks, et 1925. aastani õppejõududest ligi paarkümmend õppetegevuse kõrval kõrgema teadusliku astme omandasid.

Kuid just viimane asjaolu tegi akadeemilise teenistuse tõusuredelil peenemad vahed tarvilikuks, kui seda olid ametinimetused dotsent ja professor. Sest oli keegi õppejõud enese varustanud ka professorilt nõutava kraadiga, siis ei olnud ühelt poolt kerge teda edasi jätta dotsendiks või ülendada professori kohuste täitjaks, millist ametit ajutiseks loeti, kuna teiselt poolt otsekohene edutamine professoriks iga kord mitte küllalt põhjendatud ei oleks olnud. Ka vaadati akadeemilistes ringkondades laialiselt professorile kui endisele ordinaariusele ja professori kohuste täitjale kui ekstraordinaariusele. Sellepärast otsustati 1924. a. kevadel professorid liigitada korralisteks ja erakorralisteks, millest 1919. a. peamiselt ökonoomilised motiivid olid tagasi hoidnud. Vahetegemise aluseks võeti teadusliku ja pedagoogilise võimise aste, mis korralisel professoril pidi kõrgem olema kui erakorralisel, kuna muidu viimase asend oli sama kindel ja — maha arvatud võimalus rektoriks saada — samaõiguseline esimese omaga. Seejuures jäi professori kohuste täitja nimetus erakordsete juhtumite jaoks alale.

See uuendus leidis Haridusministeeriumi ja Vabariigi Valitsuse heakskiitmise ja võeti tagantjärele ka põhikirja eelnõusse, mis Riigikogule oli esitatud. Et tarvilikuks peeti teda kohe maksma panna, siis otsustas Ajutine Nõukogu 25. V 1924 kõik senised professorid ümber nimetada korralisteks ja professori kohuste täitjad, arvult 15,

erakorralisteks professoriteks, millega viimaste teenistus ajutisest kestvaks muutus.

Kõigi määraliste õppejõudude töönormiks kujunes algusest peale 6 tundi, millest vähem võidi anda ainult erandlikult, näit. ühenduses suuremate kliinikute juhatamisega, ja millest üle mineku puhul üksnes neil kordadel lisatasu maksti, kui asi puutus teise õppetooli või täitsa uute ülesannete täitmisse.

Palka said ülikooli õppejõud esimesil aastail küll erinormide järele (30. III 1920 arvates näit. professor 2 800, prof. k. t. 2 300, dots. 1820 marka), aga nagu ülal nägime, muudeti neid määrasid tarviduse korral puht-mehaaniliselt vastavalt riigiametnikkude palga-kõrgendustele. Ka maksti ülikoolis, nagu muudiski riigiametites, kõigile abielulistele perekonna-abiraha ja anti lühikest aega isegi varustust riide, jalanõude ja toiduainete näol. Arstiabi oli 6. II 1920 antud määruste järele kõigile määralises teenistuses seisvaile isikuile kui ka nende lähemaile perekonnaliikmeile, naisele ja lastele, prii.

Ometi jättis seesugune palgakorraldus paljud ülikooli eritarvidused, nagu lisatundide, õppe-ülesannete jm. tasud, arvestamata, ja 1920. a. lõpul juhtus isegi niisugune asi, et riigiametnikkude palkade normeerimisel ülikooli õppepersonaal kahe silma vahele jäi. See sundis ülikooli õppejõudude jaoks eri-palgaseaduse välja töötama, mille Vabariigi Valitsus Ajutise Valitsemise Korra § 12-a põhjal 25. V vastu võttis. Siin määrati professoritele palka 7 000, professori kohuste täitjaile 6 250 ja dotsendile 5 500 marka kuus. Professorite lisatasu õppe-ülesannete eest moodustas $\frac{1}{24}$ vastavast aasta põhipalgast semestritunni pealt, kuna eradotsentidele ja teaduslikkude õppe-ülesannete täitjaile maksti üliõpilastele sunduslikkude õppetundide eest dotsendi tasunormide järele, kuid mitte üle dotsendipalga. Lektorid said 3 800-margalise põhipalga juures iga 6-tunnist määra ületava tunni pealt 1 250 marka semestris. Stipendiaatidele anti kodumaal põhitoetust 3 000 marka kuus, välismail ühes reisikuludega kuni 30 Inglise naela, seda mööda, kuhu maale mindi edasi õppima. Kõigile palkadele, maha arvatud välisvaluutas tasutav osa, maksti juurde elukalliduse-lisa 80% suuruses põhipalgast.

Et need palgad aga tõepoolse elukalliduse kohta vähesteks osutusid, siis küsiti neile nõukogu poolt iseäralist lisa asutiste juhata-mise eest, mis pidi kõikuma 1 500 ja 500 marga vahel. Kuid Haridusministeeriumi Nõukogu lükkas selle nõude tagasi. Ometi oldi varsti sunnitud palku mitmesuguste lisadega täiendama, ja 1922. a. lõpul tekkis jälle kibe tarve uue seaduse järele, mis 8. II 1923 Riigi-

kogu poolt vastu võeti ja arvates 1. I 1923 maksma pandi. Selles seaduses reguleeriti professori, professori koh. täitja, dotsendi ja eriainete õpetaja palganormide vahekorrad nõnda, et endise vahekorra 100:89,3:78,5:71,4 asemele astus 100:85,7:71:60,7. Palka hakkasid nüüd saada professorid 25 200, prof. k. t. 21 600, dotsendid nõutava teadusliku kraadiga (ministriabi F. Sauer'i parandus) 19 500 ja ilma selleta 18 000, eriainete õpetajad 15 300, lektorid 8 700 marka kuus. Rektorile arvati loengute normiks 2, prorektorile 4 tundi nädalas ja maksti tundide eest üle selle määra lisatasu nagu professoritelegi $\frac{1}{24}$ aastapalgast semestritunni pealt. Ülikooli raamatukoguhataja viidi professorite palganormile. Stipendiaatidele lubati kodumaal 7 500 marka, välismaal kuni 150 dollarit kuus. Teaduslike õppe-ülesannete tasu muudeti painduvamaks, seades alammääraks 15 300, ülemmääraks 25 200 marka semestritunni pealt. Välisvalutas palga saajaile, keda oli 16, pakuti kuni 1. VI 1925 selle asemel 15—30% rohkem, millega kõik olid nõus.

7. X 1924 ilmus riigiteenijate pensioniseadus, mis ka ülikooli õppejõududele kindlustust pakub vanaduse ja haiguse korral.

Niisugusel kujul püsisid palgad mõnda aega. Siis aga võeti 1925, kui välismaalaste kõrgema palga pikendus uuesti päevakorradele tuli, üldise palkade kõrgenduse küsimus kaalumisele 2 vanaduselise kujul, mille suurus pidi üksikult kuni 15% ulatuma. Arutati võimalust ka eksamite eest eritasu sisse seada. Ometi jäid kõik need kavatsused esialgu tagajärjeta. Välismaalaste kohta aga anti määrus, mille järele pidi neile niikaua kõrgendatud palka makstama, kuni ülikooli professorite palk tõuseb üldise palgamäärade tõstmise ja vanaduseliste kaudu ühtekokku praegu neile õppejõududele makstava palga suuruseni või üle selle, kuid mitte pikemalt kui 1. juulini 1930.

Et pilti ülikooli õppejõudude kogust aastail 1920—1925 veel täiendada, peatume lõpuks koosseisu kujunemisel rahvuste järele ja õpetusel tarvitatavail keeltele. Selleks võrdleme seisukorda, mis valitses neis suhtes 1920. a. II p.-a. alul, kus juba kõik teaduskonnad käimas olid, seisukorraga 1925. a. II p.-a.

Mis puutub kõige pealt määralistesse teaduslike õppejõududesse, siis olid 1920. a. II p.-a. 40 professorist ainult 12 ehk 30% eestlased, 15 balti ja vene sakslased, 3 välissakslased, 1 venelane, 6 soomlased, 2 rootslased ja 1 juut. 16 professori kohuste täitja hulgas leidis 13 eestlast (81,2%) ja 3 balti sakslast. 12 dotsendist tunnistasid endid 11 eestlasteks (91,7%) ja 1 sakslaseks, 3 dotsendi koh. täitjast — 2 eestlasteks, 1 sakslaseks. Seega oli teaduskondade

hääleõiguslikest liikmeist 53,5% eestlasi. 1925. a. II p.-a., kus vahe- tegemine korraliste ja erakorraliste professorite vahel juba läbi oli viidud, kuulusid kõik 17 erakorralist professorit ja 1 isiklik profes- sor eesti rahvusse, kuna 49 korralisest professorist pidasid 17 ehk 34,7% endid eestlasteks, 15 balti sakslasteks, 10 välissakslasteks, 3 venelasteks, 1 soomlaseks, 2 ungarlasteks, 1 juudiks. 15 dotsendist olid 12 ehk 80% eestlased, 2 sakslased ja 1 venelane, 8 dotsendi koh. täitjast — 6 eestlased ja 2 sakslased. Tähendab, teaduskondade hääleõiguslike liikmete hulgas oli eestlaste protsent tõusnud 58,9-le, kusjuures aga üksikute teaduskondade koosseisud üksteisest selle poolest tugevasti erinesid.

Eradotsente, eriainetate õpetajaid, proktoreid ja õppeülesande- täitjaid oli 1920. a. II p.-a. kokku 22, 1925. a. II — 31. Neist kuulusid 1920. a. 11 ehk 50% eesti rahvusse, teine pool jagunes kuuele rahvusele, eesrinnas sakslased ja venelased. 1925. a. II p.-a. leidis nimetatud õppejõudude hulgas 17 ehk 55% eestlasi, muulasi 45%. Lektorid olid nii 1920 II kui ka 1925 II rõhuvas enamuses teis- test rahvustest pärit.

Õppekeele suhtes peeti 1920 II 223 loengust ja harjutusest, mis loengutekavasse tähendatud, eesti keeles 49,8%, saksa keeles 22,9%, vene keeles 26,4%, teistes keeltes 0,9%. 1925. a. oli 338 loengust eestikeelseid 208 ehk 61,5%, saksakeelseid 24,8%, venekeelseid 8,2%, muukeelseid (peamiselt keeltes) 4,5%. Seega oli eestikeelne õpetus kas- vanud 11,7% võrra, venekeelne saksakeelse kasuks tublisti kahane- nud, mida tuleb seletada üliõpilaste koosseisu muutumisega vene keele oskajast saksa keele mõistjaks. Silmatorkav vahe aga eesti soost õppejõudude protsendi ja eestikeelsete loengute protsendi vahel — 1920. a. vastavalt 53,5 ja 49,8, 1925. a. 58,9 ja 61,5 — leiab oma seletuse selles, et 1920. a. mitmed eestlased, kes Venemaalt tul- nud või akadeemilises töös halliks läinud, teistes keeltes õpetasid, kuna 1925. a. vastupidi peale eestlaste mitmed muulased eesti õppekeelele üle olid läinud.

Üksikute teaduskondade järele õpetati kõige rohkem eesti keeli Usu-, Matemaatika-loodus- ja Põllumajandus-teaduskonnas, kõige vähem Õigus- ja Loomaarsti-teaduskonnas.

15. Õppetöö korraldus ja õppekavad.

Õppejõudude ametiseseadmisega, kõige pealt õppekohtade fik- seerimisega oli teatavas mõttes juba ette määratud, mis teadusi üli- kool tahab õpetada. Missuguses ulatuses aga see pidi sündima, mis-

sugustele probleemidele erilist tähelepanu tuli pühendada, seda ei saadud ülikoolile nagu mõnele alg- või keskkoolile ette kirjutada, sest tema programm on teadus selle kõiksuses, teaduse jälgimine selle käesolevas seisukorras, veel enam: teaduse arendamine ja edasi- viimine praeguse momendi asendist. Sellest oli ka Haridusministeerium teadlik ja seepärast jättis ta ülikoolile algusest peale õpetuse korralduses vabaduse, tema autonoomia. Isegi riigieksamite suhtes ei tahtnud ta eeskirju anda, mispärast need esialgu vastavate Jurjevi Ülikooli määruste järele korraldati, niikaugelt kui need muutunud oludele vastu ei käinud.

Ülikooli enese kavade väljendusid kõige pealt nendes aastates, mida mingi stuudiumiala jaoks normaalseks või minimaalseks peeti, siis loengute ja harjutuste laadis ning tundide arvus, mida õppejõud olid kohustatud pidama, ja selles järjekorras, milles üliõpilased loenguid pidid kuulama, harjutused, seminarid ja eksamid õiendama. Iga poolaasta kohta näitas seda osalt teaduskondade heakskiidetud loengutekava, mis pärast esimest poolaastat ilmuma hakkas juba iga semestri alul. Peale selle said üliõpilased professoritelt ja asjaomase dekaanilt näpunäiteid stuudiumi käigu kohta, isiklikkude seletuste kui ka teadaannete kaudu mustal tahvil. Trükkima hakati kavu alles siis, kui nad kindlaks kujunesid.

Oma esialgses õppetöö korralduses tugesid Usu-, Õigus-, Arsti- ja Loomaarsti-teaduskond, juba oma õppejõudude päritolu tõttu Tartu ja Vene ülikoolidest, tugevasti endistele traditsioonidele. Näiteks toodi Usuteaduskonna õpetusse ainult mõned uued ained, nagu võrdlev uskudeteadus, kodumaa kirikulugu ja usuline rahvateadus. Õigusteaduskond jättis endisest kavast välja kiriku-õiguse ja Vene õiguse ajaloo, andis aga viimasele koha uues aines, Eesti õiguse ajaloos. Arstiteaduskond muutis peamiselt rõhu, mille üks või teine aine pidi omandama, ja lisandas mõne uue sundusliku aine. Loomaarsti-teaduskond jätkas lihtsalt senise koosseisu põhitüvega vana teed. Kõigis neljas teaduskonnas olid ained endiselt jaotatud teatavate aastate peale ja maksid kõigile üliõpilastele ühised sunduslikud loengud, harjutused ja eksamid.

Sellevastu püüdsid Filosoofiateaduskond, kus leidis noori jõude, nende hulgas mitu välismaalast, ja ainult üks vanema akadeemilise traditsiooni kandja, ja Matemaatika-loodusteaduskond täitsa uutele radadele asuda, kuna Põllumajandus-teaduskond kui algaja otse sunnitud oli kogu õpetust iseseisvalt organiseerima. Siinjuures käis Filosoofiateaduskond juba 1919. a. sügisest peale põhjamaade üli-

koolide järgedes nende painduvate kavadega, mis võimaldavad suurt vabadust ainete ja nende ulatuse (approbatur, cum laude approbatur ja laudatur) valikus. Samuti kaldus Matemaatika-loodusteaduskond liikuvamale, suuremate valikuvõimalustega kavale. Mõtete lahkuminekut sünnitas siin kõige rohkem küsimus, kas peaks ülikool korraldama üksnes teaduslikke lõpp- ja mitte mingeid ametieksameid, näit. õpetajaile, ja kas piirduda Saksamaa eeskujul paljalt doktoriastmega või nõuda suurema teadusliku küpsuse tagatiseks veel kandidaadi või magistri vaheastet. Põllumajandus-teaduskond aga kavatses agronoomide ettevalmistusel rõhutada — nähtavasti Vene põllumajanduslikkude ülikoolide mõjul — 3 aasta kestel üldteaduslikku alust ning praktilisi harjutusi ja alles siis minna erinemisele.

Niisugune lahkuminek üksikute teaduskondade poolt võetavates õppesuundades oli selle tõttu võimalik, et kuni 1920. a. kevadeni õpetuse organiseerimise kohta veel igasugused juhtnöörid Ajutise Nõukogu poolt puudusid. Siis aga tuli Asutava Kogu hariduskomisjoni nõudmisel ülikooli põhikirja täiendada õpetuse ja eksamite kohta käivate määrustega, mis kuraator välja töötas ja mis pärast nõukogu heakskiitmist (19. IV) teaduskondadele maksva uususe põhjal sunduslikuks said. Neis määrustes rõhutati tarvidust võimaldada peale eel- ja põhiainet omandamist erialade valikut, jäeti õppeplaanide kinnitamine nõukogu asjaks, tehti õppeaja pikkuse alammäärade fikseerimine sõltuvaks teaduskondade kavadest ja lubati seda iseäralistel juhtumitel ka lühendada. Eksamitena nähti teaduskondades ette peale eelkatsete esiteks eksamid teaduslikkude astmete omandamiseks, teiseks vastavalt ülikooli ülesannetele (põhikirja eelnõu § 1) lõppeksamid riigiametite jaoks, mis sellekohaste seaduste põhjal ülikoolile ülesandeks pidid tehtama. Teaduslikke astmeid kinnistati Usu-, Õigus-, Filosoofia-, Matemaatika-loodus- ja Põllumajandus-teaduskonnas ning Arstiteaduskonna farmaatsia-osakonnas kaks: magister ja doktor, Arsti- ja Loomaarsti-teaduskonnas aga üks — doktor, mille juurde hiljemini arvati esimese astmena kutsenimetused arst ja loomaarst. Magistrikraad vastas enam-vähem endisele kandidaadile ja võeti tarvitusele põhjamaade eeskujul, kus kandidaadiaste küll ka olemas, kuid kandidaadid automaatselt teatavate aegade järele magistriteks promoveeritakse.

Neil alustel andis nõukogu 1920. a. suvel (9. ja 16. VI) „Juhatused teaduskondade õpetuse korralduse kohta“, mis sügisese õppetöö alul neile teatavaks said. Siin määrati õpetuse sihtideks anda üliõpilastele teaduslikke tunnetusi ja viia neid põhjalikumale teadus-

likule mõtlemisele ning teaduslike töömeetodite omandamisele. Selles mõttes soovitati loengute kõrval teostada õppevorme, mis virgutavad iseõppimisele, isetegevale ja teadlikule töö püüdmisele, s. o. praktilisi harjutusi, kollookviume ja seminare. Kursustesüsteem pidi kaotatama, kuid mitte puhta ainesüsteemi kasuks, mis lubab üliõpilasele igal ajal ennast eksamineerida lasta, kui ta mingi üksiku aine on omandanud, vaid selle mõttega, et aset anda põhjalikuma läbivõtmise ja sünteesi huvides eksamineerimisele teatavates ainerühmades. Eksamineerimist lubati toimetada kindlatel tähtaegadel, milleks sügise-poolaastal tohiti kulutada kuni 2 nädalat, kevadisel kuni 3. Lõppeksamid pidid õiendatama komisjoni ees. Sunduslike eeleksamite hulka arvati kõigis teaduskondades peale Matemaatika-loodus- ja Põllumajandus-teaduskonna ning Õigusteaduskonna kaubanduseosakonna ladina keel. Teaduslike kraadide suhtes jäeti teaduskondadele vabadus jagada kas eri- või üldisi astmeid, samuti jäi nende otsustada, kas doktorilt nõuda peale väitekirja veel iseäralist eksamit või mitte. Ometi peeti tarvilikuks, et kraadide andmine nii seataks, et nad kindlasti oleksid tõsise teadusliku püüdmise (esimene aste) ning küpsuse (teine aste) tunnistuseks. Üleminek uuele korrale pidi sündima mitte äkki, vaid vastavate ülemineku-määruste kaudu.

Need põhimõtted leidsid teaduskondades teostust niikaugelt, kui kellegi iselaad ja muud õpetusetingimused seda lubasid. Veel 1920. a. II p.-a. kinnitati metsaosakonna kava, kus stuudiumi pikkuseks oli arvatud $3\frac{1}{2}$ aastat, peale selle diplomitöö jaoks $\frac{1}{2}$ aastat, siis Matemaatika-loodusteaduskonna ajutine eksamikorraldus ja ülemineku-kord ning Arstiteaduskonna doktorieksamite uued määrused. Neile järgnesid 1921. a. arstiteadlaste eeleksamite kord, õppekavad farmatseutidele 3 aasta peale jaotatud õpingutega, õigusteadlaste õppetöö korraldus 16 sundusliku ainega, praktiliste tööde ning eksamite järjekorraga ja määrused magistrieksamite kohta Matemaatika-loodusteaduskonnas kümnel erialal teatava valikuga lõppeksami moodustavais aineis. Samal aastal töötati välja ka määrused keskkooli-õpetajate I ja II järgu kutse-eksamite kohta Matemaatika-loodusteaduskonnas ja Filosoofiateaduskonnas, mis aga ettepanud kujul Haridusministeeriumi heakskiitmist täies ulatuses ei saanud. 1922. aasta tõi kindlad määrused eksamite kohta Filosoofiateaduskonnas, mis, nagu Matemaatika-loodusteaduskonna õppekavadiki ja eksamitekorraldus, trükkis avaldati, edasi Usuteaduskonna õppe- ja eksamikavad, keemia-osakonna tehnoloogiaharu magistrieksamit kava, kaubanduse-

osakonna õppeainete kuulamise ning eksamite korra ja agronoomide õppekava. Kuna aga kõik teised Ajutise Nõukogu poolt kinnitati, jäeti viimane arvamiste lahkumineku pärast põhimõtteliste aluste kohta asjaomaste selgitada teaduskonnas ja Agronoomide Seltsis ja võeti nõukogu poolt vastu alles 1924. a. 1923. a. esitas Arstiteaduskond uue studiumikorra, mis seni juhtnööriks olnud veneaegsest kavast mitmeti erineb.

Sellega, võib ütelda, hakkab lõppema esimene õppekavade seeria, millesse kuuluvad ainult veel Loomaarsti-teaduskonna ajutine kava (1924), kus õpingud on endise 8 semestri asemel jaotatud 10-le, Põllumajandus-teaduskonna magistrieksami kava (1924) ja apostliku õigeusu õppimise kava (1925). Järgneb rida uusi, mis tähendavad mitmes suhtes esialgsete korralduste revisjoni ja pikemaks ajaks maksuma jäävad. Nende revideeritud kavade rea avasid 1923. a. Arstiteaduskonna uued määrused filosoofikumi kohta. Nendele järgnesid Õigusteaduskonna õppeainete kuulamise ning eksamite tegemise kord ja Matemaatika-loodusteaduskonna uued õppekavad. Esimeses oli õigusteadlastele õpiajaks määratud vähemalt 4 aastat ja kohustati üliõpilasi enne lõppeksamit iga aasta vähemalt 2 eksamit õiendama, teised võimaldasid studiumi 16 erisuunas. 1924. a. pandi kaubanduseosakonnas maksuma uus õppeainete kuulamise ning eksamite kord, rohuteaduse-osakonnas uus õppekava 7-semestrilise kursusega ja mõned väikesed muudatused Filosoofiateaduskonna õppekorralduses. 1925. a. ilmusid Haridusministeeriumi uued määrused keskkooli-õpetajate kutse omandamise kohta, millele lisaks tulid määrused õpetajate ettevalmistuse kohta Tartu Ülikoolis.

Mis puutub promotsiooni- ja habilitatsioonikordadesse, siis kinnitati esimene neist nõukogu poolt 1922. a. Matemaatika-loodusteaduskonnale. Sellele järgnes 1923. ja 1924. a. rida teiste teaduskondade omi, mis kõik peajoontes üksteisega sarnanesid, selle vahega, et Matemaatika-loodusteaduskond erilist doktorieksamit ei nõudnud ja et siin ja Filosoofiateaduskonnas otsus promovendi üle alles avalikule kaitsmisele järgneval teaduskonna koosolekul tehti, kuna teised teaduskonnad oma otsuse kohe pärast vaidluste lõppu sealsamas välja kuulutasid.

Semester kestis vastavalt põhikirja eelnõusse võetud määrusele kevade-poolaastal 15. jaanuarist kuni 31. maini, sügise-poolaastal 1. septembrist 15. detsembrini. Need tähtajad aga ei tähendanud mitte loengute kestust, sest iga semestri algus ja lõpp kulus eksamineerimiseks. Et aga paljud õppejõud õppetöö alustusega ja lõpetu-

sega liialt oma tahte järele toimetasid, siis hakati 1921. aastast peale loengutekavas teatama, millal õppetöö hiljemalt peab algama ja millal ta varemalt tohib lõppeda. Need tähtpäevad vankusid kevade-pool-aastal 23. ja 25. jaan. ja 6. ja 8. mai, sügise-poolaastal 14. ja 16. sept. ja 7. ja 8. dets. vahel.

Loenguile kirjutamine sündis esimesel aastal sellekohasel lehel, aga 1920. a. II p.-a. pandi selleks maksma õpiraamat. Üliõpilastelt nõuti, et nad loenguile, seminaridesse ja harjutustele endid isiklikult professori juures üles annaksid ja ka osavõtmise kohta temalt lõppeks allkirja võtaksid. Sel kombel taheti luua isiklikku kontakti õppejõudude ja üliõpilaste vahel. Kuid mõne aasta pärast tuli üliõpilaste suure juurdevoolu pärast isiklikust kirjutamisest loengule loobuda ja jäi ilmumine professorite juurde maksma ainult sisseastumisel seminaridesse ja laboratooriumiharjutustele. 1925. a. sügisel kaotati ka loenguil käimise kontroll, sest et seda tegelikult võimatu oli teostada, ning nõuti allkirja võtmist õppejõult töö arvestuse kohta ainult praktiliste harjutuste ja seminaride jaoks.

16. Õppeasutiste loomine ja täiendamine. Ülikooli teaduslik töö.

Et Eesti Ülikool enam isetegevaid õppemeetodeid rõhutas, kui seda oli teinud endine Jurjevi Ülikool, ja et ta õpetuses uute õppetoolide ja teaduskondade ning osakondade ellukutsumisega suuremat mitmekesisust taotles, siis tekkis tarvidus uute kabinetide ja õppeasutiste järele mitte üksnes juurdetulnud aladel, vaid ka seal, kus varemalt nende vajadust ei tuntud. Vene ajast päris ülikool ühes Maarjamõisaga 30 endise ülikooli asutist, nende hulgas 8 kliinikut ning poliklinikut ja niisugused laialised instituudid kui keemia- ja füüsikalaboratooriumid, zooloogiakabinett, tähetorn, botaanika-aed, klassilise muinasteaduse kogu, anatoomikum, füsioloogia-, patoloogia-, farmaatsia-instituudid jm. Siia juurde tulid veel Loomaarsti-teaduskonna 11 asutist.

Vanade asutiste täiendamisega ja mõne uue loomisega tehti algus juba 1919. a., kuid peatöö langes siin kolmele aastale, 1920—1922, mille järele ainult veel mõni üksik asutis lisaks tuli. Seejuures omandas põhjaneva tähtsuse ülikooli varanduste tagasitoomine Venemaalt, milleks kohe peale rahulepingu sõlmimist samme hakati astuma. Haridusministrilt tuli nimelt juba 5. II 1920 käsk, äraviidud varanduste nimekirjad kokku seada, isikud otsida, kes Venemaale sõidak-

sid asja õiendama, selgitada, kus varandus asub ja kas Loomaarsti-teaduskonna tegevus oleks võimalik, kui evakueeritud varandus ära antaks. Õnneks olid ülikoolil olemas vähemalt täielikud nimekirjad üksikutest asutistest äraviidud kastide kohta nende numbrite järele. Ka teati, et ülikooli varandused olid peale astronoomiliste riistade koondatud Vorooneži, kus nad ühes uues vabrikuhoones alal hoiti, ja et Loomaarsti-instituudi raamatukogu ning asjad Saratovisse olid saadetud. Teaduskond soovis sealt tingimata tagasi saada kõrgeväärtuselist raamatukogu, milles otse asendamatud olid paari põlve jooksul kogutud teaduslikkude ajakirjade täielikud aastakäigud.

Märtsikuu alul 1920 sõitsid Venemaale, toiduaineid ja arstirohte ühes võttes, professor N. Maim, Raamatukogu juhataja F. Puksov ja eksekuutor E. Meltsar. Et kõik kolm kõhutõve pärast mõne kuu järele tagasi tulid, siis saadeti peale F. Puksov'i, kes tagasi läks, uute esindajaina aasta teisel poolel sinna prof. M. Vasmer, õpetaja A. Luksepp ning dotsent K. Saral ja viimaks pikemaks ajaks, kuni järgmise suveni dots. P. Bauman (Haliste), prof. J. Narbutt jt. Pikkade kauplemiste ja suurte sekelduste järele saadi üldise reevakueerimise komisjoni toetusel kätte kõige pealt zooloogiamuuseumi suurte loomade kaavikud ja ülikooli kallim aare — pearaamatukogu, mis augusti lõpul 1920 Tartu jõudsid ja siin Vene valitsuse esindajate poolt tingimusteta üle anti. Neile järgnes veel paar vähemat saadetist. Siis aga tuli pikem seisak, mis tekkis sellest, et venelased instituutide varandustest 456 kasti, raamatukogu haruldisi 12 kasti, mis nende kätte jäid, ja kogu Loomaarsti-instituudi varandust omaale tahtsid osta. Alles aprillis 1921 tulid 17 vagunit Tartu ja anti suve teisel poolel ülikoolile üle, kusjuures venelastele ära müüdi instituutide sisseseadetest ainult vähesed esemed, raamatukogu haruldistest aga mõned kastid vene tähtsate tegelaste autograafe ning käsikirju, mõned kallihinnalised venekeelsed väljaanded ja paar asja, mis venelastele eriti väärtuslikud olid, meile aga vähem. Kätesaamata jäi osa kõige moodsamaid mikroskoope, seniit-teleskoop, antiik-kunsti algupärandeid ja hädavajalikke instrumente, mis Voroonežis juba olid välja pakitud ja mitte enam „leitavad“ ei olnud, sest et asjade otsimist koha peal ei lubatud. Aga Loomaarsti-instituudi varanduste müügi pärast jätkati läbirääkimisi, mida tänini veel ei ole suudetud lõplikule lahendusele viia.

Kuigi palju sellest, mis tagasi tuli, oli vananenud, leidus selle hulgas ometi rohkesti töövahendeid, mis hädalisi tarvidusi aitasid rahuldada ja millele välismaalt, peamiselt Saksamaalt, täiendeid odavate

Ülikooli nõukogu.

(Pahemalt paremde) prof. E. Tennmann, prof. W. Martinson, prof. H. B. Rahamägi, prof. A. Mathiesen, prof. J. Vägi, prof. A. Nimmik, dots. A. Rängel, dots. J. Karlson, prof. K. Sarul, prof. A. Lääs, dots. W. Wadi, prof. E. Masing, prof. L. Piusopp, prorektor, prof. H. Koppel, prof. K. Konik, rektor, prof. J. Köpp, sekretär F. Lambert, prof. J. Uluts, dots. R. Mark, prof. J. Tattarinn, prof. N. Muim, prof. H. Kahu, prof. G. Räge, prorektor, prof. H. Jaakson, dots. H. Perlitz, prof. P. Kogerman, prof. H. Rikooja, prof. J. Mark, prof. K. Kaul, prof. P. Põld

Puuduvad : prof. A. Põp ja prof. P. Haliste.

hindadega juurde muretsedes varsti täideti vanade kabinettide ja instituutide tühjus. Iseäranis võis aga ülikool õnne tänada oma kuulsa ja suure raamatukogu kojujõudmise üle, mida kohe hoolega täiendama ning tarvitama hakati.

Edasi osutus ülikoolile õppeasutiste korraldamisel väga suureks võiduks seni tema poolt tarvitamata olnud hoonete, nagu enne maailma-sõda lõpule viidud Maarjamõisa kliinikute, Aia tän. 38 (nüüd 46) asuva instituutide hiiglahoone ja endise üliõpilaste ühiselumaja vabanemine sõjavägede käest kui ka Loomaarsti-instituudi ruumide juurdetulek, mida teaduskond ise kõiki täiel määral ei vajanud. Selle põhjal võeti asutiste paigutamiseks 1920. a. sügisel suurem ruumide jaotus ette, milleks erikava valmistati. Samal aastal saadi esialgselt ja 1921. a. ametlikult Põllumajandus-teaduskonna kasutada 518,4 hektaari suurune Raadi mõis, kus härrastemaja lõunapoolses osas katsejaamasid hakati sisse seadma. 1921. a. anti ülikoolile avar (6 378 tiinu) Kastre-Peravalla metskond metsa-teadlaste harjutuskohaks, 1922. a. — Saaremaal Kihelkonna läheduses Kuusnõmme mõisa süda ühes seal asuvate hoonetega, eraldatud mere-rannikuga ja saarekestega bioloogiajaama asupaigaks. 1922. a. omandas ülikool odava hinnaga suuremad hooned Laial tänaval nr. 34 ja 36, kuhu peamiselt põllumajanduslikke kabinette ja paar Filosoofiateaduskonna laboratooriumi paigutati. 1924. a. alustati Raadi mõisas katsejaamade uue hoone ehitust, mis järgneval aastal lõpule viidi.

Kuigi teaduskondade aruannetes lähemalt üksikute asutiste kujunemist vaadeldakse, anname siinkohal üldpildi täielikkuse pärast ülevaate sellest, mis üksikuil aastail asutiste poolest juurde tuli. Seejuures ei pretendeeri kokkuvõtte niihästi nimetuste kui ka asutamisaastate poolest viimsele täpsusele, sest et nimetustes esialgu kindlus puudus ja mõni instituut juba enne, teine aga mõni aeg peale vastavat nõukogu otsust või koguni selleta tegelikult käima pandi. Igatahes algasid korraldustööd 1920. a. usuteaduslikus seminari-raamatukogus, bakterioloogiakabinetis, seerumilaboratooriumis ja viies põllumajanduslikus asutises, nagu loomakasvatuse-instituut, taimekasvatusekabinet, põllumajandusliku keemia laboratoorium, metsaasjanduse- ja geodeesiakabinet ja põllumajanduslikkude masinate kogu. 1921. a. tulid juurde 2 hospitaalkliinikut ja närvikliinik Maarjamõisa väljal, kõrva-, nina- ja kurguhaiguste-polikliinik, tervishoiu-muuseum, mis asutati peale detsembris peetud arstidekongressi ning arstiteaduslikku näitust, edasi keemiabakterioloogiline laboratoorium, Õigusteadus-

konna seminari raamatukogu ja statistikakabinett, foneetikalaboratoorium, arheoloogiakabinett, tehnoloogiakabinett, loomatervishoiu-laboratoorium, tegeliku zooloogia kabinett ning agrikultuurkeemia, taimebioloogia- ja zootehnika-katsejaam. 1922. a. pandi alus kunsti-ajaloo-kabinetile, eksperimentaalse psühholoogia ja pedagoogikalaboratooriumile, usuteadusliku arheoloogia kabinetile, füüsikalise keemia laboratooriumile, rakendusmatemaatika- ja mehaanikalaboratooriumile, bioloogiajaamale Saaremaal, lastekliinikule kui statsionaarsete haigete ravimispaigale, piimanduse-, põllumajapidamis-, ehitusõpetuse- ning iseseisvale kultuurtehnika- ja geodeesiakabinetile, fütopatoloogia- ja entomoloogia-katsejaamale. Ka hakkas uuesti teotsema ülikooli valitsemise all, kuid Tervishoiu Peavalitsuse arvel Muuli pidalitõbiste-maja. Sellega tõusis ülikooli asutiste arv 80-le. 1923. a. leiame uutena asutiste hulgas ainult veel kaubateaduse-kabineti, kaubandusliku muuseumi ja iseseisva metsakasvatuse-kabineti. 1924. a. kutsutakse ellu eramajanduslik seminar ja Raadi katse-aed, 1925. a. õlikivide uurimise laboratoorium. Lühikest aega elab neil aastail tehnilise keemiaga ühenduses töötav rakendusmehaanika-kabinett, mis ühes keemilise tehnoloogia haruga likvideeriti.

Mõned nimetatud asutistest täitsid peamiselt ühiskondlikke ülesandeid, nagu näit. seerumilaboratoorium ja keemiabakterioloogiline laboratoorium tervishoidlikkude ja bakterioloogiliste juurdluste jaoks. Puht-teaduslikke otstarbeid teenis näit. bioloogiajaam, teadust ja riigimajandust — õlikivide uurimise laboratoorium. Õige mitmed asutised aga ühendasid õppe- ja teadusliku tööga laialdasema või kitsapiirilisema ühiskondlikkude tarviduste täitmise. Nii võttis Meteoroloogia-observatoorium 1920. a. pärast Mereobservatooriumi likvideerimist enese peale riikliku kesk-ilmadejaama kohustused, tähetorn riikliku ajasignaalide vastuvõtmise ning edasiandmise. Kliinikud, mis ka Vene ajal laiu hulki teenisid, kuid suve-vaheajal kinni seisisid, hakkasid haigeid vahet pidamata vastu võtma, uued Maarjamõisa haigemajad aga erilise kokkuleppe põhjal 1921. a. Tartu linna ja maakonna kui ka sõjaväe-haigeid ravitsema. Zooloogia-, geoloogia- ja mineraloogiamuuseum muudeti peale kolimist Aia tän. nr. 38 (46) poolavalikkudeks. Põllumajanduslikud katsejaamad asusid korraldama ka Põllutöö-ministeeriumile tarvilikke katseid. Muudest seda laadi asutistest mainime veel Loomaarsti-teaduskonna kliinikuid, õppe-sepikoda, Arstiteaduskonna kohtuliku arstiteaduse instituuti jm.

Kõik need asutised tarvitasid õppejõudude kõrval, kes juhatajaks olid, rohkesti mitmesuguseid abijõude, alates teaduslikult ette-

valmistatud assistentidega ja lõpetades õppimata käsilistega — teenijatega, kelle arv kasvas ühes asutiste rohkenemisega. 1. dets. 1919 oli ametis näit. vanemaid assistente 14, nooremaid 13, peale selle 1 Pasteuri-jaama juhataja, apteegi juhataja ning 2 abi ja 2 meteoroloogilist vaatlejat. 1. XII 1922 seisis ülikooli asutiste teenistuses juba 26 vanemat ja 46 nooremat assistenti, 1 õpetatud aednik ja 17 mitmesugust muud haritud jõudu. 1. detsembriks 1925 aga tõusis nende arv 31 vanema ja 55 noorema assistendini ja 39 muu asjatundja abiliseni.

Oma asutiste loomise kõrval soodustas ülikool ka väljaspool nii-suguste ellukutsumist, mis tema teaduslikkudele püüetele lähedal seisavad. Nii aitas ta otsust-andvalt kaasa Eesti Rahva Muuseumi asetamisele Raadi mõisa härrastemajja, deponeerides ühtlasi oma käest sinna kogu väärtuslikke maale ja portselane. Tema algatusel (prof. A. R. Cederberg) ja vastutulekul rajati Tartu endisse üliõpilaste ühiselumajja Riigi Keskarhiiv, mis uurimiskohana omab ajaloolastele esmajärgulist tähtsust. Ühenduses Eesti Kirjanduse Seltsiga seati uutele alustele (prof. J. G. Granö, rektor H. Koppel) kodumaa uurimine, millega teotsev toimikond geograafiakabinetilt ruumid kui ka juhtivad tegelased sai. Eelmainitud Tervishoiu-muuseum aga hakkas kujunema järjest enam iseseisvaks, ülikooliga ainult välispidi ühenduses olevaks asutiseks.

Sellega oleme jõudnud ülikooli teaduslikkude püüete juurde, mis kuuluvad tema tähtsamate ülesannete hulka ja toimuvad peamiselt teaduskondade, õppeasutiste ja sellekohaste eriorganisatsioonide kaudu. Need püüded väljendusid kõige pealt paljude õppejõudude töös, mis nad tegid selleks, et oma teadust eesti elu küsimuste seisukohalt auditooriumi ees käsitella, nagu seda tarvis oli õigusteadlastel, ajaloolastel, arheoloogidel, loodusteadlastel, kirjandusloolastel, keelemeestel, põllumajanduslastel ja teistel. Teatavaiks loenguiks tuli uusi materjale koguda või vähemalt seni tuntud fakte ja andmeid uutelt seisukohtadelt valgustada, uusi probleeme püstitada, uusi lahendusi otsida. Edasi olid teadusliku tegevuse uussaavutisteks üksikud iseseisvamaal uurimisel põhjenevad seminari- ja magistritööd, iseäranis aga doktori-väitekirjad ja õppejõudude poolt trükitud avaldatud eriuurimused. Doktori-väitekirju kaitsti aastail 1920—1925 kokku 35, kui nende väärilisteks arvata ka paar vana korra järele esitatud usu-teaduse-magistritööd. Neist väitekirjadest langeb 3 Usuteaduskonna, 24 Arstiteaduskonna, 5 Matemaatika-loodusteaduskonna ja 1 Filosoofia-, Loomaarsti- ja Põllumajandus-teaduskonna arvele.

Ülikooli teaduslikuks üld-väljaandeks kujunesid „Eesti Vabariigi Tartu ülikooli Toimetused“ (Acta et Commentationes), mille toimetamine algas 1. XII 1920, esimeste köidete trükkimisele asuti aga 1921.

Väljaandmist juhtis, nagu praegugi, toimkond, kuhu kuulub igalt teaduskonnalt üks esindaja, tegelikult redaktoriks aga oli esimesed 2 aastat prof. J. G. Granö, siis prof. W. Anderson. 1925. aasta lõpuni ilmus sarjast A (Mathematica, Physica, Medica) 8 köidet 57 tööga, B sarjast (Humaniora) 6 köidet 27 tööga. Peale selle avaldasid õppejõud töid mitmesugustes välis- ja kodumaa eri-ajakirjades, ülikooli teaduslike seltside väljaannetes ja üksikute asutiste publikatsioonides, millest silmapaistvamad on Meteoroloogia-observatooriumi aastaraamatud. Mõned perioodilised väljaanded, nagu „Usuteadusline Ajakiri“, „Ajalooline Ajakiri“, „Eesti Keel“, „Agro-noomia“ kujunesid otse ülikooli organite või ülikooli juures asuvate organisatsioonide toimetisteks, kuna teised, nagu näit. „Õigus“, „Eesti Arst“, „Pharmacia“, „Eesti Mets“ jt. rohkesti või peamiselt ülikooli õppejõududelt kaastööd said. Teaduslike seltsidest jätkasid kõige pealt vanad Õpetatud Eesti Selts (as. 1838) ja Loodusuurijate Selts (as. 1853) oma tööd, selle vahega, et siin nüüd ka eesti keel eluõiguse ja aegamööda — eriti rektor H. Koppel'i agaral toetusel — väärilise koha omandas. Siis aga hakkas 1920. aastast peale tekkima uus liik teaduslike koondisi, n. n. akadeemilisi ühingu, kuhu kuulusid ülikooli õppejõud ja üliõpilased mitmesuguste erialade järele. Esimesena algas selles mõttes tegevust aprillis 1920 Akadeemiline Ajaloo Selts, mis aga alles paar aastat hiljemini Ülikooli Valitsuse poolt registreeriti, kuna esimesena registreerimisele tuli Akadeemiline Emakeele Selts (19. V 1920). 1922. aastal töötas seda laadi ühingu 7, 1. XII 1925 aga juba 17.

Et ka üliõpilasi teaduslikule tööle virgutada, kuulutati jaanuaris 1921 nende jaoks välja võistlusteemad, mille lahendamise eest vastavate määruste järgi autasuks lubati esimese auhinnana 5 000, teise auhinnana 3 000 marka ja kolmanda auhinnana kiituskiri. Ülikooli aastapäeval 1. XII 1921 jagati esimesed auhinnad ja anti teada võistlusteemad järgneva aastaks. Varsti hakkasid ka mitmed välisasutised, nagu Eesti Karskusliit, Eesti Apteekrite Selts, Riiklik Põlevkivi Tööstus, kirjastus „Loodus“ jt. omalt poolt auhindu annetama, mis huvi asja vastu suurendas. 7. XI 1924 kõrgendati autasu-määrad esimese liigi eest 10 000, teise eest 6 000 margale. Kui palju töid aastate jooksul auhinnaga kroonitud, seda näeb teaduskondade aruandeist.

Viimaks ei tohi vaikida sellest, mis on ülikool püüdnud teha teaduse levitamiseks väljaspool oma otsekohesteid tegevuspiire. Selles mõttes mainime siin mitmesuguseid ülikooli juures korraldatud kursusi, näit. õpetajaile, arstidele, loomaarstidele, metsateadlastele, ülikooli nooremate õpetajate kaastööd Tartu rahva-ülikoolis, rohkeid ettekandeid ülikooli meeste poolt mitmesuguseil teaduslikel ja erialalisil koosolekuil ning kongressidel.

Ometi peab ütlema, et ülikool kõnesolevas ajajärgus veel mitte ei suutnud täiel määral oma teaduslikku tegevust välja arendada. Paljud õppekohad ootasid alles täitjaid, kuigi püüti kõiki, kes lootusi äratasid ja selleks tahtmist avaldasid, kaasa tõmmata. Suur osa ametisseseatud jõude aga oli alguses koormatud õppetöö korraldusega, siis üliõpilaste tugeva juurdevoolu tõttu järjest kasvavate õppekohustustega, mis teaduslikku uurimist takistasid. Sellelt seisukohalt on ka arusaadav, miks Ülikooli Nõukogu 1921. aasta lõpul, kui Haridusministeerium küsis, millal soovitav oleks Asutava Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt vastuvõetud seaduses (1920) ettenähtud Eesti Teaduste Asutise koosseisu määramiseks nõupidamist kokku kutsuda, soovitas asja edasi lükata, põhjendades seda vabade teaduslike jõudude puudusega ja ülikooli juhtivate tegelaste ülekoormatusega, kellele antud olukorras Teaduste Asutise juhtimisega veel uus kohustus peale oleks pandud.

17. Üliõpilased ja üliõpilaskond.

Nagu ülal nägime, algas ülikool oma tegevust õige väheste üliõpilastega, kuid varsti, juba 1920 I p.-a. lõpuks, milleks paljud sõjaväest vabanesid, tõusis nende arv enam kui kahekordseks. Sügisel 1920 oli juurdetulijaid ligi tuhat, aasta jooksul mitmesugustel põhjustel äraminejaid aga kõigest 139, mispärast 1. det. 1920 seisis nimekirjas 1 606 üliõpilast ja rohuteaduse kuulajat, peale selle 270 vabakuulajat. Järgneva aasta 1. detsembriks jõuti juba üle 2 500, aasta hiljemini 3 179-ni. 1923. a. 1. detsembriks oli juurdekasvu 806 isiku võrt, siis hoolimata suurenevast äravoolust 1924 — 439 ja 1925 — 180, mille tõttu lõpp-kokkuvõtte 1. XII 1925 näitas ühes 69 rohuteaduse kuulajaga, keda üliõpilaste õiguselisteks arvati, ja 23 vabakuulajaga arvu 4 617. Seejuures moodustasid naised umbes 30% kogu üliõpilaskonnast, kuna üksikutes teaduskondades vahekord mees- ja nais-üliõpilaste vahel oli mitmesugune, Filosoofiateaduskonnas aga

algusest peale tugevasti meeste kahjuks kujunes, nagu seda edaspidi järgnevad tabelid näitavad.

Esimesil aastail olid kõige rohkearvulisemateks teaduskondadeks Arsti-, Õigus- ja Matemaatika-loodusteaduskond, esimene ja teine Tartu vana traditsiooni järele, kolmas nähtavasti aja tarviduste mõjul. Ka pärisid just Arsti- ja Õigusteaduskond, kus õppimise jätkamine muukeelelistele esialgu vähe raskusi sünnitas, endiselt ülikoolilt ja Venemaa ülikoolidelt kõige enam üliõpilasi. Kuni 1924 II semestrini püsisid kõik kolm teaduskonda esikohtadel. Siis aga hakkas Arstiteaduskond kahanemistendentsi näitama, mis järgneval 1925. aastal ka Matemaatika-loodusteaduskonnas ilmsiks tuli, kuna Filosoofiateaduskond mõlemaist ette jõudis, Õigusteaduskond aga ühes kaubanduseosakonnaga üle 2 000 üliõpilase koondas ja oma õpilaste arvu kulminatsioonipunktile lähenes.

Õige tagasihoidliku üliõpilaste arvuga alustasid Loomaarstiteaduskond (1919 II — 5, 1920 — 7) ja Usuteaduskond (1920 I. XII — 36), kuid ulatusid mõõduka kasvamise juures 1925 natuke üle 100, milline kogu oli mõlemaile täiesti kohane ja loomulik meie oludes. Noor Põllumajandus-teaduskond aga, mis 1919. a. 50 üliõpilasega peale hakkas, seisis varsti paarisaja lähedal ja luges 1. XII 1925 enesele kuuluvaks 398 üliõpilast.

Kuigi see üliõpilaspere tugev kasvamine välispidi imponeeris, hakkas selle mõju aasta pärast ennast raskendavalt tunda andma teaduskondade töös. Seepärast tuli juba 1921. a. sügisel Arstiteaduskond, kus tol ajal oli ligi 600 üliõpilast, ettepanekuga keelduda sinna vabakuulajate vastuvõtmisest. Järgneval aastal kordas ta sama nõudmist, millega Ajutine Nõukogu ühines. 1923 suleti vabakuulajatele ka Matemaatika-loodusteaduskond, kus töövõimaluste leidmine kõigile, iseäranis keemialaboratuuriumides, palju muret tegi. 1924. a. kevadel esines see teaduskond põhjendatud ettepanekuga kogu ülikoolis üliõpilaste vastuvõtmist eriliste sisseastumis-eksamitega piirata, sest üksikutes laboratuuriumides tekkisid nüüd juba tööjärge ootajate sabad, mis paljudele üliõpilastele ajakaotust tõi. Ka äratas üliõpilaste arvu suur kasvamine mõnes ringkonnas haritlaste üleproduktiooni kartust. Ülikooli Nõukogus, kus küsimus 13. juunil päevakorral oli, läksid arvamused asja kohta lahku. Piiramise vajadust põhjendati asjaoludega, et ülikoolis töökohad ja -võimalused ruumiliselt on piiratud, et praeguste õppeviiside juures, kus üldised loengud enam aset peavad andma töödele seminarides ja laboratuuriumides, ühe õppejõu kohta ainult teatav maksimaalne üliõpilaste arv võib olla, ja

et ülikool oma õpilaste otstarbekohase ettevalmistuse eest peab vastutama. Vastuvaidlejad rõhutasid omalt poolt, et kõik ülikooli nimekirjas olevad üliõpilased tegelikult ülikooli tööst osa ei võta ja et puuduvad õiged abinõud, mille varal väljavalikut toimetada. Et suurem osa dekaane võimalikuks pidas nii suurel arvul uusi üliõpilasi nende juhitavatesse teaduskondadesse mahutada, et kogusummas saavutati peaaegu maksimaalse juurdetuleku arv, siis jäadi senise seisukorra juurde. Pealegi ei pooldanud Haridusministeerium piiramise kavatsusi. Kogu aktsiooni ainuke tegelik tagajärg oli, et otsustati üliõpilastelt stuudiumi kiirendamise ja laiskade eraldamise otstarbel nõuda ladina keele eeleksami õiendamist esimese õppeaasta kestel, milline aeg hiljemini kahele aastale pikendati, ja et uute vabakuulajate vastuvõtmine esialgu lõpetati, kohustades seniseid kuni 1925 II p.-aastani abituuriumi ära tegema. Põhimõtteliselt aga ei tahetud sellega vabakuulajaid ülikoolist hoopis välja tõrjuda, ja et Ülikooli Seadus, mis 18. VI 1925 Riigikogu poolt vastu võeti, ka vabakuulajaid lubas ülikooli astuda, siis anti nende kohta septembris 1925 uued määrused. Nende järele peab vastuvõetavail olema vähemalt keskkooli IV klassi või sellele vastav haridus, ja nad on kohustatud üliõpilastega ühistel alustel maksma sisseastumismaksu.

Ülikooli lõpetajaid oli esialgu õige vähe ja ainult nendest, kes olid Vene ülikoolides kursuse kas tervelt või suurelt osalt läbi kuulanud. Kuni 1. XII 1920 lõpetas kõigest 8, järgneval kolmel aastal — arvates ikka 1. detsembrist 1. detsembrini — vastavalt 57, 111 ja 128. 1. XII 1924 aga, millal lõpetajaid oli 215, võis juba silmapaistvat tõusu konstateerida, ja 1. XII 1925 noteeriti aasta kohta üle 300 (320) lõppeksami tegija, milline arv väheste võnkumistega püsib tänini. Peaosa aga nendest, kes aasta jooksul ülikoolist eemale jäid, moodustasid ikka need, kes kodustel või muudel põhjustel, nagu teenistuse huvides, eluplaani muutmise tõttu või õpperaha maksmatajätmise pärast lahkusid või sunnitud olid lahkuma. Ühes üliõpilaste arvu kasvuga tõusis ka nende arv 131 pealt 1. XII 1920. a. 720 peale 1. XII 1925, mille tagajärjel vahe sisseastujate ja äraminejate vahel, lõpetajad ühes arvatud, oli ainult $1\,220 - 1\,040 = 180$.

Üliõpilaste kohused ja õigused peale õppemaksu suuruse, mis olenes haridusministri kinnitusest, määras Ülikooli Ajutine Nõukogu (Valitsus). Küll olid juba sügisel 1919 Ajutise Nõukogu poolt välja töötatud ajutised määrused üliõpilaste kohta, kuid haridusminister ei tahtnud neid kinnitada enne, kui Asutava Kogu poolt Ülikooli Seadus vastu võetakse, mispärast kõik üliõpilastesse puutuvad korraldu-

sed jäid ülikooli seesmiseks asjaks. Aluseks sellele oli ülikooli põhikirja eelnõule märtsikuus 1920 juurde lisatud peatükk „Üliõpilastest ja kuulajaist“, mis peale muu ette nägi üliõpilaste vabastust õppemaksust kuni 20% kogu õppemaksu sissetulekuist ja üliõpilaste-seltside registreerimist Ülikooli Valitsuse poolt.

Õppemaksu suurus oli 1919, nagu nägime, 250 marka semestris omamaalastele, 500 mk. võõrastele. Kuid juba 1920 II poolaastal tõsteti ta kahekordseks ja kerkis siit edasi, kuni 1922 I p.-a., jäädes 2½ aastaks peatuma 2 500 ja 4 000 margale semestris. 1924 II aga sai tarvilikuks uus kõrgendus 3 500 ja 5 000 margale, mis jällegi püsis 2½ aastat.

Õppemaksust vabastamist toimetati 4. II 1920 vastuvõetud Aj. Nõukogu määruste järele. Selle osaliseks said näit. 1922 I — 365, 1922 II — 460, 1925 I — 724, 1925 II — 738 üliõpilast, kussjuures rahuldati peale üksikute erandite põhjendatud vabastusepalved. Peale selle maksis Haridusministeerium õpperaha õppursõdurite eest, keda oli näit. 1921 I semestril 287, 1922 II — 715, 1925 I — 484, 1925 II — 398.

1921. aastast peale anti ülikoolile riigi-eelarve kaudu iga aasta 1 miljon marka üliõpilaste abirahadeks, mis jaotati 50 stipendiumiks à 12 000 marka, 40-ks à 8 000 ja 20-ks à 4 000 marka aastas. Nende määramine toimus 18. II 1920 nõukogu poolt heakskiidetud juhtnõõride järele. 1923. aastal hakati sooviavaldiste läbivaatamisel tarvitama ka üliõpilaste abi, kelle esindajaid dekaanide poolt kutsuti vastavasse ala- või ettevalmistus-komisjonidesse. Muudest abirahadest võib nimetada üksikute maakondade ja suuremate linnade stipendiume, siis Haridusministeeriumi poolt 1922. aastast peale antavaid pedagoogilisi stipendiume, mille arv oli alguses 25, 1924 I — 35, 1925 II — 42 à 3 000 marka kuus. 1920. a. algatati Asutava Kogu hariduskomisjoni poolt riikliku õppelaenu andmist üliõpilastele, kuid see kavatus, millest ka hiljemini juttu olnud, ei teostunud suurte summade pärast, mis mängus olid.

Üldisi üliõpilaste majanduslikke ja vaimlisi huvisid kaitsis ja edendas alguses 1914. a. ellu kutsutud „Eesti Üliõpilasorganisatsioonide vaheline asemikkude kogu“, mis aga maikuu 1920 aset andis kõigi üliõpilaste üldkoosolekul valitud „Üliõpilaskonna ajutisele keskesitusele“. Selle asendas 1920. a. detsembril üldise, salajase ja proportsionaalse süsteemi alusel valitud „Üliõpilaskonna Edustus“, mis Ülikooli Valitsuse poolt de facto tunnustati ja mille koosseis iga-aastaste valimiste järele muutus.

Kuna ülikooli põhikirja esialgses eelnõus, mis Asutavale Kogule esitati, määrused üliõpilaskonna kohta puudusid, võeti 1922. a. revideeritud projekti vastavad paragrahvid, mis üliõpilaskonna lähema korralduse jätsid ülikooli seesmiseks asjaks. Tähtsamaiks põhimõtelisteks seisukohtadeks, mis neis paragrahvides väljendusid, olid need, et üliõpilaskonna liikuva ja liikumata varanduse omandamine ja varaliste kohustuste täitmine toimub Ülikooli Valitsuse nõusolekul ja et üliõpilaskonna heaks võetakse ülikooli kassa kaudu kindlat maksu. Üliõpilaskonna täiesti iseseisvat toimetamist neis asjus ei peetud võimalikuks, silmas pidades alaealiste rohkust üliõpilaste keskel kui ka seda momenti, et üliõpilaskonna tegevus sünnib ülikooli valitsemisorganite vastutusel, ja et ülikool kohustub üliõpilaskonna heaks maksusid sisse kasseerima, mis tarbekorral isegi vastavate surve-abinõude käsitlemist võib vajalikuks teha.

Oma ülalpidamise kulud sai üliõpilaskond kuni ülikooli põhikirja vastuvõtmiseni Riigikogu poolt mitmesuguseist allikaist, peamiselt aga Ülikooli Valitsuse poolt määratavaist toetussummadest, mida alguses anti enam juhuslikult, siis aga Ülikooli Valitsusele esitatava kindla eelarve kohaselt. Ehk küll üliõpilaskond mitu korda soovi avaldas, et üliõpilastelt tema heaks ühes õppemaksuga teatav protsent — 2,5 või 4 — sellest sisse kasseeritaks, ei võinud Ülikooli Nõukogu ega Haridusministeerium seda vastava seadusliku aluse puudumise tõttu lubada ja seepärast jäadi senise toetusmooduse juurde. Peale otsese rahalise abi andis ülikool üliõpilaskonnale omalt poolt veel ruumid ja subsideeris mitmesuguseid üliõpilaste ettevõtteid, nagu laulukoore jm. Üliõpilaskonna tarvitada oli 1920 II p.-a. peale rida tube endisest ühiselumajast (nüüdsest Keskarhiivist), kus oktoobris 1920 Ülikooli Valitsuse abil üliõpilas-söögimaja käima pandi. 24. IX 1924 omandas ülikool 5 200 000 marga eest, ostukulud ühes arvatud, Jaani t. 26 Nolcken'i maja, mis järgneval aastal põhjalikult ümber ehitati. Maja varustati täieliku sisseseadega ja võeti üliõpilaskonna poolt 1925. a. ja 1926. a. alul järk-järgult kasutusele.

Üliõpilaskonna häälekandjana hakkas 1920 uuesti ilmuma 1914 asutatud ja Saksa okupatsiooni aegu hingusele läinud „Üliõpilasleht“. Eesti üliõpilaskonna välismärgiks, mille kandmine korporatsioonide survele vabaks jäeti, võeti 1920. aastast saadik kestnud võitluste järele „Edustuse“ otsuse põhjal (21. X 1921) 1922. a. kevadest alates valge lagipõhjaga ja tumesinise äärega põhjamaatüübiline üldmüts sümboliga „Apollo tempel“. See leidis tarvitamist ainult üksikuult üliõpilas-seltsidelt ja n. n. „organiseerimatuilt“, kuna korporat-

sioonid jäid ustavaks vanale Tartu saksa ülikoolilt päritud kolmevärvilisele peakattele ja paelale, mis järjest rohkenevate värvikandjate organisatsioonide tõttu endisest suuremat poolehoidu võitsid. Kuni 1. VII 1921 leidus üksikuil muulastel ka veel vene üliõpilase vormiriiet, iseäranis mütsi, aga siis keelati selle kandmine haridusministri poolt.

Vanu üliõpilas-organisatsioone, mis endisest Tartu Ülikoolist edasi kestsid ja Peterburist ning Riist üle kolisid, oli alguses tosina ümber. 1920 aga hakkas uusi juurde sigima niihästi vanema eesti üliõpilaskoondise, Eesti Üliõpilaste Seltsi, ja korporatsioonidetüübilisi kui ka uute otstarvetega ja kujunemisvormidega. Mainisime juba varemini n. n. puht-teaduslikke akadeemilisi ühingu. Nendele seltsisid mitmed eri-otstarbega seltsid ristiusu, karskuse, spordi jm. edendamiseks. 1922. a. tõi uue tüübi maakondlike üliõpilaskogude näol, millest esimesena registreeriti Pärnu Maakonna Üliõpilaste Kogu. Naiste juurdevoolu mõjul tekkis naiskorporatsioone, nais-üliõpilaste ühingu. Värvidega ja värvideta jm. 1. XII 1921 teotses juba 32 organisatsiooni, 1. XII 1925 aga 84. Neist oli värvikandjaid korporatsioone 23 (19 mees-, 4 nais-), mis jagunesid peamiselt rahvuste ja vastastikuste sümpaatiate järele, seltse 16 (11 mees-, 5 nais-), värvikandjaid seltse 4, akadeemilisi ühingu 17, erihuvilisi 10, maakonnakogusid 8, muusikalisi 2 ja teatavatüübiliste organisatsioonide, nagu seltside, korporatsioonide, maa-alaliste kogude ja kristlike ühingute liitused 4.

Kõik eelpoolkujutatud asjaolud tõid küll üliõpilaste ellu mitmekesisust ja suuremat eristumist, kuid ei olnud küllalt võimelised kujundama uut eesti omapärast üliõpilas-elu ja üliõpilas-tüüpi, nagu ka ülikool ise oli veel otsimas lõppvormi ja -kuju.

18. Ülikooli majanduselu.

Ülikooli igakülgne kasvamine, mida seni oleme jälginud, tõi enesega kaasa rohkesti uusi majanduslikke nõudeid ja ülesandeid. Algusest peale seisis nende küsimuste otsustamine Ajutise Nõukogu käes, kes selles suhtes Ülikooli Valitsuse funktsioone täitis. Tegelikult asjade korraldajaks ja ajajaks oli esialgu majandusnõunik, siis aga jaotati 1921 tema ülesanded majanduseosakonna juhataja ja majandussekretäri vahel, kes tarbekorral ka juhataja aset täitis. Majandusnõunikuks oli algusest peale kuni selle koha ümbermuutmiseni

1921. a. kevadel K. L a a g u s, siis majanduseosakonna juhatajaks kuni surmani 30. I 1923 W. T i e d e m a n n. Pärast teda kuni siimaani on seda ametit pidanud H. L u h t. Majanduseosakonda kuulusid veel 1920. a. kevadel valitud arhitekt ja asjaomased ametnikud, nagu eksekuutor jt. Enam-vähem iseseisva aparaadi moodustas 1921. a. peale arveamet pea-raamatupidaja juhatusel. Peamiselt majandusliikkudes huvides teotes ka ülikooli juriskonsult, kes 1920 hilissügisel ametisse kutsuti.

Praegune Majanduskomisjon, mis juba põhikirja eelnõu esimestes redaktsioonides oli ette nähtud, puudus kuni jaanuarini 1923. Siis aga ei saadud enam ilma temata läbi, sest et mitmesuguste eelarvete, aruannete ja tehingute läbivaatamine ning kontrollimine nõudis järjest täpsamat seadusliikkude vormide täitmist ja üksikuile Ülikooli Valitsuse liikmeile ad hoc antud ülesandena raskeks muutus. Komisjon koosnes nagu praegugi rektorist resp. prorektorist, kahest professorist, kes olid usuaalselt Ajutise Nõukogu liikmed, ja majanduseosakonna juhatajast. Tarbekorral kutsuti sinna ka arhitekt ja teisi asjatundjaid.

Kuna ülikooli oma õppetegevuses oli teataval määral autonoomne, siis piirasid tema majanduslikku tegevust mitmesugused üldriiklikud seadused ja korraldused, mis käisid eelarvete ja aruannete koostamise, krediitide nõutamise, tarvitamise ja lõpetamise, tulude ja kulude kontrolli jm. kohta. Ka pidi ülikool varsti isikute ametissevõtmisel, kes riigikassast tasu said, ennast seadma hakkama koosseisude järele, millest esimene, nagu varemini nägime, 6. X 1920 kinnitati ja järgnevad iga-aastase eelarve vastuvõtmisel Riigikogu poolt heaks kiideti.

1921. a. eelarves katsuti ülikooli aastatarvidusi juba kindlamini fikseerida, mispärast see õige põhjalikult ülikooli poolt läbi töötati ja täielikuma seletuskirjaga varustati. See eelarve sai, eriti majandusliikkude ja õppeasutiste määrsummade kindlakstegemisel, lähtekohtaks järgnevaile, mis vormilt tihti muutusid, sest juba varsti tärkas Rahaministeeriumis riigikrediitide määramisel tendents eeloleval aastal üksikute tarviduste jaoks lubatud summe mitte suurendada, kuigi senised määrad alles kujunemisel olevate nõuete kohta paljudel juhtumitel õige puudulikuks osutusid.

Suureks kergituseks oli ülikoolile seejuures siis, et erisummade kasutamine, mis saadakse ülikooli õppemaksudest, oli võrdlemisi vaba. Küll hakati 1921. a. peale ka nende jaoks kindlamat eelarvet

tegema, kuid selle lõplik kuju olenes sellest, kui palju ühe või teise tarviduse jaoks riigisumme saadi, ja ta valmis ikka alles pärast riigieelarve vastuvõtmist Riigikogu poolt. Ei oleks teisiti lahendada võidudki kõiki neid ettearvamata tarvidusi, mis tekkisid uute asutiste varustamisel, vanade ümberkorraldamisel ja üliõpilaste ootamata suure juurdevoolu tõttu, kui näit. laboratooriumisabade kõrvaldamiseks tuli korraga leida $1\frac{1}{2}$ miljonit või mõne asutise paigutamiseks ette võtta ruumide ümberseadmine. Või kas sai ette kavatseda, misugusele paarikümnest vakantsest õppetoolist just sel aastal kohane jõud leitakse, milliste õigustatud nõudmistega ametisse tulev kandidaat õppe- ja teadusliku töö vahendite ja kirjanduse suhtes esineb, kui palju lisatunde aasta jooksul tuleb tasuda jne.? Mõnel juhtumil said erisummad otse päästjaks, nagu näit. 1923, kui teaduslikkude kuukirjade, raamatute, keemiliste reaktiivide ja mitmesuguste aparatuuride hinnad, mida Saksamaalt kui kõige odavamast allikast telliti, korraga mitmekordseks tõusid, riigisumme aga nende muretsemiseks ei suurendatud, kuigi nende tarvitajate, üliõpilaste, hulk järjest kasvas.

Haridusministeerium, kellest endise Venä seaduse järele olenes erisummade eelarve kinnitamine, ei nõudnud esialgu üldse mitte selle esitamist. Nähtavasti toimetas ta ülikooli põhikirja eelnõu järele, kus erisummade eelarve kinnitamine Ülikooli Nõukogu asjaks oli jäetud, selle koostamisel aga nõuti sellekohaste Vabariigi Valitsuse kinnitatud määruste silmaspidamist. Alles 1923. aasta eelarvel leidub haridusministri kinnitusresolutsioon ja ka järgnevate teostamisele saadakse tema nõusolek, ilma et mingisuguseid parandusi oleks tarvis olnud ette võtta.

Suuremateks kuludeks majanduslikul alal kujunesid peale kütte iseäranis remondid, sest ülikooli hooned ei olnud sõja-aastail parandavat kätt palju näinud. Kohati ei olnud maalripintsel neisse puutunud aastat 15—20. Suur osa katuseid laskis lund ja vihma läbi. Ajutised elektri-sisseseaded olid tulekardetavad. Ülikooli peahoones ja mujal levitasid väljakäigu-kohad hirmsat lõhna. Raamatukogu ahjud ähvardasid asendamatu väärtusi tulega hävitada. Nende ja muude puuduste kõrvaldamiseks kui ka ruumide kohandamiseks uutele tarvidustele kulutati näit. 1921. a. — 4,7 miljonit, 1923 — 6,5 miljonit, 1925 isegi ligi 10 miljonit marka, peamiselt ülikooli erisummadest. Seejuures uuendati elektrivalgustuse sisseseaded, seati suuremad tualetiruumid veele, varustati Raamatukogu keskküttega jm.

Mainisime juba õppeasutistest rääkides, kuidas ülikool omandas uued hooned Laial tän. 34 ja 36 ja Jaani t. 26, Raadi mõisa, kuhu

ehitati uus katsejaamade hoone, Kastre-Peravalla metaskonna ja Kuusnõmme mõisa südame. Peale nende aga soetas ülikool enesele kõnesoleval ajajärgul veel mitmed teised liikumata varandused. Nii osteti 1922 Jakobi t. 60 ja 62 suurem plats (2 636 ruutsülda) kahe elamuga, mis õppejõudude korteriteks seati, ja silmakliiniku kõrval olev ehituskrunt (546 ruutsülda) ning omandati põhjaliku remondi eest ülikooli koguduselt õpetajamaja Vallikraavi t. 25 ja 27. 1922 ja 1923 ehitati Maarjamõisa väljale hospidalkliinikute teenijate jaoks kahekordne maja, mis 3,5 miljonit marka maksma läks, 1925 — Raadi mõisa uus viljapeksu-küün, vaimuhaigete-kliiniku juurde 4 lisatuba ja ühiselu-majale meteoroloogia vaatetorn. 1924. a. hinnati ülikooli kinnis- ja vallasvara umbkaudu 1 miljardi 54 miljoni margale, millest esimene moodustas umbes 75%, teine 25%.

Kogu seda majanduslikku tegevust tuli kaitsta mitmesuguste etteheidete vastu. Ühelt poolt süüdistati Ülikooli Valitsust liiga suures kokkuhoius, teiselt poolt ülemäärases laiotamises. Tõepoolest aga püüdsid ülikooli juhtivad jõud igal sammul rahva majanduslikku kande võimet arvestada ja oli Tartu Ülikool väikeriikide ülikoolidest odavamaid. Eesti riigi ainsa kõrgema õppeasutisena pidi ta küll mitmekesisem ja laiem olema kui endine Jurjevi Ülikool ühes Loomaarsti-instituudiga, kuid tarvitas siiski vähem kantseleijõude kui need ja võrdus oma korralistes kuludes nendega, jäädes erakorraliste poolest kaugele nende varju. 1913. a. said näit. Jurjevi Ülikool ja Loomaarsti-instituut kokku 532 270 rbl., ülikool üks erakorralist ehituskrediiti 439 000 rbl. Eesti ülikooli korralised kulud moodustasid näit. 1922. a. riigisummadest 66 958 989 mk., erisummadest 10 417 225 mk., erakordsed (ehituseks ja liikumata varanduse omandamiseks) 11 690 000 mk., kokku 89 066 214 mk. 1925 kulus korralisi riigisumme 105 096 171, erakorralisi 10 082 300, erisumme 39 921 580 marka, seega kokku 155 100 051 marka.

63%—65% riiklikkudest summadest läks palkadeks, kuna erisummad tarvitati peamiselt majapidamiseks, remontideks ja asutiste varustamiseks, 1925. a. peale suuremal määral ka kultuurilisteks toetusteks. Isikute hulka, kes ülikooli arvel palka said, kuulus 1. dets. 1925 peale 138 professori, dotsendi ja abi-õppejõu 125 assistenti ja muud tehnilist abijõudu ning 344 ametnikku, kliinikuõde, põetajat, sanitari, kabinetiteenrit, käskjalga, kojameest, seega kokku 607 inimest.

19. Ülikooli põhikirja valmimine ja selle maksmapanek.

Kuni 1925. aasta suveni puudus ülikoolil kindel seaduslik alus ja oli, nagu nägime, pea-juhtnõõriks neis asjus, kus endisest Vene ülikooli-korrast lahku tuli minna — ja neid asju oli palju — ning kus riigi üldised seadused vastust ei andnud, põhikirja eelnõu, mis 1920. a. alul Asutavale Kogule esitati ja hiljemini mitmed kujunemisstaadiumid läbi elas, ennekuul seaduseks sai. Oleks võidud vahest juba enne ülikooli korraldusele asumist välja anda tema jaoks mingi ajutine seadus, kuid see võimalus ei tulnud üldse kõne alla ja nii jäi loodavale seadusele aega küpseda nende kogemuste järele, mis tegelik korraldustöö andis.

Mis puutub Asutavasse Kogusse, siis võttis tema hariduskomisjon ettepannud eelnõu 1920. a. kevadel kolmel lugemisel vastu. Suuremaid parandusi ta eelnõus ei teinud peale Usuteaduskonna kustutamise, mille poolt kõik pahempoolsete rühmade esindajad tööerakonnaga alates hääletasid, ja täiendavate peatükkide juurdelisamise üliõpilaste ja kuulajate ning eksamite ja teaduslike astmete kohta, mis ülikooli poolt välja töötati (vrd. peatükke 15 ja 17). Eelnõu kaitsmas käis ülikooli poolt kuraator. Asutava Kogu üldkoosolekuni aga projekt ei jõudnud, sest et Kogu oli koormatud muude hädalisemate küsimustega, ja ta anti edasi esimesele Riigikogule, mis 1921. a. jaanuaris kokku astus ja kust uus Vabariigi Valitsus ta ühes mitme teise seaduse-eelnõuga tagasi võttis.

Ometi sai ülikool Asutavalt Kogult teatava väärtusliku kindlustuse Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12-s. Nimelt küsiti jaanuaris 1920 ülikoolilt tema arvamust põhiseaduse eelnõu kohta, mispeale Ajutine Nõukogu järgmise täienduse § 11-le, pärastisele § 12-le, esitas: „Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolile kindlustatakse autonoomia. Ühtki ülikooli kohta käivat seadust ei panda maksma ilma Ülikooli Nõukogu heakskiitmist küsimata.“ See ettepanek võeti arvesse ja omandas põhiseaduse § 12-s formulatsiooni: „Kõrgemaile õppeasutistele kindlustatakse autonoomia neis piirides, nagu seda ette näeb nende asutiste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri.“

1921. a. alul tahtis tolleaegne haridusminister H. Bauer († 1927) oma abil F. Sauer'il († 1927) kiires korras läbi vaadata lasta tagasi võetud põhikirja-eelnõu, et siis selle uuesti Riigikogule edasi anda. Ministri soov oli seejuures ülikooli võimalikult pea kindlustada igasuguste ootamatuste vastu, mis teda võiksid tabada riigi haridusjuhtide sagedasel vahetusel. Ka andis Ülikooli Seaduse puudumine ennast

mitmeti tunda, nagu näit. ühe protsessi puhul, kus kohus Ülikooli Valitsuse juriidilise isiku õigusi eitas ja asja edasiviimiseks ning muude sarnaste juhtumite jaoks haridusminister rektorile erivolituse pidi andma. Kuid ülikooli juhtivais ringkonnis ei pooldatud seda kiirustamist, arvates, et tarvis on põhikirja mitmes suhtes täiendada ja temale juba kuju anda, mis mitte enam ei ole ajutine. Ühtlasi pidi eelnõule õppekohtade nimestik juurde lisatama. Pealegi loodeti, et ootamine Usuteaduskonna alleshoidmisele kasuks võib tulla, ja peeti senise seisukorra edasikestmist esialgu veel soovitavaks, mis autonoomia teostamise edasi lükkas ja keskvalitsusele suuremad võimalused andis mõjustada ülikooli kujunemisele nii olulisi toiminguid kui professorite, rektori ja dekaanide ametiseseadmine.

Ometi ei tahetud põhikirja maksmapanekut ad calendas graecas edasi lükata, ja seepärast asus kuraator varsti eelnõu revideerimisele ja täiendamisele uute paragrahvidega ning kauteelidega, mis ka autonoomia juures ülikooli senist arenemis-suunda tagaksid. See töö nõudis omajagu aega, mille tõttu Ülikooli Valitsus alles sügisel täiendatud kava arutusele sai võtta. Et etaa kohta ka teaduskondade arvamusi ja ettepanekuid küsiti, millest juba eelpool oleme rääkinud (§ 13), ja mitmesuguste muudatuste pärast seletuskiri tuli ümber redigeerida, siis jõudis uus eelnõu alles pärast 20. III 1922 Haridusministeeriumi kätte. Ta sisaldas Asutava Kogu hariduskomisjoni poolt vastuvõetud 89 paragrahvi asemel 102, peale selle lisana ülikooli põhikirja maksmapaneku seaduse projekti.

Uudiseks selles, võiks ütelda, teises Ülikooli Seaduse eelnõus oli kõige pealt paragrahv, mis andis Haridusministeeriumile õiguse sellele seadusele juurdelisatud õppekohtade nimekirja piirides teaduskondade ettepanekul ja Ülikooli Nõukogu heakskiitmisel lubada asutada uusi õppetoole, olemasolevaid ühendada ja ühest teaduskonnast üle viia teise. Päris uute õppekohtade loomine aga, mis varem as eelnõus ainult haridusministri kinnitusest olenes, pidi nüüd eelarve korras teostatama. Edasi määrati rektori ja dekaanide ametiaja kestus endise ühe asemel kahele aastale. Nende ametisseastumine pidi sündima 1. märtsil. Ka valimiskogu ja rektori valimise korda täiendati, samuti asutiste juhtimise kohta käivaid määrusi. Ülikooli Raamatukogu juhataja sai isikliku hääle valimiskogus; tema pidi oma kvalifikatsiooni poolest vastama professorite kohta seatud nõudmistele ja kuulus haridusministri kinnitusele.

Kõige rohkem täiendusi aga toodi õppejõududesse puutuvasse peatükki, kus endise 12 paragrahvi asemele sai 21. Siin viidi läbi

õppejõudude jaotus määralisteks ja ülemääralisteks teaduste õpetajaiks ja abi-õppejõududeks, tehti kindlaks professuuride vakantseks kuulutamise ja nende täitmise kord kutsumise või võistluse teel. Haridusministrile anti õigus, kui õppetooli aasta jooksul ei ole täidetud, professorit nimetada, ühtlasi oli keelatud sama kandidaati temale kaks korda kinnituseks esitada. Fikseeriti ka lähemalt professorite ja dotsentide töökohustus, määraliste abi-õppejõudude (prosektorite, lektorite jt.) kvalifikatsioon, kelle ametissekinnitamine kuraatori käest läks Nõukogu kätte, ning teaduslike õppe-ülesannete ja ülemääraliste abi-õppejõudude ametisseseadmise alused. Eradotsentidel, kel ei ole tasulisi õppe-ülesandeid, lubati võtta loengutemaksu. Assistentide kohta pandi maksma kord, et nooremad kaheks, vanemad neljaks aastaks oma kohtadele määratakse. Üliõpilasi käsitlevale peatükile lisati 2 paragrahvi, mis käisid üliõpilaskonna kohta (v. eel-pool). Ülikooli lõpetamine võimaldati ka ilma teadusliku astmeta. Kõik põhikirja muutmise ettepanekud oli haridusminister kohustatud ülikoolile seisukoha võtmiseks teada andma. Ülikooli-seaduse teostamisel aga pidid 5 aastat maksma jääma teatavad kitsendused, nagu kuraatori amet, rektori, prorektori ja dekaanide nimetamine niikaua, kui ülikooli korraldamine pole lõpule viidud.

Kuid nagu Asutavas Kogus, nii ei leitud nüüd mahti asja käiku kiirustada. Haridusministeeriumil oli tegu küllalt keskkooli-seaduse läbiviimisega, Vabariigi Valitsusel käed täis muid ülesandeid. Kindla põhikirja tarvidus aga muutus ülikoolile järjest kibedamaks. Kogu senine õppekorraldus, kõik ülikooli antud diplomid võisid ühel päeval küsitavaks saada, nii mõnedki varandused tema käest ära libiseda, nagu seda näitas Põllutöö-ministeeriumi katse, 1. maiks 1923 Raadi mõisa ülikoolile üles ütelda, või Haridusministeeriumis 1922 nähtavale tulev tendents ülikooli ruumide ja hoonete üle disponeerida (Keskarhiivi maja küsimus). Vahekorras Haridusministeeriumiga puudus selgus, kas temal on ülikooli üle ainult ülevahe ja kontrolli õigus ning õigus teatavaid otsuseid kinnitada või kinnitamata jätta, või ka õigus eeskirju ja kāske anda nagu igale teisele koolile; kas allub ülikool ministrile vahetult või teaduste- ja kunstiosakonna juhataja kaudu jm. Ülikooli ringkondades tundus üksvahe, nagu oleks keskvalitsuses mingi rahulolematuse ülikooli korralduse senise käiguga maad võtnud. Alust selleks andsid niisugused nähted kui Vabariigi Valitsuse arupärimine haridusministrile 1922 veebruaril, missuguste seaduste alusel ühed ja teised õppekohad ülikoolis loodud, või riigivanema K. Pätsi väljendus 17. III 1922 peetud eelarve-kõnes, nagu

Ülikooli valitsus.

(Pahemalt paremale) dekaanid: prof. K. Ramul, dots. H. Perlitz, prof. K. Sural, prof. -A. Mathiesen, prodekaan dots. R. Mark, prorektorid: prof. H. Jaakson, prof. H. Koppel, rektor prof. J. Köpp, sekretär F. Lambert, dekaanid: prof. H. B. Rullamägi, prof. J. Uluts, prof. K. Konik.

oleks ülikooli kaubanduseosakond ajalehtede kirjutiste tõukel Ülikooli Valitsuse poolt ellu kutsutud, professuure ad hoc loodud, kui keegi sünnis isik käepärast juhtus olema, ja nõnda terved fakulteedid ja professorid tekkinud ⁴³⁾).

Ei saa teiselt poolt tõendada, et ka ülikool iga kord ise oma õiguste piiridest teadlik oleks olnud, kui ta näit. oma soovidega mõnikord otseteed Riigikogu ja Valitsuse keskasutiste poole pöördus, kuni see temale ära keelati, või kui Ülikooli Nõukogu riigivanema eelmainitud kõne vastu avalikult protesteeris.

Alles 1923 varakevadel võttis Haridusministeerium ülikooli põhi- kirja käsile. Et parajasti rahvahääletus usuõpetuse üle koolides jaatava tulemuse oli andnud, siis osutus see moment iseenesest — ilma erilise kavatsuseta — soodsaks Usuteaduskonna läbiviimisele. Selleks ajaks oli ministriabi F. Sauer valmistanud omalt poolt uue kava, mis mitmeti ülikooli omast lahku läks. Põhimõttelised vahed seisid kõige pealt selles, et ülikooli esimene ülesanne oli nihutatud kolmandale kohale, ülikooli autonoomiat ei mainitudki ja vastutus ülikooli tegevuse seaduspärasuse ja otstarbekohasuse ning ülikooli varanduse alal- ja korrasoleku eest täiesti oli pandud rektorile. Tal oli õigus kõigile ülikooli eelarve järgi palka või toetust saavaile isikuile juhatust anda, nende tegevust igal ajal kontrollida ja neilt aruandmist nõuda. Tema nimetas ka asutiste ametnikke ja teenijaid. Rektori ameti jaoks võis valimiskogu ainult esitada kandidaate (2) haridusministrile ametissemääramiseks. Haridusministeeriumile oli võim antud põhikirjas loendatud õppekohti vähendada. Õppesemestrid pidid kestma 10. jaan. kuni 22. juunini ja 1. augustist 15. detsembrini.

Et aga see eelnõu haridusministrile A. Veiderman'ile vastuvõetav ei olnud, siis töötas ta välja oma redaktsiooni, mis peale mõne peatüki ja paragrahvi seadusandlikult otstarbekohasema paigutuse sisaldas vähem põhimõttelikke korrekture. Ka selle sõnastuses ei olnud otse nimetatud ülikooli autonoomiat, küll aga öeldud, et ta on oma teaduse ja õppetöö korralduses iseseisev asutis, ja et Haridusministeerium tema tegevust võib kontrollida ning revideerida. Õppekohtade nimekirjas võis muudatusi ette võtta haridusministri ettepanekul Vabariigi Valitsus, kusjuures ei mainitud teaduskondade ettepanekut ega nõukogu heakskiitmist, mida Ülikooli Nõukogu projekt rõhutas. Kuraa-

⁴³⁾ Vrd. nende küsimuste kohta kuraatori kirjad haridusministrile 4. IV ja 29. XI 1922.

tori kohused olid pandud rektorile, mispärast tema Ülikooli Valitsuse või Nõukogu otsustega mitte nõus olles võis nende täidesaatmist seisma panna. Professorite valimise kõrvale eluajaks astus ametisse määramine ka teatavaiks aastaiks. Dotsentide hooleks võis usaldada professuuri täitmist 2 kuuks. Viimase peatükina liitusid eelnõule määruised põhikirja maksmapaneku kohta, kus ette nähti, et kõik ülikooli õppekorraldused loetakse maksvaks arvates 1. detsembrist 1918 ja et kuraatori amet kaob 1. XII 1923.

Oma eelnõu arutas minister Tartus viibides Ajutise Nõukoguga läbi. Seejuures lepitati õppekohtade nimekirja muutmise asjus ministri redaktsiooniga, eeldades, et teaduskondade algatus ja Ülikooli Nõukogu heakskiit selles asjas on iseenesest mõistetavad. Olulisemad korrektuurid, mis ühtlasi seadusse võeti, olid rektori ja dekaanide valimine kolmeks aastaks, võimalus esialgu 5 aastat ka dotsenti dekaaniks valida ja teaduskondades tarbekorral prodekaane ja sekretäriabisid ametisse panna. Haridusministri kontroll ja revideerimise õigus piirati ülikooli administratiivsele ja majanduslikule tegevusele. Nõukogule anti õigus otsustada ka õppejõudude tagandamist. Tema liikmeilt nõuti eesti keelest tarvilikku arusaamist. Professorite vanusepiiriks seati 70 aastat. Ülikooli erisummade eelarve kinnitamine, mis ülikooli projekti järele kuulus nõukogu kompetentsi, tehti olenevaks haridusministrist jm.

Selles arvult kolmandas redaktsioonis, mis haaras 116 paragrahvi, jõudis põhikirja juunikuul Vabariigi Valitsusse. Siin avaldasid mitmed ministrid selle kohta oma arvamust, mis peamiselt õppekohtade küsimust puudutasid (vt. peatükk 13). Tõsteti ka küsimus, kas mitte Soome riiki kaasa tõmmata ühiseks Loomaarsti-teaduskonna ülalpidamiseks. Põhikirja läbivaatamiseks moodustas Vabariigi Valitsus komisjoni, kuhu kuulusid haridus-, raha-, põllutöö-, kaubandus-tööstuse- ja töö- ja hoolekande-minister.

Enne esitamist Riigikogule saatis haridusminister eelnõu veelkord ülikoolile (29. X 1923), et ka teaduskondade ja õppejõudude arvamusi tema kohta teada saada. Sest ajalehtedes ilmus sel ajal palju kirjutisi Ülikooli Seaduse kujunemisest, kus muu seas mõned ülikooli õppejõud selle üle pahandasid, et põhikirja valmimine mingi saladuse katte all sündivat ja neid sellest sihikindlalt eemale hoitavat. Suure kiirusega paljundati eelnõu trükkis ja toimetati tutvumiseks kätte ka eradotsentidele ja abi-õppejõududele, assistentidele ja üliõpilaskonna esindusele. Nädala jooksul olid teaduskondade vastused käes, mis, eelnõu üldiselt vastuvõetavaks tunnistades, siiski mitmesuguseid

parandus-ettepanekuid esitasid. Neist soovitas Ülikooli Nõukogu mitmed haridusministriile. Nii pandi ette ülikooli nimetada autonoomseks asutiseks (Ü. S. § 2), piirata võõrkeeltes õpetamise õigus iga õppejõu kohta kestusega mitte üle 5 aasta, restitueerida teaduskondade ajalooline järjekord, mille etteotsa haridusministri projektis oli paigutatud Filosoofiateaduskond. Õppejõudude tagandamiseks nõukogu poolt nõuti $\frac{2}{3}$ häältest. Professorite vanusepiiriks võeti 70 asemele 65 aastat. Nõukogus lubati ka assistentide esindusele nendesse puutuvais asjus hääleõigus jm. Tähtsaks täienduseks maksmapaneku seadusele oli lisandus, et kõik õppejõud ja Ülikooli Raamatukogu juhataja, kes enne ülikooli põhikirja kinnitamist ametisse seatud, jäävad, kui nad ei ole eritingimustel ametisse kutsutud, kuni seadusliku vanusepiiri saavutamiseni oma ametisse. Õppekohtade nimekirja täiendusi, mis sel puhul soovitati, nimetasime juba varemalt (vrd. peatükk 13).

Need ettepanekud, peale mõne üksiku (teaduskondade ajalooline järjekord, õppejõudude tagandamiseks vajalikud $\frac{2}{3}$ hääli nõukogus jm.) kiitis Vabariigi Valitsus heaks. Suurema parandusena tõi ta omalt poolt eelnõusse üliõpilaskonna kohta käivate paragrahvide redutseerimise ühele, millega üliõpilaskonna moodustamise kuju lah-tiseks jäi. Põhjuseks sellele oli peaminister K. Pätsi soov üliõpilaskonna korraldust rajada üliõpilas-organisatsioonidele, millest osavõtte igale üliõpilasele sunduslik oleks olnud. Et aga haridusministril korda ei läinud vastavat kuju anda sellele ka valitsuse poolt vastu-võetud seisukohale, siis jäeti asjaomased paragrahvid eelnõust hoopis välja. Riigikogusse läks eelnõu 12. XII 1923 ja tuli seal aprillis 1924 hariduskomisjonis arutusele, millest ülikooli poolt rektor ja kuraator üheskoos ja vaheldumisi osa võtsid.

Kuid enne kui hariduskomisjoni redaktsioon valmis, võeti eel-nõusse Ülikooli Nõukogu soovil Vabariigi Valitsuse poolt veel mõned täiendused, nagu ülalmainitud vahetegemine korraliste ja erakorraliste professorite vahel, professoriks saamise võimaldamine ka nendele, kes „oma õppetegevuses ülikooli juures silmapaistvat edu saavutanud“, prof. Piibu algatatud auteaduslikkude astmete andmine ühiskondlikkude ja üldkultuuriliste teenete eest ja viimaks üliõpilaskonna kohta 7 paragrahvi nende praeguses sõnastuses. Täiendused, mis hariduskomisjonis eneses algatati, puutusid kõige pealt rektori ja pro-rektori valimisse „Eesti riikkondsusse kuuluvate korraliste professore hulgast“, ja üliõpilaskonna osavõttesse oma esindajate kaudu Ülikooli Valitsuse, Nõukogu ning muude organite koosolekuist üliõpilas-tesse puutuvais küsimusis ainult „sõnaõigusega“ kavatsatud „hääle-

õiguse“ asemel. Kevadesemester, mille haridusminister ja Vabariigi Valitsus olid pikendanud 15. juunini, lühendati ülikooli ettepaneku kohaselt 1. juunini. Ülikooli Valitsusele anti hangete ja lepingute kinnitamises peavalitsuste õigused. Kastre-Peravalla metskonna sissetulekud, millest Valitsus kavatses 50% nõuda riigikassale, kindlustati täiesti ülikoolile, kuid erisummade eelarve kinnitamine viidi Vabariigi Valitsuse kompetentsi. Õppekohtade nimekirjas tõsteti võrdleva uskude teaduse dotsentuur professoriks, nagu ülikool seda soovis, kusjuures Usuteaduskonnast kustutati üks dotsentuur. Matemaatika-loodusteaduskonnas tõmmati maha anorgaanilise tehnoloogia professor ja rakendusmehaanika dotsentuur, mille kohta tehtud Vabariigi Valitsuse otsusest varemini kuulsime (vt. ptk. 13). Põllumajandusteaduskond täiendati ühe professoriga agraarpolitika, maakorralduse ja ühistegevuse jaoks. Komisjoni aruandjaks Riigikogu täiskoosolekul määrati rkl. J. Jaanis.

Esimesele lugemisele tuli seadus 7. X 1924. Vaidlusi jätkati ka 9. ja 10. oktoobril. Suurema arvustuse osaliseks sai eelnõu rkl. J. Jans'i poolt, kes leidis temas sama vähe autonoomiat kui rahvuslikku ilmet ja üksikute teaduskondade kavadele õppekohtade nimekirja põhjal ette heitis iseäranis aja ja Eesti riigi nõuete ignoreerimist. Rkl. Th. Pool tõendas, et Põllumajandus- ja Loomaarsti-teaduskonnaga kui vaeslastega olevat ümber käidud. Ülikooli senist korraldust kaitssid iseäranis rkl. J. Tõnisson ja ülikooli kuraator. Eelnõu võeti esimesel lugemisel vastu.

Teisel lugemisel 14. oktoobril tõusid juba § 1. juures suured vaidlused, kui rkl. J. Jans ette pani anda Tartu Ülikooli Seaduse § 1 ja järgmised erikomisjoni õppekohtade nimekirja läbivaatamiseks. See ettepanek võeti 16. oktoobril häälte-enamusega vastu ja erikomisjoni valiti 10 liiget. Komisjon pidas novembris, detsembris ja jaanuaris ligi paarkümmend koosolekut, mis arenesid ägedaiks sõnalahinguiks Usuteaduskonna kuju ja tarviduse, Õigusteaduskonna kavade ja koosseisu, kaubanduseosakonna üleviimise kohta Tallinnasse, kogu kõrgema hariduse korralduse, Loomaarsti-teaduskonna saatuse, Põllumajandus-teaduskonna laiendamise jm. üle. Esitatud eelnõu kaitsid ministeeriumi esindajad, sagedasti minister H. B. Rahamägi ise, ülikooli kuraator ja kõnesoleva teaduskonna dekaan. Tema vastu käivate ettepanekutega tungisid peale komisjoni liige J. Jans, Tallinna Tehnikumi ja kolledži esindajad, Loomaarstide Seltsi esindaja jt. Komisjoni liikmed, kes suuremalt jaolt pealtkuulaja osa etendasid, andsid iga vaidlusaluse küsimuse kohta oma lõppotsuse, mis üldiselt

kujunes ülikooli senise korralduse kasuks. Nii sai ettepanek Usuteaduskond kustutada 2 häält poolt, ettepanek — teda redutseerida neljale õppekohale — samapalju. Ettepanek, Õigusteaduskonna rahvusvahelise õiguse õppetoolile juurde lisada ka „politika“ ja asutada uued kateedrid majandus-ajaloo ja sotsioloogia jaoks, lükati tagasi vastavate jõudude puuduse pärast. Kaubanduseosakonna kaotamise küsimuses läksid hääled pooleks. Vastu võeti ainult ettepanekud asetada Usuteaduskond esimesele kohale, nimetada Filosoofiateaduskond ajaloo-keeleteaduslikuks ja zooloogia dotsentuur bioloogia dotsentuuriks. Seaduse § 10-le anti uus, kohasem redaktsioon.

Kuigi erikomisjon oma töö jaanuaris lõpetas, jätkati seaduse teist lugemist alles maikuu 12. ja 13. päeval, kus komisjoni ettepanekuist esimene ja kolmas läbi läksid, Ülikooli Seaduse § 8 kustutati, Loomaarsti-teaduskonna õppetoolide hulka võeti veistehaiguste professor ja õppemaksude määramiseks nõuti Vabariigi Valitsuse kinnitust. Rkl. Zimmermann'i ettepanek luua Haridusministeeriumi juurde nõuandvad kõrgema loomaarstliku ja agronoomilise hariduse nõukogud, mis oma arvamust peavad avaldama Loomaarsti- ja Põllumajandus-teaduskonna tegevusse, õppekavusse, õpetusviisesse ja seal ettevõetavaisse uurimustesse puutuvais küsimustes, ei leidnud Riigikogus tarvilikku poolehoidu. Kolmandal lugemisel 29. mail võeti seadus ilma raskusteta vastu, kusjuures § 8 restaureeriti. 18. juunil järgneva lõppredaktsiooni lugemisega sai seadus valmis ja astus jõusse peale avaldamist „Riigi Teatajas“ nr. 122/123, 21. VII 1925. a. Õppekohti oli seaduses lõplikult ette nähtud rohkem, kui ülikool oli kavatsenud, ja nimelt: Usuteaduskonnas 7 professuuri ja 1 dotsentuur; Õigusteaduskonnas 12 prof. ja 6 dots.; Arstiteaduskonnas 23 prof., 5 dots., 2 prorektuuri ja 4 eriainete õpetaja kohta; Filosoofiateaduskonnas 18 prof., 5 dots., 10 lektoraati, nende hulgas 2 eesti k. ja 2 vanade keelte jaoks; Matemaatika-loodusteaduskonnas 18 prof., 3 dots., 1 astronoom-observaatori koht; Loomaarsti-teaduskonnas 8 prof., 5 dots., 2 pros.; Põllumajandus-teaduskonnas 9 prof., 6 dots. ja 1 aiatöö õpetaja koht; ühtekokku 95 professuuri, 31 dotsentuari ja 20 muud määralise abi-õppejõu kohta.

Nüüd tuli kõik ülikooli juhtivad organid vastavalt uuele seadusele ümber korraldada, mille kohta haridusminister andis 1. X 1925 erilise määruse. Selle järele valiti kõige pealt teaduskondade dekaanid ja sekretärid seniste dekaanide juhatusel. Dekaanideks said haridusministri kinnitusega 27. oktoobrist: Usuteaduskonnas professor O. Sild, Õigusteaduskonnas prof. J. U l u o t s, Arstiteaduskonnas prof.

K. K o n i k, Filosoofiateaduskonnas üheks kuuks P. P õ l d, tema järel dots. K. R a m u l, Matemaatika-loodusteaduskonnas dots. H. J a a k - s o n, Loomaarsti-teaduskonnas dots. K. S a r a l, Põllumajandus-teaduskonnas prof. P. K õ p p. Prodekaani valis ainult Õigusteaduskond oma majanduseosakonnaks ümbernimetatud kaubanduseosakonna jaoks ja selleks sai dots. k. t. R. M a r k. Selle järel lõpetas senine Ajutine Nõukogu 30. oktoobri koosolekuga oma tegevuse ja asemele astus tema administratiiv-majandusliikude ülesannete pärijana Ülikooli Valitsus, mis senise rektori juhatusel 3. novembril esimeseks istungiks kokku tuli.

Järgnevas, osalt eelnevale paralleelseks sammuks uute organite loomisel oli teaduskondade asemikkude valimine nõukogusse, mida toimetati teaduskonnaliikmete tegeliku arvu kohaselt nende õppejõudude hulgast, kes oma seletuse järele eesti keelest aru saavad, ja uue nõukogu kokkutulek, samuti senise rektori juhatusel 7. XI 1925. See võttis vastu Ülikooli Valitsuse väljatöötatud määruse õppejõudude esindajate valimise kohta teaduskondadekaupa ülikooli valimiskogusse, mille põhjal tähendatud valimine läbi viidi, ja tunnistas, silmas pidades ülikooli mitmekülgset ja rohket asjaajamist, tarvilikuks kahe prorektori ametiseseadmise. Ülikooli valimiskogu, kuhu kuulus 90 professorit, dotsenti ja nende kohuste täitjat, 13 teiste õppejõudude esindajat ja Raamatukogu juhataja, valis 21. XI 1925 rektoriks professor H. K o p p e l'i 51 häälega 43 vastu, prorektoriteks prof. P. P õ l l u 84 häälega 10 vastu ja prof. J. K õ p u 68 häälega 26 vastu. Otsusega 25. XI 1925 kinnitas Vabariigi Valitsus nad ametisse, mille ülevõtmine sündis pidulikul ülikooli aastapäeva koosolekul 1. XII 1925. Samal päeval kadus ühtlasi Ülikooli Seaduse § 118, p. 2. põhjal ülikooli kuraatori amet.

Et Ülikooli Seaduse maksmahakkamisega jõusse astus ka õppe- toolide täitmise uus kord, siis tuli haridusministrilt õppetoolide vakantseks jätmiseks seal, kus arvati läbi saada võivat ajutiste õppe- jõududega ja õppe-ülesannetega, kuni 1. detsembrini nõusolekut küsida, muud vabad professuurid ja dotsentuurid aga pidid sellest päevast peale vastavalt haridusministri seletusele 1. ja 18. X 1925 vabaks kuulutatama ja nende täitmisele asutama. Samuti tuli kuni 1. XII 1925 haridusministrile teatada, keda üle 65 aasta vanadest õppejõududest Ülikooli Seaduse § 57 põhjal soovitakse ametisse edasi jätta. Sellekohaselt läksid 1. I 1926 emerituuri professorid L. M a - s i n g, J. v. K e n n e l ja W. G u t m a n n, kes üle 70 aasta vanad olid, kuna

professoritele E. Berendts'ile, A. Sommer'ile, E. Blessig'ile ja M. J. Eisen'ile ametisse edasijäämine pikendati kuni 70. eluaastani.

Nõnda astus ülikool kindlale õiguslikule alusele. See, mis seni loodud ja korraldatud, sai rahvaesinduselt tunnustuse ja võis antud suunas edasi areneda.

III. Ülikool 1926—1929 I p.-a.

20. Ülikooli juhtivad organid ja nende tegevus.

Kui nüüd veel jälgida Ülikooli Seaduse maksmapanekule järgnevat arengut, siis võib kõige pealt konstateerida, et kindla õigusliku raami omandamine ülikooli seesmiselt ellu võrdlemisi vähe muutust tõi. Kõik tegelik töö ja asjaajamine jooksis suurelt osalt senist rada edasi, nagu see enne seaduse jõusseastumist oli kujunenud. Silmapaistvamateks uuendusteks olid rektori ja dekaanide valimine ülikooli enese poolt, rektori õigus seisma panna nende otsuste täidesaatmist, mida ta ei poolda, ja nõukogu kui suuremaarvulise, üldistes ja põhimõttelistes küsimustes otsustava asutise juurdetulek.

Teiseks ei saa ütelda, et ülikooli edasiehitamine oleks nüüd juba lõppenud, või et tema kasvamine pakuks siit peale rahulist ja ühtlast pilti. Võime kõnelda järjekindlast edust vahest kõige enam ülikooli õppe- ja teadusliku töö süvenemise, eesti õppekeele aasta-aastalt laieneva tarvituselevõtmise ja eesti õppejõudude arvu tõusu mõttes. Mis puutub aga, näiteks, õppekohtadesse ja õppealadesse, üliõpilaste arvusse, üliõpilaskonnasse, ülikooli varalistesse abinõudesse jm., siis ei toonud aastad 1926—1929 I neisse suhteis veel mitte täielikku tasakaalu, vaid jätsid siin tulevikule tõsiseid ülesandeid lahendada.

Et kõne alla tulevat ajajärku lähemalt iseloomustada, peatume esmalt ülikooli juhtivate organite muutustel ja tegevusel. Lähtudes selleks rektoraadist mainime, et see oma esimeses koosseisus kuni volituste lõpuni ei püsinud. Vahetuse tõi nimelt prof. P. Põllu tagasiastumine prorektori ametist 1927. a. kevadel põhjusil, mis nõukogu vastavalt Ülikooli Seadusele maksvaks tunnistas. Tema asemele valis valimiskogu prof. H. J a a k s o n'i, kes Vabariigi Valitsuse poolt kolmeks aastaks arvates 1. VI 1927 ametisse kinnitati. Järjekorralised rektoraadi valimised peeti 22. XI 1928. a. Nende põhjal astus 1. XII 1928. a. rektori kohale senine üliõpilas-asjade prorektor, prof. J o h. K õ p p, kuna prorektori kohused kauaaegse rektori, prof. H. K o p p e l'i peale pandi.

Ülikooli Valitsuse koosseisu, mille moodustasid rektor, 2 prorektorit, 7 dekaani ja 1 prodekaan, mõjusid need valimised niipalju, et P. Põld siit ära jäi, H. Jaakson prorektorina siia küll edasi kuulus, kuid Matemaatika-loodusteaduskonna dekaan, kelle kohalt ta lahkus, asendada tuli selleks valitud dots. H. Perlitz'iga (1. IX 1927). Uue rektori valimine aga tähendas vaid Ülikooli Valitsuse juhataja vahetust, mitte mingit muutust tema liikmete isikuis, kes samadeks jäid.

Muid Ülikooli Valitsuse isikliku koosseisu muudatusi on nimetada ainult veel üks, ja nimelt professor A. Mathiesen'i astumine Põllumajandus-teaduskonna dekaanina prof. P. Kõpu asemele 1. III 1928; sest teised dekaanid jäid peale ümbervalimist kevadel 1928 oma kohtadele. Seetõttu omandas Ülikooli Valitsus üldse õige püsiva ilme, nagu seda omasid asjadki, mida tema pidi lahendama. Ta kinnitas kõik õppe-ülesanded, kõik abi-õppejõudude, assistentide ja tehnilise personaali ametiseseadmised, lõpetusdiplomite ja teaduslike astmete andmised. Tema käsutas ülikooli krediite, lubas tarvilikke summe üheks või teiseks otstarbeks jm. Koosolekuid pidas Ülikooli Valitsus nagu varemaltki iga nädal, maha arvatud suve-vaheaja keskpäik, kus harvemini kokku tuldi. Koosolekuid oli 1926. a. 48, 1927. a. 46, 1928. a. 48.

Ülikooli Nõukogu moodustasid peale Ülikooli Valitsuse liikmete teaduskondade asemikud, kelle arv 21—22 vahel kõikus. Nõnda oli siin kokku 32—33 isikut. Koosolekuid peeti esimestel aegadel sagedamini (1926 — 15), siis aga enamasti üks kord, erandlikult 2 korda kuus (1927. a. 10, 1928 9). Jõulu- ja suve-vaheajadel üldse ei tulnud kokku.

Üks esimesi ülesandeid, mille nõukogu enesele seadis, oli kodukorra väljatöötamine, nagu Ülikooli Seadus seda ette näeb. Selle koostamiseks valiti juba novembris 1925 komisjon, kuhu kuulusid alguses professorid J. Uluots, A. Paldrock ja O. Sild, siis kahe viimase asemel, nende tagasiastumise järel, prorektorid H. Jaakson ja J. Köpp. Esitatud kava arutamine, mida alustati 23. II 1926, katkestati siis pikemaks ajaks, viidi lõpule 23. XI 1926, mil eelnõu kolmandal lugemisel vastu võeti. Haridusministri kinnitus kodukorrale järgnes 28. II 1927, millega see jõusse astus.

Edasi töötati välja kord teiste õppejõudude ja assistentide esindajate valimise kohta, kellel õigus on osa võtta Nõukogust neil juhtumitel, kui päevakorral on nimet. jõududesse puutuvad küsimused.

Selle põhjal teostati aprillikuul 1926 esimesed esindajate valimised, kes osa võtsid Nõukogu koosolekust ülikooli õppejõudude ja eripalgiste ametnikkude tasu seaduse kavatsuste arutamisel.

Suureks tööks on Nõukogule senimaani olnud ülikooli põhikirja seletamine ehk selle rakendamine erijuhtumeile. Selles mõttes on ta andnud rea määrusi, mis sisaldavad üksikasjalisemaid juhtnööre küsimuste kohta, nagu näit. professorite ja dotsentide ametiaja kestuse pikendamine (Ülikooli Sead. § 57), vakantside väljakuulutamine välismaal või välismaalaste kutsumine, õppekohtade täitmine, audoktorite valimise kord, väitekirjade kohta seatavad nõuded, magistrikraadi taotamise kord ülikooli lõpetanud isikuile, endiste cand.- ja mag.-diplomite vahetus praeguste mag.- ja doktoridiplomite vastu, ülikoolile antavate väite- ja habilitatsioonikirjade arv jm. Nende määruste põhjal vaadatakse 70 aastale kui äärmisele teenistuse pikenduse võimalusele ja nõutakse kõikide ametiaja kestuse pikenduste puhul teaduskonnalt küsimuse ettevalmistust komisjoni kaudu kui ka asja otsustamist kinnisel hääletamisel. Vakantside kuulutamine välismaal või välismaalaste kutsumine võib sündida alles siis, kui on kindel ülevaade muretsesetud selle üle, et koha täitmiseks kodumaalasega võimalused puuduvad. Audoktorite valimisel Nõukogus asutakse hääletamisele üksnes juhtumil, kui ilmunud on kõik Nõukogu liikmed või kui hääletamisele asumist pooldab $\frac{2}{3}$ koosolijaist. Väitekirjadelt nõutakse, et nad iseseisva uurimise tööna peavad pakkuma midagi, mis teadust edasi viib, ja avaldama aine täielikku valdamist ning ainesse puutuvate allikate ja kirjanduse põhjalikku tundmist, mille eest teaduskond vastutab. Ülikooli Valitsuse ülesanne kraadide kinnitamisel seisab mitte asja sisulises hindamises, vaid järelevalves formaalsete nõudmiste täitmise üle. Endiste kandidaadi- ja magistridiplomite vahetamine Tartu Ülikooli magistri- või doktoridiplomite vastu ei sünni mitte puhtmehaaniliselt, vaid sellekohasel soovivaaldusel, mille järel asjaomane teaduskond endise töö läbi vaatab ja tarbekorral täiendavalt mõne kirjatöö esitamist võib nõuda.

Kuid kõige rohkem aega on nõudnud Nõukogult mitmesugused õppejõududesse ja õpetusse puutuvad küsimused. Siin on tulnud seisukohta võtta teaduskondade poolt valitud professorite, dotsentide ja nende kohuste täitjate kohta kui ka kinnitada eradotsendid. Siit on läbi käinud kõik nimetatud õppejõudude edutamise, nende teenistusaja pikenduse, võõrkeeltes õpetamise lubamise kui ka ametist vabastamise asjad. Nõukogu kinnitusel on hakanud maksma uued õppekavad, eksami-, promotsiooni- ning habilitatsioonikorrad, ellu

kutsutud uued asutised jm. Majanduslikest asjust on tema ette ulatunud ainult uute ehituste ettevõtmised, kinnisvarade ostmised kui ka riigi- ning erisummade eelarve, mille vastuvõtmine ja esitamine haridusministrile on tema ülesandeks.

Kõige valusamaks ja teravamaks küsimuseks aga, mis 3½ aasta jooksul Nõukogul päevakorras on seisnud, osutub küll õppekohtade koondamine, mis napilt 8 kuud peale Ülikooli Seaduse jõusseastumist üles kerkis ja mida allpool natuke lähemalt puudutame.

21. Õppekohtade koondamine.

Nagu ülalesitatust mäletame, ei olnud Ülikooli Seaduse lissasse võetud õppekohtade nimestik mitte juhuslikult paisunud 95 professorini, 31 dotsentuurini ja 20 muu õppejõu-kohani, vaid teaduskondade, valitsuse keskasutiste ja viimaks Riigikogu haridus- ning erikomisjoni ja üld-koosoleku nõudmisel 6 aasta jooksul järk-järgult nende arvudeni kujunenud. Seda üllatavam oli, kui ühenduses Vabariigi Valitsuse otsusega, kõigi riigiasutiste koosseisud vähemalt 5% võrra koomale tõmmata, ka ülikoolile see nõudmine märtsikuul 1926 teatavaks tehti. Koondamise võimaluste ja teede kaalumiseks valis Ülikooli Valitsus komisjoni (K. Konik, P. Põld, J. Uluots), kes leidis, et see ühes ja teises kohas võimalik on, iseäranis seal, kus leidub vakantseid ja lähemal ajal mittetäidetavaid kohti, kuid ühtlasi tähelepanu juhtis asjaolule, et ülikooli võrdlemisi suurest palgakrediidist läheb tervelt 18 miljonit marka kliinikute personaalile ja 1,25 miljonit ilmadejaama ametkonnale, kes otsekohe avalikke tarvidusi rahuldavad. Teaduskondadest aga, kellele ülesandeks tehti asja kohta oma kavatsusi esitada, pidas 5 riikliku tarviduse sunnil teatavaid koondusi läbiviidavaks, kuna kaks, nimelt Filosoofia- ja Usuteaduskond, mingisuguseid võimalusi kokkutõmbamiseks ei leidnud.

Et Ülikooli Valitsus tarvilikuks pidas teostada koondust kõigis teaduskondades, siis esitas ta omalt poolt vastavad ettepanekud Nõukogule, kus 28. mail ägedad ja pikad vaidlused tekkisid küsimuse põhimõttelise külje kui ka eriti Filosoofiateaduskonna seisukoha ümber. Tehti ettepanek, et ülikoolile eelarve korras antavast palgakrediidist ümmarguselt 5% vähendataks sel teel, et vastav osa täitmata õppekohtadest ilma nende fikseerimata ajutiselt tühjaks jäetakse. Teiselt poolt aga arvati, et säärane moodus ei aita küsimust lahendada, ja et Vabariigi Valitsus ootab faktilist koondamist. Tagajärjeks oli, et hääletamisel enamus otsustas kustutada Usuteaduskon-

nast liikuva dotsentuuri, Õigusteaduskonnast ühe professuuri tege-liku politilise ökonomia ja eramajanduse professoride ühenduse teel ühiseks praktilise politilise ökonomia professoriks ja ühe liikuva dotsentuuri. Arstiteaduskonnas määrati kustutusele füsioloogilise keemia ja günekoloogia dotsentuurid ja muudeti ühtlasi 3 profes-suuri (kehakasvatus, nina-, kõrva- ja kurguhaigused, eripatoloogia, diagnostika ja teraapia) dotsentuurideks. Filosoofiateaduskonnast esitati koondusele üks professor eesti keele, läänemere-soome keelte ja uurali keelte professoride õppekohustuste koondamise teel kahele õppetoolile, siis indo-euroopa keeleteaduse professor, etnograafia dotsentuur ja ungari keele lektoraat peale nimetatud kohtade vabane-mist; Matemaatika-loodusteaduskonnast — loomade füsioloogia pro-fessori ja bioloogia dotsentuur; Loomaarsti-teaduskonnast — üldise teraapia professor. Põllumajandus-teaduskonnas otsustati muuta üksnes praktilise zoologia ja agraarpolitika ning ühistegevuse pro-fessorid dotsentuurideks. Ühtlasi kustutati Arstiteaduskonnast 3 assistendi, 1 tehnilise abijõu, 1 õe ja 2 teenija kohad, mille asemele loodi 1 röntgenoloogi ja 3 assistendi kohta; Matemaatika-loodustea-duskonnast meteoroloogiavõrgu juhataja koht; Loomaarsti-teadus-konnast 1 kantselei-ametniku, 1 õe ja 2 käskjala ametid, mille ase-mele lubati 1 assistendi koht, ja ülikooli majanduseosakonnast 10 alamteenijat. Nii langes kogu koondamise raskuspunkt eeskätt õppe-toolidele.

Kui aga Ülikooli Nõukogu ettepanekud sügisel Vabariigi Valit-suses kõne alla tulid, siis ei rahuldanud ettevõetud koosseisude vähen-dus teda mitte. Sellepärast esitas Haridusministeerium ülikoolile küsimuse, kas ei ole võimalik õppejõudude koosseisu veel kokku suruda, kustutades näit. kunsti-ajaloo professuuri, majanduseosakon-nas liikuva dotsentuuri, ühendades hobusekasvatuse ja hobuserauta-mise dotsentuurid jm. Kuid teaduskonnad olid oma enamuses arva-musel, et kaugemale enam minna ei või. Ainult Õigusteaduskond arvas ära anda võivat majanduseosakonnast liikuva dotsentuuri, Matemaat-ika-loodusteaduskond oli valmis loovutama tarbekorral mineraloogia professuuri, Loomaarsti-teaduskond aga muutma veistehaiguste pro-fessori dotsentuuriks, kuna Arstiteaduskond tahtis toime tulla ilma anatoomia prosektooriga, kui temale äralubatud vanema assistendi koht tagasi antakse. Nende seisukohtadega ühines ka Ülikooli Nõukogu (26. X 1926), kes peale selle nõus oli kulude vähendamise mõttes riigikassast saadavate summade arvel viis miljonit marka aastas eri-summade kanda võtma, eeskätt majanduslikkude kulude katteks.

Oma otsuse koondamise kohta tegi Vabariigi Valitsus 17. nov. Ülik. Seaduse § 7 alusel, mis temale õiguse annab sellele seadusele juurdelisatud õppekohtade nimekirjas tähendatud kohtade arvu kui ka eelarves määratud krediitide piirides „lubada haridusministri ettepanekul asutada uusi õppetooli, ühendada olemasolevaid, lahutada, üle viia ühest teaduskonnast teise ja paigutada ühe õppetooli juurest teise vabanenud professuure, dotsentuure ja muid õppekohti“. Seejuures ühendati kõik Ülikooli Nõukogu poolt koondamisele määratud kohad vastavate õppetoolidega ja nimetati selleks märgitud professorid dotsentuurideks. Kustutamata jäi ainult ungari keele lektoraat, kuna etnograafia dotsentuur pärast vabanemist vakantseks pidi jäetama, samuti kunsti-ajaloo professor, mida Ülikooli Nõukogu omalt poolt koondamisele mitte ei olnud esitanud.

Lõppotsuse koondamiste kohta andis Riigikogu, kes Vabariigi Valitsuse otsused, välja arvatud läänemere-soome keelte ja uurali keelte õppetoolide ühtesulatamine, 1927. a. eelarvele juurde lisatud koosseisudega heaks kiitis. Selle tagajärjel jäi ülikoolile 84 professori, 32 dotsentuuri, 10 lektoraati, 4 prosektuuri, 1 astronoom-observaatori, 4 eriainete õpetaja ja 1 tegeliku aiatöö õpetaja koht, s. t. teaduslikkudest õppekohtadest kustutati 8%, kuna teised vähendused õige tähtsusetuks osutusid. Muud ülikooli koosseisud kujunesid nüüd järgmiselt: Õigusteaduskonnale jäi 1 seminari korraldaja ja 3 assistenti; Arstiteaduskonnale — 28 nooremat ja 22 vanemat assistenti, 1 röntgenoloog, 1 hambatehnik, 1 preparaator, 1 apteegi juhataja ja tema abi, 7 kliiniku perenaist, 6 ülevaatajat, 23 õde, 1 vanem ämmaemand; Filosoofiateaduskonnale — 1 raamatukogu korraldaja ja 1 konservaator; Matemaatika-loodusteaduskonnale — 13 vanemat ja 9 nooremat assistenti, 1 õpetatud aednik, 1 ülemaednik ja 1 aednik, 1 preparaator, 1 konservaator, 1 laboratooriumitehnik ja 9 mitmesugust meteoroloogia-observatooriumi jõudu; Loomaarsti-teaduskonnale — 5 vanemat ja 5 nooremat assistenti, 1 õde, 1 sepp-tehnik ja 1 sepp; Põllumajandus-teaduskonnale — 8 vanemat ja 4 nooremat assistenti; Raamatukogule peale juhataja — 9 ametnikku; Ülikooli Valitsusele ühes sekretäriaga — 15 tööjõudu; teaduskondade kantseleidele — 8; majanduseosakonnale peale juhataja ja selle abi — 5 ametnikku ⁴⁴⁾. Kõik teenijad ja muud käsilased jäid väljapoole etaad. Kogu ülikooli personaal koosnes 1. XII 1927 tegelikult 658 isikust, kelle hulgas oli 148 mitmesugust õppejõudu, 132 assistenti ja tehni-

⁴⁴⁾ Vrd. „Riigi Teataja“ 24. III 1927 nr. 27.

list abijõudu ja 378 ametnikku, teenijat ja töölisi. 1. XII 1928 aga seisis ülikooli teenistuses ühtekokku 693 isikut.

Pärast neid koondusi tuli 1928. a. sügisel Haridusministeeriumilt ettepanek kaotada veel romaani filoloogia professor, kuid Ülikooli Nõukogu ühemeelse vastuseismise pärast jäi see teostamata. Pealegi ei lubanud elu koondatud õppekohtade juurde jääda, vaid nõudis õpetajaskonnale ometi mõnda väikestki täiendust. Nii loodi 1927. a. Õigusteaduskonda 1 määralise abi-õppejõu, kriminalistika õpetaja, koht ja kogu ülikooli tarviduste jaoks 1928. a. muusikaõpetaja amet, mis kuuluvuse mõttes Filosoofiateaduskonna juurde on arvatud. Käesoleva aasta alul asutati ülikooli juurde Rootsi riigi kulul Ülikooli Seaduse § 9 põhjal rootsi keele ja kirjanduse professor, mis aga veel täitmist ootab. Päevakorral seisab ja ootab lahendust tehnikateaduskonna avamine ülikooli juurde, mis 1927. a. detsembris algatati ja kõige lähemas ühenduses on Tallinna Tehnikumi kui tehnilise ülikooli saatuse otsustamisega.

22. Õppejõud ja nende majanduslik seisukord.

Ülikooli õppekohtade koondamine tabas esijoones kateedreid, mis algusest peale kohaste kandidaatide puuduse pärast tühjad olid seisnud, ja ainult vähemal määral õppetoole, kust nende esindajad olid mitmesugustel põhjustel lahkunud või kus nad isegi veel kohal olid. Et viimased õppekohad pealegi alles tulevikus, kui nad vabanevad, kustutusele pidid tulema, siis ei olnud tarvidust ühenduses kokkutõmbamisega vabastada kedagi ametist, nagu seda mitmesugustes valitsusasutistes paratamatult tehti, vaid õppejõudude kogu võis kohade vähendamisest hoolimata isegi suurened, sest et vakantseks jäi ikkagi veel paarikümne ümber.

Tõsi küll, määraliste teaduslikkude jõudude, professorite ja dotsentide, arvu kahanemine, mida eelpool (pt. 14) konstateerisime, jätkus ka veel 1926. aasta alul, mil 3 ülalmainitud, emerituuri läinud professorit asendas üksi eradotsendist määraliseks õpetajaks tõusnud dots. V. V a d i. Kuid juba sama aasta teisel poolel hakkas uute juurdevool kaotusi ületama, mille tõttu 86 peale langenud kogu 88-le kerkis. Siit edasi moodustas professorite ja dotsentide arv 1927. I p.-a. alul 91, 1927. a. lõpul 92; 1928 I 91, 1928 II p.-a. alul 96; käesoleva 1929. aasta jaanuaris 92, augustis aga jälle 96, s. o. teatavatest võnkumistest hoolimata näitas professorkond järjekindlat juurdekasvu. 1926. a. lahkus 3 professorit: J. Filippov surma läbi, M.

Haltenberger teenistusaja lõpu tõttu ja A. Lipschütz teisalekutsumise tagajärjel. 1927. a. alul astus ametist tervislikel põhjustel prof. E. Schröder, aasta keskel prof. H. Scupin; aasta jooksul surid professorid R. Gutmann ja K. Grass; kutsuti teisale prof. W. Schmied-Kowarzik. Lahkujaid oli seega 5. 1928 jaanuaris läks emerituuri prof. M. J. Eisen ning asusid II semestril oma kodumaale professorid A. R. Cederberg (soomlane) ja S. Loewe (sakslane). 1929 I lahkusid ametist dots. I. Manninen, et Soome tagasi minna, ja prof. A. Sommer, kes 70 aastat vanaks oli saanud, 1. juulil dots. k. t. G. Heinrich. Asemeletulijaid oli 1926. a. 5, ja nimelt erakorraliseks professoriks valitud eradotsent H. Kull, dotsentideks saanud: professor emeritus A. Pridik, kes sinnamaani õppe-ülesandeid oli täitnud, eradotsent E. Saareste ja õiguse õpetaja F. Korssakov, ning dotsendi kohuste täitjaks edutatud õpetaja O. Daniel. 1927. a. astusid teaduskonnakogudesse järgmised 8 õppejõudu: korralised professorid A. Fleisch, D. Grimm ja A. Stender-Petersen, erakorraline professor K. Saarmann, dotsendid A. Tamme Kann ja J. Karlson ning dots. k. t. K. Tagepera (valitud 1926) ja K. Verberg, kellest neljas, viies ja kuues lühemat aega, viimane aga juba paar aastat oli ülikoolis õpetanud (v. pt. 14). 1928. a. seltsisid eelnimetatuile 5 uut õppejõudu: professoritena E. Kuusi Soomest ja O. Seesemann endisest Jurjevi Ülikoolist, dotsentidena senine õppeülesande-täitja J. Nuut ja stipendiaat E. Roots, dotsendi k. täitjana J. Tomberg, kes stipendiaadina aasta varemalt õppetegevust oli alustanud. 1929 II poolaasta aluni valiti korraliseks professoriks riigisakslane G. Barkan, erakorraliseks senine stipendiaat J. Mägist, dotsentideks stipendiaat A. Laas ja õppeülesande-täitja F. Laja, dots. k. täitjaks stip. E. Liik; kokku jällegi viis uut meest. Kõigist 24 juurdetulijast — V. Vadi ühes arvatud — olid 16 ehk 66,7% eestlased ja 8 muulased, lahkujaid 2 eestlased ja 12 muulased. Selle mõjul tõusis eestlaste protsent teaduskonnakogudes 58,9-lt 1925 II 67,7% peale 1929 II p.-a., teiste sõnadega moodustavad eestlased määralistest teaduse õpetajatest praegu natuke üle $\frac{2}{3}$, kuna neid oli alguses $\frac{1}{2}$ nendest. Kõige rohkem lisa tuli seejuures Loomaarsti-teaduskonnale, mis aastate jooksul viimase kui vanema professori kaotades stipendiaatide instituudi kaudu neile järeletulijad kasvatas.

Kuna professuuride ja dotsentuuride täitmine üldiselt ja eriti eesti soost või eesti keelt oskavate õppejõududega 1926—1929 I olgugi järjekindlalt, kuid siiski õige mõõdukas tempos edenes, näitas sellega

võrreldes eradotsentide kaader otse tugevat tõusu. 1926. a. alul oli neid 15. Juurde tulid endistele 1926. a. O. Kuriks ja uuendatud loaga V. Ernits; 1927. a.: K. Lellep, A. Audova, A. Tammekann, Th. Lippmaa, F. Lepp, P. Hansen ja O. Loorits; 1928. a.: prof. emeritus M. J. Eisen, H. Madisson, A. Arrak, J. Rives, E. Krahn, J. Nuut, P. V. Thomson, R. Kleitsmann, E. Markus ja A. Öpik; 1929 I: J. Kopvillem, E. Veinberg ja B. Jürgens. Varemalt valituist astusid, nagu ülal märkisime, määralistele õppekohtadele V. Vadi, H. Kull ja E. Saareste, äsjanimetatuist — A. Tammekann ja J. Nuut. Vane- maist kaotas oma õiguse lugeda S. Stein (1928) ja lahkus vanaduse pärast prof. emer. A. Brandt. Nii oli 1929 II p.-a. alul eradotsente kokku 30. Et kõik juurdetulijad peale ühe olid eestlased, siis kuulus 1929 II 80% eradotsentidest eesti rahvusse ja moodustasid ainult ülejäänud 20% mitmest rahvusest muulased.

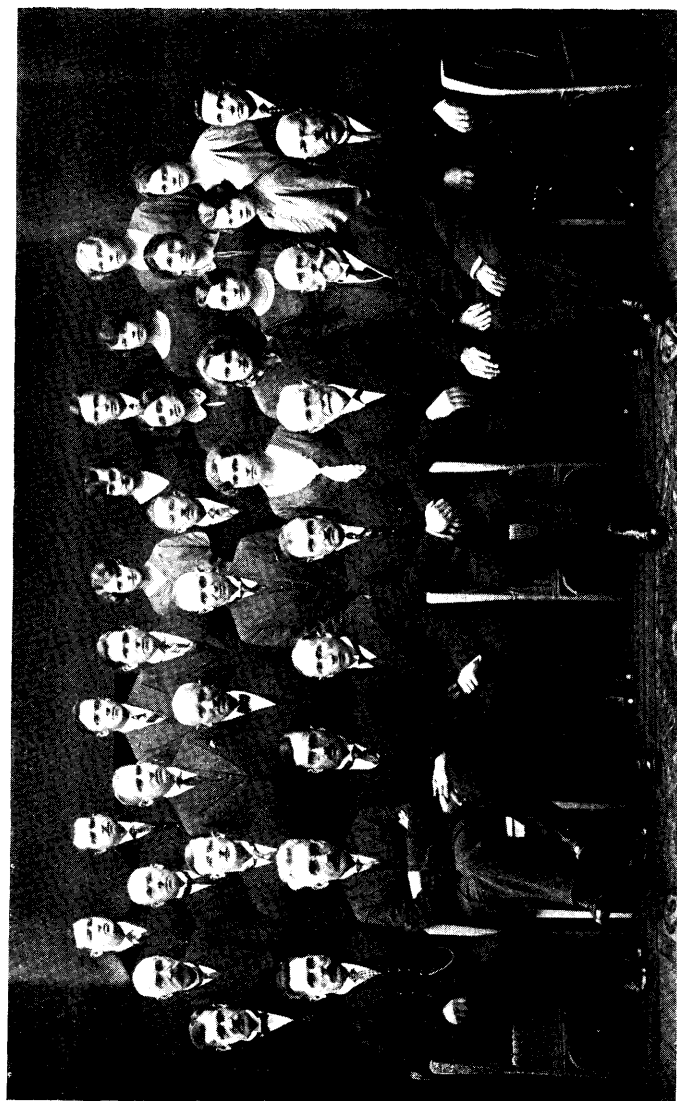
Vähem kui eradotsentide arvu suurenemine paistab silma 1926—1929 I juurdekasv mitmesuguste õppeülesande-täitjate ja ülemääraliste abi-õppejõudude poolest, kellena suur osa ülikooli teaduslikke stipendiaate oma akadeemilist karjääri alustab. Kuid tõelikult on siin $3\frac{1}{2}$ aasta jooksul figureerinud ligikaudu 50 uut nime, kellest aga paljud ainult mööduvalt teatavaid ülesandeid täitsid, või siit edasi sammusid eradotsentuurile ja määralistele kateedritele, mille tagajärjel nad 1929 II p.-a. loengute kavas endisel alusel enam ei esine. Nii õpetasid ajutistel ülesannetel: prof. Bragon Bey Türgimaalt (1926 I), K. Duhmberg, M. Härms, J. Kark, E. Kilksen, N. Köstner, E. Käer, A. Luha, A. Mieler, ameeriklane S. A. Nock, H. Paris, prof. A. Topman (1929 I), K. Zolk jt., said eradotsentideks või siirdusid kindlamale õppetegevusele A. Audova, J. Karlson, A. Laas, F. Laja, E. Liik, E. Markus, K. Saarmann, A. Tammekann, J. Tomberg, ja töötavad praegu õppeülesande-täitjaina ning ajutiste ülemääraliste abi-õppejõududena endised stipendiaadid: T. Kliimann, A. Koort, H. Kruus, H. Moora (1927. a. peale), E. Ein, N. Kaasik, L. Leesment, A. Oras, A. Öpik (1928), P. Reim (1929) jt. Viimaks kuulub sellesse õppejõudude kategooriasse rida isikuid, kes mitmesugustel teistel eeldustel ja alustel ülesandeid saanud, nagu eesti keeli lugev prantslane L. Villecourt, Raamatukogu juhataja F. Puksov, K. Loskit (1926), J. Grimm, E. Kant, J. Mets, J. Semper (1928), A. Käsebier, V. Meder, E. Päss jt. Lahkunud on siit liigist surma läbi varemalt (ptk. 14) mainitud õppe-

ülesande-täitjad J. Rumma (1926) ja J. Arro (1928). Kõrvutades 1926 II p.-a. ja 1929 II p.-a. näeme, et arvesse tuleva trienniumi alul oli mitmesuguseid õppeülesande-täitjaid 18, lõpul aga selle nime all 16 ja ülemääraliste abi-õppejõududena 10, kokku 26, nende hulgas muulasi 1926 — 4 (22,2%), 1929 — 3 (11,5%).

Mis puutub isikute vahetusse lektori-, prosektori- ja eriainete õpetajate kohtadel, siis valiti 1926 teiseks eesti keele lektoriks J. A a v i k, vanade keelte teiseks lektoriks K. W i l h e l m s o n. Rootsi keele lektoriks tuli sügisel 1926 üheks aastaks K. A. E r i k s o n, tema asemele järgneval sügisesemestril praegune lektor N. H. L i n d - b e r g. 1928. a. suvel läks tagasi kodumaale ungari keele lektor E. V i r á n y i. 1929 kevadel suri saksa keele lektor F. Bettac. Prosektori kohuseid täitis anatoomia alal 1926—1928 R. V i l l e m s. 1928 sügisel astusid kehakasvatuse-instituudi avamisel tegevusse eriainete õpetajaina kehakasvatuse praktika alal neuu A. H i n d b e r g, A. K a - l a m e e s ja E. R o s e n b l a t t. Samal ajal sai ülikooli muusika-õpetajaks A. K a r a f i n.

Kokku võttes kõik määralsed ja ülemääralsed abi-õppejõud ja eradotsendid, saame neid 1926 II 49, neist 30 ehk 61,2% eestlasi, 1929 II aga 75, neist 56 ehk 74,7% eestlasi. Neist õpetasid eesti keeli 1929 II 65 ehk 85,5%, muudes keeltes 14,5%, kuna professoritest ja dotsentidest samal ajal õpetusel tarvitas eesti keelt 73 ehk 75%, ülejääv osa teisi keeli. Seega näitavad aastad 1926—1929 ülikooli õppekeele suhtes silmanähtavat edu eesti keele kasuks.

Seda edu võib suurelt osalt kirjutada teaduslikkude stipendiaatide instituudi arengu arvele, millele 1926. a. juurde tuli veel n. n. diploomitud edasiõppijate korraldus. Siia arvatakse niisugused teaduslikud edasipüüdjad, kes, täites nii andekuse kui ka hoole suhtes stipendiaatidele seatud nõudmisi, omal kulul edasi õpivad, kasutades seejuures Ülikooli Raamatukogu ja muid õppeasutusi. 1926. a. lõpul oli kodumaal õppivaid stipendiaate 14, välismail õppivaid 10, diploomitud edasiõppijaid 3 või 5, kui viimaste hulka arvata ka kaks ülikooli juurde teaduslikuks edasiõppimiseks stipendiaatide õigustega, kuid ilma abirahata jäetud isikut. Sellest arvust (kokku 29) tõusis 1927. aasta oma 10 kodumaa- ja 13 välismaa-stipendiaadiga, 8 diploomitud edasiõppija ja 4 ülikooli juurde jäetuga, s. o. kokku 35 edasipüüdjaga veel kõrgemale. 1928. aasta aga näitas juba väikest tagasiminekut, mille kohta järeldusi teha varane. Siis õppis kodumaal 8 ja välismail 8 stipendiaati, oli diploomitud edasiõppijaid 10 ja ülikooli juurde jäetuid 1, kõiki kokku 27. Peale selle said neil aastail

Ülikooli ametkond.

I r i d a (alt, pahemalt): K. Wilhelmson, K. Laagus, F. Lambert, prorektor prof. H. Jaakson, rektor prof. J. Käpp, prorektor prof. H. Koppel, H. Laht, A. Bock; II r i d a: S. Tiisik, P. Neudeck, A. Aerts, A. Ernits, S. Grünthal, S. Jøder, G. Peep, M. Liblik, R. Lõva; III r i d a: K. Kuhlberg, K. Sukka, A. Simm, K. Protsin, J. Sokka, A. Kurg, B. Koch, L. Kolga; IV r i d a: E. Jämsus, J. Wirta, L. Kurg, H. Mekkart, E. Leesment, W. Koptus, M. Koel, M. Nät.

toetust edasitöötamiseks paar noormeest Rockefeller Foundation'ilt ja viibisid Prantsuse valitsuse stipendiumide abil, mida Prantsuse Instituut meie ülikooli juures vahendas, Prantsusmaal à 5 kuud 9, terve aasta 1 edasiõppija.

Ülikooli õppejõudude palgaoludesse tõi 1. aprill 1927 juba õige vajalikuks saanud paranduse, kui uue seaduse järele tõsteti tasu korralistele professoritele 35 000, erakorralistele professoritele ja prof. k. t. 30 000, dotsentidele 26 000, dotsendi k. t. 22 000 marga peale. Prosektorid, õpetatud aednik, astronoom-observaator hakkasid nüüd saada 18 500, eriainete õpetajad 17 000, lektorid 12 000 mk. kuus; viimastele antakse iga 6-tunninormist üle mineva tunni eest lisatasu. Dekaanide tunninorm vähendati 5-le ja makstakse neile 1 tunni eest üle selle normi lisatasu. Samuti võimaldati maksta professoritele, kes üle 8 tunni õpetavad, lisatasu ülikooli erisummadest. Välismaalastele lubab seadus anda peale siiakolimise kulude ka toetust tagasisõiduks 3 kuu palga suuruses. Neile aga välismaalastest, kellele sinna maani anti 30% lisatasu, maksetakse puuduv vahe senise tasu ja seaduses ettenähtud normide vahel niikaua, kuni normaaltasu ühes lisadega tõusnud nende praegu saadava tasuni.

Uus palgaseadus teeb vahet ka mitmesuguste õppe-ülesannete vahel, lubades kõrgemat tasu (17 000—30 000 marka) semestris tundide eest, mis täidetakse vabal või osalt vabal õppetoolil või sunduslikes aineis, kui tundide eest, mis ei ole määralise õppejõu kohustuslikeks õppeaineiks (17 000—20 000). Ka didaktilis-metoodilise seminari palgad, mis sinna maani eelarvega olid fikseeritud, võeti seekord seadusesse ⁴⁵⁾.

Vanaduselisad, mida ülikool soovis, jäid seekord veel arvestamata ja määrati alles 28. II 1929 Riigikogu poolt vastuvõetud riigiteenistuse vanuse tasu seaduses. Selle järele antakse ülikooli õppejõududele ühes riigiametnikkudega 5 iga kolme aasta järele tõusvat vanaduselisa, 4-dast kuni 15. aastani ja siit edasi. Need lisad moodustavad üksikult umbes 3%, kokku aga kuni 16% põhipalgast, mille tõttu korraline professor saab palka juurde näiteks 3-aastase teenistuse järele 10,50 kr., 15 aasta järele 52,50 kr. kuus, erakorraline professor 9,70—48,50 kr., dotsent 8,20—41,00 kr., dotsendi k. t. 7,20 kuni 36,00 kr. jne.

⁴⁵⁾ Vt. „Riigi Teat.“ 26. IV 1927 nr. 39.

23. Õpetus, õppeasutised ja üliõpilased.

Õpetuse suhtes maksid 1926—1929 I suuremalt osalt varemini väljatöötatud õppekavad. Uued, mis välja anti, põhjenevad enamasti endistel alustel. Suuremaid lahkuminekuid vanemaist esitavad Arstiteaduskonna uus õppekava ja eksamikord, farmaatsia õppekavad (mõlemad 1926) ja Matemaatika-loodusteaduskonna õppekavad (1928). Esimene pikendab õppimise Arstiteaduskonnas 6 aastale, kusjuures 11. ja 12. poolaasta puhtpraktilist ilmet kannavad ja lõppeksamid mitte enam koondatud ei ole 11. semestrile, vaid peetakse poolaastate alul ja lõpul kahes suuremas rühmas. Samuti pikendab farmaatsia õppekava stuudiumi, jaotades ta 8 semestrile. Matemaatika-loodusteaduskonna kava aga kitsendab võrreldes endisega valikuvõimaluse, sest ta juhib õppimise 3 harule (matemaatilised teadused, keemia ja loodusteadused) ja jätab seejuures valitavaks ainult üksikud ained. Muud teaduskondade õppekorraldused, nagu Loomaarsti-teaduskonna uued määrused eksamite kohta, Usuteaduskonna õppekava ja eksamitekord (1926), Õigusteaduskonna täiendavad eksamimäärused (1927), Filosoofiateaduskonna uued õppekavad (1928) ja Põllumajandus-teaduskonna magistriastme omandamise kord ja eksamikava agronoomia-osakonnas (dets. 1928), toovad peamiselt mitmesuguseid parandusi ja muudatusi endisesse korda. Üks iseloomulikum neist, mis on tingitud üliõpilaste suurest arvust ja sagedasti järelemõtlemata ilmumisest ning ülesandmisest eksamitele ja mille Matemaatika-loodusteaduskonna eksamikord tõi juba 1923, esineb nüüd peaaegu kõigis eelnimetatud määrustes ja kordades. See on nimelt, et üliõpilane, kes 3 korda samas aines eksamil läbi kukub, kaotab õiguse oma õppimist valitud alal jätkata. Suurem osa teaduskondi loeb seejuures eksami mitteõiendamiseks ka ilmumatajäämist, s. t. seda, kui keegi ennast üles on andnud, kuid ei ole lasknud õigel ajal nime eksamineeritavate kirjast kustutada. Õigusteaduskonna täiendavad määrused panevad peale selle maksmata seni puudunud sanktsioonid nende kohta, kes nõutavat 2 eksamit aasta jooksul ei tee: selle tagajärjel kaotatakse õppeaasta. Kes kahe aasta jooksul ühtegi eksamit ei õienda, kaotab õiguse teaduskonnas edasi õppida.

Nende eksamitegemise kitsendustega ühel joonel liigub ka Ülikooli Nõukogu määrus, et ladina keele eeleksam tuleb neis teaduskondades, kus seda nõutakse, teha enne kõiki teisi (1927), ja Ülikooli Valitsuse poolt nende üliõpilaste eksmatrikuleerimine, kes ei täida

ülal (§ 17) mainitud nõudmist, et ladina keele eksam 2 aasta jook-sul tuleb teha.

Õpetusele toeks loodi kõnesolevail aastail ka veel üksikuid uusi asutisi. Kuid see sündis nüüd kindla korra järele, mille Ülik. Sead. § 10 ette kirjutas: vastava teaduskonna ettepanek tuli nõukogus otsus-tamisele ja saadeti pärast seda haridusministrile kinnitamiseks. Nii tekkis 1928. aastal Õigusteaduskonna majanduseosakonna tarvidus-tel majandusgeograafia-seminar, Loomaarsti-teaduskonnas hobuse-kasvatuse-, eksterjööri- ja rakendusõpetuse-kabinett ning veistehai-guste-kabinett, Põllumajandus-teaduskonnas väikeloomade kasvatuse kabinett; 1929. a. Õigusteaduskonnas kriminalistikakabinett. Selle kõrval aga läksid mõned avalikud ülesanded ülikooli käest ära, nagu 1928 piima- ja või-analüüsid zoohügieeni-kabineti juures, ja seerumite valmistamine, mis käesoleval aastal üle viidi Tähtvere mõisa, kus vas-tav laboratoorium Tervishoiu Peavalitsuse otsekohele järelevalve all töötab.

Et hoolimata hoonete rohkusest ja suuruselt mitmed asutised ruumide puuduse ja kitsuse pärast ei saanud tarvilikult areneda, siis omandas ülikool 1927. a. Jakobi tän. 4, polikliiniku kõrval, Lentso maja, mis maksis 15 500 krooni. Samal aastal teostati Raadi mõisas katsejaamade vegetatsioonihoonde ehitus 12 000 krooni eest ja alus-tati pikkade kaalumiste järele Raamatukogu ruumide laiendustöid Toomi varemeis, mis 87 500 kr. eest ettevõtja kätte anti. Juba vene ajal oldi ammu teadlik praeguste Raamatukogu ruumide eba-ots-tarbekohasusest, kitsusest ja tulekardetavusest. Nüüd, kus kogu uute ostude ja laialise väljaannete vahetuse tõttu välismaa-ülikoolidega ja teadusasutistega iga aasta tuhandete köidete võrt kasvas (vt. Raamatuk. aruanne), ei leitud viimaks nende paigutamiseks ruumi. Puu-dusid ka lugemisruumid rohkearvulisele üliõpilase-perele, kes pealegi järjest enam väljakujunevate seminarharjutuste pärast suuremal mää-ral kirjandust kogus eneses peab tarvitama. Uue juurdeehitusega loodetakse väärtuslikumad raamatud tulekindlalt ära mahutada ja umbes 80—100 üliõpilase jaoks lugemisruumi võita.

Suureks laienduseks ülikooli õpetusele kujunes Arstiteaduskonna kehalise kasvatuse instituut, mis 1928. a. sügisel 36 üliõpilasega käima pandi ja millel ülesandeks valmistada võimlemisõpetajaid, spordi-instruktooreid ja muid füüsilise kasvatuse juhte. Esialgsete õppekavade järele, mis Ülikooli Nõukogu sama aasta oktoobris heaks kiitis, kestab õpetus siin 2 aastat, kuid kavatsus on teda pikendada 3 aastale. Instituudi tarveteks alustati 1928 suvel endise maneeži

varemeile Jakobi ja Lutsu tänava nurgal suurema võimla ehitust, mis 150 000 krooni ümber maksma läheb. Hoone valmib käesoleva aasta lõpuks.

Üldse näib akadeemiline töö 1926. a. peale intensiivsemaks muutunud olevat. Seda tõendab lõpetajate arv, mis püsis üle 300, akadeemiliste kraadide omandamise sagenemine ja auhinna-tööde rohkenemine. Magistriastme omandas aastail 1926—1929 I Usuteaduskonnas 6, Õigusteaduskonnas 4, rohuteaduse-osakonnas 30, Filosoofiateaduskonnas 38, Matemaatika-loodusteaduskonnas 34, Põllumajandus-teaduskonnas 5, kokku 116 (1920—1925: 82). Doktoriasse tõsteti 30 isikut: Õigusteaduskonnas 1, Arstiteaduskonnas ühes rohuteaduse-osakonnaga 14, Filosoofiateaduskonnas 3, Matemaatika-loodusteaduskonnas 6, Loomaarsti-teaduskonnas 2, Põllumajandus-teaduskonnas 4. Auhindu jagati 1. XII 1926 29 üliõpilasele, neist esimesi 15, teisi 11, kolmandaid 3; 1. XII 1928 31 auhinda, nende hulgas esimesi 16, teisi 9 ja kolmandaid 6. 11. XII 1928 suurendati uute määrustega esimene auhind 100, teine 60 kroonile ja määrati ka kolmanda eest endise kiituskirja asemele rahaline tasu 30 krooni suuruses.

Ka professorite ja nooremate ülikooli õpetajate ja abijõudude teaduslik looming näitab, „Ülikooli Toimetuste“ ja muude ülikooliga ühenduses seisvate väljaannete järele otsustades, tõusvat edu. Mööda minnes aga olgu tähendatud, et „Toimetuste“ tiitlilehel ülikooli ladina-keelne nimetus ei ole enam „Universitas Dorpatensis“, vaid vastavalt nõukogu otsusele 8. V 1926 „Universitas Tartuensis (Dorpatensis)“.

Mis puutub üliõpilastesse, siis suurenes nende kogu võrreldes 1925. aastaga veel paarisaja võrra. 1926 saavutati maksimaalne sis-seastujate arv — 1 400, mille tõttu septembris ü l e 5 0 0 0 ü l i õ p i - l a s e nimekirjas seisis. Pärast sügisest eksmatrikuleerimist jäi 1. detsembriks siiski 4 651 üliõpilast (3 342 meest ja 1 309 naist), 66 rohuteaduse kuulajat ja 9 vabakuulajat, kokku 4 726 õ p p i j a t. Siit peale hakkab aga juba teatav tagasiminekuks, mis on põhjustatud ühelt poolt vähenenud juurdetulijate arvust, teiselt poolt lahkumisjuhtumite rohkenemisest enne stuudiumi lõpetust. 1927 immatrikuleerus nähtavasti uue väeteenistus-seaduse mõjul, mis sõjaväe-kohustuse täitmise suhtes antavaid pikendusvõimalusi tunduvalt kitsendas, 1 044; 1928 küll jälle enam, ja nimelt 1 222, kuid ometi mitte nii palju, et juurdevool äravoolu oleks suutnud kompenseerida. Sest peale lõpetajate jäi ülikoolist mitmesugustel põhjustel eemale enne kursuse lõpetamist

seninägematu hulk: 1 198 (807 m., 391 n.), 1928 — 1 126. Selle tagajärjel kuulus 1. XII 1928 ülikooli nimekirja 4 043 üliõpilast (2 813 m. ja 1 230 n.).

Et see arv ometi — ka viimselt mainitud määral — ülikooli töövõimaluste ja õppejõudude kogu kohta liiga suur tundus olevat, siis kerkis vastuvõtmise piiramise küsimus mitut puhku päevakorrale ja ei ole akadeemilistest ringkondadest ega seltskonnast ka tänapäev jutuainena mitte kadunud. Pärast nurjunud katseid kevadel 1924 võistluseksameid sisse seada tõsteti asi uuesti esile 1926. a. kevadel — seekord Õigus-, Arsti-, Filosoofia- ja Matemaatika-loodusteaduskonna poolt — ja leiti Ülikooli Nõukogus ühemeelselt, et praegune üliõpilaste arv ei ole meie riigi tarviduste jaoks normaalne, ja et ülikool ei saa käesoleva üliõpilaste arvu juures oma ülesandeid küllalt täielikult täita. Ülikooli Valitsuse liikmeist loodi komisjon, kes pidi järgneval poolaastal esitama põhjendatud ettepaneku selle kohta, kuidas ülikooli astujate arvu reguleerida. See otsus tehti haridusministrile teatavaks.

Et ka Vabariigi Valitsuses ülikooli erisummade eelarve kinnitamisel kõnet oli piiramisest ja rahaminister selleks soovitas õppemaksu kõrgendada, siis arutati sügisel küsimust Ülikooli Valitsuses ühes Haridusministeeriumi esindaja, direktor G. Ney'ga, õige põhjalikult, kuid jõuti otsusele, et õppemaksu tõstmine ei ole kohane abinõu selle lahenduseks. Järgneval kevadel, maikuus 1927, kiideti heaks nõukogu poolt uued määrad üliõpilaste vastuvõtmise kohta, kus muu seas ette nähti võistluseksamite korraldus juhtumite jaoks, kui mõni teaduskond tahab üliõpilaste arvu piirata. Selle järele pidid võistluseksamid koosnema katsumistest: 1) eesti resp. õpilaste emakeeles, milles üldharidusliku loomuga kirjatöö antakse ja suuliselt eksamineeritakse, 2) esimeses võõrkeeles ja 3) teaduskonna soovil mingis muus aines. Tulemuste paremuse järjekord arvati vastuvõetavate järjekorra kohta kriteeriumiks.

Neil alustel tahtis Õigusteaduskond, kes soovis rohkem seminarele rõhku panema hakata, sügisel 1927 sisseastujate piiriks määrata 150, ja kui soovijaid rohkem, korraldada võistluseksamid eesti keeles, esimeses võõrkeeles ja ajaloos. Kuid Haridusministeerium nõudis mitmes punktis vastuvõtmis-määruste muutmist ja ei pooldanud Õigusteaduskonna kavatsust, arvates, et teaduskond suudab praeguste ruumide juures ka suurema üliõpilaste arvuga oma õppetöö ümberkorraldust teostada ja et säärasest uuendusest kuu aega enne keskkooli õppetöö lõppu oleks pidanud teada olema. Nii jäi

piiramise küsimus sel kujul soiku, seda enam, et sisseastujate arv vähenema hakkas.

Kuid varsti tuli ta esile teisel kujul, kusjuures kogu rõhk langes hoolsamale ülikooli astujate filtreerimisele keskkoolis. Nimelt küsis Haridusministeerium 1928 sügisel ülikoolilt tema arvamust keskkooli lõpetajate ettevalmistuse kohta, mispeale kõik teaduskonnad, mõned õige üksikasjalised vastused andsid, mis Ülikooli Valitsuse poolt kokku võeti (kiri 1. II 1929). Siin selgus, et osa keskkooli lõpetajaid osutub küllaldaselt küpseks ülikooli tööle ja läheb õpinguis normaalselt edasi, kuid teine võrdlemisi suur osa jätab veel rohkesti soovida. Tema nõrkustena toodi ette kõige pealt üldarengu madalat tasapinda, töödistsipliini ja iseseisva intellektuaalse töötamisvõime puudumist, loogilise mõtlemise ja keelelise väljenduse puudulikkust, suuri tühemeid põhiteadmistes. Raskendavalt öeldi mõjuvat ülikooli töösse kehv võõrkeelte valdamine ja muulaste juures pahatihti esinev eesti keele puudulik tundmine. Põhjuseks kõigile neile miinustele peeti keskkooli õppekavade ülekoormatust ja ühe osa juures õpetuse nõrkust ja pealiskaudsust. Seepärast soovitati parandus-abinõudena keskkooli õppekavade revideerimist, selgemat vahetegemist üldhariduslike ja kutselaadiliste keskkoolide vahel, seleksiooni vastuvõtmisel keskkooli ja kindlamat kontrolli selle lõpul, meetodite täiendamist, rühkema tähelepanu pööramist võõrkeeltele jm. Kuid sellega ei olnud küsimus, mille lõplik selgitamine meie hariduspoliitika kujunemisele esmajärgulise tähtsusega, ikkagi veel mitte vastatud ja ootab praegu lahendust.

Kuigi õppemaksu kõrgendamine üliõpilaste arvu reguleerimise seisukohalt poolehoidu ei leidnud, teostati ta 1927 jaanuarist peale teistel kaalutlustel. Nimelt soovis Vabariigi Valitsus, kes, nagu varemini nägime, fiskaalsetest huvidest lähtudes ühelt poolt ülikooli õppekottade koonduse läbi viis, teiselt poolt aga sunnitud oli õppejõudude ja teenijate palkasid kõrgendama, ülikooli enese sissetulekuid tõsta. Ülikool omalt kohalt aga tundis tarvidust kulutada senistest suuremaid summe õppejõudude ettevalmistuseks ja ametis olevate teaduslikeks täiendamiseks, laboratooriumide ja kesk-raamatukogu arendamiseks, uute instituutide sisseseadmiseks, eriliste õppe-ülesannete ja loengute korraldamiseks aineis, kus õppekohti ei ole või kus õppejõud üle koormatud, jm. Seepärast määrati õppemaksuks eesti riiklondusse kuuluvaile üliõpilastele 5 000 mk., võõrastele 10 000 mk. poolaastas, millised normid ka praegu edasi kestavad.

Nagu vastukaaluks sellele tõsteti 1927. aasta eelarves riigisummadest saadavad üliõpilas-abirahad 2 miljonile margale ja suurendati üksikud toetused 18 000, 12 000 ja 8 000 margani aastas. Ja et ka väljastpoolt üksikuid stipendiume juurde asutati, siis võidi näit. 1927. a. kogusummas 4 358 738 marka mitmesuguseid abirahasid välja jagada. Õppemaksust vabastati näit. 1927 I — 973, 1927 II — 846 üliõpilast. Peale selle maksis Haridusministeerium õpperaha sama aasta I p.-a. 243, II p.-a. 203 õppursõduri eest, kelle arv järkjärgult hakkas vähenema.

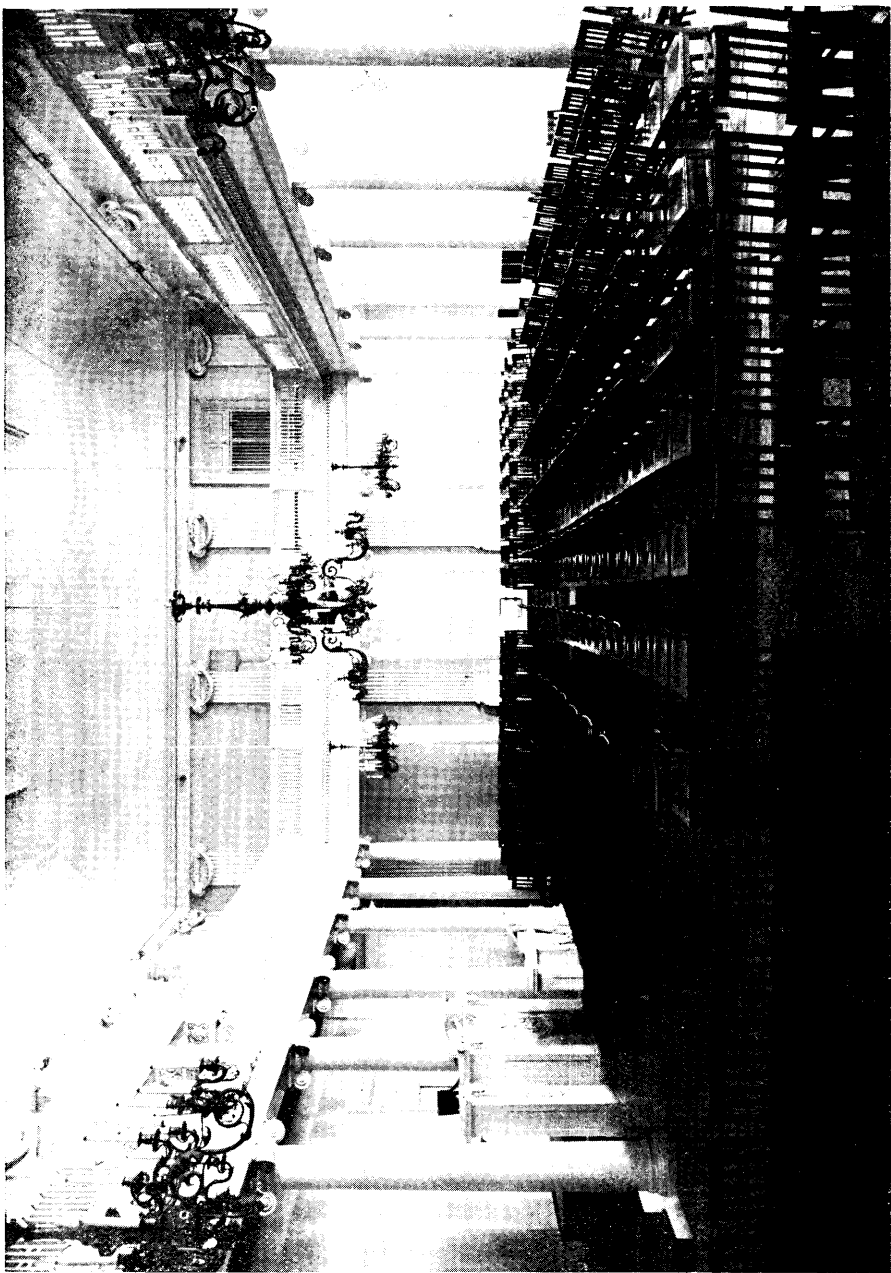
Kuid hoolimata neist soodustustest näib õppemaksu tõstmine üliõpilaste kogu kahanemisse kaasa mõjunud olevat. Sest õpperaha mitteõiendamise pärast eksmatrikuleeritud, keda 1925 I p.-a. oli — olgugi mõne saja võrra vähema üliõpilasarvu juures — 100 ja II p.-a. — 149, osutus 1927 I p.-a. 147, II p.-a. aga juba 259. Ühtlasi tõusis mitmesugustel põhjustel ärajääjate arv, nagu eelpool konstateerisime, harukordselt kõrgele. Võimalik on, et 1927 ja 1928 just üldised tulunduslikud raskused (1927 põud, 1928 vihm) seda äravoolu eesrinnas põhjustasid, kuid kindlasti ei saa õppemaksu kõrgendamist seejuures kõrvale jätta. Sellepärast on arusaadav, et üliõpilaste laenufondi mõte — kas õnnelik või õnnetu, jäägu siinkohal ütlemata — jälle uuesti toetajaid leidis ja et käesoleval aastal vastav seaduse-eelnõu Eesti sotsialistliku töölistepartei rühma poolt Riigikogule esitati.

Ülikooli erisummadele tõi õppemaksu kõrgendamine hoolimata üliõpilaste arvu kahanemisest igatahes teatavat lisa. Sest kui 1926. a. saadi õpperahadest 32 253 600 marka, siis moodustasid need sissetulekud 1927/1928 eelarve-aastal 35 894 850 mk., 1928/1929 — 335 235 krooni. Selle tõttu ei olnud neil aastail tarvidust riigikassa arvel muid kulusid suurendada peale palgakrediitide, vaid võidi neid — kui erakordsed ehituste kulud arvestamata jätame — isegi vähendada. 1928/1929 olid riigikulud ülikoolile küll 1 225 567,55 kr., kuna nad 1926 olid olnud 113 316 913 marka. Kuid seejuures läks palkadeks 1926. a. 74 866 832 mk., 1928/1929 aga 828 764,69 krooni, ja peale selle ehitusteks 71 793,98 kr.; muudeks tarveteks: 1926 — 38 450 000 mk., 1928/1929 aga 325 000 kr., s. o. 59 000 kr. vähem. Täiesti ära jäid 1927/1928 ja 1928/1929 riigisummad remontideks, mis ülikool erisummade varal pidi teostama, kulutades selleks näit. 1928/1929 88 294,10 kr. Ühtekokku anti välja õppemaksudest ja muudest allikatest saadud erisumme 1926. a. 34 704 522 marka, 1928/1929 — 408 285 krooni, kusjuures silmapaistvat kulude suurenemist näeme palkade arvel, mis läksid eeskätt noortele ülemääralis-

tele abi-õppejõududele tasuks, ja kultuuriliste toetuste paragrahvis, kust antakse teaduslikke abirahasid jm. Õppeasutistele anti 1928/1929 toetust riigisummadest 109 884,15 kr., erisummadest 104 090,61 kr. Üliõpilaskond hakkas saama 1926. a. peale Ü. S. § 89 põhjal erisummade eelarve alusel kindlat toetust kuni 5% õppemaksude tuludest.

Lõpuks nimetame, et Ülikooli Nõukogu poolt käesoleval aastal välja töötati määrused üliõpilaste distsiplinaarseis asjus, mis kindlaks teevad rektori ja akadeemilise kohtu alla käivate eksimuste karakteri, kohtu koosseisu, kohtupidamis-korra ja vastavad karistused. Määrused aga ootavad alles kinnitust. Käesoleva aasta kevadel esitati ülikoolile üliõpilaskonna põhikiri, mis Ülik. Seaduse järele nõukogu kinnitusele kuulub. Üliõpilas-organisatsioonide arv seisis haripunktil 1. XII 1927, mil neid oli 99, kuna 1926. a. ja 1928. a. samal kuupäeval neid loeti 95. Juurdekasv võrreldes 1925. a. sündis peamiselt akadeemiliste ühingute ja korporatsioonide arvel, milliseid rohkem kui teisi organisatsioone juurde sigines.

Tagasi vaadates teele, mille käinud ülikool 1. XII 1918 kuni siamaani, võime julgesti ütelda, et need aastad teda tähistele, mis tema uuestiavamisel sihiks seati, õige suurel määral lähemale on viinud. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool on vähemalt välise kuju poolest nüüd niikaugelt valmis, kui teaduste eduga sammu pidav universitas litterarum seda üldse võib olla. Kui e e s t i ülikool aga peab ta veel valmima ja kasvama mõnda aega. Sest meie vajame praegu tihti veel, eriti puhtteoreetilistel aladel, võõraste abi, kelle kaastööd meie teaduste templi ehitusel tahame täiel määral tunnustada. Peame veel pingutusi tegema, et kõik õppetoolid täidetaks teaduslikult täitsa küpsede omade jõududega, ja et võrsuks nii rohkearvuline noorte järeletulijate põlv, et iga vakantsi tekkimisel leiduks asemeleastujaid. On tarvis abinõusid otsida, et teha üliõpilaste tööd viljakamaks, et muuta paljude õpetajate töökoormat normaalsemaks, kes olude sunnil erakordselt on pidanud ja peavad pingutama ning killustuma, ja kõigi õppejõudude töötasu vastavamaks rahuliku teadusliku uurimise nõuetele. Peame küsima, kas on meie meetodid kohased ja meie ajajaotus otstarbekohane, kas vastavad õpperuumid — eriti vanad peahoone auditoriumid, mis ehitatud 120 aasta eest 300 üliõpilasele — praegusele üliõpilas-arvule ja tööviisidele. Edasi ei tohi silmist lasta probleemi, kas peavad meil veel pikalt valitsema endised saksa- ja veneaegse Tartu üliõpilas-

Ülikooli aula.

traditsioonid, või hakkame püüdma üliõpilas-tüübile ja elule, mis kooskõlas meie demokraatlikkude rahvuslikekude paleustega jm.

Ei jõua siin loendada kõiki ülesandeid, mis meid järgnevail aastail ootavad. Siiski veel üks asi: vastus meie kõrgema tehnilise hariduse organiseerimise küsimusele ei luba ennast pikalt edasi lükata ja mitte ainult meie noorsoo ja riigi seisukohalt, vaid ka ülikooli huvides.

24. Pidulikke sündmusi ülikooli elust 1919—1929.

Eelpoolantud ajalooline ülevaade vajab veel täiendust pidulik-kude sündmuste kohta, mille orgaaniline paigutamine kirjeldatud aja-järkude kitsastesse raamidesse raskusi oleks tekitanud. Olgu selle-pärast see siin veel lisaks esitatud.

1. Järjekorraliseks pidulikuks sündmuseks ülikooli elus on olnud iga aasta 1. detsembril ülikooli aastapäev, mida on pühitsetud aktu-sega aulas ja õpetajaskonna, üliõpilaste esinduse ja auhinnaga kroo-nitute ühise õhtuse koosviibimisega üliõpilaskonna ruumides. Mõnda aastat juba korraldab ülikooli kogudus enne aktust ülikooli kirikus päevakohase jumalateenistuse. Aktuse sisu on moodustanud rektori avakõne, teaduslik kõne järjekorras oleva teaduskonna esindaja poolt, tervitused, rektori aruanne ülikooli tegevusest, auhinna-saajate avalikukstegemine ja järgneva aasta auhinna-teemade kuulutamine. Piduliku on kaunistanud üliõpilas-kooride laul. Külaliste keskel on vii-binud enamasti ikka tolleaegne haridusminister. 1921 külastas üli-kooli sel puhul Riigivanem K. Päts.

2. Samuti korraldab ülikool aasta-aastalt Vabariigi aastapäeva puhul 24. veebruaril piduliku koosoleku päevakohaste kõnedega ja üliõpilas-kooride lauluga. Iseäralise pidulikkusega pühitseti 24. II 1928 V a b a r i i g i 10. a a s t a p ä e v a, millest osa võttis Vabariigi Valitsuse esindajana haridusminister dr. A. Mõttus. Sel puhul kuulu-tati ülikooli audoktoriteks eesti silmapaistvamad riigitegelased J. L a i d o n e r, K. P ä t s, O. S t r a n d m a n ja J. T õ n n i s s o n.

3. 14. IX 1921 mälestati pidulikult Itaalia luuletaja D a n t e A l i g h i e r i 600-dat sünnipäeva. Aktusest võttis muude külaliste hulgas osa ka Itaalia chargé d'affaires hra Paolo Brenna.

4. 12. III 1922 võttis ülikool pidulikult vastu G u s t a v A d o l f i p i l d i, mille Stokholmi kodanikud, eeskätt riigitegelased, ja Upsala, Lundi, Stokholmi ning Göteborgi ülikoolide professorid ja üliõpila-sed Tartu Ülikoolile annetasid. Annetuse üleandjaks oli prof. J. Bergman Rootsist, kes tol ajal Tartu Ülikoolis teotses.

5. 3. V 1923 pühitseti kohase solemniteediga kuulsa prantsuse bakterioloogi L o u i s P a s t e u r'i 100-dat sünnipäeva.

6. 23. V 1925 külastasid ülikooli E. V. Riigivanem J. J a a k - s o n ja Soome Vabariigi President dr. L. K. R e l a n d e r. Sel puhul peeti aulas aktus, kus südamlikke sõprus- ja tervitusavaldusi vahetati.

7. Ülikooli aastapäeval 1925 võttis esimene valitud ülikooli rektor prof. H. K o p p e l haridusminister H. B. R a h a m ä e l t oma ameti vastu ja esines lahkumise puhul kõnega kuraator P. P õ l d. Haridusminister andis sel puhul ülikoolile üle ministeeriumi nimel kunstnik P. Raua maalitud kuraator P. Põllu ja kunstnik N. Triigi maalitud rektor H. Koppel'i portree.

8. 18.—29. VII 1926 peeti ülikooli aulas ja mitmesugustes ülikooli ruumides XII p õ h j a m a a d e k a r s k u s k o n g r e s s i ja XVIII rahvusvahelist alkoholismivastast k o n g r e s s i, mis oli esimene üleilmlik kokkutulek Eesti Vabariigi pinnal. Osavõtjaid oli 273 Eestist ja 254 välismailt, 25 riigist.

9. Kongressi viimasel päeval, 29. juulil, külastas ülikooli U n - g a r i p a r l a m e n d i d e l e g a t s i o o n.

10. 1926. a. külastas ülikooli ka P o o l a p a r l a m e n d i d e l e g a t s i o o n.

11. 21. V 1927 külastas ülikooli L e e d u ü l i k o o l i p r o f e s s o r i t e ja üliõpilaste delegatsioon.

12. 26. V 1927 oli ülikooli külalisteks kogu L ä t i ü l i k o o l i professoreid ja üliõpilasi.

13. 27 VI 1928 avati ülikooli kiriku kõrval oleval platsil Tartu Ülikooli asutaja G u s t a v A d o l f i m ä l e s t u s s a m m a s, mille annetas Rootsi-Eesti Ühing eesotsas E. V. kindralkonsuliga Rootsis, J. Fagraeus'ega, ja B. A. Holmgren'iga. Samba avamise pidustustest võtsid osa Eesti Riigivanem J. Tõnisson, Rootsi kuninga asemik peapiiskopp N. Söderblom, Eesti haridusminister A. Mõttus, välisminister H. Rebane, Rootsi saadik Balti riikides Undén, mitmed diplomaadid, mitukümmend Rootsi-Eesti Ühingu liiget Stokholmist, „De Svenske“ meeskoor jt.

14. Ülikooli aastapäeval 1. XII 1928 anti esimest korda pidulikult üle diplomid audoktoritele. Peale Vabariigi 10. aastapäeva puhul valitud audoktorite kuulutati sel korral ülikooli kõrgema tunnustuse osalisteks Eesti loomaarstide Nestor professor emeritus W. G u t m a n n, kauaaegne rektor prof. H. K o p p e l ja Rootsi peapiiskopp N. S ö d e r b l o m.

Peeter Põld.

Statistilisi andmeid.

Õppejõud, assistendid ja muud abijõud 1. XII 1919 — 1. XII 1928.

Tabel I.

A e g	Teaduste õpetajad								Abi-õppejõud					
	määralsised						ülemääralsised		määralsised			ülemääralsised		
	professorid	korral. prof.	erak. prof.	prof. k. t.	dotsendid	dots. k. t.	õppeülesandetahtjad	eradotsendid	prosektorid	astr.-observervaator	erilainete õpetajad	lektorid	kõik muud abi-õppejõud	K o k k u
1. XII 1919	29	—	—	14	11	3	1	8	1	—	3	4	—	74
1. XII 1920	41	—	—	16	13	3	5	12	1	—	4	8	—	103
1. XII 1921	51	—	—	17	13	10	6	9	2	—	4	7	—	119
1. XII 1922	48	—	—	17	16	11	6	13	3	1	2	8	2	127
1. XII 1923	50	—	—	15	18	8	13	10	3	1	2	7	2	129
1. XII 1924	—	53	19	—	13	6	12	13	3	1	2	8	2	132
1. XII 1925	—	50	16	—	16	8	9	14	3	1	3	7	11	138
1. XII 1926	—	50	15	2	13	9	23	12	3	1	2	11	1	142
1. XII 1927	—	52	14	2	15	10	20	18	3	1	1	10	3	149
1. XII 1928	—	53	13	2	20	6	23	25	3	1	7	9	8	170

Tabel II.

A e g	Van. assist. ja van. ass. k. t.	Noor. assist. ja noor. ass. k. t.	Pasteur'i jaama arst	Õpetatud aednik	Vabatahtl. assist.	Apteegi juhataja	Apteegi juhataja abi	Meteor. inspektor.	Sünoptik	Vaatlejad	Konservuaatorid	Röntgenoloog	Raamatukogu korraldaja	Abijõud	K o k k u	Tab. I ja II kokku
1. XII 1919	14	13	1	—	—	1	2	—	—	2	—	—	—	—	33	107
1. XII 1920	16	26	1	1	—	1	2	1	2	3	—	—	—	1	54	157
1. XII 1921	22	41	1	1	4	1	2	1	2	3	—	—	1	8	87	206
1. XII 1922	26	47	1	1	—	1	1	1	2	3	—	—	—	7	90	217
1. XII 1923	31	49	1	1	—	1	1	1	2	3	2	1	—	14	107	236
1. XII 1924	32	50	1	1	3	1	1	1	2	3	2	1	4	16	118	250
1. XII 1925	31	55	1	1	1	1	1	1	1	3	2	1	4	22	125	263
1. XII 1926	29	61	1	1	—	1	1	1	1	3	2	1	4	28	134	276
1. XII 1927	26	63	1	1	—	1	1	1	1	3	2	1	5	26	132	281
1. XII 1928	26	61	1	1	—	1	1	1	2	3	2	1	5	30	135	305

Ülikoolis õppijate arv 1919. — 1929. a.

1. Üldarvud.

A e g	Üliõpilased			Rohuteaduse kuulajad			Vabakuulajad			Ü l d s e		
	Mees-	Nais-	Kokku	M.	N.	Kokku	M.	N.	Kokku	M.	N.	Kokku
1. XII 1919	196	151	347	4	3	7	33	30	63	233	184	417
1. XII 1920	1203	368	1571	33	2	35	146	89	235	1382	459	1841
1. XII 1921	1827	644	2471	53	3	56	174	130	304	2054	777	2831
1. XII 1922	2200	915	3115	60	4	64	138	83	221	2398	1002	3400
1. XII 1923	2730	1177	3907	66	12	78	136	57	193	2932	1246	4178
1. XII 1924	3085	1258	4343	58	13	71	58	25	83	3201	1296	4497
1. XII 1925	3250	1275	4525	56	13	69	11	12	23	3317	1300	4617
1. XII 1926	3342	1309	4651	50	16	66	6	3	9	3398	1328	4726
1. XII 1927	3037	1171	4208	40	10	50	2	1	3	3079	1182	4261
1. XII 1928	2786	1222	4008	27	8	35	4	1	5	2817	1231	4048
1. VI 1929	2565	1167	3732	21	7	28	6	1	7	2592	1175	3767

2. Suhtarvud (‰).

	*)			*)			*)					
1. XII 1919	56,5	43,5	83,2	57,1	42,9	1,7	52,4	47,6	15,1	55,9	44,1	100
1. XII 1920	76,6	23,4	85,3	94,3	5,7	1,9	62,1	37,9	12,8	75,1	24,9	100
1. XII 1921	73,9	26,1	87,3	94,6	5,4	2,0	57,2	42,8	10,7	72,6	27,4	100
1. XII 1922	70,6	29,4	91,6	93,7	6,3	1,9	62,4	37,6	6,5	70,5	29,5	100
1. XII 1923	69,9	30,1	93,5	84,6	15,4	1,9	70,5	29,5	4,6	70,2	29,8	100
1. XII 1924	71,0	29,0	96,6	81,7	18,3	1,6	69,9	30,1	1,8	71,2	28,8	100
1. XII 1925	71,8	28,2	98,0	81,2	18,8	1,5	47,8	52,2	0,5	71,8	28,2	100
1. XII 1926	71,9	28,1	98,4	75,8	24,2	1,4	66,7	33,3	0,2	71,9	28,1	100
1. XII 1927	72,2	27,8	98,7	80,0	20,0	1,2	66,7	33,3	0,1	72,3	27,7	100
1. XII 1928	69,5	30,5	99,0	77,1	22,9	0,9	80,0	20,0	0,1	69,6	30,4	100
1. VI 1929	68,7	31,3	99,1	75,0	25,0	0,7	85,7	14,3	0,2	68,8	31,2	100

*) Ülikoolis õppijate üldarvust.

Üliõpilaste ja rohuteaduse kuulajate arvuline liikumine 1919.—1929. a.

A e g	Oli õppeaasta alul		Sisse astunud		L a h k u n u d						Oli õppeaasta lõpul							
	M. N. Kokku		M. N. Kokku		Enne kursuse lõpetamist		Kursuse lõpetanud		K o k k u		M. N. Kokku							
					M. N. Kokku		M. N. Kokku		M. N. Kokku									
1. XII 1919 — 1. XII 1920	200	154	354	1129	262	1391	85	46	131	8	—	8	93	46	139	1236	370	1606
1. XII 1920 — 1. XII 1921	1236	370	1606	946	374	1320	245	97	342	57	—	57	302	97	399	1880	647	2527
1. XII 1921 — 1. XII 1922	1880	647	2527	748	402	1150	271	126	397	97	4	111	368	130	498	2260	919	3179
1. XII 1922 — 1. XII 1923	2260	919	3179	910	459	1369	270	165	435	104	24	128	374	189	563	2796	1189	3985
1. XII 1923 — 1. XII 1924	2796	1189	3985	885	362	1247	359	244	603	179	36	215	538	280	818	3143	1271	4414
1. XII 1924 — 1. XII 1925	3143	1271	4414	868	352	1220	454	266	720	251	69	320	705	335	1040	3306	1288	4594
1. XII 1925 — 1. XII 1926	3306	1288	4594	1018	382	1400	652	275	927	280	70	350	932	345	1277	3392	1325	4717
1. XII 1926 — 1. XII 1927	3392	1325	4717	727	317	1044	807	391	1198	235	70	305	1042	461	1503	3077	1181	4258
1. XII 1927 — 1. XII 1928	3077	1181	4258	785	437	1222	815	311	1126	234	77	311	1049	388	1437	2813	1230	4043
1. XII 1928 — 1. VI 1929	2813	1230	4043	260	89	349	390	121	511	97	24	121	487	145	632	2586	1174	3760 ¹⁾
K o k k u	—	—	—	8276	3436	11712	4348	2042	6390	1542	374	1916	5890	2416	8306	—	—	—

1) Oli I. VI 1929. a.

Üliõpilaste arv teaduskonnades

1. 1

Teaduskonnad	1. XII 1919			1. XII 1920			1. XII 1921			1. XII 1922			1. XII 1923	
	Mees-	Nais-	Kokku	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.
Usuteaduskond . . .	—	—	—	34	2	36	45	3	48	51	7	58	63	7
Õigusteaduskond (ühes majandustead.-osak.)	—	—	—	349	50	399	719	167	886	1025	274	1299	1412	350
Arstiteaduskond (ühes rohut.-ja kehaksv.-os.)	63	55	118	356	124	480	390	168	558	330	187	517	338	212
Filosoofiateaduskond .	19	41	60	46	96	142	79	160	239	109	250	359	159	379
Mat.-loodusteaduskond (ühes keemia-osak.)	74	40	114	272	69	341	340	109	449	382	151	533	428	190
Loomaarsti-teaduskond	3	2	5	15	2	17	45	2	47	59	6	65	70	6
Põllumajandus-teadusk. (ühes metsaasj.-os.)	37	13	50	131	25	156	209	35	244	244	40	284	260	33
KOKKU	196	151	347	1203	368	1571	1827	644	2471	2200	915	3115	2730	1177

2. S

Usuteaduskond . . .	—	—	—	2,8	0,5	2,3	2,5	0,5	1,9	2,3	0,8	1,9	2,3	0,6
Õigusteaduskond (ühes majandustead.-osak.)	—	—	—	29,0	13,6	25,4	39,3	25,9	35,8	46,6	29,9	41,7	51,7	29,7
Arstiteaduskond (ühes rohut.-ja kehaksv.-os.)	32,1	36,4	34,0	29,6	33,7	30,6	21,4	26,1	22,6	15,0	20,4	16,6	12,4	18,0
Filosoofiateaduskond .	9,7	27,2	17,3	3,9	26,1	9,0	4,3	24,9	9,7	4,9	27,3	11,5	5,8	32,2
Mat.-loodusteaduskond (ühes keemia-osak.)	37,8	26,5	32,9	22,6	18,8	21,7	18,6	16,9	18,2	17,4	16,5	17,1	15,7	16,2
Loomaarsti-teaduskond	1,5	1,3	1,4	1,2	0,5	1,1	2,5	0,3	1,9	2,7	0,7	2,1	2,6	0,5
Põllumajandus-teadusk. (ühes metsaasj.-os.)	18,9	8,6	14,4	10,9	6,8	9,9	11,4	5,4	9,9	11,1	4,4	9,1	9,5	2,8
KOKKU	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

1) Rohuteaduse kuulajad siin arvestamata.

u d.

ud (%).[illegible]

Üliõpilaste jaotus rahvuse järel 1919.—1929. a.¹⁾

Rahvus	1. Ü l d a r v u d.										
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929 ²⁾
Eestlased . . .	312	1274	1967	2507	3225	3545	3691	3850	3469	3295	3076
Sakslased . . .	12	127	208	234	248	300	309	273	267	255	239
Venelased . . .	13	63	118	169	202	221	233	216	196	189	168
Juudid	7	80	121	135	157	177	176	188	170	165	156
Lätlased . . .	1	10	18	25	22	28	35	42	38	41	38
Soomlased . . .	—	—	—	5	6	21	27	32	19	17	10
Rootslased . .	—	4	9	15	15	16	23	21	18	18	16
Leedulased . .	1	3	15	10	12	7	5	4	4	4	4
Poolakad . . .	—	2	5	4	7	10	11	10	12	11	13
Muud	1	8	10	11	13	18	15	15	15	13	12
Kokku	347	1571	2471	3115	3907	4343	4525	4651	4208	4008	3732

Rahvus	2. S u h t a r v u d (°/o).										
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Eestlased . . .	90,0	81,1	79,6	80,5	82,5	81,6	81,6	82,8	82,4	82,2	82,4
Sakslased . . .	3,4	8,1	8,4	7,5	6,3	6,9	6,8	5,9	6,3	6,4	6,4
Venelased . . .	3,7	4,0	4,8	5,4	5,2	5,1	5,2	4,6	4,7	4,7	4,5
Juudid	2,0	5,1	4,9	4,3	4,0	4,1	3,9	4,0	4,0	4,1	4,2
Lätlased . . .	0,3	0,6	0,7	0,8	0,6	0,6	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0
Soomlased . . .	—	—	—	0,2	0,2	0,5	0,6	0,7	0,5	0,4	0,3
Rootslased . .	—	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4
Leedulased . .	0,3	0,2	0,6	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Poolakad . . .	—	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4
Muud	0,3	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

¹⁾ Rohuteaduse kuulajad siin arvestamata.

²⁾ oli 1. VI 1929.

1. Üldarvud.

Teaduskonnad	Eestlased			Sakslased			Venelased			Juudid			Muud			Kokku		
	1923	1926	1928	1923	1926	1928	1923	1926	1928	1923	1926	1928	1923	1926	1928	1923	1926	1928
Usuteaduskond	48	94	102	20	21	11	1	1	1	—	—	—	1	2	4	70	118	118
Õigusteaduskond	1519	1834	1485	90	80	62	61	79	51	72	104	95	20	43	42	1762	2140	1735
(ühes majandusteaduse-osak.)																		
Aristiteaduskond	359	246	229	60	59	55	60	38	42	59	52	36	12	15	12	550	410	374
(ühes rohutead.- ja kehakasy.-osak.)																		
Filosoofiateaduskond	495	762	648	17	33	50	10	15	16	3	5	11	13	13	13	538	828	738
Mat.-loodusteaduskond	488	444	345	46	64	58	50	43	39	21	17	14	13	18	15	618	586	471
(ühes keemia-osakonnaga)																		
Loomaarsti-teaduskond	46	63	82	3	9	14	12	13	13	1	7	6	14	27	15	76	119	130
Põllumajandus-teaduskond	270	407	404	12	7	5	8	28	27	1	3	3	2	5	3	293	450	442
(ühes metsanduse-osak.)																		
Kokku	3225	3850	3295	248	273	255	202	217	189	157	188	165	75	123	104	3907	4651	4008

2. Suhtarvud (%).

Usuteaduskond	68,6	79,7	86,5	28,6	17,8	9,3	1,4	0,8	0,8	—	—	—	1,4	1,7	3,4	100	100	100
Õigusteaduskond	86,2	85,7	85,6	5,1	3,7	3,6	3,5	3,7	2,9	4,1	4,9	5,5	1,1	2,0	2,4	100	100	100
(ühes majandusteaduse-osak.)																		
Aristiteaduskond	65,3	60,0	61,3	10,9	14,4	14,7	10,9	9,3	11,2	10,7	12,7	9,6	2,2	3,6	3,2	100	100	100
(ühes rohutead.- ja kehakasy.-osak.)																		
Filosoofiateaduskond	92,0	92,0	87,8	3,2	4,0	6,7	1,8	1,8	2,2	0,6	0,6	1,5	2,4	1,6	1,8	100	100	100
Mat.-loodusteaduskond	79,0	75,8	73,2	7,4	10,9	12,3	8,1	7,3	8,3	3,4	2,9	3,0	2,1	3,1	3,2	100	100	100
(ühes keemia-osakonnaga)																		
Loomaarsti-teaduskond	60,6	52,9	63,1	3,9	7,6	10,8	15,8	10,9	10,0	1,3	5,9	4,6	18,4	22,7	11,5	100	100	100
Põllumajandus-teaduskond	92,2	90,4	91,4	4,1	1,6	1,1	2,7	6,2	6,1	0,3	0,7	0,7	0,7	1,1	0,7	100	100	100
(ühes metsanduse-osak.)																		
Kokku	82,6	82,8	82,2	6,3	5,9	6,4	5,2	4,7	4,7	4,0	4,0	4,1	1,9	2,6	2,6	100	100	100

¹⁾ Rohuteaduse kuulajad siin arvestamata.

1. Üidarvud.

T e a d u s k o n n a d	E e s t i k o d a n i k u d						Välismaalased		K o k k u						
	Sünnikoht Eestis		Sünnikoht väljaspool Eestit		K o k k u		1923		1928						
	1923	1926	1928	1923	1926	1928	1923	1926	1928	1923	1928				
Usuteaduskond	61	110	109	6	4	5	67	114	114	3	4	4	70	118	118
Õigusteaduskond	1 560	1 903	1 524	146	160	150	1 706	2 063	1 674	56	77	61	1 762	2 140	1 735
(ühes majandusteaduse-osal)															
Arstiteaduskond	427	316	292	61	36	28	488	352	320	62	58	54	550	410	374
(ühes rohuteaduse- ja kehakasvatuse-osal)															
Filosoofiateaduskond	494	741	641	37	76	87	531	817	728	7	11	10	538	828	738
Mat.-loodusteaduskond	528	498	393	60	59	60	588	557	453	30	29	18	618	586	471
(ühes keemia-osal)															
Loomaarsti-teaduskond	49	77	99	9	26	23	58	103	122	18	16	8	76	119	130
Põllumajandus-teaduskond	272	406	397	19	33	33	291	439	430	2	11	12	293	450	442
(ühes metsand-osal)															
K o k k u	3 391	4 051	3 455	338	394	386	3 729	4 445	3 841	178	206	167	3 907	4 651	4 008

2. Suhtarvud (‰/o).

Usuteaduskond	87,1	93,2	92,4	8,6	3,4	4,2	95,7	96,6	96,6	4,3	3,4	3,4	100	100	100
Õigusteaduskond	88,5	88,9	87,9	8,3	7,5	8,6	96,8	96,4	96,5	3,2	3,6	3,5	100	100	100
(ühes majandusteaduse-osal)															
Arstiteaduskond	77,6	77,1	78,1	11,1	8,8	7,5	88,7	85,9	85,6	11,3	14,1	14,4	100	100	100
(ühes rohuteaduse- ja kehakasvatuse-osal)															
Filosoofiateaduskond	91,8	89,5	86,8	6,9	9,2	11,8	98,7	98,7	98,6	1,3	1,3	1,4	100	100	100
Mat.-loodusteaduskond	85,4	85,0	83,5	9,7	10,1	12,7	95,1	95,1	96,2	4,9	4,9	3,8	100	100	100
(ühes keemia-osal)															
Loomaarsti-teaduskond	64,5	64,7	76,1	11,8	21,9	17,7	76,3	86,6	93,8	23,7	13,4	6,2	100	100	100
Põllumajandus-teaduskond	92,8	90,3	89,8	6,5	7,3	7,5	99,3	97,6	97,3	0,7	2,4	2,7	100	100	100
(ühes metsand-osal)															
K o k k u	86,8	87,1	86,2	8,6	8,5	9,6	95,4	95,6	95,8	4,6	4,4	4,2	100	100	100

1) Rohuteaduse kuulajad siin arvestamata.

Statistilisi andmeid Ülikooli poolt 1919—1929 (1. IV) antud diplomite kohta.

Teaduskon- dade järele 1919–1929. a. 1. IV	Doktori kr.		Magistri kr.		Arsti aste		Loomaarsti aste		Linna- ja maa- konna-arsti kutse	Proviisori tunnist.	Cand. aste	Grad. stud. aste	I järgu dipl.	II järgu dipl.	Lõpetamis- diplomid							
	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele							Endise korra järele							
Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele	Meestele	Naistele							
Usuteadus- kond . . .	1	—	7 ¹⁾	1	—	—	—	—	—	—	12	1	30	—	—	30	3					
Õigusteadus- kond . . .	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	64	6	225	16	359	31				
Majandust- osak. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	4	66	18	112	52				
Arstiteadus- kond . . .	35	—	—	—	363	125	—	36	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—				
Rohuteaduse- osakond .	5	—	36	9	—	—	—	—	—	22	3	—	—	—	—	—	49	21				
Filosoofia- tead. . . .	4	—	32	26	—	—	—	—	—	—	3	2	1	1	—	2	1	26	67			
Mat.-loodus- tead. . . .	11	—	67	11	—	—	—	—	—	—	11	—	14	—	—	1	—	109	48			
Loomaarsti- tead. . . .	3	—	—	—	—	62	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Põllumajan- dus-t. . . .	5	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	1			
K o k k u	65	—	151	47	363	125	62	5	36	—	22	3	26	3	45	1	84	10	294	35	721	223

Märkus: Ämmaemanda-, hambaarsti- ja apteekriabilise kutse omandanud isikute arvusid vt. „Arstiteaduskond“.

1) Neist 2 endise korra alusel.

I

Kulude aru

Eelarve- aasta	Palgad		Ametisõidud		Ametn. ja teenij. to	
	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erist
1919. a.	1 302 661	—	5 662	—	42 324	—
1920. a.	9 598 878	—	10 637	—	204 473	—
1921. a.	34 893 092	—	140 117	—	Palkades	—
1922. a.	42 147 313	25 835	108 875	104 082	613 949	—
1923. a.	62 982 284	495 644	98 729	350 900	500 000	166 1
1924. a.	66 400 144	1 062 555	150 002	329 700	579 995	209 5
1925. a.	68 396 771	1 314 051	110 000	218 679	2 985 053	192 3
1./I—1./IV 26.	17 415 366	540 265	22 120	—	645 086	84 7
1926/27.	74 866 832	1 987 206	101 675	379 115	3 108 568	200 0
1927/28. Kr.	806 456,25	20 461,68	843,55	3 842,13	32 046,27	1 976
1928/29. „	828 764,69	31 349,99	849,35	1 404,27	33 412,—	1 376,

III

Eelarve- aasta	Remondid		Ehitused		Kinnisvara ostmise	
	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisu
1919. a.	72 620	—	—	—	—	—
1920. a.	1 506 032	—	—	—	—	—
1921. a.	4 765 990	—	—	—	—	—
1922. a.	499 992	3 472 098	5 440 000	—	6 250 000	1 976
1923. a.	2 001 812	4 567 126	2 658 642	—	—	—
1924. a.	2 000 000	4 239 253	8 831 542	47 656	5 200 280	—
1925. a.	2 500 000	7 477 470	10 082 300	—	—	—
1./I—1./IV 26.	625 000	5 414 157	5 718 454	—	—	—
1926/27.	3 000 000	9 495 183	—	3 074 291	—	1 700 4
1927/28. Kr.	—	39 621,84	—	10 566,92	—	—
1928/29. „	—	88 294,10	71 793,98	53 281,27	—	—

— 1929. a.

II

Arve- sta	Kantselei kulud		Majapidamine		Kultuur. toetus.	
	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisum.
9. a.	11 610	—	375 074	—	78 875	—
10. a.	132 344	—	3 266 344	120 259	996 985	—
11. a.	656 285	—	12 332 279	—	2 532 717	—
12. a.	332 263	209 147	8 872 772	611 079	3 410 795	144 169
13. a.	311 869	303 958	11 163 391	92 767	3 698 700	369 052
14. a.	446 400	500 037	13 061 711	2 480 259	4 849 912	531 095
15. a.	361 000	621 429	12 961 233	5 529 905	5 550 000	2 030 963
16. a. /IV 26.	73 407	73 016	2 361 802	345 685	1 445 499	947 174
17. a. /6 27.	375 279	524 009	12 892 702	2 143 392	6 760 000	3 468 444
18. a. Kr.	3 510, ⁵⁸	3 665, ⁸⁷	132 993, ²¹	6 537, ⁵⁵	49 941, ⁷³	71 063, ⁹²
19. a. „	3 398, ⁶⁴	4 797, ²¹	122 119, ⁵⁴	12 979, ⁰²	50 000,—	56 334, ⁷⁰

IV

Arve- sta	Ühik. kliinik. ja asut.		Muud kulud		K o k k u		
	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisum.	Riigisum.	Erisum.	Kokku
9. a.	697 024	653 063	70 965	53 074	2 656 815	706 137	3 362 952
10. a.	2 251 694	3 126 812	1 236 545	647 945	19 203 932	3 895 016	23 098 948
11. a.	16 641 500	17 434 594	3 123 586	3 897 828	75 085 566	21 332 422	96 417 988
12. a.	9 233 434	32 932 099	1 739 596	1 335 043	78 648 989	40 810 169	119 459 158
13. a.	11 367 593	51 810 865	706 579	508 613	95 489 599	58 665 116	154 154 715
14. a.	10 203 001	61 845 174	1 245 834	3 863 608	112 968 821	75 108 867	188 077 688
15. a.	11 196 000	99 134 316	1 036 114	17 527 684	115 178 471	134 046 896	249 225 367
16. a. /IV 26.	2 583 374	20 120 490	238 635	195 644	31 128 743	27 721 141	58 849 884
17. a. /6 27.	11 154 672	69 292 082	1 057 185	2 451 014	113 316 913	94 715 203	208 032 116
18. a. Kr.	110 306, ⁶⁷	794 914, ⁷⁰	5 450, ⁰³	58 501, ⁹¹	1 141 548, ²⁹	1 011 152, ⁶⁶	2 152 700, ⁹⁵
19. a. „	109 884, ¹⁵	875 373, ¹¹	5 345, ²⁰	66 733, ⁸³	1 225 567, ⁵⁵	1 191 923, ⁵⁰	2 417 491, ⁰

Erisummade tulude aruanne 1919.—1929. a.

Aastad	Õppe- ja matriklimaks	Muud tulud	Kliin. ja asutiste tulud
1919	120 275	146 693	691 213
1920	1 768 545	617 541	2 936 091
1921	5 837 145	184 075	14 509 782
1922	13 791 200	621 492	30 522 364
1923	25 730 115	3 320 476	49 607 902
1924	25 694 424	4 102 757	61 090 528
1925	31 339 663	393 519	62 763 814
1. I — 1. IV 1926	12 699 200	325 718	24 776 889
1926/27	32 253 600	764 169	59 617 107
1927/28	358 948,50	23 620,10	758 728,70
1928/29	335 235,—	41 468,29	730 066,09

Märkus: 1919—1926/27 näidatud summad kulude (lk. 116 ja 117) ja erisummade tulude aruandes on markades ja 1927/28—1928/29 kroonides.

Usuteaduskond.

Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.

Ülikooli 10-aastaseks juubeliks on Usuteaduskonna seisukord lühidais sõnus järgmine. Teda nimetatakse seitsme teaduskonna hulgas, ajaloolist järjestikku aluseks võttes, esimesel kohal. Tema koosseisu kuuluvad seitse professuuri; teaduskonnas aga teotsevad praegu 9 õppejõudu, nimelt 5 korr. prof., 1 erakorr. prof., 1 prof. k. t., 1 eradots. ja 1 õppeülesande-täitja; neist peavad 7 oma loenguid eesti keeles, 2 saksa keeles. Teaduskonna juures töötavad kaks asutist: „Usuteaduslik seminar“ ja „Usuteaduslik arheoloogiline kabinett“. Teatavas ühenduses teaduskonnaga seisab ka Ülikooli kirik. Töötamiskohtadeks on, peale seminari kitsaste ruumide, arheoloogilise kabineti omade ja ülikooli kiriku, iseäranis traditsiooniline 3. auditoorium ülikooli peahoones. Usuteaduskonnas õppis 1. VI 1929 110 üliõpilast, neist 10 nais- ja 100 mees-üliõpilast. Usuteaduskonna üliõpilased võtavad osa mitmesugustest koondistest, kuid oma otsekoheste huvide seisukohast moodustavad nad kaks ühingut: „Akadeemiline Usuteadlaste Selts“ ja „Usuteaduse Üliõpilaste Selts“. Teaduskond annab välja ajakirja „Usuteadusline ajakiri“. Peale selle on usuõpetajate kutseõiguste saamiseks moodustatud didaktilis-metoodilise seminari juurde vastav osakond, usuõpetuse didaktilis-metoodiline seminar. Usuteaduskonna dekanaat on ühine arstiteaduskonna omaga, ühise asjaajajaga. Peale selle on väljaspool etaad seisvad töäjõud ametis nii usuteaduslikus seminaris kui ka arheoloogilises kabinetis, kummaski üks. Nii lühidalt teaduskonna praegune raamiline status.

Kui Eesti Ülikool 1. XII 1919 pidulikult avati, ei töötanud Usuteaduskond veel mitte. Küll aga oli ametisse kinnitatud tarvilik arv õppejõude. Sellekohase otsuse tegi haridusminister 17. XI 1919. Kuu aja pärast, 19. XII 1919, peab Usuteaduskond kolme liikme osavõttel oma esimese koosoleku, mida juhatab teaduskonna ajutine korraldaja

ja dekaan, prof. J. Kõpp. Koosolekul seatakse kõige pealt kokku loengute kava 1920. a. esimeseks poolaastaks. Järgmisel teaduskonna koosolekul, 28. I 1920, millest on juba viis teaduskonna liiget osa võtnud, otsustati esimese päevakorra-punkti all: „loengutega peale hakata käesoleval nädalal“, mis ka teostati. Usuteaduskonda oli immatrikuleeritud 12 üliõpilast ja 6 vabakuulajat; üliõpilastest esmakordselt Tartu Ülikooli Usuteaduskonna ajaloos ka üks naisüliõpilane. Eesti Ülikooli Usuteaduskond funktsioneeris: teaduskonnakogu oma endises koosolekute-toas, mis ka praegune, hakkas ära tähendama teaduskonna töö ning arengu jaoks sisu ja raame; usuteaduslikus „põlises“ 3. auditoriumis peeti loenguid ja käidi loenguil.

Kuna Tartu Ülikooli endise, peaaegu kolmesaja-aastase arengu kestusel evangeelne teoloogiline teaduskond oli endastmõistetavalt ülikooli korpuses sentraalsel kohal, pidi Eesti Ülikooli korralduse alguspäevil teaduskonna avamise pärast mitmeid samme astutama, tema alalejäämist mitmel puhul kaitsma. Tollekordsesse aega, poliitilisse situatsiooni, ajaloolisse käiku ja erakondlikku teotsemisviisi tagasi mõteldes on meile arusaadav mõne ringi ikka korduv soov, et Eesti Ülikooli Usuteaduskonda pole vaja: selle ülesande täitmiseks võidavad ju avada mõned õppetoolid Filosoofiateaduskonnas.

Praeguse ülikooli-rektori prof. J. Kõpu ülestähenduste järele (ärakiri Usuteaduskonna arhiivis), võib Usuteaduskonna avamisest saada järgmise pildi. 14. VI 1919. a. on „Ülikooli uuestiavamise komisjoni“ koosolekul lahendamisel teaduskondade küsimus. Usuteaduskonna üle peetakse läbirääkimisi, kuid küsimus jääb häälte lahukumineku tõttu otsustamata (prot. 14. VI 1919, p. I). Omalt poolt palub Haridusministeerium augustikuul 1919 Ülikooli Valitsust, s. o. Ajutist Nõukogu, otsustada, kas avada ülikooli juures Usuteaduskond iseseisva teaduskonnana või Filosoofiateaduskonna osana. Ministeerium soovib omalt poolt viimast. Usuteaduse õpetamine on aga otsustatud, sest Haridusministeerium teeb ülesandeks Ülikooli Valitsusele esitada vastavate korraldustööde tegemiseks isik. Ajutine Nõukogu arutabki seda Haridusministeeriumi ettepanekut põhjalikult oma koosolekul 21. VIII 1919 ja otsustatakse „pikemate läbirääkimiste järele Usuteaduse-fakultet iseseisvana avada ja selle korraldajaks endine selle fakulteedi prof. J. Kõpp ette panna“ (prot. 21. VIII 1919, p. IV). 25. VIII 1919 kinnitaski haridusminister J. Kartau J. Kõpu Usuteaduskonna korraldajaks.

Kavatsetava Usuteaduskonna laadi ja kuju kohta pidas prof. J. Kõpp isiklikult läbirääkimisi ministriga. Haridusminister asunud sei-

Usutcaduskonnakogu.

I r i d a (alt, pahemalt): O. Seesemann, H. B. Rahamägi, A. Bulmering, J. Köpp, O. Sila, E. Tammann.

sukohale, et Usuteaduskond peab andma ainult üldist usuteaduslikku haridust, kuna vaimulikkude ettevalmistus tegelikuks tööks jääks kiriku hooleks. Vastuväiteist, et ülikool ikkagi ka tegelikule elule peab ette valmistama, saanud haridusminister küll aru, nagu ta ise öelnud, kuid jäänud oma eriarvamuse juurde.

Haridusministri ettepanekul töötab nüüd Usuteaduskonna korraldaja, prof. J. Kõpp, üksikasjalise kava välja usuteaduse õpetamise kohta Tartu Ülikoolis. Kavas loendatakse õppetoolid (senised + uus õppetool: religioonilugu, religioonipsühholoogia ja religioonifilosoofia) ja ained. Üksikute ainete kohta annab korraldaja tarviliku iseloomustava kirjelduse. Seda korralduskava arutab pikemalt Ülikooli Ajutine Nõukogu 2. okt. 1919; ta kiidetakse heaks ja otsustatakse esitada kinnitamiseks (prot., p. VIII). Kuna vahepeal Haridusministeerium uuesti Ülikooli Aj. Nõukogu seisukohta iseseisva Usuteadusefakulteedi asjus järele oli küsinud, esitab Ülikooli Valitsus 8. X 1919 prof. J. Kõpu ettepaneku usuteaduse õpetamise asjus ministrile, juurde lisades, et ta küsimuses, kas iseseisev teaduskond või teise osakond, on jäänud 5. sept. avaldatud arvamusele, s. o., on iseseisva teaduskonna poolt.

Ülikooli Valitsuse resp. Aj. Nõukogu põhjalikult ja kõigekülgselt läbikaalutud ettepanekud leiavad viimaks ka Haridusministeeriumi poolehoiu. „Usuteaduskonna korraldaja“ saab varsti Haridusministeeriumilt ettepaneku esitada õppejõude. Oktoobrikuus korraldab prof. J. Kõpp Tartus sellekohaseid läbirääkimisi kuraator P. Põlluga, piiskopp J. Kukega ja Asutava Kogu liikme õp. J. Lattik'uga. Selle tulemusena esitab ta Ülikooli Valitsusele, valida Usuteaduskonna õppejõududeks: 1. A. v. Bulmerincq, Vana Test. teaduse ja semi keelte prof., 2. A. v. Stromberg, Uue Test. teaduse prof., 3. O l a f S i l d, ajaloolise usuteaduse prof. k. t., 4. J o h a n K õ p p, tegeliku usuteaduse prof., 5. H u g o R a h a m ä g i, süstemaatilise usuteaduse dots., 6. E d u a r d T e n n m a n n, religiooniloo, relig.-fil. ja relig.-psühh. dots.

Ülikooli Ajutine Nõukogu valibki 25. X 1919. a. nimetatud isikud õppejõududeks ja esitab nad Haridusministeeriumile kinnitamiseks. Järgneb ministri poolt mitte enam „evangeelse teoloogilise teaduskonna“, küll aga „Usuteaduskonna“ ja selle esitatud õppejõudude kinnitamine 17. XI 1919.

Ei ole huvitusetähtsena, et Eesti piiskopiks valitud õp. J. Kukk kõnelnud mitmel korral omal algatusel haridusministri Kartau'ga Usuteaduskonna avamisest ja põhjendanud selle tarvidust.

Mõjuvaks argumendiks Usuteaduskonna avamise poolt olnud asjaolu, millele piiskopp tähelepanu juhtinud, et kirikul tuleks muidu õpetajate ja usuõpetajate väljaõpetamiseks noori inimesi välismaale, nimelt Saksamaale, saata; see aga ei oleks kuidagi soovitav riiklikust ega ka rahvuslikust seisukohast.

Olgu siinkohal nimetatud, et teaduskonna korraldaja esitises puudub apostliku õigeusu usuteaduse õpetaja. Aga see on arusaadav, kui kuuleme, et apostliku õigeusu dogmaatika õppetooli täidab Ülikooli Valitsus iseseisvalt. Nimelt pöördub 5. sept. 1919 Apostl. Õigeusu Kiriku Piiskopkonna Nõukogu Ülikooli Valitsuse poole ettepanekuga, asutada ülikooli juurde „apostliku usu dogmaatika jumala-sõna õppetool“, kuna teisi aineid, mida selle usu vaimulikkude ettevalmistuseks tarvis läheb, võiks kuulata Filosoofiateaduskonnas. Õppejõuks esitatakse cand. K a r p T i i s i k. Ülikooli Valitsus on õppetooli asutamisega põhimõtteliselt nõus ja esitab ettepanekud ülempreestri K. Tiisik'u pärast ettevõetud valimisi „apostliku usu dogmaatika õppetooli professori kohuste täitjaks“. Teaduskonna küsimus, kuhu õppetool peab kuuluma, jäetakse esialgu lahtiseks. See oli juba 10. IX 1919 (vt. prot., p. III). Selle professuuri asutamine käis siis oma rada. Loengute kavas paigutatakse selle õppetooli ained Usuteaduskonna alla, kuid eraldatakse kriipsuga teistest Usuteaduskonna loengutest, kuna otsustamata oli tema teaduskondlik kuuluvus. Ülikooli Seaduse vastuvõtmisega liidetakse viimane Usuteaduskonna külge ilma vahemärgita.

Usuteaduskonna olemasolu näib otsustatud olevat. Kuid ometi tõuseb teatud ringes veel edaspidigi küsimusi üles tema õigustuse ja iseseisvuse kohta, viimast korda veel Riigikogu hariduskomisjonis Ülikooli Seaduse kava arutamisel. Kui ettepanek teaduskonna kustutamise kohta rõhuva häälteenamusega tagasi lükatakse ja Usuteaduskonnale seadusandlikul teel otsustatakse anda Eesti Ülikoolis kindel koht, teeb Riigikogu liige J. Jans ettepaneku, et siis kõige vähemalt hoitagu teaduskondade ajaloolisest järjestikust kinni (esitatud Ülik. Seaduse kavandis oli Usuteaduskond Filosoofiateaduskonna järele paigutatud). See ettepanek võetakse ühel häälel vastu.

Riigikogu poolt 1925. a. vastuvõetud Ülikooli Seaduses nimetatakse siis sellepärast ka kõige pealt Usuteaduskonda ja tähendatakse tema õppetoolid: 1. Vana Testamendi teaduse ja semi keelte õppetool, 2. Uue Testamendi teaduse õppetool, 3. ajaloolise usuteaduse õppetool, 4. süstemaatilise usuteaduse õppetool, 5. tegeliku usuteaduse õppetool, 6. võrdleva uskudeteaduse (enne religiooniloo, reli-

gioonipsühholoogia ja religioonifilosoofia) õppetool, 7. apostliku õigeusu teaduse õppetool.

Peale nende oli koosseisudes veel ette nähtud 1 liikuv dotsentuur (Ülikooli Valitsuse poolt esitatud seaduse kavas oli neid 2), aga see kustutatakse pärastpoole, koosseisude kokkutõmbamise ajajärgus. Veel esines teaduskond 1925. a. Ülikooli Valitsuse ees ettepanekuga, asutada semi keelte lektoraat, sest et Vana Testamendi ja semi keelte professor on üle koormatud; selle ettepanekuga oli Ülikooli Valitsus nõus, tegelikult aga on see alles teostamata; see peab sündima eelarve korras.

Mis puutub Usuteaduskonna töösse (vaata selle kohta prof. O. Silla artikkel „E. V. Tartu ülikooli usuteaduskonna elust ja tööst“, Usuteadusline Ajakiri 1927/28 nr. 1, 3, 4), siis seisab ta ju osalt harilikkude, korduvate ülesannete täitmises: loengute kavade ja eelarvete koostamine, eksamite tulemuste otsustamine, üliõpilaste palvete läbivaatamine jne., mida iga teaduskond jooksva tööna peab tegema. Peale selle tuleb teaduskonnal seisukohti võtta teisis tähtsais otsekoheseks ja kaudseis ülesandeks.

Üks esimesi tähtsamaid ülesandeid oli õppekava ja eksami-, habilitatsiooni- ja promotsioonikorra väljatöötamine. Õppekavad ja eksamikorrad on Ülikooli Nõukogu poolt kinnitatud 27. I 1922, habilitatsioonikord 2. III 1923 ja promotsioonikord 2. III 1922. Pärastpoole tehti ainult mõned mitteolulised muudatused. Ka oli tähtis õppeasutiste, nimelt usuteadusliku seminari ja arheoloogilise kabineti korraldamine, mille kohta leiduvad andmed isekohal.

Õppekava ja eksamikorra väljatöötamisel on katsutud mõlemale printsiibile vastu tulla: nii kursuse- kui ka ainetesüsteemile. Õppetöö on koondatud nelja kursusse, rühma, kuhu igaihte kuuluvad osa n. n. ettevalmistavaid aineid ja osa puht-usuteaduslikke aineid. Ettevalmistavais aineis võib eksameid teha üksikult, usuteaduslikes aineis aga rühmakaup korraga. Ained on rühmadesse nii korraldatud, et üliõpilastele on studiumi jaoks kindel süsteem kätte näidatud.

Olgu nimetatud, et neile eksamitele tuleb 1927. a. peale juurde täiendav eksam usuõpetuses, nimelt neile üliõpilasile, kel puudub keskkooli lõputunnistusel hinnang usuõpetuses (Ülikooli Nõukogu otsus 29. III 1927).

Terve studiumitöö on nõnda jaotatud, et usuteadlane võib oma studiumi lõpetada 4 aastaga, nagu see oli ennegi. Aga et endisega võrreldes on uusi aineid juurde tulnud (võrdleva uskudeteaduse ained, kodumaa kirikulugu, usuline rahvateadus), peale selle veel suurt

rõhku pannakse üliõpilase tööle praktikumides, seminarides, millest osavõtmine ja ühistöö teatud ulatuses sunduslik ja mis rohkesti aega nõuab, siis tuleb tegelikult, kui vähegi põhjalikumalt töötada, stuudiumi peale tarvitada enam kui 4 aastat.

Teaduskond püüab igapidi anda üliõpilastele kindla teadusliku aluse nende edaspidiseks elukutse-tööks ning meetoodilise kasvatusel ja istutada neisse huvi ning arusaamist teaduslikust vaimust.

Peale nimetatud kavade ja kordade väljatöötamise on teaduskonnal rida tähtsaid toiminguid ees olnud, mitmed tähtsad otsused tehtud ning ellu viidud. Nimetaksin neist kronoloogilises järjekorras järgmised (peale valimiste, promotsioonide ja habilitatsioonide, mis isekohal loendatud):

1920. a. II sem. arutatakse akadeemiliste eestikeelsete jumala-teenistuste korraldamist Ülikooli kirikus, millest välja kasvab Ülikooli eesti kogudus. — Usupuhastuse 400-a. juubeliga ühenduses arutatakse mitmeid küsimusi ja tehakse vastavat kaastööd (a. 1922—1924). — Usuõpetuse kutse-eksamite küsimust arutatakse 1924. a. peale neljal korral. Kutse saamine järgneb nüüd üldises korras, didaktilis-meetoodilises seminaris. — 24. IX 1925 arutab teaduskond usuteadusliku ajakirja asutamist. 1926. a. II semestrist peale ilmub ajakiri 4 korda aastas. Esimesed 2 a. oli vastutavaks toimetajaks prof. O. Sild, 1928. a. II semestrist alates prof. k. t. Ed. Tennmann.

Edasi tuleks nimetada teaduskonna osavõtet U. T. tõlkimisest setu keelde, usuteaduslike oskussõnade komisjoni moodustamist (20. XI 1924) ja selles töötamist ning oskussõnade väljaandmist, kiriklike mälestusmärkide komisjoni tööd jne. Teaduskond on ka nii mõnegi küsimuse lahendanud, mis väljastpoolt esitatud, ja oma seisukohtadega esinenud. Ärgu jäägu nimetamata, et 1927. a. I semestril otsustas teaduskond osa võtta I balti teoloogide konverentsist, mida peeti 26.—30. V 1927 Helsingis (osa võtsid H. Rahamägi ja E. Tennmann), ja 1929. a. II semestril II balti teoloogide konverentsist, mida peeti 2.—4. VI 1929 Riias (osa võtsid O. Seesemann ja E. Tennmann). Kummalgi konverentsil esinesid meie õppejõud referaatidega.

Väljastpoolt teaduskonda, võõrana, on loenguid pidanud Taanist L. P. Fabricius, kes 1925. a. II sem. 9 loengut Taani kiriku oludest ette kandis ja loengute teksti Usuteaduskonnale annetas. Teaduskonna ülesandel loeb ning juhatab praktikumi kirikumuusika üle 1929 I poolaastal prof. A. Topman Tallinnast.

Lõpuks ei saa tänuga meelde tuletamata jätta kaupmehe-lese Anna Wirkhaus'i testamendi põhjal asutatud „Oskar Wirkhaus'i nimelist kapitali“, mille komitee liikmeks teaduskonnast on teaduskonna otsusel igakordne dekaan. Annetus, 1 200 000 senti suur, on esimene sarnane Eesti Ülikooli Usuteaduskonna ajaloos; tema protsentidest saavad toetust Usuteaduskonna üliõpilased, kes kiriku teenistusse kavatsevad astuda. Esmakordselt jagati siit stipendiume 1925. a. II semestril.

Õppetoolid ja õppejõud.

Professuurid.

1. Vana Testamendi teadus ja semi keeled.

Bulmerincq, A., dr. theol., korr. prof. 17. XI 1919—.

2. Uue Testamendi teadus.

Stromberg, A., mag. theol., prof. 17. XI 1919—31. XII 1922 (†).

Grass, K. K., dr. theol., korr. prof. 15. IV 1924 — 24. XI 1927 (†).

Seesemann, O., dr. phil., mag. theol., korr. prof. 2. VI 1928 —.

3. Ajalooline usuteadus.

Sild, O., mag. theol., prof. k. t. 17. XI 1919, korr. prof. 1. VII 1920 —.

4. Süstemaatiline usuteadus.

Rahamägi, H. B., dr. theol., dots. 17. XI 1919, prof. k. t. 1. I 1921, korr. prof. 1. VI 1926 —.

5. Tegelik usuteadus.

Kõpp, J., cand. theol., korr. prof. 17. XI 1919 —.

6. Võrdlev uskudeteadus (kuni 1925. a. religioosniloo, religioonipsühholoogia ja religioonifilosoofia dotsentuur).

Tennmann, E., cand. theol., dots. 17. XI 1919, prof. k. t. 8. VI 1926 —.

7. Apostliku õigeusu teadus (kuni 1925. a. apostliku õigeusu dogmaatika).

Tiisik, K., cand. theol., prof. k. t. 30. X 1919 — 30. VII 1922 (†).

Martinson, V., cand. theol., erakorr. prof. 15. I 1923 —.

Eradotsendid.

1. Süstemaatiline usuteadus.

Gruehn, W., lic. theol., dr. theol. h. c., 15. IV 1920 —.

Õppeülesande-täitjad.

1. Uue Testamendi teadus.

Seesemann, O., dr. phil., mag. theol., 1922 II, 1923 I ja II, 1928 I p.-a.

2. Filosoofia ajalugu.

Koort, A., mag. phil., II poolaastast 1928 —.

3. Kirikumuusika.

Topman, A., konservatooriumi prof., aj. ülemäär. abi-õppejõud, 1929. a. I poolaastal.

Õppeasutised.

Usuteaduslik seminar.

Juba oma kolmandal koosolekul (19. II 1920) otsustas Usuteaduskond seminari asutada ühes raamatukoguga. Endiselt ülikoolilt oli Eesti Ülikooli Usuteaduskond pärinud mõned raamatud, mis olid paigutatud kantseleiruumi ühte kappi. Need raamatud said usuteadusliku seminari raamatukogu alguseks.

Usuteadusliku seminari esimeseks juhatajaks valiti (19. I 1920) H. B. Rahamägi, kes oli selles ametis kuni 28. V 1924, mil juhatajaks valiti J. Köpp. Temale järgnes V. Martinson 1. I 1929. Peale juhataja on ametis asjaajaja 1922. a. märtsist alates. Alguses oli tolleaegne juhataja H. B. Rahamägi ainsaks alaliseks tööjõuks. Katalogiseerimist toimetasid abitud tunnitöö näol. 1922. a. märtsis määrati asjaajajaks stud. theol. G. Kimmel ja 1922. a. II sem. algusest peale stud. theol. S. Aaslava, kes oli ametis kuni 1. VI 1928, mil tema asemele sai praegune asjaajaja stud. theol. M. Voiman. Alguses kinnitati asjaajaja üheks semestriks, aga 1. I 1925 peale kinnitatakse ta kogu aastaks.

Usuteaduslik seminar jaguneb õppetoolide järele (teadusk. otsusel 2. XI 1921) järgmisteks osadeks: 1) Vana Testament, 2) Uus

Testament, 3) ajalooline, 4) süstemaatiline, 5) usundilooline, usundipsühholoogiline ja usundifilosoofiline ja 6) praktiline. Kõikides osades korraldatakse vastavate õppejõudude juhatusel praktilisi töid ja harjutusi, millega piirdub seminari teaduslik tegevus. Praktikumidest osavõtjate arv tõuseb 40-ni; harilik arv on 30 ümber.

Seminari raamatukogu jaguneb seminari osade järele. Peale selle on veel 7. jaoskond ajakirjade, entsüklopeediate ning sõnastikute ja koguteoste jaoks. Nagu ülal tähendatud, oli Eesti Ülikooli Usuteaduskonnal seminari raamatukogu alul väike (ühes kapis) ja puudulik, hakkas aga varsti kasvama. Et siis leidis kirikuloolisi raamatuid eriti vähe, pidas ajaloolise usuteaduse õppetooli esindaja tarvilikuks asutada ajaloolise usuteaduse seminari raamatukogu, mis ka Ülikooli Valitsuse poolt kinnitati. Kui siis aga üldist seminari raamatukogu korraldama hakati osakondadekaupa õppetoolide järele, ühines ajaloolise usuteaduse seminari raamatukogu seminari üldise raamatukoguga, moodustades ühe osakondadest (1921. a.). Raamatukogu on iga aastaga järjekindlalt suurenenud.

Raamatukogus oli 1. XII kõiteid:

1921. a. — 711	1926. a. — 5 529
1922. a. — 2 724	1927. a. — 5 680
1923. a. — 4 303	1928. a. — 6 008
1924. a. — 5 021	1929. a. — 6 572
1925. a. — 5 229	

1921. a. detsembris sai usuteaduslik seminar omaale ruumid ülikooli peahoonesse 3. korral (pahemas tiivas), kus ta praegugi asub. Seminari tegevuse paisumise tagajärjel on ruumid jäänud äärmiselt kitsaks. Üliõpilastel pole töötamiseks üldse eriruumi ja isegi praktikumest osavõtjail ei jätku iga kord ruumi istumiseks.

Usuteaduslik arheoloogiline kabinett.

Ristiusu-arheoloogia kabinett on välja kasvanud veneaegsest „Piibli- ja kiriklikkude esemete kollektsioonist“, mis oli alles asutamise algjärgus ja koosnes ainult raamatuist ja mõningatest ajakirjadest. Osa sellestki koosseisust oli sõja ajal kaduma läinud. Järelejäänud osa andis Ülikooli Raamatukogu 1922. a. Usuteaduskonnale üle, juhatajaks valiti ajaloolise usuteaduse õppetooli esindaja O. Sild (24. XI 1921), kuna raamatukogu korraldajaks-asjaajajaks oli 1922.—1928. a. stud. theol. S. Aaslava. 1928. a. alates on peale

juhataja ametis omaette abijõud — asjaajaja stud. theol. Kristjan Valdmann, kelle ülesandeks on ka raamatukogu korraldamine.

Kuni 1926. a. seisis r.-a. kabineti raamatute kapid usuteaduse seminari eesruumis. 1926. a. anti kabinetile Laia tän. 36 õues olevas majas 3-toaline ruum, mis on liiga kitsas kõige inventari sissepaigutamiseks ega ole ka otstarbekohane.

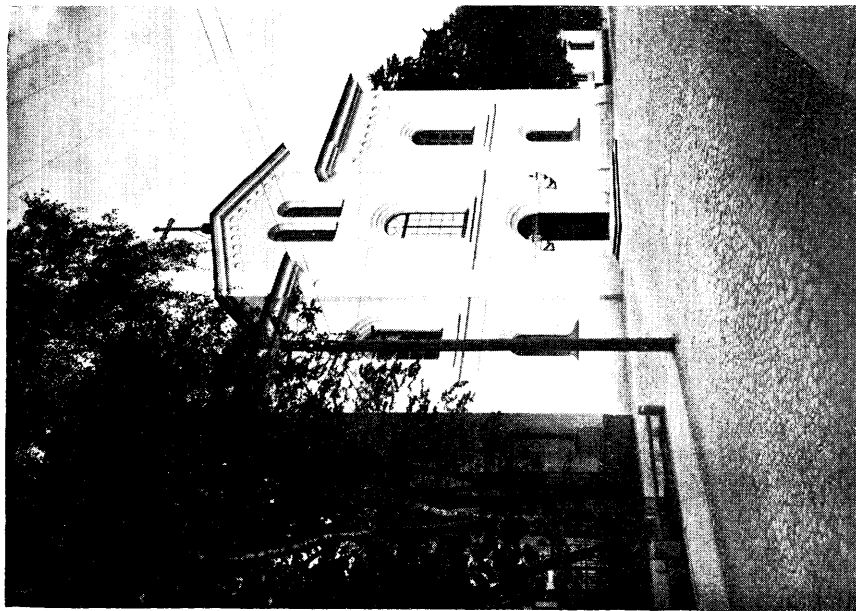
Raamatute ja esemete ning diapositiivide kõrval, mis peavad tutvustama kõige vanema ristiusu kunstiga, püütakse eriti koguda ka kodumaa ristiusu algaja mälestusmärke ja koopiaid ning kirju, et kasutada neid ühtlasi ka õppevahenditena paleograafilistel, epigraafilistel ja ristiusu-arheoloogia praktikumidel ning loengutel. On asutatud ka käsikirjade-osakond. Kabinetis leiduvate vanade hauakivide üle on 1928. a. avaldatud eribrošüür pealkirjaga „Mõningaid vanu hauakive meie maalt“, kus leidub kirjeldisi ka mõningate kabinetile mittekuuluvate hauakivide üle.

1. XI 1922 oli raamatukogus raamatuid 244 numbrit, juurde tuli kuni 1929. a. 117 numbrit, nii et praegu on neid 361 numbrit ehk 404 köidet. Ajakirju oli 16 numbrit, juurde tuli 7 numbrit; praegu on neid 23 numbrit ehk 185 köidet. Pilte ja ära kirju oli 224 numbrit, juurde tuli 64 numbrit, seega praegu 288. Vanu ajaloolisi ja iseäralisi trükke oli 1926. a. ainult 1, 1927. a. tuli juurde 3, nii et praegu on neid 4. Käsikirju oli 1925. a. 1, juurde on tulnud 33 numbrit; praegu on neid 34. Instrumente oli 1926. a. 1, juurde tuli 1928. a. 1, seega on neid nüüd 2. Esemetekogus (vanad hauakivid, kirikuriistad, mudelid jne.) leidis 1922. a. 11 numbrit, juurde tuli 23 numbrit, nii et praegu on neid 34. Peale selle veel 136 klišeed.

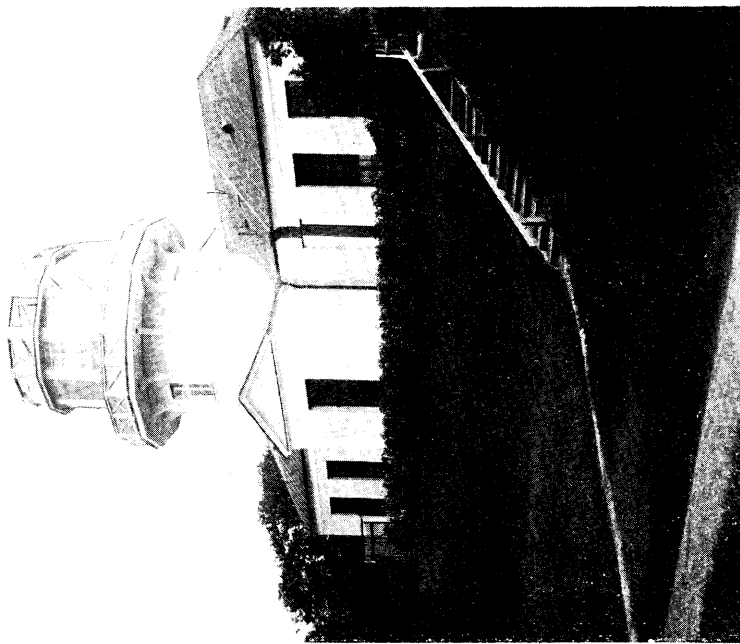
R.-a. kabinetil on veel esemeid, mida pole võimalik olnud vastavate ruumide puudusel kohale toimetada ega ka inventariseerida.

Ülikooli kirik ja kogudus.

Ülikooli kirik on pühitsetud 31. I (v. k. j.) 1860, kuna aga ülikooli kogudus juba varemini asutati (20. XI 1855 v. k. j.). Jumalateenistusi ja üliõpilaste proovijutlusi peeti saksa keeles. 13. IX 1920 tunnistas Usuteaduskond eestikeelsete akadeemiliste jumalateenistuste korraldamise Ülikooli kirikus väga soovitavaks ja palub Ülikooli Valitsuselt selleks võimalusi muretseda. Ülikooli Aj. Nõukogu teeb selle kohta oma koosolekul 17. XII 1920 jaatava otsuse ja määrab pärastpoole tarviliku krediidi. Eestikeelsete jumalateenistuste korraldamine jäetakse H. B. R a h a m ä e hooleks. Neist jumalateenis-

Üllikooli kirik.

Tähed torn.

tusist kasvaski välja ülikooli koguduse eesti pihtkond. Koguduse ümberkorraldamisel ja väljaarendamisel on palju kaasa aidanud tolleaegne ülikooli rektor H. Koppel ja kuraator P. Põld, kes algusest peale on olnud eesti pihtkonna komitee ja üldkoguduse nõukogu ja juhatuse esimees. Kogudusel on oma eri-põhikiri, mis Ülikooli Valitsuse ja haridusministri poolt kinnitatud alustel valmistatud. Ta jaguneb praegu kahte pihtkonda, eesti ja saksa, millest esimene ametlik, ja allub otsekohe piiskopile. Eesti pihtkonna õpetajaks on H. B. R a h a m ä g i, saksa — pastor R. L u t h e r, mõlemad valitud koguduse täiskogu poolt 28. V 1922. Eesti pihtkonna õpetaja kinnitatakse ametisse 20. VI 1922, introductseeriti piiskopi poolt 29. X 1922.

Ülikooli kirikus avati 1926 suvel XII põhjamaade-, XVIII üleilmlik, III üliõpilaste- ja esimene kristlik karskuskongress. Viimane pidas kirikus ka oma töö-koosolekuid.

Ülikooli kirikus peavad homil.-kateheetilise seminari üliõpilased tegeliku usuteaduse prof. J. Kõpu juhatusel oma proovijutlusi.

Ülikooli aastapäeval, 1. XII, korraldatakse iga kord kirikus pidulik tänu-jumalateenistus.

Eesti kogudusel on oma lauluselts „Cantate Domino“, mille esimees kol. S. P i n d i n g. Laulukoori juhatajaks on Ülikooli koguduse organist, helikunstnik J. A v i k.

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

K õ p p, J., Usuteaduskonna korraldaja ja dekaan 25. VIII 1919 — 1. X 1921.

S i l d, O., 1. X 1921 — 1. VII 1926.

R a h a m ä g i, H. B., 1. VII 1926 —.

Sekretärid.

R a h a m ä g i, H. B., 1922 I p.-a. — 1924 I p.-a.

T e n n m a n n, E., 1924 II p.-a. —.

Habilitatsioonid.

Cand. theol. Werner G r u e h n kaitsis 14. IV 1920 väitekirja „Neuere Untersuchungen zum Wertproblem“ *venia legendi* saamiseks süstemaatilise usuteaduse alal ja omandas Usuteaduskonna koosoleku otsuse põhjal 15. IV 1920 eradotsendi õigused sel alal.

Teaduslikud kraadid.

Audoktorid.

Söderblom, Nathan, Rootsi peapiiskopp, 13. XI 1928.

Doktorid (ja vana korra magistrid).

1. Sild, Olaf, 23. III 1920, magister ajaloolise usuteaduse alal: „Das altchristliche Martyrium in Berücksichtigung der rechtlichen Grundlage der Christenverfolgung“.

2. Reusch, Richard, 9. XI 1921, magister Vana Testamendi teaduse alal: „Der historische Hintergrund von Micha IV und V“.

3. Rahamägi, Hugo Bernhard, 21. III 1924, doktor süsteematailise usuteaduse alal: „Eesti rahva sündivuse vähenemise põhjused ja teed selle nähtuse kõrvaldamiseks“.

Magistrid (ja vana korra kandidaadid).

1. Norman, Gerhard, cand., 26. V 1921; 2. Tennmann, Eduard, cand., 2. XI 1922; 3. Lorenzson, Herbert, cand., 16. XII 1922; 4. Kuljus, Woldemar, cand., 7. XI 1923; 5. Albrecht, Jacob, cand., 7. XI 1923; 6. Lingen, Walter, cand., 18. X 1923; 7. Thomson, Waldemar, cand., 15. I 1924; 8. Ederberg, Bruno, cand., 14. II 1924; 9. Perli, Gerhard, cand., 28. V 1924; 10. Järve, Jaan, cand., 17. IX 1924; 11. Martens, Harry William, cand., 29. I 1925; 12. Vaher, Maks, cand., 1. IV 1925; 13. Klaos, Salme, mag., 24. XI 1926; 14. Frey, Hellmuth, mag., 31. V 1927; 15. Jürgenson, Johannes, mag., 21. X 1927; 16. Aslava, Siegfried, mag., 25. V 1928; 17. Walter, Robert, mag., 5. IX 1928; 18. Hohlfeldt, Walter, mag., 30. I 1929.

Teaduslikud stipendiaadid.

Aslava, Siegfried, Uue Testamendi teaduse alal, kodumaal 1. VI 1928 — 1. IX 1929, selle järel Saksamaal (Greifswaldis) üheks aastaks.

Auhinna-tööd.

Aasta	Teemade arv	Esitatud tööde arv	Auhinnatud tööde arv					
			I	Jutluse kõrgem auhind	II	Jutluse II auhind	III	Kokku
1919	—	—	—	—	—	—	—	—
1920	—	—	—	—	—	—	—	—
1921	3	—	—	—	—	—	—	—
1922	3	4	2	—	—	—	1	3
1923	3	3	2	—	1	—	—	3
1924	5	3	2	—	1	—	—	3
1925	4	2	—	—	—	—	1	1
1926	6	3	2	—	—	—	—	2
1927	6	1	—	1	—	—	—	1
1928	7	8	3	2	1	1	—	7
	37	24	11	3	3	1	2	20

Teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

Aastad	Cand. theol.		Mag. theol. (uus kord)		Grad. stud. theol.		Lõpu-diplomiga	
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.
1919	—	—	—	—	—	—	—	—
kuni 1. XII 1920	—	—	—	—	3	—	—	—
1. XII 1920 — 1. XII 21	1	—	—	—	1	—	—	—
1. XII 1921 — 1. XII 22	1	—	—	—	7	—	—	—
1. XII 1922 — 1. XII 23	4	—	—	—	6	—	—	—
1. XII 1923 — 1. XII 24	4	—	—	—	9	—	—	—
1. XII 1924 — 1. XII 25	2	—	—	—	4	—	—	—
1. XII 1925 — 1. XII 26	—	1	—	1	—	—	5	1
1. XII 1926 — 1. XII 27	—	—	2	—	—	—	13	—
1. XII 1927 — 1. XII 28	—	—	2	—	—	—	9	—
1. XII 1928 — 1. IV 29	—	—	1	—	—	—	3	2
	12	1	5	1	30	—	30	3

Õigusteaduskond.

Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.

Kui 1919. a. hakati samme astuma Tartu Ülikooli uuestiavamiseks Eesti Vabariigi ülikoolina, siis oli nii Tartu Ülikooli ajalooliselt traditsioonilt kui ka poliitilistelt ja praktilistelt kaalutlustelt endastmõistetav ja selge, et selles uuestiavatavas ülikoolis ei pea puuduma Õigusteaduskond. Tarvis oli võtta tarvitusele vaid abinõud selle teaduskonna uuestiavamiseks ja korraldamiseks.

Tartu Ülikooli ülevõtmisel Eesti võimude poolt sellekohases ülevõtmiskomisjonis ja kevadel 1919. a. loodud ülikooli uuestiavamiseeltööde komisjonis oli Õigusteaduskonna asjades asjatundjana teotsenud Joh. O s t r a t. Õigusteaduskonna avamiseks tuli teha lähemaid korraldusi.

1. VII 1919 teatas ülikooli hoolekandja P. P õ l d Haridusministeeriumile, et Õigusteaduskonnas on kavatsatud luua 8 õppekohta, ning tähendas lähemalt ka isikud, kes võiksid eestlaste seast õppejõududeks Õigusteaduskonnas nelja või viie õppekoha täitmiseks kõne alla tulla, kuna ülejäävate õppekohtade täitmiseks ei olnud ühtegi isikut silmapiirile kerkinud. Hilisem katse on näidanud, et nendestki isikutest, keda esialgu oli silmas peetud, on ainult osa saanud õppejõududeks Õigusteaduskonnas. Õppejõudude leidmine oli seega algusest peale raske ülesanne.

14. VII 1919 kinnitati haridusministri poolt Õigusteaduskonna ajutiseks dekaaniks Nikolai M a i m, kelle lähemaks ülesandeks pidi olema nüüd teaduskonna korraldamine.

12. VII 1919 määrati haridusministri poolt rahvusvahelise õiguse professori k. t. A. P i i p, 1. X 1919 — riigiõiguse professori k. t. Nik. M a i m, 1. X 1919 — finantsõiguse professoriks Ed. B e r e n d t s.

Kuna väljavaated õppejõudude leidmiseks kodumaalt osutusid vähe lootuslikkudeks, püüti samal 1919. a. teisel poolel Eesti välis-

esindajate, väljapaistvate välismaalaste ning muude vahendite kaudu astuda sellekohastesse läbirääkimistesse ja kirjavahetustesse välismaalastega Soomes, Rootsis, Norras, Taanis ja Saksas. Need läbirääkimised ja kirjavahetus andsid mitmesugustel põhjustel ainult osalisi tagajärgi, õieti minimaalseid. 23. IX 1919 valiti ülikooli poolt kriminaalõiguse ja protsessi professoriks K u s m i n - K a r a v a j e v, kes selleks ka soovi oli avaldanud, kuid 5. X 1919 sellest loobus. 1919. a. 13. X valiti ja kinnitati 23. X kriminaalõiguse ja protsessi professoriks Andreas B j e r r e. Läbirääkimised ja kirjavahetus vastavate isikutega poliitilise ökonoomia, tsiviilõiguse ja rooma õiguse õppekohtade täitmiseks jäid tulemusteta.

2. IX 1919 teatas ülikooli hoolekandja P. P õ l d haridusministri-le, et esialgseid sooviavaldusi Õigusteaduskonda üliõpilaseks astumiseks on tulnud 103 isikult (87 meest, 16 naist). Peale selle olid juba varemalt eksamite tegemiseks soovi avaldanud isikud, kes olid kursuse läbi kuulanud Vene ülikoolides. 20. IX 1919 teatas hoolekandja P. P õ l d Haridusministeeriumile, et Õigusteaduskonna avamine siiski veel edasi lükatakse. Nõnda jäi Õigusteaduskond avamata 1919. a. lõpuni, sest avamiseks ei olnud eeltööd veel tarviliselt arenenud.

10. I 1920 kinnitas haridusminister tsiviilõiguse ja protsessi professoriks Igor T j u t r j u m o v'i ja rooma õiguse dotsendiks Jüri U l u o t s'a. Sama aasta kevadesemestri lõpul tehti katset rooma õiguse professoriks kutsuda D. G r i m'm'i, kuid viimane loobus.

14. I 1920 pidasid Tartus olevad teaduskonna õppejõud esimese koosoleku ja olevate õppejõududega avas Õigusteaduskond oma õppetegevuse jaanuarikuus 1920. Õppetegevus teostati veneaegse Tartu (Jurjevi) Ülikooli programmi järele, kusjuures õppeaineist kõrvale jäi vene õiguse ajalugu ja kirikuõigus. Vene õiguse ajalugu arvati mahutada eesti õiguse ajaloosse, niipalju kui tal on kokkupuutumist viimasega, ning kirikuõigus lühendatud kujul mahutada vastavate osadena riigi- ja administratiivõiguse kursustesse. Need arvamused ja kavatsused on leidnud teostamist seniajani, kusjuures kirikuõigust käsitletakse peale selle veel õiguse-ajaloo kursuses ning vene õigust, kuivõrt ta Eestis veel maksev, endastmõistetavalt ka vastavates dogmaatilistes kursustes. Kohalolevate õppejõududega saadi sellel Eesti Ülikooli Õigusteaduskonnale esimesel kevadesemestril lugeda siiski ainult seitset ainet (õiguse üldine õpetus, poliitiline ökonoomia, finantsõigus, tsiviilõigus, tsiviilprotsess, kaubandusõigus, kriminaalõigus), kuna teised programmis ettenähtud ained (õiguse

ajalugu, rooma õiguse ajalugu, rooma õiguse süsteem, riigiõigus, õiguse filosoofia, rahvusvaheline õigus, administratiivõigus, kriminaalprotsess ja statistika) jäid ette kandmata.

Vastavate ülemuste ettekirjutusel teostati 1920. a. kevadel ka esimesed eksamid endise Jurjevi Ülikooli määruste järele, ülaltoodud muudatustega ning selle erinevusega, et eksamid tehti mitte ministeeriumi, vaid ülikooli enda korraldusel seatud isikute ees. Teaduskonna administratiivne asjaajamine sündis faktiliselt mõningate läbivõttekriteeriumide kaudu dekaani ja õppejõudude vahel ning ametlikult dekaani ja Ülikooli Ajutise Nõukogu kaudu. Alles 13. IV 1920 peeti esimene korralik teaduskonnakogu koosolek.

Vahepeal olid eeskätt isikud, kelle kaubandusliku hariduse saamine Riia polütehnikumis ja ka mujal pooleli jäänud, tõstnud küsimuse hariduse jätkamise võimaldamise kohta Tartu Ülikoolis. 30. I 1920 pani Haridusministeerium ülikoolile ette selles asjas seisukoht võtta, milleks moodustati eriline komisjon, koostuv prof. Berendts'ist ja prof. Wittlich'ist. Ülikooli seisukoht kujunes jaatavaks. Ühenduses sellega kinnitas haridusminister 1. VII 1920 erilise kaubandusteaduseosakonna asutamise Tartu Ülikooli Õigusteaduskonna juures. Prof. Berendts valmistas selle osakonna õppetegevuse jaoks õigusteaduskonnast erineva esialgse õppe- ja õppekohtade kava, kuna administratiivselt see osakond pidi olema täiesti kokku sulatatud Õigusteaduskonnaga. Nii läks Õigusteaduskond vastu järgnevale semestrile suurendatud ülesannetega ja juurdetulnud osaga.

1920. a. sügissemestril valiti ja kinnitati rooma õiguse professoriks Wilhelm Seeler, kes aga, kevadel Tartusse jõudnud, sai alles järgmisel sügissemestril õppetööd alata. Kaubanduseosakonnas algas tegevust prof. k. t. ülesandega Juri Filippov (praktilise poliitilise ökonoomia alal). Lisaks eelmise semestri aineile tulid Õigusteaduskonnas sel semestril juurde loengud riigiõiguses (prof. k. t. Maim) ja rooma õiguse ajaloos (dots. Uluots). Ülaltähendatud ülejäänud õppeainete jaoks, mida veel polnud ette kantud, olid ette nähtud ka juba õppejõud, välja arvatud statistika. Kaubanduseosakonnas sai kahe õppeaasta aineis tööd suuremas osas alata, kuna loenguid ei olnud kavas veel ette nähtud kuues õppeaines, osalt õppejõudude puudumise tõttu ja osalt sellepärast, et need ained kuulusid kuulamisele alles järgnevail õppeaastail. Teaduskonnakogu koosolekud muutusid sellel semestril regulaarseiks, millisteks nad jäänud, ning arutamised koosnesid jooksvatest asjadest ja teaduskonna töö korraldamis-

sest. Üliõpilaste arv kasvas sellel semestril hoogsalt, eksameid peeti kaks korda semestris, mis on senini viisiks jäänud.

„Teaduskonna peamure on veel“ — ütleb dekaan 1920. a. lõpul — „õppejõudude kogumine. Et õppejõud praegu veel mitte kõik kohal ei ole, siis pole olnud võimalik asuda õppekavade lõplikule väljatöötamisele, vaid peetakse esialgselt kinni veneaegsetest õppekavadest. Raskusi teeb ka õppe-abinõude, eriti õpperaamatute puudus. Oma koosseisu poolest on teaduskond suuremas enamuses mitteeesti rahvusest. Käesoleva 1920. a. II semestril kantakse õppeaineist ette ainult kolm eesti keeles, 5 vene keeles ja 1 saksa keeles.“

1921. õppeaastal tulid õppejõududeks juurde õpetajad F. K o r s - s a k o v ja A. M e l n i k o v (kevadesemester) ja peale selle lubati lugemisele mittesunduslikus aines Karl G r a u (sügissemester). Ka prof. S e e l e r asus 1921. a. sügisel tegevusse. Poliitilise ökonoomia ja statistika õppetoolile valiti teaduskonnakogu poolt 7. XI 1921 kandidaadidena M. K u r t š i n s k i ja B e l j a v s k i, kellest esimene kinnitati ametisse ning astus tegevusse. Asuti raamatupidamise ja kirjajavahetuse õppekoha täitmisele.

Õppetöö korraldati sihikindlalt nõnda, et teaduskonna õppejõud kandsid ette ja eksamineerisid igaüks oma õppekoha aineis, ning peale selle tehti aineis, mille õppekoht veel oli vakantne või mille jaoks üldse polnud õppekohta, õppe-ülesanded oma kui ka vastavate teiste teaduskondade õppejõududele. Seesuguse töökorralduse kaudu sai võimalikuks, et 1921. a. sügissemestril õppetegevus Õigusteaduskonnas kõigis 16 sunduslikus õppeaines ning kaubandusteaduse-osakonnas kahe esimese aasta jaoks täielikult oli korraldatud, kuna 3. õppeaasta täh. osakonna jaoks veel loenguid ei olnud eramajandus-teaduses, kaubatundmises ning raamatupidamises ja kirjajavahetuses. Õigusteaduskonnas sündis kogu õppetegevus oma teaduskonna õppejõudude kaudu, kuna kaubandusteaduse-osakonna jaoks oli tarvis veel Filosoofia- ja Matemaatika-loodusteaduskonna õppejõudude kaastegevust. Töökorraldus seesugustel alustel kestis edasi ka järgnevail aastail, kuni korda läks täita vastavad õppekohad, ja kestab edasi praeguseni niisuguseis aineis (eriti majandus-, tolleaegses kaubandusteaduse-osakonnas), mis on õppekavalt sunduslikud, mille jaoks ei ole aga vastavaid õppekohti loodud.

Ühtaegu õppetöö korralduse aluste kindlaksmääramisega kutsuti samal 1921. õppeaastal teaduskonnas ellu uued organid ning asutised ja anti kindlam kuju senistele.

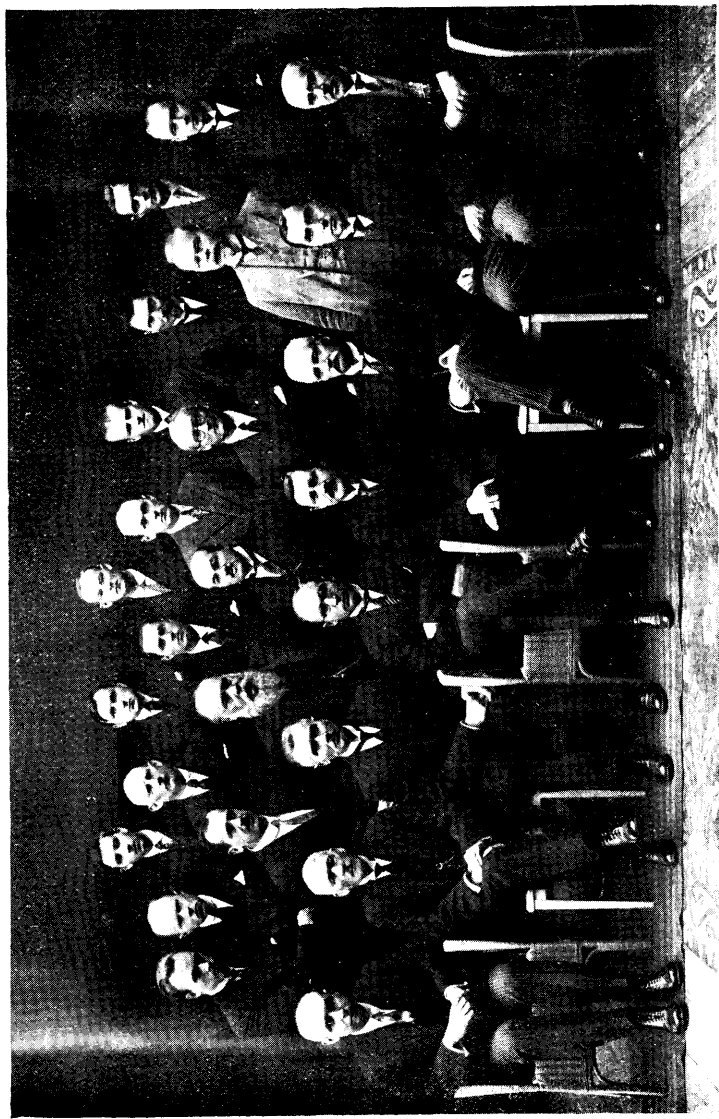
Kuna dekaani ülesanded olid kujunenud väga mitmekesisteks ja laialisteks, otsustati talle määrata abiline teaduskonna sekretäri näol. Teaduskonna sekretäriks valiti teaduskonnakogu poolt 7. II 1921 dots. J. U l u o t s, kes selleks ka kinnitati.

Et veneaegne Õigusteaduskonna raamatukogu oli omal ajal evakueeritud, ilma et teda enam oleks tagasi toodud, teadusliku ja õppe-tegevuse korraldamiseks oli aga tarvilik teaduskonna lähemas kasutamises seisev raamatukogu, otsustas teaduskonnakogu 7. III 1921 algust teha teaduskonna seminari-raamatukogu korraldamisega ning määras selleks otstarbeks raamatukogu ajutiseks juhatajaks dots. J. U l u o t s'a volitusega, esineda teaduskonna ees selles asjas vastava eeskavaga. Mõningad teaduskonnas olemas olevad raamatud koguti, mõningad saadi Ülikooli Raamatukogu dublettidekogust ning korraldati raamatukogu-ruum. Ühtlasi võttis teaduskonnakogu 21. XI 1921 vastu ajutise juhataja poolt esitatud õigusteadusliku seminari-raamatukogu ajutise põhikirja, mis hiljemini Ülikooli Aj. Nõukogu poolt kinnitati ning praeguseni püsib. See seminari-raamatukogu on aegamööda suurenenud ning täienenud, nii et ta osutub nüüd üheks tähtsamaks asutiseks teaduskonnas.

Kaubandusteaduse-osakonna erilised ülesanded ning nõuded tegid tarviliseks dekaanile ka selles asjas abilise määrata. Vastavalt sellele otsustas teaduskonnakogu 17. X 1921 sisse seada prodekaani ameti, mis hiljemini ülemuse poolt põhimõtteliselt kinnitati. Ühenduses sellega valis teaduskonnakogu 6. XI 1921 dekaani abijõuks kaubandusteaduse-osakonna asjus prof. k. t. J. F i l i p p o v'i. Sellega tekkis prodekaani amet, mis hiljemini Ülikooli Seaduse kaudu võimaldamist leidnud ning praegu püsib.

26. VIII 1921 arutas teaduskonnakogu sõjaministri ettepanekul sõjaõiguse õppetooli asutamist ning otsustas 27. X samal aastal selle küsimuse jaatavalt. Otsus aga ei leidnud edaspidi arendamist, vististi vastavate nõuete rahuldamise tõttu teisal.

5. XII 1921 otsustas teaduskonnakogu, prof. K u r t š i n s k i' ettepanekul, tunnustada statistikakabineti tarvidus tõsiseks ja pöörduda motiveeritud ettepanekuga Ülikooli Valitsuse poole. See ettepanek leidis kinnitust. Juhatajaks valiti prof. K u r t š i n s k i. Statistikakabinetist, mis prof. Miklaševski' raamatukogu ostmise, Ülikooli Raamatukogu dublettidekogust raamatute saamise ning järjekordsete tellimiste tagajärjel hiljemini ümber nimetati „Statistilis-ökonoamiliseks“ kabinetiks, on saanud teaduskonna teine majandus-teadusliku kirjanduse suhtes tähtsam asutis.

Õigusteaduskonnakogu.

*I r i d a (alt, pahemalt): K. Saarman, I. Tjatriimov, R. Mark, J. Uluots, N. Maim, D. Grimm, A. Piip, K. Müller;
 II r i d a: E. Fällmann, F. Korsakow, A. Melnikow, M. Kuršinski, S. v. Csokoy, E. A. Kuusi, I. Grimm; III r i d a: E. Kant,
 A. Palvadre, A. T. Klitmann, L. Leesment, W. Meder, J. Loo, N. Kausik; IV r i d a: L. Viltcourt, E. Ein, R. Riigo*

Teaduskonna koosseisu arutamisel 24. ja 26. X 1921. a. otsustas teaduskonnakogu jääda seniste koosseisus ettenähtud 9 õppekoha juurde, kusjuures sotsioloogia, õigus-ajaloo jne. õppetool ümber nimetati Eestimaa õiguse ajaloo õppetooliks; temaga ühendati õiguse üldise õpetuse ettekandmine, riigiõiguse õppetooliga — õiguse filosoofia ettekandmine ja administratiivõiguse õppetooliga kirikuõiguse ettekandmine (viimasest pole aruande-aja jooksul loenguid olnud). Viimase suhtes on hiljemini kava pisut muutunud, kuna esimeste kahe ühendamine on senini püsinud. Ühtlasi otsustati samal koosolekul teha ettepanek luua kaubandusõiguse õppetool, samuti ka eramajandus-teaduse õppetool, kuhu tuleb arvata ka kaubatundmis-õpetus. Ehkki viimase jaoks loodi hiljemini eriline dotsentuur ning tehti muid täiendusi, on selle koosoleku otsused siiski üldistes joontes olnud aluseks Õigusteaduskonna õppetoolide lõplikul kujunemisel Ülikooli Seaduses, seega püsiva tähendusega.

28. V 1921 võttis teaduskonnakogu vastu määrused Õigusteaduskonna õppetöö-korra kohta, mis Ülikooli Ajutine Nõukogu hiljemini kinnitas. Selle korra kaudu määrati lõplikult kindlaks sunduslikkude õppeainete hulk (16 ainet), praktiliste tööde kord, loengute arv ning soovitav kuulamiskord (viimasega kõrvaldati veneaegne sunduslik kursustesüsteem) ning eksamite tegemise kord. Mõningate hilisemate muudatustega ning täiendustega kestab see 1921. a. kord samades algjoontes sisult edasi praeguseni.

Viimaks tuleb tähendada, et 1921. a. määrati kaks stipendiumi väljastpoolt: 1) Jüri Vilms'i nimeline — Tallinna linna poolt (eeskätt õigusteaduse-üliõpilastele) ja 2) Tallinna Börsikomitee poolt (eeskätt kaubandus-, nüüd majandusteaduse-osakonna üliõpilastele). Mõlemad võttis teaduskond annetajailt tänuga vastu ning mõlemad on püsinud senini.

Nagu 1919. a. eeltööde tegemisel, 1920. a. õppetegevuse faktilise algamisega, oli seega 1921-ne aasta Õigusteaduskonna ja tema asutiste ning õppetöö korraldamise suhtes olulise tähendusega. Jäi vaid kujunenud lähtekohtadest edasi minna arendamis- ja korraldamistöös, eriti ja eeskätt pisut varju jäänud kaubandusteaduse-osakonna suhtes.

16. I 1922 valiti õigusteadusliku seminari-raamatukogu juhatajaks prof. W. S e e l e r. 10. II 1922 valis teaduskonnakogu raamatupidamise ja kirjavahetuse ajut. dotsendi kohuste täitjaks K. M ü l l e r'i ja 15. IV 1922 praktilise poliitilise ökonomia prof. k. t. Juri

Filippov'i (kes oli varemalt selleks olnud ainult prekäärsele). Kõik kolm kinnitati hiljemini ametisse.

Et üliõpilaste arv oli kasvanud ja õppejõud olid tööga üle koormatud, pöördus teaduskonnakogu 6. III 1922 Ülikooli Valitsuse poole motiveeritud sooviavaldisega, et Õigusteaduskonna kohta ära kaotataks allkirjade võtmine õppejõududele loenguile sissekirjutamisel, mil-line soov täideti.

20. II 1922 valis teaduskonnakogu komisjoni kaubandusteaduse-osakonna õppekorralduse ja -kava kindlaksmääramiseks. Teaduskonnakogu võttis komisjoni poolt väljatöötatud kava 7. IV 1922 vastu. Ühes ja teises suhtes muutis ja täiendas see uus kava senist, sidus õppekorralduse suhtes kaubandusmatemaatika eramajandus-teaduse õppetooliga ja kaubandusgeograafia ning üldtehnoloogia kaubateaduse dotsentuuriga. Olgugi üldiselt püsiva tähendusega, nõudis ta oma üksikasjades siiski varsti muutusi ja täiendusi.

Ühenduses kaubateaduse õpetamisega, mis tehti ülesandeks R. Margile, asuti 1922. a. kaubateaduse-kabineti ja kaubamuuseumi loomisele. Aegamööda on R. Margi juhatamisel sellest kabinetist arenenud oma ülesandeid täitev asutis teaduskonnas.

2. VI 1923 valis teaduskonnakogu administratiivõiguse ja protsessi professoriks Stefan v. Cseky, kes hiljemini sellesse ametisse kinnitati.

Et õppejõudude leidmine oli osutunud teaduskonnale raskeks ülesandeks ja kergendused selles asjas võisid tekkida ainult teadusliku järelkasvu kasvatamise kaudu, pööras teaduskond algusest peale tähelepanu noorte õppejõudude ettevalmistusele. Rõõmustavaks nähtuseks osutus see, et 1923. a. peale hakkas teaduskonna lõpetajate seas leiduma neid, kes tahtsid end valmistada teaduslikule tegevusele. Selles mõttes on tähelepanu vääriv, et 1923. a. jäeti teaduskonna juurde esimese teadusliku stipendiaadina E. Ein, rooma õiguse alal ette valmistama. Sellest ajast peale on stipendiaatide arv aasta-aastalt kasvanud.

Teaduskonna kaubandusteaduse-osakonna korraldamise suhtes võttis teaduskonnakogu 12. III 1923 vastu hiljemini ülemuse poolt kinnitatud otsuse, millega kaubandusteaduse-osakonna juures sisse seati õppejõudude ajutised konverentsid, mille liikmeiks on kõik selle osakonna õppejõud ja kus otsustatakse kõik sellesse osakonda puutuvad õppetegevuse-küsimused. Tarvilikuks said need konverentsid selle tõttu, et suur osa Õigusteaduskonna liikmeid loeb puhtjuriidilisi õppeaineid, seistes kõrval kaubandusteaduse-osakonna tegevusest. Ei

olnud otstarbekohane anda nende kätte selle osakonna juhtimist; pealegi oli see ka neile enestele asjatult koormav. Toodud põhjustel on need konverentsid jäänud püsima senini, olgugi et Ülikooli Seaduse jõusseastumisest saadik on konverentsi otsused vormiliselt ainult seda-võrt jõulised, kuivõrt nad õigusteaduskonna-kogu poolt kinnitamist leiavad.

12. V 1923 võttis teaduskonnakogu lõplikult vastu määruse õppe-ainete kuulamise ja eksamite tegemise korra kohta õigusteaduskonnas, kuna Ülikooli Aj. Nõukogu selle kinnitas. Ühes mõningate täiendus-tega maksavad need määrused praeguseni. Sisult on nad suuremalt osalt sarnased ülaltnähtud 1921. a. määrustega.

7. XI 1923 arutas teaduskonnakogu temale läbivaatamiseks esi-tatud Ülikooli Seaduse eelnõu. 20. XI 1923 pani ta Ülikooli Valitsu-sele ette võimaldada ülikoolile audoktorite astmeid anda mitte ainult teaduslike, vaid ka ühiskondlike teenete eest.

Rööbiti teaduskonna sisemise korralduse täiendamisega olid vahepeal silmapiirile kerkinud uued mured. „Üliõpilaste ja vabakuula-jate arv on Õigusteaduskonnas ja kaubandusteaduse-osakonnas“ — kirjutab dekaan teaduskonna aruandes 1923. a. lõpul — „ka käes-oleval aastal järjest kasvanud, nii et see teaduskond rohkem kuula-jaid mahutab kui teised teaduskonnad kokku. See arv on nii suur, et edaspidine kasvamine samas sihis mitte ainult teaduskonna lõpe-tajate väljavaateid — oma kutsealal tööd ja tulusid leida, mis õppi-mise kulud ära tasuks — kahtlaseks teeb, vaid ka teaduskonna õppe-jõudude kolleegiumi õpetamise võimisele ülesaamata nõudmisi seadida võib, sest juba praegu on mõnedel õppejõududel eksamineerimise juures liig suure eksamitegijate arvuga tegemist, mis teaduskonna poolt võimalikuks peetud normist üle ulatavad. See tooks loomuli-kult õppetegevuse langemist kaasa.“

4. II 1924 valiti teaduskonnakogu poolt ja hiljemini kinnitati Eestimaa õiguse ajaloo professori k. t. J. U l u o t s (senine rooma õiguse dotsent). 17. XI 1924 valiti ning hiljemini kinnitati: kauba-tundmise dotsendi k. t. R. M a r k ja raamatupidamise ning kirjava-hetuse dotsendi k. t. K. M ü l l e r.

Praktiliste tööde korraldamiseks jooksva kohtutegeluse alal tehti õppe-ülesanded tsiviilõiguses riigikohtunik A r r o'le ja kriminaal-õiguses Riigikohtu prokurörile R ä g o'le.

14. X 1924 määrati teaduskonna dekaaniks prof. k. t. J. U l u o t s.

Õppetöö korraldamise alal võttis teaduskonnakogu 1924. a. vastu korraldused praktiliste tööde kohta ja habilitatsioonimäärused.

Üliõpilaste arv nii Õigusteaduskonnas kui ka kaubandusteaduse-osakonnas tõusis veelgi 1924. a. jooksul võrdlemisi eelmiste aastatega, ulatudes kummaski üle tuhande üliõpilase ja ähvardades ummistada teaduslikku tööd ning õppetegevust teaduskonnas.

1925. a. jooksul lahkusid teaduskonna õppejõudude isiklikust koosseisust rooma õiguse professor W. Seeler surma läbi (27. X 1925) ning kriminaalõiguse professor A. Bjerre omal palvel (varsti pärast lahkumist ka surnud). Kaks õppejõudu olid muude ülesannete tõttu õppetegevusest eemal. Ehkki juurde tulid eradotsent eramajandus-teaduse alal E. F ä h l m a n n ning õppe-ülesandel riigikohtunik A. P a l v a d r e, läks teaduskonnal ainult äärmiste jõupingutustega korda kohaloleva koosseisuga oma ülesandeid täita. Prof. Berendts'ile, kelle teenistusvanuse piir oli kätte jõudnud, otsustas teaduskonnakogu 9. XI 1925 tema ametiaega pikendada viie aasta võrra. Rõõmustaval viisil suurenes sel aastal teaduslike stipendiaatide arv, nimelt nelja uue stipendiaadi näol.

Prof. Seeler'i surma järel valis teaduskonnakogu õigusteadusliku seminari-raamatukogu juhatajaks prof. k. t. J. U l u o t s 'a.

Ühenduses ülikooli uue seaduse elluviimisega ja silmas pidades senist korda ning tegelikku tarvidust otsustas teaduskonnakogu 13. X 1925 ametisse seada majandusteaduse- (senise kaubandusteaduse-) osakonna jaoks prodekaani ning abisekretäri, määrates ühtlasi nende ülesanded.

Ülikooli uue seaduse alusel valis teaduskonnakogu 20. X 1925 teaduskonna dekaaniks erak. prof. J. U l u o t s 'a, prodekaaniks dots. k. t. R. M a r g i ja abisekretäriks dots. k. t. K. M ü l l e r 'i, kuna sekretäri koht jäi kohase kandidaadi puudumisel esialgu vakantseks.

Teaduskonna õppetegevuse korraldamise alal võttis teaduskonnakogu vastu habilitatsioonikorra täiendused 22. X 1925, määrused õigusteaduskonna lõpetamise kohta 22. X 1925, määrused majandusteaduse-osakonna lõpetamise kohta 30. X 1925 ning täiendused viimaste juurde 15. XII 1925.

Üliõpilaste arv teaduskonnas püsis endisel viisil kõrge, mille tagajärjel dekaan aasta lõpul sunnitud oli oma aruandes teatama, et säärane asjaolu kaldub endisel viisil teaduslikku tööd ning õppetegevust teaduskonnas ummistama ja sunnib tõsiselt mõtlema, kuivõrt meie väikese riigi tegelik elu jõuab kohast tegevust anda seesugusele hulga õigus- ja majandusteadlastele.

1926. a. lahkus teaduskonna õppejõudude seast erak. prof. J. Filippov surma läbi (25. IV). Kriminaalõiguse õppetoolile, mille täitmisega olid ühenduses esialgu mitmesugused raskused, valis teaduskonnakogu 15. XI 1926 erakor. professoriks Karl Saarman'i, ning samuti 15. XI 1926 avaliku õiguse dotsendiks F. Korssa-kov'i. Neist kinnitati esimene tähendatud kohale, teine esialgu dotsendi kohuste täitjaks. Teiste vakantsete õppekohtade täitmiseks astuti samme.

Ühenduses Vabariigi Valitsuselt tulnud vastavate ettekirjutistega otsustas teaduskonnakogu 18. V 1926 ühendada tegeliku politilise ökonoomia professuuri ning eramajanduse professuuri üheks professoriks praktilise politilise ökonoomia professuuri nime all, samuti kustutada kaks liikuvat dotsentuuri, mis olid ette nähtud Ülikooli Seaduses, ning esitas oma otsuse ülemaile instantsidele, kus need kinnitati. Teaduskonna enamik, kes selle otsuse tegi, väljus vaatekohast, et juhul, kui üleriiklikud huvid tungivalt nõuavad koosseisude kokkutõmbamist, on parem, kui teaduskond teeb kokkutõmbamisi oma äranägemisel ja vähem valusalt kohalt, kui et seda teeksid isikud ja asutised, kel ei ole võimalust teaduskonna olulisi ning elulisi tarbeid lähemalt tunda. Siiski on teaduskonna liikmed, eriti majandusteaduse-osakonna tegelased, seda kokkutõmbamist hiljemini ning praeguseni tundnud valusa ohvrina ja on astunud samme endise seisukorra jaluleseadmiseks.

Eramajandus-teadusliku seminari-raamatukogu loomisega tehti algust 1926. a.; tema ajutiseks korraldajaks ning juhatajaks määrati dots. k. t. Müller. See raamatukogu on pärastpoole suurenenud, olgugi vahest mitte sel määral, nagu esialgu sooviti.

Õppetöö korraldamise alal on 1926. a. märkida arendavate määruste vastuvõtmine teaduskonnakogu poolt mõningate õppe- ja teaduslikku töösse puutuvate olude kohta.

Ülikooli uue seaduse alusel (ja ühtlasi kogu Eesti Vabariigi aegse Õigusteaduskonna kestusel) tegi esimesena vastavad eksamid ning esitas kirjatöö Leo Leesment ja tunnustati teaduskonna poolt 15. XII 1926 magister juris astme omandanuks.

Kuna üliõpilaste arv, hoolimata avalikkudest hoiatustest ja antud seletustest, ei avaldanud vähenemistendentsi, otsustas teaduskonnakogu 31. V 1926 põhimõtteliselt asuda Õigusteaduskonna üliõpilaste arvu piiramisele ning, nagu dekaan 1926. a. aruandes ütleb, tahab „arvu piiramiseks abinõusid leida“.

Rooma õiguse professuuri täitmine sünnitas suurimaid raskusi, ent viimaks läks korda saada vääriline kandidaat. 15. II 1927 valis teaduskonnakogu sellele õppetoolile korraliseks professoriks D. G r i m m'i, kes ka varsti ametisse kinnitati. Praktilise poliitilise ökonoomia professuuri, hoolimata äärmistest püüdmistest, ei läinud korda 1927. a. jooksul täita. 30. V 1927 valiti erak. prof. J. U l u o t s korraliseks professoriks samal Eestimaa õiguse ajaloo õppetoolil. Märkida tuleb, et 1927. a. astusid esmakordselt õppetegevusse teaduskonna enda senised teaduslikud stipendiaadid.

Teaduskonnakogu koosolekul 12. XII 1927 valiti: prof. J. U l u o t s dekaaniks, dots. k. t. R. M a r k — prodekaaniks, prof. K. S a a r m a n n — sekretäriks, dots. k. t. K. M ü l l e r — abisekretäriks.

Kriminaalõiguse õpetamise süvendamiseks otsustas teaduskonnakogu 26. IV 1927 luua kriminalistika õpetaja koht, mis hiljemini vastavas korras ka kinnitati. Tähtajaliseks õpetaja k. t. määrati A. M e l n i k o v. Ühtlasi suurendati õppeülesande-täitjate arv.

Rööbiti õppejõudude arvu suurendamisega püüdis teaduskond uuendada 1927. a. õppetöö korraldust. Selle uuenduse eesmärgiks oli õppetööd nõnda sisse seada, et Õigusteaduskonnas õppijad võimalikult parema ettevalmistusega võiksid teaduskonna lõpetada, kasuks endale ja ühiskonnale ning riigile. Ühenduses sellega töötas teaduskond 1927. a. kevadesemestri jooksul välja õppetegevuse uue kavandi. Selle kavandi elluviimise ja täitmise eeltingimuseks oli Õigusteaduskonda astujate arvu vähendamine. Vastavalt sellele võttis teaduskonnakogu 30. V 1927 vastu kavandi, ühtlasi ka otsuse Õigusteaduskonda astujate arvu vähendamise kohta sisseastumisel võistluseksamite kaudu. Vastav ettepanek, olgugi takistustega, leidis viimaks vastuvõtmist Ülikooli Valitsuses ja Nõukogus, ei leidnud aga kinnitamist Vabariigi keskvalitsuse vastavate organite poolt. Teaduskond ja ülikool olid seega teinud, mis nende võimises õigusteadlaste juurdekasvu ning õigusteadusliku hariduse reguleerimiseks Eestis, kuid tagajärjeta. Ühenduses viimaste asjaoludega asus teaduskond uute vastavate kavade väljatöötamisele — vähemate abinõudega ja väheemas ulatuses, aga sama sihi saavutamiseks.

13. II 1928 valiti: 1) senised dots. k. t.: R. M a r k — kaubateaduse dotsendiks, K. M ü l l e r — raamatupidamise ja kirjavahetuse dotsendiks ja 2) praktilise poliitilise ökonoomia õppetoolile korraliseks professoriks Eino K u u s i. 25. V 1928 valiti senine erak. professor N. M a i m korraliseks professoriks riigiõiguse õppetoolile. Ajut. abi-

õppejõududena astusid tegevusse ka mitmed senised teaduslikud stipendiaadid.

Ühenduses Eesti Vabariigi kümneaastase juubeliga ning sellekohaste läbirääkimiste alusel ülikooli vastavate instantsidega ja hinnates vastavate isikute tähendust ning väärtust Eesti Vabariigi loomisel otsustas teaduskonnakogu 31. I 1928 anda doctor juris h. c. astmed järgmistele riigimeestele (tähestiku järjekorras): Johan L a i d o n e r, Konstantin P ä t s, Otto S t r a n d m a n ja Jaan T õ n i s s o n.

12. V 1928 kaitsis teaduskonna avalikul koosolekul oma doktori-väitekirja prof. N. M a i m ning tunnustati doctor juris astme omandanuks. Eesti Vabariigi aegses Õigusteaduskonnas oli see esimene doktoripromotsioon.

Ühenduses vastavate läbirääkimistega teiste teaduskondade esindajatega ja arvestades isiklikke teeneid Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli uuestiloomisel ja korraldamisel, otsustas teaduskonnakogu 29. X 1928 anda doctor juris h. c. aste Heinrich K o p p e l'ile.

Sidemes prof. M. K u r t š i n s k i' vastava avaldusega ja viimasele vastamiseks määratud komisjoni tööde tulemusega otsustas teaduskonnakogu 13. II 1928: „Tunnistada, et E. V. Põhiseaduse § 38 ja teised asjasse puutuvad seadused ei esita takistusi, mis keelaksid Tartu Ülikooli professorit samal ajal olla Riigikogu liikmeks.“

Et majandusgeograafilise hariduse andmine majandusteaduse-osakonna üliõpilastele ei olnud küllaldane ning puudusid selleks ka abinõud, asuti 1928. a. lõpul majandusgeograafia seminari loomisele. Selle seminari edasiarendamine kestab praeguseni.

Kogu 1928. a. kestsid tööd õppekavade täiendamise suunas nii Õigusteaduskonnas kui majandusteaduse-osakonnas. Need tööd polnud lõppenud 1. IV 1929. Õppekavade täiendamise eesmärgiks on õppetööd nõnda korraldada, et peale üldise kursuse luua Õigusteaduskonnas (samal ulatuses nagu praegu) süstemaatilise erinemise võimalust ning sundi sellekohastel erialadel.

11. III 1929 otsustas teaduskonnakogu asuda kriminalistikakabineti asutamisele. Sellekohase sooviavalduse puhul otsustas teaduskonnakogu samal koosolekul võimaluse korral korraldada loenguid töö-õiguse üle.

Eeltoodud lühikeses ülevaates Õigusteaduskonna kohta Eesti Vabariigi Tartu Ülikoolis ei ole puudutatud paljusid aineid ega küsimusi, mis selle aja jooksul on teaduskonna elus tähtsad olnud. Seegi, mis toodud, esitab vastavaid sündmusi ja juhtumeid üldjoontes ning

mööda minnes. Aga kui möödunud aastaile tagasi vaadata, selguvad siiski tulemused, mis väärivad tähelepanu.

Suuremaid raskusi on tekitanud õppejõudude leidmine. Need, kes õppejõududeks on olnud, eriti need, kes administratiivseid kohustusi kandnud, ei ole mitte vähe sunnitud olnud koormuste raskust tundma. Kõik see ei ole jätnud mõju avaldamata teaduskonna töös ning tegevuses. Ometi on olud selles suhtes juba ammu kriitilisest momendist üle jõudnud ja hakkavad eriti noorema järelkasvu tõttu lähenema normaal-olukorrale. Viimane toob kahtlemata kaasa vastavad kajastused teaduskonna töös ning tegevuses.

Teaduskond kui tervik on omandanud elulise organisatsiooni kuju. Tal on juba välja arenenud ja osalt arenemas asutised, mis tähtsal määral kaasa aitavad kogu organisatsiooni otstarbekohasele funktsioneerimisele.

Teaduskonna õppetegevus on korraldatud nõnda, et ta kahtlemata ei ole halvem veneaegse Jurjevi Ülikooli Õigusteaduskonna omast, mõnes suhtes vististi aga küll parem ning enam arenenud. Väljatöötamisel oleva õppekava maksmapanemisega muutub seisukord ses asjas igas suhtes enamarenenuks. Teaduslikuks tööks on teaduskonnas objektiivsed võimalused olemas.

Teaduskonna töö tulemusena tuleb arvestada üle kuuesaja isiku, kes Õigusteaduskonna lõpetanud, ning üle kaheksaja, kes majandusteaduse-osakonna lõpetanud. Teaduslike stipendiaatidena ja diplomitud edasiõppijaina on võimaldatud õppimise jätkamist enam kui kahekümnele isikule. Teaduskonna õpilased on valmistanud kaugelt üle saja kirjatöö. Teaduskonna õppejõud on avaldanud arvult mitu sada suuremat ning vähemat kirjatööd ja kirjutisi kodu- ning välismaal, on avaldanud arvamusi vastavates küsimustes, on teinud avalikke ettekandeid kodu- ja välismaal. Isikliku koosseisu olude paranemisel muutuvad kõik need tulemused kahtlemata mitmes suunas paremaks.

Õppetoolid ja õppejõud.

Professuurid.

1. Eestimaa õiguse ajalugu.

Vakantne kuni 1924 I poolaastani.

Seeler, W., prof., luges ülesandel 1921 II p.-a. — 1924 I p.-a.

Uluots, J., erakorr. prof. 20. II 1924, korr. prof. 1. X 1927 — .

Õppeaine — õiguse üldõpetus:

U l u o t s, J., dots., luges ülesandel 1920 I p.-a. — 1924 I p.-a.;
S e e l e r, W., prof., ülesandel 1924 II p.-a.; B e r e n d t s,
E., prof., ülesandel 1925 I ja II p.-a.; U l u o t s, J., prof.,
kui õppetooli esindaja, 1926 I p.-a. —

2. Rooma õigus.

Rooma õiguse süsteem:

G r i m m, D., dr. jur., prof. 1. VI 1920 (keeldus tulemast).

S e e l e r, W., dr. jur., prof. 2. X 1920 — 27. X 1925.

T j u t r j u m o v, I., prof., luges ülesandel 1926 I p.-a. —
1927 II p.-a.

G r i m m, D., dr. jur., korr. prof. 28. III 1927 —.

Rooma õiguse ajalugu:

U l u o t s, J., dots. 10. I 1920 — 20. II 1924, hiljemini prof.,
luges ülesandel 1920 II p.-a. —

3. Riigiõigus.

M a i m, N., dr. jur., prof. k. t. 1. X 1919 korr. prof. 6. VI
1928 —.

Õppeaine — õiguse filosoofia:

B j e r r e, A., prof., luges ülesandel 1921 I p.-a. — 1925 I p.-a.;

B e r e n d t s, E., prof., ülesandel 1925 II p.-a. — 1926 I p.-a.;

M a i m, N., prof., kui õppetooli esindaja, 1926 II p.-a. —

4. Administratiivõigus ja protsess.

Administratiivõigus:

M a i m, N., prof. k. t., luges ülesandel 1921 I p.-a. —
1923 I p.-a.

C s e k e y, S. v., dr. jur. et rer. pol., korr. prof. 1. VIII 1923 —.

Administratiivprotsess:

C s e k e y, S. v., dr. jur. et rer. pol., prof. 1923 II p.-a. —
1927 I p.-a.

5. Tsiviilõigus ja protsess.

T j u t r j u m o v, I., korr. prof. 10. I 1920 —.

6. Kriminaalõigus ja protsess.

Kriminaalõigus:

K u s m i n - K a r a v a j e v, V., prof. 1. X 1919 (keeldus
tulemast).

Bjerre, A., dr. jur., prof. 21. X 1919 — 1925 I p.-a.

Vakantne 1925 II p.-a. — 1926 II p.-a.

Saarmann, K., Kohtupalati liige, erakorr. prof. 1. I 1927 —.
Kriminalistika:

Melnikov, A., luges ülesandel 1927 II p.-a., õpetaja k. t.
30. XII 1927 —.

7. Politiline ökonoomia (teoreetiline) ja statistika.

Politiline ökonoomia:

Berendts, E., prof., luges ülesandel 1920 I p.-a. —
1922 I p.-a.

Kurtšinski, M., finantsõig. mag., korr. prof. 17. XI 1921 —.

Statistika:

Berendts, E., prof., luges ülesandel 1921 II p.-a.

Kurtšinski, M., finantsõig. mag., korr. prof. 1922 I p.-a. —

8. Finantsõigus.

Berendts, E., dr. jur., korr. prof. 1. X 1919 —.

9. Rahvusvaheline õigus.

Piip, A., rahv. õig. magnd., prof. k. t. 12. VIII 1919, prof.

1. XII 1922, asus tegelikult ametikohuste täitmisele 1923
II p.-a. (1925 I p.-a. — 1926 I p.-a. oli õppetööst vabastatud), luges 1923 II p.-a. —.

10. Praktiline politiline ökonoomia.

Tartu Ülikooli õppetoolide ja õppekohtade esialgses nimekirjas oli ette nähtud kaubanduse-osakonna jaoks tegeliku poliitilise ökonoomia õppetool, mis iseseisvana püsis kuni 1926 I p.-a. lõpuni. Teaduskonnakogu koosolekul 24./26. X 1921 otsustati esialgses nimekirjas ettenähtud kaubandusteaduse õppetooli nimetus muuta eramajanduse-õpetuse ja hiljemini eramajandus-teaduse õppetooliks. Teaduskonnakogu otsusel 18. V 1926 ühendati tegeliku poliitilise ökonoomia ja eramajandus-teaduse õppetoolid nime all praktiline poliitiline ökonoomia.

a) Tegelik poliitiline ökonoomia:

Filippov, J., prof. k. t. 22. VI 1922, erakorr. prof. 17. IV 1925 — 25. IV 1926 (†).

b) Eramajandus-teadus:

Müller, K., luges ülesandel 1923 I p.-a. — 1928 I p.-a.

d) Praktiline politiline ökonoomia:

Vakantne 18. V 1926 — 5. III 1928. Sel ajal loenguid ei olnud peaaes, kuid eramajandus-teaduses, panga-, börsi ja tööstusasjanduses ja hiljemini bilansside teoorias olid loengud korraldatud õppe-ülesannete näol.

Kuusi, E., dr. phil., korr. prof., 5. III 1928 —.

11. Kaubandusõigus ja protsess.

Vakantne. — Tjutrjumov, I., prof., luges ülesandel 1920 II p.-a. —.

Dotsentuudid.

1. Raamatupidamine ja kirjavahetus.

Müller, K., cand. rer. merc., ajut. dotsendi k. t. 10. III 1922, dots. k. t. 8. XII 1924, dots. 20. II 1928 —.

2. Kaubateadus.

Mark, R., I järgu kaub. insener, dots. k. t. 8. XII 1924, dots. 20. II 1928 —.

Õppeained, mis dotsentuurile juurde arvatud:

Majandusgeograafia, üldine tehnoloogia, entsüklopeediline keemia. Keemiat (anorgaanilist) kuulasis esialgu kuni 1923 majandusteaduse-osakonna üliõpilased Matemaatika-loodusteaduskonna professori G. Landesen'i juures, alates 1923 II p.-a. korraldati majandusteaduse-osakonnas keemia erikursus õppe-ülesande näol — entsüklopeediline keemia (anorgaaniline, orgaaniline ja analüütiline) ühes praktiliste töödega.

Majandusgeograafia:

Filippov, J., prof. k. t., ülesandel, 1922 II p.-a. — 25. IV 1926.

Üldine tehnoloogia:

Wittlich, M., korr. prof., ülesandel 12. IX 1921 —.

Entsüklopeediline keemia:

Mark, R., dots., ülesandel 1925 I p.-a. —.

3. Avalik õigus.

Korssakov, F., magnd., dots. k. t. 1. XII 1926, dots. 20. II 1928 —.

Eradotsendid.

Eramajandus-teadus:

F ä h l m a n n, E., dr. rer. pol., 2. X 1925 —.

Õppeülesande-täitjad ja ülemääralsed abi-õppejõud.

Kriminaalõigus:

G r a u, K., vann. adv., luges ülesandel Eesti kriminaalõiguse ajalugu 1922 I p.-a.

Eestimaa õiguse ajalugu:

L e e s m e n t, L., mag. jur., aj. ülemäär. abi-õppejõud 1. VI 1928 —.

Rooma õigus:

E i n, E., ajut. ülemäär. abi-õppejõud 5. X 1928 —.

Õiguse filosoofia:

G r i m m, J., magnd., õppeülesande-täitja 11. XI 1927 —.

Administratiivõigus ja protsess:

K l i i m a n n, A. T., mag. jur., ajut. ülemäär. abi-õppejõud 7. X 1927 —.

P a l v a d r e, A., Riigikohtu liige, õppeülesande-täitja (prakt. tööd) 29. V 1925 —.

M e d e r, W., mag. jur., ajut. ülemäär. abi-õppejõud, 15. II 1929 —.

Tsiviilõigus ja protsess:

A r r o, J., Riigikohtu liige, õppeülesande-täitja (prakt. tööd) 5. VII 1924 — 24. II 1928 (+).

Kriminaalõigus ja protsess:

S a a r m a n n, K., Kohtupalati liige, õppeülesande-täitja 16. X 1925 — 1. I 1927.

M e l n i k o v, A., õppeülesande-täitja, 27. V 1921—1927 I p.-a. lõpuni.

R ä g o, R., Riigikohtu prokurör, õppeülesande-täitja 5. VII 1924 —.

Rahvusvaheline õigus:

K o r s s a k o v, F., magnd., õppeülesande-täitja 26. I 1921—1923 I p.-a. ja 1925 I p.-a. — 1926 I p.-a.

K a a s i k, N., mag. jur., ajut. ülemäär. abi-õppejõud 5. X 1928 —.

Tegelik poliitiline ökonomia:

Filippov, J., õppeülesande-täitja 13. IX 1920 — 22. VI 1922.

Kaubandusõigus ja protsess:

Villecourt, L., dr. jur., õppeülesande-täitja 3. VI 1927 —.

Majandusmatemaatika:

Kupffer, V., cand. math., õppeülesande-täitja 21. I 1921 —.

Majandusgeograafia:

Filippov, J., õppeülesande-täitja 10. V 1921—1922 I p.-a.

Köstner, N., õppeülesande-täitja 5. II 1926—1927 I p.-a.

Kant, E., mag. geogr., õppeülesande-täitja 5. X 1928 —.

Entsüklopeediline keemia:

Mark, R., I järgu kaub. ins., õppeülesande-täitja 8. VI 1923—
1924 II p.-a.

Eesti ajalugu:

Sepp, H., cand. hist., õppeülesande-täitja 21. I 1921 —.

Sildnik, A., cand. hist., eradots., õppeülesande-täitja 21.
I 1921—1927 II p.-a.

Forensiline psühhiaatria:

Lellep, K., dr. med., õppeülesande-täitja 21. XII 1928 —.

Õppeasutised.

Õigusteaduslik seminar ja raamatukogu.

Seminari korraldamisele asuti 1921 I p.-a. Järgmisel poolaastal võeti vastu seminari raamatukogu ajutine põhikiri. 1. II 1926 võeti vastu „Määrused õigusteadusliku seminari raamatukogu kasutamise kohta“.

Juhatajad:

Uluots, J., dots., valiti ajutiseks juhatajaks 7. III 1921.

Seeler, W., prof., kinnitati juhatajaks 20. I 1922.

Uluots, J., prof., kinnitati juhatajaks 5. IX 1925.

Korraldajad:

Ein, E., (üliõp., hiljemini stipendiaat) 1921 — 15. VIII 1925;

Puksmann, E. (üliõp.) — 1921. a.; Kliimann, A. T.

(üliõp., hiljemini stipendiaat) 1. X 1923 — 20. IV 1924 ja

1. VIII 1924 — 15. VIII 1925; V a a b e l, J. (stip.) 15. VIII 1925 — 1. IX 1926; L e e s m e n t, L. (stip.) 15. VIII 1925 — 31. I 1927 ja 15. V 1928 — 15. V 1929; I l u s, E. (stip.) 1. IX 1926 — 15. V 1928; N õ g e s, V. (üliõp.) 1. II 1927 — 1. II 1929; K o n g o, K. (stip.) 1. II 1929 —.

Statistika-Ökonoomiline kabinett

(kuni 16. III 1923 statistikakabinett).

Prof. M. Kurtšinski' algatusel otsustas Õigusteaduskond 5. XII 1921 tunnistada vajalikuks statistikakabineti ja pöörduda sellekohase motiveeritud sooviga Ülikooli Valitsuse poole. Viimase poolt määratud komisjoni esitise põhjal otsustas Ülikooli Valitsus asutada statistikakabineti, mille tegevus algas maikuul 1922. Ruumideks sai ta kaks tuba ülikooli hoones Suurturg 6. Kabineti peamiseks ülesandeks oli oma raamatukogu asutamine ja täiendamine. Raamatuid saadi Ülikooli Raamatukogust — dubletid majandusteadusliku ja statistilise sisuga — ja muretseti erisummadega rida eriteoseid, peamiselt neid, mis ülikooli pearaamatukogus puuduvad. Ülikooli Raamatukogult saadi 1985 erinimelist teost 4 803 köites; osteti algusest kuni 1. IV 1929—1795 teost 2 959 köites.

Juhataja:

K u r t š i n s k i, M., prof., algusest peale kuni aruande-aja lõpuni.

Assistent:

L a g u s, L., ajut. korraldajaks 1. VI 1922, noor. ass. 17. X 1924 —.

Kaubateaduse-kabinett

(kuni 1925 kaubatundmise-kabinett).

Asutati eriainetes õpetaja R. M a r k'i kava järgi 1923. a. I semestril. Ruumideks saadi 4 tuba (nüüd 5) ülikooli hoones Rütli tän. 2. Aja jooksul on kaubateaduse-kabinetti kogunenud kauba-proovide kollektsioone 51, raamatuid 217, aparate 85.

Juhataja:

M a r k, R., ajut. juh. I p.-a. 1923, juh. I p.-a. 1925 —.

Assistendid:

F e l d m a n n, H., ajut. noor. ass. k. t. 1. XI 1923 — 1. IV 1924; K o o k, O., ajut. noor. ass. 1. IV 1924 — 1. II 1925, noor. ass. 1. II 1925 — 1. IV 1925; V o l m e r, Ch., ajut.

noor. ass. k. t. 1. IV 1925 — 1. IV 1926; Kerles, E., ajut. abijõud 1. IX 1925, ajut. noor. ass. k. t. 1. IV 1926, noor. ass. 1. VII 1927 —.

Praktilise politilise ökonoomia seminari raamatukogu.

Enne eramajandus-teaduse seminari raamatukogu (kuni 18. V 1926), ümber nimetatud ühes vastava õppetooli ümbernimetusega. Raamatukogu asutati 1926 kevadel.

Juhatajad:

Müller, K., dots. k. t., kinnitati ajut. juh. 24. IX 1924.
Kuusi, E., prof. 5. X 1928 —.

Korraldajad (abijõud):

Lang, H. (üliõp.) 26. XI 1926 — 20. XII 1927; Johannes, E. (üliõp.) 1. II 1928 — 1. VI 1928; Bomm (Poom), E., (üliõp., hiljemini stipendiaat) 1. VI 1928 —.

Majandusgeograafia-seminar.

Asutati 23. XI 1928. — Asub ajutiselt Matemaatika-loodusteaduskonna geograafiakabineti ruumides. Aruande-aja jooksul polnud juhataja veel määratud.

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

Maim, N., 14. VII 1919 — 14. X 1924.
Uluots, J., 14. X 1924 —.

Prodekaanid.

Filippov, J., 1921 — 1. XI 1925.
Mark, R., 1. XI 1925 —.

Sekretärid.

Uluots, J., 1. I 1921 — 14. X 1924.
Müller, K., 1. III 1926 — 1. III 1927.
Saarmann, K., 1. III 1927 —.

Abisekretärid.

Mark, R., 1. I 1921 — 1. XI 1925.

Müller, K., 1. XI 1925 — 1. III 1926, 1. III 1927 —.

Prooviloengud.

1. Grau, K., 17. ja 24. X 1921, Eesti kriminaalõiguse ajalugu.
2. Bachmann, E., 30. ja 31. I 1922, raamatupidamine.
3. Dobronravin, P., 30. ja 31. I 1922, raamatupidamine.
4. Fählmann, E., 30. IX 1925, eramajandus-teadus.
5. Köstner, N., 1. II 1926, majandusgeograafia.
6. Kliimann, A., 4. X 1927, administratiivprotsessi õigus.
7. Leesment, L., 26. IX 1928, Eestimaa õiguse ajalugu.
8. Ein, E., 1. X 1928, rooma õigus.
9. Kant, E., 1. X 1928, majandusgeograafia.
10. Kaasik, N., 1. X 1928, rahvusvaheline õigus.
11. Meder, W., 11. II 1929, avalik õigus.

Teaduslikud kraadid.**Audoktorid.**

1. Laidoner, Johann, 17. II 1928.
2. Päts, Konstantin, 17. II 1928.
3. Strandman, Otto, 17. II 1928.
4. Tõnisson, Jaan, 17. II 1928.
5. Koppel, Heinrich, 13. XI 1928.

Doktorid.

Maim, Nikolai, 12. V 1928, riigiõiguse alal: „Parlamentarism ja suvereenne riik“.

Magistrid.

1. Leesment, Leo, 15. XII 1926, Eestimaa õiguse ajalugu;
2. Kliimann, Artur, 27. IX 1927, administratiivõigus; 3. Meder, Werner, 15. XII 1927, administratiivõigus; 4. Kaasik, Nikolai, 26. IX 1928, rahvusvaheline õigus.

Teaduslikud stipendiaadid (A) ja diplomitud edasiõppijad (B).

A.

1. **E i n, E.**, rooma õiguse alal, kodumaal 1. IX 1923 — 1. IX 1925; Roomas 1. IX 1925 — 1. V 1928. Rooma õiguse instituudi diplomi omandanud.

2. **K a a s i k, N.**, rahvusvahelise õiguse alal, kodumaal 1. XI 1923 — 1. XI 1925; 1. VII 1927 — 1. V 1928; Pariisis 1. XI 1925 — 1. VII 1927.

3. **K l i i m a n n, A. T.**, administratiivõiguse alal, kodumaal 8. II 1924 — 31. VIII 1925; 1. IX 1926 — 30. IX 1927; Berliinis 23. IV 1924 — 23. VII 1924, Viinis 1. IX 1925 — 1. IX 1926.

4. **V a a b e l, J.**, finantsõiguse alal, kodumaal 1. VII 1924 — 15. IX 1926; 14. VII 1928 — 31. XII 1928 ja ilma stipendiumita 1. I — 1. IX 1929; Prahast ja Breslaus 15. IX 1926 — 15. IX 1927, Pariisis 15. IX 1927 — 14. VII 1928.

5. **V a r m a, A.**, rahvusvahelise õiguse alal, ilma stipendiumita, 21. XI 1924 — 21. XI 1927.

6. **I l u s, E.**, tsiviilõiguse ja -protsessi alal, kodumaal 1. I 1925 — 31. IV 1928, 1. VII 1928 — 30. IX 1928, 1. III 1929 — 31. VIII 1929.

7. **L e e s m e n t, L.**, Eestimaa õiguse ajaloo alal, kodumaal 1. II 1925 — 1. II 1927; Viinis, Frankfurdis M. ä. ja Kopenhaagenis 1. II 1927 — 1. II 1928.

8. **K o n g o, K. F.**, majanduspolitika alal, kodumaal 1. VII 1925 — 1. X 1928, 1. XI 1928 — 1. V 1929.

9. **B o m m (P o o m), E.**, prakt. polit. ökonoomia alal, kodumaal 15. II 1929 üheks aastaks.

10. **K r i s t a l, H.**, kriminaalõiguse ja -protsessi alal, kodumaal 15. III 29 — 31. XII 29.

Peale nende olid suve-vaheajal välismaale komandeeritud stipendiumiga ülikoolis õppetegevuse ettevalmistamiseks:

11. **F ä h l m a n n, E.**, eramajandusteaduse alal, 1. III 1924 kuueks kuuks;

12. **K a n t, E.**, majandusgeograafia alal, 1. V — 15. IX 1928.

B.

1. Mei, A., finantsõiguse alal 1. IV 1926 — 1. IV 1929.
2. Peterson, O., kaubandus- ja mereõiguse alal 22. X 1926 — 17. III 1929.
3. Kristal, H., kriminaalõiguse ja -protsessi alal 22. X 1926 — 22. X 1928.
4. Käärrik, A., avaliku õiguse alal 1. II 1927 — 1. II 1928.
5. Melesk, H., tsiviilõiguse ja -protsessi alal 12. XI 1927 — 12. XI 1929.
6. Wihalem, H., kriminaalõiguse ja -protsessi alal 1. X 1927 — 1. X 1929.
7. Wahter, L., kriminaalõiguse ja -protsessi alal 27. XI 1928 üheks aastaks.
8. Treufeldt, R., finantsõiguse alal 15. II 1929 üheks aastaks.
9. Lender, U., rahvusvahelise õiguse alal 15. III 1929 üheks aastaks.
10. Kurvits, A., administratiivõiguse alal 15. III 1929 üheks aastaks.

Auhinna-tööd.

Aastad	Teemade arv	Esitatud tööde arv	Auhinnatud tööde arv			
			I auhind	II auhind	III auhind	Kokku
1921	3	4	—	2	1	3
1922	5	8	4	2	1	7
1923	12	4	1	1	—	2
1924	5	3	—	—	2	2
1925	5	14	3	2	3	8
1926	9	11	1	5	2	8
1927	14	8	1	2	3	6
1928	13	6	—	5	1	6
1929	12	—	—	—	—	—
	78	58	10	19	13	42

Õigusteaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

Aastad 1. XII — 1. XII	I järgu diplom		II järgu diplom		Dipl. cum laude		Dipl. lõpet. kohta		K o k k u		Üldine lõpet. arv
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	
1920/1921	—	—	25	—	—	—	—	—	25	—	25
1921/1922	1	—	28	—	—	—	—	—	29	—	29
1922/1923	4	1	46	7	—	—	—	—	50	8	58
1923/1924	5	—	56	6	—	—	—	—	61	6	67
1924/1925	8	—	70	3	1	—	13	2	92	5	97
1925/1926	—	—	—	—	30	6	94	10	124	16	140
1926/1927	—	—	—	—	12	—	75	4	87	4	91
1927/1928	—	—	—	—	17	—	73	3	90	3	93
1928/1 IV 1929.	—	—	—	—	8	—	36	6	44	6	50
K o k k u	18	1	225 ¹⁾	16 ²⁾	68	6	291	25	602	48	650

Majandusteaduse-osakonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

A a s t a d	I järgu diplom		II järgu diplom		Dipl. cum laude		Dipl. lõpet. kohta		Ü l d a r v u d		
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	Kokku
1920/1921	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1921/1922	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1922/1923	6	1	6	6	—	—	—	—	12	7	19
1923/1924	11	2	19	5	—	—	—	—	30	7	37
1924/1925	3	1	21	3	—	—	5	—	29	4	33
1925/1926	—	—	—	—	7	3	25	12	32	15	47
1926/1927	—	—	—	—	2	2	27	19	29	21	50
1927/1928	—	—	—	—	2	—	30	10	32	10	42
1928/1. IV 1929	—	—	—	—	2	1	12	5	14	6	20
K o k k u	20	4	46	14	13	6	99	46	178	70	248

1) Nendest said hiljemini I j. dipl. 46 m.

2) Nendest said hiljemini I j. dipl. 5 n.

Arstiteaduskond.

Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.

Arstiteaduskonna õppetegevus algas ülikooli kuraatori poolt ametisse kutsutud nelja õppejõuga sügisesel poolaastal 1919. Esimene teaduskonna koosolek peeti 16. oktoobril ajutise dekaani dr. A. Schulzenberg'i juhatusel ja professorite A. Sommer'i, A. Lipschütz'i, E. Masing'i ja J. Stamm'i osavõttel. Poolaasta jooksul tulevad teaduskonna liikmeiks juurde prof. A. Paldrock ja prof. M. Bresovsky.

Järgneval kevadisel poolaastal korraldatakse jooksvat õppetegevust ja teaduskonna liikmeiks tulevad juurde professorid H. Koppel ja K. Konik. Günekoloogia ja sünnitusabi õppetooli professoriks esitatakse Ülikooli Ajutisele Nõukogule J. Miländer ja farmakoloogia õppetoolile primo loco prof. P. Rona ja secundo loco prof. S. Loewe.

Sügise poolaasta alul astub ajutine dekaan dr. A. Schulzenberg omal soovil ametist ära. Ülikooli Ajutise Nõukogu ettepanekul kinnitab haridusminister teaduskonna dekaaniks prof. K. Konik'u, arvates 10. IX 1920. Samal teel täidetakse hügieeni õppetool prof. A. Rammul'iga, hospitaal-haavakliiniku õppetool prof. R. Wanaeh'iga, kohtuliku arstiteaduse õppetool prof. A. Ucke'ga ja lastehaiguste õppetool dots. A. Lüüsi'ga. Bakterioloogia dotsendiks valitakse dr. med. K. Schlossmann ja oftalmoloogia õppetooli professoriks E. Blessig. Peale selle otsustatakse asutada neuropatoloogia õppetool kliinikuga ja õppejõuks valitakse prof. L. Puusepp. Nimetatud õppekohtade täitmise algab hügieeni-instituudi ja bakterioloogiakabineti, samuti ka lastekliiniku ja Maarjamõisa väljal olevate kliinikute täiesti uus sisseseadmine. Ka teised kliinikud ja instituudid, mis maailma-sõja kestel ja suure osa inventari evakuatsiooni tõttu Venemaale on sattunud viletsaisse tingimustesse, vajavad pea täiel määral uut sisseseadu ja suuremat remonti, mida hakatakse teostama järk-järgult.

Poolaasta jooksul viiakse läbi esimesed riigieksamid endise veneaegse programmi järele.

Suuremaks muudatuseks on doktorandieksamite ümberkorraldamine erialade alusel. Uue korra järele nõutakse doktorandilt eksamite tegemist arstiteaduse põhiaineis, nimelt: anatoomias, füsioloogias, üldises patoloogias ühes patoloogilise anatoomiaga, farmakoloogias ja peale selle eriala järele 4—5 aines. Seega on doktorandieksamid 8—9 eksamiaine peale kokku tõmmatud. Doktorandieksamitele otsustatakse ette lasta 2 aastat pärast arstieksamit, milline tähtaeg uue õppekava vastuvõtmisega lühendatakse ühe aasta võrra.

Günekoloogia ja sünnitusabi alal antakse venia legendi õigus dr. med. J. M e y e r'ile ja hügieeni alal dr. med. A. F e h r m a n n'ile (viimane kutsutakse järgmisel aastal Latvia ülikooli õppejõuks). Poolaasta lõpul on esimene doktoripromotsioon, kus doktoriastme omandab B. O t t o w.

Kevadisel poolaastal 1921 valitakse operatiivkirurgia õppetoolile dotsendi k. t. dr. med. J. B l u m b e r g ja prof. A. U c k e üleviimise järgi patoloogia õppetoolile — eradotsent S. T a l v i k dotsendi k. t. kohtuliku arstiteaduse õppetoolile. Peale prof. R o n a loobumist õppejõuna Tartu tulemast kinnitab Haridusministeerium Ülikooli Ajutise Nõukogu ettepanekul farmakoloogia professoriks S. L o e w e. Korraldatakse esimesed arstiteaduse doktorandieksamid uue eksamikava järele ja töötatakse välja „Määrused arstiteaduse eeleksamite — examen philosophicum'i kohta“. Samuti töötatakse välja ja võetakse vastu „Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli Naistekliiniku Ämmaemandatekooli õppekava ja õpilaste vastuvõtmise määrused“.

Farmaatsia alal võetakse vastu uus kolmeaastane õppekava. Farmaatsia õppekohtade arv määratakse kindlaks kahe professuuri peale, nimelt farmatseutilise keemia ja farmakognoosia alal. Kolmanda õppekoha loomine — galeenilise farmaatsia alal — lükatakse esialgu edasi. Farmatseutilise keemia õppetoolile valitakse järgmise õppeaasta alul dotsendiks mag. pharm. H. P a r t s.

Järgneval, 1921./22. õppeaastal töötatakse välja ja võetakse vastu maakonna- ja linnaarstide kursuste õppekava; määratakse kindlaks vahetõrje Tervishoiu Peavalitsusega leprosoorium „Muuli“ ülalpidamise ja tegevuse kohta ja pannakse viimase juhatamine dermatoloogia-õppetooli õppejõu peale. Hospitaal-sisehaigustekliiniku juhatajaks valitakse vene akadeemik prof. V. S i r o t i n i n, kes aga ette tulnud takistuste tõttu loobus õppetoolist. Ajutiseks kliiniku juhatajaks, kuni uue õppejõu leidmiseni, määratakse prof. L. P u u s e p p.

Lastekliiniku juures avati emade-nõuandekoht. Farmakoloogia- ja farmaatsia-instituudi juures asutati riiklik arstirohtude proovimisamet. Patoloogia-instituudi prosektoriks venia legendi õigusega valiti dr. med. A. V a l d e s.

Farmaatsia alal määrati kindlaks examen philosophicum'i ained.

1922./23. õppeaastal töötatakse ümber senised arstiteaduse eelksamite määrused ja jaotatakse kahte ossa — loodusteaduslikesse ja arstiteaduslikesse aineisse. Esimeste hulka kuuluvad botaanika, zooloogia, füüsika, anorgaaniline keemia ja orgaaniline keemia. Teise gruppi kuuluvad anatoomia, histoloogia embrüoloogiaga, füsioloogia füsioloogilise keemiaga ja üldine patoloogia. Examen philosophicum'i kahte ossa jaotamisega pannakse maksma kord, et arstiteaduslikes aineis võivad eksamit teha ainult need üliõpilased, kes on eksamid sooritanud kõigis loodusteaduslikes aineis.

Sinnamaani korraldati arstiteaduse õpetust poolaastate kaupa endise veneaegse ülikooli õppekava järele. Uute õppeainete ja õppetoolide juurdetulekuga on õppetegevus vastavalt aja nõuetele laienenud ja sellepärast valiti juba aasta tagasi erikomisjon uue õppekava väljatöötamiseks. Komisjoni poolt esitatud õppekava võetakse väikeste muudatustega vastu.

Tervishoiu Peavalitsuse soovil ja ainelisel toetusel korraldatakse esimesed maakonna- ja linnaarstide ja hoolekande-õdede kursused. Teaduskonna tegevuse suurenedes valitakse teaduskonna sekretäriks dotsent A. L ü ü s. Senine dotsendi k. t. kirurgilise patoloogia ja operatiivkirurgia õppetoolil dr. med. J. B l u m b e r g valitakse dotsendiks, kohtuliku arstiteaduse dotsendi k. t. dr. med. S. T a l v i k — erakorraliseks professoriks, lastehaiguste dotsendi k. t. dr. med. A. L ü ü s — erakorraliseks professoriks ja professori kohuste täitjad dr. med. M. B r e s o v s k y ja mag. pharm. J. S t a m m — korralditeks professoriteks, esimene psühhiaatria ja teine farmakognoosia alal.

Arstiteaduskonna audoktoriks valitakse endine Stokholmi ja praegune Helsingi Ülikooli kuulus füsioloog prof. dr. R. T i g e r s t e d t tema 70-a. sünnipäeva puhul.

Farmaatsia alal töötatakse välja ja pannakse maksma „Määrused farmaatsia üliõpilaste eelksamite — examen philosophicum'i — kohta, määrused farmaatsia üliõpilaste lõppeksamite ja määrused farmaatsiadoktori astme omandamise kohta“. Et ülikooli apteegi tegevus uute kliinikute juurdetuleku tõttu märksa laieneb, suurendatakse apteegis töötava personaali arvu.

Õppeaasta lõpul on esimene doktoripromotsioon farmaatsia alal ja doctor pharmaciae astme omandab N. Weiderrass.

1923./24. õppeaastal korraldatakse Tervishoiu Peavalitsuse soovil ja ainelisel toetusel teiskordsed maakonna- ja linnaarstide kursused.

Töötatakse välja ja võetakse vastu „Määrused arstiteaduse üliõpilaste lõppeksamite kohta, määrused arstiteaduse-doktori eksamite kohta ja arstiteaduskonna promotsiooni ja habilitatsiooni kord“. Peale selle korraldatakse akuutsete nakkushaiguste loengute küsimus kokkuleppel linna nakkus-haigemaja juhatusega. Prantsusmaa ainelisel toetusel komandeeritakse edasiõppimiseks neljaks kuuks Prantsusmaale närvikliiniku assistent E. Weinberg. Antakse venia legendi õigus günekoloogia ja uroloogia alal dr. med. B. Ottow'ile.

Valitseb intensiivne tegevus kliinikute ja instituutide korraldamises, sisseseadmises ja õppe-abinõude muretsemises, niisama ka teaduslikus tegevuses, mida tõendab suur doktoripromotsioonide arv.

Farmaatsia alal viiakse läbi vähemad muudatused õppekavas.

1924./25. õppeaasta näitab samuti õppetegevuse kui ka teadusliku töö tõusu. Venia legendi õiguse omandavad dr. med. H. Kull — histoloogia ja embrüoloogia alal, dr. med. V. Vadi — sisehaiguste alal ja dr. med. E. Saarest — kõrva-, nina- ja kurguhaiguste alal. Eradotsent dr. V. Vadi'le tehakse ülesandeks lugeda diagnostikat. Bakterioloogia dotsent dr. med. K. Schlossmann valitakse korraliseks professoriks bakterioloogia-õppetoolile.

Rockefeller Foundation'i poolt teatatakse peale selle asutise esindaja Tartus käimist, et Tartu Ülikooli Arstiteaduskonnale on määratud kaks kaheaastast välismaa-stipendiumi ja 500 dollarit, eriti ingliskeelse arstiteadusliku kirjanduse muretsemiseks. Stipendiaatideks valitakse eradotsent H. Kull ja füsioloogia-instituudi assistent M. Tiits. Mõlemad saadetakse Ameerikasse.

Kuulus füsioloog vene akadeemik prof. dr. I. Pavlov valitakse ta 75-a. sünnipäeva puhul ülikooli audoktoriks ja endisele Tartu Ülikooli õppejõule prof. B. Naunyn'ile saadetakse ta 85-a. juubeli puhul kirjalik õnnesoov. Kuulsa neuroloogi J. Charcot' 100-a. sünnipäeva mälestuseks peetakse ülikooli aulas aktus.

Farmaatsia alal näitab teaduslik töö intensiivset tõusu, mida tõendab magistritööde kasvav arv ja vastava astme omandamine. Endise veneaegse farmaatsiadoktori vande tekst muudetakse aja ja olude kohaselt.

1925./26. õppeaasta liigub peale teadusliku töö süvenemise eriti õppetegevuse korraldamise reorganisatsiooni tähe all. Juba

mõni aeg tagasi tundus paljude uute ajanõuetele vastavate õppeainete juurdetulekuga senine astiteaduse viieaastane õpiaeg lühikesena ja üliõpilastele koormavana. Tunnistati tarvilikuks õpiaega pikendada ja ühes sellega ümber töötada õppekava ning eksamite korraldus. Selleks valitud komisjoni ettepanekul võeti 19. IV 1926. a. uus õppekava 6-aastase õpiajaga tarvitusele, kusjuures viimane aasta on puhtpraktiline. Praktiline aasta kestab kaheksa kuud ja üliõpilased, jaotatud gruppidesse, on kohustatud töötama 2 kuud sisehaigustekliinikuis, 2 kuud haavakliinikuis, 1 kuu günekoloogia- ja sünnitusabi-kliinikus; peale selle oma valiku järele veel kolmes kliinikus, igaühes üks kuu. Praktilise aasta jooksul kuulavad ja töötavad üliõpilased ka polikliinikus kaks poolaastat à 6 tundi nädalas. Praktilisest õppeaastast võivad osa võtta ainult need üliõpilased, kes vähemalt 10 poolaastat on õppekava järele loenguid kuulanud ja tarvilised praktilised tööd sooritanud ning kellel vähemalt viies esimese rigorosum'i-eksami aines, mis eksamite korralduses kindlaks määratud, eksamid tehtud.

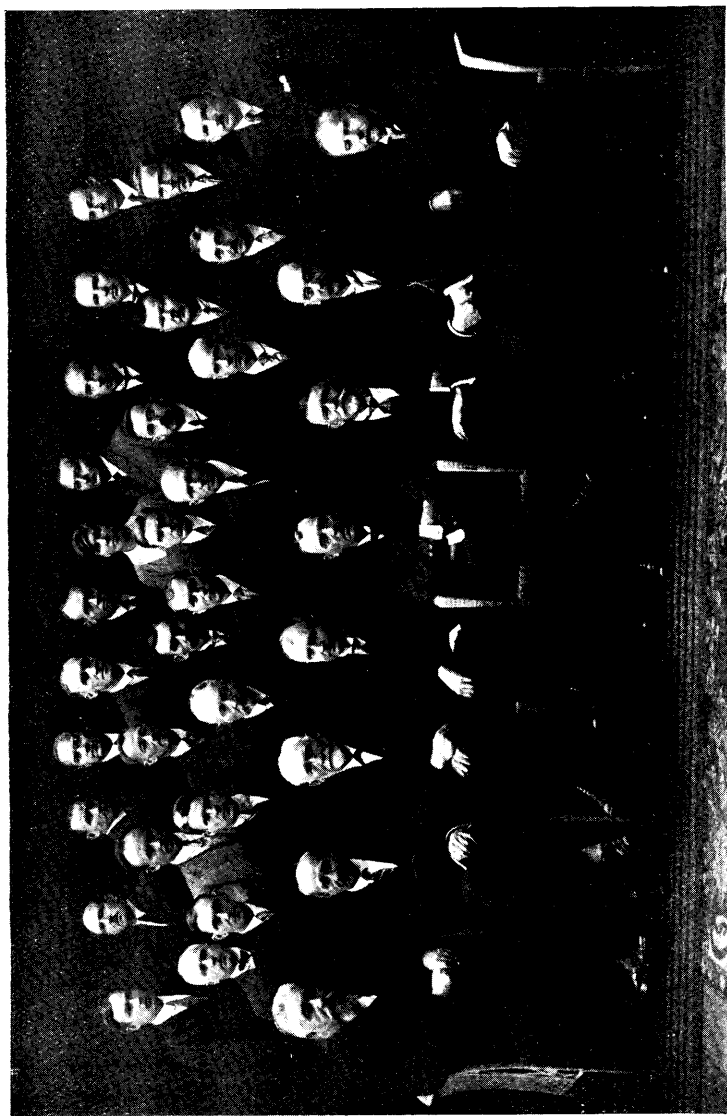
Eksamid jagunevad: a) examen philosophicum, b) I examen rigorosum ja c) II examen rigorosum.

Examen philosophicum'i eksami ained ja korraldus jäid endiseks, ainult selle muudatusega, et üldine patoloogia ja patoloogiline anatoomia üle viiakse I examen rigorosum'i ossa ja eeleksamid arstiteaduslikes aineis, nimelt anatoomias, histoloogias embrüoloogiaga ja füsioloogias füsioloogilise keemiaga on ühtlasi lõplikud ning lõpp-eksamil mitte enam korduvad.

Senine lõppeksamite korraldus ühe ja nimelt sügisese poolaasta jooksul muudeti järgmiselt: I examen rigorosum'i eksameid, kuhu kuuluvad kõik senised lõppeksami ained peale 8 kliiniku, võib teha peale aine kuulamist iga poolaasta alul ja lõpul eksamite tähtaegadel. II examen rigorosum'i eksamite aineisse kuuluvad kliinikud ja neis võivad tähtaegadel eksameid teha need üliõpilased, kes on kuulanud õppekava järele täie kursuse ühes praktilise aastaga.

See põhjalik õppetegevuse ja eksamite korralduse muutmine, kusjuures üliõpilase praktilisele tööle eriti rõhku pannakse, on seniste kogemuste järele häid tagajärgi andnud. Ülikooli lõpetajad, noored arstid, on oma kutsele palju paremini ette valmistatud ja nende teadmised märksa suuremad kui endisel ajal.

Tervishoiu Peavalitsuse ja Eesti Õdede Ühingu ainelisel ülalpidamisel asutatakse Arstiteaduskonna juurde Õdedekool. Kool on internaat Eesti Õdede Ühingu poolt määratud vanema õe juhatusel.

Arstiteaduskonnakogu.

I r i d a (alt. pahemalt): A. Paldrock, A. Ucke, H. Koppel, K. Schlossmann, K. Konik, R. Wanach, J. Miländer, E. Blessig;
II r i d a: V. Tuuli, E. Rosenblatt, J. Blumberg, H. Kull, J. Stamm, A. Kammul, G. Barkan, K. Leliep; *III r i d a*: M. Brosorsky,
A. Fleisch, E. Masling, N. Veitlerpass, E. Weinberg, A. Valdes, H. Metsapa, H. Parts; *IV r i d a*: B. Jürgens, H. Madfisson, A. Kalamees,
E. Annup, E. Suaraste, J. Arrak, E. Döring, P. Hansen, O. Kuriks, R. Kleitsman, J. Kives.

Kooli juhatab kuratoorium, kelle alaliseks liikmeks on Arstiteaduskonna dekaan. Kursus on kolmeaastane ja järgmiselt jaotatud: kolmel esimesel poolaastal — ravi- ja õe kursus; neljandal poolaastal — hoolekande-õe kursus ja kolmandal aastal ämmaemanda kursus naistekliinikus. Täie kursuse lõpetajad saavad ravi- ja hoolekande-õe ja ämmaemanda diplomid. Õpetust koolis annavad teaduskonna liikmed, eradotsendid ja vanemad assistendid. Õpetus on teoreetiline ja praktiline ülikooli kliinikuis.

See õppeaasta liigub ka esimeste valimiste tähe all Ülikooli uue Seaduse alusel. Dekaaniks valitakse prof. K. Konik ja sekretäriks prof. K. Schlossmann. Ülikooli Seaduse § 57 alusel tulevad vanaduse tõttu uuesti valimisele prof. A. Sommer, kes 67 a. vana, prof. E. Blessig — 66 a. ja dotsent J. Blumberg — 65 a. Esimene valitakse 3 aasta, teine 4 aasta ja kolmas 2 aasta peale. Erakorralised professorid A. Lüüs ja S. Talvik valitakse korralisteks professoriteks, farmatseutilise keemia dotsent H. Parts — erakorraliseks professoriks. Eradotsent H. Kull valitakse erakorraliseks professoriks histoloogia ja embrüoloogia õppetoolile, eradotsent V. Vadi — eripatoloogia, diagnostika ja teraapia dotsendiks ja ühtlasi hospitaal-sisehaigustekliiniku juhatajaks ja eradotsent E. Saareste — dotsendiks kõrva-, nina- ja kurguhaiguste õppetoolile.

Venia legendi õiguse farmatseutilise keemia alal saab dr. pharm. N. Weiderpass. Dr. med. B. Ottow, kes on pidamata jätnud kohustavad loengud, kaotab eradotsendi õigused.

Teaduskonna-haavakliiniku assistent dr. med. B. Jürgens komandeeritakse ülikooli stipendiaadina kolmeks poolaastaks Viini prof. H. Spitzy juurde, et ette valmistada ortopeedias ning ortopeedilises kirurgias, ja närvikliiniku assistent dr. med. J. Rives — Prantsuse Valitsuse ainelisel toetusel viieks kuuks Prantsusmaale.

Tervishoiu Peavalitsuse soovil ja ainelisel toetusel korraldatakse maakonna- ja linnaarstide kursused.

Endise veneaegse ülikooli anatoomiaprofessori A. Rauber'i mälestuse jäädvustamise väljatöötamiseks valitakse kolmeliikmeline komisjon, mille koosseisus professorid A. Sommer, S. Talvik ja K. Schlossmann.

Suureks kaotuseks teaduskonnale on füsioloogia-õppejõu prof. A. Lipschütz'i lahkumine Tartu Ülikoolist ja üleminek Concepcion'i ülikooli Tšiiles.

Farmaatsia alal tehakse eradotsent N. Weiderpass'ile ülesandeks lugeda galeenilist farmaatsiat 4 t. nädalas. Täiendatakse farmakognosia õppekava. Silmas pidades farmaatsia-üliõpilaste küllaldast arvu otsustatakse ära kaotada ülikooli juures apteekriabilise kutse eksamid. Viimane otsus on põhimõttelise tähtsusega selle poolest, et teeb lõpu veneaegsele jäänusele, nimelt apteekriabiliste instituudile, ja tõstab apteekides töötava kutsepersonaali erihariduselist tasapinda seeläbi, et apteekide personaal oleks ainult ülikooli haridusega. See otsus sünnitas apteekide omanikkude ringkondades ja isegi farmaatsia keskvalitsuses teatavat ärevust ja kartust, et ülikool ei suutvat anda küllalt jõude. Kogemused on näidanud, et ülikooli lõpetajate farmatseutide arv on küllalt suur meie olude tarvidustele ja et apteekriabiliste instituudi kaotamisega saavutatud tagajärjed on apteegiasjandusele aina kasulikud.

1926./27. õppeaastal kestab edasi kliinikute ja instituutide sisseadmine ja õppe-abinõude muretsemine. Samuti tehakse suure usinusega teaduslikku tööd. Muret sünnitab Vabariigi Valitsuse poolt nõutud koosseisude kokkutõmbamine, millele teaduskond viimse võimaluseni vastu tuleb.

Asutakse prof. A. Lipschütz'i lahkumise läbi vabaks saanud füsioloogia-õppetooli täitmisele. See õppetool on Tartu Ülikoolile kuulsust toonud. Et õppeaine üks põhjapanevaid arstiteaduses ja paljude teiste teaduslikkude distsipliinide areng oleneb kõige lähemast kontaktist füsioloogiaga, siis seisab teaduskonna püües selles, et autoriteetset õppejõudu leida. Kodumaal seesugust isikut ei leidu ja ei ole ka ette näha, et lähemal ajal omist õpilasist keegi niivõrt välja kujuneks, et suudaks õppekohta vääriliselt täita. Õppekohale kandideerivaist isikuist paistab eriti välja Zürichi prof. dr. A. Fleisch oma põhjalikkude teaduslikkude töödega ja ka oma ettevalmistusega füsioloogilise keemia alal. Seepärast langeb teaduskonna valik prof. dr. A. Fleisch'ile, kes 1927. a. alul kohale ilmub ja praegu suure eduga töötab nii teaduslikult kui ka õpetegevuse alal ja instituudi sisseseadmisel uuemate nõuete alusel.

Õppeaasta jooksul korraldatakse Tervishoiu Peavalitsuse soovil ja ainelisel toetusel esimesed jaoskonna-arstide täienduskursused.

Ülikooli Seaduse § 101 lõike II alusel antakse farmatseutilise keemia erakorralisele professorile H. Parts'ile, kes 1914. a. Peterburi Sõjaväe-akadeemias magister pharmaciae astme omandanud, doctor pharmaciae aste, niisama doctor pharmaciae aste ka farmakognosia korralisele prof. J. Stamm'ile, kes 1912. a. endises Jurjevi

Ülikoolis omandanud mag. pharm. astme. Histoloogia ja embrüoloogia erakorraline prof. dr. H. K u l l valitakse korraliseks professoriks.

Venia legendi õiguse saavad dr. med. O. K u r i k s oftalmoloogia alal, dr. med. K. L e l l e p — forensilise psühhiaatria alal, dr. med. F. L e p p — sisehaiguste alal ja dr. med. P. H a n s e n — dermatoloogia ja veneroloogia alal.

Teaduskonna palvel võimaldab Rockefeller Foundation teaduskonnale kaheaastase stipendiumi anatoomia alal ja stipendiaadiks valitakse närvikliiniku assistent E. W e i n b e r g, kes komandeeritakse üheks aastaks Ameerikasse ja teiseks aastaks Prantsusmaale. Peale selle on Rockefeller Foundation histoloogia-instituudile määranud 300 dollarit õppe-abinõude täiendamiseks. Sisemaa-stipendiaadiks ühe aasta peale valitakse arst V. H i o n.

Prof. A. Rauber'i mälestuse jäädvustamise komitee on korjanduse teel sise- ja välismaal kokku saanud 3 631 krooni, millega püstitati hauale hauasammas ja anatoomikumi kuuldesaali mälestustahvel. Ülejääv summa, 371 krooni, on deponeeritud pankas ja selle protsendid lähevad haa korrashoiuks.

Farmaatsia alal töötatakse välja ning võetakse vastu uus õppekava ja täiendatakse magistri- ja doktoriastme omandamise määrused. Uue õppekava järele kestab kursus 4 aastat ja sundusliku õppeainena on juurde tulnud galeeniline farmaatsia, apteegi retseptuur ja arstimisvahendite sterilisatsioon. Kuni vastava õppetooli loomiseni korraldatakse galeenilise farmaatsia loenguid õppe-ülesande kujul ja selle täitmine pannakse eradotsent dr. pharm. N. W e i d e r p a s s'i peale. Samuti sunduslikuks aineks on füüsikaalne ja kolloidkeemia. Soovitavate ainetena on ette nähtud rohuteaduse ajalugu, kõrgema matemaatika põhijooned, arstirohtude kultuur ja apteegi seadusandlus.

1927./28. õppeaastal korraldatakse peale iga-aastase hariliku jooksva tegevuse Tervishoiu-hoolekande Valitsuse soovil ja toetusel jaoskonnaarstide teised täienduskursused. Käimas on eeltööd kehalise kasvatus osakonna avamiseks järgneval õppeaastal. Töötatakse välja nimetatud osakonda astumise ning vastuvõtmise määrused ja õppekava. Silmas pidades, et kehalise kasvatus teooria õppetool koosneb paljudest üksteisest sisuliselt lahus seisvatest distsipliinidest, mida ühel isikul raske käsitleda, otsustatakse õppetooli mitte täita ühe isikuga, vaid õppekoha alla kuuluvad ainete loengud korraldada ülesannete kujul eradotsentide kaudu vastavatel erialadel.

Ülikooli Seaduse alusel tulevad uuesti valimisele dekaan, sekretär ja osa nõukogu liikmeid. Dekaaniks valitakse edasi prof. K. K o n i k ja sekretäriks prof. K. S c h l o s s m a n n. Vanaduse järele Ülikooli Seaduse § 57 alusel valimise alla langev prof. R. W a n a c h valitakse edasi 3 aasta peale, niisama valitakse 3 aasta peale edasi dotsent J. B l u m b e r g, kelle kaheaastane tähtaeg oli möödunud.

Venia legendi õiguse saavad dr. med. H. M a d i s s o n kriminaal-antropoloogias ja kriminalistlikus tehnikas kohtuliku arstiteaduse alal, dr. med. A. A r r a k — sisehaiguste alal ja dr. med. J. R i v e s — närvihaiguste alal. Välismaalt tagasi tulnud stipendiaat dr. med. B. J ü r g e n s valitakse ajutiseks eriainete õpetajaks ortopeedia alal ja võimlemisõpetaja A. K a l a m e e s — eriainete õpetajaks kehakasvatuse-praktika alal.

1928./29. õppeaasta on tähtis selle poolest, et tegevust algab kehakasvatuse-osakond. Väljatöötatud õppekava järele on kursuse Haridusministeeriumi soovil kaheaastaseks määratud. Esimese aasta teadumused näitasid, et see aeg on, eriti praktiliste vilumuste omandamiseks, liiga lühike ja sellepärast seisab ees kursuse ümberkorraldamine kolmeaastaseks. Võimla ehitus endise maneeži kohal algas 1928. a. suvel. Hoone ehitusel on ette nähtud kõik tarvilised ruumid, mida nõuab moodis kehakasvatuse-instituut, välja arvatud ujumisebassein. Ruumide jaotus on nii läbi viidud, et nais-üliõpilaste riietuse- ja dušitoad on üldruumide teisel korral, kust nad omaette trepi kaudu pääsevad otseteed võimlasaali. Seesugune ruumide jaotus on ette kavetatud selles mõttes, et tulevikus ilma teise võimlasaali läbi ei saa ja viimase juurdeehitusel võiksid ühel ajal tegevuses olla mõlemad saalid, üks meeste ja teine naistele. Teise võimlasaali ehitus lähemal ajal on seda enam tarvilik, et mööda ei pääse kõikide üliõpilaste sunduslikust võimlemisest vähemalt kahe poolaasta jooksul, umbes 2 tundi nädalas.

Eriainete õpetajaiks kehakasvatuse-praktika alal valitakse E. R o s e n b l a t t ja Erna H i n d b e r g.

Seaduses ettenähtud vanadusepiiri kätte jõudmisel vabastatakse ametist anatoomia-prof. A. Sommer, arvates 31. XII 1928, ja 1929. a. kevadise poolaasta anatoomia õpetamine tehakse ülesandeks histoloogia- ja embrüoloogiaprof. H. K u l l i l e, kelle peale pannakse ühtlasi anatoomia-instituudi juhatamine. Vanaduse tõttu tuleb Ülikooli Seaduse § 57 alusel valimisele prof. H. K o p p e l, kes valitakse edasi viie aasta peale.

Teaduskonnale ootamata lahkuib farmakoloogiaprof. S. L o e w e Tartust 15. X. Tartu Ülikoolis on omal ajal prof. Buchheim'i poolt alus pandud teaduslikule farmakoloogiale ja seepärast on see õppe- tool rahvusvahelise kuulsusega. Farmakoloogia kuulub samuti nagu füsioloogia arstiteaduse põhiainete hulka ja teaduskonna teadusliku tegevuse eduka arenemise seisukohalt on soovitav, et see õppetool oleks täidetud hea jõuga. Nagu füsioloogias, ei ole ka siin ette näha, et lähemal ajal suudaks valmida keegi oma ülikooli õpilastest, ja seepärast tuleb õppejõudu otsida välismaalt. Siinjuures ei saa mööda minna nähtusest, et meie noortel arstidel puudub esialgu tung edasiõppimiseks puht-teoreetilistel aladel. Peale üksikute erandite eelistatakse praktilisi alasid, mille tagajärjel veel aega kulub, enne kui suudame omade jõududega täita ülalnimetatud õppetooli. Teiselt poolt on noorele teaduskonnale kasuks, et õppejõudude hulgas veel mõni aeg on paar välismaalast, mille läbi omad inimesed virgutatakse ning kasvatatakse süstemaatilisele teaduslikule tegevusele ja luuakse lähem kontakt välismaa õpetlastega.

Teaduskonnal läheb korda õppetooli täita farmakoloogia alal silmapaistva isikuga, nimelt prof. G. B a r k a n'iga Frankfurdist M. ä., kes asub kohale 1929. a. sügisese poolaasta alul.

Täitmist vajab ka vabanenud anatoomia-õppetool. Ka anatoomia kuulub arstiteaduse põhiainete hulka, kuid selle õppetooli täitmine on siiski kergem eelnimetatuist. Normaal-anatoomia on seniste põhjalikkude uurimuste tagajärjel muutunud rohkem või vähem pedagoogiliseks aineks. Esialgu on õppetegevus korraldatud ülesande kujul, mida täidab peale stipendiumiaja lõppemist välismaalt tagasi jõudnud dr. med. E. W e i n b e r g, kes omandas venia legendi õiguse normaal-anatoomia alal. Sama õiguse sai dr. med. B. J ü r g e n s ortopeedia ja ortopeedilise kirurgia alal ja dr. R. K l e i t s m a n — naistehaiguste ja sünnitusabi alal.

Praktilise aasta üliõpilastele korraldatakse peale õppekavas ettenähtud praktikumi kliinikutes lühike kursus ülikooli apteegis apteegi tegevusega tutvumiseks.

Sagedasti ettetulevate eksituste ärahoidmiseks nimetatakse senine teaduskonna-haavakliinik ülikooli I haavakliinikuks ja teaduskonna sisehaiguste-kliinik — ülikooli I sisehaiguste-kliinikuks. Maarja-mõisa väljal olev hospitaal-haavakliinik ja hospitaal-sisehaiguste-kliinik nimetatakse ülikooli II haavakliinikuks ja ülikooli II sisehaiguste-kliinikuks. Bakterioloogiakabinett otsustatakse ümber nimetada bakterioloogia-instituudiks. Samuti nimetatakse võimla ühes ta

kõrvalasutistega kehakasvatuse-instituudiks ja viimase ajutiseks juhatajaks määratakse dr. med. B. J ü r g e n s.

Naistekliiniku alumisel korral otsustatakse sisse seada üks mees-haigete palat, kes tarvitavad röntgenikiirte sügav-ravi, missugune X-kiirte aparaat Tartus on ainult naistekliinikul.

Rockefeller Foundation'i poolt määrati prof. A. Fleisch'i käsutamis- 810 dollarit füsioloogia-instituudi õppe- ja uurimisabinõude täiendamiseks.

Farmaatsia alal otsustatakse kaotada senini nõutav 2-aastane apteegi eelpraktika farmaatsia-osakonda astuvailt üliõpilasilt. Ülikooli Seaduse järele on ülikoolil õigus igasse teaduskonda vastu võtta keskkooli lõpetajaid, sellega ka farmaatsia-osakonda. Kuni farmaatsia õppekava täiendamiseni galeenilise farmaatsiaga ei tarvitanud ülikool seda õigust farmaatsia-üliõpilaste suhtes ja käis Asutava Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt vastuvõetud määruse järele, mis farmaatsia-osakonda sisseastujailt nõuab 2-aastast apteegi eelpraktikat. Arusaamatuste ärahoidmiseks soovitab nüüd ülikool nimetatud määruse tühistamist seadusandlikul teel.

Kui veel üldistes joontes pilku heita teaduskonna möödunud 10-aastasele tegevusele ja mõne sõnaga peatuda praeguse seisukorra juures, siis võib tulemustega täiesti rahul olla. 1. juunini 1929 on arstiteaduse alal ülikooli lõpetanud 509 isikut ja farmaatsia alal — 99, nendest 50 farmaatsiamagistri astmega. Arstiteaduse-doktori astme on omandanud 37 isikut ja farmaatsiadoktori astme — 5. Puht-teaduslike tööde arvu on aruannete järele raske täpsalt kindlaks määrata. Kui aga silmas pidada, et 10 aasta jooksul ainult farmakoloogia-instituudist on välja läinud 100 tööd, siis ei tohiks olla liialdatud, kui kõikide kliinikute ja instituutide teaduslike tööde koguarvuks võtta ümmarguselt 1 000. Palju töid on ilmunud kodumaa teaduslike ajakirjades, nimelt „Eesti Arst'is“, „Folia Neuropathologica's“, „Pharmacias“ ja „Eesti Rohuteadlases“, suurem osa aga välismaa erikirjanduses. Siinjuures ei saa rõhutamata jätta seda, et teaduskonna poolt vastuvõetud doktori-väitekirjad on suuremalt jaolt põhjalikud uurimused.

Peale õppe- ja teadusliku tegevuse viiakse mitmes instituudis läbi palju keemilisi ja bakterioloogilisi analüüse ülikooli kliinikute, riigi ja kohtuasutiste, omavalitsuste ja eraasutiste ülesandel ja soovil. Aastane analüüsides arv, näiteks ainult bakterioloogia-instituudis, ulatub kuni 2 500. Farmatseutilise keemia ja farmakoloogia-insti-

tuudis toimub ka riiklik arstirohtude järeleproovimine välismaalt sissetoodavate preparaatide kohta.

Mis puutub õppe-abinõudesse, nimelt preparaatide, tabelite, diaposiitide jne. kogudesse, siis on võimatu selle kohta siinkohal kokkuvõtlikult üldist pilti anda. Ainult niipalju olgu tähendatud, et kõikide kliinikute ja instituutide eri-raamatukogudes olevate raamatute, dissertatsioonide ja jooksvate teaduslike ajakirjade arv iga aastaga kasvab ja ulatub praegu 24 000-le.

Asutisi on teaduskonnal: 9 kliinikut, nimelt 2 kirurgia-, 2 sisehaiguste-, naistehaiguste-, närvi-, vaimuhaiguste-, silma- ja lastekliinik. Peale selle sisehaiguste-, dermatoloogia- ning veneroloogia-, kõrva-, nina- ja kurguhaiguste-polikliinikud. Instituute on 12: anatoomia-, histoloogia-, embrüoloogia- ja võrdleva anatoomia-, farmakoloogia-, operatiivkirurgia-, kohtuliku arstiteaduse, füsioloogia-, patoloogia-, hügieeni-, bakterioloogia-, farmatseutilise keemia, farmakognosia- ja kehakasvatuse-instituut. Peale selle kliinikute apteek ja Tervishoiu-hoolekande Valitsuse kulul ülalpeetav Pasteur'i jaam ja „Muuli“ leepa-asutis.

Kliinikud, mille voodite koguarv ulatub 700-ni, on üle maa kokkulevatel haigetega alaliselt täidetud. Kliinikute suurt tegevust väljendavad sellekohased tabelid. Kliinikute ja instituutide sisseseadmine ja tegevuse korraldamine on nõudnud õppejõududelt palju jõudu ning vaeva ja praegu on nende seisukord uurimis- ja õppe-abinõude poolest niivõrt täienenud, et nad nii teaduslikus kui ka praktilises töös täielikult võistlevad Lääne-Euroopa samasuguste asutistega.

Õppetegevus on käimas kogu ulatuses peale hambahaiguste ala, missuguse ambulatooriumi avamiseks puuduvad ruumid.

Teatavasti töötas Tartus veneaegse jäänusena hambaarsti-kool, mille kursus oli kaheaastane ja kuhu vastu võeti keskkooli-haridusega isikuid. Seesugune hambaarstide ettevalmistamine ei vasta enam uuema aja nõuetele, sest ka hambahaiguste ravimine nõuab arstiteaduse-kursuse täielikku lõpetamist ülikoolis. Selles mõttes sulges Tervishoiu Peavalitsus nimetatud kooli ja pani ka hambaarstide ettevalmistamise teaduskonna peale. Viimane asus seisukohale, et hambaarstideks võivad olla ainult arstid, kes, nagu teistelgi aladel, siin spetsialiseeruvad. Et hambaarstidest esialgu puudust pole, siis jättis teaduskond hambahaiguste-dotsentuuri täitmise ja tarvilise ambulatooriumi ellukutsumise viimaste ülesannete hulka.

Ruumide muretsemine on arstiteaduse ja farmaatsia viimase aja kiire arengu ja täienemise tõttu üks täbaramaid küsimusi. Käimas

on praegu Maarjamõisa väljal olevaile kliinikuile keskköögi ehitamise eeltööd. Lähemal aastail ei saa mööda ka uue I haavakliiniku ehitamisest Toominäel. See puust ehitatud kliinik on 55 a. vana ning ühtlasi kitsaks jäänud praegustele tarvetele kõrva-, nina- ning kurguhaiguste- ja ortopeedia-õppetooli juurdetulekuga, missuguste distsipliinide operatiiv-alad on viimasel ajal teinud suuri edusamme.

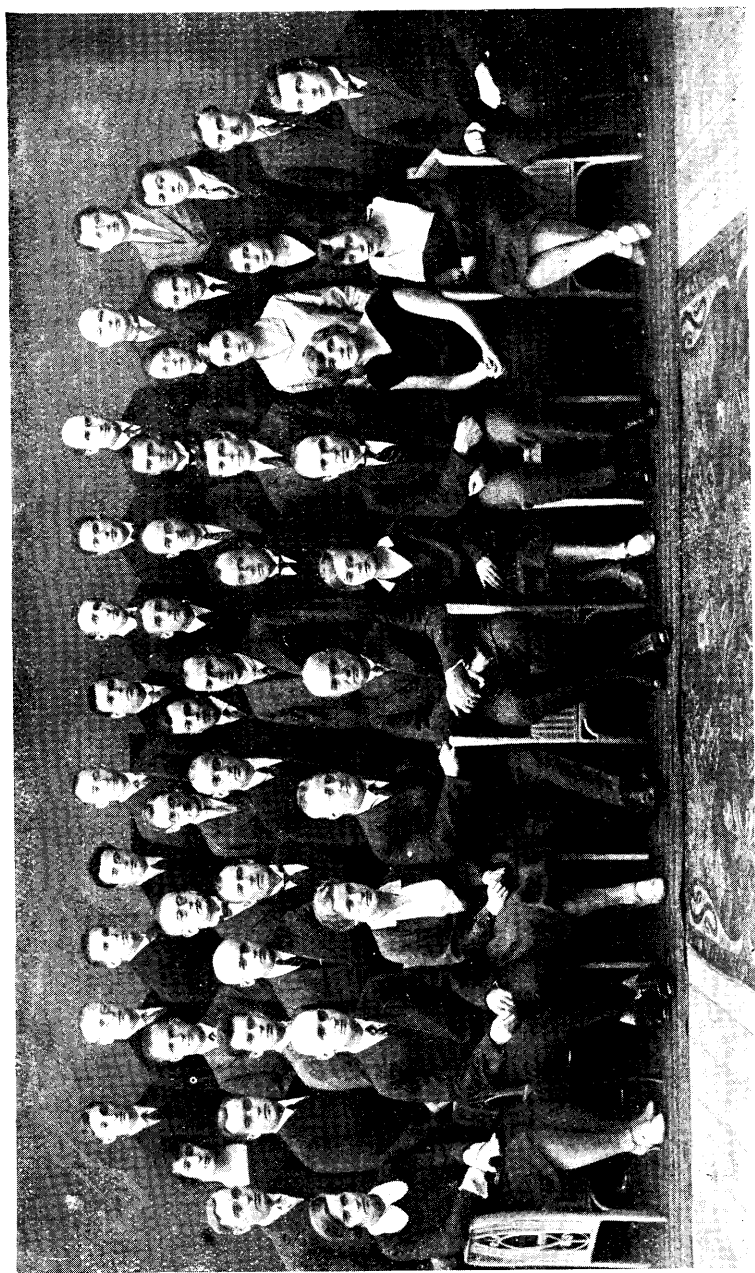
Farmaatsia alal vajab laboratooriumi ruume galeeniline farmaatsia. Farmaatsia-instituudi praegustest ruumidest jätkub teaduskonna otstarveteks, kui vabaneb see laboratoorium, mis on ajutiselt antud Põllumajandus-teaduskonnale ja Õigusteaduskonna kaubanduse-osakonnale keemiliste praktikumide läbiviimiseks.

See lühike ülevaade annab teatava pildi tehtud töö ning saavutiste ja lähema tuleviku tarviduste kohta. Kogu tegevus tohiks küll olla tunnistuseks, et teaduskond tõsiselt on püüdnud alal hoida oma ajaloolist teaduslikku kuulsust ja täita tema peale pandud ülesandeid meie rahva ja riigi vastu.

Õppetoolid ja õppejõud.

Professuurid.

1. *Anatoomia.*
 Sommer, A., dr. med., korr. prof. 25. VIII 1919 — 31. XII 1928.
 Kull, H., prof., ülesandel 1929 I p.-a.
2. *Histoloogia ja embrüoloogia.*
 Sommer, A., prof., ülesandel 1919 II p.-a. — 1925 II p.-a.
 Kull, H., dr. med., erakorr. prof. 30. IV 1926, korr. prof. 1. VIII 1927 —.
3. *Füsioloogia ja füsioloogiline keemia.*
 Lipschütz, A., dr. med., korr. prof. 18. VIII 1919 — 1. VII 1926.
 Fleisch, A., dr. med., korr. prof. 24. XI 1926 —.
4. *Farmakoloogia.*
 Loewe, S., dr. med., korr. prof. 1. I 1921 — 15. X 1928.
 Masing, E., prof., ülesandel 1929 I p.-a.
 Barkan, G., dr. med., korr. prof. 11. V 1929 —.

Arstiteaduskonna assistendid.

I r i d a (alt, pahemalt): S. Kusk, U. Karell, A. Toningas, A. Gernhardt, J. Undelt, A. Määr, R. Kleetsmann, H. Rooks, L. Naumova, W. Huik ;
 II r i d a: A. Erikson, W. Savu, A. Reimann, G. Kornel, E. Kõõgardal, K. Tedder, F. Grand, G. Täht, J. Grünthal, E. Kier, A. Kaarik, F. Raddkepp ;
 III r i d a: A. Kowkin, M. Tiitso, F. Leesik, H. Kienast, N. Born, O. Fromm, W. Partelpoeg, E. Suga, L. Poska-Teiss, H. Sogenits, W. Masing ;
 IV r i d a: E. Pöbol, J. Perk, E. Peterson, J. Emmulo, J. Riives, A. Linkberg, E. Mill, R. Meder, Th. Soans, Th. Brufmann, B. Naumova.

5. Üldine patoloogia ja patoloogiline anatoomia.
Ucke, A., dr. med., ülesandel 1920 II p.-a., prof. 5. II 1921 —.

6. Hügieen.

Rammul, A., dr. med., korr. prof. 15. VII 1920 —.

7. Bakterioloogia.

Schlossmann, K., dr. med., dotsent 6. X 1920, korr. prof.
1. XI 1924 —.

Eripatoloogia, diagnostika ja teraapia.

8. a) I sisehaiguste-kliinik (enne teaduskonna).
Masing, E., dr. med., korr. prof. 20. VIII 1919 —.

9. b) II sisehaiguste-kliinik (enne hospitaali).
1921 I ja II p.-a. vakantne.

Sirotnin, V., dr. med., korr. prof. 30. I 1922 (keeldus
ilumast). 1923. I p.-a. — 1925. II p.-a. vakantne.

Ajutiselt dotsentuur.

Vadi, V., dr. med., dotsent 10. X 1925 —.

10. c) Sisehaiguste polikliinik.

Koppel, H., dr. med., korr. prof. 6. II 1920 —.

Kirurgia.

11. a) I kirurgiakliinik (enne teaduskonna-haavakliinik).
Konik, K., dr. med., korr. prof. 7. IX 1919 —.

12. b) II kirurgiakliinik (enne hospitaali).

Wanach, R., dr. med., korr. prof. 13. VIII 1920 —.

13. Ginekoloogia ja sünnitusabi.

Miländer, J., dr. med., korr. prof. 27. III 1920 —.

14. Pediaatria.

Lüüs, A., dr. med., dots. k. t. 1. III 1920, prof k. t. 1. VIII
1923, korr. prof. 19. X 1925 —.

15. Neuroloogia.

Puusepp, L., dr. med., korr. prof. 2. XII 1920 —.

16. Psühhiaatria.

Bresovsky, M., dr. med., prof. k. t. 21. X 1919, korr. prof.
1. VIII 1923 —.

17. Oftalmoloogia.

Blessig, R., dr. med., korr. prof. 17. XII 1920 —.

18. Kohtulik arstiteadus.

Ucke, A., dr. med., prof. k. t. 26. VI 1920 — 5. II 1921.

Talvik, S., dr. med., dots. k. t. 5. II 1921, prof. k. t. 1. VIII 1923, korr. prof. 19. X 1925 — 16. IX 1929 (+).

19. Dermatoloogia ja veneroloogia.

Paldrock, A., dr. med., korr. prof. 7. IX 1919 —.

20. Farmakognoosia.

Stamm, J., dr. pharm., prof. k. t. 10. IX 1919, korr. prof. 1. VIII 1923 —.

21. Farmatseutiline keemia.

Parts, H., dr. pharm., dotsent 1. X 1921, erakorr. prof. 19. V 1926 —.

Dotsentuurid.

1. Operatiivne ja üldkirurgia.

Blumberg, J., dr. med., dots. k. t. 24. I 1921, dotsent 1. VIII 1923 —.

2. Kõrva-, nina- ja kurguhaigused (enne professuur).

Koppel, H., dr. med., ülesandel 1920 I p.-a. — 1925 II p.-a. ja 1926 I p.-a.

Saareste, E., dr. med., dotsent 19. V 1926 —.

3. Hambahaigused — vakantne.

4. Kehalise kasvatuse dotsentuur — vakantne.

5. Patoloogia ja ortopeediline võimlemine — vakantne.

Prosektorid.

1. Anatoomia.

Willem s, R., aj. pros. k. t. 1. IX 1921 — 30. VI 1928.

Aunap, E., drnd., aj. pros. 20. X 1928 —.

2. Patoloogiline anatoomia.

Valdes, A., dr. med., pros. (ja pat. anat. eradots.) 24. XI 1920 —.

Eriainete õpetajad.

1. Jürgens, B., dr. med., aj. eriainete õpetaja ortopeedia ja ortopeedil. võimlemise alal 1. III 1928 —.
2. Kalamees, A., eriainete õpetaja kehal. kasvatuse praktika alal 1. VI 1928 —.
3. Rosenblatt, E., eriainete õpetaja kehal. kasvatuse praktika alal 1. VI 1928 —.
4. Döring, Erna, eriainete õpetaja kehal. kasvatuse praktika alal 1. VIII 1928.

Eradotsendid.**Anatoomia.**

Weinberg, E., dr. med., 14. V 1929 —.

Histoloogia ja embrüoloogia.

Kull, H., dr. med., 28. XI 1924 — 30. IV 1926.

Sisehaigused.

Lepp, F., dr. med., 31. V 1927 —.

Arrak, A., dr. med., 8. V 1928 —.

Vadi, V., dr. med., 7. XI 1924 — 10. X 1925.

Ortopeedia ja ortopeediline kirurgia.

Jürgens, B., dr. med., 14. V 1929 —.

Günekoloogia ja sünnitusabi.

Ottow, B., dr. med., 5. VI 1924 — 18. IX 1925.

Kleitsman, R., dr. med., 11. XII 1928 —.

Neuroloogia.

Rives, J., dr. med., 8. V 1928 —.

Forensiline psühhiaatria.

Lellep, K., dr. med., 15. III 1927 —.

Oftalmoloogia.

Kuriks, O., dr. med., 1. XII 1926 —.

Kohtulik arstiteadus.

Talvik, S., dr. med., 1919 II p.-a. — 5. II 1921.

Madisson, H., dr. med., 9. II 1928 —.

Dermatoloogia ja veneroloogia.

Hansen, P., dr. med., 31. V 1927 —.

Farmaatsia.

Metsapa, H., dr. pharm., 13. X 1919 —.

Farmatseutiline keemia.

Weiderpass, N., dr. pharm., 9. X 1925 —.

Kõrva-, nina- ja kurguhaigused.

Saareste, E., dr. med., 5. VI 1925 — 19. V 1926.

Õppeülesande-täitjad.**Histoloogia ja embrüoloogia.**

Kull, H., eradots., 1926 I p.-a.

Füsioloogia ja füsioloogil. keemia.

Audova, A., eradots., 1926 II p.-a.

Farmakoloogia.

Käer, Elise, drnd. med., 1928 II — 1929 I p.-a.

Hügieen.

Fehrman, E., dr. med., 1920 I p.-a.

Diagnostika.

Vadi, V., eradots., 1925 II p.-a.

Kõrva-, nina- ja kurguhaigused.

Saareste, E., eradots., 1926 I p.-a.

Anatoomia.

Willem s, R., aj. pros., 1924 II p.-a. ja 1926 II p.-a.

Teaduskonna poolt soovitatud ainet lugesid:

Valdes, A., dr. med., pros. ja eradots., patoloogil. anatoomia alalt (arstit. üliõpilastele) 1922 II p.-a. —.

Weiderpass, N., dr. pharm., eradots., galeenil. farmaatsia alalt (farm. üliõpilastele), 1926 I p.-a. — 1929 I p.-a.

Paris, H., mag. pharm., „Apteegi olud ja tegevus“ (Arsti- ja Loomaarsti-teadusk. viimase kurs. üliõpilastele), 1929 I p.-a.

Assistendid.

Tegevuses olnud ja olevad.

I sisehaiguste-kliinik (enne teaduskonna).

Vanemad ass.: 1. Moritz, E., 2. Sõber, H., 3. Gernhard, A.

Nooremad ass.: 1. Sõber, H., 2. Ojakäär, T., 3. Kolbe, H., 4. Assmuth, W., 5. *Karo, K., 6. Normann, H., 7. Gernhard, A., 8. *Teder, E., 9. Kowkin, A., 10. Pobol, E., 11. Grant, F.

Märgiga * komandeeritud asutisse Kaitseväe Tervishoiu Peavalitsuse poolt.

I kirurgiakliinik (enne teaduskonna-haava-kliinik).

Vanemad ass.: 1. Prisko, J., 2. Karell, U.

Nooremad ass.: 1. Sorgenfrei, E., 2. Kull, J., 3. Prikul, A., k. t., 4. Karell, U., 5. Pärt, R., 6. Jürgens, B., 7. Kallas, H., 8. Huik, W., 9. Steinfeldt, W., 10. Leesik, F.

Naistekliinik.

Vanemad ass.: 1. Bernakoff, R., 2. Kleitsmann, R.

Nooremad ass.: 1. Sossi, A., 2. Neggo, G., 3. Krull, V., 4. Sööt, K., 5. Kibbermann, V., 6. Kleitsmann, R., 7. Leesik, O., 8. Väärsi, Ida, 9. Kasik, A., 10. Kook, K., 11. Kulli, J., 12. Ugam, Ilse, 13. Pöder, I., 14. Meder, R., 15. Täht, G.

II kirurgiakliinik (enne hospitaal-haavakliinik).

Vanemad ass.: 1. Prima, K., 2. Pobel, A.

Nooremad ass.: 1. Rosenfeldt, A., 2. Pobel, A., 3. Stamm, A., 4. Niggol, K., 5. Prima, K., 6. *Dunkel, G., 7. *Eilman, K., 8. Krause, F., 9. *Nei, W., 10. *Tamberg, R., 11. Linkberg, A., 12. *Wehik, L., 13. *Tedder, R., 14. Ennulo, J., 15. *Erikson, A.

II sisehaiguste-kliinik (enne teaduskonna).

Vanemad ass.: 1. Vadi, V., 2. Arrak, A.

Nooremad ass.: 1. Vadi, V., 2. Willemi, K., 3. Peterhof, R., 4. *Ein, I., 5. Arrak, A., 6. Teas, P., 7. Lill, H., 8. Illisson, M., 9. Tomson, F., 10. Peterson, E.

Närvikliinik.

Vanemad ass.: 1. Lindeberg, W., 2. Rives, J.

Nooremad ass.: 1. Lindeberg, W., 2. Peterhof, R., 3. Rives, J., 4. Weinberg, E., 5. *Laos, A., 6. Kirschenberg, E., 7. *Wiburg, J., 8. Raudkepp, F., 9. Perk, J.

Vaimuhaiguste kliinik.

Vanemad ass.: 1. Schwalbe, K., 2. Toomingas, K., 3. Erlemann, V., 4. Soans, Th.

Nooremad ass.: 1. Toomingas, K., 2. Lellep, K., 3. Erlemann, V., 4. Soans, Th., 5. Kuhlberg, H., 6. Viinapuu, H., 7. Saarson, B., 8. Masing, W., 9. Born, N.

Silmakliinik.

Vanemad ass.: 1. Osolin, J., 2. Uudelt, J.

Nooremad ass.: 1. Vogel, K., 2. Kurriks, O., 3. Hallik, K., 4. Savi, V.

Lastekliinik.

Vanemad ass.: 1. Möttus, A.

Nooremad ass.: 1. Lepp, F., 2. Möttus, A., 3. Römmer, A., 4. Weltmann, A., 5. Liller, Aliide, 6. Reimann, A., 7. Kaur, K., 8. Jürisson, Salme, 9. Kask, S., 10. Tohver, S.

Dermatoloogia-polikliinik.

Vanemad ass.: 1. Kook, A., 2. Kornel, G.

Nooremad ass.: 1. Saar, K., 2. Säask, R., 3. Kornel, G., 4. Lind-Lik, Adele, 5. Otsing, A., 6. Rängel, A., 7. Naumov, L.

Sisehaiguste polikliinik.

Vanemad assistendid: 1. Schulzenberg, A., 2. Mill, E.

Nooremad ass.: 1. Jürgenson, H., 2. Mill, E.

Kõrva-, nina- ja kurguhaiguste polikliinik.

Vanemad ass.: 1. Saareste, E., 2. Treiberg, E.

Nooremad ass.: 1. Treiberg, E.

Farmakognoosia-instituut.

Vanemad ass.: 1. Laanes, Th., 2. Tomingas, A.

Nooremad ass.: 1. Laanes, Th., 2. Tomingas, A.

Farmatseutilise keemia instituut.

Vanemad ass.: 1. Metsapa, H., 2. Labi, E., 3. Sogenbits, H.

Nooremad ass.: 1. Lander, K., 2. Labi, E., 3. Sogenbits, H.

Anatoomia-instituut.

Vanemad ass.: 1. Villems, R., 2. Kull, H.

Nooremad ass.: 1. Assmuth, W., 2. Pärtelpoeg, V.

Histoloogia-, embrüoloogia ja võrdleva anatoomia instituut.

Vanemad ass.: 1. Aunap, E., 2. Poska-Teiss, L.

Operatiivse kirurgia instituut.

Vanemad ass.: 1. Kleitsmann, R., 2. Tedder, R.,
3. Kallas, H.

Nooremad ass.: 1. Tedder, R., 2. Frey, E., 3. Kienast, H.

Patoloogia-instituut.

Vanemad ass.: 1. Vilms, J., 2. Sääsk, R.

Nooremad ass.: 1. Vilms, J., 2. Raukas, J., 3. Otsing, A.,
4. Sääsk, R., 5. Sponholz, G., 6. Faure, G., 7. Naumov, B.

Hügieeni-instituut.

Vanemad ass.: 1. Fehrmann, E., 2. Tomberg, O., 3.
Lind, S.

Nooremad ass.: 1. Sibbul, E., 2. Tomberg, O., 3. Sum-
berg, V., 4. Lind, S., 5. Kilk, N., 6. Wilde, J., 7. Volmer, L.,
8. Pert, H.

Bakterioloogia-instituut (enne kabinett).

Vanemad ass.: 1. Sibbul, E., 2. Köögardal, E.

Nooremad ass.: 1. Leisman, L., 2. Rohde, A., 3. Köö-
gardal, E., 4. Kuusik, A.

Kohtuliku arstiteaduse instituut.

Vanemad ass.: 1. Madisson, H., 2. Rooks, G., 3. Määr, A.

Nooremad ass.: 1. Madisson, H., 2. Ibrus, A., 3. Rooks,
G., 4. Roots, R., 5. Käbin, R., 6. Määr, A., 7. Rooks, H.

Füsioloogia-instituut.

Vanemad ass.: 1. Tamm, R., 2. Tiitso, M.

Nooremad ass.: 1. Jaakson, E., 2. Audova, A., 3. Leesik,
O., 4. Tiitso, M., 5. Adamberg, L., 6. Borman, F., 7. Tuisk, R.,
8. Hion, V., 9. Beckmann, Renate.

Farmakoloogia-instituut.

Vanemad ass.: 1. Villberg, M., 2. Käer, E.

Nooremad ass.: 1. Viburg, I., 2. Faure, W., 3. Illisson, M.,
4. Käer, E.

Arvustikulisi andmeid arstiteaduskonna kliinikute ja instituutide tegevusest.

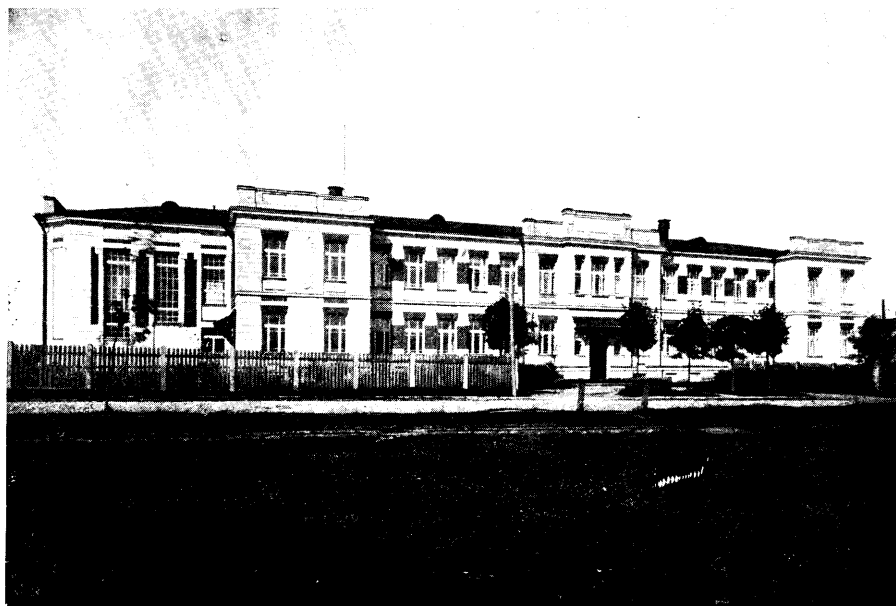
	1. XII 1919—1. XII 20	1. XII 1920—1. XI 21	1. XI 1921—1. XI 22	1. XI 1922—1. XI 23	1. XI 1923—1. XI 24	1. XI 1924—1. XI 25	1. XI 1925—1. XI 26	1. XI 1926—1. IV 27	1. IV 1927—1. IV 28	1. IV 1928—1. IV 29	K o k k u
Kliinikutes ravitud haigeid :											.
I sisehaiguste-kl. . .	554	717 ¹⁾	764	1104	1129	1002	963	464	1051	1013	8 761
I haavakliinik . . .	430	593	735	677	909	668	995	474	1200	850 ²⁾	7 536
Naistekliinik . . .	978	1242	1857	3705	2207	2123	1982	932	2196	2133	19 355
II haavakliinik . . .	—	923	1287	1648	1707	1976	2263	1013	2474	2739	16 030
II sisehaiguste-kl. . .	—	748	641	567	561	751	1042	516	1228	1188	7 242
Närvikliinik . . .	—	339	624	648	635	744	652	360	831	832	5 665
Vaimuhaiguste-kl. . .	365	305	270	323	411	432	529	266	1500	522	4 923
Silmakliinik . . .	17	69	172	235	258	281	244	158	330	322	2 086
Lastekliinik . . .	—	—	103	171	209	210	250	133	297	284	1 657
	2344	4936	6453	9078	8026	8187	8920	4321	11 107	9883	73 255
Lõikusi tehtud :											
I haavakliinikus . . .	213	380	718	817	1021	738	1058	501	1110	841 ²⁾	7 397
II haavakliinikus . . .	—	477	776	841	993	1098	1190	407	1573	1527	8 882
Naistekliinikus . . .	414	395	640	715	956	704	693	382	871	665	6 435
Silmakliinikus . . .	40	76	168	167	234	226	201	106	243	210	1 671
	667	1328	2302	2540	3204	2766	3142	1396	3797	3243	24 385
Röntgenikabinetti tarvitatud :											
I haavakliinikus . . .	—	—	—	1704	1979	1869	1812	1105	2366	1632	12 467
Naistekliinikus . . .	—	—	106	—	182	289	605	286	722	786	2 976
	—	—	106	1704	2161	2158	2417	1391	3088	2418	15 443

1) Remondi puhul suvel kliinik 2 kuud kinni.

2) Suurema remondi puhul kliinik 4½ kuud kinni.

II haavakliinik.

II sisehaiguste- ja närvikliinik.

vustikulisi andmeid Arstiteaduskonna kliinikute ja instituutide tegevusest.

	1. XII 1919—1. XII 20	1. XII 1920—1. XI 21	1. XI 1921—1. XI 22	1. XI 1922—1. XI 23	1. XI 1923—1. XI 24	1. XI 1924—1. XI 25	1. XI 1925—1. XI 26	1. XI 1926—1. IV 27	1. IV 1927—1. IV 28	1. IV 1928—1. IV 29	K o k k u
Ambulatoorset ravi antud :											
erva-, nina-, kur- guhaig. - polikl. ¹⁾	94	1016	1 223	2 021	1 569	1 885	2 598	1 596	2 129	2 948	17 079
rmatol.-polikl. ¹⁾	789	1099	2 027	704	765	847	1 853	977	1 040	1 394	11 495
ehaig. - polikl. ¹⁾	318	2007	3 251	2 564	2 637	2 734	4 601	2 126	3 268	3 515	27 021
aavakliinik . . .	717	1455	1 747	1 769	2 004	1 539	2 096	919	2 183	1 378 ²⁾	15 807
sisehaiguste-kl. .	440	444 ³⁾	430	998	1 047	1 534	1 561	716	1 147	843	9 160
istekliinik . . .	448	665	1 233	1 570	1 368	1 756	1 810	757	1 611	1 426	12 644
haavakliinik . .	—	348	430	678	604	1 175	682	285	971	1 452	6 625
sisehaiguste-kl. .	—	—	246	400	465	330	602	259	796	1 014	4 112
rvikliinik . . .	—	249	662	737	818	912	797	506	1 015	985	6 681
imuhaiguste-kl. .	310	367	724	688	794	823	671	332	783	380	5 872
makliinik . . .	1554 ⁴⁾	1632	4 000	3 550	3 300	327	3 478	1 653	3 390	3 057	25 941
stekliinik	37	455	1 298	617	707	737	1 059	192	774	795	6 671
	4707	9737	17 273	16 296	16 078	14 599	21 808	10 318	19 107	19 187	149 110
Sektsioone :											
htul. arstit. instit.	32	—	116	136	161	137	155	60	145	174	1 116
toloog.-institut. . .	16	150	196	152	164	151	205	103	263	245	1 645
	48	150	312	288	325	288	360	163	408	419	2 761

¹⁾ Polikliinikute arvudes on ühes arvatud ka korduvalt saadud abi.²⁾ Suurema remondi puhul oli kliinik 4½ kuud kinni.³⁾ Remondi puhul kliinik suvel 2 kuud kinni.⁴⁾ Silmakliinikus korduvalt abi antud 20 000 korda.

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

Schulzenberg, A., ajut. dek. 14. VII 1919 — 10. IX 1920.
Konik, K., 10. IX 1920 —.

Sekretärid.

Kuni 1923 II p.-a. vakantne.
Lüüs, A., 1923 II p.-a. — 1925 II p.-a.
Schlossmann, K., 1926 I p.-a. —.

Teaduslikud kraadid.

Audoktorid.

1. Tigerstedt, Robert, Helsingi Ülikooli professor, 16. II 1923.
2. Pavlov, Ivan, akadeemik, professor, 17. XI 1924.

Arstiteaduse doktorid.

1. Ottow, Benno, 8. XII 1920: „Die Geburt als Komplikation des Status epilepticus, dargestellt auf Grundlage der Nervenphysiologie des gebärenden Uterus“.

2. Talvik, Siegfried, 21. I 1921: „Die Lepra im Kreise Oesel“.

3. Prima, Carl, 25. II 1922: „Über die Resorptionsfähigkeit des Bauchfelles bei gesteigerter Darmperistaltik“.

4. Liin, Arnold, 8. IV 1922: „Superinfektsiooni ja depressiooni immuuniteet tiisikuse puhul“.

5. Valdes, Albert, 1922: „Glükogeeni hulka vähendavate tegurite mõju üle südame spetsiifilise lihassüsteemi glükogeeni peale“.

6. Lüüs, Aadu, 18. XI 1922: „Sugemed vigaste laste kohta Eestis“.

7. Kuriks, Oskar, 14. IV 1923: „Trahooma Eestis (eriti Tartus) möödaläinud ajal ja praegu“.

8. Schwalbe, Kornelius, 27. IV 1923: „Klinische Beiträge zur Frage des Geisteszustandes der Prostituierten“.

9. Põdder, Paul, 27. IV 1923: „Tartu eeslinna „Karlova“ tervishoiuline seisukord. Andmed sanitaartopograafia, statistika ja joogivete kohta“.

10. Vilms, Juhan, 15. XII 1923: „Kõhreglükogeeni püsivusest mõnesuguste glükogeeni vähendavate tegurite puhul“.

11. Lepp, Feliks, 1. III 1924: „Pleuravedelikkude bakterioloogiline ja eksperimentaalne uurimine“.

12. Hansen, Peeter, 2. II 1924: „Katselised uurimised ohatise virus'e üle“.

13. Peterhof, Romeo, 8. V 1924: „Experimentelle Untersuchungen über die resorptive Funktion des Plexus chorioideus“.

14. Vadi, Voldemar, 8. V 1924: „Eksperimentaalne uurimine joodi iooni mõju üle normaal- ja turektomeeritud loomadel“.

15. Willemi, Karl, 3. V 1924: „Die Veränderungen in der Hirnrinde u. in dem Stammganglien nach experimenteller Leberschädigung“.

16. Rosenfeld, August, 3. V 1924: „Значение реакции осаждения как диагностического и прогностического средства при хирургических заболеваниях“.

17. Kull, Harry, 2. V 1924: „Die chromaffinen Zellen des Verdauungstractus“.

18. Lindeberg, Walter, 2. V 1924: „Über den Einfluss der Thymektomie auf den Gesamtorganismus und auf die Drüsen mit innerer Sekretion, insbesondere die Epiphyse und Hypophyse“.

19. Lellep, Konstantin, 24. X 1924: „Das effektbetonte Erlebnis in der Vorgeschichte der Schizophrenie“.

20. Madisson, Hans, 10. XII 1924: „Sugemed alaealiste ulakuse ja kuritegevuse üle Eestis“.

21. Saareste, Ernst, 10. XII 1924: „Kõrvahaigused ja kuulmisrikked Tartu koolilastel“.

22. Krause, Wilhelm Hermann, 27. III 1925: „Quantitative Untersuchungen über experimentellen Hermaphroditismus“.

23. Kleitsman, Reinhold, 27. V 1925: „Varajasest raskejalgsuse diagnoosimisest kunsttehisliku glükosuuria abil“.

24. N õ g e s, Mats, 15. X 1925: „Rahvamuutused Viljandi maakonnas 1801.—1923. a.“.
25. T o o m i n g a s, Karl, 5. III 1926: „Shitsofreenne konstitutsioon ja selle suhe shitsofreeniaga“.
26. J ü r g e n s, Bernhard, 30. IV 1926: „Eksperimentaalne soolteokklusioon“ (muutused siseorganites ja immuniseerimise katsed).
27. A r r a k, August, 17. V 1926: „Eksperimentaalne uurimus veremürkide polüglobuseerivast toimest“.
28. V i l l e m s, Richard, 15. XII 1926: „Zur Anthropologie der Esten“.
29. B e r n a k o f f, Rudolf, 20. V 1927: „Mõnesugustest veremuutustest vähihaigetel ja nende prognostilisest tähtsusest x-kiirtega ravimise puhul“.
30. R i v e s, Johannes, 14. XII 1927: „Histopatoloogilised muutused kesknärvikavas eksperimentaalse neerupealiste puudulikkuse toimet“.
31. D u n k e l, Gottfried, 14. XII 1927: „Pathologische Histologie des inneren Ohres bei erhöhtem Hirndruck“ (experimentelle Untersuchung).
32. K a r e l l, Ulrich, 16. V 1928: „Tuberkuloossete lümfoomide ravist, eriti x-kiirtega ja mõningate veremuutuste prognostilisest tähtsusest sel puhul“.
33. K i r n m a n n, Evald, 16. V 1928: „Tsellulaarsed reaktsioonid kõhuõõnes ja omentum majus'es eksperimentaalsete infektsioonide ja ärrituste puhul“.
34. N o r m a n n, Herbert, 15. XII 1928: „Maohaavandi-ravi püsivad tagajärjed Tartu Ülikooli teaduskonna-sisehaigustekliiniku materjali põhjal 1920—1926“.
35. W e i n b e r g, Ernst, 26. II 1929: „The Mesencephalic Root of the Fifth Nerve“ (võrdlev-anatoomiline uurimus).

Farmaatsia doktorid.

1. W e i d e r p a s s, Nikolai, 12. V 1923: „Fenoolidest kukersiidiõlis, eriti fraktsioonis 230—270° C“.
2. M e t s a p a, Hans, 15. XII 1923: „Alkaloidide kahanemise ületaimedes kuivamisprotsessi puhul“.

3. Labi, Erni, 21. V 1926: „Eesti marja- ja puuvilja-veinid“.

4. Stamm, Johannes, 22. XI 1926 teaduskonna otsusel vana korra farm. mag. diplom ümber vahetatud farm. doktori diplomi vastu.

5. Parts, Henn, 22. XI 1926, teadusk. otsusel vana korra farm. mag. diplom ümber vahetatud farm. doktori diplomi vastu.

Farmaatsia magistrid.

1. Labi, Erni, 22. XI 1923; 2. Bock, Aleksei, 18. XII 1923; 3. Päss, Christian, 25. II 1924; 4. Zion, Villem, 3. VI 1924; 5. Öunmann, Mihkel, 13. X 1924; 6. Mägi, Jaak, 13. X 1924; 7. Jürgenstein-Rosenberg, Marta, 13. X 1924; 8. Rosenwald, Theodor, 17. XII 1924; 9. Rähesoo, Karl, 27. IV 1925; 10. Arras, Paul, 27. IV 1925; 11. Alaots, Martin, 18. V 1925; 12. Puksov, Artur, 18. V 1925; 13. Pruel, Leonhard, 18. V 1925; 14. Nap, Johannes, 18. V 1925; 15. Kook, Oskar, 18. V. 1925; 16. Pärsimägi, Manivald, 15. XII 1925; 17. Kansvei, Johannes, 19. IV 1926; 18. Matsin, Rudolf, 17. V 1926; 19. Nornberg, Selma, 17. V 1926; 20. Bergmann, Jüri, 17. V 1926; 21. Volmer, Charles Didrich, 25. V 1926; 22. Laanes, Theophil, 25. V 1926; 23. Kull, Eduard, 6. XII 1926; 24. Stein, Ralf, 14. III 1927; 25. Lange, Walter, 14. III 1927; 26. Märtzin, Harry, 4. IV 1927; 27. Kestner, Friedrich, 2. V 1927; 28. Bekker, Elsa, 2. V 1927; 29. Vodja, Johannes, 16. V 1927; 30. Beckmann, Linda, 30. V 1927; 31. Koik, Vilhelmine, 30. V 1927; 32. Labi-Tamm, Elisabet, 30. V 1927; 33. Sikk, Johann, 30. V 1927; 34. Jürisson, Karl, 7. XI 1927; 35. Sumberg, Voldemar, 7. XI 1927; 36. Birkenthal, Marie-Eleonore, 5. III 1928; 37. Vahtramäe, Hans, 2. V 1928; 38. Kinna, Leontine, 2. V 1928; 39. Peterson, Eduard, 31. V 1928; 40. Sogenpits, Hugo, 31. V 1928; 41. Stokkeby, Arnold, 31. V 1928; 42. Esser, Herbert, 31. V 1928; 43. Metz, Margarethe, 31. V 1928; 44. Paris, Hermann, 30. XII 1928; 45. Vaher, Johannes, 22. III 1929.

Habilitatsioonid.

Vt. „Eradotsendid“.

Teaduslikud stipendiaadid.

Välismaa-stipendiumiga:

1. Wallner, Rudolf, farmaatsia alal, Pariisis 19. VIII 1919 — 1. VII 1920.
2. Jürgens, Bernhard, ortopeedia ja ortopeedilise kirurgia alal, Viinis 1. IX 1926 — 1. III 1928.

Kodumaa-stipendiumiga:

1. Hion, Viktor, kehalise kasvatus teooria alal 1. IX 1927 — 1. IX 1928.

Rockefeller Foundation'i stipendiumiga:

1. Kull, Harry, histoloogia ja embrüoloogia alal, Ameerikas ja Prantsusmaal, 1. II 1925 — 1. I 1926.
2. Tiitso, Maks, füsioloogia ja füsioloogilise keemia alal, Ameerikas, 1. II 1925 — 1. III 1927.
3. Weinberg, Ernst, anatoomia alal, Ameerikas ja Prantsusmaal, 24. I 1927 — 18. I 1929.

Prantsuse Valitsuse stipendiumiga Tartu Prantsuse instituudi määramisel Prantsusmaale komandeeritud:

1. Rives, J., drnd. med., närvikliiniku van. ass. — 1 aastaks.
2. Weinberg, E., drnd. med., närvikliiniku noor. ass. — 5 kuuks.
3. Reinthal, W., arst, närvikliiniku vol. ass. — 5 kuuks.
4. Soans, Th., drnd. med., vaimuhaiguste-kliiniku van. ass. — 5 kuuks.
5. Teas, P., drnd. med., II sisehaiguste-kliiniku noor. ass. — 5 kuuks.
6. Kirschenberg, E., arst, närvikliiniku noor. ass. — 5 kuuks.
7. Viburg, J., arst, närvikliiniku ass. — 5 kuuks.
8. Hion, V., drnd. med., kod. stip. — 5 kuuks.
9. Rooks, G., drnd. med., kohtuliku arstiteaduse inst. van. ass. — 5 kuuks.
10. Rumma, K., arst, dermatoloogia-polikliiniku vol. ass. — 5 kuuks.

Auhinna-tööd.

Aastad	Teemade arv	Esitatud tööde arv	Auhinnatud tööde arv			
			I	II	III	Kokku
1921	5	1	1	—	—	1
1922	5	3	2	1	—	3
1923	17	10	7	2	—	9
1924	12	8	7	1	—	8
1925	13	8	6	2	—	8
1926	10	6	3	2	1	6
1927	12	7	5	1	—	6
1928	11	3	3	—	—	3
Kokku	99	46	34	9	1	44

Teaduskonna lõpetanud ja teadusliku kraadi omandanud.

Aastad I. XII — I. XII	Arstiteaduse doktorid		Farmaatsia doktorid		Arsti astmega		Farmaatsia magistrid		Farmaatsia- osakonna lõpetajad		Maakonna- ja linna- arsti kutsega	
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.
1919/1920	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—
1920/1921	1	—	—	—	11	—	—	—	2	—	—	—
1921/1922	5	—	—	—	68	2	—	—	—	—	—	—
1922/1923	3	—	1	—	21	5	1	—	5	—	8	—
1923/1924	10	—	1	—	47	14	5	1	11	2	7	—
1924/1925	5	—	—	—	60	29	8	—	10	1	—	—
1925/1926	3	—	3	—	68	30	6	1	10	2	12	—
1926/1927	2	—	—	—	51	29	9	4	10	9	—	—
1927/1928	4	—	—	—	36	16	5	3	12	6	—	—
1928/I. IV 1929	2	—	—	—	2	—	2	—	7	3	9	—
Kokku	35	—	5	—	364	125	36	9	71	24	36	—
		35		5		489		45		95		36

Ämmaemanda-, hambaarsti- ja apteekriabilise-kutse omandanud.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	Kokku
Ämmaemanda-kutse	16	24	17	18	16	24	10	7	18	140

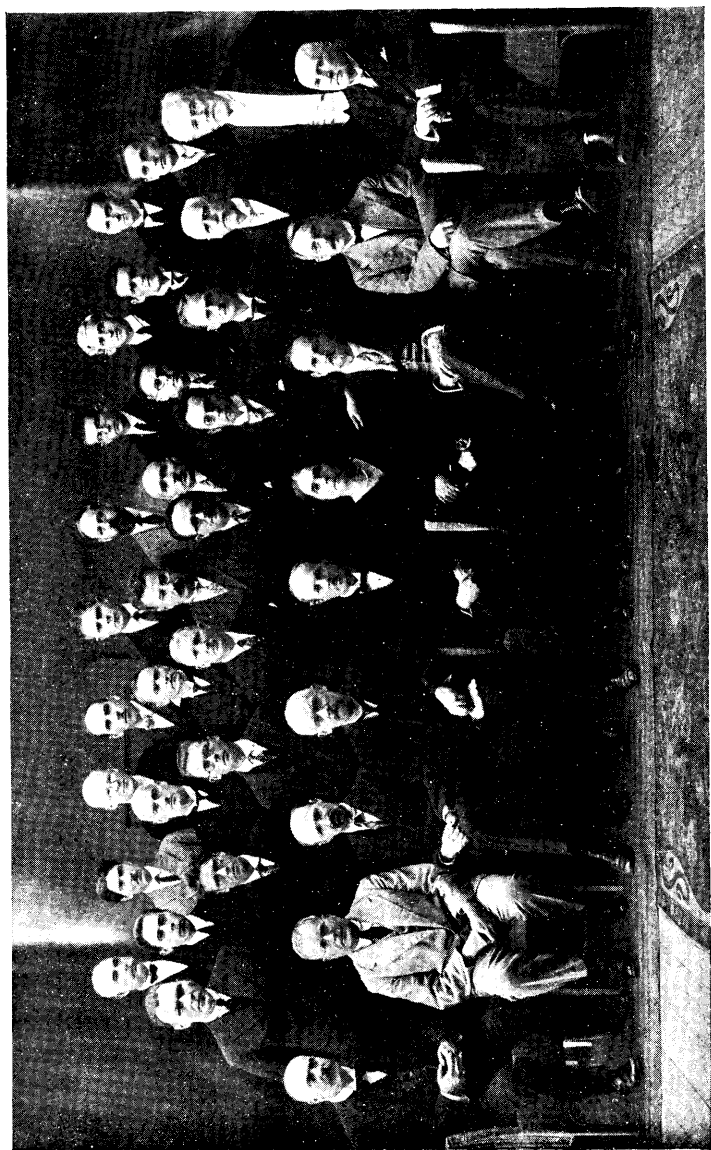
	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	Kokku
	m. n.	m. n.	m. n.	m. n.	m. n.	m. n.	m. n.	m. n.	m. n.
Hambaarsti-kutse	— —	1 10	1 8	1 23	1 29	3 33	— —	— 1	7 104
Apteekriabilise kutse	9 15	12 19	14 10	13 15	9 9	10 10	5 16	1 —	73 94

Filosoofiateaduskond.

Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.

Tartu Ülikooli Filosoofiateaduskond, mis oma tegevust algas septembris 1919, on teatava määrani endise Jurjevi Ülikooli Ajaloo-filoloogia-teaduskonna järeltulija. Ühist on tal viimasega seda, et ta samuti koondab endasse nende teaduste grupi, mida harilikult nimetatakse humanitaar- ehk vaimuteadusteks. Lahku läheb ta vanast Ajaloo-filoloogia-teaduskonnast osalt oma ülesannete, osalt oma koosseisu ja õppekavade ning õppekorralduse poolest. Kui vana Ajaloo-filoloogia-teaduskond pidi täitma kõige pealt teatavaid üldteaduslikke ja üldriiklikke (Vene riigi seisukohalt) ülesandeid, siis langeb nüüd Filosoofiateaduskonnas üldteaduslike ülesannete täitmise kõrval eriline rõhk veel nendele ülesannetele, mis järgnevad uue Tartu Ülikooli kui Eesti ülikooli seisukorrast: Eesti (ja sugurahvaste) elu käsitlevate teaduste edendamine ja Eesti riigile tähtsate praktiliste ülesannete täitmine. Vastavalt neile uutele ülesannetele on välja kujunenud ka Filosoofiateaduskonna üldine koosseis ja tema tegevuse lähem kava.

Filosoofiateaduskonna õppekohtade koosseis oli üldjoontes enam või vähem välja kujunenud juba 1919. a. suveks, kui asuti esimeste õppejõudude valimisele. Selles esialgu kavatsatud koosseisus on hiljemini järgmised muudatused tehtud: rahva- ja muinasteaduse õppetool on jaotatud kaheks õppetooliks — Eesti ja naabermaade muinasteaduse professor ja etnograafia dotsentuur; on loodud veel teine eesti keele lektori koht; on kindlaks määratud ajaloo õppetoolide arv ja lähemalt ära tähendatud üksikute õppetoolide ülesanded. Nende muudatustega on see esialgne Filosoofiateaduskonna koosseis 1925. a. juunis kinnitatud Riigikogu poolt (lisa E. V. Tartu Ülikooli Seaduse juurde, § 7). Selle järgi on Filosoofiateaduskonnas 18 p r o f e s s u u r i : 1) eesti keel; 2) läänemere-soome keeled; 3) uurali keele-

Filosofiaatcaduskonnakogut.

I r i d a (alt, pahenalt): L. Kieckers, H. Matschmann, H. Wiget, H. Anderson, K. Ramul, J. Suits, P. Pold, G. Suits, A. Pridik;
 II r i d a: J. Mark, K. Wilhelmson, A. Saareste, P. Treiberg, B. Praudin, A. Sildnik, P. Seeberg-Everfeldt, G. Sabler;
 III r i d a: A. Anni, H. Freymann, H. Sepp, W. Siiss, J. Adamson, N. H. Lindberg, F. Paksory, A. Koort; IV r i d a: J. V. Veski,
 J. Aavik, O. Loozits, J. Semper, H. Kaus, W. T. Peters, E. Piiss, L. Rudrauf, J. Mägiste.

teadus; 4) klassiline, eriti ladina filoloogia; 5) klassiline, eriti kreeka filoloogia; 6) romaani filoloogia; 7) germaani filoloogia; 8) inglise filoloogia; 9) slaavi filoloogia; 10) indo-euroopa keeleteadus; 11) kunsti-ajalugu; 12) eesti ja üldine kirjandus; 13) eesti ja võrdlev rahvaluule; 14) Eesti ja naabermaade muinasteadus; 15) üldine ajalugu; 16) Eesti ja põhjamaade ajalugu; 17) pedagoogika; 18) filosoofia; 5 dotsentuuri: 1) filosoofia; 2) üldine ajalugu; 3) üldine ajalugu (vana ajalugu); 4) Eesti ja põhjamaade ajalugu; 5) etnograafia; 10 lektorikohta: 1) eesti keel, 2) eesti keel, 3) soome keel, 4) ungari (resp. mõni teine kaugem sugukeel), 5) vanad keeled, 6) vanad keeled, 7) saksa keel, 8) inglise keel, 9) prantsuse keel, 10) vene keel. Peale nende ülikooli koosseisus ettenähtud kohtade on Filosoofiateaduskonna juures Ülikooli Valitsuse poolt asutatud (Ülikooli Seaduse § 70 alusel) alalise kohana ülikooli muusikaõpetaja koht (1928. a.) ja samal aastal Rootsi Riigipäeva poolt asutatud viieks aastaks rootsi keele ning kirjanduse professori koht. Peale selle peab „Rootsi keele ja kultuuri välismaal alalhoidmise selts“ 1922. a. saadik ülal rootsi keele lektorit ja peavad loenguid 1922. a. peale Prantsuse valitsuse kulul tema poolt määratud erakorraline õppejõud prantsuse kirjanduse alal ja 1926. a. peale Itaalia valitsuse kulul erakorraline õppejõud itaalia kirjandusloo alal. Tarvitud järele määratakse lühemaks ajaks üksikute õppetoolide juurde ametisse veel ajutised ülemääralsed abi-õppejõud, kelle arv ei ole kindlaks määratud. Samuti ei ole eradotsentide arv kindlaks määratud. Ülikooli koosseisude koondamisel 1926. a. on Vabariigi Valitsus Filosoofiateaduskonna vastuseismisel otsustanud: 1) ühendada indo-euroopa keeleteaduse professori ühe teise keeleteaduse professoriga, kustutades see iseseisva õppekohana — pärast seda, kui see koht on vabanenud; 2) jätta vabaks kunsti-ajaloo professori ja 3) samuti etnograafia dotsentuuri pärast seda, kui viimane on vabanenud.

. Mis puutub Filosoofiateaduskonna õppekohtade täitmisse, siis valiti esimesed õppejõud 1919. a. suvel ülikooli korraldavate instantside poolt. — Esimene Filosoofiateaduskonna-kogu koosolek peeti ära 9. IX 1919. Sellest peale on Filosoofiateaduskonna õppejõudude valimine sündinud juba teaduskonnakogu poolt. Õppekohtade täitmine on — eriti alguses — sageli seotud olnud mitmesuguste raskustega. Vastavate kandidaatide — kodumaalaste puudu-

misel on teaduskond sunnitud olnud vabu õppekohti mitmel korral välismaalastega (neist 5 soomlast) täitma. Hiljemini on nooremate kandidaatide-kodumaalaste valmimisega olukord tunduvalt paranenud. Neist isikuist, kes Eesti Tartu Ülikooli on lõpetanud, on õppetoolidele valitud 3 isikut ja annavad teaduskonnas õpetust teistel alustel (eradotsendina, õppeülesande-täitjana jne.) 8 isikut. Üldse on Filosoofiateaduskonnas valitud õppetoolidele ja astunud ametisse 15 juhul välismaalased ja 15 juhul kodumaalased. Praegu on täidetud 15 õppetooli, neist välismaalastega 5, kodumaalastega 10.

Üldise õppekorralduse ja üksikute ainete õppekavade koostamisele asus Filosoofiateaduskond juba oma esimestel koosolekutel septembris 1919. Koosolekutel 9. IX ja 20. XI 1919 otsustati üldiseks õppekorralduse aluseks võtta Helsingi Ülikoolis maksev süsteem, mille järgi iga üliõpilane ise enda äranägemise järele valib oma stuudiumi aladeks neli ainet kolmes lahkuminevas ulatuses — laudatur, cum laude approbatur ja approbatur — ja nimelt ühe aine suuremas — laudatur'i — ulatuses, kaks ainet teises — cum laude approbatur'i — ulatuses ja ühe aine väikesemas — approbatur'i — ulatuses, või kaks ainet laudatur'i ja kaks ainet approbatur'i ulatuses. Üksikasjaliste üksikute ainete õppekavade ja eksamite lähema koostamisega jõuti lõpule 1922. a., mil ilmusid esmakordselt trükist „Tartu Ülikooli Filosoofiateaduskonna õppekavad ja eksamite korraldus“. Jäädes põhijoontes endisteks on „Õppekavad ja eksamite korraldus“ veel kaks korda — eriti põhjalikult teine kord — teaduskonna poolt läbi vaadatud ja mõningate muudatustega trükitis ilmunud 1924 ja 1928. Viimasel „Õppekavade ja eksamite korralduse“ läbivaatamisel on silmas peetud ka Haridusministeeriumi poolt vahepeal (1925) maksma pandud „Määrus keskkooli-õpetajate ettevalmistamise kohta Tartu Ülikoolis“.

Käsikäes õppetööga ülikoolis ja väljaspool seda — mitmesugustel kursustel, rahva-ülikoolis, keskkoolides jne. — on käinud teaduskonna õppejõudude teaduslik tegevus, mis on väga mitut laadi olnud ja mille üksikasjaline loendus ei ole siin võimalik: üksikute küsimuste uurimine, materjali kogumine üksikuil aladel ja selle korraldamine, bibliograafiliste teoste, sõnastikkude jne. väljaandmine, kogude korraldamine, õppereisid kodu- ja välismaal jne. See teaduslik tegevus on andnud palju väärtuslikku, eriti neil aladel, mis käsitlevad esijoonel eestlaste (ja sugurahvaste) minevikku ja nende praegust

elu. Mainida tuleb ka ülikooli juures olevate akadeemiliste teaduslikkude seltside tegevust, mis on asutatud ja juhitud olnud teaduskonna õppejõudude poolt ja mille tegevus on olnud samuti mitmekesine. Nimetatud akadeemilisi seltsi, mille tegevus on pühendatud Filosoofiateaduskonnas õpetatavaile aladele, on praegu viis: 1) Akadeemiline Ajaloo Selts (asut. 1920), 2) Akadeemiline Emakeele Selts (asut. 1920), 3) Akadeemiline Filosoofiline Selts (asut. 1920), 4) Akadeemiline Kirjandusühing (asut. 1924) ja 5) Akadeemiline Rahvaluule Selts (asut. 1925).

Pidades kõigiti ülitähtsaks, et Eesti Ülikoolis õppekohtadel oleksid õppejõududeks võimaluse piirides kodumaalased, kes annaksid õpetust eesti keeles ja jäädavalt pühendaksid kõik oma jõu ülikooli tööle, on Filosoofiateaduskond hariliku õppetöö korraldamise kõrval algusest saadik erilist rõhku pannud oma aladel tulevaste ülikooli õppejõudude-kodumaalaste ettevalmistamisele. Selleks on teaduskond mitmel korral andekamaile ja teaduskonna iseäranis hea eduga lõpetanud isikuile määranud stipendiume teaduslikuks edasitöötamiseks kodu- ja välismaal. Stipendiume on määratud üldse 12 alal 19 isikule (vt. nimestikku). Peale nende on ülikooli juures pärast selle kursuse lõpetamist töötanud rida isikuid diploomitud edasiõppijaina.

Üliõpilaste arvu poolest on Filosoofiateaduskond algusest saadik suuremate hulka kuulunud. Filosoofiateaduskonda astumise põhjusteks on olnud peamiselt: teaduskonnas õpetatavad suure üldharidusliku ja samuti suure rahvuskultuurilise tähtsusega ained, ning võimalus saada ettevalmistust suure tähtsusega praktilisele kutsele — keskkooli-õpetaja kutsele. Mis puutub üliõpilaste poolt valitavasse aineisse, siis on teatavaid neist valitud kaugelt sagedamini kui teisi. Esimesel kohal on seisnud eesti ja üldine kirjandus, siis — eesti ja võrdlev rahvaluule, eesti keel, inglise filoloogia ja üldine ajalugu, viimastel kohtadel indo-euroopa keeleteadus ja uurali keeleteadus. Et kaugelt suurem osa üliõpilasi on soovinud omandada peale ülikooli lõpetamist keskkooli-õpetaja kutse, siis on ainete — eriti pea-ainete — valik suurelt osalt tingitud olnud Haridusministeeriumi poolt kutse saamiseks ülesseatud nõuetest. Üliõpilaste tehtud õpi- ja teaduslik töö väljendub kõige pealt ülikooli lõpetanute, magistri-kraadi omandanute ja auhinnatud tööde arvus.

Õppetoolid ja õppejõud.

Professuurid.

1. Eesti keel.
Jõgever, J., cand. phil., prof. k. t. 14. VII 1919, korr. prof.
4. X 1924 — 6. XI 1924 (†).
Saareste, A., dr. phil., erakorr. prof. 1. VII 1925, korr. prof.
15. V 1928 —.
2. Läänemere-soome keeled.
Kettunen, L., dr. phil., korr. prof. 20. VIII 1919 — 1. I 1925.
Mägiste, J., dr. phil., erakorr. prof. 24. IV 1929 —.
3. Urali keeleteadus.
Mark, J., dr. phil., prof. k. t. 12. IX 1919, korr. prof. 1. XI
1923 —.
4. Klassiline, eriti ladina filoloogia.
Bergman, J., dr. phil., korr. prof. 20. VIII 1919 — 1. I 1923.
Süss, W., dr. phil., korr. prof. 1. VIII 1923 —.
5. Klassiline, eriti kreeka filoloogia.
Haliste (Bauman), P., cand. phil., dots. 20. VII 1919,
prof. k. t. 1. I 1926 —.
6. Romaani filoloogia.
Gutmann, R., mag. phil., prof. k. t. 7. IX 1919, korr. prof.
1. VI 1924 — 28. III 1927 (†).
7. Germaani filoloogia.
Wiget, W., dr. phil., korr. prof. 10. I 1920 —.
8. Inglise filoloogia.
Mutschmann, H., dr. phil., M.A., korr. prof. 5. VIII 1920 —.
9. Slaavi filoloogia.
Masing, L., dr. phil., korr. prof. 20. VIII 1919 — 1. I 1926.
Stender-Petersen, A., dr. phil., korr. prof. 9. VI 1927 —.
10. Indo-euroopa keeleteadus.
Vasmer, M., dr. phil., korr. prof. 20. XII 1919 — 1. III 1921.
Kieckers, E., dr. phil., korr. prof. 11. II 1921 —.
11. Kunsti-ajalugu.
Kjellin, H., dr. phil., korr. prof. 1. VI 1921 — 1. IX 1924.

12. Eesti ja üldine kirjandus.
Suits, G., mag. phil., erakorr. prof. 17. XI 1919 —.
13. Eesti ja võrdlev rahvaluule.
Anderson, W., dr. phil., korr. prof. 10. I 1920 —.
Eisen, M. J., isiklik prof. 1. I 1921 — 1. I 1928.
14. Eesti ja naabermaade muinasteadus.
Tallgren, A., dr. phil., korr. prof. 26. VI 1920 — 1. VII 1923.
Nerman, B., dr. phil., korr. prof. 1. VII 1923 — 1. VII 1925.
15. Üldine ajalugu.
Oldekop, H., dr. phil., prof. k. t. 20. VIII 1919 — 13. III 1924 (†).
16. Eesti ja põhjamaade ajalugu.
Cederberg, A. R., dr. phil., korr. prof. 10. IX 1919 — 1. X 1928.
17. Pedagoogika.
Põld, P., cand. theol., korr. prof. 10. IX 1920 —.
18. Filosoofia.
Kaelas, A., korr. prof. 27. VII 1919 — 24. IV 1920 (†). Ei asunud kohustetäitmisele.
Žakov, K., prof. asetäitja 7. IX 1919 — 1. VII 1920.
Schmied-Kowarzik, W., dr. phil., korr. prof. 1. I 1921 — 1. VII 1927.
Ramul, K., cand. phil., erakorr. prof. 27. III 1928 —.

Dotsentuurid.

Filosoofia.

Ramul, K., cand. phil., dots. 7. IX 1919 — 27. III 1928.

Üldine ajalugu.

Treiber, P., cand. hist., dots. k. t. 13. VI 1925 —.

Vana ajalugu.

Pridik, A., dr. phil., prof. emer., dots. 30. IV 1926 —.

Eesti ja põhjamaade ajalugu.

Vakantne.

Etnograafia.

Manninen, I., dr. phil., dots. 1. VII 1924 — 1. I 1929.

Lektorid.**Eesti keel.**

Veski, J. V., 21. XI 1919 —.

Aavik, J., mag. phil., 1. VII 1926 —.

Soome keel.

Kettunen, H., mag. phil. 20. VIII 1919 — 1. VII 1924.

Suits, A., mag. phil., 1. VII 1924 —.

Ungari keel (resp. mõni teine kaugem sugukeel).

Zakov, K., sürjani keele lekt. k. t. 7. IX 1919.

Viranyi, E., dr. phil., ungari k. lekt. 3. XI 1923 — 1. VII 1928.

Vanad keeled.

Seeberg-Elverfeldt, P., cand., phil., ladina keel, 25. IX 1919 —.

Wilhelmson, K., cand. phil., kreeka keel, 2. VII 1926 —.

Saksa keel.

Bettac, F., cand. phil., 1. I 1920 — 5. IV 1929 (†).

Inglise keel.

Leidig, J., lekt. k. t. 13. X 1919 — 1. VIII 1922.

Earnshaw, J., B. A., 11. VIII 1922 — 1. VII 1923.

Peters, W., dr. phil., 1. I 1924 —.

Prantsuse keel.

Sivers, S., dr. phil., 14. XI 1919 — 12. VI 1925 (†).

Rudrauf, L., dr., 1. VII 1926 — 1. VII 1927.

Vene keel.

Pravdin, B., cand. phil., lekt. 20. IX 1919 —.

Ülemääralsed õppekohad.**Muusikaõpetaja koht.**

Karafin, A., ülik. muusikaõp. 1. VII 1928 —.

Rootsi keele ja kirjanduse professuur.

Vakantne.

Rootsi keele lektori koht.

Ljunggren, R., lic. phil., 8. IX 1922 — 1. VII 1923.

Forsell, E. W., mag. phil., 21. IX 1923 — 1. VII 1925.

Svenonius, O., mag. phil., 11. IX 1925 — 1. VII 1926.

Erikson, K. A., mag. phil., 17. IX 1926 — 1. VII 1927.

Lindberg, N. H., mag. phil., 16. IX 1927 —.

Prantsuse keele ja kirjanduse alal erakorraline
õppejõud.

Rudrauf, L., dr., prof. 1922 —.

Itaalia kirjandusloo alal erakorraline õppejõud.

Glasenapp, G., 1926 I p.-a. —.

Eradotsendid.

Eesti keel.

Saareste, A., dr. phil., 12. XII 1924 — 1. VII 1925.

Germaani filoloogia.

Sabler, G., dr. phil., 5. XII 1919 —.

Slaavi filoloogia.

Ernits, V., cand. phil., 19. IX 1919 — 17. V 1923 ja
28. V 1926 —.

Stein, S., cand. phil., 5. XII 1919 — 21. XI 1928.

Eesti ja võrdlev rahvaluule.

Loorits, O., dr. phil., 11. V 1927 —.

Eisen, M. J., prof. emer., loeb eradotsendi õigustel:
. 1. I 1928 —.

Eesti ja põhjamaade ajalugu.

Sildnik, A., cand. hist., 29. IX 1919 —.

Pedagoogika.

Riemer, E., 20. XII 1919 — 10. VI 1921.

Filosoofia.

Freymann, W., dr. phil., 22. VII 1919 —.

Õppeülesande-täitjad ja ülemääralsed abi-õppejõud.

Läänemere-soome keeled.

Mägiste, J., õppeülesande-täitja, dr. phil., 1925 I p.-a. —
24. IV 1929.

Inglise filoloogia.

Oras, A., B. litt., ülemäär. abi-õppejõud, 1. VII 1928 —.

Eesti ja üldine kirjandus.

Semper, J., mag. phil., õppeülesande-täitja, 1928 II p.-a. —

Eesti ja võrdlev rahvaluule.

Päss, E., mag. phil., ülemäär. abi-õppejõud 1. VII 1928 —.

Eesti ja naabermaade muinasteadus.

Moora, H., mag. phil., õppeülesande-täitja 1927 I p.-a. —.

Üldine ajalugu (ja vana ajalugu).

Pridik, A., dr. phil., prof. emer., õppeülesande-täitja, 1921 II p.-a. — 1926 I p.-a.

Treiberger, P., cand. hist., 3. VI 1921 — 13. VI 1925.

Eesti ja põhjamaade ajalugu.

Sepp, H., cand. hist., õppeülesande-täitja, 1920 II p.-a. —.

Kruus, H., mag. phil., 1927 I p.-a. —.

Pedagoogika.

Tork, J., cand. hist., õppeülesande-täitja, 1925 II p.-a. —.

Koort, A., mag. phil., õppeülesande-täitja, 1928 I p.-a. —.

Filosoofia.

Koort, A., mag. phil., õppeülesande-täitja, 1927 II p.-a. —.

Õppeasutised.

Seminar.

Edukaks õppetöö korraldamiseks vastavalt väljatöötatud kava-dele oli tarvis luua mitmesugused õppeasutised, kõige pealt seminarid üksikute õppetoolide juurde. Ruumide puudusel ei olnud võimalik asutada iga õppetooli juurde erilist seminari oma eriliste ruumide ning sisseseaduga ja seepärast otsustati luua üks ühine seminar kogu teaduskonna jaoks, alajaoskondadega üksikute õppetoolide tarvis. Ühine Filosoofiateaduskonna seminar asutati novembris 1919 ja tema korraldamiseks kasutati endise kreeka-õigeusu kiriku ruumid ülikooli peahoones. Neile ruumidele tulid hiljemini veel juurde kaks kõrval-asuvat suuremat ja üks väikesem ruum, milles asub seminar praegu. Seminari asutamise aegu leidisid tas 758 raamatut, mis olid osalt jäänud endiselt „üliõpilaste raamatukogult“, osalt mujalt juhuslikult saadud. Praegu on seminari raamatute arv tõusnud 10 392 numbrini; need hoitakse kolmekümnes suures kapis ja osalt riulitel. Seminari raamatukogu tarvitajate arv on tõusnud alla 10 isiku pealt (1919. a.) praegu kuni 300 isikuni päevas. Seminari korraldajaks ja esimeseks juhatajaks oli kuni 1. märtsini 1921 prof. M. V a s m e r.

1. märtsist 1921 on seminari juhatajaks prof. W. Wiget. Peale juhataja on seminaris ametis raamatukogu korraldaja ja abijõud. Raamatukogu korraldajaks on 1923. a. peale A. Tam m. Seminari ruume kasutatakse ka seminariharjutuste pidamiseks.

Peale teaduskonna üldise seminari on asutatud üksikute õppe-
toolide juurde veel rida asutisi.

Kunstiajaloo-kabinett.

Kunstiajaloo-kabinett, mille asutas 1922. a. prof. H. Kjellin, asub praegu ülikooli majas Laial t. 36. Kunstiajaloo-kabinetis leidub praegu 2 297 raamatut, 7 702 diapositiivi, 7 475 reproduktsiooni, 1 420 ülesvõtete negatiivi, 16 199 ülesvõtet ning postkaarti, 146 joonist, plaani jne. ja 2 200 väljakirjutist arhiivist. Kunstiajaloo-kabineti juhatajaks oli kuni 1924 II p.-a. prof. H. Kjellin, hiljemini on ajutiseks juhatajaks olnud prof. k. t. P. Haliste. Peale juhataja on kunstiajaloo-kabinetis ametis ajutine abijõud.

Arheoloogiakabinett.

Arheoloogiakabinett, mille asutas 1921. a. prof. A. Tallgren, asub nüüd ülikooli majas Aia t. 46. Arheoloogiakabinetis leidub praegu raamatuid ühes ajakirjadega 1 226 numbrit, 784 diapositiivi, päevapilte ja muinsusesemeid. Arheoloogiakabineti juhatajaks oli kuni 1923 I p.-a. prof. A. Tallgren, 1923 II p.-a. prof. B. Nerman, alates 1925 II p.-a. kuni 1928. a. II p.-a. aj. juh. prof. k. t. P. Haliste, 1929. a. I sem. peale on aj. juh. dots. k. t. P. Treiberg. Peale juhataja on arheoloogiakabinetis ametis olnud konserveerija — 1923. a. peale M. Schmiedehelm, ja ajutised abijõud. Arheoloogiakabineti väljaandel ilmuvad populaarteaduslikud „Toimetused“ — senini ilmunud 5 annet —, mis on osalt õppe-abinõuks üliõpilastele.

Eksperimentaalse psühholoogia ja pedagoogika laboratoorium.

Nimetatud laboratooriumi asutas 1922. a. prof. K. Ramul. Laboratoorium, mis alguses asus ülikooli majas Suurturg 6, hiljemini end. ühiselumajas, Hetsli t. 1, asub 1923. a. sügisest peale ülikooli majas Laial t. 36. Laboratooriumis leidub praegu raamatuid 525, ajakirju 16 (186 köidet), aparate 131. Laboratooriumi juhatajaks on algsest peale olnud prof. K. Ramul. Peale juhataja on laboratooriumis ametis ajutine abijõud.

Eksperimentaalse foneetika laboratoorium.

Eksperimentaalse foneetika laboratoorium, millele 1921. a. pani aluse prof. L. K e t t u n e n, asus alguses eksperimentaalse psühholoogia laboratooriumi ruumides, 1925. a. peale aga eraldiruumides ülikooli majas Laial t. 36. Laboratooriumis leidub praegu raamatuid 71, aparaate 118, grammofoniplaate 213, diapositiive 144. Laboratooriumi aj. juhatajaks on 1924. a. peale lekt. W. P e t e r s.

Klassilise muinasteaduse instituut.

Klassilise muinasteaduse instituut on jäänud Vene ajast, mil tema nimetus oli „Kunstimuuseum“. Instituut asub ülikooli peahoones. Ülikooli evakueerimise tõttu 1918. a. on instituut ilma jäänud oma väärtuslikumaist esemeist — originaalidest ja peaaegu tervest raamatukogust. Instituudis leidub praegu 309 numbrit esemeid, peasjalikult kipsvalatsi. Instituudi raamatukogus leidis instituudi ülevõtmisel 1919. a. 256 numbrit (426 köidet); praegu sisaldab raamatukogu 499 numbrit (1 165 köidet). Instituudi ruumes asuvad veel ladina ja kreeka filoloogia seminar, milles leidub raamatuid 1 933 numbrit (3 104 köidet), ja vana ajaloo seminar, milles leidub 186 numbrit raamatuid. Instituudi juhatajaks oli 1919.—1922. a. prof. J. B e r g m a n. 1923. a. 1. VIII peale on instituudi juhatajaks prof. W. S ü s s.

Didaktilis-metoodiline seminar.

Seminari mõte algatati 1921, tema põhikiri kinnitati Haridusministeeriumi poolt 9. sept. 1922, käima sai ta sügisel 1923. Seminar kuulub Filosoofiateaduskonna pedagoogika õppetooli juurde. Tema üldjuhatajaks on olnud algusest peale prof. P. P õ l d, kelle asetäitjaks valiti 1926 prof. G. R ä g o Matemaatika-loodusteaduskonnast. Seminar jaguneb osakondadesse, mille eesotsas seisavad üksikute metoodiliste ainete õpetajad. Need valitakse seminari juhataja ettepanekul asjaomaste teaduskondade poolt õppeülesande-täitjaiks ja saavad oma kinnituse üldistel alustel Ülikooli Valitsuselt. Ühes seminari juhatajaga ja nende teaduskondade esindajatega, kelle alt õppe-ülesandeid antakse, moodustavad osakondade juhatajad seminari-nõukogu, mis otsustab kõik seminari korraldusse, tegevusse ja õpilastesse puutuvad küsimused. Nõukogu sekretäriks on olnud 1923 II — 1925 I mag. P. T r e i b e r g, 1925 II — 1926 I mag. J. R u m m a, 1926 II siia maani õpetaja J. Adamson; teaduskondade asemikkudeks:

Mat.-loodusteaduskonnast prof. G. Rägo 1924 I — ; Filosoofiateaduskonnast dots. K. Ramul 1924 — 1925, prof. A. Saareste 1926 I — ; Usuteaduskonnast prof. k. t. E. Tennman 1926 I — ; Õigusteaduskonna majandusosakonnast dots. R. Mark 1926 —.

Õppe-ülesandeid on täitnud:

1. Eesti keele metoodikas.
Veski, J. W., lektor 1923 II —.
2. Uute keelte metoodikas.
Põld, P., prof., 1924 I.
Mutschmann, H., prof., 1924 II —.
Stein, S., eradots., 1927/1928 (lisatund vene k. met.).
Pravdin, B., lekt., 1928/1929 (lisatund vene k. met.).
3. Vanade keelte metoodikas.
Haliste, P., prof. k. t., 1929 I.
4. Ajaloo ja kodanikuteaduse metoodikas.
Treiberg, P., mag., 1923 II — 1925 I.
Adamson, J., õpet., 1925 II —.
5. Filosoofilise propedeutika metoodikas.
Treiberg, P., mag., 1923 II — 1925 I (ühenduses ajaloo metoodikaga).
Ramul, K., prof., 1925 II —.
Freymann, W., eradots., 1928/1929.
6. Pedagoogika metoodikas.
Tork, J., direktor, 1926 II —.
7. Matemaatika metoodikas.
Rägo, G., prof., 1923 II —.
8. Kosmograafia metoodikas.
Rootsman, D., prof., 1923 II —.
9. Füüsika metoodikas.
Neugard, E., van. ass., 1923 II —.
10. Loodusteaduste metoodikas.
Kaho, H., prof., 1923 II —.

11. Keemia metoodikas.

Kogerman, P., prof., 1923 II — 1927 I, 1928 II — .
Kaho, H., prof., 1927/1928.

12. Maateaduse metoodikas.

Rumma, J., mag., 1923 II — 1926 I (†).
Markus, E., dr., eradots., 1926 II — .

13. Usuõpetuse metoodikas.

Kõpp, J., prof., 1925/1926 ja 1928/1929.

14. Kaubanduslike ainete metoodikas.

Mark, R., dots., 1926/1927.

Loodusteadlastele on korraldatud alates 1925. a. iga kevadel õpetatud aedniku W. Boerner'i juhatusel 24-tunniline kursus praktilises taimekasvatuses ja kooliaia korraldamises, samuti loodusteadlastele — 1925./1926. a. alates prof. P. Kogerman'i järelevalvel, tema assistendi juhatusel, neljakuuline kursus keemilises katsepraktikas.

Seminari juhatamise eest said õppeülesande-täitjad varemalt tasu dotsendi palgamäärade järele semestritunnist, 1927. a. seaduse järele aga makstakse 220 kr. semestritunnist.

Seminarist osavõtjaid oli: 1923/24 — 30 (9 m., 21 n.), 1924/1925 — 37 (10 m., 27 n.), 1925/1926 — 38 (11 m., 27 n.), 1926/1927 — 56 (19 m., 37 n.), 1927/1928 — 49 (15 m., 34 n.), 1928/1929 — 85 (28 m., 57 n.), kokku 91 (30,8%) m. ja 204 n. Neist õppis metoodilisi aineid Filos.-teaduskonna alalt 51 m. (28,2%) ja 158 n. (71,8%), Matem.-loodusteadusk. alalt 36 m. (48,6%) ja 38 n., Usuteaduskonna alalt 3 m. (45,7%) ja 4 n., majanduseosakonna alalt 1 m. ja 4 n.

Seminaritöö on seisnud peamiselt metoodiliste küsimuste läbitöötamises arutuste ja referaatide, vähem loengute kaudu, tundide hospiteerimises (50—70 t.), selle üle aruandmises, õpperaamatute analüüsis ja arvustamises, proovitundide andmises (1—2 igas aines) ja nende ühises hindamises. Seminari pääsemiseks peab sisseastuja uuemal ajal õiendanud olema vähemalt kõik oma stuudiumi kuuluvad loengud, praktilised tööd ja eeleksamid, eeleksamid loogikas, psühholoogias, pedagog. psühholoogias, pedagogika ajaloos ühes Eesti kooli ajalooga, koolitervishoius, pedagogilise proseminari (1 sem.) ja kollokviumi didaktikas ning kasvatuseõpetuses.

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

Jõgever, J., 14. VII 1919—1924 (†).

Haliste (Bauman), P., dekaani k. t. 20. X 1924 — 10. XII 1924.

Mark, J., 10. XII 1924 — 20. V 1925.

Ramul, K., dekaani k. t. 22. V 1925 — 1. XI 1925.

Põld, P., 1. XI 1925 — 1. XII 1925.

Ramul, K., 1. XII 1925 —.

Sekretärid.

Oldekop, H., 1919 — 1. XI 1922 (†).

Haliste (Bauman), P., 1. XI 1922 — 1. I 1925.

Ramul, K., 1. I 1925 — 14. IX 1925.

Treiberg, P., 14. IX 1925 —.

Habilitatsioonid.

1. Loorits, Oskar, dr. phil., habiliteeris 19. III 1927, teema „Võlu“ ja kinnitati 10. V 1927 eradotsendiks rahvaluule alal.

2. Saareste, Albert, dr. phil., kinnitati eradotsendiks eesti keele alal 1924 II p.-a.

Teaduslikud kraadid.

Audoktorid.

1. Baudoin de Courtenay, Joanni, 17. IV 1920.

2. Krohn, Kaarle, 9. III 1923.

3. Setälä, Emil Nestor, 14. XII 1923.

4. Põld, Peeter, 3. V 1927.

Doktorid.

1. Saareste, Albert, 7. XI 1924, eesti keele alal: „Leksikaalseist vahekordadest Eesti murretes“.

2. Loorits, Oskar, 10. XII 1926, rahvaluule alal: „Liivi rahva usund. I-ne osa“.

3. M ä g i s t e, Julius, 30. III 1929, läänemere-soome keelte alal: „-oi-, ei- deminutiivid läänemere-soome keelis“.

4. F r e y m a n n, W a l t e r, 18. V 1928, filosoofia alal: „Platons Suchen nach einer Grundlegung aller Philosophie“.

Magistrid (ja vana korra kandidaadid).

1. T r e i b e r g, Peeter, cand. hist. 24. V 1921; 2. P r e o b r a -
ž e n s k i, Mihhail, cand. 8. IX 1922; 3. L o o r i t s, Oskar, 15. II
1923, eesti keel; 4. M ä g i s t e, Julius, 15. II 1923, läänemere-soome
keeled; 5. K a r r o, Theodora, 8. III 1923, eesti ja üldine kirjandus;
6. K l a u, Sigismund, cand. 27. IV 1923; 7. S c h m i e d e h e l m,
Martha, 17. V 1923, arheoloogia; 8. O r a s, Ants, 17. V 1923, inglise
filoloogia; 9. A n n i, August, 15. XII 1923, eesti keel; 10. K r u u s,
Hans, 15. XII 1923, Eesti ja põhjamaade ajalugu; 11. D r e v e r k,
Frida, 17. I 1924, eesti ja üldine kirjandus; 12. K o o r t, Alfred,
14. II 1924, filosoofia; 13. S c h m i d t, Anna, 31. V 1924, slaavi filo-
loogia; 14. M i t t, Selma, 31. V 1924, romaani filoloogia; 15. S a a -
r e s t e, Albert, 1921. a. I sem. lõpul, eesti keel; 16. E d e r b e r g,
Wilhelm, 25. IX 1924, üldine ajalugu; 17. H m e l e v s k a j a, Helene,
11. XII 1924, slaavi filoloogia; 18. S c h w a l b e, Johannes, 22. I
1925, inglise filoloogia; 19. M o o r a, Harry, 22. I 1925, arheoloogia;
20. O s m a n, Hilda, 12. II 1925, eesti keel; 21. P e r l u s, Minna,
2. IV 1925, inglise filoloogia; 22. S a k s, Ida, 2. IV 1925, inglise
filoloogia; 23. M a d i s s o n, Julius, 10. IX 1925, filosoofia; 24.
T h o m s o n, Irene, 17. XII 1925, romaani filoloogia; 25. V ä i -
n a s t e, Johannes, 18. II 1926, eesti keel; 26. B o r n, Helene, 31. V
1926, eesti keel; 27. V a g a, Voldemar, 31. V 1926, kunsti-ajalugu;
28. K u l l a s e p p, Agate, 31. V 1926, romaani filoloogia; 29. R õ k s,
Juli, 28. II 1926, eesti keel; 30. T õ n s o n, Marie, cand., 19. III 1926;
31. U n i v e r, Aleksandra, 25. XI 1926, eesti ja üldine kirjandus;
32. A l l m a n, Erich, 15. IV 1926, ladina filoloogia; 33. B o k o v -
n e v, Paul, 3. IV 1926, klass. filoloogia; 34. L a a n e s, Margot,
31. V 1926, romaani filoloogia; 35. H ä v e r t y, Karin, 31. V 1926,
romaani filoloogia; 36. H ä v e r t y, Dagmar, 31. V 1926, romaani
filoloogia; 37. S o m m e r, Alma-Ludmilla, 11. XI 1926, germaani
filoloogia; 38. P ä s s, Elmar, 31. V 1926, rahvaluule; 39. G o l u -
b e v a, Veera, cand., 12. XI 1926; 40. L a i d, Erich, 19. I 1927,

muinasteadus; 41. Arumaa (Blaubrück), Peeter, 16. III 1927, indo-euroopa keelet.; 42. Klein, Hermann, 27. IV 1927, eesti keel; 43. Kuusik, Alma, 27. IV 1927, inglise filoloogia; 44. Leinbock, Ferdinand, 11. V 1927, etnograafia; 45. Martens, Franziska, 25. V 1927, romaani filoloogia; 46. Vassar, Johann, 27. V 1927, üldine ajalugu; 47. Roos, Hans, 30. V 1927, pedagoogika; 48. Rauch, Georg, 30. V 1927, Eesti ja põhjamaade ajalugu; 49. Elango, Aleksander, 9. XI 1927, pedagoogika; 50. Liiv, Otto, 30. XI 1927, Eesti ja põhjamaade ajalugu; 51. Oissar, Edgar, 14. III 1928, pedagoogika; 52. Rosendorf, Margarethe, 16. V 1928, inglise filoloogia; 53. Kibbermann, Feliks, 30. V 1928, filosoofia; 54. Palgı, Daniel, 30. V 1928, eesti ja üldine kirjandus; 55. Semper, Johannes, 30. V 1928, eesti ja üldine kirjandus; 56. Tsvetkov, Dimitri, 30. V 1928, slaavi filoloogia; 57. Tiling, Beate, 30. V 1928, inglise filoloogia; 58. Koppel, Paula, 30. V 1928, germaani filoloogia; 59. Simenson, Elfriede, 14. III 1928, kunsti-ajalugu; 60. Aschkewitz, Max, 4. XI 1928, Eesti ja põhjamaade ajalugu; 61. Tedder, Julie, 7. IX 1928, rahvaluule; 62. Künnapas, Theodor, 19. IX 1928, filosoofia; 63. Reisenbuck, Linda, 13. III 1929, romaani filoloogia.

Teaduslikud stipendiaadid ja diplomitud edasiõppijad.

1. Sepp, H., cand. hist., ajaloo alal, kodumaal 21. VIII 1919 — 3. IX 1922.

2. Grünthal, V., mag. phil., kirjanduse alal, kodumaal 23. IX 1919 — dets. 1922.

3. Aavik, J., mag. phil., eesti keele alal, kodumaal 21. XI 1919 — dets. 1921.

4. Sildnik, A., cand. hist., ajaloo alal, kodumaal 1. VIII 1921 — 1. VI 1922.

5. Treiberg, P., cand. hist., üldise ajaloo alal, kodumaal 1. VIII 1921 — 1. VIII 1923.

6. Saareste, A., mag. phil., eesti keele alal, kodumaal 1. X 1921 — 1. I 1925.

7. Ernits, V., cand. hist., slaavi filoloogia alal, kodumaal 1921.

8. Mägist, J., mag. phil., läänemere-soome keelte alal, kodu- ja välismaal 1. II 1923 — 15. I 1927; hiljemini stipendiaadi õigustega ilma stipendiumita — 1. I 1928.

9. Loores, O., mag. phil., rahvaluule alal, kodumaal 1. II 1923 — 1. I 1927, hiljemini ilma stipendiumita edasiõppijana kuni 1. I 1928.

10. Kruus, H., mag. phil., Eesti ja põhjamaade ajaloo alal, kodumaal 15. II 1924 — 15. II 1927.

11. Koort, A., mag. phil., filosoofia alal, kodu- ja välismaal 15. II 1924 — 1. VIII 1928.

12. Anni, A., mag. phil., kirjanduse alal, kodu- ja välismaal 1. VII 1924 — 1. VIII 1927 ning 1. VIII 1927 alates diploomitud edasiõppija.

13. Moora, H., mag. phil., arheoloogia alal, kodu- ja välismaal 1. II 1925 — 1. IV 1928, hiljemini diploomitud edasiõppija kuni 1. VI 1929.

14. Schwalbe, J., mag. phil., stipendiaadi õigused antud inglise filoloogia alal ilma stipendiumita 6. V 1925.

15. Laid, E., mag. phil., arheoloogia alal, kodu- ja välismaal 1. II 1927 — .

16. Arumaa (Blaubrück), P., mag. phil., slaavi filoloogia alal ühenduses indo-euroopa keelteteadusega, välismaal 15. IV 1927 — .

17. Leinbock, F., mag. phil., etnograafia alal, kodu- ja välismaal 1. VI 1927 — 1. X 1929.

18. Vassar, J., mag. phil., Eesti ja põhjamaade ajaloo alal, kodu- ja välismaal 1. VI 1927 — .

19. Roos, H., mag. phil., dipl. edasiõppija pedagoogilise psühholoogia ja koolikorralduse alal 1. XII 1927 — 1. XII 1928.

20. Liiv, Otto, mag. phil., Eesti ja põhjamaade ajaloo alal, kodu- ja välismaal 1. I 1928 — 1. X 1929.

21. Elango, A., mag. phil., pedagoogika alal, kodumaal 1. VI 1928 — .

22. Oissar, E., mag. phil., dipl. edasiõppija filosoofia alal, 10. XI 1928 — .

Usu-, õigus- ja filosoofiateaduskonna assistendid ja abijõud.

*I rida (alt, paremale): A. Laagus, K. Waldmann, M. Schmiecheln, E. Kerles;
II rida: L. Böhm (Joom), K. F. Kongo, E. Bakis ja W. Waga.*

Auhinna-tööd.

Aastad	Teemade arv	Esitatud tööde arv	Auhinnatud tööde arv			
			I auhind	II auhind	III auhind	Kokku
1922	3	3	1	2	—	3
1923	6	4	2	1	—	3
1924	10	3	1	1	—	2
1925	9	3	—	1	1	2
1926	6	4	3	—	1	4
1927	10	3	3	—	—	3
1928	9	5	2	1	1	4
	53	25	12	6	3	21

Filosoofiateaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

Aastad 1. XII — 1. XII	Cand. phil.		Grad. stud.		II järgu dipl.		Mag. phil.		Lõpu-diplomiga	
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.
1920/1921	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—
1921/1922	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—
1922/1923	1	—	—	—	—	—	3	2	—	—
1923/1924	—	—	—	1	—	—	5	3	—	2
1924/1925	—	—	—	—	—	—	3	4	4	14
1925/1926	—	2	—	—	—	—	5	9	5	10
1926/1927	—	—	—	—	—	—	8	2	4	12
1927/1928	—	—	—	—	—	—	8	5	9	24
1928/1. IV 1929	—	—	—	—	—	—	—	1	4	5
	3	2	1	1	2	1	32	26	26	67

Matemaatika-loodusteaduskond.

Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.

Matemaatika-loodusteaduskonna esimene koosseis kujunes Ülikooli Ajutise Nõukogu poolt 1919. a. augustis vastuvõetud ja haridusministri J. Kartau poolt heakskiidetud õppekohtade nimekirja põhjal järgmiselt. Teaduskonda kuulusid 3 õppetooli (2 professuuri ja 1 dotsentuur) matemaatika, 1 professor mehaanika, 1 professor astronoomia, 1 professor meteoroloogia ja geofüüsika, 2 õppetooli (1 professor ja 1 dotsentuur) füüsika, 3 professuuri keemia (anorgaaniline, orgaaniline ja tehniline keemia), 1 professor mineraloogia ja petrograafia, 1 professor geoloogia (esialgu jäi ühendatuks mineraloogiaga), 2 professuuri botaanika, 3 õppetooli (2 professuuri ja 1 dotsentuur) zooloogia, 1 professor loomade füsioloogia ja 1 professor geograafia ning antropoloogia jaoks. Sellega pidi teaduskonnakogu koostuma 17 (esialgu 16) professorist ja 3 dotsendist.

Ülikooli esimese semestri alguseks suutis Ajutine Nõukogu täita 12 õppetooli ¹⁾, kuna ülejäänud jäid esialgu vakantseiks. Neile esindajate hankimine jäi juba teaduskonnakogu enda hooleks, kes oma esimese koosoleku pidas 20. IX 1919 10 teaduskonna liikme osavõttel (2 ei olnud veel suutnud Soomest kohale jõuda).

Teaduskonnakogu puuduva kolmandiku hankimine sündis järgmiselt. 1919. a. sügissemestril leiti H. Scupin'i isikus esindaja esialgselt ühendatud mineraloogia, petrograafia ja geoloogia aladele, kuigi ta jõudis Saksamaalt kohale alles järgneval aastal. 1920. a. sügissemestril täienes teaduskonnakogu mehaanika esindaja G. Rägõga ja üldise füüsika esindaja J. Vilip'iga, kes tulid Venemaalt. 1921. a. suvel leidis Tartus teoreetilise füüsika esindaja

1) Vt. alamal osa „Õppetoolid ja õppejõud“.

H. Perlitz'i isikus ja sama aasta sügisel tuli juurde orgaanilise keemia õppetooli täitjana P. K o g e r m a n, kes Haridusministeeriumi stipendiaadina valmistus selle ala jaoks Londonis. Sama aasta sügisel täideti taimefüsioloogia professori ajutiselt dots. k. t. H. K a h o'ga, kes 1920. a. sügisel oli komandeeritud Tartu Ülikooli poolt Heidelbergi ja mujale oma erialal täienduma ja peale tagasijõudmist habiliteeris. 1922. a. kevadesemestril eraldati geoloogia ja paleontoloogia esialgselt ühendatud mineraloogia, geoloogia ja paleontoloogia õppetoolist, jäeti ühendatud õppetoolide senise esindaja kätte mineraloogia õppekoht ja täideti geoloogia ja paleontoloogia õppetool H. B e k k e r'iga, kes valmistus selle ala vastu Londonis Haridusministeeriumi stipendiaadina. Kinnistatud skeemis on alaliselt vabaks jäänud loomafüsioloogia õppetool.

Aeglus teaduskonna kinnistatud koosseisu täitmisel oli tingitud peamiselt teaduskonnakogu soovist ning püüdest, näha teaduskonnakogu alaliste liikmetena omamaalasi, kuna välismaalastega mõeldi leppida vaid äärmistel juhtumitel kui ajutiste esindajatega. Kuid alguses ei leidunud kõigile aladele ettevalmistatud isikuid omamaalaste seas. Nii tuli kohaseid isikuid valida ja neid valmistada vastavate alade vastu — toiming, mis nõuab rohkesti aega; ka tuli ettevalmistatud omamaalastegi puhul mõnikord oodata pikisilmi nende päralejõudmist Venemaalt.

Sama vahemiku alul täiendusi teaduskonna isikkonnas keemia ja loodusteaduste osakonna koosseisud. Viimane täiendus bioloogia õppetooliga ja esimene 1921. a. füüsikalise keemia, anorgaanilise tehnoloogia ja rakendusmehaanika (ehitustehnoloogia) õppetooliga. Füüsikalise keemia õppetooli loomine oli põhjendatud puht-teadusliku püüdega ümmardada õpetamist keemia aladel, täiendades olevaid valdu selle tähtsa distsipliiniga, mille hälliks oli Tartu. Anorgaanilise tehnoloogia ja rakendusmehaanika õppekoha asutamine oli tingitud praktilisest kaalutlusest. Nimelt soovis teaduskonnakogu võimaldada teatavate tehniliste teadmiste omandamist neile keemia-osakonna üliõpilastele, kes veel ülikoolis olles olid juba otsustanud siirduda tehnilistele aladele. Viimaste kahe õppetooli asutamises soovis teaduskonnakogu näha esimese sammu astumist kõrgema tehnilise instituudi asutamiseks, pidades selle teostamise läbiviidavaks nii õppejõudude kui õppe-abinõude kasutamise suhtes. Täienduste tagajärjel omandas teaduskonnakogu koosseis järgmise kuju.

Matemaatiliste teaduste osakonnas: puhtmatemaatika alal — 3 esindajat (2 prof., 1 dots.), rakendusmatemaatika ja mehaanika alal — 1 esindaja (prof.), füüsika alal — 2 esindajat (1 prof., 1 dots.), astrofüüsika ja astronoomia alal — 1 esindaja (prof.), geofüüsika ja meteoroloogia alal — 1 esindaja (prof.).

Keemia-osakonnas: füüsikalise keemia alal — 1 esindaja (prof.), anorgaanilise keemia alal — 1 esindaja (prof.), orgaanilise keemia alal — 1 esindaja (prof.), anorgaanilise tehnoloogia alal — 1 esindaja (prof.), orgaanilise tehnoloogia alal — 1 esindaja (prof.), rakendusmehaanika alal — 1 esindaja (dots.).

Loodusteaduste-osakonnas: mineraloogia alal — 1 esindaja (prof.), geoloogia ja paleontoloogia alal — 1 esindaja (prof.), botaanika alal — 2 esindajat (2 prof.), zooloogia alal — 4 esindajat (3 prof., 1 dots.), geograafia alal — 1 esindaja (prof.).

Seega oli teaduskonnakogu suurim koosseis 23 liiget.

Eeltoodud täiendatud koosseisul polnud kuigi pikka iga. Juba 1924. a. kaotab keemia-osakond anorgaanilise tehnoloogia ja rakendusmehaanika õppekoha, millega likvideeriti kõrgema tehnilise hariduse võimaldamiseks tehtud sammud. Need üliõpilaskonna seisukohast eriti kahetsetavad kaotused said oma alguse Tallinna Tehnikumi püüdeist mitte ainult areneda kõrgemat tehnilist haridust andvaks asutiseks, vaid koguni kindlustada endale ainu-õigust sel alal. Tulemuseks osutus aga keemilise tehnoloogia haru likvideerimine nii Tartus kui Tallinnas²⁾.

Mainitud tühistamistele järgnesid peagi mineraloogia, loomade-füsioloogia ja bioloogia õppetooli kustutamised 1926. a. üleriiklikude koosseisude koondamiste tagajärjena. Sellekohaseid ettepanekuid koondamise ratsionaalseks teostamiseks nõuti koondatavalt asutisilt, nii Matemaatika-loodusteaduskonnaltki. Viimane esitas küsimuse kaalumise tulemusena ratsionaalse koondamise teostamiseks kolmevariandilise kavandi, arvestades ülikooli koosseisude 5-, 10- ja 15-protsendilist koondamist. Ülikooli Nõukogu teostas Matemaatika-loodusteaduskonna suhtes koondamise maksimaalses ulatuses, kustutades $\frac{1}{7}$ tema koosseisust, leppides teiste teaduskondade suhtes väikese-mate kärpimistega.

²⁾ Vt. lähemalt P. Põld, Tartu Ülikool 1918—1929, käesolev koguteos, lk. 46 jj.

Eeltoodu tõttu on teaduskonnakogu praegune koosseis ja selle liikmete omavaheline tööjaotus kujunenud järgmiseks:

Õppekoha nimetus	Õppekoha kohustused			
	loengute alal	harjutused	seminarid	praktikumid
esimene analüüsi	kõrgema matemaatika põhi- jooned			
	kõrgema algebra erikursusi analüüsist	loengute ala- delt		
teine analüüsi	analüüsi põhi- ja erikursusi	loengute ala- delt	analüüsis	
kõrgema geo- meetria	kõrgema geomeetria põhi- ja erikursusi, kujutav geo- meetria		kõrgemas geomeetrias	kujutavas geo- meetrias
rakendusmate- maatika ja me- haanika	põhi- ja erikursusi raken- dusmatemaatika ja mehaa- nika aladelt	loengute ala- delt		numbrilistes ning graafilistes meetodites
teoreetilise füü- sika	mehaanika ja termodünaa- mika põhijooni, teisi teo- reetilise füüsika kursusi	loengute ala- delt		
üldise füüsika	katsefüüsika põhikursus			katsefüüsikas
astronoomia ja astrofüüsika	üldise astronoomia põhi- ja erikursusi		üldises astro- noomias	üldises astronoo- mias
meteoroloogia ja geofüüsika	meteoroloogia ja klimato- loogia, teoreetiline mete- oroloogia, geofüüsika	meteo- loogia ja kli- matoloogia aladelt		meteoroloogias
füüsikalise kee- mia	füüsikaline ja elektrokeemia			füüsikalises ja elektrokeemias
anorgaanilise keemia	anorgaaniline ja analüüti- line keemia			anorgaanilises ning analüütilises keemias
orgaanilise kee- mia	orgaanilise keemia põhi- ja erikursusi; gaaside analüüs			loengute aladelt
keemilise tehnoloogia	keemilise tehnoloogia põhi- ja erikursusi		tehnoloogias	tehnoloogias
geoloogia ja pa- leontoloogia	mineraloogia, petrograafia, üldine ja stratigraafiline geoloogia	üldises geo- loogias	geoloogias	mineraloogias, petrograafias ja paleontoloogias

Õppekoha nimetus	Õ p p e k o h a k o h u s t u s e d			
	loengute alal	harjutused	seminarid	praktikumid
taimemorfo- loogia ja -süste- maatika	üldine botaanika, taime- morfoloogia ja -süstemaa- tika, taimesüstemaatika eri- kursusi	taimede mää- ramises		taimemorfoloogi- lis-süstemaatiline
taimeanatoomia ja -füsioloogia	taimeanatoomia ja -füsio- loogia	taimefüsio- loogias, bo- taanilised, mikroskoopi- lised		taimeanatoomias, botaaniline mi- kroskoopiline
selgrootute zoo- loogia	üldine ja selgrootute zoo- loogia			loengute aladelt, selgrootute süs- temaatikas
selgrooliste zoo- loogia ja võrd- leva anatoomia	selgrooliste zoologia, võrd- lev anatoomia	loengute ala- delt ja selg- rooliste süste- maatikas		
geograafia	üldine ja regionaalgeograa- fia, geograafilisi erikursusi	üldises geo- graafias	kodu-uurimi- ses, geograa- fias	kartograafias

1919. a. sügisese semestril, s. o. Eesti Ülikooli esimese semestri alul, oli teaduskonnakogus ette nähtud 19 õppetooli, neist olid täidetud 12; 1929. a. kevadesemestril, s. o. Eesti Ülikooli kahekümnendal semestril, oli teaduskonnakogus ette nähtud 18 õppetooli, neist olid täidetud 17. Eesti Ülikooli esimesel semestril oli teaduskonnakogu 12 liikme seas 3 välismaalast, praegusaegse seas pole välismaalasi. Üldiselt on olnud teaduskonnakogu liikmete seas välismaalasi järgmistest riiklondustest: 3 soome, 2 saksa ja 1 ungari omast; need esindasid 6 mitmesisulist õppetooli, millised on nüüd täidetud omamaalastega peale vakantse mineraloogia, geoloogia ja paleontoloogia oma. Käsikäs teaduskonnakogu omamaalastamisega on käinud ka teaduskonna eestistamine, mille väljendusena on võõrkeeltes peetavate loengute asendamine eestikeelsetega.

Stuudiumi ja eksamite korraldamise küsimused olid esmakordselt arutamisel teaduskonnakogu 3. koosolekul, 31. X 1919. Umbes aasta pärast, 21. IX 1920 tunnistab fakultet matemaatika ja bioloogia kavade vastuvõetavaks ja otsustab dekaanile lubada need plaanid mustale tahvlile eksponeerida pealkirja all „teaduskonna poolt soovitatud õppeplaanid“. Jällegi umbes aasta pärast, 9. XI 1921, kinnitatakse muudatused, mis eelmistes ja keemia-osakonna kavades ette

võetud. Lõpuks täiendatakse muudetud õppekavad järgmisel sügisel, 11. IX 1920 tehnoloogiaharu kavaga. Selliselt muudetud ja täiendatud õppekavad ning korraldused võtab teaduskonnakogu täielikule revideerimisele 1923. a. kevadel ja sama aasta 29. septembrist hakkavad maksma uued, ühtlasemad kavad. Uued kavad näevad ette 14 erisugust stuudiumivõimalust. Kuna neist õppekavadest kaks olid aluseks keskkooli-õpetajate kutse taotlejaile, võimaldasid teised kavad anduda täielikult teatavatele erialadele juba stuudiumi alguspäevilt. Need kavad jäid maksvaks ligemale viieks aastaks.

Järgmist kavade ja eksamite korralduste põhjalikku ümbertöötamist alustas teaduskonnakogu 1927. a. kevadel. Uued kavad ning korraldused kuulutati maksvaks 5. X 1928. Need praegusaegsed õppekavad erinevad eelmisist kõige pealt selles, et puudub eelmisist esinev stuudiumide mitmekesisuse võimalus. On ette nähtud ainult kolm erinevat stuudiumikäiku, vastavalt teaduskonna kolmele osakonnale. Süvenemine mingisugusesse eriala võib sündida nüüd ainult peale ülikooli lõpetamist mõne üldise kava alusel ja sellele järgneva magistriteerimise kaudu valitud erialal. Teiseks erinevuseks on eksamite ja loengutundide arvu vähendamine, nagu näha tabelist:

Lõpetamiseks nõutavate eksamite arv kavadest:

	elmistes	praegustes
matemaatika-osakonnas	16	14
keemia- „	15	12
loodusteaduste- „	18	16

Täieliku kursuse loengutundide arv kavadest:

	elmistes	praegustes
matemaatika-osakonnas	80	62 kuni 63
keemia- „	64	58
loodusteaduste- „	94	72 kuni 84

Matemaatika- ja loodusteaduste-osakonnas esinev tundide arvu ebamäärasus on tingitud sellest, et neis osakonnas pole kinnistatud kõik nõutavad eksami-ained, vaid on jäetud üliõpilastele teatavad kombinereerimisvõimalused, mis puuduvad keemia-osakonna üliõpilastel. Kolmandaks erinevuseks on eksamirühmade puudumine praegustes õppekavadest; eksameid võib õiendada nüüd üksikult, kuigi ainult teatavas järjekorras. Neljandaks erinevuseks on harjutuste, praktikumide ja seminaride hindamine ja viiendaks „cum laude“ diplomite sisseseadmine neile, kel vähemalt pooled sooritatud eksa-

meist ja praktikumest, harjutusist ning seminarest on hinnatud „maxime sufficit“.

Peale eksamite on üliõpilased kohustatud õiendama sunduslikke harjutusi, praktikume ja seminare, mille tõttu võib teaduskonna õppetööst osa võtta ainult piiratud arv üliõpilasi. See arv on saavutatud, kui iga aasta sügisel tuleb juurde matemaatika-osakonda 50 üliõpilast, keemia-osakonda 30 ja loodusteaduste-osakonda 30. Sellist õppetööd on:

	harjutusi	praktikume	seminare
matemaatika-osakonnas	8 kuni 10	7	3
keemia-osakonnas	2	15	2
loodusteaduste-osakonnas	4 kuni 5	9 kuni 15	0 kuni 3

Enamik harjutusi, üksikud praktikumid ja kõik seminarid on tasuta, kuna üksikud harjutused ja enamik praktikume kuuluvad eriliste tasude alla laboratooriumide heaks. Üliõpilasile selle läbi tekivad lisakulud — ja nendest ei vabastata, nagu see võimalik õpiraha puhul — on ligikaudselt järgmised:

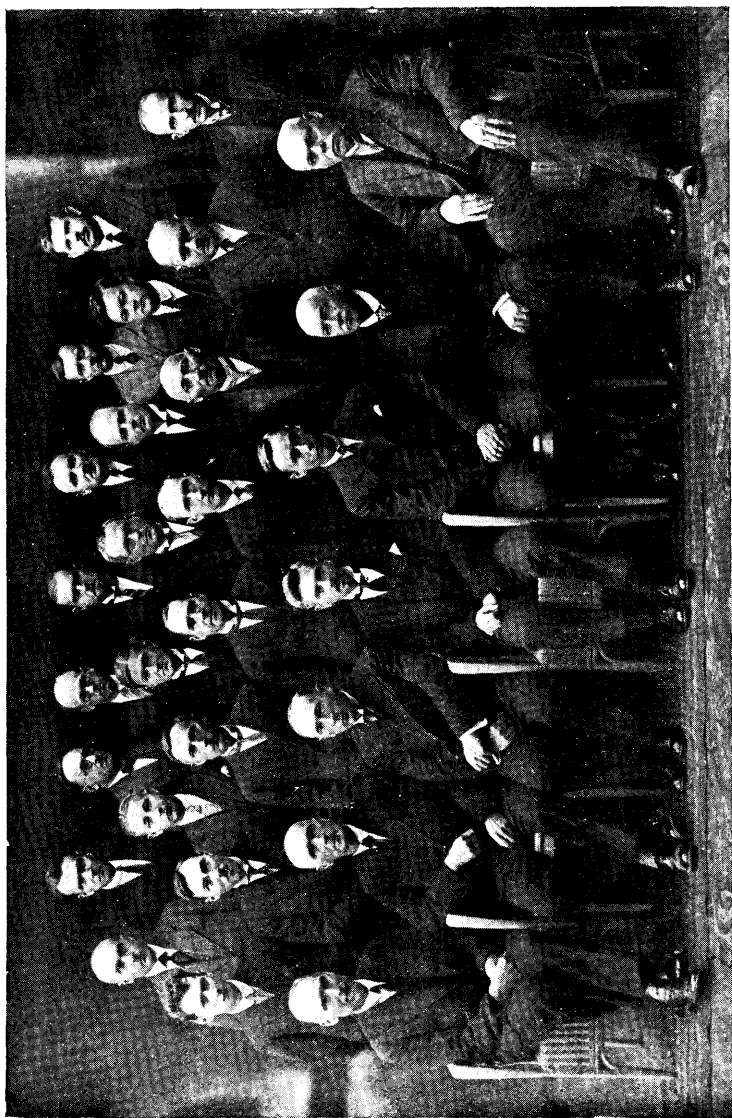
	harjutuste ja praktikumide tasud	
matemaatika-osakonnas	6 krooni	
keemia- „	28 „	(ja siia lisana reaktiivide kulud)
loodusteaduste- „	20 „	

Lisakulude mõõdukus on tingitud sellest, et laboratooriumide heaks võetavate tasude määrad on kinnistatud 1920. a. ning säilinud sest saadik muutumatult, hoolimata sellest, et rahaühiku väärtus on vahepeal tublisti langenud.

Käsiteldud muudatused õppekavades lühendavad arvatavasti stuudiumi vältust. Stuudiumi kestuse iseloomustamiseks eelmiste õppekavade ja eksamikorralduste alusel on järgnev tabel, mis koostatud senini saadud kogemuste alusel:

	Lõpetamiseks vajaliste semestrite arv		
	minimaalselt	keskmiselt	maksimaalselt
matemaatika-osakonnas	8	11	16
keemia- „	7	12	18
loodusteaduste- „	7	12	16

Lähtudes praeguste õppekavade seisukohtadest oleks põhjust loota, et lõpetamiseks keskmiselt vajaliste semestrite arvud on tulevikus arvatavasti: matemaatika-osakonnas 8, keemia-osakonnas 8, loodusteaduste-osakonnas 9.

Mat.-loodusteaduskonnakogu.

I rida (alt, pähemalt): J. Sarv, M. Wüdtich, H. Jackson, H. Peilitz, A. Tammekann, G. Landesen, W. Aleksjev; II rida: H. Rikojä, A. Paris, K. Luskitt, H. Kaho, P. Kogerman, J. Vilip, J. Piiper, J. Letzmann; III rida: F. Markus, K. Frisch, J. Nuut, G. Rago, E. Spohr, A. Opik; IV rida: A. Audava, W. Kupffer, E. Krabu, P. Thomson, D. Kootsmann, E. Opik, E. Nõrgard.

Õppetoolid ja õppejõud.

Professuurid.

1. Matemaatika.

Väisälä, K., dr. phil., prof. 1. IX 1919 — 1. VI 1922.

Jaakson, H., dr. phil. nat., dots., luges ülesandel 1922 II p.-a.,
1923 I p.-a., 1924 II p.-a., 1925 I p.-a., korr. prof.
19. V 1926 — .

2. Matemaatika.

Sarv, J., prof. k. t. 12. IX 1919, korr. prof. 15. I 1928 — .

3. Mehaanika ja rakendusmatemaatika.

Rägo, G., cand. math., prof. k. t. 7. VIII 1920 — .

4. Astronoomia ja astrofüüsika.

Rootsman, D., cand. math., prof. k. t. 12. IX 1919 — .

5. Meteoroloogia ja geofüüsika.

Koch, K., cand. math., dots. 12. IX 1919 — 28. II 1925.

Frisch, K., dr. rer. nat., dots. 23. V 1925 — .

6. Füüsika.

Vakantne 1919 — 19. VIII 1920.

Sarv, J., prof. k. t., luges ülesandel 1920 I ja II p.-a.

Vilip, J., cand. phys., prof. k. t. 19. VIII 1920, algas õppe-
tegevust 1921 I p.-a., prof. 12. VII 1923 — .

7. Anorgaaniline keemia.

Landesen, G., mag. chem. (Peterburi), prof. 12. IX 1919 — .

8. Orgaaniline keemia.

Vakantne 1919 — 17. X 1921.

Kogerman, P., M. Sc. (London), dots. k. t. 17. X 1921,
dots. 9. XI 1922, erakorr. prof. 6. VI 1924, korr. prof.
15. XII 1925 — .

9. Füüsikaline keemia.

Vakantne 1921 — 1. VII 1924.

Kauko, Y., dr. ing., korr. prof. 29. X 1924 (arvates 1. VII
1924) — 21. II 1925 (arvates 1. I 1925).

Paris, A., dr. phil. nat., dots. k. t. 6. V 1925, dots. 14. V 1927,
korr. prof. 14. V 1929 — .

- Landesen, G., mag. chem. (Peterburi), korr. prof., luges
ülesandel 1925 II p.-a., 1926 I p.-a.
10. Keemiline tehnoloogia (kuni 1926. a. tehniline keemia).
Wittlich, M., ing. techn., prof. 12. IX 1919 — .
11. Anorgaaniline tehnoloogia (ühendatud füüsikalise
keemiaga arvates 1. VII 1924).
Vakantne 1921 — 1. VII 1922.
Kauko, Y., dr. ing., prof. 15. V 1922 (arvates 1. VII 1922) —
1. VII 1924.
12. Mineraloogia (Vabariigi Valitsuse otsuse 17. XI 1926
põhjal ühendatud geoloogiaga peale vabanemist).
Scupin, H., dr. phil., prof. 17. XI 1919 — 1. V 1927.
13. Geoloogia ja paleontoloogia.
Vakantne 1919 — 7. IV 1922 (tegelikult ühendatud minera-
loogiaga).
Scupin, H., dr. phil., prof., luges ülesandel 1920 II p.-a. —
1922 I p.-a.
Bekker, H., Ph. D. Sc. (London), dots. 7. IV 1922, erakorr.
prof. 6. VI 1924 — 22. VI 1925 (†).
14. Botaanika (morfoloogia ja süstemaatika).
Bucholtz, F., dr. bot., prof. 12. IX 1919 — 30. IV 1924 (†).
Spohr, E., dr. phil. nat., dots. 12. V 1925 — .
15. Botaanika (taimefüsioloogia).
Vakantne 1919 — 17. X 1921.
Kaho, H., dr. phil. nat., dots. k. t. 17. X 1921, dots. 12. VI
1923, erakorr. prof. 6. VI 1924, korr. prof. 15. XII 1925 — .
16. Selgrooliste zooloogia.
Piiper, J., Ph. D. (London), prof. k. t. 12. IX 1919, korr.
prof. 15. XI 1927 — .
17. Selgrootute zooloogia.
Kennel, J. v., dr. phil. nat., prof. 21. VII 1919 — 31. XII 1925.
Riikoja (end. Reichenbach), H., cand. rer. nat., erakorr.
prof. 19. V 1926 — .
18. Loomade füsioloogia (Vabariigi Valitsuse otsusega
17. XI 1926 ühendatud mõlema zooloogia professuuriga).
Vakantne 1919 — 17. XI 1926.

19. Geograafia.

Granö, J. G., dr. phil., prof. 7. IX 1919 — 7. III 1923
(arvates 1. VI 1923).

Haltenberger, M., dr. phil., korr. prof. 9. VIII 1924 —
8. V 1926.

Tammekann, A., lic. phil., dots. 29. VI 1927 — .

Dotsentuudid.

1. Matemaatika.

Jaakson, H., dr. phil. nat., dots. 12. IX 1919 — 19. V 1926.

Nuut, J., dr. phil. nat., 15. V 1928 — .

2. Rakendusmehaanika (kaotatud 28. V 1924).

Vakantne 1921 — 8. II 1922.

Roosson, J., ing. techn., dots. k. t. 8. II 1922 (algas õppe-
tegevust 1922 II p.-a.) — 1. I 1924.

3. Teoreetiline füüsika.

Vakantne 1919 — 9. VI 1921.

Perlitz, H., 1. järgu diplom, dots. k. t. 9. VI 1921, dots.
1. XI 1924 — .

4. Zooloogia (bioloogia; Vabariigi Valitsuse otsusega 17. XI
1926 ühendatud teiste loodusteaduslike professuuridega).

Riikoja (end. Reichenbach), H., cand. rer. nat., dots.
10. IX 1919 — 19. V 1926.

Astronoom-observaator.

Öpik, E., dr. phil. nat., astr.-obs.-i k. t. 25. XI 1921, määra-
line astr.-obs. 18. V 1923, loeb ülesandel 1923 II p.-a. alates.

Eradotsendid.

1. Matemaatika.

Kupffer, V., cand. math., 23. IX 1919 — .

Aleksejev, V., dr. math., prof. emer., 16. XII 1921 — .

Krahn, E., dr. phil., 8. V 1928 — .

2. Geofüüsika.

Letzmann, J., dr. phil., 19. XI 1919 — .

Frisch, K., dr. rer. nat., 4. V 1923 — 23. V 1925.

3. Keemia.

Kopvillenn, J., dr. phil., 5. II 1929 — .

4. Geoloogia.

Thomson, P. W., dr. rer. nat., 25. V 1928 — .

Õpik, A., dr. phil. nat., 11. XII 1928 — .

5. Botaanika.

Spohr, E., dr. phil. nat., 7. VII 1920 — 12. V 1925.

Lippmaa, Th., dr. phil. nat., 10. V 1927 — .

6. Loomafüsioloogia.

Audova, A., dr. phil. nat.; 29. III 1927 — .

7. Antropoloogia.

Brandt, A., dr. med. et zool., prof. emer., 12. V 1922 —
1926 I p.-a.

8. Geograafia.

Markus, E., dr. phil. nat., 11. XII 1928 — .

Õppeülesande-täitjad.

1. Matemaatika.

Nano, V., cand. math., 1924 I p.-a.

Krahn, E., dr. phil., 1925 II p.-a. — 1928 I p.-a.

Nuut, J., dr. phil. nat., 1926 I p.-a. — 1928 I p.-a.

2. Rakendusmehaanika.

Grimm, K., ing. techn., 1924 II p.-a.

3. Füüsika.

Kilkson, E., 1926 I p.-a.

4. Keemia.

Narbutt, J., mag. chem., prof. 1920 I p.-a. — 1924 I p.-a.

Loskit, K., dr. chem., 1927 II p.-a. — .

5. Mineraloogia.

Duhmberg, K., cand. hist., 1927 I p.-a. — 1928 II p.-a.

6. Geoloogia.

Kark, J., mäeins., 1926 I p.-a.

Luha, A., cand. rer. nat., 1926 II p.-a. — 1928 I p.-a.

Õpik, A., dr. phil. nat., 1928 II p.-a.

7. Geograafia.

Rumma, J., mag. geogr., 1924 I p.-a.

Mieler, A., cand. rer. nat., 1926 II p.-a., 1927 I p.-a.

Tammekann, A., lic. phil., 1926 II p.-a., 1927 I p.-a.

Õppeasutised.

Matemaatika-loodusteaduskonna alla kuuluvad 21 õppeasutist, millest Eesti ajal on loodud 10.

Peale õlikivide uurimise laboratooriumi, mis taotleb ainult tehnilis-teaduslikke uuringuid, on kõik teised asutised nii õppe- kui uurimis-tegevusele määratud.

Kõrvuti oma otsese õppe- ja uurimistegevusega täidab rida Matemaatika-loodusteaduskonna asutisi teisigi ülesandeid.

Tähetornil lasub riikliku ajateenistuse korraldus ja osavõte rahvusvahelistest geodeetilistest mõõtmistest. Meteoroloogia-observatoorium on ühtlasi Eesti meteoroloogiliseks keskasutiseks vaatlusjaamade võrguga ja sünoptilise osakonnaga. Anorgaanilis-analüütiline ja tehnoloogia laboratoorium on toimetanud keerulisemaid analüütilisi ekspertiise ning analüüse teistele riiklikkudele asutistele. Orgaanilise keemia laboratoorium uurib viimaseil aastail „sõjagaaside“ valmistamisviise, koostöös Tartu linna kaitsemaleva sõjakeemilise osakonnaga. Mineraloogiakabinett on toimetanud kivimite ja fosforiitide analüüse mäe-osakonnale ja mitmesuguste muististe analüüse arheoloogiakabinetile. Geoloogiakabinett on koostöös Kaubandus-tööstusministeeriumi mäe-osakonnaga. Pealegi on üldsusele avatud Tähetorn, mineraloogiamuuseum, geoloogiamuuseum, zooloogiamuuseum ja Botaanika-aed.

Õlikivide uurimise laboratooriumi asutamiskuludest võtsid osa ja kannavad kaasa ülalpidamis-kulusid peale ülikooli veel Majandusministeerium ja riigi põlevkivi-tööstus.

Matemaatika- ja mehaanikainstituut.

1920. a. sügisel esitas rakendusmatemaatika prof. k. t. G. R ä g o teaduskonnale ettepaneku, kaalumisele võtta erilise rakendusmatemaatika- ja mehaanikalaboratooriumi asutamise küsimus.

Esitis leidis teaduskonna ja Ülikooli Ajutise Nõukogu pooldamise. Asutise ellukutsumiseni kulus aga ligikaudu aasta aega, sest et polnud võimalik kohe leida tarvilikke ruume ja sisseseadu muretsemise krediite.

1921. a. sügisel anti Ajut. Nõukogu otsusega polikliiniku-hoone 2. korral vabanenud ruumid puhtmatemaatika-jaoskonna ja rakendusmatemaatika- ning mehaanikalaboratooriumi kasutada. Mõlemad

asutised asusid neisse ruumidesse, moodustades ühiselt matemaatika- ja mehaanikainstituudi.

Alates 30. IX 1921 oli G. R ä g o rakendusmatemaatika-laboratooriumi ja alates 17. III 1922 matemaatikainstituudi juhatajaks.

Veneaegse Tartu (Jurjevi) Ülikooli matemaatikakabinett polnud kuigi rikas oma sisseseadult. Asutise varandus evakueeriti sõja ajal Voroneži; Tartu Ülikool pole sellest midagi tagasi saanud. 1921. a. sügisel avati matemaatikainstituudile suurem krediit 200 000 marga (sendi) suuruses, mis võimaldas kõige hädavajalisema mööbli ja töö-abinõude muretsemist, millega pandi alus instituudi raamatukogule. 1922. a. kevadesemestril oli joonistamissaali sissesead kohal ja võimaldus rakendusmatemaatika praktikumi avamine ümmarguselt 30 töökohaga.

1923. a. kevadesemestriks oli kogunenud tunduv koguke uuemaid matemaatika ja mehaanika käsi- ning õpperaamatuid ja rida matemaatilisi ja rakendusmatemaatilisi ajakirjade seeriaid. Nad koondati presentsraamatukoguks vast-asutatud matemaatikainstituudi lugemistuppa. Viimases võib kuni 30 inimest korraga vabalt töötada.

Olulise ja tunduva täienduse matemaatikainstituudi raamatukogule tõi enesega kaasa didaktilis-metoodilise seminari matemaatikaosakonna asutamine 1922. a. sügisel.

1. aprilliks 1929 oli raamatuid matemaatikainstituudi inventarinumbrate järgi: puhtmatemaatika jaoskonnas 966, rakendusmatemaatika- ja mehaanikajaoskonnas 542, didaktilise seminari matemaatikaoskonnas 1 251.

Üleminek riigikeelsele õppetegevusele nõudis kõige pealt vastava oskussõnastiku loomist. Matemaatikainstituudi õppejõudude sellekohane ühine töö algas 1920. a.; töö tulemusena ilmus 1923. a. matemaatika sõnastik.

Teiseks hädavajalikuks tööks osutus kindlate õppekavade ja õppekorralduste loomine (vt. Matemaatika-loodusteaduskonna õppekavad ja korraldused aastast 1921, 1923, 1928). Seejuures polnud matemaatikaosakonnas võimalik kasutada alusena ei veneaegse ülikooli õppekavu ega õppekordi, vaid tuli kõik algusest peale uuesti luua. Domineerivaks printsiibiks sai uues õppekorralduses nõue, et studium ikka enam ja enam siirduks loengute kuulamiselt harjutustele, praktikumidele ja seminaritöödele, mis enesega kaasa tõi tunduva õppejõudude töökoorma suurenemise. Kõrvu kava ainete õpetamisega püüti võimalust mööda korraldada loenguid, praktilisi töid ja

seminariharjutusi matemaatiliste teaduste moodsamates eriosades, et sellega kergendada neisse süvenemist ja virgutada iseseisvale uurimistööle.

Ühenduses didaktilis-metoodilise seminari matemaatikajaoskonna tegevusseastumisega, osalt Matemaatika Õpetamise Komisjoni ellukutsumisega, osalt aga ka Haridusministeeriumi otsesel ülesandel tuli matemaatikainstituudi juhatajal prof. G. R ä g o'l korduvalt kaasa töötada matemaatika õpetamise küsimustes.

Matemaatikainstituut on püüdnud võimalust mööda kaasa töötada ka alg- ja keskkooli õpetajate edasiharimise probleemi lahendamisel, eriti laias ulatuses Haridusministeeriumi poolt korraldatud edasiharimis-kursustel aastail 1923, 1925, 1926, 1928.

Assistendid ja abi-õppejõud:

H. N a a r i t s, ajut. abijõud 1. VIII 1922 kuni 13. III 1925, vanem assistent 13. III 1925 kuni 20. X 1926.

S. K a l l i k, ajut. abijõud 1. IX 1923 kuni 1. VI 1924.

E. K r a u s, ajut. abijõud 18. IX 1926 kuni 1. I 1928.

E. V e s k e, ajut. abijõud 18. IX 1926 kuni 1. IV 1929.

A. T u d e b e r g, ajutine abijõud alates 1. I 1928.

A. R u u b e l, ajut. abijõud alates 1. IV 1929.

Füüsikainstituut.

Füüsikainstituut sai alguse kohe Eesti Ülikooli loomisega ja kujunes võrdlemisi tagasihoidlikust asutisest 10 aasta jooksul suuremaks Eesti Ülikooli instituudiks, praktikantide arvult kindlasti kõige suuremaks asutiseks teiste omataoliste seas.

Käikäes füüsikainstituudi tegevuse laienemisega on suurenenud ka asutise isikkond.

Esimeseks füüsikainstituudi juhatajaks (k. t.) Eesti Ülikoolis oli J. S a r v, kes selles ametis oli septembrikuust 1919 kuni 1920. a. lõpuni. Selle järele tuli füüsikainstituudi juhatajaks J. V i l i p, kes peab seda ametit tänini.

Assistente oli septembrikuust 1919 kuni augustini 1923 kaks, ja nimelt vanema assistendina E. N e u g a r d ja noorema assistendina E. K i l k s o n (viimane valiti vanemaks assistendiks 1923. a.). 1923. a. sügisel täiendati füüsikainstituudi koosseisu ühe noorema assistendi

võrra. Noorema assistendi k. t. (1925 II p.-a. noor. ass.) sai siis P. P a r t s. Hiljemini, kui praktikantide arv eriti suureks tõusis, täiendati asutise koosseisu veel ühe ajutise abijõu võrra. Aj. abijõuks määrati alates 1. I 1924 A. A l t m a n. 1926. a. lahkus noorem assistent P. Parts instituudi teenistusest; tema asemele valiti n. ass. k. t. (1928 I noor. ass.) A. Altman. Aj. abijõuks valiti A. Altman'i asemele W. K o e r n, arvates 1. VIII 1926. Praegu on füüsikainstituudi teenistuses peale juhataja 2 vanemat assistenti, 1 noorem assistent ja 1 ajutine abijõud.

Teaduslikku tööd instituudis on suuresti takistanud määratu suur praktikantide arv ja sellele arvule mitte vastav assistentide arv. Teiseks põhjuseks oli instituudi kehva varustus sisseseadult ja aparatuuridelt. Kümne aasta jooksul on seisukord nii mõneski suhtes paraneanud. Aparatuuridekogu on tublisti täiendatud. Palju aega ning tööd on nõudnud eriti riistadekogu muretsemine. Piiratud ainelistel võimalustel pärast oli instituut sunnitud suure osa riistu ise ehitama.

Kõigist n. n. asutamisaastaist hoolimata võib siiski tähtsaid asju mainida, inis omast kohast teatud ilmakuulsuse on omandanud, mis füüsikainstituudi ideede ja teadusliku kontrolli läbi on suurel määral progressinud; need on uued väringute mõõtjad, mis on välismaa riikides tunnustatud ja mille kohta tellimisi Saksamaalt, iseäranis rohkesti Ameerikast ja mujalt Eestisse tuleb.

Praktiliste tööde korraldamisele on Eesti Ülikoolis võrdlemisi suurt rõhku pandud. Eialgu korraldati praktilisi töid füüsikas üksnes Matemaatika-loodusteaduskonna üliõpilastele, hiljemini tehti see sunduslikuks ka põllumajanduse-, kaubanduse-, loomaarsti-, arsti- ja rohuteaduse üliõpilastele. Kõik nim. osakondade üliõpilased on kohustatud osa võtma n. n. I füüsikapraktikumist. II füüsikapraktikum (ehk praktikum edasijõudnuile) on sunduslik matemaatika üliõpilastele, osaliselt ka keemia üliõpilastele. Peale nimetatud praktikumide korraldatakse füüsika katsetehnika praktikum, mis on sunduslik matemaatika üliõpilastele.

Eesti Ülikooli asutamise aegu anti füüsikainstituudile (siis veel füüsikakabinett) ruumid ülikooli peahoone parema tiiva 2. korral, kus ka veneaegse ülikooli füüsikakabinett asus. Need ruumid olid võrdlemisi kitsad ja kehva sisseseaduga. Hiljemini on füüsikainstituudis töötavate praktikantide arvu kasvamisega instituudi ruume Eesti Ülikooli Valitsuse vastutulekul laiendatud (1921. ja 1924. a.), nii et selle praegune pindala on umbes kaks korda nii suur kui ülikooli asutamisel instituudile antud ruumide pindala.

Füüsikainstituudi aparaatidekogu suurenes järgmiselt. 1. XI oli instituudis aparaate:

1920	306 numbrit.	1925	890 numbrit.
1921	666 ¹⁾ „	1926	946 „
1922	716 „	1927	980 „
1923	792 „	1928	1 017 „
1924	835 „	1929	1 040 „

Juurdelisatud tabelist on näha, et Eesti Ülikooli füüsikainstituut päris Tartu Vene Ülikooli füüsikakabinetilt arvuliselt kaunis suure kogu aparaate. Tegelikult aga oli selle kogu hulgas suur osa täiesti vana-
nenud ning teaduslikuks tööks kõlbmatuid riistu, millel vaid ajalooline väärtus.

Kümne aasta jooksul on füüsikainstituudi aparaatidekogu ja sisseseadu täiendamisele suurt rõhku pandud. Kuigi piiratud majanduslikud olud ei ole lubanud selles suunas kuigi palju teha, on jõutud siiski kaugemale, kui seda Tartu Ülikool iialgi on olnud. Eriti tuleks mainida x-kiirte spektrograafi muretsemist 1927. a. ja kvartsispektrograafi muretsemist 1929. a. Esimene neist on määratud kristallide struktuuri uurimisteks, teine ultraviolet-spektrite uurimiseks.

Füüsikainstituudi raamatukogu suurenemist 10 aasta jooksul näitab järgmine tabel. Instituudis oli raamatuid ja ajakirju:

1. XI 1920	174 numbrit.	1. XI 1925	2 234 numbrit.
1. „ 1921	1 777 „	1. IV 1926	2 368 „
1. „ 1922	1 809 „	1. „ 1927	2 386 „
1. „ 1923	1 887 „	1. „ 1928	2 498 „
1. „ 1924	2 053 „	1. „ 1929	2 578 „

Märkus: 1921. a. on raamatukogu suurenenud eriti palju selle tagajärjel, et samal aastal toodi tagasi osa maailma-sõja ajal Venemaale evakueeritud Tartu Vene Ülikooli füüsikainstituudi raamatukogust.

Tähetorn.

Tartu Ülikooli Tähetorn päris endiselt Vene riigi ülikooli Tähetornilt suurema osa varandust hoonete, nende sisseseadude ja teadusliku uurimise jaoks määratud varustise näol. Kuid tähtsam osa viimastest asus Eesti Vabariigi algupäevil evakueerituna Venemaal, mis

¹⁾ Arvestatud on ka Venemaalt reevakueeritud varandus.

sinna viidi sõjahädaohu lähenemise kartusel. Väärtuslikuma ja suurema osa teaduslikust inventarist kui ka raamatukogust oli võimalik 1921. a. tagasi saada. Kõiki riistu ja raamatuid, mis olid viidud Venesse, polnud aga siiski võimalik enam tagasi saada.

Ühes reevakueeritud varandusega on Eesti Vabariigi kestuse ajal Tähetorni teaduslik inventar kasvanud 43 ja raamatukogu 8 354 numbri võrra. Mõned teaduslikud riistad kujundati ümber, kombi-neerides neid teiste riistadega või ehitades nende jaoks uusi täiendavaid osi. Seesuguste hulgas võiks eriti nimetada Petzvall'i astrograa-filist kaamerat, mis oli eraldatud suurest Zeiss'i refraktorist ning ühen-datud vähema juht-toruga ja nõndaviisi moodustatud uus iseseisev riist — Petzvall'i astrograaif.

Mis puutub Tähetorni isiklikku koosseisu, siis polnud selles alguses peale juhatajaks määratud prof. k. t. D. R o o t s m a n'i ja tee-nija ühtegi teist tegelast, sest et vastavaid kvalifitseeritud isikuid koha peal ei leidunud. Hiljemini oli võimalik ametisse võtta assistent (1919. a.) ja astronoom-observaator (E. Ö p i k 1921. a.); see asja-olu koos tagasitoodud riistade ja raamatutega võimaldas sõja ajal kat-kenud teadusliku tegevuse jätkamist ja publikatsioonide vahetust välismaa observatooriumidega.

Peale juhataja ja astr.-observaatori on Tähetornis töötanud: A. P o h l a, noor. ass. 1919—1924 II p.-a., R. L i v l ä n d e r, aj. abi-jõud 1923 I, noor. ass. 1926 I, van. ass. 1927 I p.-a. —, O. S i l d e, noor. ass. 1926 I p.-a. —, P. S i m b e r g, aj. abijõud 1923 II p.-a. —.

Silmas pidades asjaolu, et Tähetorn on Eesti Vabariigis ainuke sellelaadiline asutus, oli loomulik, et Tähetorni tegevusekava pidi veel mõne ülesande võrra kasvama, mida enne täitsid teised asutised. Eriti tuleks nimetada riiklikku ajateenistust, ajasignaalide vastuvõt-mist välismaalt raadio teel ning nende edasiandmist postiasutistele ja raudtee-jaamadele meie riigi maa-alal. Peale selle võtab Tähe-torn tegelikult osa ka rahvusvahelisest geodeetilisest mõõtmisest, mida korraldab Läänemere Geodeetiline Komisjon, kusjuures Tähe-torni eriliseks ülesandeks on toimetada tarvilikke astronoomilisi mõõtmisi.

Tähetorni teadusliku töö iseloom võrreldes eelmise ajaga on jaoti muutunud. Ülesannete ja uuritavate probleemide arv on suurenenud ning nende käsitus muutunud mitmekesisemaks. Huvi on ühelt poolt siirdunud praktilistele aladele, teiselt poolt stellaarastronoomiale ja tähestatistikale.

Trükist ilmusid Tähetorni publikatsioonide 25. ja 26. köide ja algas 27. köite esimene jagu. Üksiktöid ilmus Tähetorni publikatsioonides 19 numbrit, mis omavad uurimise iseloomu, peale selle 9 tööd välismaa ajakirjades, jättes loendamata üksikuid vähemaid märkusi. Oma enese kui ka laiema ringkonna huvides annab Tähetorn juba 1924. aastast saadik välja kalendrit, millest on ilmunud 6 aastakäiku.

Kümne aasta jooksul on Tähetorni tegevusega õppetöö kaudu kokku puutunud 347 üliõpilast. Suurem enamik neid on matemaatikaharu üliõpilased, peale nende tuleks nimetada maateadlasi ja füüsikuid. Üliõpilaste ehk kuulajate arv, kes uurisid astronoomiat kui eriala või kes teotsesid sellega enam, kui see oli neile tarvilik ülikooli lõpetamiseks, tõuseb pisut üle kümne.

Väljastpoolt külastasid Tähetorni ekskursioonidena või üksikult umbes 25 000 isikut. Nende hulgas oli meie riigi- ja välismaa tähtsamaid tegelasi.

Iseäraliseks sündmuseks asutise ajaloos tuleks nimetada Tähetorni osavõtet päikesevarjutuse vaatlusest 1927. aasta juunikuus. Vabariigi Valitsusel ja ülikoolil käsutada olevate eriliste summade toetusel oli läkitatud Gällivaresse (Põhja-Rootsis) 3-liikmeline ekspeditsioon ühes tarvilikkude riistadega. Uurimisekspeditsiooni ülesandeks oli päikesekrooni ülesvõtmine fotomeetrilise uurimise otstarbeks. Peaaegu täiesti soodus ilm võimaldas saada huvitavaid tulemusi, mis avaldati Tähetorni publikatsioonides ja Tähetorni kalendris 1928. aastal.

Meteoroloogia-observatoorium.

Tartu Ülikooli Meteoroloogia-observatooriumi asutamisajaks võiks lugeda Tartu Eesti Ülikooli avamispäeva. Esimesil aastail seisis Met.-observatooriumi tegevus peamiselt endise Vene Ülikooli Met.-observatooriumi töö jätkamises. Vene Ülikooli juurde asutati Met.-observatoorium 1866. a. See teotses vahet pidamata kuni Saksa okupatsiooni alguseni 1918. a. Ka okupatsiooniajal ning enamlaste võimu päevil jätkati regulaarselt tähtsamate ilmastikuelementide vaatlustööd klimatoloogiliseks otstarbeks.

Met.-observatooriumi juhatajaks oli 1919—1925 dots. K. Koch ja 1925. a. alates dots. K. Frisch. Met.-observatooriumi vaatlusjaam ühes tarviliku mõõtmisriistade komplektiga asus alguses Tiigi tän. 15, kuna aga õppetegevusega seotud osakond (instituut või kabinett) asus Jakobi tän. nr. 2. Oktoobrikuul 1921. a. viidi instituut

üle uutesse ruumidesse Hetsli tän. nr. 1, kuhu hiljemini (1926. a. aprillis) ka vaatlusjaam koondati, missugune asjaolu võimaldas tööd otstarbekohasemalt korraldada. Tallinnas asutati sõjaliseks otstarbeks 1919. a. Mereobservatoorium ühes sünoptika-osakonnaga, kust anti igapäev ilmaennustusi ja õiget kella-aega. See asutise tegevus Tallinnas likvideeriti 1920. a. maikuul ning temale alluvad meteoroloogijaamad liideti Ülikooli Met.-observatooriumi jaamadevõrguga. Sünoptikaosakond toodi ühes isikliku koosseisuga Tartusse, kus ta Met.-observatooriumis oma tegevust jätkas. Paralleelselt Met.-observatooriumiga hakkas Põllutöö-ministeerium korraldama põllutöökoollides sademete ja õhutemperatuuri vaatlusi põllumajanduslikuks otstarbeks, luues sellega põllumajanduse-meteoroloogilise jaamadevõrgu. 1924. a. maikuul liideti viimane Met.-observatooriumiga. Põllumajanduse-meteoroloogilise võrgu ametnikud — juhataja ja 2 arvutajat — kanti üle Met.-observatooriumi koosseisu. Sellega kujunes Ülikooli Met.-observatoorium Eesti meteoroloogiliseks kesk-asutiseks. 1926. a. kaotati Met.-observatooriumi koosseisust võrgu juhataja koht. Lõplik observatooriumi koondamine ühistesse ruumidesse sündis 1. IV 1926 meteoroloogilise jaama ületoomisega Tiigi tänavalt observatooriumi ruumesse Hetsli tän. 1.

Meteoroloogia-observatooriumi koosseisu on kuulunud järgmised isikud:

Juhatajad:

K. Koch, 1919 — 1925 I.

K. Frisch, 1925 II —.

Meteor.-võrgu juhataja:

K. Frisch, 1924 II — 1926 II.

Van. assistendik. t.:

G. Pimenov 1919 — 1924 I, W. Kurrik 1919 — 1921 I,

A. Tõllasepp 1919 — 1921 I, J. Sütt 1924 II — 1927 I,

E. Maalmann 1929 I —.

Noor. assistendik. t.:

E. Maalmann 1927 II — 1928 II.

Inspektorid:

V. Kusnetsov 1920 — 1924 I, G. Pimenov 1924 II —.

Teadusliku ametniku k. t.:

H. Liidemann 1927 II —.

Sünoptikud:

W. Kurrik 1921 II — 1925 I, A. Tõllassepp 1921 II — 1924 I, A. Timpmann (abijõuna) 1924 II — 1928 II, (sün. k. t.) 1929 I —, A. Ohu (sün. k. t.) 1929 I —.

Vaatlajad:

N. Sresnevskaja 1919 — 1923 I, H. Liidemann 1919 — 1927 I, K. Timpmann 1923 II — 1925 I, P. Hiio 1925 II — 1926 I, A. Nurklik (vaatl. k. t.) 1926 II —, J. Kukk (vaatl. k. t.) 1928 I ja II.

Ajut. abijõud:

E. Maalman 1924 I — 1927 I, J. Sütt 1924 I, A. Ohu 1925 II — 1928 II, J. Limberg 1927 II —, J. Kukk 1929 I —.

Järgmine tabel näitab Met.-observatooriumile alluvate meteoroloogiliste jaamade arvu muutumist aruande-aja kestel.

Aastad	II. j. jaamad	III j. jaamad	Vaatlus-punktid	Aastad	II. j. jaamad	III j. jaamad	Vaatlus-punktid
1919	4	24	—	1925	14	61	59
1920	8	25	108	1926	20	56	48
1921	6	28	77	1927	24	56	44
1922	9	42	76	1928	27	77	45
1923	10	50	83	1929	27	91	45
1924	11	58	69				

Met.-observatooriumi juhatajate tööde kõrval on asutise poolt aruande-aja jooksul ilmunud rida teaduslikke töid, m. s. järgmised:

Merejää vaatlused 1924./25., 1925./26., 1926./27. ja 1927./28. a. talvel Eestis, Tartu Ülikooli Eesti veekogude uurimise komisjoni väljaanded nr. 3, 4, 6 ja 7. Meteoroloogilised vaatlused Tartu Ülikooli Meteoroloogia-observatooriumis 1918, 1919 ja 1920, Põllumajanduse-meteoroloogilise võrgu meteor. vaatlused 1919. a., Meteoroloogilised vaatlused II järgu jaamades Eestis 1920. a., Meteoroloogilised vaatlused III järgu jaamades Eestis 1920. a., Meteoroloogia aastaraamat Eesti Vabariigi kohta 1921—1927, köited I—VII.

Loenguid üldises meteoroloogias ja klimatoloogias on peetud Matemaatika-loodusteaduskonna ja Põllumajandus-teaduskonna üliõpilastele. Kõigis õppekavades ühes meteoroloogia loengute kuulamisega oli ette nähtud kohustuslik praktikum selles aines.

Füüsikalise keemia laboratoorium.

Füüsikalise keemia laboratoorium on keemia-instituudi nooremaid laboratooriume. Ehk küll selle laboratooriumi ellukutsumist Matemaatika-loodusteaduskond juba 20. I 1921 prof. J. Narbutti ettepanekul heaks kiitis, kulus peaaegu terve aasta, enne kui see otsus teostamist leidis. Füüsikalise keemia laboratoorium esines nime järel iseseisva laboratooriumina 1922. a. alates, omades vaid ühte ruumi ülikooli peahoones kolmandal korral, ruumi, kus praegu asub filosoofiaseminar. Alles 1923. a. avanesid pisut lähedamad välja-vaated ja nimelt ühenduses anorgaanilis-tehnoloogilise laboratooriumi asutamisega vana ülikooli majas Rüütli tän. 2. Füüsikalise keemia laboratoorium sai anorgaanilise tehnoloogia laboratooriumi kõrval omale kasutada ühe praktikumiruumi 12 töökohaga, ühe pimeda ruumi optiliste tööde jaoks ja juhataja kabineti. Neis ruumes algabki ta oma õpetegevust 12. XI 1923, kuid vastava sisseseadu puudumisel esialgu lühendatud kava järel. Ühes anorgaanilise tehnoloogia laboratooriumi likvideerimisega 1925. a. saab füüsikalise keemia laboratoorium omale veel 3 ruumi juurde, kaotades seejuures ühe ruumi, nimelt juhataja kabineti, mis kaubatundmis-kabinetile edasi antakse. Samal ajal saab ta omale ka väikese mehaanika-töökoja, milles laboratoorium oma aparatuuride ja sisseseadu lihtsamaid parandusi ise võib toimetada.

Mis puutub laboratooriumi personaalisse, siis oli selle koosseis: 1. I 1922 kuni 1. XI 1923 — juhataja; 1. XI 1923 alates tuleb juurde üks assistent, esialgu abijõuna, ja alates 1. XI 1925 peale juhataja ja assistendi veel üks abijõud ja teenija-mehaanik.

Laboratooriumi juhatajaks oli kuni 1924 II p.-a. J. Narbutti, 1924 II ja 1925 I p.-a. Y. Kauko ja 1925 II p.-a.-st peale A. Paris, kelle aset 1926 I p.-a. ajutiselt täitis G. Landesen.

Abijõududena on laboratooriumis töötanud 1924. ja 1925. a. A. Puksov, 1925. a. I p.-a. alates A. Parts (1926 I — 1927 I noorema assistendina) ja 1926 I p.-a. alates L. Tiganik.

Laboratooriumi teadusliku töö tagajärjeks on olnud: 7 trükitööd, 6 magistritööd ja 1 doktori-väitekiti.

Füüsikalise keemia laboratoorium võis enam-vähem korralikule õppetööle asuda alates 12. XI 1923. Sellest ajast alates kuni 1. IV

1929 on laboratooriumis üksikutest praktikumidest osa võtnud ja need ka lõpetanud:

spektraalanalüütilise praktikumi	136	üliõpilast
elektroanalüütilise „	121	„
füüsikal. keemia „	103	„
eripraktikumi elektrokeemias	13	„

Oma kuuluvuselt on spektraalanalüütilisest, elektroanalüütilisest ja elektrokeemia eripraktikumist osavõtjad üliõpilased kõik keemia-osakonna üliõpilased, füüsikalise keemia praktikumist osa võtnud üliõpilastest on aga 90 isikut keemia-osakonna üliõpilased ja 12 rohu-teaduse-osakonna üliõpilast.

Laboratooriumi arenemist takistab praegu väga suurel määral kohaste ruumide puudumine.

Anorgaanilis-analüütilise keemia laboratoorium.

Anorgaanilis-analüütiline laboratoorium alustas oma tegevust 1919. a. sügisel endistes, veneaegsetes ruumides. Kuna suurem osa laboratooriumi varandusest Venemaale oli evakueeritud, tuli alguses läbi ajada puudulikkude abinõudega, kuni 1921. aastal suurem osa ära viidud asju tagasi jõudis.

Esimesil aastail peale sõda oli õppetöö suurte raskustega seotud. Assistentide arv ja kasutada olevad ruumid ei vastanud kaugeltki üliõpilaste juurdevoolule, nii et igale praktikumile pääsemisel tuli üliõpilasi pikemat aega järjekorras oodata lasta. Olud paranesid alles 1924. a., kui avanes võimalus peahoone kolmandal korral ja keldri-ruumides uusi töökohti korraldada ja rida abiassistente ametisse seada.

J u h a t a j a :

L a n d e s e n, G., prof., 1919 — .

J u h a t a j a a b i :

P a r i s, A., 1. XI 1923 — 1. I 1925.

V a n e m a d a s s i s t e n d i d :

W i l p e r t, A., 20. IX 1919 — 1. X 1927, L a u r, A., alates 1. XI 1929 — .

N o o r e m a d a s s i s t e n d i d :

M a r k, R., 15. IX 1919 — 1. VIII 1923, K r a n i g, J., 1. VIII 1923 — 1. I 1927, L a u r, A., 1. VIII 1923 — 1. IV 1927, I v a s k, K., 1. I 1927 — 1. I 1929, S i n k a, A., alates 1. IV 1927, A r r o, H., alates 1. I 1929.

Abijõud:

Mickwitz, A., 3. IX 1921 lühemate vahe-aegadega kuni 1. I 1929, Paris, A., 1. I 1919 — 1. I 1923, Loskit, K., alates 1. I 1923.

Ajut. abiassistendid:

Arvisto, M., I ja II semester 1924, Feldmann, H., 1924. a. II sem. ja 1925. a. I sem., Hüsse, J., 1924. a. I sem., King, N., 1924. a. I sem., Koern, T., 1925. a. II sem. — 1927. a. II sem., Loskit, J., 1924. a. I sem., Meder, W., 1924. a. I ja II sem., Ruubel, N., 1924. a. I ja 1925. a. I ja II sem., Sepp, L., 15. IX 1926 — 1. VI 1928, Tiganik, L., 1924. a. I sem.

Praeguses koosseisus on 1 juhataja, 1 abijõud, 1 vanem assistent, 2 nooremat assistenti, 1 laboratooriumitehnik, 1 vanem käskjalg ja 3 koristajat.

Laboratooriumi tegevuse tagajärjena on ilmunud rida teaduslikke töid G. Landeseni, A. Lauri, A. Mickwizi ja K. Loskiti sulest.

Ekspertiise ja analüüse on mitmesuguste asutiste ülesandel tehtud umbes 15.

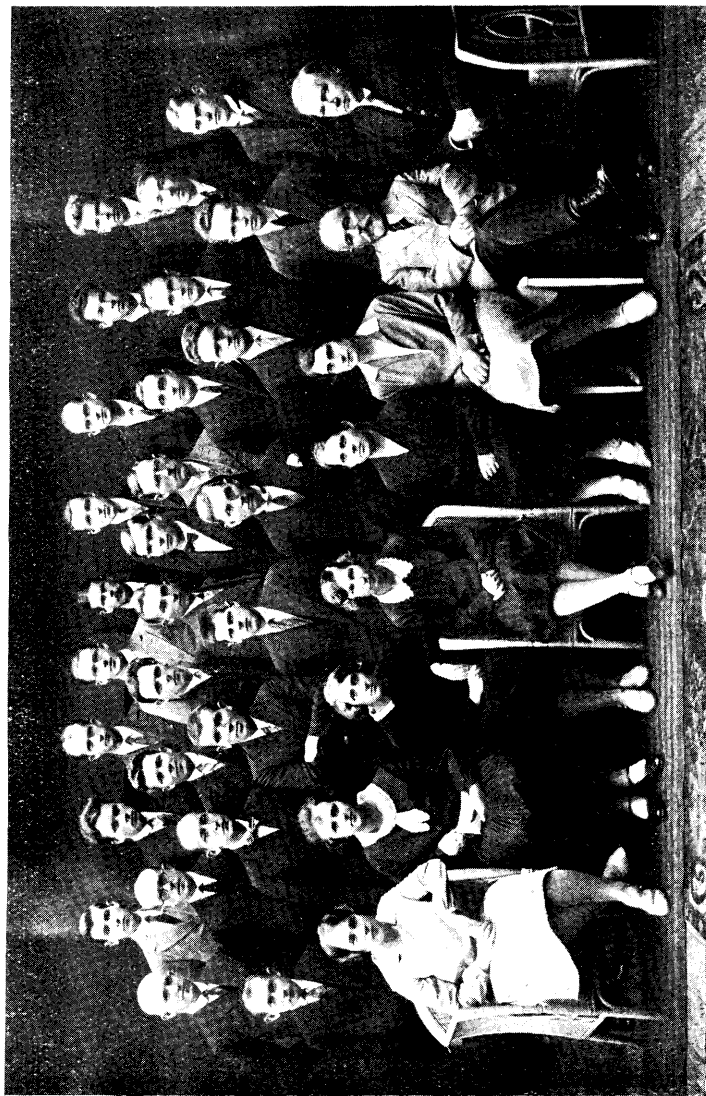
Anorgaanilis-analüütilises laboratooriumis on aruande-aja jooksul töötanud 504 üliõpilast Matem.-loodusteaduskonnast (nendest 234 keemikut) ja 421 agronoomi. Töötanud keemikuist on ülikooli senini lõpetanud 99 isikut.

Orgaanilise keemia laboratoorium.

Orgaanilise keemia õppetool oli iseseisva õppetoolina olemas juba veneaegses ülikoolis; et aga selle õppetooli esindajate huvialaks osutus peamiselt füüsikaline keemia, oli orgaanilise keemia laboratoorium õppevahenditega õige puudulikult varustatud. Eesti ajal täiendati laboratooriumi sisseseadu mitme aparatuuriga ja kollektsiooni paljude uute preparaatidega; raamatukogu täiendati tunduvalt eriteoste ning ajakirjadega. Kümne aasta jooksul on orgaanilise keemia laboratoorium kujunenud asutiseks, mis mitte ainult õppe-ülesandeid ei täida, vaid võimaldab ka uurimistöö tegemist.

Laboratooriumi personaali kuuluvad 1 juhataja ja 2 assistenti (üks vanem ja üks noorem).

Juhataja kohal on asunud P. Kogerman, kelle aset 1927 II ja 1928 I p.-a. ajutiselt täitis A. Paris. Vanemaks assistendiks on olnud 1926 II ja 1927 I p.-a. H. Korro, 1929 I H. Raudsepp.

Mat.-loodusteaduskonna assistendid ja abijõud.

I rida (alt, põhemalt): A. Ruubel, E. Erma, S. Jefimov, M. Grünberg, J. Sprantseman, H. Liedemann, G. Samakova, M. Härms.
 II rida: A. Oja, G. Pimenov, A. Sinko, F. Boerner, L. Kikson, J. Klein, J. Lepiksaar, J. Kratig, III rida: H. Arro, A. Laur,
 A. Narklik, J. Kukk, J. Limberg, A. Altmann, H. Sossi, L. Tiganik, J. Usk, L. Piipenberg, IV rida: A. Kipper, A. Tulberg,
 J. Põllumann, L. Madlmann, P. Simberg, H. Raudsepp, W. Koern, H. Mühlberg, K. Orviku.

Ajutise noorema assistendi kohuste täitjana toimis 1923 II — 1925 I p.-a. K. Tiitso ja 1927 I p.-a. A. Feldman. Nooremaks assistendiks on olnud 1925 II ja 1926 I p.-a. H. Korro, 1927 II p.-a. A. Feldman ja 1928 I ja II p.-a. H. Raudsepp, kuna noorema assistendi kohuste täitjana toimib 1927 II p.-a. alates J. Põllumann.

Uurimistöödest, mida orgaanilise keemia laboratooriumis on toimetanud juhataja, assistendid ja magistrandid, on senini ainult osa läbi töötatud ja trükitud avaldatud. Orgaanilise keemia alal on senini tehtud 18 magistritööd, neist neli mag. chem. techn. kraadi saamiseks. Orgaanilise keemia laboratooriumis on viimaseil aastail uuritud ka „sõjagaaside“ valmistamisviise.

Preparatiivse orgaanilis-keemilise praktikumi on kümne aasta jooksul lõpetanud 148 üliõpilast, kvalitatiivse orgaanilise analüüsi 72 üliõpilast, neist üks rohuteadlane ja üks botaanik.

Kokkuleppel analüütilise keemia õppetooli esindajaga korraldab gaasianalüütilist praktikumi ka orgaanilise keemia laboratooriumi juhataja. Gaasianalüütilise praktikumi on lõpetanud 171 üliõpilast, neist üks rohuteadlane.

Õlikivide uurimise laboratoorium.

Et põlevkivi omab tulunduslikult esikohta meie maapõue-varade reas, osutasid ülikooli õppejõud juba Vabariigi algusest peale väärilist tähelepanu selle mineraali uurimisele. Uurimistöö, samuti põlevkivi-tööstuse arenemisega kasvas nii probleemide kui ka töötajate hulk. Põlevkivi uurimine nõuab rea eriaparaate, mille hankimiseks ei jätku ülikooli keemialaboratooriumide summadest. Samuti tekkis vajadus uurimistööd koordineerida mitme õppetooli vahel, et ära hoida tööde asjatut kordamist, tööjõu, aparatuuride ja reaktiivide kulu. Seetõttu otsustasid orgaanilise keemia ja keemilise tehnoloogia õppetooli esindajad, prof. P. Kogerman'i algatusel, ellu kutsuda erilaboratooriumi, kuhu oleksid koondatud kõik uurimistööks vajalised aparatuurid ja milles töötaks vastavalt ettevalmistatud keemikuid. Laboratooriumi tegevus ei piirdu mitte ainult puht-teaduslikkude probleemidega, vaid temas leiavad lahendamist ka tehnilised küsimused, nii palju kui seda lubavad laboratooriumi vahendid. Laboratooriumis on toimetatud ka tehnilisi analüüse tööstus-ettevõttele.

Põlevkivi omaduste täielikuks tundmiseks on vaja tema koosseisu võrrelda teiste õlikividega; seetõttu peab õlikivide uurimise laboratoorium mõnikord võrdluskatseid korraldama ka teiste õlikivi-

dega ja sageli käsitlema puht-teoreetilisi ning -tehnilisi küsimusi, millel pole pealtnäha otsekohest seost põlevkiviga.

Senini on laboratoorium sisseseadu muretsemiseks ja uuendamiseks ning tööjõu tasuks ainelist toetust saanud Majandusministeeriumilt ja riigi põlevkivi-tööstuselt.

Laboratooriumi tegelikuks juhatajaks on algusest peale olnud prof. P. K o g e r m a n.

Laboratooriumis töötasid assistentidena: II sem. 1925, I ja II sem. 1928 ja I sem. 1929 J. K o p v i l l e m, I ja II sem. 1926 ja I sem. 1927 A. W ä h n e r, I sem. 1929 J. U s k ja A. O r a.

Tehnoloogialaboratoorium

(end. tehnoloogiakabinett).

Tehnoloogialaboratoorium avati iseseisva laboratooriumina 1922. a. II p.-a. ülikooli peahoone 3. korral provisoorselt sisseseatud ruumes: oli ju tol ajal kindel kavatsus ehitada keemia-instituuti, mis oleks koondanud enesesse kõik vastavad laboratooriumid.

Kümne aasta jooksul on tehnoloogialaboratooriumi praktikumi läbi teinud 160 keemikut ja 96 agronoomi. Samal ajal on laboratooriumis korda saadetud 20 teaduslikku tööd, peamiselt magistriastme omandamiseks. Neist on mõned trükkis ilmunud.

Tehnoloogialaboratooriumi juhatajana on toiminud prof. M. W i t t l i c h, assistendiks on olnud H. S o s s i, kuni 1924 II p.-a. noorema assistendi kohuste täitjana, 1925. ja 1926. a. vanema assistendi kohuste täitjana ja 1927 I p.-a. alates vanema assistendina.

Mineraloogiakabinett.

Mineraloogiakabineti juhatajaks oli kuni 1927. a. I p.-a. lõpuni prof. H. S c u p i n. Tema lahkumise järel on ajutiste juhatajatena toiminud 1927 II p.-a. ja 1928. a. K. D u h m b e r g ja 1929 I p.-a. A. T a m m e k a n n.

Vanema assistendi kohale määrati kohustetäitjana cand. hist. K. D u h m b e r g, kes tänapäevani sellel kohal asub.

Vahepealseteks abijõududeks olid: geoloogias: 26. IX — 15. XI 1921 — E. v. W a h l, 1. I — 1. VIII 1928 — A. Ö p i k, 1. VIII — 31. XII 1928 — E. K r u s e n b e r g ja 1. IV 1929 on J. K r a n i g abijõuna ametis.

1920./21. a. talvel toodi mineraloogiakabinett vanast ülikoolihoonest Aia tänavale nr. 46 üle. 1921. a. tuli osa Venemaale viidud mineraalset ja kivimeist tagasi (77 kasti 164 evakueeritust). Suurem

ning ühtlasi parem osa mineraale on Venemaale jäänud. Mineraalide ja kivimite ostu teel täiendas prof. Scupin mineraalidekogu, samuti muretses juurde mitmesuguseid teaduslikke õppe-abinõusid (mikroskoop, projektsiooniaparaat) ja suurendas raamatukogu.

Mineraloogiat on senini õppinud ainult üks üliõpilane (mineraloogia pea-ainena), kes lõpetas ülikooli 1926. a. magister miner. astmega — Armin Öpik.

Kabineti tegevus on olnud pedagoogiline ja korraldav. Juurde-muretsed otstarbekohaste õppe-abinõude varal (mudelid, aparaadid jne.) ja kogude süstemaatilise korraldamisega on püütud mineraloogia õppimist kergendada ning teadmisi enam kättesaadavaks teha.

Kabineti tegevuse tulemusena on ilmunud rida teaduslikke töid H. Scupin'i, A. Öpiku, N. Kingi jt. sulest.

XIV geoloogidekongressist Madridis 1926. a. võttis prof. Scupin Tartu Ülikooli esindajana osa.

Geoloogiakabinett.

Geoloogiakabineti juhatamine usaldati 1920. aastal ajutiselt mineraloogia professori H. Scupin'i hoolde. Tema juures oli noorema assistendi k. t. kuni 1. VII 1922 stud. geol. Th. Heinrichson. 1. VII 1922 arvates asus dots. H. Bekker kabinetti juhatama, kuna ta juba 1. II 1922 alates oli töötanud geoloogiamuuseumis ajutise abijõuna. 1. VIII 1922 astus ametisse noorema assistendi k. t. A. Luha, kes ülikooli lõpetamise järel 19. I 1923 määrati vanema ass. k. t. ja cand. rer. nat. astme omandamise järele vanemaks assistendiks, arvates 1. X 1923. A. Luha jäi ka instituudi juhataja k. t.-ks peale prof. H. Bekker'i surma, arvates 6. VI 1925 kuni 15. IX 1928, mil ta, arvates 1. VI 1928, üheks aastaks vabastati ametikohuste täitmisest teadusliku töö tegemise otstarbel. 15. IX 1928 alates on instituudi juhatamine pandud ajutiselt geograafia dotsendi A. Tamme-kanu peale.

Ajutiste abijõududena on töötanud peale H. Bekker'i surma: stud. min. A. Öpik, 1. X 1925 — 16. IX 1926; stud. geol. K. Orviku 15. IX 1926 — 1. VII 1928. Viimane määrati noorema assistendi k. t.-ks 20. VIII 1928 — 1. VII 1929 vanema assistendi A. Luha ajutise vabastamise puhul ametikohuste täitmisest.

H. Bekker'i ametisseastumisega 1922 algas kodumaa geoloogilise uurimise alal uuesti elav töö, mis prof. C. Grewingk'i surmaga 1887 oli soiku jäänud. H. Bekker nägi oma peamist ülesannet selles, et

teha geoloogia-instituuti kodumaa geoloogilise uurimise keskkohaks, mis suudaks täita osagi geoloogiliste riiklikkude asutiste ülesandeid, nagu need on välismaal. Selleks võttis ta ise ette detailseid kaardistus- ja muid geoloogilisi töid väljas, juhtides samalaadsele tööle ka õpilasi-geolooge. Assistent A. Luha ühes õpilaste A. Öpiku ja K. Orviku'ga, kes olid H. Bekker'ile abiks olnud juba tema eluajal, jätkasid tööd samas vaimus ka hiljemini.

Selle teadusliku töö väliseks saavutiseks olid mitmed kandidaadi-, magistri- ja auhinna-tööd. Instituudis valmis ka A. Öpiku doktori-töö 1927. a.

H. Bekker algatas koostöö Kaubandus-tööstusministeeriumi mäe-osakonnaga, läbi töötades viimase poolt valmistatud puursüdameid. Hiljemini on A. Luha mitme aasta kestel olnud tihedas kontaktis mäe-osakonna juhtidega ja on võinud üksikasjaliselt tutvuda puursüdametega Irboskast ja Saaremaalt; samuti on teised kabineti töötavad jõud kasutanud mäe-osakonna puurmaterjale. Sama kontakti tagajärjeks on üks ins. J. Reinwaldt'i ja A. Luha ühine töö Kaali järve üle Saaremaal ja savide uurimised Eestis, mida mäe-osakonna ülesandel on toimetanud A. Öpik ja stud. E. Krusenberga.

H. Bekker asutas 1924. a. ka instituudi väljaannete seeria sepa-raatide näol, osalt ka oma kirjastuse teel, mille abil võidi astuda kirjanduse vahetusse terve rea oma- ja välismaa instituutide ja asutistega. Aja jooksul on vahenduses olevate asutiste arv tõusnud 49-ni (kodumaal 7, Lätis 1, Fennoskandias 11, Lääne-Euroopas 14, Venes 5, P.-Ameerikas 8, Jaavas, Peruus, Jaapanis à 1).

Rida välismaa geolooge on kasutanud nelja viimase aasta kestel meil töötavate isikute kaasabi meie geoloogiaga tutvumisel. Instituut on võinud kaasa aidata paarile noorele välismaa (Saksa) doktorandile nende töös, mille aine hankimiseks neid oma kodumaalt oli juhitud Eestisse (C. Teichert, K. H. Hoppe). O. Abel, K. Andree on meie kogusid külastanud, mida nad ka vähemais teaduslikes töis on avaldanud. On ette näha, et 1928. a. suvel instituudi kaasabil siin reisinud rühm välismaa nimekaid geolooge (A. Foerste P.-Ameerikast, G. Troedsson Rootsist, R. Richter Saksamaalt) oma tähelepanekuid samuti kasutab teaduslikeks avaldusiks. Prof. J. Kiaeri (Oslo) õpilane A. Heintz asub 1929. aasta suvel meie muuseumi ühe tähtsama kogu, devooni kalade, monograafilisele läbitöötamisele. Dr. M. Sau-ramo (Soomest) kirjeldas 1924. a. meie viirsave, 1928. a. Vormsi saare geoloogiat.

Kontakti kõrval teadusliikkude ringkondadega ei ole unustatud ka geoloogia populariseerimist kodumaal ja eriti ühendust kooli ja õpetajaskonnaga. H. Bekker jõudis kirjutada kodumaa geoloogia eestikeelse õpperaamatu ja lühikese ülevaate Eesti geoloogiast. Samuti esines ta õpetajate suvekursustel 1922 lektorina ja samal aastal juhina õpetajate ekskursioonil. Sama tegevust on jätkanud A. Luha ja K. Orviku lektoreina õpetajate suvekursustel ja õpetajate ekskursioonijaama juhatajana, kus teiste ainete hulgas ka geoloogial olnud vääriline koht.

Alates H. Bekker'i tegevusseastumisest on kõige aja jooksul kestnud töö geoloogilise oskussõnastiku kallal. See on korduvalt paljundatud, 1929. a. juba enam väljakujunenud näol trükitult.

Teaduslikke ettekandeid väljaspool instituuti on personaal ja geoloogia õppijad pidanud kokku 20, enamasti Loodusuurijate Seltsis.

Geoloogia-instituudi toimetistena on senini ilmunud 16 tööd H. Bekker'i, A. Öpiku, K. Orviku, A. Luha ja J. Reinwaldt'i sulest.

1922 õppetööle asudes püüdis dr. H. Bekker selles võimalikult laialdaselt maad anda otsekohesele kokkupuutumisele geoloogiliste esemetega nii looduses endas kui ka kogudes. Geolooge-eriteadlasi juhiti varakult, juba 2.—3. semestril, peale vastavaid instrueerimise, otsekohesele ja vastutavale uurimistööle otse looduses endas, missugune teguviis osutus viljakaks.

A. Luha ja A. Öpik jätkasid tööd samas vaimus, erilist rõhku pannes praktiliste tööde ja iseäranis seminariharjutuste otstarbekohasele väljaarendamisele loodusteadlastega, mille juures eriteadlased-geoloogid oma abi pakkusid. Järjekindlalt edasikorraldatud suviste uurimistööde abil kodumaal on need geoloogid silmapaistvalt edasi jõudnud.

Geoloogiat erialana on kümne aasta kestel õppinud 10 üliõpilast. Neist on 1 lõpetanud mag. geol., 1 cand. rer. nat., 1 mag. min. astmega, 2 on lõpetamisel.

Praktilistest harjutusist osa võtnas on olnud: üldgeoloogias 1 000 (856)¹⁾, neist Loodusteaduskonna üliõpilasi 400 (306), Põllumajandus-teaduskonnast 600 (550), üldpaleontoloogias 181 (kõik Loodusteaduskonnast), seminariharjutustest 99 (samuti kõik Loodusteaduskonnast).

¹⁾ Klambrites kindel arv aja kohta 1922—1929, ülejääk umbkaudne prof. Scupin'i aja kohta 1920—1921.

Õppetöö oli algusaastail raskendatud inventari ja kogude puudumise tõttu. 1921. a. saadi 107-st Venemaale viidud varandusekastist tagasi 85, kuna 22 sinna jäid. 1922. aastaks oli seega suur osa kogudest ja raamatukogust jälle välja pakitud ja andis võimaluse õppe- ja muuseumikogu korraldamiseks.

Prof. H. Scupin suurendas kodumaa geoloogilisi kogusid geoloog A. Wahl'i kogude ostuga. Ka on ta mõnelt Saksamaa ülikoolilt saanud geoloogia-instituudi jaoks kogusid, kuid need ei ole siamaani geoloogia-instituudile üle antud. Alates 1922. a. suvest on kodumaa geoloogiliste kogude suurendamisele mõjuvalt kaasa aidanud instituudi poolt igal suvel korraldatud geoloogilised välistööd, nii et praegu Põhja-Eesti paekalda, põlevkivi, ülemsiluuri, eriti saarte ja Irboska devooni alalt on olemas rohkesti esemeid. Välismailt on vahetuse teel saadud vähemaid kogusid P.-Ameerika Ühendriikidest, Ungarist, Soomest.

Kogude korraldamine ja katalogiseerimine on edenenud neis osades, mis otsekohe teadusliku uurimise objektiks on olnud, samuti on õppe- ja muuseumikogu katalogiseeritud.

Muuseum. 1922. aasta algusest peale korraldas muuseumi H. Bekker. Muuseum avati 24. X 1922 ja koosneb kodumaa geoloogia osakonnast ja üldstratigraafilisest kogust, mis kumbki ühe ruumi oma alla võtavad. Kuna viimane püsib oluliselt samas seisukorras, millesse H. Bekker ta oli seadnud, on kõik instituudis töötavad isikud kodumaa osakonna üksikute osade korraldamist ja täiendamist jõudmööda edasi viinud.

Muuseum on 2—3 korda nädalas üldsusele avatud olnud. A. 1924—1929 on külastajaist end registreerinud 18 674 inimest, nende hulgas 250 õppereislaste-rühma üle 5 000 liikmega. Külaliste tõeline arv võib tõusta kaugelt üle 25 000.

Varanduse seis.

	Arv	1920. a. oli väärtus	Tuli juurde kuni 1929 a.	
			arvult	väärtuselt
Raamatuid ja ajakirju . .	2 718	18 193,74	1 516	6 483,54
Joonistisi ja tabeleid . .	215	1 357,00	38	255,05
Mööblit	130	11 270,00	109	3 142,88
Tööriistu ja vähemaid asju	47	1 721,00	127	1 385,11
Kogud (umbes)	16 000	50 000,00	3 000	1 500,00

Botaanika-aed.

1803. a. asutatud ja 1806. a. saadik praegusel kohal asuv Botaanika-aed võtab oma alla kogusummas 32 788 m² suuruse maa-ala.

Botaanika-aia personaali koosseis ja muudatused selles 10 viimase aasta jooksul olid järgmised.

Juhatajad:

Bucholtz, F., IX 1919 — 10. III 1923.

Kaho, H., 10. III 1923 — 5. VI 1925 (ajutiselt).

Spohr, E., 5. VI 1925 —.

Juhataja abid:

Lundström, E., 7. VII 1920 — 15. V 1922.

Spohr, E., 10. III 1923 — 5. VI 1925 (ajutiselt).

Õpetatud aednik:

Ranna, J., IX 1919 — 7. VII 1920 (kohuste täitjana), Lundström, E., 7. VII 1920 — 15. V 1922, Boerner, F., 1. VI 1923 —.

Ülemaednik:

Ranna, J., IX 1919 — 1. IX 1923.

Vanemaednik:

Kingo, H., 1. IX 1923 —.

Aednik:

Kingo, H., IX 1919—1. IX 1923, Pender, R., 1. IX 1923 —.

Peale selle kuulusid personaali 5 alalist töolist, kuna suviti olid veel päevatöölised ametis.

Kord kuulus olnud Botaanika-aed oli sõja tagajärgede tõttu tugevasti kannatanud.

Eesti Ülikooli avamisega pidi aed uutele nõuetele vastavalt uuesti sisse seatama ja endine, veel tarvitav, materjal ümber korraldatama. Aia arengule oli seejuures eelpoolmainitud põhjustel juhatuse ja kõrgema personaali vahetus esimeste aastate jooksul pärast Eesti Ülikooli avamist ebasoodus. Märtsikuust 1923 oli aia tegelik juhtimine ühe isiku käes ja seetõttu oli võimalik kindla kava järele aeda korda seadma hakata. Aia tuleviku-ülesanded fikseeriti tol korral järgmiselt:

1. demonstratsiooni ja töömaterjali kasvatamine ja kultuurid botaaniliste ja rohuteaduslike õpetuste jaoks, 2. kodumaa taimestiku tundmaõppimise arendamiseks tema tähtsamate esindajate kultuurid, 3. aklimatisatsioonikatsed, 4. materjali muretsemine ja kasvatamine käesolevate teaduslike tööde jaoks.

Nende ülesannete elluviimiseks ja täitmiseks leidis kohane isik õpetatud aedniku F. Boerner'i näol.

Kuni 1928. a. viidi läbi sisseseadmine ja tähtsamad istutamistööd.

Praegu on aias olemas järgmised ja oskonnad ja kasvuhooned:

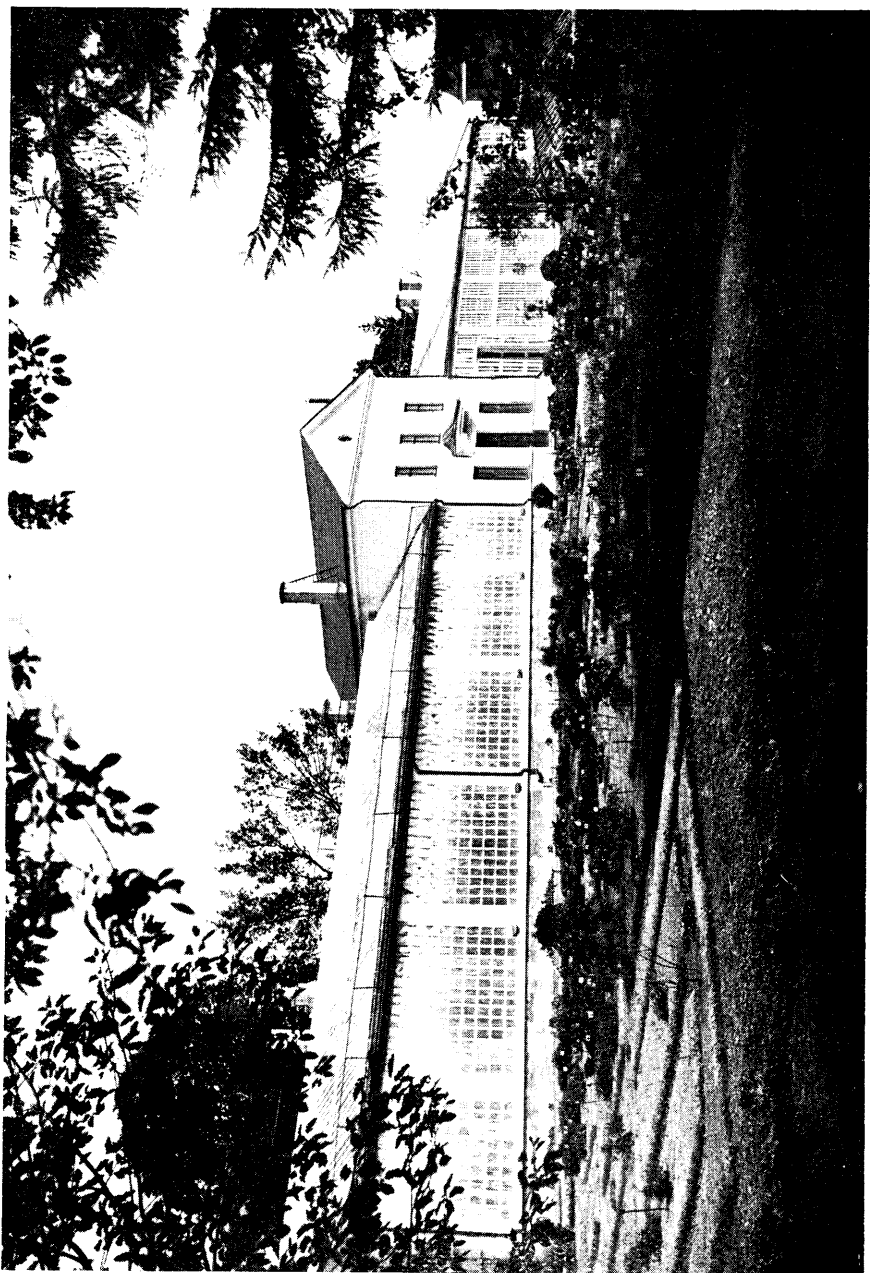
1. süstemaatikajaoskond (sisse seatud 1924),
2. bioloogiline jaoskond (sisse seatud 1925/26),
3. Eestimaa jaoskond (sisse seatud 1924/25),
4. arstirohtude-jaoskond (sisse seatud 1925),
5. Mäestikujaoskond järgmiste alajaoskondadega:
 - a) Alpi jaoskond (sisse seatud 1924/1928),
 - b) Kaukasuse jaosk. (sisse seatud 1925),
 - c) Aasia jaosk. (sisse seatud 1925/1926).

6. Ida-Aasia jaoskond (sisse seatud 1926/27) alajaoskondadega Mandžuuriale, Hiinale, Jaapanile,

7. Kesk-Euroopa mets (sisse seatud 1927),
8. Põhja-Euroopa jaoskond (sisse seatud 1928),
9. Põhja-Ameerika jaoskond (asutatud ja sisse seatud 1927),
10. Vahemere jaoskond (sisse seatud 1928),
11. arboreetum (asutatud 1925 ja sisse seatud 1927).

Viis kasvuhoonet on sisse seatud järgmiselt:

1. palmihoone ühes alajaoskonnaga soojustama kasutus- ja tarbetaimede jaoks (põrandapinna suurus 33×6 m),
2. külmhoone (põrandapinna suurus 33×6 m),
3. soehoone basseiniga vesikasvude jaoks (1924 uuesti ühes vesiküttega sisse seatud) (põrandapinna suurus 12×5 m),
4. orhideede kasvuhoone, milles ka alajaoskond sukulentide jaoks (põrandapinna suurus 25×6 m),
5. külm tagavara-hoone (endine sukulentidehoone, mida 1924. a. peale Ülikooli Valitsuse nõudel kokkuhoidmise mõttes taheti likvideerituks lugeda (põrandapinna suurus 13×4 m).

Botanika-aiia kasvuhoone.

Botaanika-aia arenemisest ja tegevusest temas annavad ülevaate järgmised arvud:

	1923	1924	1925	1926	1927	1928
1) Kasvuhuone taimed .	642	725	940	1 127	1 464	1 600
2) Üheaastased ja puhmad	638	723	876	1 122	1 386	1 684
3) Lehtpuud	239	255	379	491	541	554
4) Okaspuud	30	38	65	77	79	80
K o k k u	1 549	1 741	2 260	2 817	3 470	3 918

Botaanika-aed andis välja „Index seminarum’i“ ja oli seemnete vahetuses teiste botaaniliste asutistega välismaal. Botaaniliste asutiste arv, kellega Botaanika-aed oli seemnete ja Index seminarum’i vahetuses, selgub järgmisest ülevaatest:

1919/20	1920/21	1921/22	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	Kokku
?	?	152	187	183	190	205	205	186	189	1 497

Botaanika-aeda on külastanud igal aastal mõni tuhat inimest. Ligikaudse ülevaate külastajate arvust annab alljärgnev tabel.

	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	Kokku
Ekskursioonide arv . . .	171	142	166	225	210	122	230	1 266
Ekskurs. osavõtj. arv . . .	4 412	3 139	4 527	5 001	3 024	3 075	4 500	17 678
Pääsetähti müüdud . . .	—	—	—	—	—	1 235	1 650	2 885
Sesoonkaarte müüdud . .	—	—	—	—	—	38	18	56
K o k k u	—	—	—	—	—	4 348	6 168	20 619

Taimemorfoloogia- ja süstemaatikalaboratoorium.

1919.—1922. a. olid Laial tänaval asuva botaanikainstituudi kahekordse maja kogu ruumid täielikult taimesüstemaatika õppetooli kasutada. 1922. a. alates eraldati alumisel korral ruumid taimefüsioloogia-laboratooriumile. Ülemisele korrale jäi taimemorfoloogia- ja süstemaatika-laboratoorium.

1925. a. seati botaanikainstituudi alumisel korral taimemorfoloogia- ja -süstemaatika- ja taimefüsioloogia-laboratooriumidele ühine raamatukogu-ruum sisse. Külm- ja palmihoone vahel on mõlematele laboratooriumidele ühine auditoorium, mille sisseseadu on praeguse aja nõuete kohaselt parandatud ja korraldatud.

Asutatava botaanika õppe- ja näitemuuseumi, mille sisseseadmise kallal praegu töötatakse, kasutada on Lai t. 36 talvel külm ruum.

Laboratooriumi teaduslikud kogud sisaldavad Eesti ja välismaade taimestiku herbaariume. Peale Tartu Ülikooli avamist ja sõja ajal Venemaale evakueeritud varanduste tagasitoomist 1921. a. koosnesid need kogud järgmistest herbaariumidest: 1. Herbarium florae rossicae — 183 mappi, 2. Herbarium generale — 28 mappi, 3. korraldamata vene ja üldise herbaariumi materjali — 346 pakki.

Eesti Ülikooli ajal on kogud kasvanud ja nad on 1925. a. peale oma koosseisu ja jaotuse poolest senini korraldatud järgmiselt: 1. Herbarium florae estonicae — 93 mappi, 2. Herbarium fennoscandium — 8 mappi, 3. Herbarium florae rossicae — 244 mappi, 4. Herbarium generale — 255 mappi.

Herbarium florae rossicae ja Herbarium generale koosnevad enne sõjaaegsetest ümberkorraldamata tagavara-materjalidest. Herbarium florae estonicae on 1919. a. alates suuremate (H. Hiir'e ja R. Virén'i kogud) ja väikesemate erakogude juurdeostmisega, suuremate (P. Vasmuth'i samblikkudekogu) ja väikesemate kingitustega ja kodu-uurimis-toimkonna poolt väljasaadetud üliõpilas-stipendiaatide suvetööde kaudu (üle 7 500 herb.-lehe) kasvanud. Herbarium florae fennoscandicae võlgneb oma olemasolule tänu kingitustele Soomest, iseäranis prof. dr. Linkola'le, mag. O. Eklund'ile, dr. Räsänen'ile jt.

Peale selle on taimemorfoloogia ja -süstemaatika laboratooriumi kolme kappi mahutatud Tartu Ülikooli Loodusuurijate Seltsi herbaarium.

Kuni 1925. a. puudus pea täielikult korralik demonstratsioon-herbaarium — n. n. taimede õppe- ja näitekogu. Sellest ajast peale kogu-

takse ja prepeareeritakse tarvisminevat materjali. 1929./30. õppeaasta kestel asetatakse korraldatud materjal ülalnimetatud muuseumi ruumi.

Kodumaa taimestiku tähtsamate esindajate tundmaõppimiseks on viimased üles seatud laboratooriumis kappide klaasuste taha.

Samuti kui herbaariumid oli ka r a a m a t u k o g u sõja ajal Vene-maale evakueeritud. 1921. a. on umbes 63% raamatuid tagasi toodud. Raamatukogu täiendamine sünnib süstemaatiliselt uute raamatute juurdeostmise ja 1926. aastast peale ka ilmuvate „Acta instituti et horti botanici Tartuensis“ teel. Nimetatud Acta'sid saadeti kuni 1. aprillini 1929. a. 238 mitmesugustele botaanika-instituutidele ja -seltsidele terves maailmas laiali. Raamatukogu juurdekasv selgub järgnevaist andmeist: kuni 1. IX 1922 oli raamatukogul 4354 inventarinumbrit, kuni 1. IV 1929 oli inventarinumbrite arv 5242.

Et praktiliste tööde edukust tõsta, on m i k r o s k o o p i d e arvu alaliselt suurendatud: 1920. a. oli laboratooriumil 10 mikroskoopi, 1929. a. oli neid juba 19.

Juhatajad:

Bucholtz, F., 1. IX 1919 — 28. IX 1922.

Kaho, H., 29. IX 1922 — 4. VI 1925.

Spohr, E., 5. VI 1925 —.

Vanemad assistendid:

Spohr, E., 1. X 1919 — 31. VIII 1923, Lippmaa, Th.,
1. X 1925 — 1. VII 1925.

Nooremad assistendid:

Lippmaa, Th., 1. IV 1925 — 1. X 1925.

Ajutised assistendid, ass. k. t. ja ajut. abijõud:

Jürgenson, A. ja Rumma, J., (†) ? — 1920, Vilberg, G., 1. IX 1920 — 1. VI 1923, Lippmaa, Th., 1. VII 1923 — 1. IV 1925, Talts, Joh., 1. X 1925 — 1. X 1926, Mändmets, H., 1. X 1926 — 1. VI 1928, Jefimov, S., 1. VI 1928 — 1. XI 1928, Grünberg, M., 1. XI 1928 —.

Kuna laboratooriumi teadusliku tegevuse tagajärjekas areng, eriti aga kodumaa taimkatte uurimine valitseva ülekoormatuse tõttu õppetöös ilma kestva, erilise abijõuta võimatu, on sammusid astunud edaspidise konservaatorikoha loomise asjus.

Laboratooriumi teaduslik tegevus oli esmajoones sihitud kodumaa taimkatte igakülgsel tundmaõppimisele. Selle eesmärgi saavutamise

seks töötati 1925. a. alates kavakindlalt 3 suunas: 1. täielise Eesti botaanilise literatuuri bibliograafia koostamine, 2. täieline leiukohtade arhiivi koostamine ja leiukohtade kasteerimine, 3. eeltööd tulevase kriitilise Eesti flora väljaandmiseks monograafiate näol.

Suuremate puuduste kõrvaldamiseks kodumaa alamate taimede, seente ja iseäranis vetikate tundmisel valiti magistritööde teemad nimetatud aladelt.

Kodumaa vete, peaaesjalikult jõgede makrofloora ja vegetatsioon on 1920. a. alates olnud järjekindla süstemaatilise uurimise esemeks. Mõned mainitud uurimiste tulemused, mis vesimajanduse alal tähtsad, olid kaartide ja tabelite näol välja pandud Eesti vesimajanduse näitusel II Läänemere hüdrooloogilise konverentsi ajal Tallinnas juunis 1928.

Iseäraliste uurimuste teemadeks olid taimede pigmendid ja alates 1925. a. taimede seksuaalküsimus. Et viimase probleemi lahendamiseks tarvisminevad aparaadid ja katseloomad laboratooriumis puudusid, uuriti taimede spetsiifiliste seksuaalainete (hormoonide) küsimust ühiselt Tartu Ülikooli farmakoloogia-instituudiga.

Laboratooriumi peatöö oli valitsevatele võimalustele vastavalt õppe- ja tegevus praktikumide ja harjutuste näol. Aastail 1919—1922 korraldati algajaile mikroskoopilist praktikumi, millest osa võttis üldse 492 üliõpilast mitmest teaduskonnast.

1922. a. peale kuulub mikroskoopiline praktikum algajaile taimefüsioloogia õppetooli juurde.

Õistaimede määramise praktikumist võttis aastail 1919 kuni 1929 osa 1192 üliõpilast mitmest teaduskonnast.

Taimemorfoloogia ja -süstemaatika praktikumist osavõtjate üldarv oli sama perioodi jooksul 212.

Peale nende on veel korraldatud praktikume ja harjutusi mitmesuguste küsimuste alal. Kokku on kõigist praktikumest ja harjutusist 10 aasta jooksul osa võtnud 2170 üliõpilast.

Kodu-uurimis-toimkonna botaanikastipendiaatidele on korraldatud ekskursioone ja peetud instruksioonloenguid aastail 1922, 1923, 1924 ja 1925.

Ka korraldati laboratooriumis suvistel õpetajate edasiharimiskursustel mitmel korral õistaimede määramise harjutused ja taimefüsioloogilised praktikumid.

Taimefüsioloogia laboratoorium.

Endises vene-aegses Tartu Ülikoolis puudus taimefüsioloogia õppetool ja sellele kuuluv instituut. Vastav õppetool loodi Eesti Ülikoolis ja taimefüsioloogia-laboratooriumi asutamiseks tehti esimesed sammud 1921. a. septembris. Laboratoorium sai endale ruumid botaanikainstituudi alumisel korral, tervet korda oma alla võttes. 1924. a. remonteeriti ja korraldati laboratooriumi ruumidele kuuluv kasvuhoone (nr. 3), mis on laboratooriumile praegu teatava määran jätkuks ja võimaldab erilisi katselisi töid. 1925. a. laiendati taimefüsioloogia-laboratooriumi sel teel, et temaga külgnevast korterist üks suurem ruum ühiseks raamatukoguks botaanikainstituudiga korda seati ja käiguga ühendati. Üldse on taimefüsioloogia-laboratooriumil õppetööks kasutada viis ruumi, neist kolm suuremat ja üks keskmise suurusega vahenditult ühenduses olev hästi köetav kasvuhoone.

Laboratooriumile sisseseadu muretsemine läks piiratud krediitide tõttu kaunis aeglaselt ja esialgselt korraldati laboratoorium jooksva õppetöö jaoks, nimelt õppekavades ettenähtud taimeanatomiliste ja füsioloogiliste praktikumide rahuldamiseks, kuna eriliste teaduslikkude tööde tarbed võimalust mööda hiljemini muretseti ja nende hankimine praegugi edasi kestab. Laboratooriumi sissesead võimaldab praegu teha uurimisi rohkem toitefüsioloogia alal, vähem ärritusfüsioloogias, milleks kaunis erilist sisseseadu tarvis läheb.

Laboratooriumi juhatajaks on tema asutamisest saadik prof. H. K a h o. Koosseisus ettenähtud noorema assistendi kohal oli 1. I 1923 kuni 1. IX 1926 — J. P o r t; 1. IX 1926 kuni 1. XI 1928 — J. T a l t s ja 1. XI 1928 kuni siamaani S. J e f i m o v.

Taimefüsioloogia-laboratooriumis uuriti teaduslikkudes töodes peamiselt taimeplasma (võrdluseks ka loomaplasm) kolloidkeemilist struktuuri, lähtudes raku permeaablusest mitmesugustele keemilistele ühenditele teisenduvais välistingimuses, samuti ka soola toimest elusasse plasmasse.

Siia kuuluvad paljude H. K a h o uurimuste kõrval J. P o r t'i, J. T a l t s'i ja S. K r a s t i n'i tööd.

1926. a. märtsis hakkas taimefüsioloogia-laboratoorium ühiselt botaanikainstituudiga välja andma perioodilist teaduslikku ajakirja: „Acta Instituti et Horti Botanici Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)“ — redaktor H. Kaho. Sellest on ilmunud kuni siamaani: I köide, vihik 1—4; II köide, vihik 1, 2. Ajakiri taotleb peale teadusliku veel

praktilist eesmärki, olles kirjanduse vahetusesemeks välismaa botaaniliste asutistega.

Taimefüsioloogia-laboratooriumis korraldati järgmised praktikumid:

1. Mikroskoopiline algpraktikum loodust., rohutead., põllumajand.- ja loomaarsti-teaduse üliõpilastele. Sellest võtsid osa aastail 1923—1929 198 loodusteaduse, 165 rohuteaduse, 470 põllumajanduse ja 187 Loomaarsti-teaduskonna üliõpilast.

2. Taimeanatoomia praktikum loodusteadlastele, millest aastail 1924—1929 osa võttis 178 üliõpilast.

3. Taimeanatoomia praktikum botaanikuile aastail 1922 —1928 46 osavõtjaga.

4. Taimefüsioloogia praktikum loodusteadlastele aastail 1921 ja 1923—1928 106 osavõtjaga.

5. Taimefüsioloogia praktikum botaanikuile aastail 1923, 1924, 1925, 1927 ja 1928 19 osavõtjaga.

Taimefüsioloogia õppetooli poolt korraldati suvistel õpetajate edasiharimis-kursustel 1922., 1923. ja 1924. aastal lühikesed taimeanatomilised ja -füsioloogilised praktikumid.

Zooloogia-instituut.

Zooloogia-instituut ja -muuseum kujunes veneaegse ülikooli kahe asutise — ülikooli peahoone teisel korral asuva zooloogiakabineti ja -muuseumi ning Lihapoe tän. nr. 6 töötava zootoomilise kabineti — ühteliitumise teel. Instituudi ja muuseumi esialgseks asupaigaks oli osa ülikooli peahoone II korrast, vasemal tiival (ruumid, mis moodustavad osa praegusest füüsikainstituudist), kust 1920. a. koliti Aia t. 46 asuva hoone avaramaisse ruumesse. Seetõttu tõusis tubade arv seniselt 6-lt 16-le. Samaks ajaks saadi tagasi osa Venemaale evakueeritud Vene ülikooli zooloogiliste asutiste varandusest.

Tegevust alustas zool.-inst. ja -muuseum J. K e n n e l'i juhatusel, kelle asemele valis teaduskond 1922. a. J. P i i p e r'i; viimane on kuni käesoleva ajani asutise eesotsas seisnud. Suve-vaheaegadel ja J. Piiper'i Inglismaal viibimise puhul oli juhatajaks H. R i i k o j a. Intensiivsem töö asutise korraldamises algas prof. Piiper'i valimisest saadik. Et õppetegevuse kõrval zool.-muuseum õige palju aega ning vaeva nõudis, määras Ülikooli Aj. Nõukogu alates 1. IV 1922 ametisse muuseumi ajutise korraldaja, ornitoloogi M. H ä r m s'i, kes 1923. a. I poolaastal muuseumi konservaatoriks kinnitati. 1926. a. II pool-

aastal töötab muuseumi entomoloogiliste kogude korraldajana aj. abijõud entomoloog G. S u m a k o v.

Zoologia-instituudis on 1919—1929 ametis olnud järgmised assistendid ja abijõud: pr. L. P o s k a - T e i s s, vanem assistent 1919. a. kuni 1928 II p.-a., H. M ä n n i k, n. assistendi k. t. 1921 I p.-a. — 1922 II p.-a., E. R e i n w a l d t, 1922 II p.-a. — 1928, alguses n. assist. k. t., hiljemini noorema assistendina, J. K l e i n 1928 II p.-a. n. assist. k. t., alates 1929 I p.-a. van. assistent, H. M ü h l - b e r g, 1928 II p.-a. aj. abijõud ja 1929 I p.-a. n. ass. k. t., J. L e p i k - s a a r, 1929 I p.-a. aj. abijõud.

1929. a. I sem. pandi alus instituudi väljaannetele „Tartu Ülikooli Zoologia-instituudi ja -muuseumi Väljaanded“, „Acta Instituti et Musei Zoologici Tartuensis“. Senini ilmunud 4 numbris on uurimusi avaldanud A. A u d o v a, L. P o s k a - T e i s s, H. R i i k o j a ja J. K l e i n.

Mag. zool. astme on omandanud 5 isikut, zooloogiaga eri-ainena on lõpetanud 5 isikut.

Praktikumidel on töötanud:

Aasta	Sem.	Loodus- teadlasi	Põllumajand.- teadlasi	Farmatseute ja loomaarste
1920	I	20	—	?
	II	20	—	—
1921	I	80	—	?
	II			
1922	I	98	—	28
	II	103	56	—
1923	I	169	9	?
	II	52	98	—
1924	I	160	—	?
	II	88	80	—
1925	I	237	—	?
	II	75	142	—
1926	I	111	—	—
	II	55	108	42
1927	I	133	—	—
	II	64	75	20
1928	I	108	—	—
	II	50	61	31
1929	I	83	—	—

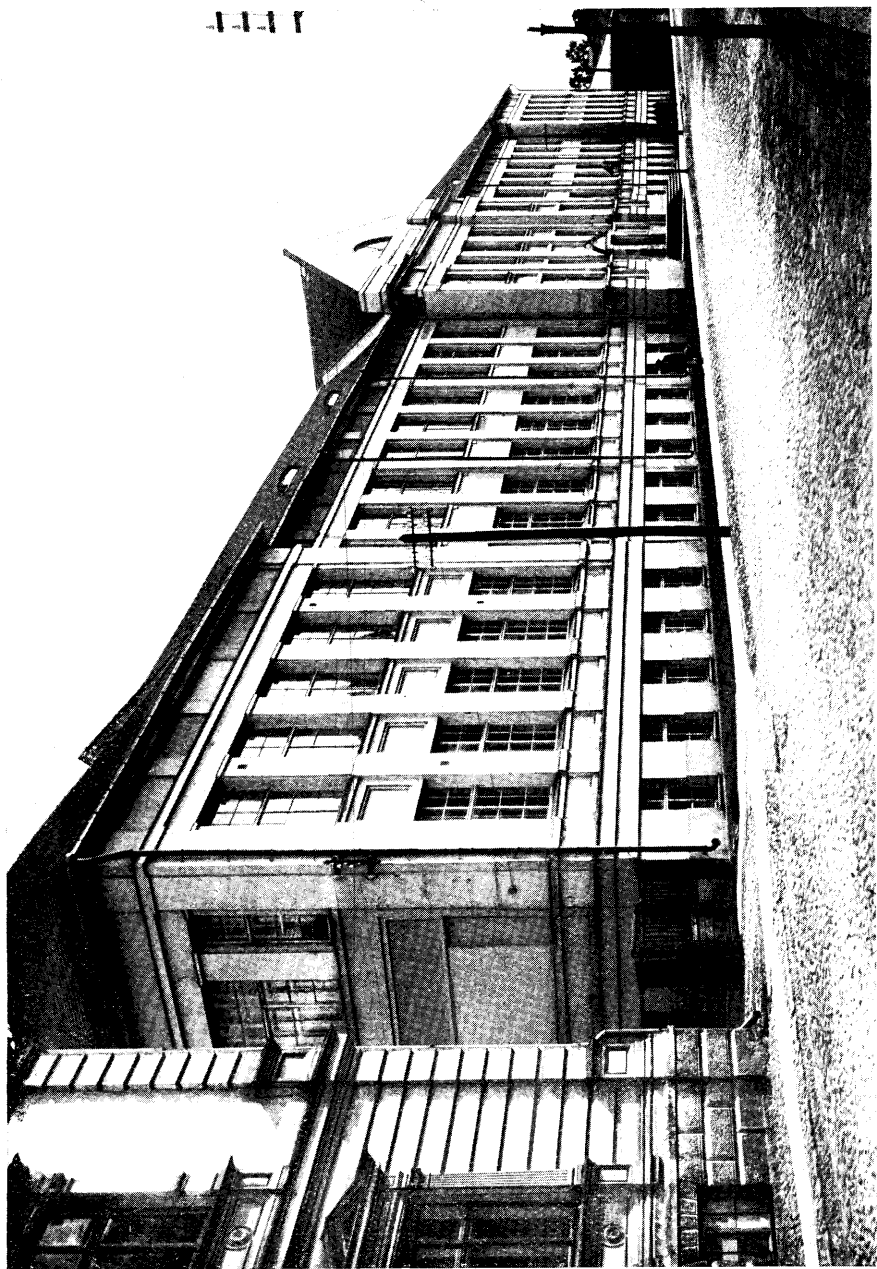
Bioloogiajaam.

Ülikooli bioloogiajaama loojaks oli tolleaegne rektor H. K o p p e l. Jaam asutati Saaremaale Kuusnõmme mõisa 1922. a. ja ühendati zooloogia-instituudi ja -muuseumiga. Esialgse inventari ja hooneteremondi kulude katteks andis toetust riigivanem enda käsutada olevatest summadest. Samal 1922. aastal algas jaam oma tegevust prof. J. P i i p e r' juhatusel.

Jaamas on igal aastal töötanud ja uurimisi toimetanud ülikooli õppejõud ja nende abid — zooloogia, geoloogia, botaanika ja geograafia aladelt. Üliõpilased-loodusteadlased on seal toimepandud zooloogilistest harjutustest elavalt osa võtnud. Eriti tuleb rõhutada, et jaam on olnud keskkohaks, kust zoologiamuuseumile on kogutud rikkalik ornitoloogiline materjal ning kus on toimetatud lindude rõngastamist teaduslikuks otstarbeks.

Geograafiakabinett.

Geograafiakabinett asutati Tartu Ülikooli Matemaatika-loodusteaduskonna juurde 1919. a. sügisel, ühes prof. J. G. G r a n ö kutsumisega geograafia professoriks. Kohe asutamisel kutsuti kabineti vanemaks assistendiks õpetaja August M i e l e r. Kabinett sai ruumid Jakobi tän. polikliiniku majas, teisel korral (praegune matemaatikainstituut). Kabineti varustuseks saadi vähesel arvul raamatuid Meteoroloogia-observatooriumi kogust ja raamatute ning ajakirjade dublette Ülikooli Raamatukogust. Peamiselt aga osteti tarvilikud käsiraamatud ja seinakaartide kogu Helsingist. Mööbel koguti mitmesuguste asutiste tagavara-artikleist, mõned artiklid (joonistamislaud) telliti juurde. Suurem maamöödu- ja joonistamisriistade kogu osteti kabinetile likvideeritavalt Liivimaa Ökonoomiaseltsilt 1921. a. Topograafilisi kaarte saadi Sõjaväe Topograafia-osakonnalt ja muilt asutisilt. Raamatute ja õppe-abinõude kogu, samuti mööblit, on vähehaaval juurde soetatud möödunud kümne aasta jooksul. Kabinett kolis uutesse ruumidesse (Aia tän. 46) 1920. a. oktoobrikuus ja asetseb seal praegugi. Praegu on kabinetil tarvitada peale eesruumi üks suurem joonistamissaal ja neli tuba. Kabineti juurde kuuluv kodu uurimise-osakond, asutatud 1921. a. lõpul, töötas alguses Hetsli tän. 1, Keskparhiivi majas, 1924. aastast peale aga Aia tän. 46.

Ülikooli õppeasutiste hoone Aia tän.

Kabineti juhatajaks oli 1919—1923 J. G. Granö, 1924—1926 M. Haltenberger, 1926—1927 aj. juhataja J. Piiper ja 1. VII 1927 peale A. Tamme Kann. Vanemaks assistendiks on olnud 1919. a. alates A. Mieler. 1925. a. peale on kabinetil olnud veel ajutine abijõud stud. E. Piipenberg. Kodu uurimise- osakonnas on töötanud vabatahtlike assistentidena mag. J. Rumma (†) ja üliõpilased A. Tamme Kann, E. Kant, P. Luikin, A. Raielo, H. Haberman.

Kabineti teaduslik töö on suundunud eeskätt kodumaa uurimisele. Peale kabineti kodu uurimise- osakonnas valmistatud, E. K. S. kirjastusel ilmunud koguteose „Eesti“ (I, II, III osa, IV trükkis) on kabineti jõudude — Granö, Haltenberger'i, Rumma, Mieler'i, Tamme Kannu jt. — poolt avaldatud mitmed teaduslikud tööd kodumaa geograafia alal.

Kabineti jõudude poolt avaldatavate teaduslike tööde paremaks levitamiseks välismaal asutas prof. Haltenberger 1925. a. väljaannete- sarja „Publicationes Instituti Universitatis Tartuensis Geographici“, millest on 1. IV 1929 ilmunud 15 köidet, kokku umbes 25 trükipoognat.

Praegu on kabinett toimetiste vahetuses 86 sise- ja välismaa maateadusliku seltsi ning asutisega.

Matemaatika-loodusteaduskonna õppekavade kohaselt langes geograafiakabineti kohustuseks geograafiamagistrite ettevalmistamine ja geograafiliste ainete õpetamine õpetajakutsele valmistujaile. Geograafia professori ülesandeks olid seejuures üldise geograafia ja regionaalgeograafia kursused ning mitmed erikursused ja samuti kartograafia praktikumid ja seminarid.

Mitmesuguseid erikursusi on loetud üldse 7 poolaastal à 1—2 tundi nädalas.

Kartograafiapraktikumi on sooritanud kogu aja vältel kokku ümmarguselt 250 üliõpilast. Seminaridest on osa võtnud kokku 200—250 üliõpilast.

Geograafia magistri astme on omandanud 5 isikut. Geograafilise sisuga väitekirju on kaitstud 1 (E. Markus), habiliteerumisi geograafia alal 1 (E. Markus).

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

Sarv, J., 14. VI 1919 — 17. VI 1920.

Wittlich, M., 17. VI 1920 — 1. XI 1925.

Jaakson, H., 1. XI 1925 — 1. IX 1927.

Perlitz, H., dekaani asetäitja H. Jaakson'i valimise puhul prorektoriks 1. IX 1927 — 28. XI 1927, dekaan 28. XI 1927 — .

Sekretärid.

Piiper, J., 20. IX 1919 — 26. VIII 1921.

Jaakson, H., 1. X 1921 — 1. VI 1923.

Perlitz, H., 1. VI 1923 — 23. XI 1927.

Paris, A., 1. XII 1927 — 1. III 1929.

Tammekann, A., 1. III 1929 — .

Habilitatsioonid.

Spohr, E., cand. rer. nat., 24. IV 1920 botaanika alal.

Letzmann, J., cand. phys. math., 4. V 1920 meteoroloogia alal.

Regel, K., 10. X 1920 botaanika alal.

Kogerman, P., Dr. of Sciences, 8. X 1921 orgaanilise keemia alal.

Kaho, H., 8. X 1921 taimefüsioloogia alal.

Bekker, H., dr. phil., 22. II 1922 geoloogia alal.

Frisch, K., dr., 2. V 1923 meteoroloogia alal.

Audova, A., dr. phil. nat., 16. III 1927 loomafüsioloogia alal.

Tammekann, A., mag. geogr., 16. III 1927 geograafia alal.

Lippmaa, Th., dr. phil. nat., 30. III 1927 botaanika alal.

Nuut, J., dr. phil. nat., 28. III 1928 matemaatika alal.

Krahn, E., dr. phil., 28. III 1928 matemaatika alal.

Thomson, P., dr. rer. nat., 9. V 1928 geoloogia alal.

Öpik, A., dr. phil. nat., 21. XI 1928 geoloogia alal.

Kopvillum, J., dr. phil. (Zürich), 12. XII 1928 keemia alal.

Teaduslikud kraadid.

Doktorid.

1. A u d o v a, A., 9. XII 1922 füsioloogia alal: „Võrdlevad uurimised atroofiliste lihaste keemilise koosseisu muutuse kohta“.

2. Ö p i k, E., 10. II 1923 astronoomia alal: „Korrespondeerivate statistiliste vaatluste meetod ja selle tarvitamine langevate tähtede vaatlusel“.

3. K a h o, H., 14. IV 1923 taimefüsioloogia alal: „Kesksete soolade füsioloogilisest tegevusest taime rakkude protoplasma peale ja ta võimalikkudest põhjustest nüüdisaja vaadete järele elusaine füüsiko-keemilise oleku peale“.

4. P a r i s, A., 11. XII 1924 keemia alal: „Tärpentiinõli terpeenide hüdratiseerimisest tärpiiniks mineraalhapete mõjul“.

5. S p o h r, E., 11. II 1925 botaanika alal: „Beitrag zur Kenntnis der Makroflora und Makrovegetation der Flüsse Eestis“.

6. J a a k s o n, H., 21. XI 1925 matemaatika alal: Sur certains types de systèmes d'équations linéaires à une infinité d'inconnues. Sur l'interpolations“.

7. L i p p m a a, Th., 4. XI 1926 botaanika alal: „Pigmenttypen bei Peridophyte und Anthophyte“.

8. N u u t, J., 27. XI 1926 matemaatika alal: „Der lineare Raum als topologische Grundlage des Zahlbegriffs“.

9. A n d e r s o n, A., 12. III 1927 astronoomia alal: „Die physikalische Natur der Sonnenkrone“.

10. M a r k u s, E., 21. IV 1928 geograafia alal: „Die Grenzverschiebung des Waldes und des Moores in Alatskivi“.

11. Ö p i k, A., 28. IV 1928 mineraloogia alal: „Die Inseln Odensholms und Rogö“.

12. P a r t s, A., 23. III 1929 tehnilise keemia alal: „Über die Neutralsalzwirkung auf die Reaktionsgeschwindigkeiten“.

Magistrid (ja vana korra kandidaadid).

S p o h r, Edmund, cand. rer. nat., 3. III 1920; A u d o v a, Aleksander, cand. rer. nat., 19. IV 1925; Ü k s t i, Anton, cand. math., 27. V 1921; M i e l e r, August, cand. rer. nat., 2. VI 1922; L a i d o n e r, Hilda, mag. math., 2. VI 1922; B o r k w e l l, Albert, mag. math.,

2. VI 1922; Reimann, Heinrich, cand. math., 12. I 1923; Rumma, Jaan, mag. geogr., 19. I 1923; Ilves, Marie, mag. chem., 2. III 1923; Heinrichson, Theodor, mag. geol., 25. V 1923; Tammekann, August, mag. geogr., 25. V 1923; v. Mickwitz, Aleksander, mag. chem., 25. V 1923; Anderson, Wilhelm, mag. astr., 31. VIII 1923; Krahn, Arved, cand. math., 14. IX 1923; Luha, Artur, cand. rer. nat., 14. IX 1923; Vaga, August, mag. zool., 5. X 1923; Jackson, Erich, cand. chem., 9. XI 1923; Siward, Aleksander, mag. mech., 1. II 1924; Zastrow, Eugen, mag. chem., 5. VI 1924; Tilzen, Max, mag. chem. techn., 5. VI 1924; Hüsse, Johannes, mag. chem., 17. X 1924; Kask, Karl, mag. chem., 17. X 1924; Sütt, Johann, cand. math., 28. XI 1924; Saar, Ado, mag. chem., 9. I 1925; Kand, Martin, cand. chem., 30. I 1925; Arvisto (Einer), Max, mag. chem., 30. I 1925; Tiitso, Karl, mag. chem., 30. I 1925; Busch, Ilse, mag. zool., 30. I 1925; Wittlich, Johannes, cand. math., 20. II 1925; Gorbatshev, Aleksander, mag. chem., 20. II 1925; Erma, Otto, mag. chem. techn., 20. II 1925; Puksov, Artur, mag. chem. techn., 20. II 1925; Naarits, Harald, mag. math., 27. II 1925; Ottas, Herbert, mag. chem. techn., 13. III 1925; Lippmaa, Theodor, mag. bot., 3. IV 1925; Reinwald, Edwin, mag. zool., 5. VI 1925; Korro, Harald, mag. chem., 5. VI 1925; Wähner, Arved, mag. chem., 5. VI 1925; Leinbaum, Karl, mag. chem. techn., 5. VI 1925; Tuisk, Alide, mag. math., 17. VI 1925; Marama, Jaan, mag. chem., 11. IX 1925; Walter, Erna, mag. chem. techn., 11. IX 1925; Kranig, Jaan, mag. chem., 27. XI 1925; Potin, Nikolai, mag. chem., 11. XII 1925; Rubel, Nikolai, mag. chem., 11. XII 1925; Stein, Herbert, mag. chem. techn., 22. I 1926; Port, Jaan, mag. bot., 22. I 1926; Blinov, Vsevolod, mag. chem., 31. III 1926; Kuusk, Jaak, mag. chem. techn., 31. III 1926; Laur, Hans, mag. chem., 31. III 1926; Livländer, Robert, mag. astr., 31. III 1926; Öpik, Armin, mag. min., 30. IV 1926; Lepik, Elmar, mag. bot., 21. V 1926; Roth, Imant, mag. chem., 1. X 1926; Wittlich, Bernhard, mag. geophys., 15. X 1926; King, Nikolai, mag. chem., 22. X 1926; Ritso, Ella, mag. math., 5. X 1926; Tamm, Heinrich, mag. chem. techn., 5. X 1926; Berg, Adolf, mag. phys., 17. XII 1926; Parts, Adolf, mag. chem. techn., 17. XII 1926; Ehrhardt, Sophie, mag. zool., 28. I 1927; Haugas, Erich, mag. chem. techn., 1. IV 1927; Köll, Arnold, mag. chem., 3. VI 1927; Rube, Karl, mag. chem. techn., 3. VI 1927; Sossi, Hans, mag. chem., 3. VI 1927; Wilpert, Arno, mag. chem., 3. VI

1927; L e h e s, Viktor, mag. chem. techn., 23. XI 1927; M o l j a v k o - V ö s s o t s k i, Peeter, mag. chem., 30. XI 1927, A l t m a n n, Albrecht, mag. phys., 14. X 1927; R ä g o, Natalie, mag. chem., 4. XI 1927; M e d e r, Werner, mag. chem., 20. I 1928; M ö l d e r, Karl, mag. bot., 11. II 1928; E r l e m a n n, Viktor, mag. phys., 16. II 1928; P ä t s, Peeter, mag. geogr., 9. III 1928; K a n t, Edgar, mag. geogr., 13. IV 1928; K a a l e p, August, mag. chem., 1. VI 1928; O b e r p a l, Aleksei, mag. chem., 1. VI 1928; T i g a n i k, Leonhard, mag. chem., 1. VI 1928; S i n k a, Aleksander, mag. chem., 1. VI 1928; P ä ä s u k e, Leonhard, mag. chem., 8. VI 1928; T a l t s, Johannes, mag. bot., 23. XI 1928; H u i k, Hilda, mag. chem., 23. XI 1928; K o e r n, Tõnis, mag. chem., 23. XI 1928; R a u d s e p p, Hugo, mag. chem., 23. XI 1928; K l e i n, Johann, mag. zool., 14. XII 1928; I v a s k, Karl, mag. chem., 14. XII 1928; E r m a (sünd. S t ü r m e r), Eleonore, mag. chem., 14. XII 1928; L i e d e m a n n, Helene, mag. geophys., 15. II 1929; S ä r e v, Hans, mag. math., 15. II 1929.

Teaduslikud stipendiaadid.

1. B e k k e r, H., geoloogia alal, kodumaal 20. III 1919 — XII 1919 ja 1. VII — 1. IX 1921, Inglismaal (Londonis) XII 1919 — 30. VI 1921, 1. XI 1921 — 1. I 1922.

2. K o g e r m a n, P., orgaanilise keemia alal, kodumaal 16. V 1919 — 1. IX 1920, Inglismaal (Londonis) 3. XI 1920 — 1. VIII 1921.

3. A u d o v a, A., füsioloogia alal, kodumaal 1919 — 1922. a. lõpuni ja 1. I — 1. VII 1924, Poolamaal (Lembergis, Krakovis) 15. III — 15. XII 1923.

4. N a n o, W., matemaatika alal, kodumaal 5. IX 1919 — 1. VIII 1921, Saksamaal (Göttingenis) 1. VIII 1921 — 1. IX 1922.

5. F r i s c h, K., meteoroloogia alal, kodumaal 1. V — 25. VIII 1920, Saksamaal (Hamburgis) 25. VIII 1920 — 1. I 1922.

6. K a h o, H., taimefüsioloogia alal, Saksamaal (Leipzigis ja Heidelbergis) 1. X 1920 — 1. IX 1921.

7. R u m m a, J., geograafia alal, Saksamaal 1. I — 1. VI 1923, kodumaal 1. VI — 1. IX 1923.

8. T a m m e k a n n, A., geograafia alal, Soomes (Helsingis) 1. IX 1923 — 31. XII 1925, kodumaal 1. I — 1. VII 1926.

9. Siward, A., mehaanika ja rakendusmehaanika alal, kodumaal 22. II 1924 — 1. VIII 1925.

10. Krah n, E., matemaatika alal, Saksamaal (Göttingenis) 1. V 1924 — 28. II 1925, 1. III — 1. IV 1928.

11. Ö p i k, A., geoloogia alal, kodumaal 1. VI 1926 — 1. II 1927, Saksamaal, Tšehhoslovakkias ja Skandinaavias 1. II — 1. X 1927.

12. Kranig, J., anorgaanilise keemia alal, Prantsusmaal (Pariisis) 1. I 1927 — 1. IV 1929.

13. Laur, A., analüütilise keemia alal, Hollandis ja Saksamaal (Dresdenis) 1. IV 1927 — 31. XII 1928.

14. Port, J., aianduse alal, Saksamaal (Berliinis) 1. X 1927 — 1. X 1929.

15. Kuusk, J., tehnilise keemia alal, kodumaal 9. V 1928 — 30. VI 1929.

16. Livländer, R., astronoomia alal, Saksamaal (Berliinis) 4. XII 1928 — 4. V 1929.

17. Särev, H., matemaatika alal, Prantsusmaal (Pariisis) 15. II 1929 — .

Auhinna-tööd.

Aasta	Teemade arv	Esitatud tööde arv	Auhinnatud tööde arv			
			I auhind	II auhind	III auhind	Kokku
1921	4	2	1	1	—	2
1922	5	4	2	2	—	4
1923	11	4	4	—	—	4
1924	12	2	1	1	—	2
1925	5	2	2	—	—	2
1926	8	6	4	2	—	6
1927	11	5	2	2	—	4
1928	10	7	5	—	1	6
Kokku	66	32	21	8	1	30

Märkus: Auhinna-tööde teemadest oli 1922 k.-ü. „Looduse“ poolt 2; 1923 k.-ü. „Loodus’e“ poolt 5, E. Karskusliidu poolt 2; 1924 k.-ü. „Looduse“ poolt 4, E. Karskusliidu poolt 2, Riigi Põlevkivi-tööstuse juhatus poolt 2; 1926 Riigi Põlevkivi-tööstuse juhatus poolt 3, Akad. Keemia Seltsi poolt 1; 1927 Riigi Põlevkivi-tööstuse juhatus poolt 2, Akad. Keemia Seltsi poolt 1; 1928 k.-ü. „Loodus’e“ poolt 2.

Teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

Aastad	Cand. astmega			Grad. stud.			II järgu dipl.	Magistri astmega			Diplomiga		
	M.	N.	K.	M.	N.	K.		M.	N.	K.	M.	N.	Kokku
kuni 1. XII 1920	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
1920—1921	2	—	2	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—
1921—1922	1	—	1	4	—	4	—	1	1	2	—	—	—
1922—1923	—	—	—	6	—	6	—	6	1	7	—	—	—
1923—1924	—	—	—	2	—	2	—	5	—	5	2	2	4
1924—1925	2	—	2	—	—	—	—	13	3	16	25	7	32
1925—1926	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6	22	6	28
1926—1927	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5	17	6	23
1927—1928	—	—	—	—	—	—	—	7	2	9	34	25	59
1928—1. IV 1929	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	9	2	11
Kokku	6	—	6	14	—	14 ¹⁾	1	40	11	51	109	48	157 ²⁾

1) Neist hiljemini cand. astme omandanud 5 isikut.

2) Neist hiljemini mag. astme omandanud 27 isikut.

Loomaarsti-teaduskond.

Teaduskonna arenemine ja üldine tegevus.

Loomaarsti-teaduskond on üks nooremaid teaduskondi Tartu Ülikooli juures ja võib kui niisugune tagasi vaadata ainult 10-aastasele tegevusele. Kuid tegelikult on ta siiski palju vanem: ta on asutatud loomaarstliku koolina juba 1848. a., mil tema korraldajaks oli taanlane Peter Boie Jessen, muudeti Loomaarsti-instituudiks 1873. a. ja töötas sellena kuni 1918. aastani. Seepärast on tal oma traditsioonid ning ajalugu loomaarsti-teaduses.

Iseseisva instituudina töötades oli Tartu kõrgemal loomaarstikoolil tähtis koht endises Vene riigis. Suurel hulgal püüdsid kasvandikud laialt Venemaalt siia sisse pääseda, aga võrdlemisi kitsad instituudi ruumid lubasid iga aasta ainult 100 üliõpilast vastu võtta, kuna soovijate arv harilikult 300-ni ulatus. Eesõigus instituuti pääseda oli Balti kubermangudest pärit olevail kasvandikel.

Õpetajad-professorid olid tuntud teadusmehed, kelle nimesid tihti tsiteeritakse loomaarsti-teaduse kirjanduses, nagu Jessen, Semmer, Waldmann, Gutmann, Negotin, Happich jt. Nii-sama leidsid Tartu Loomaarsti-instituudi lõpetajad Venemaal palju hõlpsamini kohti, olid igal pool vastuvõetavamad ja töötasid juhtivatel ning tähtsatel kohtadel. Paljud Venemaa teiste Loomaarsti-instituutide õpetajad olid pärit Tartu koolist.

Eesti Vabariigi alguspäevil 1919. a. seisti küsimuse ees, mis saab tollaegsest evakueeritud Loomaarsti-instituudist: kas jääb ta iseseisvaks edasi nagu Vene ajal, või ta tuleb ühendada ülikooli juurde teaduskonnana; sulgemisest ei võinud juttugi olla, silmas pidades loomaarstide ettevalmistuse tarvidust ning tähtsust meie põllutuluslikkus riigis.

Üleskerkinud küsimuse puhul astusid meie silmapaistvamad kodumaal töötavad loomaarstid, nende hulgas ka kohale jäänud instituudi-

Loomaarsi-Headuskonnakogu.

*I rida (alt. põhjast): H. Richter, K. Saal, M. Hohnaier, J. Ainson;
II rida: E. Rood, K. Tagapera, J. Karlson, F. Laja, A. Mahlmann;
III rida: A. Kägel, A. Laas, J. Tomberg.*

õppejõud, Tallinnas kokku, et otsusele jõuda, kumb edasitöötamis-moodus oleks parem, kas iseseisva instituudina või teaduskonnana. Toodi ette mõtteid küll ühe kui teise mooduse poolt ja ka vastu, ent enamiku põhimõtteline arvamus oli, et iseseisvana töötamine oleks otstarbekohasem teaduse arenemise mõttes, kuid silmas pidades algava riigi tulunduslikku külge tuli ka teaduskonnana-eksisteerumine tõsiselt kaalumisele.

Viimane moodus leidiski suuremat pooldamist ja Vabariigi Valit-suse otsusel 28. I 1919 ühendati instituut ülikooliga — Loomaarsti-teaduskonnana, kusjuures esimeseks ajutiseks dekaaniks määrati endine instituudi direktor prof. K. H a p p i c h.

Teaduskonnas võis õppetöö alata 6. X 1919; oma soovide ja parema arvamuse järele töötas ta õppekava ning eksamikorra välja, mille Ülikooli Ajutine Nõukogu kinnitas.

Õppekohtade arv tuli endise instituudi õppekohtadega võrreldes vähendada ja nimelt nii, et üldteaduslikke aineid (füüsika, zoo-loogia, botaanika, füsioloogia, farmakoloogia, keemia jne.) kuulavad Loomaarsti-teaduskonna üliõpilased koos vastavate teaduskondade üliõpilastega, kuna eriliste õppeainete tarvis tuli õppekohad teadus-konna juurde alale jätta.

Mõnedes õppeainetes, mis seisis ligidal nii Loomaarsti- kui ka uuesti asutatud Põllumajandus-teaduskonna õppekavadele, tuli küsi-mus eriliselt lahendada. Need olid looma- ja hobusekasvatus. Lõ-puks lahenes see küsimus nii, et loomakasvatus jäi Põllumajandus-teaduskonna juurde ja hobusekasvatus Loomaarsti-teaduskonna juurde, kusjuures ühe kui teise teaduskonna üliõpilased kuulavad vas-tamisi neid aineid täies ulatuses.

Erilist raskust sünnitas ka füsioloogia ja farmakoloogia kuula-mine ühes arstiteaduskonna üliõpilastega. Esimesel juhul oli looma-arsti-üliõpilastel tarvidus loomade erifüsioloogia õpetuse järele, mis viimaks nii lahenes, et üks Loomaarsti-teaduskonna õppejõududest sai eri-ülesandeks viimast Loomaarsti-teaduskonna üliõpilastele lugeda, kuna aga farmakoloogia, mis samuti teataval määral erineb, on alles lahendamata.

Nagu eespool mainitud, algas õppetöö 6. X 1919, kuigi osa õppe-toole vakantsed olid. Õppetöö korralikku käiku halvas ka õppe-abinõude puudus, mis maailma-sõja ajal olid instituudist Venemaale Saratovi linna evakueeritud. Kuid suureks toeks teaduskonna arene-misele olid vilunud kauaaegsed instituudi õppejõud, kes tühje kabi-nette jõudumööda oskasid hästi korraldada ning täita. Nii kinkis prof.

Waldmann 1919. a. patoloogia-anatoomiamuuseumile kogu mitmesuguseid preparaate, tolleaegse hindamise järele 6850 marga väärtuses. Niisama asusid endise instituudi kohalejäänud õppejõud prof. Happich'i juhatusel tühje õppetoole täitma ja nende juurde dotsenturellu kutsuma, kus dotsendid neil juhtumel, mil vanemad õppejõud mõnedel põhjustel lahkuvad, nende aset võisid täita. Nii kutsuti ellu dotsentuudid kirurgia, patoloogilise anatoomia, epizootoloogia ja anatoomia õppetooli juures.

Uuestiloodud dotsenturellu täitma kutsuti mitmed oma tegevuses rohkem silmapaistvad Eestis töötavad ja Venest opteerunud loomaarstid, kellest aga nii mitmedki kutseid vastu ei võtnud. Nõusolijaist valiti kolm: kirurgia dotsendiks K. S a r a l, patoloogilise anatoomia dotsendiks J. A i n s o n ja seroloogia ja bakterioloogia dotsendiks G. H e i n r i c h, kuna ära ütlesid J. Rabison, R. Ruus, A. Arras, Mark, Homann, Taecker ja Zimmermann.

Suurt raskust tekitas õppetöös kahe läti rahvusest professori lahkumine, kes kutsuti Riiga uuesti asutatud Loomaarsti-teaduskonda Riia Ülikoolis korraldama. Need olid prof. L. K u n d s i n ja J. P a u k u l. Esimese kaotusega vabanes õppetool anatoomia alal, kuna prof. Paukul'i lahkumisega läks farmakoloogia õpetamine Arstiteaduskonna kätte. Anatoomia õppetool tuli kiires korras täita, kuid täitmine viibis kõigist katseist hoolimata üle 2 aasta, mille aja jooksul seda kohta täitis prosektoir. Tallinnast kutsutud ning valitud mag. Taecker ei võtnud kutset vastu ja loobus uuestivalituna jälle oma lubadusest. Kaasanist kutsutud ning valitud prof. Holzmann ei pääsenud Venest tulema ja lahkus surma läbi enne opteerumist. Berliinist valitud prof. Drahn keeldus peale valimist Tartu tulemast. Lõpuks täideti õppetool prof. H. R i c h t e r'iga Bernist. Surma läbi lahkus kabjahaiguste dotsent K. K a l n i n g, kelle asemele valiti dotsendiks A. R ä n g e l. Prof. Waldmann'i surma läbi vakantseks jäänud patoloogia-anatoomia õppetooli täitmine tekitas jällegi raskusi. Lõpuks valiti nimetatud kohale dotsendiks M. H o b m a i e r Münchenist.

9. VII 1923. a. suri prof. H a p p i c h, kes oli õpetanud epizootoloogiat ja bakterioloogiat ning juhatanud enda asutatud piimanduselaboratooriumi. Siia ei leitud täitjat kuskilt. Prof. Happich'i piimanduselaboratooriumi assistent E. Ruber keeldus stipendiaadiks astumast.

Umbes selsamal ajal, 1923. aasta lõpul, tõsteti Tallinnas üles küsimus, peajasjalikult tolleaegse Looma-tervishoiu Peavalitsuse juhataja Arras'e poolt, Ülikooli Seaduse kinnitamise eel, Loomaarsti-teaduskonna kaotamise kohta. Ka õppejõudude hulgas leidis isik, kes

teaduskonna sulgemist pooldas. Peapõhjusena toodi ette, et Eestis ei jõutavat teaduskonda sellele kõrgusele viia, kui see oleks soovitav, ja kergem olevat neid mõndi loomaarste, keda Eesti vajab, välismaal ette valmistada. Tolleaegse Looma-tervishoiu Peavalitsuse juhataja arvates minevat iga aasta tarvis ainult 4—5 loomaarsti, keda odav olevat välismaal ette valmistada. Terve eesti ajakirjandus tegi tegemist selle küsimusega; kirjutati küll poolt, küll vastu. Nii mitu ja mitu korda tuli teaduskonna dekaanil sõna võtta avalikus ajakirjanduses ebaõigete väidete ümberlükkamiseks ja tõsiolude jaluleseadmiseks. Veel pahemini mõjus seesugune seisukord, kus tuli küsimuse ees seista, kas olla või mitte olla, mis halvas täiesti õppetoolide edaspidist täitmist.

Seesugune aeg kestis rohkesti kaks aastat, kuni viimaks Ülikooli Seadus 18. VI 1925 Riigikogu poolt vastu võeti ja § 6 punkt 6 püsima jäi. Huvitav on siinkohal ka ära märkida, et dekaanil tuli kaitsta Riigikogu hariduskomisjonis seda seisukohta, et Loomaarsti-teaduskond on meil väga tarvilik ja et meil koguni võimatu oleks ja läheks liiga kulukaks tarvisminevaid loomaarste välismaal ette valmistada. Lõpuks tegi komisjon häälte-enamusega otsuse Loomaarsti-teaduskonna alale jätta, kuigi põllumeeste esindaja rkl. J. Hünerson ette oli pannud § 6 punkt 6 kustutada, s. o. Loomaarsti-teaduskond kaotada.

Õppekohtade arvu ja liikide suhtes on Loomaarsti-teaduskonnas aruande-aja kestusel toimunud järgmised muudatused. Oma õppe-tegevust algas teaduskond 1919. a. koosseisuga, milles olid ette nähtud: anatoomia, histoloogia, embrüoloogia ja võrdleva anatoomia jaoks 2 õppekohta (1 professor, 1 dotsentuur), üldise spetsiaalse ja operatiivse kirurgia jaoks 2 õppekohta (1 professor, 1 dotsentuur), spetsiaalse patoloogia, teraapia ja diagnostika jaoks 1 õppekoht (professor), patoloogilise anatoomia, histoloogia ja kohtuliku loomaarsti-teaduse jaoks 2 õppekohta (1 professor, 1 dotsentuur), epizootoloogia, bakterioloogia ja politseilise loomaarsti-teaduse jaoks 2 õppekohta (1 professor, 1 dotsentuur), üldise patoloogia ja teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuuri jaoks 1 õppekoht (professor), zoohügieeni ja loomakasvatuse jaoks 1 õppekoht (professor) ja õppe-sepikoja juurde 1 õppekoht (dotsentuur), seega 7 professuuri ja 5 dotsentuuri. Ülikooli Seaduse väljatöötamisega ühenduses asus teaduskond õppetegevuse ja koosseisude ümberkorraldamisele, mis selle seaduse maksma hakkamise ajaks järgmiselt välja kujunes:

Professuurid: 1. Anatoomia, embrüoloogia, histoloogia ja võrdlev anatoomia; 2. kirurgia, oftalmoloogia ja sünnitusabi; 3. eripa-

toloogia, teraapia ja diagnostika; 4. patoloogiline anatoomia, histoloogia, kohtulik loomaarsti-teadus ja lihavaatus; 5. epizootoloogia, eribakterioloogia ja politseiline loomaarsti-teadus; 6. üldine patoloogia ja teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuur; 7. zooloogia ja loomasöötmise; 8. veistehaigused.

Dotsentuurid: 1. Anatoomia ja histoloogia; 2. kirurgia; 3. patoloogiline anatoomia; 4. epizootoloogia; 5. hobusekasvatus, -rautamine ja kabjahaigused.

Prosektorid: 1. Anatoomia.

Kui järgneval aastal üldist koondamist teostati, võeti selles koosseisus Vabariigi Valitsuse otsusega 14. aprillist 1926 mõnesugused muudatused ette. Nimelt kustutati esialgu üldise patoloogia, teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuuri professor, veistehaiguste professor koondati dotsentuuriks, epizootoloogia dotsentuur muudeti ümber hobusekasvatuse, eksterjöõri ja rakendusõpetuse dotsentuuriks, kuna hobuserautamise ja kabjahaiguste dotsentuuri ülesannetest kustutati hobusekasvatus. Järelikult kuulub praegu Loomaarsti-teaduskonna koosseisu 6 professori, 6 dotsentuuri ja 1 prosektori koht.

Viimased aastad on näidanud, et meil nõue loomaarstide järele palju suurem on, kui seda esialgu võis arvata. Teaduskonna lõpetajaid on iga aasta 10—12, ent vabu kohti on veel küllalt. Isegi kursuse lõpetanud assistente ei ole teaduskonna juurde võimalik saada, vaid peab leppima üliõpilastega; aga niipea kui nad lõpetanud, lähivad nad kohtadele, kus palgaolud on sootuks paremad.

Niisama on mainitud olukord raskusi tekitanud teaduslike stipendiaatide leidmiseks, mille lahendamine ainult viimasel kümneaastase kestuse poolel on korda läinud. Teaduskond võis oma esimese stipendiaadi välja saata alles 1924. aastal ja nimelt loomaarst J. K a r l s o n'i, kes pidi ette valmistuma veistehaiguste alal. Hiljemini sai loomaarst J. T o m b e r g stipendiaadiks sünnitusabi ja kirurgia alal Looma-tervishoiu Peavalitsuse poolt soovitatud kandidaadina. Siis järgnes loomaarst E. R o o t s looma-tervishoiu, piimahügieeni ning loomasöötmise alal ja loomaarst A. L a a s sisehaiguste alal (viimased kolm on teaduskonna poolt ettepanud kandidaadid). Kõik teaduskonna poolt soovitatud kandidaadid on välismaal viibimise ajal dr. med. vet. astme omandanud ja vastavatele kohtadele dotsentideks valitud, peale J. Tomberg'i, kes sai dots. k. t.

Ülikooli Seaduse maksamahakkamisega pidid õppejõud, kes üle 65 aasta vanad, õppetegevuselt lahkuma. Nii tabas see ka Looma-

arsti-teaduskonda, kus prof. W. G u t m a n n üle 50 aasta Tartu kõrgema loomaarsti-teaduse õppeasutise õpetaja oli olnud. Teda tuli veel edasi paluda ülesandel lugema ning väikeloomade-kliinikut juhatama, kuni välisstipendiaat koju jõudis ja tema kohale valiti. Erusse läks ka prof. E. S c h r ö d e r, kes 60 aastat vanaks oli saanud ja kelle ülesannete jätkajaks A. L a a s valiti. Vahepeal läks korda ka kabjahaiguste ja rautuseõpetuse dotsentuurst eraldatud hobusekasvatuse ja rakendusõpetuse dotsentuuri täita loomaarst K. T a g e p e r a'ga ja lõpuks veel vaba olevat epizootoloogia õppetooli F. L a j a'ga, kes oli kauemat aega olnud bakterioloogiajaama assistendiks. Vakantne on veel anatoomia dotsentuur, millele on stipendiaat J. Tehver'i isikus väärivat täitjat lootud. Niisama on vakantne patoloog.-anatoomia sektuur, kuhu veel vastavat kandidaati pole leitud.

Et teaduskonna õppekava on praegu palju laiemal alusel, kui see oli Vene ajal instituudis, ja teda ajakohaselt tuli korraldada, siis selgus ka, et senisest 4-aastasest õppekestusest selleks küllaldaselt ei jätku, et kõiki aineid tarvilikult käsitleda. Seepärast otsustas teaduskond oma koosolekul 22. I 1924 õppeaega pikendada 2 semestri võrra ja koostas vastavalt sellele ajale õppekava, mis Ülikooli Valitsuse poolt 15. II 1924 ka kinnitust leidis. Õppetegevuses valitseb Loomaarsti-teaduskonnas kursusesüsteem.

Suureks õppetegevuse takistajaks on veel vanad, ajast maha jäänud kliinikuteruumid, mida raske oli ülikooli hädaliste ehituste tõttu uuesti juurde ehitada; aga teaduskond loodab, et Ülikooli Valitsus ligemal ajal ka nendele teaduskonna soovidele vastu tuleb ja esijoones uue aja nõudeile vastava kirurgiakliiniku üles ehitab, millega ruumide küsimus oleks esialgselt enam-vähem lahendatud.

Õppetoolid ja õppejõud.

Professuurid.

1. A n a t o o m i a, e m b r ü o l o o g i a, h i s t o l o o g i a j a v ö r d -
l e v a n a t o o m i a.
K u n d s i n, L., mag. med. vet., prof., 12. IX 1919 — 31. V 1920.
R i c h t e r, H., dr. med. vet., prof., 1. VIII 1923 —.
2. K i r u r g i a, o f t a l m o l o o g i a j a s ü n n i t u s a b i.
G u t m a n n, W., mag. med. vet., prof., 20. VII 1919—1926.
S a r a l, K., dr. med. vet., korr. prof., 19. V 1926 —.

3. Eripatoloogia, teraapia ja diagnostika.
Schröder, E., mag. med. vet., prof., 1. IX 1919—1926.
Laas, A., dr. med. vet., dots. k. t., 13. III 1926 —.
4. Patoloogiline anatoomia, histoloogia, kohtulik loomaarsti-teadus ja lihavaatus.
Waldmann, J., mag. med. vet., prof., 6. X 1919 — 18. IV 1922 (†).
Hobmaier, M., dr. med. vet., dots., 29. XII 1922, prof. 1. VIII 1923 —.
5. Epizootoloogia, eribakterioloogia ja politseiline loomaarsti-teadus.
Happich, K., mag. med. vet., prof., 12. IX 1919 — 9. VII 1923 (†).
Laja, F., dr. med. vet., dots. 23. V 1929 —.
6. Zoohügieen ja loomatoitmine.
Vakantne kuni 1928 I p.-a.
Roots, E., dr. med. vet., dots. 26. V 1928 —.
7. Üldine patoloogia ja teraapia, farmakoloogia, toksikoloogia ja retseptuur (kustutatud Vabariigi Valitsuse otsusega 14. IV 1926).
Paukul, J., dr. med. vet., prof. 12. IX 1919 — 31. V 1920.

Dotsentuurid.

1. Anatoomia ja histoloogia.
Vakantne.
Richter, H., dr. med. vet., prof., luges ülesandel 1926 I p.-a. —.
2. Kirurgia.
Saral, K., dr. med. vet., dots. 22. IX 1919 — 19. V 1926.
Tomberg, J., loomaarst, dots. k. t. 26. V 1926 —.
3. Patoloogiline anatoomia.
Ainson, J., loomaarst, dots. k. t. 1920, dots. 9. V 1928 —.
4. Veistehaigused (koondatud professorist dotsentuuriks Vabariigi Valitsuse otsusega 14. IV 1926).
Karls on, J., dr. med. vet., dots. 15. XI 1927 —.

5. Hobusekasvatuse, eksterjöör ja rakendusõpetus (kuni 14. IV 1926 epizootoloogia).
Tagepera, K., loomaarst, dots. k. t. 4. XI 1926 —.
6. Hobuserautamine ja kabjahaigused.
Kalning, K., dots. 12. IX 1919 — 14. VI 1920 (†).
Rängel, A., loomaarst, dots. k. t. 4. XII 1920, dots. 30. IX 1921 —.
7. Eribakterioloogia ja seroloogia (Ülikooli Seadusega kustutatud).
Heinrich, G., loomaarst, dots. k. t. 12. V 1920 — 28. VI 1925.

Prosektor.

Mahlmann, A., loomaarst, 6. X 1919 —.

Õppeülesande-täitjad.

1. Eribakterioloogia.
Laja, F., dr. med. vet., 1926 I p.-a.
2. Kirurgia.
Gutmann, W., mag. med. vet., 1926 I — 1928 I p.-a.
Tomberg, J., loomaarst, 1927 I — 1928 I p.-a.
3. Veistehaigused.
Karlson, J., dr. med. vet., 1927 I ja II p.-a.
4. Patoloogia ja teraapia.
Schröder, E., mag. med. vet., 1927 II — 1928 I p.-a.
Laas, A., dr. med. vet., 1928 II p.-a. —.
5. Epizootoloogia.
Heinrich, G., loomaarst, 1925 II — 1929 I p.-a.

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

Happich, K., 23. VII 1919 — 1. II 1923.
Saral, K., 1. II 1923 —.

Sekretärid.

Ainson, J., 1. I 1920 — 1. III 1928.
Karlson, J., 1. III 1928 —.

Habilitatsioonid.

Ei ole.

Teaduslikud kraadid.**Audoktorid.**

G u t m a n n, Woldemar, 1. XII 1928.

Doktorid.

1. S a r a l, Karl, 28. V 1924: „Kuivõrt on hobuste künahaukamine praeguste meetodite järele operatiivsel teel arstitav?“

2. R e d l i c h, Elmar, 30. I 1926: „Diaptomus graciloides (Lilljeborg) Dibothricephalus latu'se uus esimene vahemees, ühes märkustega selle tsestoodi procercoidi eksperimentaalse arenemise üle“.

3. L a j a, Ferdinand, 16. III 1929: „Andmeid bac. abortus Bangi infektsioonist üldse ja eriliselt selle uurimustest Eestis“.

Magistrid.

Ei ole.

Teaduslikud stipendiaadid.

1. K a r l s o n, Johannes, sisehaiguste diagnostika ja veistehaiguste alal, kodu- ja välismaal (Viinis) 1924—1926. Omandas Viini ülikooli juures dr. med. vet. kraadi, kaitses väitekirja: „Das Blutbild im Kollaps bei Pferden und Hunden“.

2. R o o t s, Elmar, zoohügieeni alal, välismaal (Viinis, Leipzigi, Utrechtis) 1926—1928. Kaitsis Viini ülikoolis väitekirja: „Über die Abtötung von Askarideneiern in Pferdefaeces“ ja omandas dr. med. vet. aukraadi.

3. T o m b e r g, Johannes, sünnitusabi ja diagnostika alal, kodu- ja välismaal (Viinis, Zürichis) 1924—1928.

4. L a a s, Aleksander, sisehaiguste diagnostika, eripatoloogia ja teraapia alal, kodu- ja välismaal (Viinis, Utrechtis) 1926—1928. Kaitsis Viini ülikooli juures väitekirja: „Bestimmung der Alkalireserve des Pferdeblutes bei Lungenerkrankungen und paralytischer Haemoglobinaemie“.

5. T e h v e r, Julius, koduloomade embrüoloogia ja histoloogia alal, kodumaal 1. IV 1928 — 1. VI 1929, välismaal 1. VI 29 alates.

Loomaarsti-leaduskonna assistendid ja abiõud.

*I r i d a (alt, pahemalt): G. Tohaver, O. Nõu, W. Sarin, E. Kalamees,
 II r i d a : O. Eimer, A. Müller, P. Alekand, L. Westmann, W. Lehtmeets, J. Tuft.*

Õppeasutised.

Bakterioloogiajaam.

Bakterioloogiajaam asutati 1884. a. sõjaväe-loomaarstide edasiõppimise otstarbeks, kuna nüüd Loomaarsti- ja Põllumajandus-teaduskonna üliõpilased bakterioloogilisi harjutusi teostavad. Et ametlikud asutised kui ka eraisikud siia patoloogilist materjali juurdlemiseks saadavad ja 1921. a. peale loomatervishoiu-laboratoorium nimetatud ruumes asub, on üliõpilastel võimalik kõikide juurdlemisviisidega tegelikult tutvuda. Jaamal on kursuste toimepanemiseks saal, kuhu mahub 30 isikut ja kus on 20 mikroskoopi, 1 mikrotoom ja palju muid aparate. Bakterioloogiajaama juhatuse alla kuuluvad ka 4 gaasikambrit, kus ravitakse kärnatõbiseid hobuseid ja kust on umbes 3 000 kärnatõbist hobust heade tagajärgedega läbi käinud.

1919. a. kuni 9. VII 1923 oli juhatajaks prof. K. H a p p i c h. Tema surma järel määrati ajut. juhatajaks prof. K. S c h l o s s m a n n, kuna koha peal tegelikke töid juhatas F. L a j a, alguses noorema ja 1924 I p.-a. peale vanema assistendina.

Seerumilaboratoorium.

Seerumilaboratoorium asutati 1920. a. Looma-tervishoiu Peavalitsuse algatusel ja ainelisel toetusel eeskätt loomataudide vastu võitlemiseks tarvisminevate preparaatide valmistamiseks. Hiljemini asuti ka humanitaarmeditsiiniliste nõuete rahuldamisele, tootes tuberkuliini, teetanuse-antitoksiini, difteeria-antitoksiini, sarlakiseerumit jne.

Seerumilaboratooriumi juhatajaks on 23. IV 1920 alates dots. k. t. loomaarst G. H e i n r i c h, kes oli kauemat aega Peterburis katkuseerumi valmistamise laboratooriumis töötanud ja seda juhatanud. Laboratoorium töötab seerumi valmistamise riikliku kontrollkomisjoni valve all, mille esimeheks on prof. A. R a m m u l.

1. I 1929 asus seerumilaboratoorium Tähtvere mõisasse ja ei kuulu enam ülikooli asutiste hulka.

Pasteur'i jaam (end. Pasteur'i instituut).

Pasteur'i jaam asutati maailma-sõja ajal laialt levinud marutõve vastu võitlemiseks augustikuus 1919. Selleks käis prof. Happich isiklikult Helsingis sealse instituudi tööga tutvumas ja tarvilikku materjali (virus fixi) toomas.

Esimeseks juhatajaks oli 1919—1923 prof. K. H a p p i c h; tema surma järel kuni praeguseni on jaama juhatanud prof. K. S c h l o s s - m a n n, kuna arstina on toiminud dr. med. P. H a n s e n.

1927. a. viidi jaam Arstiteaduskonna alla, jäi aga endistesse ruumidesse ja saab endiselt vaktsiine Loomaarsti-teaduskonna bakterio- loogiajaamalt.

Rõuge-kaitselima valmistamise laboratoorium.

Nimetatud asutis kuulus 1919. a. Loomaarsti-teaduskonna asu- tiste hulka, kuid peagi kustutati ta sealt ja anti Tartu Linnavalitsusele üle, kuna asukohaks linna tapamaja määrati. Juhatajaks oli loomaarst F. W i d i k.

Farmakoloogiakabinett.

Alguses töötas kabinett prof. P a u k u l'i juhatusel.

Kui Paukul lahkus 31. V 1920, et Latvia ülikoolis töötada, likvi- deeriti asutis, kuna õpetus sellel alal Arstiteaduskonna kaudu sünnib.

Teaduskonna apteek.

Apteek avati 20. X 1919 ülikooli apteegi osakonnana.

Selle ülesandeks oli kliinikuis ravitavaile loomile rohte valmistada ja olla kohaks, kus teaduskonna üliõpilased apteegi juhataja juhatusel farmaatsiaga ja farmakognoosiaga praktiliselt tutvuvad. Teaduskonna apteek muretses ka kõigile teaduskonna kabinettidele ja laboratoo- riumidele tarvisminevaid keemilisi aineid ja reagentse.

Juhatajana toimis proviisor K. F e y e r a b e n d.

Asutis likvideeriti ülikooli poolt 1922. a.

Patoloogilise anatoomia kabinett.

Patoloogilise anatoomia kabinett, mis asub Vene tän. 30, „Theat- rum zootomicum'i“ alumisel korral, on põrnatõve batsilluse avastaja professor B r a u e l l i poolt sisse seatud. Ehk küll peaaegu kõik selle kabineti rikkalikud kogud Saratovi evakueeriti, on kabinett praegugi kauaaegse juhataja prof. J. W a l d m a n n'i kingituse läbi, mis koos- neb mitmekesistest rohkearvulistest haruldastest kogudest ja mis on omanikule rahvusvahelistel näitustel võimaldanud mitme I auhinna saamise, küllalt tähelepanu äratav ja pakub rikkalikku materjali tea- duslikuks uurimiseks. Kabineti inventari on täiendatud mikrotoomiga, ja viimasel ajal on prof. Hobmaier kabinetti täiendanud suure kogu preparaatidega.

Tarbekorral toimetatakse siin kohtulikke lahkamisi ja kahtlase liha järelevaatust. Lahkamise jaoks on eriruumid.

6. X 1919 kuni oma surmani apr. 1922 oli juhatajaks prof. J. Waldmann. 1923. a. algusest peale on kabineti juhatajaks M. Hobmaier.

Kabineti koosseisu on peale juhataja kuulunud:

Van. assist. k. t.:

Redlich, E., 1925 II — 1927 I p.-a.

Noor. assistendid:

Redlich, E., 1923 II — 1925 I p.-a.

Noor. assist. k. t.:

Redlich, E., 1922 II — 1923 I p.-a.; Dsenit, R., 1927 II — 1928 II p.-a.; Widik, R., 1929 I p.-a. —

Ajut. abijõud:

Undritz, A., 1928 I — 1929 I p.-a.; Pruuden, E., 1928 I p.-a.; Grünthal, W., 1929 I p.-a.

Loomaarsti-teaduskonna haavakliinik.

See asutis on varustatud tarviliste abinõude ja sisseseadudega selleks, et üliõpilased võiksid õppejõudude juhatusel tarvilikke uurimusi teostada. Kliinikus on sisse seatud ruumid ravimisele jäetavate loomade tarvis.

Asutise koosseis on aruande-aja jooksul olnud järgmine.

Juhatajad:

Gutmann, W., 1919 II p.-a.

Saral, K., dets. 1919 —.

Noor. assistendid:

Tomberg, J., 1922 I — 1923 I p.-a.; Martinson, V., 1927 II — 1928 I p.-a., Kilgas, O., 1928 II — 1929 I p.-a.

Ajut. noor. assist. k. t.:

Kärner, K., 1923 II — 1925 I p.-a.; Westmann, N., 1923 II — 1925 I p.-a.; Tschakkar, H., 1925 II — 1926 I p.-a.; Hannover, H., 1925 II — 1926 I p.-a.; Kilgas, O., 1926 II — 1928 I p.-a.; Westmann, L., 1928 II p.-a. —

Ajut. abijõud:

Martinson, V., 1926 II — 1927 I p.-a.; Koov, A., 1926 II p.-a.

Veistehaiguste-kabinett.

Veistehaiguste-kabinett on kinnitatud 20. III 1929. Koosseisus on ette nähtud ainult juhataja, kelleks on 1927. a. lõpust alates veistehaiguste dotsent J. Karlson.

Anatoomiakabinett.

Anatoomiakabinett asub Vene tän. 30 „Theatrum Zootomicum'i“ II korral. Peale ruumika kuuldesaali ja professori kabineti on seal veel 2 suurt muuseumiruumi, milles on, sellest hoolimata, et siit palju kogusid Saratovi evakueeriti, ometi haruldased skeletid, suur hulk embrüoloogilisi ja histoloogilisi kogusid. Histoloogiliste praktiliste harjutuste vajadusteks on 3 mikrotoomi ja 30 mikroskoopi olemas. Prepareerimiste praktiliste tööde tarvis on õige avarad, kõrged, valg-
ged, uuestiehitatud ruumid, kus lähedasti 100 inimest võivad töötada ja mis on varustatud mitmesuguste luukogudega ja seinatahvlitega, mis üliõpilastele mõjuvaks tagajärjerikkaks töötamiseks tarvilikud. Luukogude ja skelettide valmistamiseks on eraldiruum tarvilise sisse-
seaduga olemas.

Kabineti koosseisu on aruande-aja kestusel kuulunud:

Juhatajad:

Kundsin, L., prof., 1919 — 31. V 1920.

Mahlmann, A., prosekto, 1. XI 1922 — 1. VIII 1923 (ajut. juh. k. t.).

Richter, H., prof., 1923 II p.-a. —

Prosekto:

Mahlmann, A., 1919 —.

Ajut. noor. assist. k. t.:

Värnik, J., 1922 II — 1923 I p.-a.; Herodes, A., 1923 II — 1924 I p.-a.; Koov, A., 1924 II — 1926 I p.-a.; Tehver, J., 1924 II — 1926 I p.-a.

Ajutiabijõud:

Tehver, J., 1926 II — 1927 I p.-a.; Sarin, W., 1927 I ja II p.-a.; Berg, A., 1927 II — 1928 I p.-a.; Müller, A., 1928 II p.-a. —; Saar, F., 1928 II — 1929 I p.-a.

Hobusekasvatuse-, eksterjöõri- ja rakendusõpetuse-kabinett.

See kabinett kuulub samanimelise dotsentuuri juurde, mis asutatud Vabariigi Valitsuse otsusega 14. IV 1926 endisest epizootoloogia dotsentuurist. Juhatajaks on dots. k. t. K. Tagelpera, kellel Ülikooli Valitsuse otsusega 21. II 1919 lubati ka Tähtvere mõisas asuvas Põllutöö-ministeeriumile alluva katsetalli juhataja kohused oma peale võtta.

Õppe-sepikoda.

Õppe-sepikoda on ühenduses hobuserautamise ja kabjahaiguste dotsentuuriga. Sellel asutisel on kahesugused ülesanded täita: 1) siin harjutavad üliõpilased end hobuserautamises, 2) siin rautatakse otsustavalt hobuseid.

Viimatinimetatud ülesande täitmine on esimese ülesande täitmiseks ülitarvilik, sest ainult selle läbi saavad üliõpilased materjali, kus nad tegelikke harjutusi võivad teha.

Endine sepikoja juhataja loomaarst K. Kalning parandas oma surma eel sepikojale arvrikka kogu kõige mitmekesisemaid kapju, hobuseraudu ja seinatahvleid, mis õppetegevuses tarvilikud.

1919. a. kuni oma surmani 14. VI 1920 oli õppe-sepikoja juhatajaks loomaarst K. Kalning. Temale järgnes 4. XII 1920 dots. k. t. valitud A. Rangel, kes praegugi seda asutist juhatas.

Väikeloomade-kliinik.

Väikeloomade-kliinik allub kirurgia dotsentuurile.

1919. a. oli väikeloomade-kliinik haavakliinikuga ühine, kuna 1920. a. alates need kliinikud lahus töötavad.

Kliinikut juhatas 1919. a. alates prof. W. Gutmann; 1928 II p.-a. peale on kliiniku ajuti juhatajaks dots. k. t. J. Tomberg.

Peale selle on kliiniku personaali kuulunud E. Roots, noor. assistendina 1925 II — 1926 I p.-a., ja G. Klein, ajuti noor. assist. k. t. 1926 II — 1927 I p.-a., noor. assistendina 1927 II p.-a. —.

Loomaarsti-teaduskonna sisehaiguste-kliinik.

See kliinik kuulub eripatoloogia, teraapia ja diagnostika professuuri juurde.

Kliiniku juhatajaks oli 1919 — 1926 II p.-a. E. Schröder, 1927 I — 1928 II p.-a. dots. J. Karlson; 1929 I p.-a. alates toimib juhatajana dots. k. t. A. Laas.

Peale juhataja on kliiniku personaali kuulunud:

Van. assist. k. t.:

Karlson, J., 1924 I p.-a.

Noor. assistendid:

Karlson, J., 1922 I — 1923 II p.-a.; Laas, A., 1926, I ja II p.-a.; Koov, A., 1927 II p.-a.; Zimmer, H., 1928 II p.-a.

Ajut. noor. assist.:

Laas, A., 1925 II p.-a.

Noor. assist. k. t.:

Koov, A., 1927 I p.-a.

Ajut. noor. assist. k. t.:

Laas, A., 1924 II — 1925 I p.-a.; Zimmer, H., 1927 II — 1928 I p.-a.; Sarin, W., 1928 II — 1929 I p.-a.

Ajut. abijõud:

Sarin, W., 1928 I p.-a.; Lehtmets, W., 1929 I; Palm-Leis, G., 1929 I p.-a.

Piimanduselaboratoorium.

See laboratoorium kuulub zoohügieeni ja loomatoitmise professuuri juurde ja asub Vene tän. 38 uues majas. Ta on varustatud ajakohaste aparaatide ja sisseseaduga ning tähelepanuväärt muuseumikogudega. Siin töötasid peale üliõpilaste ka piimandusest huvitatud, keda Vene valitsuse ajal kõigist Vene kubermangudest kui ka Siberist teoreetiliste ja praktiliste teadmiste ja tööde täiendamiseks siia komandeeriti. 1907. aastast alates kuni 1928. a. kevadeni toimetati siin Tartu linna tervishoiu-politsei poolt turul ja avalikkudel piima- ja või-müügikohtadel võetud proovide juurdلusi, kuna eraisikud ja loomaarstid ikka ja alati või- ja piimaproove siia analüüsimiseks saadavad.

1919. a. alates kuni 9. VII 1923 oli nimetatud asutise juhatajaks prof. K. H a p p i c h. Peale prof. Happich'i surma olid ajutisteks juhatajateks prof. J. M ä g i 1924 I — 1926 I p.-a., prof. M. H o b m a i e r 1927 I — 1928 I p.-a. ja dots. J. A i n s o n 1928 I p.-a. 1928 II p.-a. alates on laboratooriumi juhatajaks dots. E. R o o t s.

Peale selle on asutise juures toiminud: K i m a, A., assist. 1921 I p.-a.; P l o o m, A., assist. 1921 II — 1925 I p.-a.; S a r f e l s, E., ajut. noor. assist. k. t., 1925 II — 1926 II p.-a.; W i d i k, R., ajut. noor. assist. k. t., 1927 I — 1928 II p.-a.; E i n e r, O., ajut. noor. assist. k. t., 1929 I —.

Zoohügieeni- ja loomatoitmise-kabinett.

See kabinett kuulub samanimelise professuuri juurde. Kabineti juhatajaks oli 1919 — 9. VII 1923 prof. K. H a p p i c h. Tema surma järel oli juhataja koht mõne aasta vakantne. Ajut. juhatajana toimis 1926 I — 1928 I p.-a. prof. M. H o b m a i e r. 1928 II p.-a. alates juhatab kabinetti dots. E. R o o t s. Peale selle on kabineti personaali kuulunud: R u u b e r, E., ajut. noor. assist. k. t., 1922 II — 1923 II p.-a.; D s e n i t, R., ajut. noor. assist. k. t., 1927 I p.-a.; N e i, O., noor assist., 1929 I p.-a. —.

Raamatukogu.

Teaduskonna raamatukogu, peahoone II korral, Vene tän. 28, koosnes: a) põhi-raamatukogust, milles üle 29 000 köite 96 000 kuld-rubla väärtuses ja mis üks täielikumaid loomaarsti-teaduse raamatukogusid kogu Euroopas, ja b) üliõpilaste raamatukogust, kus 1 468 köidet — peaaesjalikult vanemad õpperaamatud ja ilukirjandus. Põhi-raamatukogu pidi sõjaväe-võimude käsul 24. IX 1917 Saratovi evakueeritama, nii et säilinud on ainult väike osa uuemaid raamatuid, mis oli Tartusse jäänud õppejõudude kabinetides.

Oli olemas: 1919. a. 2 687 köidet, 1929. a. 8 179 köidet 15 224,83 krooni väärtuses. Peale selle on igal kabinetil oma raamatukogu kõige tarvilisemate raamatutega.

Raamatukogu juhatajaks on olnud prof. W. G u t m a n n ja dots. J. A i n s o n.

Auhinna-tööd.

Aasta	Teemade arv	Esitatud tööde arv	Auhinnatud tööde arv			
			I auhind	II auhind	III auhind	K o k k u
1919	—	—	—	—	—	—
1920	—	—	—	—	—	—
1921	3	—	—	—	—	—
1922	3	1	1	—	—	1
1923	3	—	—	—	—	—
1924	3	—	—	—	—	—
1925	5	1	1	—	—	1
1926	4	1	1	—	—	1
1927	4	1	—	—	1	1
1928	4	—	—	—	—	—

Teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

Aastad (1. XII — 1. XII)	Loomaarsti astmega		
	Mehi	Naisi	K o k k u
1919/1920	3	—	3
1920/1921	3	—	3
1921/1922	—	—	—
1922/1923	5	—	5
1923/1924	9	—	9
1924/1925	8	2	10
1925/1926	9	1	10
1926/1927	16	2	18
1927/1928	7	—	7
1928/1. IV 1929	2	—	2
K o k k u	62 ¹⁾	5	67

¹⁾ Neist cum laude 8.

Naistekliinik.

Loomaarsti-teaduskonna peahoone.

**1919. a. — 1. IV 1929. a. loomaarstl. õppeasutistes käsitusel
olnud loomade arv.**

Asutis ja loomade nimetused	1919 ja 1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Haavakliinik:										
Hobused	1788	1480	1805	1798	2005	1472	1893	1692	1662	1448
Lehmad	103	77	87	72	146	92	140	154	91	50
Lambad	18	19	14	12	13	12	12	9	9	14
Kitsed	2	5	2	2	2	3	8	7	5	2
Eeslid	1	1	2	1	1	1	2	—	—	—
Sead	50	15	23	20	31	39	66	98	54	42
Koerad	—	—	—	—	—	—	—	247	—	—
Kassid	—	—	—	—	—	—	—	69	—	—
Linnud	—	—	—	—	—	—	—	184	—	—
Rotid	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4
Sisehaiguste-kliinik:										
Hobused	1332	1018	1143	1451	1422	1451	2219	840	1803	2484
Veised	243	192	210	201	276	226	299	102	324	416
Sead	163	69	36	73	96	97	115	56	144	94
Lambad	23	33	17	22	15	12	13	4	18	44
Kitsed	17	13	8	5	10	12	10	5	—	—
Koerad	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Väikeloomade-kliinik:										
Koerad	337	659	650	982	856	956	674	667	818	816
Kassid	30	55	111	148	90	81	133	128	132	219
Kodujänesed	7	10	4	1	—	—	—	—	—	—
Siilid	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Rotid	—	—	—	—	—	—	6	1	—	—
Mitmesugused linnud . .	388	337	312	298	297	249	570	491	506	466

Asutis ja loomade nimetused	1919 ja 1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Patol.-anat. kabinett (lahkamised):										
Hobused	138	32	39	39	82	43	82	11	46	70
Lehmad	7	4	3	—	4	4	2	2	4	6
Sead	17	13	14	7	18	16	17	14	21	25
Koerad	90	21	16	28	30	26	17	8	33	40
Kassid	7	1	7	8	1	12	8	8	26	31
Lambad	2	2	7	6	6	4	9	3	6	5
Kitsed	—	—	—	3	2	—	—	—	3	5
Metssikud	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Kodujänesed	2	1	—	—	—	1	4	—	2	3
Höberebased	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Merisead	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—
Linnud	5	7	5	11	25	36	55	11	44	49
Mitmesugused organid . .	—	8	2	—	—	—	—	—	20	2
Õppe-sepikoda:										
Hobuse jalgu rautatud . .	994	1110	1476	2429	1946	1474	1271	1592	1909	1980

Põllumajandus-teaduskond.

Teaduskonna üldine arenemine ja tegevus.

Kui endises Tartu veneaegses ülikoolis ligi 100 a. jooksul õpetati põllumajandusse puutuvaid aineid, siis tabasid selle nähtuse algatajad ja teostajad õieti ning tänuväärset meie põllumajandusliku maa elu-soont. Kui need põllumajanduslikud õppeaineid olid selle pika aja jooksul alul koondatud ainult filosoofia- ja hiljemini füüsika-matemaatika-teaduskonna, ühe ja hiljemini kahe õppetooli juurde ning kahe õppejõu kätte, siis olenes see osalt põllumajanduslike eridistsipliinide, osalt muidugi põllumajanduse enese arenemisastmest, osalt vististi aga ka Vene ajal riigivalitsuse üld- ja eriti rahvuspoliitilistest kaalutlustest Baltimaade suhtes. Eesti iseseisvuse saabumisega kadusid loomulikult takistused ülikooli arendamiseks meie maa huvide kohaseks. Selleks arendamiseks tuli nüüd kõik teha, mis võimalik. Muidugi tuli ka põllutulundusele juhtida vääriline tähelepanu. Seda ongi teinud Tartu Eesti Ülikooli esimesed korraldajad — ülikooli uuestiavamise eeltööde komisjon P. Põlluga eesotsas —, kes juba alul (1919. a. suvel) otsustas veneaegse ülikooli füüsika-matemaatikateaduskonna paari põllutulunduse õppetooli asemele luua iseseisev Põllumajandus-teaduskond, mis teistest teaduskondadest sõltumata teotsemis- ja arenemisvõimalustega, oma õppetoolide ja õppejõudude tarvilise arvuga jne. arusaadavalt palju enam võib vastata meie elunõudeile kui endised paar õppetooli. Ühes teiste teaduskondadega ka iseseisva Põllumajandus-teaduskonna asutamise mõtte ja kavatsuse kiitis heaks ka meie organiseerunud agronoomide pere — Eesti Agri- noomide Selts, kes 1919. a. kevadel ja suvel mitmel korral Põllumajandus-teaduskonna korralduse küsimust arutas, ses suhtes ülikooli korraldajatega kontakti pidas ja õppejõudude leidmiseks kaasa aitas. — Muu seas rõhutati samas seltsis ja samal ajal vanemate metsateadlaste algatusel ka metsanduseosakonna kiire avamise vajadust Põllumajandus-teaduskonnas.

Põllumajandus-teaduskond avati ühes ülikooli teiste teaduskondadega septembris 1919. a. — Oma tegevust algas ta ainult viie oma

õppejõuga, kellest üks professori k. t. (loomakasvatus), üks dotsent (põllumajandus) ja kolm õpetajat (põllumajanduslikud riistad ning masinad, tegelik aiatöö ning mesilastepidamine ja põllumajanduslik botaanika ja heina-analüüs). Üldaineid (keemia, füüsika, zooloogia jne.) õpetati Põllumajandus-teaduskonna üliõpilastele Mat.-loodus-teaduskonnas.

Loengud algasid Põllumajandus-teaduskonnas mainitud aladel Ülikooli Aj. Nõukogu poolt antud määruse kohaselt 6. X 1919. Esi-mene teaduskonnakogu koosolek peeti 26. XI 1919. Asutistest oli alguses (kuni asutiste loomiseni erialade järele) ainult üks üldine põllumajanduse-kabinett, mida juhatas dekaan. Tööd alati ülikooli peahoone III korral (end. ökonoomiakabineti ruumides).

Eesti Ülikoolile üldiselt määratud ülesanne, arendada ja levitada teadust ja anda elukutseiks kõrgemat teaduslikku haridust, määras Põllumajandus-teaduskonnale ta ülesande ja sihi üldjoontes. Kuid teaduskonna avamisel puudusid tal veel kindlamad tüübikontuurid, üksikasjalisemalt äramärgitud tee ja kava tema arenemiseks, ülesande teostamiseks ja eesmärgi saavutamiseks. Neid tuli selgitada, kujun-dada, märkida, kavandada ja fikseerida.

Nõnda algas ühes õppetööga ka teaduskonna korraldamise töö: õppe- ja eksamikavade, teaduslike astmete andmise, õppetoolide ja viimastega seotud õppeasutiste, aga ka õppejõudude suhtes.

Teaduskonna agronoomiliste õppeainete hulgas seisis alguses ka m e t s a n d u s. Arvestades meie riigi- ja maatulunduslikult teotseva rahva tarbeid kui ka meie metsanduse alal juhtivate tegelaste vaateid, otsustas noor teaduskond varsti anda metsateaduse-õpetusele teadus-konnas kaaluvam koht, kui seda ainult üks õppeaine võimaldab. See seisukoht viis teaduskonna agronoomilisele osakonnale paralleelse m e t s a o s a k o n n a loomisele; teaduskonna sellekohase ettepaneku kinnitas Ülikooli Aj. Nõukogu 1920. a. II poolel. Nõnda on 1920. a. sügisest saadik Põllumajandus-teaduskond kaheosakonnaline: a g r o - n o o m i a - ja m e t s a o s a k o n d.

Need osakonnad ei eraldu teineteisest mitte niipalju vormiliselt kui sisuliselt. Mõlemate korraldajaks ja valitsejaks on ühine teadus-konna nõukogu, ühine dekaan ning sekretär ja ühine esindus Ülikooli Nõukogus. Ülesannete suhtes on aga kummalgi osakonnal oma eri-õppekava, erimäärused teaduslike astmete andmiseks, teatud eri-õppetoolid vastavate kabinettidega ja teiste õppeasutistega.

Nõnda tuleb Põllumajandus-teaduskonna arenemisloo ja tegevuse ülevaates rääkida kummastki osakonnast eraldi.

Agronoomia-osakond.

Nagu juba eespool öeldud, algas ühes teaduskonna tegevusega ka õppekava korraldamine.

Et Põllumajandus-teaduskonna õppekava koguni uuesti ja Eesti olude kohaselt tuli valmistada, kus riigi ning rahva huvid ja elu korraldus hariduse suhtes olid veel kujunemata, oli õppekava kujundamine arusaadavalt raskustega seotud ja seda tuli ettevaatlikult teha. Ei võidud siin ka ühegi välismaa eeskuju täpsalt kopeerida, vaid tuli luua omapärane kava. Selleks oli peale muu väga tarvilik saada kogemusi elult. Et aga ilma õppekavata teaduskonna töö juba alguses võimatu, käidi alul 26. XII 1919 vastuvõetud esialgse õppekava järgi. See kava muudeti hiljemini mõnes asjas mitmel korral, ja 1924. a. teaduskonna esitusel Ülikooli Valitsuse poolt kinnitatud õppekava on kestnud siiani.

Õppekava korraldusel pidas teaduskond silmas, et selle abil oleks õppijaile võimaldatud nende eriala jaoks soliidne teaduslik alus ja et kava oleks oma sisu ning ulatuse poolest meie olude kohane.

Õppekava üldistest iseloomulikumaist joontest võiks siin nimetada, et selles on iseäranis rõhutatud eriained ja harjutused. Viimased on seotud peamiselt vastavate õppeainetega ja sooritatakse talvel kabinettides, laboratooriumides ning seminarides ja suvel katsejaamades.

Harjutuste poolest tuleb eraldi nimetada veel teaduskonna valve all ja vastava korralduse järele sooritavat üliõpilaste tegeliku põllutöö harjutust mõnes kodu- või välismaa paremas talundis. Selle harjutuse kestusena on õppekavas ette nähtud üks aasta, kuid mõningail põhjusil, kõige pealt aga vastavate harjutuskohtade puudusel kodumaal, on see harjutusaeg kestnud õppekursuse kestel ühe suve (nimelt 25. IV — 10. X). Teaduskonnas on kaalumisel ka küsimus, kuivõrt otstarbekohane ja läbiviidav oleks seda tegeliku põllutöö harjutust sooritada enne ülikooli astumist.

Õppekava ained ja harjutused on jaotatud 3½ a. (7 semestri) peale; kaheksas semester on ette nähtud diplomitöö valmistamiseks. Esimese aasta peale langevad õppeaineist peamiselt üldained (keemia, botaanika, zooloogia jt.), teise aasta peale peamiselt n. n. ülemineku- ehk eriaineile ettevalmistavad ained (mullateadus, agrikultuur-keemia, koduloomade anatoomia, füsioloogia jt.), lõppaastate peale koonduvad peamiselt eriained ja nende täiendusained.

Harjutused, mis loengutega ligemas ühenduses, sooritatakse peamiselt talvel; suvised harjutused on: esimesel suvel — botaanikas,

zooloogias, geodeesias, meteoroloogias, teisel suvel — tegeliku põllutöö harjutus talundis; kolmandal suvel — harjutused katsejaamades ja õppereisid.

Eksamite sooritamisel maksab kindel ainete järjekord, mis on üles seatud ainete omavahelise sisulise sõltuvuse alusel.

Teaduskonna lõpetamise tunnistuse saamiseks nõutakse kõigis õppekavas ettenähtud aineis eksamite ning harjutuste sooritamist ja diplomitöö edukat kaitsmist teaduskonna liikmeist koosneva komisjoni ees. Diplomitöö sisuks on teaduskonna nõusolekul valitud talundi organiseerimiskava.

Arvesse võttes meie olusid, kus praegu veel nõudmine n. n. üld-agronoomide järele arvuliselt suurem kui teatud alal erinenud agronomide järele ja üldagronoomi ettevalmistus annab erinemiseks teatavas harus soliidse pinna, võimaldab õppekava erinemist kitsamate alade järele alles pärast kõnesoleva üldkursuse lõpetamist. See erinimine on võimaldatud põllumajandus-teaduse magistri astmega, mida võivad saavutada üldkursuse lõpetajad vastavate täienduseksamite, magistritöö ja praktika järele valitud erialadel.

Praegu võimaldab teaduskond agronomidele magistreerimist järgmistel erialadel: 1) mullateadus, 2) agrikultuur-keemia, 3) taimekasvatus, 4) sordiparandus, 5) heina- ja karjamaa kultuur, 6) sookultuur, 7) loomakasvatus, 8) põllu-majapidamine, 9) põllumajanduslik arvepidamine, 10) piimandus ja 11) taimekaitse.

Magistriaste on Põllumajandus-teaduskonnas esimene teaduslik aste, kuid nagu öeldud, on ta ka erinemis-aste teatud kitsamal alal.

Silmas pidades ka tegeliku elu nõudeid mitmesuguste praktiliste erialade jaoks eritundjate ettevalmistamise suhtes, on magistrieksami-tele, kiritöödele ja eripraktikale ette nähtud niisugune sisu, et magistriaste oleks ka nendele eritundjatele vastavaks teaduslikuks aluseks.

Nende eritundjate siimaalse suurema tarvitaja ja kvalifikatsiooni määraja — Põllutöö-ministeeriumi — poolt ongi juba see alus vastu võetavaks tunnistatud.

Teine ning kõrgeim teaduslik aste Põllumajandus-teaduskonna agronomia-osakonnas on põllumajandus-teaduse doktoriaste, mille võivad saavutada magistrid väitekirja põhjal.

Enne õppekavaga lõpetamist olgu tähendatud, et teaduskond peab alatasa silmas ka meie tegeliku elu nõudeid ja püüab nendega

kooskõlastada ka õpetust. Seepärast peab teaduskond oma õppekavas vastavaid muudatusi aeg-ajalt tarvilikuks.

Oma ülesandeid, mis õppetegevuse suhtes õppekavas väljenduvad, täidab teaduskond peamiselt oma õppetoolide ja õppe- ning katseasutiste abil; osalt aga on teaduskond selles seotud ka ülikooli Matem.-loodus-, Loomaarsti- ja Õigusteaduskonnaga, kus mitmeid aineid (botaanika, zooloogia, keemia, koduloomade anatoomia ja füsioloogia, rahvamajandus, seadusetundmine jt.) ka agronoomidele õpetatakse.

Teisest küljest — olgu siin nimetatud — annab Põllumajandus-teaduskond õpetust mõnes aines ka teiste teaduskondade üliõpilastele, nii näiteks: Loomaarsti-teaduskonna üliõpilastele looma- ja heinakasvatases.

Ülikooli Seaduses Põllumajandus-teaduskonna jaoks ettenähtud õppetoolidest kuuluvad agronoomia-osakonda järgmised: taimekasvatus — 1 professor ja 1 dotsentuur, mullateadus- ja agrikultuur-keemia — 1 professor, loomakasvatus — 1 professor ja 1 dotsentuur, põllumajapidamine — 1 professor, agraarpolitika ja ühistegevus — 1 dotsentuur, praktiline zooloogia — 1 dotsentuur, maaparandus ja geodeesia — 1 professor, piimatalitus — 1 dotsentuur, ehitusõpetus — 1 dotsentuur, põllumajanduslikud riistad ja masinad — 1 dotsentuur, tegelik aiatöö ja mesilastepidamine — 1 õpetajakoh.

(Siin on nimetamata jäetud õppetoolid, mis täidavad ainult või peaaegu ainult metsaosakonna ülesandeid ja leiavad käsitlemist metsaosakonna kirjelduses.)

Õppetoolide asutised on kabinetid ja teatavatel õppetoolidel ka katsejaamad.

Enne õppetoolide kirjeldamisele asumist annan lühikese ülevaate katsejaamade asutamise käigu kohta.

Katsejaamad on tarvilikud: õppejõududele teaduslikuks uurimiseks, üliõpilastele harjutamiseks ja katsetegelaste ettevalmistamiseks.

Katsejaamade asutamise tarvidust ülikooli huvides tunnustas teaduskond juba 1920. a. alul. Sama aasta sügisel esitasid õppetoolide juhatajad teaduskonnale esimesed katsejaamade kavad (zootehnika, entomoloogia, taimebioloogia, siis: fütopatoloogia ja agrikultuur-keemia k.-j. kohta). Teaduskond kiitis need heaks ja asus asutamisele.

Katsejaamade asukohaks nõutati ülikoolile Tartu ligidane R a a d i m õ i s, mis katsejaamade asukohaks mitmeti (eriti hoonete, geograa-

filise asendi jne. poolest) paremaks tunnistati kui teised Tartu ligi-
dased mõisad.

Vahepeal kerkis ka Põllutöö-ministeeriumis riikliku katseasjan-
duse korraldamise küsimus elavalt päevakorrale. Põhjapaneva täht-
susega selle korralduse sihtjoonte määramiseks oli Põllutöö-ministee-
riumi poolt kokkukutsutud koosolek Tallinnas 5. XII 1920.

Sel koosolekul avaldas Põllumajandus-teaduskond oma delegaadi
(prof. k. t. J. Mägi) kaudu ka oma seisukohad katsejaamade asutamise
suhtes, mis olid järgmised:

1) Riigi tulunduslikkude ja teaduslikkude jõudude kokkuhoiu
mõttes kui ka ülikooli õppetegevuse seisukohast on väga tarvilik, et
riiklikud katsejaamad asutataks ülikooli Põllumajandus-teaduskonna
juurde.

2) Kui seda ei sünni, asutab teaduskond teadusliku töö ning
õppetegevuse huvides siiski oma d katsejaamad.

3) Kui ülikooli juurde asutatakse katsejaamad ühtlasi Põllutöö-
ministeeriumi ja ülikooli huvides, siis peab mainitud katsejaamade
vahel katsejaamade asutamise suhtes kindel ning selge vahekord
loodama.

Koosolek ja Põllutöö-ministeerium pooldasid katsejaamade asu-
tamist ülikooli juurde ü h i s e k s kasutamiseks teatud erialadel ning
-küsimustes. Vahekorra ja katsejaamade töö korraldamine nähti ette
üleriikliku katseasjanduse-nõukogu kaudu.

Ülalmainitud katsejaamad asutas ülikool Raadi mõisas (Tartu
juures), mis tal alguses Põllutöö-ministeeriumi poolt katsete otstar-
beks kasutada oli, hiljemini Ülikooli Seadusega talle päriks anti.

Esimene ülikooli ja Põllutöö-ministeeriumi vahelise vahekorra
korraldamine katsejaamade ühise kasutamise asjas sündis Raadi m.
aj. katseasjanduse-nõukogu kaudu (moodustatud teaduskonna otsu-
sega 5. XII 1921; liikmed: A. Nõmmik, J. Mägi — ülikooli poolt ja
Th. Pool — Põllutöö-ministeeriumi poolt).

Ülalnimetatud katsejaamadele asutati mitu aastat hiljemini juurde
õppe- resp. katseaed (ka Raadil).

Raadi mõisast on eraldatud katseasutistele, peale zootehnika-
katsejaama, igaihele eraldi oma maa-ala katseiks või õppetegevuseks
kasutamiseks. Zootehnika-katsejaamal maad ei ole; määruste alusel
on tal kasutada vaid teatud ruumid k a t s e l a u d a k s ja mõisa kari
vaatlemiseks, õppe- ja katseotstarbeks.

Põllumajandus-teaduskonnakogu.

I r i d a (alt, pahemalt) : J. Mägi, A. Thomson, A. Mathiesen, O. Daniel, A. Nõmmik; II r i d a : N. Ruotsi, P. Köpp, P. Mielberg, A. Müllik, K. Verberg; III r i d a : A. Luksopp, E. Liik, M. Gross, L. Rime, K. Zolk.

Katseasutised on aga seotud mõisa majapidamisega inimeste ja hobuste tööjõu, põllutöö- ja veoriistade suhtes, zootehnika-katsejaam peamiselt katseloomade ja nende söötade suhtes.

Katseasutiste juhatajad moodustavad nõukogu — nii omavaheliste kui ka vahekorra-st Raadi mõisaga, teaduskonnaga, Põllutöö-ministeeriumiga jt. olenevate korraldusküsimuste lahendamiseks. Nõukogu otsused, niipalju kui nad ametlikku kinnitamist vajavad, kinnitatakse ülikooli resp. Põllumajandus-teaduskonna poolt.

Ülikoolile on mainitud katseasutised aruande-ajal olnud õppejõudude õppetegevuses kui ka muidu üleskerkinud küsimuste katse teel lahendamise kohaks ja üliõpilastele katsetegevuse harjutuskohaks. Katsejaamade kasutamine Põllutöö-ministeeriumi huvides on kestnud kõigi katsejaamade ea ulatusel, kusjuures Põllutöö-ministeerium, kokkuleppel katsejaamade juhatajatega, on aastast aastasse andnud neile lahendada teatud ülesanded ja määranud selleks tarvilise rahalise toetuse. —

Metsaosakond.

Metsateadust enne maailma-sõda Tartu Ülikoolis ei käsitletud. Kodumaal teenistuses olevad metsa-ametnikud omandasid vastava erihariduse osalt Vene-, osalt Saksamaal. Riigiteenistuses olid metsa-ametkonnas juhtivate jõudude ning eriteadlaste kohad pea eranditult muulaste käes. Erateenistuses oli aga erihariduse saanud metsateadlaste arv õige piiratud, sest suurmaa-omanikud katsusid vähemate kuludega läbi saada, mille tõttu metsatulundus tihtigi kannatas.

Kõige suurem metsateadlaste puudus oli Eesti Vabariigi esimesel eluaastal: Vene valitsuse aegsed riigimetsade ametnikud olid suurelt osalt lahkunud, ja puudusid isikud, kes oleksid suutnud endisi kroonumetsade ülemate vakantseid kohti täita. Pealegi oli ette näha, et päevakorral oleva maareformi teostamisel riigimetsade pindala ja metstkondade arv vähemalt kümnekordselt suureneb ning nõudmine eriteadlaste järele tublisti kasvab. Hädatarvilikud olid seepärast erateenistuses olnud metsa-ametnikkude täienduskursused 1919. a. suvel Võlla ja Kilingi metstkonna ülemate juhatusel.

Eesti Ülikooli organiseerimisel esitas selleaegne Metsade Peavalitsuse juhataja J. Kitsing põllutöö-ministri kaudu ülikoolile soovi-avalduse Põllumajandus-teaduskonda täiendada metsaosakonnaga. Nagu kirjavahetusest näha, oli sama küsimus arutusel ka E. Agronoomide Seltsis, leides seal poolehoidu. J. Kitsing'i esitatud kava nägi ette metsakasvatuse ja metsakorralduse õppetooli, mille täitmiseks

Ülikooli Ajutise Nõukogu poolt 1919. a. sügisel astutud sammud ei andnud tagajärgi. Alles järgmise aasta alul läks korda valida A. Mathiesen Põllumajandus-teaduskonna kogu poolt metsakorralduse, metsatähtsuse ja geodeesia õpetajaks, millise otsuse kinnitas Ülikooli Ajutine Nõukogu 10. III 1920, nimetades õppekoha metsaasjanduse ja geodeesia õppetooliks.

Ülikooli Aj. Nõukogu otsus jättis metsaosakonna ellukutsumise küsimuse küll lahendamata, võimaldas aga valitud õpetajale asuda osakonna organiseerimisele. Olles veel Metsade Peavalitsuse juhataja abiks Riigimetsade teenistuses, kogub A. Mathiesen metsaosakonnale juba raamatuid ja võtab ning hangib laenu teel maamõõteriistu, mille tagajärjel avaneb tal võimalus kohe esimesel päeval pärast Tallinnast lahkumist asuda Tartus geodeesia praktiliste tööde korraldamisele, milline tähtpäev — 15. VIII 1920 — tulebki lugeda metsaosakonna asutamise päevaks, sest kohe juhiti töid, silmas pidades metsaosakonna erinõudeid, kuna geodeesia praktikumist võtsid osa kõik Põllumajandus-teaduskonna üliõpilased.

Vahepeal peavad teaduskonnakogu liikmed läbirääkimisi Soome metsateadlastega metsanduse alal ettenähtud teise õppetooli täitmise otstarbel.

Septembris astus Metsade Peavalitsuse algatusel ja J. Kitsing'i juhatusel Tartus kokku komisjon, et metsaosakonna asutamise küsimust uuesti läbi arutada ning vastavat õppekava kokku seada. Ühtlasi leidis komisjon, et esialgu ei suuda ülikool soetada metsateadlasi elule vastava kiirusega, ja otsustas Põllutöö-ministeeriumilt paluda võimalusi leida Tartu Ülikooli juures korraldada kuuekuulisi metsaametnikkude ettevalmistamise kursusi, kusjuures kursuste organiseerimine A. Mathiesen'ile ülesandeks tehti. Seesuguseid kursusi korraldati ülikooli juures esmakordselt 1920. a. ja korraldati 1921. aastal. Ülikooli metsaosakonna õppekava esitati Põllumajandus-teaduskonnale ja 16. IX 1920 peetud koosolekul kiideti kava heaks, millega õppetegevuse korraldamiseks kindlad raamid olid kujundatud.

1920. a. õppekava järele oli ette nähtud metsateaduslike eriainetega jaoks kolm õppetooli: metsakasvatuse, metsakasutuse ja metsakorralduse. Normaalseks studiumi kestuseks oli arvatud 3½ aastat teoreetilist kursust ja diplomitööks pool aastat.

Vastavalt Ülikooli Valitsuse kutsele 1919. a. ning kandideerimisel esitatud sooviavaldusele asus Mathiesen metsaasjanduse ja geodeesia õpetajana metsakorralduse õppetooli organiseerimisele juba 1920. a. sügisel. Ainetega järjekorra tõttu tuli tal siiski 1920./21. õppeaastal

metsakasvatuse erialal metsaosakonna üliõpilastele pidada loenguid üld-metsateadusest. Kuulajaiks olid II kursuse üliõpilased, kes osalt 1919. a. ülikooli astunud, osalt veneaegse ülikooli üliõpilased, kes matemaatika-loodusteadus- ja arstiteaduskonnast metsaosakonda üle tulid. 1920. a. sügisel oli metsaosakonna II kursuse üliõpilaste arv 12 ja I kurs. 17.

Pärast tagajärjetuid läbirääkimisi metsaülema K. Aun'iga ja soome metsateadlase E. Vesterinen'iga, keda sooviti näha metsakasvatuse õppetoolil, kutsuti sellele 1921. a. sügisel Eberswalde metsaakadeemia lõpetanud metsateadlane O. Daniel, kes eelmisel aastal oli opteerunud Venest Eestisse ja oma kogemusi ning võimeid metsakasvatuse eriaine õpetamises avaldanud metsa-ametnikkude kursustel.

Metsakasvatuse õppetool jäi aga veel mõneks ajaks vakantseks, sest et teaduskond pidas otstarbekohasemaks oma vastavat eriteadlast ette valmistada. Selleks valiti metsakorralduse-kabineti vanem assistent, Peterburi metsa-instituudi lõpetanud K. Verberg, kellele anti alates 1922. a. metsakasvatuse ja metsatehnoloogia erialale ettevalmistamiseks esialgu kodumaa ja siis välismaa stipendium. 24. IV 1925 täideti ka metsakasvatuse õppetool K. Verberg'i valimisega esiotse eriainete õpetajaks.

Metsaosakonna esitatud sooviavaldus neljanda õppekoha loomiseks metsapolitika alal jäeti ainelisil põhjusil rahuldamata. Avaldati lootust, et see eriala on seotav agraarpolitikaga, milleks Ülikooli Seaduse järgi professor on ette nähtud.

1920. a. puudusid metsaosakonnal ruumid täiesti. Loenguid ja geodeesiaharjutusi peeti esialgu ülikooli peahoone III korral, endise ökon. tehnoloogia kab. ruumides, ja siis Vene tänaval taimekasvatuse auditooriumis. 1921. a. alul sai metsaosakond omale ruumid Aia tän. ülikooli uues majas keldrikorral, mis määrati metsatakseerimis-kabineti ning praktiliste harjutuste jaoks.

Hiljemini on metsaosakonna ruume laiendatud, kuid nad on kõigil kolmel õppetoolil rohkearvuliste praktikumide tõttu kitsad ja oma asendi poolest keldrikorral ebahügieenilised töötamiseks.

Käsikäes metsa-ametnikkude ettevalmistamisega on metsaosakond endale ülesandeks seadnud arendada metsateadust, eriti vastavalt meie kodumaa oludele. Selle ülesande teostamiseks esitati 1920. a. detsembris, s. o. kohe peale metsaosakonna avamist, Ülikooli Valitsuse kaudu palve Vabariigi Valitsusele, anda ülikooli kasutusse Kastre-Peravalla metsandik õppetegevuse ja katsete korraldamiseks. Palve leidis Vabariigi Valitsuse heakskiidu 13. IV 1921. a. tingimusega, et

metsandiku puhastulu riigikassasse riigimetsade arvele kantaks. Ülikooli Seadusega 1925. a. tunnistati õppemetsakond ülikooli omanduseks.

1922. aastast on metsaosakonna kasutada dendroloogia-aiana Raadi park, mida kodu- ja võõramaa puuliikidega alaliselt on täiendatud. 1926. aastast peale anti metsaosakonnale uurimuste korraldamiseks kasutada Kuusnõmme bioloogiajaama metsandik. Mõlemad viimased asutised kuuluvad õppemetskonna juhataja korraldusse ja saavad ülalpeo õppemetskonna arvel.

Põllumajandus-teaduskonna üliõpilastest on kuulunud metsaosakonda:

1920/21. a. — 29	1925/26. a. — 118
1921/22. a. — 70 (+ 4 vabakuul.)	1926/27. a. — 119
1922/23. a. — 93 (+ 4 „	1927/28. a. — 112
1923/24. a. — 102 (+ 6 „	1928/29. a. — 102
1924/25. a. — 113 (+ 1 „	

Metsaosakonnas on möödunud aastail olnud ebaloomulikuks nähtuseks massiline ülikoolist lahkumine enne lõpetamist. Selle nähtuse põhjuseks tuleks arvata: a) erakorralist nõuet metsateadlaste järele, kuna riigimetsa-valitsusel tuli paratamata kiiresti ametisse seada ka mittelõpetanud, b) majanduslikku kitsikust, mille tõttu üliõpilased suuremas enamikus sunnitud on käsikäes stuudiumiga kõrvalteenistust otsima ja sünda leidmisel sageli ülikooli töö lõplikult katkestavad. Nii on paljud metsaosakonnast lahkunud üliõpilased teotsemas kultuurtehnika ja maamõõtjaina, kelle palgaolud tihtigi soodsamad kui metsaametnikel.

Põllumajandus-teaduskond on ülikooli sihte silmas pidades õppeaineid ja teadust käsitleda püüdnud võimalikult kodumaa olude ning huvide kohaselt.

Õppejõudude valikul on samast seisukohast välja minnes püütud valida isikuid, kes meie maa ja rahva oludega hästi tuttavad, võimalikult oma rahva hulgast võrsunud ja kel sellega ligemad sidemed.

Peab aga ütleva, et õppejõudude valik isikute puudusel mitmel alal väga raske on olnud, ja selle tagajärjel on mõni õppetool veel praegugi vaba.

Kuna agronomidest tegelikus elus (põllumajanduslik nõuanne, põllutöö-koolid jne.) suur puudus ja nende palgad seal hästi suure-

mad kui ülikooli assistentide palgad, siis on ka assistentide kohti tulnud täita enamalt jaolt ajutiste assistentidega või abijõududega, kes ise alles üliõpilased ja õppe- ja teaduslikus tegevuses vilumatud.

Ei saa siin nimetamata jätta seda, et rippuvus teistest teaduskondadest mitme tähtsa õppeaine (eriti üldained) suhtes teaduskonna õppekursuse otstarbekohasemaks korraldamiseks oma jagu raskusi on sünnitanud.

Hoolimata sellest, et teaduskonna otsekohesed ülesanded õppe-, teadusliku ja korraldustööde alal teaduskonna liikmete aega ning jõudu rohkesti on pingutanud, on nad siiski peale teaduskonna töö mahti leidnud ka tegelikust elust osa võtta ja seal oma teadmisi rakendada.

Nõnda leiame aruande-aja jooksul teaduskonna liikmeid, nende erialade kohaselt, teotsemas riikliku katseasjanduse nõukogus, taimesordiparanduse-, veisetõuparanduse- ja sooparanduse-seltsides, karjaarenduse-nõukogus, põllutöö-riistade ning -masinate proovimisel jne.

Põllumajandus-teaduskond, kui meie ülikooli uus ja kõige noorem teaduskond, on ennast pea täielikult uuesti organiseerima pidanud. Seejuures on ta tegeliku elu nõuetega mitmekülgsemalt ning ligemalt seotud kui suurem hulk teisi teaduskondi. Loomulik siis, et tema asutamise ja korraldamise raskused on mitmeti suuremad kui teistel teaduskondadel. Ka ei olene kõik edu alati heast tahtmisest. Püütud on ja püütakse tabada kõige otstarbekohasemat.

Õppetoolid, õppejõud ja õppeasutised.

Professuurid.

1. T a i m e k a s v a t u s.

T e r ä s v u o r i, K., korr. prof. 26. VI 1920 — 15. IX 1922.
Vakantne 1922 II poolaastal.

R o o t s i, N., dr. agr., dots. k. t. 29. I 1923, dots. 20. V 1925,
erakorr. prof. 1. VIII 1927, korr. prof. 11. II 1929 — .

Õppetooli ülesandeks on peale taimekasvatuse (välja arvatud heinakasvatus) ka sordiarenduse õpetuse käsitlemine.

Selle õppetooli juurde kuuluvad asutised: taimekasvatuse-kabinett ja taimebioloogia-katsejaam, mille juhatajaks on taimekasvatuse professor.

Õppetooli tegevus algas, vastava õppejõu puudusel, alles 1920. a. sügisel. Samal aastal asutati ka taimekasvatuse-kabinetti taimekasvatuse- ja sordiparanduse-instituudi nime all, milline nimetus muudeti novembris 1921. Õppetooli ja kabineti ruumid on algusest peale olnud Vene tän. 38, kus asub ka õppeabinõude- ning raamatukogu jne.

Taimebioloogia-katsejaam algas oma tegevust 1921. a. kevadel Raadi mõisas, kus ta siiani on töötanud. Katsejaamal oli alguses kasutada 4 ha põldu; 1924. a. saadik aga 10 ha põldu. Raadil asub ka katsejaama oma laboratoorium ja kasvumaja (ühine agrikultuurkeemia-katsejaamaga).

Õppetooli asutistes senini uuritud tähtsamaist küsimusist nimetame siin järgmisi: kesaküsimus Eestis; päevalille kasvatamine Eestis; kultuurtaimede juurte jäätmed; kaera- ja odrasortide teraomadused ja saagid; kaera välis- ja siseterade külviväärtus; sordi võrdluskatse meetodika; külviaja mõju saagisse. Neid küsimusi on uuritud osalt ülikooli, osalt Põllutöö-ministeeriumi toetusel.

Ülalnimetatud õppeasutiste juhatajaks on taimekasvatuse professor.

Taimekasvatuse-kabinetil on üks noorema assistendi ja taimebioloogia-katsejaamal üks vanema assistendi koht.

Assistendid ja ajutised abijõud:

Kitzberg, P., noor. ass. k. t. 1. IX — 31. XII 1920; Pless, A., ajut. abijõud 1922 I p.-a.; Valfisch, J., ajut. abijõud 1922 I p.-a.; Roosa, N., ajut. abijõud 24. I — 1. V 1922; Miljan, A., noor. ass. k. t. 1. IX 1922, noor. ass. 1. X 1925, van. ass. 1. II 1926 — 14. X 1929; Roots, V., noor. ass. k. t. 1. II 1926 — 1. XI 1929; Ratt, A., ajut. abijõud 15. X 1926 — 1. III 1927; Kaal, A., abijõud 12. V — 1. XII 1927; Neumann, E., ajut. abijõud 1. XI 1929 — ; Truu, A., noor. ass. k. t. 21. X 1929 — .

2. Mullateadus ja agrikultuur-keemia.

Nõmmik, A., M. of Sc., dots. 15. VIII 1920, erakorr. prof. 1. VI 1924, korr. prof. 11. II 1929 — .

Õppetooli juures on asutised: 1) samanimeline kabinett ja 2) agrikultuurkeemia-katsejaam.

Kabinett on asutatud põllumajandusliku keemia kabineti nime all 1920. a. ja ümber nimetatud käesolevaks 1921. a. Õppetool kui ka kabinett asusid alul ülikooli peahoone III korral, viidi hiljemini

(1922) üle Vene tän. 28, kus nad praegugi asuvad. Kabinetil on oma raamatu- ja õppeabinõude-kogu. Kabineti juures asub agrikultuurkeemia-laboratoorium (algas tegevust 1921. a.) üliõpilaste harjutuste jaoks.

Agrikultuurkeemia-katsejaam asutati ülikooli Raadi mõisas 1921. a. kevadel, kuid vastavate ehitiste ja alalise personaali puudus takistas esialgselt katsejaama tegevuse jõudsat arengumist. Alles 1925. a., kui tarvilised ehitised lubasid, võis katsejaam sisukamalt teotsema hakata. Nüüd on katsejaamal Raadil tarviline maa-ala (20 ha), keemiline laboratoorium ja kasvumaja (viimane ühine taimebioloogia-katsejaamaga) jne.

Katsejaama ülesandeks on olnud 1) teha uurimistööd katsete abil ülikooli ja Põllutöö-ministeeriumi huvides ja mõlemate ainelisel toetusel; 2) olla üliõpilastele katsete korraldamise harjutuskohaks.

Tähtsamad küsimused, mille kallal mullateaduse ja agrikultuurkeemia professor oma asutistega aruande-ajal on töötanud ja tulemusi saavutanud, on: 1) kodumaa mullastiku uurimine ja skeemiline kaardistamine; 2) kodumaa mullastiku reaktsiooni selgitamine; 3) mitmesugused väetusküsimused, eriti juurvilja ja heinapõldude väetamine, ka eesti fosforiidi kui väetusaime uurimine.

Kabinetil ja katsejaamal on kummalgi 1 van. assist. koht.

Assistendid ja ajutised abijõud:

Õunmann, J., noor. ass. k. t. 1921 I ja II p.-a.; Gross, M., noor. ass. k. t. 1. IX 1922, noor. ass. 1. VI 1924, van. ass. k. t. 1. XI 1924, van. ass. 15. V 1926 — 1. IV 1927; Roger, E., ajut. abijõud 1. VIII — 1. XII 1923; Roth, I., noor. ass. 1. XI 1926, van. ass. k. t. 1. XII 1927 — 1. III 1928; Pääsuke, L., ajut. noor. ass. k. t. 1. V 1925, noor. ass. 1. I 1926, van. ass. k. t. 1. XI 1926, van. ass. 1. X 1928 — ; Pettai, V., noor. ass. k. t. 1. III 1928 — ; Umbli, E., ajut. tööjõud 8. X — 8. XI 1929.

3. Loomakasvatuse.

Mägi, J., dr. agr., prof. k. t. 6. X 1919, korr. prof. 20. V 1925 — .

Õppetooli ülesandeks on käsitleda loomakasvatuse õpetuse üldosa (incl. üldine söötmisõpetus ja tõuparandus) ja veisekasvatust. Kuni loomakasvatuse dotsentuuri asutamiseni (1925. a.) kuulus selle professori alla ka sea- ja lambakasvatuse õpetus.

H o b u s e k a s v a t u s e õpetus, mis Põllumajandus-teaduskonna põhimõtte järele kui loomakasvatuse eriosa pidi ühes terve loomakasvatuse kursusega loomulikult kuuluma Põllumajandus-teaduskonda, eraldati sellest Loomaarsti-teaduskonna soovil Ülikooli Valitsuse otsusega (1920. a. sügisel) ja viidi üle selle teaduskonna alla, kus teda ka nüüd Põllumajandus-teaduskonna üliõpilased kuulavad.

Loomakasvatuse professor annab õpetust Põllumajandus-teaduskonna agronoomia-osakonna ja Loomaarsti-teaduskonna üliõpilastele.

Loomakasvatuse professori juurde kuuluvad asutised: loomakasvatuse-kabinet ja zootehnika-katsejaam.

L o o m a k a s v a t u s e - k a b i n e t t asutati (alguses loomakasvatuse-instituudi nime all) 1920. a. Tal on olnud algusest peale siinamaani omad ruumid Narva tän. 76. Kabinetil, mis endiselt ülikoolilt pea midagi väärtuslikku ei pärinud, on nüüd oma õppeabinõude ja raamatukogu, üliõpilaste harjutustöödeks laboratoorium jne.

Z o o t e h n i k a - k a t s e j a a m algas oma sisemist korraldust kevadel ja katseid 1921. a. sügisel Raadi mõisas. Katsejaamal on nüüd 21 looma jaoks k a t s e l a u t, mis eraldatud endisest mõisa laudast ja sisemiselt katseiks ümber korraldatud, puhas laut automaatiootega, elektrivalgustus, üksiksõimed. Zootehnika-katsejaam saab oma katseloomad Raadi mõisa karjast ja nende söödad kui ka lauda tööjõu peamiselt Raadi mõisast; see viimasest väga sõltuv seiskord on kokkuhoiu mõttes küll soodus, teatavil tingimusil aga võib kujuneda katseiks ebasoodsaks.

Katseloomade söötade, piima jt. analüüsid tehti kuni 1928. a. loomakasvatuse-kabineti laboratooriumis ja mujal. Mainitud aastast alates tehakse need analüüsid ülikooli poolt katsejaamale asutatud katsejaama omas l a b o r a t o o r i u m i s Raadil.

Zootehnika-katsejaam on olnud katselise uurimise kohaks ja üliõpilastele harjutuskohaks. Ta on peale ülikooli ülesannete täitnud kogu aeg kokkuleppe põhjal ka Põllutöö-ministeeriumi ülesandeid, kellelt on saanud ainelist toetust.

Õppetooli asutistes senini uuritud küsimustest nimetame siin kui kõige tähtsamaid järgmisi: Peipsi järve tindikala (*Osmerus eperlanus* var. *spirinchus*) piimakarja-söödana; toores kartul piimakarja-söödana; päevalill- ja maissilo piimakarja söödaratsioonis; lihajahu piimakarja-söödana; kõrssööda miinimum piimakarja söödaratsioonis; lutserni ja ristikehina võrdlus piimakarja-söödana jt. Peale selle on

Põllumajandusteaduskonna assistendid ja abiõud.

*I rida (alt, paremale): W. Roots, A. Jaanson, A. Steinberg, J. Miljan, A. Krasenberg, L. Püäsuke;
II rida: J. Wolbaum, K. Zolk, L. Hiirok, N. Maasing, B. Haller, A. Maar, B. Koljo.*

aastate jooksul tehtud vaatlusi (mõõtmisega) veiste (eesti punase tõu-
karja jt.) keha (välimuse) arenemise kohta ja käsil on veiste karva-
pigmenti uurimine.

Zootehnika-katsejaamas on tehtud üle 150 mitmesuguse sööda-
analüüsi. Katsejaam on oma töökavasse võtnud kõigi kodumaal tar-
vitatavate (nii siin valmistatud kui väljastpoolt sissetoodud) looma-
söötade koostise (keemilise, mehaanilise, botaanilise jne.) ja toite-
väärtuse uurimise, millega ta juba on väikese alguse teinud ja mille
edu oleneb Põllutöö-ministeeriumi huvist asja vastu ning ainelisest
toetusest.

Assistendid ja ajutised abijõud:

Thomson, A., prof. emer., abi-õppejõud 1. II 1921 — 1 VII
1924.

Mägist, A., noor. ass. k. t. 1. VII 1924 — 1. II 1926;
Muuga, A., noor. ass. k. t. 1. II 1926, noor. ass. 1. II 1928 —
1. II 1929; Maasing, N., noor. ass. 15. I 1928 —; Stein-
berg, A., ajut. abijõud 1. II 1929, noor. ass. k. t. 1. X 1929 —;
Semper, J., ajut. abijõud 10. V — 25. VI 1929; Vechter-
stein, E., Põllutöö-minist. poolt assist. 1922 —.

4. Põllu-majapidamine.

Köpp, P., dr. agr., dots. 6 X 1919, erakorr. prof. 1. VI 1924,
korr. prof. 24. IV 1929 —.

Õppetool käsitleb põllu-majapidamise õpetust (agraarökonoomia),
kuhu kuuluvad maatulundusliku organiseerimise ja hindamise alused,
maatulunduslik hindamine, kalkuleerimine ning arvepidamine ja
talundi organiseerimine.

Õppetool algas tegevust (ülikooli peahoone III korral) ühes teiste
esimeste õppetoolidega teaduskonna avamisest peale. Õppetooli asu-
tiseks on 1922. a. saadik põllumajapidamis-kabinet. Õppetool
ühes kabinetiga asuvad Vene tän. 38.

Kabinetil on oma raamatu- ja õppeabinõude-kogu. Ajutiseks abi-
jõuks on olnud Spranzmann, A., 1. II — 1. VI 1928, 1. XI 1928
— 1. VI 1929.

5. Metsakasvatus.

Õppeaine — üld-metsakasvatus.

Mathiesen, A., eriainete õpetaja, luges ülesandel 1920 II
p.-a. — 1921 I p.-a.

Daniel, O., eriainete õpetaja, 23. VIII 1921, dots. k. t. 30.
IV 1926 —.

Õppetooli ülesandeks on käsitleda üld-metsateadust, metsakasvatust, metsakaitset ja metsanduse ajalugu.

Õppetooli juures on metsakasvatuse-kabinett, mille asukoht on Aia tän. 46, kus tal kasutada kaks ruumi.

Kabinetil on 5 teaduslikku õppevahendite-kogu: 1) raamatukogu 557 köitega; 2) puuhaiguste ja metsakahjurite kogu 349 preparaadiga; 3) Eesti metsapiltide kogu — üle 1 100 nr.; 4) herbaarium (350 puuliiki ja 350 alataimestiku-liiki); 5) metsakasvatuse-riistade kogu 123 nr.

Metsakaitse alal praktilistel töodel toimetatakse puudel esinevate rikete ja haiguste põhjuste määramist. Kevadel — mais — korraldatakse IV sem. üliõpilastele välispraktikum õppemetskonnas, kus üliõpilased tegelikult osa võtavad taime-aia töödest, metsakülvisest, -istutamisest ja -hooldamisest. Need tööd kestavad keskmiselt 3 nädalat.

Metsakasvatuse-kabinett on korraldanud mitmeid katseid metsa kultiveerimise ning ravimise alal ja toimetanud uurimisi kodumaa metsanduse ajaloo valgustamiseks.

Assistendid:

Matiisen, V., ajut. noor. ass. k. t. 15. I 1926, ajut. noor. ass. 15. II 1928 — 15. IX 1928.

Reim, P., noor. ass. k. t. 1. IV 1923, noor. assist. 1. VI 1924 — 1. I 1929, ülemääral. abi-õppejõud 1929 I p.-a.

Viirik, E., noor. ass. k. t. 1. I 1929 — .

6. Metsakorraldus.

Mathiesen, A., dr. rer. for., eriainete õpetaja 30. I 1920, dots. k. t. 30. VIII 1921, erakorr. prof. 1. VI 1924, korr. prof. 11. II 1929 — .

Õppetooli ülesandeks on senini olnud käsitleda metsataksseerimist, -väärtuse hindamist, metsakorraldust, dendroloogiat ja metsavalitsemist.

Õppetooli juurde kuulub metsakorralduse-kabinett, mis algas tegevust 15. VIII 1920, esialgu metsaasjanduse- ja geodeesiaakabineti nime all. Praeguse nime sai 7. XI 1921.

Esimesil aastail soetati kabinetti peamiselt geodeesia-aparaatide kogu, mis aga 1922. a. uuesti asutatud kultuurtehnika- ja geodeesia-kabinetile üle anti. Takseerimistööde läbiviimiseks tuli järgnevatel aastail nii mõnigi aparaat uuesti muretseda.

Praegu on kabinetil oma raamatukogu 1 600 köitega ja järgmised kogud: 1) seemnete kollektsioon — 670 nr. katseklaasides ja 400 nr. klaaspurkides; 2) käbide kollektsioon 35 nr.; 3) võõramaa puude ja põõsaste lehtede herbaariume: a) üliõpil. prakt. tööde jaoks, b) teaduslikke 500 nr.; 4) metsakorralduse-kavade kogu — 86 nr.; 5) metsa-majapidamise, eriti Eesti metsast tehtud fotode kogu — 800 nr.

Metsakorralduse-kabineti poolt on korraldatud: metsa kasvukäigu uurimisi õppemetskonnas ja Kuusnõmme bioloogiajaama metsades; uurimuste ja katsete teel on valgustatud mitmeid küsimusi metsatakseerimise ja boniteerimise alal; kabineti kaastegevusel on õppemetskonna ainelisel toetusel kogutud Raadi dendroloogia-aeda, õppemetskonna taime-aedadesse ja Kuusnõmme bioloogiajaama mitmesuguseid kodu- ning võõramaa puuliike, uurides välismaa puude kasvatamise võimalusi meie oludes.

Assistendid ja abijõud:

Verberg, K., noor. ass. 15. IX 1921 — 1. V 1922; Pavlov, A., van. ass. k. t. 15. IX 1922, van. assist. 1. IX 1924 — 1. IV 1925; Ant, E., noor. ass. k. t. 1. IV 1925, noor. assist. 1. II 1926, van. ass. k. t. 1. XI 1926 — 1. XI 1928; Vidik, P., ajut. abijõud dendroloogia alal 1. XI 1928 — 1. V 1929; Kask, R., ajut. abijõud 1. XII 1928, noor. ass. k. t. 1. VI — 1. X 1929; Haller, B., ajut. abijõud 1. VI — 15. VII 1927, noor. ass. k. t. 1. XI 1928, van. ass. k. t. 1. X 1929 —.

7. Maaparandus ja geodeesia.

Geodeesia.

Mathiesen, A., eriainete õpetaja, luges ülesandel 15. VIII 1920 — 30. VI 1922, 1. I 1924 — 30. VI 1924.

Kultuurtehnika ja geodeesia:

Koženy, J., dr. ing., dots. 9. V 1922 — 1. I 1924.

Vakantne 1924 I p.-a.

Rinne, L., dr. agr., dots. k. t. 8. II 1924, dots. 2. III 1926, erakorr. prof. 19. XII 1927 —.

Õppetooli juures asub maaparanduse- ja geodeesia-kabinet.

Alguses (1921) oli geodeesia seotud metsanduse õpetusega ja seda käsitles õpetaja A. Mathiesen.

1922. a. eraldatakse geodeesia metsandusest ja ühendatakse kultuurtehnika üheks dotsentuuriks.

Õppetooli täitja L. Rinne ettepanekul võeti kõnesoleva õppetooli õppekavasse sookultuur juurde, ka on tema juhatusel kabinetti õppe- ja uurimis-abinõudega ning kirjandusega täiendatud ja kabinettis sisse seatud väike laboratoorium.

Et prof. Rinne on ka Eestimaa Sooparanduse Seltsi sookatsejaama „Tooma“ katsete juhataja, siis on võimalik olnud üliõpilastel maaparanduse ja sookultuuri suviseid harjutusi „Toomal“ sooritada.

Assistendid ja ajutised abijõud:

Vitsut, J., ajut. abijõud 1. XI 1920 — 1. VII 1922; Pavlov, A., abijõud 15. VIII — 15. IX 1922; Martin, A., abijõud 1. IX 1922, noor. ass. k. t. 1. I 1923 — 1. X 1924; Roger, E., noor. ass. k. t. 1. X 1924 — 1. IV 1928, Kurbert, A., ajut. abijõud 1. V — 1. VII 1927, I. V — 1. VII 1928; Jaanson, A., noor. ass. k. t. 1. IV 1928 — Vellbaum, J., ajut. abijõud 1. XI 1928 — 1. VII 1929, 1. VII 1929 —.

Dotsentuurid.

1. Piimatalitus.

Vakantne kuni 1929 II poolaastani.

Happich, K., mag. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1922 I p.-a. — 1923 II p.-a.

Saar, H., luges ülesandel 1929 I p.-a.

Gross, M., agr., luges ülesandel 1. IX ¹⁾.

Hoolimata teaduskonna hoogsast otsimisest ei leitud kaua aega sellele tähtsale alale vastavat eri-õppejõudu, kes nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt piimanduse õppeainet meie nõuete kohaselt oleks võinud käsitleda.

Pärast prof. K. Happich'i surma (1923), kes ajutiselt õpetas piimatalitust, jäi selle õpetamine ära kuni 1929. a., mil teaduskond Ōisu piimatalituse-kooli õppejõu H. Saar'e juhatusel ajutiselt lühikese piimandusekursuse korraldas (jaanuaris 1929).

Vahepeal peeti prof. Mäe korraldusel mitmel aastal piimanduse-laboratooriumis mõnepäevalisi harjutusi piima ja või analüüsimises loomakasvatust kuulavaile üliõpilastele.

¹⁾ Kinnitati 1. XI 1929 dots. k. t.

Piimatalituse dotsentuuri juures on piimanduse-kabinett (asut. 1922), mis asub Vene tän. 38. Kabineti ajutisiks juhatajaks on aruande-ajal olnud: prof. K. Happich, siis prof. J. Mägi; lühemat aega ka prof. Nõmmik.

Kabinetil puuduvad veel omad ruumid, mispärast tema varandus (õppe-abinõud, raamatukogu jne.) loomakasvatuse-kabinetis jm. aset on leidnud.

Et tulevikus eritundjaid piimanduse alal ette valmistada, on ette nähtud vastava laboratooriumi asutamine piimandusekabineti juurde.

Assistendid:

Ploom, A., assist. 1. VII 1923 — 1. III 1925; Sarfels, E., loomaarst, ajut. noor. ass. k. t. 15. V 1925.

2. Metsakasutus.

Vakantne kuni 24. IV 1925.

Verberg, K., dr. rer. for., luges ülesandel 1. I 1924 — 24. IV 1925, eriainete õpetaja 24. IV 1925, dots. k. t. 28. III 1927 —.

Metsaosakonna loomisel polnud esiti võimalik metsakasutuse alal täies ulatuses töid alustada. Seetõttu sooritasid vanema kursuse üliõpilased esialgu metsakasutuse eksami komisjoni ees ilma sellekohaste loengute kuulamise ja praktiliste tööde tegemiseta.

Õppetooli juurde kuuluv metsakasutuse-kabinett asutati 1923. a., mil selle ajutiseks juhatajaks määrati dots. A. Mathiesen, kuna praktiliste tööde korraldajaks sai sama aasta sügisese semestril stip. K. Verberg. Samal ajal algas ka kabineti inventari muretsemine: raamatukogu, laboratooriumi sisseseadu ja õppe-abinõude soetamine, mida hiljemini on täiendatud. Tähtsamaid õppe-abinõusid on metsakasutuse-kabineti juures Amsler & Co universaalpress puidu mehaaniliste omaduste määramiseks jm. (ostetud õppemetsk. kulul). Raamatukogu on järjest täienenud ja sisaldab peaaegu kõiki tähtsamaid töid metsakasutuse, metsatehnoloogia, metsakaubanduse ja metsapolitika aladelt.

1924. a. alates omandab õppetöö süstemaatilise ilme.

Metsakasutuse praktilised harjutused laboratooriumis koosnevad järgmistest tööddest: 1) makro- ja mikroskoopiline puidu määramine, 2) mõningate füüsikaliste puidu omaduste kindlakstegemine: erikaal, niiskus, niiskuse imevus, paisuvus, kahanevus, 3) puidu tuha % ja kütteväärtuse määramine, 4) puidu mehaaniliste omaduste määramine.

Metsatehnoloogia talvised praktilised tööd on senini piirdunud peamiselt keemilise puidutehnoloogia osaga: 1) okas- ja lehtpuidu tõrvavee ümbertöötamine; 2) tärpentiini puhastamine; 3) tärpentiini ja kampoli saamine vaigust; 4) tselluloosi valmistamine.

Väliste praktiliste harjutuste kavasse on mahutatud mitmesuguseid töid, mis peaksid aitama süvendada teoreetilisi teadmisi ja võimaldama tutvumist ka teatavate praktiliste võtetega metsakasutuses ja puidu ümbertöötamises.

Loengute ja praktiliste harjutuste kõrval on korraldatud mitmeid ekskursioone kodumaa metsatööstusega tutvumiseks.

Uurimisalal on mitmed tööd käsil, mis teostatakse peamiselt õppe-metskonnas; osaliselt on uurimuste tulemused ka trükitud avaldatud.

Peale selle on metsakasutuse-kabinett lahendanud mitmeid küsimusi riiklikkude asutiste, omavalitsuste ja eraisikute sooviavalduste põhjal.

Kabineti ajutiseks abijõuks on B. Koljo, 1. X 1928. a. peale.

3. E h i t u s õ p e t u s.

Vakantne kuni 1. V 1922.

Luksepp, A., eriainete õpetaja, luges ülesandel 1. I 1920 — 1. V 1922.

Mielberg, P., arhitekt, dots. k. t. 1. V 1922, dots. 30. XI 1923 —.

Ehitusõpetuse dotsentuur ühes vastava kabinetiga asutati 1921. a., algas tegevust aga 1922. a. I semestril. Asukohaks oli alguses Aia tän. 46, 1923. a. sügisest saadik aga Lai tän. 36. Kabinetil on oma raamatu- ja õppe-abinõude kogu, joonestus-saal üliõpilastele harjutamiseks jt. ruumid.

Et õppetooli assistenti pole ette nähtud, on tulnud töötada ajutiste abijõududega, kelleks on õppetooli kestusel olnud: J. Pullerits, 20. X 1925 — 1. V 1926 ja A. Krusenbergi, 1. X 1926 senini.

4. Põllumajanduslikud riistad ja masinad.

Luksepp, A., eriainete õpetaja 6. X 1919, dots. k. t. 1. XI 1924, dots. 19. XII 1927 —.

Kõnesolev õppetool algas tegevust teaduskonna avamisega; alguses oli see õpetajakoht, muudeti aga hiljemini (1925) dotsentuuriks. Õppetooli juures asub põllumajanduslike riistade

ja masinate kabinetit, mis asutati 1920. a. Õppetool ühes kabinetiga asus alguses ülikooli peahoone III korral, siirdus siit 1920. a. Aia tän. 46 (enne 38) ja hiljemini Laiale t. 36, kus asub praegugi.

Kabinetil on masinaehitusmaterjali-esemete ja masinaelementide kogu, samuti põllutöö-riistade ja -masinate kogu. Alguses, kui omad kogud puudusid, tuli üliõpilastele demonstreerimiseks tarvitada Tartu E. Majanduse-Ühisuse ja aktsiaselts „Teguri“ masinariistade ladusid. Ka annetas viimane asutis kabinetile igast omavalmistatud masina tüübist ühe eksemplari. Hiljemini on kogud täienenud Venemaale evakueeritud esemete tagasijõudmisega ja ülikooli poolt antud krediidi abil tehtud ostudega. Assistenti õppetoolil ei ole.

5. Taimakasvatuse.

Vakantne kuni 9. X 1929.

Lepik, E., dr. sc. nat., dots. k. t. 9. X 1929 —.

Õppeaine — heinakasvatus:

Regel, K., I j. dipl. loodusteadlane, eriainete õpetaja, luges ülesandel 6. XI 1919, dots. 5. VI 1920 — 31. XII 1921.

Thomson, A., mag. oec., prof. emer., luges ülesandel 1. I 1924 — 31. XII 1927.

Mets, J., õpet. agr., luges ülesandel 1. I 1928 — 30. VI 1929.

Õppeaine — fütopatoloogia:

Thomson, A., mag. oec., prof. emer., luges ülesandel 1. I 1924 — 31. XII 1927.

Käsebier, A., agr., korraldas praktilisi töid ülesandel 1. I 1929 — 30. VI 1929.

Lepik, E., dr. sc. nat., luges ülesandel 1. VII 1929, dots. k. t. 9. X 1929 —.

Õppeaine — taimede süstemaatika:

Regel, K., eriainete õpetaja, pärast dots., luges ülesandel 6. X 1919 — 31. XII 1921.

Dotsentuuri ülesandeks on taimehaiguste ja botaanika (süstemaatika) käsitlemine.

Kuna fütopatoloogia õppetooli õpetamise kavakindel korraldamine on vastava kindla õppejõu puudusel alles algamas, on aga õppetooli juurde kuuluv fütopatoloogia-katsejaam tegelikult töötanud juba 1922. a. saadik. Katsejaam asub Raadi mõisas, kus tal on oma

katse-aed (umb. $\frac{1}{2}$ ha), laboratoorium jne. Katsejaam on täitnud siiaani nii ülikooli kui ka Põllutöö-ministeeriumi ülesandeid, olles üliõpilaste harjutuskohaks, on lahendanud ja korraldanud aga ka taimehaiguste vastu võitlemise küsimusi.

Tähtsamaist küsimusist, mida siiaani fütopatoloogia-katsejaamas käsitletud, on nimetada kõige pealt bioloogilisi ja tõrje-abinõude uurimist terve rea meie harilikumate taimehaiguste kohta, nagu: kartuli lehemädanik (*Phytophthora infestans*), peeditaime-varremädanik (Keimlingsbakteriose) ja tõusmepõletik (*Pythium de Baryanum*), kapsa-juurepõletik (*Plasmodiophora Brassicae*), mitmesugused nõgi-pea- ja roostehaigused ja karusmarja-jahukaste; siis ka seemne idandamise meetodite katsed, fenolaatide uurimine jne. Ka on katsejaam teostanud kartuli väljaveo kontrolli ja seemnevilja-põldude tunnustamisel pidanud taimehaiguste ning taimekaitse statistikat Riigi Statistika Keskbüroo toetusel jne.

Prof. Bucholtz'i surmast saadik, kes oli fütopatoloogia-katsejaama esimene juhataja ja korraldaja (1922/23), puudus ülikoolis fütopatoloogia õpetaja ja fütopatoloogia-katsejaama juhataja. Katsejaama ajutised juhatajad pärast prof. Bucholtz'i on olnud: prof. Kaho (1924), siis prof. Rootsi siiaani. Üliõpilaste harjutusi katsejaamas on tegelikult juhtinud agr. A. Käsebieer, kes on töötanud enamalt jaolt Põllutöö-ministeeriumi arvel katsejaama kestusel selle tegeliku korraldajana.

6. Loomakasvatuse.

Vakantne kuni 24. IV 1929.

Mägi, J., dr. agr., korr. prof., luges ülesandel 1926 I p.-a.

Liik, E., mag. agr., dots. k. t., luges ülesandel 1. I 1928, dots. k. t. 24. IV 1929 —.

Dotsentuuri pea-ülesanne on väikeloomade (sead, lambad jt.) ja kodulindude õpetuse käsitlemine; peale selle veel mõned teised küsimused, nagu loomakasvatuse eri-arvepidamine. Tingimisi kuulub edaspidi siia ka pärilikkuseõpetus.

Dotsentuuri juures asub väikeloomakasvatuse-kabinett (asut. 28. XII 1928), mille juhatajaks oli algusest kuni 1. VI 1929 prof. J. Mägi, edasi mag. E. Liik.

Kabineti noorust arvesse võttes on see alles korraldamise algastmel ja asub, omade ruumide puudusel, ajutiselt loomakasvatuse professuuri ruumides (Narva tän. 76).

Põllumajanduslikud katsejaamad (Raadil).

7. Praktiline zooloogia

(kuni 17. XI 1926 professor).

Schneider, G., dr. phil., korr. prof. 1. VII 1920 — 1. IX 1923.

Vakantne 1. IX 1923 — 20. X 1924.

Spitšakov, F., korr. prof. 20. X 1924 — 15. IV 1925.

Vakantne 15. IV 1925 —.

Kennel, J. v., dr. phil., prof. emer., luges ülesandel 1. VII 1925 — 31. V 1929.

Zolk, K., korraldas ülesandel praktilisi töid 1927 II p.-a., 1929 I p.-a.

Põllundusliku zooloogia üldises osas pannakse hõimkondade käsitlemisel pearõhku nende liikidele, kes tähtsad põllundusele ja metsandusele. Veel põhjalikumalt käsitletakse aga taimekahjureid, kusjuures puudutatakse ka nende tõrjet. Selle aine hulka kuulub ka põllutulundusliku ja metsaentomoloogia käsitlemine. — Suviti peetakse siin harjutusi (taimekahjurite ja nende kahjustuste kogumine jne.) 2. ja 3. semestri vahel ja harjutusi entomoloogia-katsejaamas 6. ja 7. semestri vahel. — Professuuri ümbermuutmisega dotsentuuriks (1926) jäi õppetooli ülesannete hulgast välja kalanduseõpetus.

Tegeliku zooloogia õppetoolil on asutised: samanimeline kabinett ja entomoloogia-katsejaam.

Praktilise zooloogia kabinett algas tegevust 1921. a. I sem. Aia tän. 46 (enne 38), kus asub praegugi. — Peale õppetooli määraliste täitjate on kabineti aj. juhatajaks 1928. a. alates dots. k. t. O. Daniel.

Kabineti assistendiks on algusest senini K. Zolk (1921. a. peale), kelle käes on olnud suurelt osalt kabineti ning selle kogude tegelik korraldamine ja üliõpilaste harjutuste (eriti entomoloogias) tegelik juhatamine — assistendina või õppeülesande-täitjana.

Lühemat aega (1923) juhatas ülesandel õppetooli praktilisi töid ka prof. H. Riikoja. Vabatahtliku assistendina töötas kabineti juures (1921—1922) agr. A. Bome (†), eriti kalanduse alal. — 1925. a. alates töötab kabineti abijõuna stud. zool. A. Määr, kes on teotsenud peamiselt kabineti poolt korraldatud Eesti järvede uurimisel.

Entomoloogia-katsejaam on asutatud 1922. a. Asukoht Raadi mõisas, kus tal on laboratoorium, katsepõld (umbes 1 ha), insektaarium jne. Katsejaama ülesandeks on kahjulikke putukaid

ning loomi uurida, nende vastu tõrje-abinõusid otsida ning kontrollida, kui ka üliõpilasile ja taimekaitse alal töötajale isikuile võimaldada tutvumist taimekahjuritega ja praktiseerimist ning katsetamist entomoloogia alal.

Peale ülikooli ülesannete on katsejaam täitnud kokkuleppe alusel ka Põllutöö-ministeeriumi ülesandeid.

Katsejaama tähtsamaist uurimistöist nimetame: naerimardika (*Phaedon cochleariae*) bioloogia ja tõrje, eriti kaltsiumarsenaadi abil; tumeda viljanaksuri (*Agriotes obscurus*) bioloogia ja tõrje, eriti mullakohenduse ja tema enese parasiidi (*Paracodrus apterogynus*) abil; orase-öölase (*Agrotis segetum*) uurimine ja tõrje must- ja haljaskesa abil. Peale selle on katsejaam kontrollinud tõrjevahendeid, lahendanud viljapuude pritsimise aja küsimusi, korraldanud statistiliste andmete kogumiseks üle maa korrespondentide võrgu jne. Katsejaama juhatajaks on olnud tegeliku zooloogia kabineti juhatajad; tegelikult on katsejaama korraldanud ja selle töid juhatanud assistent K. Z o l k.

8. A g r a a r p o l i t i k a j a ü h i s t e g e v u s.

See õppetool oli Ülikooli Seadusega kinnitatud professorina, kuid muudeti hiljemini (1926. a.) Vabariigi Valitsuse otsusega dotsentuuriks.

Vakantne.

Õppeaine — ühistegevus.

K õ p p, P., dr. agr., korr. prof., luges ülesandel 1922 II p.-a. — 1928 I p.-a.

Õppeaine — põllumajanduslik geograafia ja kaubandus.

K u r k u s, J., luges ülesandel 1. I 1929 — 30. VI 1929.

Õppeaine — metsakaubandus.

V e r b e r g, K., dr. agr., dots. k. t., luges ülesandel 1928 I ja 1929 I p.-a.

Õppeaine — metsapolitika.

D a n i e l, O., dots. k. t., luges ülesandel 1928 I ja 1929 I p.-a.

Õppeaine — agraarpolitika ja põllumajanduse ajalugu.

K õ p p, P., dr. agr., korr. prof., luges ülesandel 1922 I p.-a. — 1927 II p.-a.

Õpetajad.

1. Tegelik aiatöö ja mesilastepidamine.

Rütel, J., õpet. 6. X 1919 — 31. XII 1921.

Vakantne 1. I 1922 — 19. I 1923.

Mätlík, A., õpet. 19. I 1923 — .

Õppetooli asutiseks on õppe-aed Raadi mõisas, mis asub osalt selle mõisa endises aias, osalt juurdevõetud maal ja avatud 1. IV 1924. a.

Õppetool, mis algas oma tegevust ilma õppevahenditeta, on aruande-ajal omale muretsenud kõige tarvilikumate raamatute kogu, tarvilised õppevahendid ja inventari aia jaoks. Õppe-aiale kuuluva maaala suurus on praegu 6,95 ha; suurem osa sellest ei ole veel aiakultuuride alla võetud.

Õppe-aial on 3 kasvuhoonet ja üle 200 lava-akna (õppe-aias asutamise aegu oli viimaseid kõigest 20).

Tähtsamaist vaatlusist ning katseist õppe-aias nimetame köögi-vilja sordi-võrdluskatseid ja karus-, sõstra-, vabarna- ning maasika-sortide vaatlusi ning katseid. Ka on alustatud vaatlusi ning katseid viljapuude suhtes, nagu katsed Saaremaa mets-õunapuu alustega, kääbusalustega, uuemate sortidega jne.

Õppe-aed, mis ühtlasi on ka katse-aiaks, täidab ses suhtes kokkuleppel Põllutöö-ministeeriumiga ka viimase ülesandeid.

Õppe-aias juhatajal on alaliseks abijõuks olnud tegelik aednik G. Reinson.

Ülikooli Raadi mõis¹⁾.

Ette nähes nii katsejaamade kui ka üliõpilaste praktika otstarbeks suurema talundi tarvidust Tartu ligidal, hakkas Ülikooli Valitsus teaduskonna ettepanekul juba 1919. a. omale Raadi mõisa nõutama. Selle mõisa majanduslik seisukord oli siis küll halb, kuid võrreldes teiste Tartu ligidaste mõisadega olid tal teaduskonna otstarbeks teatud paremused ja sellepärast jäadi ikkagi tema juurde.

Põllutöö-ministeeriumi nõusolek, anda Raadi mõis ülikoolile Põllumajandus-teaduskonna ülesanneteks, oli ülikoolil juba 1920. a. alul, aga mõis võeti ülikooli kasutada alles 1921. a. kevadel. Üli-

¹⁾ Eelpoolkirjeldatud õppeasutised kuuluvad õppetoolide juurde; kolm järgnevat (Raadi mõis, õppemetskond ja tead. raamatukogu) alluvad otseselt teaduskonnale.

koolil tuli mõisa majandamisele võtmisega asuda tema majanduses suuremate puuduste kõrvaldamisele.

Veisekarja uuendamiseks aitas kaasa Põllutöö-ministeerium, võimaldades ülikoolile mõnest riigimõisast paremaid suguloomi Raadiile vahetada. Aga ainult loomade vahetamisega ei võidud karja loomulikult veel korruga heale järjele seada, kui söödapuudus oli külaliseks, noorkarja kasvatamiseks (eriti tema tervise huvides eraldamiseks vanast karjast) puudus vastav ruum jne. Raadi mõisa asutatud katsejaamadele tuli mõni hoone üle anda, mida mõis ise kasutada oleks võinud. Aruande-ajal on ka tulikahjud — moonamaja ja viljapeksu-küüni põlemine — Raadi mõisa tabanud.

Majapidamise jaluleseadmiseks pidi mõis aastate jooksul summasid väljastpoolt (ülikoolilt) juurde hankima.

Talituskapitali puudus on ennast aga mõisas pea viimase ajani teravalt tunda andnud ja selle juhatajaile raskusi sünnitanud, kuigi mõisa seisukord võrreldes algusega muidu on üldiselt paranenud.

Ülikoolile antud Raadi mõisa maa-ala suurus on (Põllutöö-ministeeriumi planeerimis-peakomisjoni otsuse järele 9. II 1922) 518,40 ha. Sellest on praegu katsejaamade, pargi ja dendroloogia-aias umbes 55 ha ja mõisa majapidamise kasutada umbes 463,4 ha. Maast on: põldu umbes 252,0 ha, heinamaad 126,5 ha, karjamaad 46,2 ha, sood 13,6 ha, muud maad 25,0 ha.

Põllul kasvatatakse: rukist, nisu, kaera ja segavilja, otra, kartulit, juurvilja ja segaheina.

Elava inventari seis:

a) Hobuseid (täiskasvanuid): 1921. a. 31, 1929. a. 39.

b) Veiseid:

	Pulle	Lehmi	Alla 1 a.	1—2 a.	Summa.
1921. a.	3	69	—	7	79
1929. a.	2	86	10	31	129

Tõu suhtes on nüüd eesti punast (angeli) tõukarja 80,6% (alguses 80%); eesti holl.-friisi k. 12,4% (alguses umbes 20%), eeršiiri karja 7% (alguses ei olnud). — Veisekarja-tõugude mitmekesisuse tarvidus oleneb peale muu karja ülesandest õppetegevuse ja katsete jaoks.

Võrdluseks avaldame karja toodangu aastast, mil mõis ülikooli kätte sai ja nüüd:

Kogu karjast keskmiselt ühe lehma kohta aastas:

	Elusk.	Vanus	Piima	Rasva-%	Võirasva	Tarvitatud sööt-ühikuid
1921/22	440 kg	8,6 a.	1 464 kg	3,7	54,3 kg	1 609 kg
1927/28	475,8 „	8,2 a.	2 563 „	3,61	92,5 „	2 059 „
Vahe±	+35,8 kg		+1 099 kg	-0,09	+38,2 kg	+450 kg

Teisi loomi mõisa majapidamisel ei ole.

R a a d i m õ i s a p õ l l u s a a g i d.

Et ruumipuudusel üksikasjalisem kirjeldus võimatu, avaldan siin (mõisavalitsuselt saadud) andmed mõne tähtsama taime kohta nelja aasta (1925—1928) kestel.

	Saak hektaarilt kg	
	Keskmiselt aastas.	Kõikuvused.
Rukis	1 123	795— 1 435
Oder	1 292	841— 1 872
Segavili	800	700— 935
Kartul	11 705	8 955—16 380
Söödapeet	37 134	25 411—54 545
Ristikhein	6 243 ¹⁾	— —

Tööstuse-ettevõttest on mõisal viinavabrik, mis aastas 100—250 tuhat kraadi piiritust on valmistanud. Nimetamisväärt tuluallikaks oli mõisal endisil aastail ka liivauk, mis aga viimaseil aastail linna liiva-augu avamisega naabruses väga vähe tulu annab.

Mõis tarvitab Tartu linna elektrivoolu valgustamiseks, rehepeksuks, veepumpamiseks jne.

Tegelikult on Raadi mõisa majapidamine algusest peale allunud Põllumajandus-teaduskonnale. Esimeseks valitsejaks Raadil oli Hugo Kalkun (1. V 1921 — 1. V 1923), siis G. Priimets (1923. a. sügisest — 1927. a. sügiseni (†); viimati mainitud ajast tänini on valitseja k. t. G. Tasson. Oma kontrolli teostas teaduskond alguses (kuni 1922. a. kevadeni) erikomisjoni kaudu (dots. A. Nõmmik, prof. k. t. J. Mägi, prof. K. Teräsvuori; hiljemini viimase asemel õp. A. Luksepp), pärast hooldaja kaudu. Raadi mõisa hooldajaiks teaduskonna poolt on olnud: prof. P. Kõpp (1924—1927) ja prof. N. Rootsi (1927. aastast siinamaani).

¹⁾ 1928. aastal.

Raadi mõisa valitsuse ligemad tulevikukavatsused on: põldude kraavitamine ja korraldamine, tugevam väetamine, kultuur-karjamaade asutamine, terve ja saagirikka tõukarja kasvatamine; viimane peaks võimaldama linna varustada lastepiimaga ja põllumeestele tõuloomi müüa.

Õppemetskond.

Õppemetskonna asutamise tarviduse küsimus kerkis päevakorra lehe peale metsaosakonna asutamist. Oli kavatsus õppemetskonnaks valida mõnda Tartu linna läheduses asuvat metsa. Kuid lähemal tutvumisel 1920. a. sügisel Tähtvere, Vasula, Haaslava, Kaagvere ja Kastre metsadega selgus, et Tartu lähemas ümbruskonnas vastavat metsa ei leidunud. Kõige soodsam kasvukoha tingimuste mitmekesisuse ning olemasolevate eluruumide poolest oli Kastre metskonna Peravalla metsandik. Detsembrikuu alul 1920. a. Tallinnas Põllutöö-ministeeriumis peetud koosolekul, kus käsitleti põllumajanduslike katsejaamade organiseerimise küsimust, tuli ka metsandusliku katsejaama resp. õppemetskonna asutamise küsimus kaalumisele (vt. lähemalt kokkuvõtte Agronoomia 1921 nr. 1), kusjuures A. Mathiesen'ilt ülestõstetud küsimus leidis põhimõtteliku pooldamist Põllutöö-ministeeriumi selleaegsete juhtivate jõudude poolt.

Põllumajandus-teaduskonna ja Ülikooli Valitsuse kaudu 8. XII 1920. a. Vabariigi Valitsusele esitatud motiveeritud sooviavalduse puhul Kastre-Peravalla metsandiku ülikoolile üleandmise asjus otsustas V. Valitsus 13. IV 1921 anda Kastre-Peravalla metsandik ülikooli metsaosakonna valitsemise alla määramata ajaks, tingimustega, et sissetulekute ja väljaminekute eelarved selles metsandikus kinnitab Metsade Peavalitsus ja et puhas sissetulek metsandikust läheb riigi arvele. — 26. VIII 1921. a. kinnitas Vabariigi Valitsus ajutise valitsemise korra § 12-a põhjal määrused õppemetskonna valitsemise korra asjus. — Ülikooli Seadusega 18. VI 1925. a. jäi õppemetskond ülikooli omanduseks.

Õppemetskonna asutamisel seati põhilauseks järgmised motiivid:

1. Õppemetskond peab üliõpilastele võimaldama tegelikult osa võtta kõikidest metsakülvamis-, istutamise- ja ravitsemistööst, niisama ka tööde korraldamisest metsa ülestöötamise ja ümbertöötamise alal.

2. Õppemetskond oleks kohaks, kus üliõpilased saaksid harjutusi teha geodeesia-, metsahindamis- ja metsakorraldamis-tööde alal.

3. Õppemetskond võimaldaks üliõpilastel tutvuda metsamajanduslike küsimuste selgitamiseks ettevõetavate uurimis- ja katsetööde meetoditega.

4. Õppejõududele peab õppemetskond olema kohaks, kus võiks võõrsilt saadud teadmisi kodumaa olude kohaselt järele katsuda ja kus kodumaal tekkinud küsimused metsakasvatamise, metsakaitse, metsakasutuse, metsahindamise ja metsakorraldamise alal katsete ja uurimiste abil vastavalt selgitataks ja kus üldse kõik metsatulunduslikud ja metsateaduslikud probleemid võimalust mööda tarvilist valgustamist leiaksid.

Vastavalt ülesannete iseloomule tuli õppemetskonna alaks valida suurem metsamassiiv. Metskonna üleandmise akti järele 22. V 1920. a. oli õppemetskonna üldsuurus 6 968 ha, sellest metsapinda (1921—1923. a. mõõtmise alusel) 3 520 ha, põldu ja heinamaad 335 ha ja 3 113 ha soid ja rabasid. Kokkuleppe alusel Tartu Ülikooli ja Põllutöö-ministeeriumi vahel 1925. a. kevadel ning vastavalt 1928. a. Planeerimise Peakomisjoni otsusele muutusid õppemetskonna piirid ning maa-ala suurus. Maamõõte-tööd vastavalt muudatustele ei ole veel lõpule viidud.

Ülikooli õppemetskonnas suve-vaheaegadel korraldatud praktilistest harjutustest on osa võtnud järgmine arv üliõpilasi:

Aastad Eriala	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Geodeesia	29	36	—	13	22	21	—	—
Metsakasvatus	—	29	35	21	11	15	22	17
Metsakasutus	—	—	—	—	15	8	14	19
Metsatakseerimine . . .	—	33	39	23	25	16	32	13

1922. a. suvel korraldati õppemetskonnas metsaametnike ettevalmistamise kursusest osavõtjaile (umbes 25 in.) paarikuuline praktikum geodeesia ja metsakasvatuse alal. 1928. a. suvel korraldati riigiteenistuses olevaile metsnikele õppemetskonnas ühekuuline täienduskursus. Osavõtjaid oli 40 komandeeritud ametnikku ja 3 vabakuulajat. 1929. a. peeti teist korda täienduskursus metsnikele, osavõtjate arv oli 40 komandeeritud metsnikku ja 1 vabakuulaja. Kolm viimast kursust peeti Riigimetsade Valitsuse kulul.

Üliõpilaste ja metsa-ametnike õppemetskonnas viibimise ajaks korraldatakse ühisköök, mille sisseseadu ja teenijate personaali annab metskond, kuna muud jooksvad kulud kaetakse osavõtjate poolt.

Õppemetskonna juhataja:

Mathiesen, A., prof. 20. V 1921 —.

Verberg, K., aj. aset., dots. k. t. 20. IX 25 — 1. X 26.

Metsaülemad:

Kremser, G., metsateadl., 20. V 1921 — 1. V 1922.

Kelder, S., stud. for., 1. V 1922 — 1. XII 1924.

Riisberg, R., stud. for., 1. XII 1924 —.

Abi-metsaülemad:

Kelder, S., 15. IV 1922 — 1. V 1922.

Puust, V., 15. V 1922 — 15. IX 1923.

Buldas, A., 15. IX 1923 — 1. III 1924.

Riisberg, R., 20. V 1924 — 1. XII 1924.

Puksov, L., 7. II 1926 — 10. X 1926.

Maasik, Ed., 20. X 1926 — 11. XI 1928.

Kask, R., 1. X 1929 —.

Teaduskonna raamatukogu.

Peale kabinetide raamatukogude on teaduskonnal oma täiendatavast kirjandusest koosnev raamatukogu, mis tarvilik kõigile või mitmele kabinetile.

Teaduskonna raamatukogus on raamatuid ja ajakirju registreeritud 1310 numbrit. Raamatukogu asub teaduskonna kantselei juures (Vene tän. 28).

Õppeülesande-täitjad.**Metsaentsüklopeedia.**

Daniel, O., eriainete õpetaja, pärast dots. k. t., luges ülesandel 1922 I p.-a. — 1929 I p.-a.

Jahiasjandus.

Schneider, G., dr. phil., korr. prof., luges ülesandel 1922 I p.-a. — 1923 II p.-a.

Daniel, O., eriainete õpetaja, pärast dots. k. t., luges ülesandel 1925 II p.-a. — 1928 I p.-a.

Praktilised harjutused metsalindude määramisel.

Härm, M., konservator, juhatas harjutusi ülesandel 1. IX — 31. XII 1927.

Õppemetskonna jahihooned.

Metsatüüpide õpetamisest.

Reim, P., ülemäär. abi-õppejõud, luges ülesandel 1929 I p.-a.

Koduloomade anatoomia ja füsioloogia.

Kundsin, J., mag. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1920 I p.-a.

Mahlmann, A., magnd. med. vet., prosekto, luges ülesandel 1921 II — 1922 II p.-a.

Saral, K., dr. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1923 I p.-a.

Richter, H., dr. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1923 II p.-a. —.

Orgaaniline keemia.

Kopvillum, J., dr. phil., luges ülesandel 1928 I p.-a.

Heinakasvatuse madalool.

Rinne, L., dr. agr., erakorr. prof., luges ülesandel 1927 II p.-a. —.

Analüütiline keemia.

Loskit, K., dr. chem., keemialab. abi-õppejõud, luges ülesandel 1923 I p.-a. —.

Tehnoloogia.

Õppeaine — prakt. tööd.

Wittlich, M., prof., korraldas praktilisi töid ülesandel 1929 II p.-a.

Eestimaa agraarõigus.

Uluots, J., prof., luges ülesandel 1922 I p.-a.

Veterinaaria.

Õppeaine — epizootoloogia ja zoohügieen.

Happich, K., mag. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1920 I p.-a. — 1922 II p.-a.

Hobmaier, M., dr. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1925 II, 1926 II, 1927 II p.-a.

Roots, E., dr. med. vet., dots., luges ülesandel 1928 II p.-a. —.

Õppeaine — välishaigused.

Saral, K., dr. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1920 I p.-a.

Õppeaine — sisehaigused.

Schröder, E., mag. med. vet., korr. prof., luges ülesandel 1920 I p.-a. — 1926 II p.-a.

- Karlson, J., dr. med. vet., dots., luges ülesandel 1927 II p.-a.
 Laas, A., dr. med. vet., luges ülesandel 1928 II, 1929 II p.-a. —
 Õppeaine — sünnitusabi.
 Gutmann, W., mag. med. vet., prof. emer., luges ülesandel
 1920 I p.-a. — 1926 II p.-a.
 Tomberg, J., loomaarst, luges ülesandel 1927 II p.-a. —

Teaduskonna dekaanid ja sekretärid.

Dekaanid.

- Kõpp, P., kuni 13. I 1920 ja 1. XI 1925 — 1. III 1928.
 Mägi, J., 13. I 1920 — 14. III 1921 ja 1. IX — 1. XI 1925.
 Nõmmik, A., 14. III 1921 — 1. IX 1925.
 Mathiesen, A., 1. III 1928 —.

Sekretärid.

- Luksepp, A., 26. XI 1919 — 31. I 1921 ja 1. III 1928 —
 1. III 1929.
 Daniel, O., 2. IX 1922 — 1. III 1927.
 Mathiesen, A., 1. III 1927 — 1. III 1928.
 Mägi, J., 1. III 1929 —.

Teaduslikud kraadid.

Doktorid.

Mägi, Jaan, 14. II 1925: „Angeli kari Eestis, eriti tema eksterjöörilised omadused“.

Kõpp, Peeter, 30. III 1926: „Der Einfluss der Preis-, Intensitäts- und Produktivitätsrelationsverschiebungen auf Rentabilität der Production der einzelnen landwirtschaftlichen Produkte mit besonderer Berücksichtigung der Kriegsverhältnisse“.

Rinne, Leo, 3. III 1927: „Eesti madalsoode kõlblikkusest põllumajanduslikuks taimekasvatuseks“.

Rootsi, Nikolai, 10. XII 1927: „Untersuchung über die Beziehungen einiger Wachstumsbedingungen zu den Gewichtsmengen der Wurzelrückstände und Schwankung derselben in oberer Bodenschicht, bei den wichtigsten landwirtschaftlichen Kulturpflanzen in Estland“.

Mathiesen, Andrei, 17. XI 1928: „Die Schwerpunktmethode bei der Holzmassenermittlung“.

Kvašnín-Samarin, Nikolai, 11. V 1929: „Studien über die Herkunft des osteuropäischen Pferdes, hauptsächlich auf Grund des baltischen Materiales“.

Magistrid.

Miljan, August, 22. X 1926, taimekasvatuse alal; **Liik, Elmar**, 25. XI 1927, loomakasvatuse alal; **Rühl, Arthur**, 26. I 1929, metsanduse alal; **Kvašnín-Samarin, Nikolai** (Leedust); 27. I 1928, loomakasvatuse alal; **Ruubel, Peeter**, 1. VI 1928, põllumajanduseõpetuse alal; **Reim, Paul**, 26. I 1929, metsanduse alal; **Rosa, Nikolai**, 11. XI 1929, sookultuuri alal.

Teaduslikud stipendiaadid.

Köpp, P., prof., Soomes 13. I — 30. XII 1920.

Nõmmik, A., prof., Rockefelleri stipendiaadina Ameerikas 1. IX 1925 — 1. X 1926.

Mägi, J., prof., Rockefelleri stipendiaadina Saksamaal ja Helveetsias 1. IX 1926 — 1. IX 1927.

Mathiesen, A., prof., Rockefelleri stipendiaadina Saksamaal ja Austrias 1. IX 1925 — 1. IX 1926.

Verberg, K., metsakasvatuse alal kodumaal 1. V 1922 — 1. V 1924.

Miljan, A., heinakasvatuse alal Zürichis 1. IX 1926 — 1. IX 1927.

Reim, P., metsakasvatuse alal, kodumaal 1. V — 30. IX 1928, Helsingis 1. IX 1926 — 31. XII 1927, 1. I — 30. IV 1928.

Gross, M., piimanduse alal, kodumaal 1. IX 1926 — 14. IV 1927, 1. — 15. X 1927, Soomes ja Saksamaal 15. IV — 1. X 1927, 15. X 1927 — 1. IX 1929.

Liik, E., väikeloomakasvatuse alal, kodumaal 1. VIII 1926 — 1. VIII 1927, Saksa- ja Rootsimaal 15. VI — 15. XI 1928.

Lepik, E., Ülikooli ja Rockefelleri stipendiaat fütopatoloogia alal, Zürichis 1. VIII 1926 — 1. VIII 1929, kus omandas dr. sc. nat. kraadi.

Ruubel, P., agraarpolitika ja ühistegevuse alal, kodumaal 15. VI 1928 — 1. IV 1929, Saksamaal 1. IV 1929 — 1. I 1930.

Auhinna-tööd.

A a s t a d	Teemade arv	Esitatud tööde arv	A u h i n n a t u d t ö ö d			
			I auhind	II auhind	III auhind	K o k k u
1921	4	3	1	1	1	3
1922	5	3	—	2	1	3
1923	7	2	—	—	1	1
1924	9	1	—	1	—	1
1925	6	2	—	1	—	1
1926	6	3	1	2	—	3
1927	7	2	—	1	1	2
1928	5	6	1	1	3	5

Põllumajandus-teaduskonna lõpetanute arv aastate ja soo järgi.

A a s t a d	Agronoomia-osakond		Metsaosakond	
	mehi	naisi	mehi	naisi
1922	1	—	—	—
1924	—	1	2	—
1926	6	—	5	—
1927	5	—	1	—
1928	8	—	7	—
1929	6	1	2	—
K o k k u	26	2	17	—

Märkus. Peale tabelis esitatute on Põllumajandus-teaduskonna kursuse tegelikult lõpetanud (kõik eksamid ja praktilised tööd ära teinud), kuid kel veel on esitamata diplomitöö, agronoomia-osak. 49 ja metsaosak. 25 isikut.

Ülikooli Raamatukogu.

Üld-ülevaade.

Eesti Ülikooli tekkimisega sammub ka Ülikooli Raamatukogu uude ajajärku. Ettevõetud muudatuste ja ümberkorralduste käva-kindlat läbiviimist, tingitud ülikooli rahvuslikust iseloomust, osalt ka raamatukogu tehnika uuemaist nõudeist, soodustas raamatukogu Venemaalt reevakueerimisele järgnev uuesti kohale asetamine. Nii pole raamatukogu tegevus kogu kümne aasta jooksul normaal-olukorda pääsenud, kuna esile kerkis evakueerimise ja reevakueerimisega palju uusi ebaharilikke ülesandeid, millest tähtsamaks tuleb lugeda ajakohast täiesti tulekindlat juurdeehitist varemeist. Võib öelda, et on päevakorral olnud alaline järjekordne kolimine või ettevalmistused selleks, millega ühenduses uute osakondade loomine, ümberpaigutamine ja ümberkataloogimine.

Ajajärk raamatukogu evakueerimisest kuni reevakueerimiseni.

Ühes ülikooli muu varandusega evakueeriti maaiima-sõja ajal Venemaale ka pea-raamatukogu neljas järgus (Tartu jäid ainult osalt laenutatud umbkaudu 7 000 köidet). 1916. a. viidi Nižni-Novgorodi 13 kasti, 1917. a. I poolel Permi esimeses järjekorras 832 kasti ja teises 933 kasti raamatutega ja 1917. a. suvel 55 kasti Vorooneži, kogusummas 1 833 kasti. Eriti väärtuslik ja kallihinnaline oli esimene saadetis. Need 13 kasti sisaldasid raamatukogu haruldisi, nagu käsikirjad, autograafid, inkunaablid, gravüürid, käsijoonistised, maalid, haruldased baltikad ja ilu-väljaanded.

1918. a. okupatsiooniaegse ülikooli ajal muretseti lisaks endisest raamatukogust järelejäänud teostele 20 000 köidet, peamiselt annetuste teel omandatud. Kuna üldiselt need annetused sisaldasid keskkooli õpperaamatuid või jälle ilukirjanduslikke teoseid, millel suurem

teaduslik väärtus puudus, väärib erilist nimetamist Justine Seydlitz'i poolt annetatud endise Tartu Ülikooli ajaloo-professori Richard Gustav Hausmann'i († 19. XII 1918) 4 288 andest koosnev kogu, mille tähtsus eriti silmapaistev balti olustiku käsitlelus. Ta esineb põhjapaneva täiendisena hiljemale Eesti ajal moodustatud „Estica“ osakonnale. See peamiselt ajalugu ja selle abiteadusi käsitlev kogu sisaldab rea äratõmbeid Ülikooli Raamatukogus puuduvaist ajakirjadest, eriti arheoloogia alalt. Ei saa nimetamata jätta ka end. ülikooli juures asunud Zentral-Museum'i 720-köitelise kogu liitmist pea-raamatukoguga.

Peale ülikooli ülevõtmist sakslastelt vabadussõja ajal 1919. a. esimesel poolel koondati Lõuna-Liivimaa Kunstikaitse-toimkonna ülesandel enamlaste eest hoiule Ülikooli Raamatukogu III korrale, kus evakueerimisega avarad ruumid vabanesid, endiste mõisaomanikkude kogusid. Nende deponeeritud kogude köidete arv tõusis 46 250-ni. Suurimad neist olid Kurista mõisa omaniku Samson von Himmeltierna 14 865-köiteline, Raadi mõisa omaniku von Liphardt'i 10 046-köiteline ja Karlova mõisa omaniku Bulgarin'i 5 216-köiteline kogu. Siia hulka kuulus ka endise Jurjevi Ülikooli professori Čiž'i 3 686-köiteline kogu.

Hiljemini anti need hoiul olevad kogud ruumipuuduse tõttu endistele omanikkudele tagasi, kuna mõnigi väärtuslikum käsikiri kui ka trükiteos kas ostu või annetuse teel Ülikooli Raamatukogu omandusse langes. I korral asusid aga arhiivid, nagu Liivimaa kubernerikantselei ja Liivimaa sandarmivalitsuse arhiiv, mis kogu reevakueerimisega 1921. a. Keskarihiivile üle anti.

Kui nüüd Eesti Ülikooli Raamatukogu juures peatuda, ei saa mööduda üld-ülevaates nendest annetest ja ostudest, millega rikastati raamatukogu koostist enne reevakueerimist 1920. a., kui ka „Estica“ osakonna asutamist. Moodustades omaette iseseisva kogu, muutus see koostis reevakueeritud raamatukogu võrdlemisi tähtsusega osaks, peale seda kui ta oma ülesande oli täitnud — olla Eesti Ülikooli alg-aastail õppetöö ja uurimiste allikaks, eriti vaimuteadustele.

1919. a. omandati ostu teel cand. phil. Buse' 775-köiteline kogu ja võeti üle 2 000-köiteline „Студенческая Библиотека Ист.-Филолог. Факультета“, millest suurem osa peale kogu reevakueerimist Filosoofiateaduskonna seminari-raamatukogule üle anti. 1920. a. I poolel ostis Haridusministeerium 105 000 Emk. eest Bulgarin'i 5 216-köitelise kogu, mis varemalt raamatukogus hoiul oli, ja andis Ülikooli Raama-

tukogule kasutamiseks. Ta sisaldab tuntud vene kirjaniku-ajaloolase Faddei Bulgarin'i kogutud, osalt haruldaste autograafidega varustatud vene- ja prantsusekeelseid teoseid.

Tänuga mainime 18 Valga kodaniku ohvrimeelset sammu, kes Ülikooli püüdeid toetades omandasid oksjonil endise Karula mõisa omaniku 1 318-kõitelise, peamiselt ilukirjandust sisaldava kogu ja annetasid selle Ülikooli Raamatukogule.

Kuna annetatud teosed omasid ainult ajutist tähtsust, asendades osaliseltki Venemaale viidud kogu, tõi teaduslikult väärtusliku lisan-dise reevakueeritud kogule ka endiselt Raadi mõisa omanikult R. von Liphardt'ilt omandatud kogu.

1920. a. võimaldas Vabariigi Valitsus R. v. Liphardt'ile oma varandust välismaale viia ilma väljaveo-tollimaksuta, tingimusega, et Ülikooli Raamatukogule, osalt kunstiihing „Pallas'ele“ jääksid oman-duseks need teosed, mis nad valivad. Sel teel sai Ülikooli Raama-tukogu ligikaudu 25 000 kõrgehinnalist teost, millest osa hiljemini dublettidenä teistele ülikooli instituutidele üle anti. See kogu sisaldas Ülikooli Raamatukogus oma kalliduse tõttu sinnamaani nõrgalt esin-datud kunsti-ajalugu ja kunsti käsitlevaid teoseid, mida oli kogunud kunstiharrastaja Karl Eduard v. Liphardt.

1920. a. alul kavatseti Eesti Rahva Muuseumi eeskujul luua kõi-gis kodumaa linnades usaldusmeeste instituuti, kelle ülesandeks oleks müügile ilmuvaid raamatukogusid jälgida ja kaaskodanikke raamatute annetamisele virgutada. Kuid kogu reevakueerimisega kadus tarvidus nende järele.

1920. a. septembriks oli nõnda kogutud umbkaudu 60 000 köidet, millest peale reevakueerimist põhikokku jäi 25 000 köidet, kuna üle-jäänud osalt ülikooli asutistele üle anti, osalt dublettideks muutusid.

Erakordsed olud — evakueerimine — tõid kesk-raamatukogule veel ühe erilise ülesande: varustada jõudumööda instituutide raamatu-kogusid. Kuna keskraamatukogus siiski juba oli, kuigi teaduslikult keskmise väärtusega, võrdlemisi suur kogu, oli ülikooli teiste õppe-asutistele olukord õppetöös tarvismineva kirjanduse suhtes palju ras-kem. Raamatukogud, mis Venemaale evakueeritud, puudusid neil täiesti.

Eesti Ülikooli õppetöös kui ka teaduslikus uurimises omandasid esikoha Eesti ajalugu ja üldse eestlaste olustikku puutuvad küsimused. Sellest väljudes pandi alus Jurjevi Ülikooli Raamatukogus täiesti puu-dunud eriosakonnale „E s t i c a“ juba enne raamatukogu reevakueeri-mist, kuhu kogutakse „kõik eestikeelsed raamatud, olgu nad trükitud

kodumaal või väljaspool Eestit, ja kõik kirjatööd, mis käsitlevad Eestisse putuvaid aineid“. (Raamatukogu ajutised määrused § 2.)

Seejuures ei taotelda mitte rahvusliku raamatukogu ülesandeid ega eesmärke, nagu teeb seda Helsingi Ülikooli Raamatukogu „Fennica“ osakond, mis tahab olla kodumaise kirjanduse võimalikult täielik kogu, vaid püütakse hankida esijoones seda, mis teaduslikult, kultuuri-loomiselt ja kirjanduslikult tarvilik ülikooli õppetöös õppejõududele kui ka üliõpilastele. Kuigi Eestis puudub riiklik rahvuslik raamatukogu, täidab selle ülesandeid riigi toetusel ülalpeetav Eesti Rahva Muuseumi raamatukogu, mille tõttu ta saabki 2 sündeksemplari igast Eestis ilmuvast trükitootest, samuti nagu Ülikooli Raamatukogu.

„Estica“ jaguneb paigutamise mõttes kahte ossa: 1) kõik raamatukogus hoiul olev eestikeelne kirjandus ja 2) „Baltica“: a) kõik Eestisse puutuv muukeelne kirjandus, b) veneaegseid Balti kubermange käsitlev kirjandus, c) Balti kirjanikkude ilukirjanduslik toodang.

Osakonnale loodi alus juba 1919. a. ja määrati talle ka oma juhataja. Samal aastal saadi trükiseaduse põhjal Siseministeeriumi trükiasjade-osakonnalt 655 trükitoode, kuid siiski ulatus raamatute arv ainult 3 503 köiteni.

Kogu reevakueerimine rikastas ka „Estica“ osakonda. Esiti asetati siia viies kastis reevakueeritud Tartu Tsensori osakond, mis Vene ajal kataloogimata ja kasutamata seisis. Peale selle eraldati „Baltica’sse“ lisaks 1918. a. anetatud prof. Rich. Hausmanni raamatukogule üldkogust osakonnad: Baltimaa ajalugu (580 köidet), Balti kubermangude kohalikku õigust käsitlev kirjandus (umbes 300 köidet) ja teistest osakondadest kõik Baltimaasse puutuvad teosed — arvult ligi 100. Sellest ajast peale on muukeelne „Estica“ osakond jõudsasti kasvanud — köidete arv on tõusnud 9 000-ni, ja kuigi temas puuduvad Riia ning Tallinna ajalehed, on ta oma alal üldse kõige täielikum kogu.

Eestikeelsele vanema aja kirjandusele tõi väärtusliku lisa 1921. a. deponeeritud Õpetatud Eesti Seltsi raamatukogu — arvult 3 577 köidet. See koguni uunikume sisaldav kogu on erakoguna üles seatud, ja talt laenutatakse raamatukogu üldmääruste alusel. Praegu on eestikeelses osas 11 000 köidet, seega kogusummas „Estica’s“ 20 000, kusjuures muukeelne osa palju täielikum on eestikeelsest.

Et raamatute laenutamist seada kindlamale alusele, kinnitas Ülikooli Aj. Nõukogu 8. X 1919. a. „Ajutised raamatukogu kasutamise määrused“, mis väikeste lisandistega on maks-

Raamatukogu ametkond.

I rida: E. Vigel, F. Puksov, V. Aavakivi, E. Rosenthal; II rida: L. Metslang, M. Liblik, O. Freymuth, L. Seeborg, J. Clausen.

vad senini. Siin käsitletakse kogu lahtioleku aegu, asutisi ja isikuid, kes õigustatud raamatukogu kasutama, laenuviisi ning tähtaega ja karistusi eksimuse korral raamatukogu üld- kui ka kasutamiskorra vastu.

Raamatute laenutamise aeg on püsinud kella 12—15. Ka lugemislaud on avatud olnud kella 9—15. 1922. a. novembrist alates on lugemislaud lahti aga ka õhtupoolikuti k. 17—20, sest et rida teoseid, nagu entsüklopeediad, sõnastikud ja bibliograafilised käsiraamatud, võib kasutada ju ainult raamatukogu ruumes; ka ei laenutata koju seminari õppetöös vajalisi raamatuid.

11. III 1921 kinnitati Ülikooli Valitsuse poolt „Ülikooli Raamatukogu ajutised määrused“, mis sisaldavad peatükke: raamatukogu juhataja ja ametnikud, kogu täiendamine ning korraldamine ja ülikooli õppeasutiste raamatukogud, ja puudutavad raamatukogu korraldamist ja ametnikkude ülesandeid.

Reevakueerimine.

1920. a. veebruarikuus Eesti ja Nõukogude Venemaa vahel sõlmitud rahulepingu artikkel 12, p. 4 lausub: „Venemaa Valitsus toimetab Eestisse . . . varandused, siia hulka arvatud raamatukogud . . ., mis on Tartu Ülikooli . . . päralt“.

Juba märtsikuus asuti rahulepingu ülalmainitud punkti teostamisele. Esimesena sõitis Eestist üle piiri Venemaale ülikooli varanduste tagasitoomise komisjon prof. N. Maimuga eesotsas, kuhu liikmena kuulus ka raamatukogu juhataja. Moodustas ju raamatukogu väärtuslikuma osa ülikooli evakueeritud varandusest.

Kuid komisjoni viibimine Petrogradis märtsi- ja aprillikuu jooksul ei andnud soovitavaid tagajärgi: Nõukogude-Vene võimud ei võimaldanud sealt edasipääsu, mille sihiks Voroonež, kus tol ajal asus raamatukogu ja ka muu ülikooli varandus. Nad toonitasid, et rahulepingu põhjal on nad ise kohustatud varandusi Eestisse toimetama ja Eesti komisjoni ülesannete hulka see ei kuuluvat. Kuna tol ajal Venemaal puudus veel Eesti diplomaatlik esindus kui ka opteerimiskomisjon, tuli ülikooli komisjonil kui ainsal Eestist Venemaal viibival ka kõiki muid ülesandeid täita peale otsekoheste.

Maikuus 1920. a. jõudis Moskvasse reevakueerimis-komisjon rahaministri abi T. Varese juhatusel, mispeale erikomisjonid kaotati, ka ülikooli oma. Vahepeal oli raamatukogu varandust sisaldav rong Moskva jaama jõudnud. Nimelt oli osa ülikooli varandust, mis

Vorooneži linna serval Petitšev'i vabriku tühjes ruumes kasutamata ja lahti pakkimata oli seisnud, ka terve raamatukogu, rongi asetatud ning kõrvalisele liinile toimetatud. Juhtumisi saadud teate põhjal saabus sealt rong Moskvasse juunikus. Nimetatud varanduste läbivaatamiseks segakomisjonis komandeeriti juba Moskvas viibivale prof. Maimule abiks raamatukogu juhataja. Kuid haiguse tõttu olid prof. Maim kui ka raamatukogu juhataja Fr. Puksov sunnitud lahkuma augustikuus, ja vähe hiljemini, augusti lõpul, jõudis rong raamatukogu varandusega Fr. Nineve ja V. Vellner'i saatel Tartu jaama.

Rongi moodustavad 26 kaubavagunit avati Vene ja ülikooli esindaja juuresolekul 4.—8. IX 1920. Vagunites asuvad kastid osutusid enam-vähem rahuldavas seisukorras, ja et nimestikkude põhjal kerge oli numbrite järele kastide kuuluvust vastavale instituudile kindlaks määrata, viidi kastid avamata Ülikooli Raamatukokku. Pealegi olid raamatukogu varandust sisaldavad kastid varustatud peale üldnummerduse (punase) veel erilise musta signatuuriga. Kuna tagasitoodud kastidest kandsid musta signatuuri 1 771, paigutati nad raamatukogu I korrale. Ülejäänud kastid, peamiselt ülikooli arhiiviga, toimetati varemeis asuvasse raamatukogu kuuri. Kastide hoiuruumid pitseeriti lõpliku üleandmiseni.

7. X avati uus ülikooli varandusega Tartusse jõudnud vagun, milles raamatukogule kuuluvad 9 kasti toimetati samuti raamatukogu ruumi.

11. XI 1920. a. andis Vene esindaja 1 780 kasti lõplikult üle. Seega oli raamatukogu kätte saanud trükitooted, ajakirjad, väitekirjad, varustatud evakueerimisel musta signatuuriga, ka suurema osa peakataloogist, osa ilu-väljaandeid ja evakueerimisel inventari sissekandmata ajakirjade numbrid. Puudusid aga üldsignatuuri all esijoones Nižni-Novgorodi evakueeritud 13 kasti rareteetidega ja 40 kasti varia't.

7. V 1921. a. Tartu saabunud 17 kaubavagunit sisaldasid muu seas ka 29 kasti Ülikooli Raamatukogule, kuhu kuulusid ka 12 kasti rareteetidega, mis alles oktoobrikuus täielikult üle anti.

Kuna 1 780 kasti sisu täielikult Tartu Ülikooli omanduseks sai, valiti 12 kastist (nr. 111—114, 117—122, 124—125) novembris 1920. a. Moskvasse esindajaks nimetatud dots. P. Bauman'i kui ka Vene esindajate ühisel kokkuleppel 19. XI — 7. XII 1920. a. osa Vene eluolu käsitlevaid endise Jurjevi Ülikooli Raamatukogule kuulunud esemeid, mis Vorooneži Ülikoolile tagasi anti ja Tartu ei reevakueeritud.

Üleantud 84 numbrit hinnati 15 165 kuldrubla vääriliseks. Siia hulka kuulusid 2 Puškin'i kipsmaski, 304 Vene tähtsate tegelaste autograafi, 48 venekeelset väga mitmekesise sisuga käsikirja, muu seas 12 neist keisrinna Katariina II ajast, ja rida haruldasi väljaandeid, nagu „Вънчание Русскихъ государей на царство“, „Rouble de Constantin“, „Древности русскаго государства“ ja teised.

Palju hiljemini saadi tagasi ka kast nr. 123 De la Gardie arhiiviga Saratovist, kuhu ta Peterburi Teadusteakadeemia poolt hoiule oli saadetud.

Peale Moskvast eraldatud teoste avaldas Voroonež'i Ülikool oma esindaja kaudu, kes juulikuus 1921. a. Tartus viibis, raamatukogule soovi antud varandusest tagasi omandada 8 haruldasemat trükitoodet ja 1 käsikirja, mis hinnatud 1291000 sendi peale, nende hulgas Pirogov'i „Anatomia chirurgica, Dorpati 1838“ ja Suslov'i „Памятники древняго русскаго зодчества“. Peale selle nõudsid Vene esindajad tagasi Jurjevi Ülikoolile 1910. a. Vene bibliofiili Neustrojev'i annetatud kogu ja Napoleoni vapiga varustatud Plutarchos'e eksemplari, kuna „Neustrojev olevat annetanud kogu ikkagi Vene ülikoolile ja Napoleoni eksemplari olevat päästnud „vene“ sõdur“. Siiski jäid nimetatud eksemplarid kui ka Neustrojev'i kogu Tartu Ülikooli Raamatukogu omanduseks. Küll aga anti Vene esindajale tagasi endise raamatukogu-hoidja Rastorgujev'i raamatukogu, mis 4. IX 1922. a. ülikooli raamatukokku hoiule oli jäetud.

Üld-kokkuvõttes võib öelda, et Ülikooli Raamatukogu sai oma varanduse tervena tagasi (1 810 kasti), kui mitte arvestada vabahtlikult venelastele üleantud teoseid ja 23 kasti inventari sissekandmata raamatuid ja osa peakataloogist, mis Tartusse ei saabunud.

Eriti kahetsemisväärt on kahe kasti puudumine peakataloogi algusega, mille uuendamiseks 1923. a. 3—4 ametnikku tööle rakendati.

Soodustavaks asjaoluks raamatukogu tagasisaamiseks täiel kujul oli see, et kogu ei kasutatud Voroonežis ja lahtipakkimata kastid anti endisel kujul tagasi.

Rongides kuudekaupa lamanud raamatud kastidega kannatasid loomulikult rõskuse all. Kuna suurem osa neist kuivas õhus oma endise seisukorra omandas, hukkus üks ilu-väljaannetega kast. Tekst osutub küll neiski loetavaks, kuid köited ja illustratsioonid on rikutud. Veel on ühes kastis leiduvad dissertatsioonid kannatanud šrapnellikildude all, mis kaanest läbi tungides ka raamatuid on riivanud.

Raamatukogu varandust sisaldavate kastide üleandmise järele novembris 1920. a. asuti otsekohe selle paigutamisele riulitele, mis oli seotud raske probleemiga — ruumipuudusega. Viimane küsimus, mis on päevaküsimuseks olnud 20—30 viimase aasta jooksul, muutus eriti teravaks kogu reevakueerimisel, kuna vahepeal ülikooli õppetöö soodustamiseks loodi uus, kuigi väga juhuslik ja katkeline, 50 000 köidet sisaldav raamatukogu. See uus kogu, liidetud endise reevakueeritud koguga, muutis üksikute osakondade koostise, ja tagasipaigutamisel oli tegemist uute asukohtadega. Ka ümberkorraldused, mida nõudis uuema aja raamatukogu-tehnika arhiiv- ja käsikogu loomise näol, raskendasid veel rohkem ülesseadmis-küsimust. Et kiires korras vajaline oli ülikoolile raamatukogu kasutamiseks kätte muretseda, ei saanud arvesse tulla uus juurdeehitus, vaid ainult ikkagi olemasolevad ruumid, mis küll ei vastanud alalhoiu- ega kasutamisnõudeile. Külma, kütmata trepiruum pidi endasse mahutama uuestiehitatud 3—4 meetri kõrguseile riuleile, mille ülemistele lauditele juurdepääs oli seotud suure hädaohuga, dissertatsioonid, sest et neid harvemini kasutatakse kui muid teoseid raamatukogus. Dubletid asetati kastidesse pööninguruumi ja dublettide endisele asukohale IV korral paigutati usuteaduse-osakond kui vähem kasutatav. Säärase ümberkorraldusega saavutati uut ruumi 2 000 jooksva meetri jaoks.

Varemalt kasutatud ruumi (III ja I kord) jaotamisel arvestati niivõrt, kui seda olud võimaldasid, osakondade teadusala lähedust: I korral ajalugu, riigiteadus, õigusteadus, I korra rõdul arstiteadus ja loodusteadus, III korral — filosoofia, kirjanduslugu, ilukirjandus, maateadus ja matemaatika.

Paigutamiskava kohaselt jaotati novembris kastid tõste-abinõudega nelja korra vahel osakondadekaupa, sest et nimestikkude järele oli teada, missuguse signatuuriga varustatud kast sisaldab teatavas osakonda kuuluvaid raamatuid.

Selle järele algas raamatute asetamine kastidest riuleile, mis edenes kiiremini kui oli ette kavatsatud. 1920. a. detsembrikuust kuni 1921. a. veebruarini teotseti mitmel korral ja mitmes kohas ühel ajal vahetustega kella 8 homm. kuni kella 8 õ., ja 1921. a. märtsis olid raamatud juba riuleil; aprilliks eraldati arhiiv- ja käsikogu ning revideeriti koostis. Raamatukogu ajaloos saabus tähtis silmapilk, mil iga kogus leiduvat raamatut võis jälle kataloogide abil kindlaks teha ja laenajaile kätte muretseda. Selle läbiviimist võimaldasid raamatukogu ametnikkude järelevalvel ning juhtimisel igapäev umbkaudu 50 üliõpilast.

Reevakueeritud kogu paigutamine võimaldas ka koostist revideerida kohakataloogis leiduvate andmete võrdlemisel paigutatavate eksemplaride arvuga. Tarvidus revisjoni teostamiseks olenes kahest asjaolust: 1) 30—40 viimase aasta jooksul polnud seda toimetatud, ja paljud teosed, mis kataloogi andmete põhjal kohal pidid olema, puudusid tegelikult; 2) rohkem loetavad raamatud olid kogu reevakueerimisel laenutatud õppejõududele ja üliõpilastele. Nende laenutatud teoste kohta puudusid andmed ja suurem osa neist on seninigi kätte saamata. Need kaks põhjust osutasid 2% puudujäägi tervest kogust; nii puudusid 192 827 raamatust 5 519 teost; 51 128 ajakirjast 1 244, 229 499 dissertatsioonist 1 852 ja 772 käsikirjast 86. Puuduvate käsikirjade suur arv oli tingitud sellest, et Venemaad käsitlevat käsikirjalist raamatukogus leiduvat materjali oli, nagu juba varemini nimetatud, venelastele üle antud.

Üld-ülevaates peale reevakueerimist võiks veel mainida, 1) et 1923. a. restaureeris kunstnik A. Tassa raamatukogus hoiul olevad 14 portreed ja 2) 1924. a. peale koostatakse Ülikooli Raamatukogus kuukirja „Eesti Kirjanduse“ lisana ilmuvat „Eesti raamatute üldnimestikku“ alates 1924. a., 3) koostatakse Eestis avaldatud artiklite nimestikku „Osteuropäische Bibliographie“ jaoks ja 4) raamatukogu on mitmel näitusel esinenud väljapanekutega 1921. a. kuni 1929. a. 8 korral, kusjuures on esinenud käsikirjad, vanemad raamatud, muu- ja eestikeelsed, Tartu litograafiad ja gravüürid.

5. I 1925 koondati ülikooli Raamatukokku kõigist teaduskondadest õppursõdurite õppe-abinõudega varustamisse puutuv asjaajamine, kusjuures üle anti raamatukogule 242 raamatut, mis moodustasid õppursõdurite raamatukogu. Samuti toimetati Ülikooli Raamatukogu ka õppursõdurite õppe-abinõude registreerimist tollest ajast kuni 21. V 1926. a. Selle aja jooksul on raamatukogu registreerinud 1 852 raamatut, kuna üldarv ulatub 5 121-ni.

Õppursõdurite raamatukokku tagasiantud raamatutele koostati tähestikuline kataloog ja ainekataloog. Ühtlasi kirjutati sedelid raamatukogu sõnastik-kataloogi, et kõigile üliõpilastele võimaldada ja hõlbustada õppursõdurite raamatukogu kasutamist.

Haridusministeeriumi kirja põhjal 21. II 1927. a. nr. 21 436 antakse sellekohase soovi avaldajaile praegustele ja endistele üliõpilastele-õppursõduritele pärisomanduseks õpperaamatud, mis neile õppe-abinõude muretsemiseks määratud summade arvel ostetud. Vastavalt sellele määrusele on senini palvega esinenud 265 õppursõdurit, kellele on omanduseks antud 2 264 raamatut.

Koostis.

Tartu Ülikooli Raamatukogu aluseks on raamatud, mis jäid Jurjevi Ülikooli evakueerimisel paigale, ja raamatud, mis omandatud okupatsioonivõimude poolt uuestiloodud raamatukogule kas annetustena või ostuteel. Neist ja reevakueeritud kogust moodustab Ülikooli Raamatukogu põhikogu, mille komplekteerimisel on 10 aasta kestel püütud silmas pidada käesaja teaduse tasapinda. Raamatukogu koostise suurust ja juurdekasvu 1919—1929 selgitavad tabelid.

Raamatuid.

A a s t a d	Ostetud	Annetatud	Vahetatud	K o k k u	Kogus oli
Reevakueeritud kogu ja 1917.—1920. a. soetatud kirjandus					197 343
1. XII 1920—1. XI 21	612	419	56	1 087	198 430
1. XI 1921—1. XI 22	2 109	435	485	3 029	201 459
1. XI 1922—1. XI 23	5 926	188	620	6 734	208 193
1. XI 1923—1. XI 24	2 223	1 070	152	3 445	211 638
1. XI 1924—1. XI 25	946	285	194	1 425	213 063
1. XI 1925—1. XI 26	914	160	1 612	2 686	215 749
1. XI 1926—1. IV 27	1 046	58	373	1 477	217 226
1. IV 1927—1. IV 28	2 196	60	290	2 546	219 772
1. IV 1928—1. IV 29	1 995	1 043	248	3 286	223 058
K o k k u	17 967	3 718	4 030	25 715	—

Ajakirju.

A a s t a d	Ostetud	Annetatud	Vahetatud	K o k k u	Kogus oli
Reevakueeritud kogu ja 1917.—1920. a. soetatud kirjandus					50 533
1. XII 1920 - 1. XI 21	106	—	174	280	50 813
1. XI 1921—1. XI 22	730	60	—	790	51 603
1. XI 1922—1. XI 23	1 974	46	667	2 687	54 290
1. XI 1923—1. XI 24	1 123	205	846	2 174	56 464
1. XI 1924—1. XI 25	454	23	966	1 443	57 907
1. XI 1925—1. XI 26	528	2	1 502	2 032	59 939
1. XI 1926—1. IV 27	669	—	391	1 060	60 999
1. IV 1927—1. IV 28	655	—	1 167	1 822	62 821
1. IV 1928—1. IV 29	745	67	1 209	2 021	64 842
K o k k u	6 984	403	6 922	14 309	—

Dissertatsioonid.

A a s t a d	Vahetatud	Kogus oli
Reevakueeritud kogu ja 1917.—1920. a. soetatud kirjandus		228 273
1. XII 1920—1. XI 21	1 707	229 980
1. XI 1921—1. XI 22	2 899	232 879
1. XI 1922—1. XI 23	4 418	237 297
1. XI 1923—1. XI 24	6 622	243 919
1. XI 1924—1. XI 25	3 780	247 699
1. XI 1925—1. XI 26	3 231	250 930
1. XI 1926—1. IV 27	1 043	251 973
1. IV 1927—1. IV 28	3 700	255 673
1. IV 1928—1. IV 29	1 693	257 366
K o k k u	29 093	—

Eestikeelseid trükitooteid.

A a s t a d	Ostetud	Anne- tatud	Vahe- tatud	Sund- eksemp.	K o k k u	Kogus oli
Reevakueeritud kogu ja 1917.—1920. a. soetatud kirjandus						3 503
1. XII 1920—1. XI 21	—	—	—	868	868	4 371
1. XI 1921—1. XI 22	—	20	44	649	713	5 084
1. XI 1922—1. XI 23	6	13	152	653	824	5 908
1. XI 1923—1. XI 24	35	30	227	674	966	6 874
1. XI 1924—1. XI 25	369	14	—	627	1 010	7 884
1. XI 1925—1. XI 26	45	5	37	898	985	8 869
1. XI 1926—1. IV 27	39	—	15	548	602	9 471
1. IV 1927—1. IV 28	272	2	16	1 092	1 382	10 853
1. IV 1928—1. IV 29	367	2	—	1 194	1 563	12 416
K o k k u	1 133	86	491	7 203	8 913	—

Kaarte.

A a s t a d	Ostetud	Annetatud	Vahetatud	K o k k u	Kogus oli
1. XI 1922—1. XI 23	1	277	—	278	278
1. XI 1923—1. XI 24	—	—	—	—	278
1. XI 1924—1. XI 25	—	—	—	—	278
1. XI 1925—1. XI 26	30	2	—	32	310
1. XI 1926—1. IV 27	498	—	4	502	812
1. IV 1927—1. IV 28	—	—	—	—	812
1. IV 1928—1. IV 29	—	7	57	64	876
K o k k u	529	286	61	876	—

Käsikirju.

A a s t a d	Ostetud	Annetatud	Vahetatud	K o k k u	Kogus oli
Reevakueeritud kogu					686
1. XII 1920—1. XI 21	—	4	—	4	690
1. XI 1921—1. XI 22	1	2	—	3	693
1. XI 1922—1. XI 23	—	103	2	105	798
1. XI 1923—1. XI 24	—	—	—	—	798
1. XI 1924—1. XI 25	13	—	—	13	811
1. XI 1925—1. XI 26	—	—	—	—	811
1. XI 1926—1. IV 27	1	—	8	9	820
1. IV 1927—1. IV 28	—	—	—	—	820
1. IV 1928—1. IV 29	—	—	13	13	833
K o k k u	15	109	23	147	—

Sellel oli 1. IV 1929. a. raamatukogu koostises trükitooteid kogusummas 557 689 k.:

- 1) raamatuid 223 058 k.,
- 2) ajakirju 64 842 k.,
- 3) dissertatsioone 257 366 k.,
- 4) eestikeelseid trükitooteid 12 423 k.,
- 5) kaarte 876,
- 6) käsikirju 833,
- 7) autograafe 3 223.

Peale selle kogu gravüüre, J. W. Goethe' joonistised, G. v. Kögeln'i õlimaalid (Goethe, Herder, Wieland jne.) ja teisi. Inkunaableid on 45.

Ülikooli raamatukogu.

Koostise kasvu 10 a. jooksul soodustas Ülikooli Valitsuse vastutulelikkus, kes millalgi pole keeldunud rahuldama oma erisummade arvel raamatukogu põhjendatud nõudeid, ja suur annetiste arv. Väär- tuselt eriti silmapaistvad annetised on teisel juba loendatud. Mitme- sugust kirjandust on annetanud paljud ülikoolid, teaduslikud seltsid ja ametiasutised nii kodu- kui välismaal. Tänuga peab siinkohal meelde tuletama dr. O. Kallast, kes oma tegevuse kestusel välissaadikuna ikka ja alati kultuurihuvisid silmas pidades on muu seas ka raamatu- kogule muretsenud tähelepanetava kogu raamatuid.

Annetajate nimestik.

1. Asutisi.

American Estonian League, The.	Ligue Nat. pour l'Unité Belge, Bru- xelles.
American Library Association, Chi- cago.	Livl. Gemeinn. & Ökonomische So- zietät, Tartu.
Association Hongr. des Affaires Et- rang., Budapest.	National American Woman Suffrage Association, New-York.
Bureau centr. de Statistique, Helsingi.	Nobelstiftelsen, Stockholm.
Cambridge University Press, London.	Nordische Papier- & Zellstoffwerke A.-Ges., Tallinna.
Carnegie Endowment for Internatio- nal Peace, Washington.	P. A. Norstedt & Söner, Stockholm.
„Chliborobska Ukraina“, Red. Viin.	„Odamees“, Tartu.
Comité des Zemstvos..., Pariis.	„Okno“ toimetus.
Conseil permanent int. pour l'explo- ration de la mer.	Alb. Org kirj.-o.-ü., Tallinna.
Direction, La, Gén. des Postes de Suède, Stockholm.	„Otava“, Kust. o. y., Helsingi.
Domschule, Tallinna.	„Pallas“, kunsti-ühing, Tartu.
„Estonia“, korporatsioon, Tartu.	Parikaste Fotogr. Ateljee, Tallinna.
Generalstaben, Stockholm.	Poeschel Verlag., Stuttgart.
Gleiwitz.	Pressestelle Ruhr-Rhein, Bielefeld.
„Gossudarstvennoje Izdatelstvo“, Moskva.	Rahvasteliit, Genf.
Gossudarstv. Optižeski Institut, Le- ningrad.	„Russkoje knigoizdatelstvo“, Pariis.
Institutul de Studii Sud-Est Euro- pean, Buçuresti.	Russian Liberation Committee, London.
„Kansa“, Kust. o. y.	W. Söderström, o. y., Helsingi.
Karisto, A., o. y., Hämeenlinna.	Statistisches Amt. d. Stadt Berlin.
„Kirja“, Kust. o. y.	Suomalais. Liiton Sukukansanosasto. Helsingi.
„Kosmos“, E. välisk.-üh., Tallinna.	Suomen Kirjapaino, Jyv.
	Suomen Lähetystö, Tallinna.

Svensk Juristtidningens Förlag, Stockholm.

Svenska Teknologföreningens Förlag, Stockholm.

Tampereen Terveyshoitolaudakunta.

Tietosanakirja O.-Y., Helsingi.

Turistenförening, Stockholm.

Universities' Library for Central Europe, London.

„Välis-Eesti“ kirjastaja.

„Valtioneuvosto“ trükikoda, Helsingi.

Vereinigung wiss. Verleger, Berlin.

Western Theol. Seminary, Chicago.

Westurkrainische Pressagentur.

2. Isikuid.

Aavakivi, V., ülik. raamatukogu assistent.

Afanasjev-Kozlov, A. I., Tartu.

Ahlmann, E., Soome.

Alver, A., kirikuõpetaja, Viru-Nigula.

Annerstedt, Cl., Upsala.

Axelsen, A., Valleröd.

Baraz, dr., Poola.

Behrens, Ed. v., Saksamaa.

Berghoeffer, Chr., dr., Frankfurt M. ä.

Bergman, G. fil. lic., Rootsi.

Bergman, J., prof., Tartu.

Bjerre, A., prof. Tartu.

Blumberg, J., prof., Tartu.

Boldt, Alex., Soome.

Brandstetter, R.

Brandt, A. prof., Tartu.

Brenna, Itaalia saadik.

Buchanan, E., Ameerika.

Busch, Aug., Frankfurt M. ä.

Cederberg, A. R., prof., Tartu.

Colliander, S., dr., Lund.

Csekey, S. v., prof., Tartu.

Danell, Gideon, Upsala.

Dyboski, R. dr., Krakov.

Ekman, W., prof., Lund.

Engelfeld, V. V., prof., Harbiin.

Essen-Möller, E., prof., Lund.

Ferrari, C., Itaalia.

Ferrier, Pariis.

Freymuth, O., Ülik. Raamatukogu assistent.

Giffen, A. E. van, Groningen.

Goritz, maksuametnik, Kuresaare.

Greiffenhagen, O., arhivaar, Tallinna.

Habicht, A., kirikuõpetaja, Tartu.

Hancock, Mrs. Charles, London.

Hasselblatt, M., advokaat, Tartu.

Heilborn, P., dr., Breslau.

Hernberg, A., dr., Helsingi.

Hesse, E., prof., Leningrad.

Herford, C. H., prof., Manchester.

Herrlin, A., prof., Lund.

Hildén, K., dots., Helsingi.

Hoffmann, G., prof.

Hübbe, insener, Narva.

Hunnius, C., kirikuõpetaja, Tartu.

Jacobsohn, A., hal.-õde, Tartu.

Janet, Ch., Pariis.

Jezovitov, K., polkovnik, Minsk.

Jõgever, J., prof., Tartu.

Johansen, P., dr., Tallinna.

Jürgenson, Baasel.

Juvelius, E. V., prof., Turu.

Ivask, A., Tallinna.

Ivask, U., Ülik. Raamatukogu hoidja.

Kallas, O., dr., saadik Londonis.

Kalm., H., kolonel, Soome.

Kama, Tartu.

Kamar, õpetaja, Tartu.

Kaukoranta, T., mag., Helsingi.

Ke-Yama, Sentaro, dr., Tokio.

Kjellin, H., prof., Tartu.

Kolupaila, St., Kaunas.

Koort, J., kunstnik, Tallinna.

Koppel, H., prof., rektor, Tartu.

Kopvillem, J., London.

Krüger, J., raamatukaupl., Tartu.

Krukov, Venemaa.

- Kruus, H., mag., Tartu.
 Kurtšinski, M. A., prof., Tartu.
 Laakmann, H., Tartu.
 Lamberty, P., Austria.
 Lazareff, V., prof., Moskva.
 Leesment, J.-L., Tartu.
 Lembke, B., Danzig.
 Letzmann, J., eradots., Tartu.
 Loewe, S., prof., Tartu.
 Lorentz, A., Leipzig.
 Luchaire, J., Pariis.
 Lundström, E., fru prof., Göteborg.
 Lundström, E., assist., Tartu.
 Lundström, V., prof., Göteborg.
 Luts, K., keemik, Kohtla.
 Luts, O., kirjanik, Tartu.
 Männik, H., dr., Tallinna.
 Mark, J., prof., Tartu.
 Masing, dr., Baasel.
 Masing, E., prof., Tartu.
 Merklen, dr., Prantsusmaa.
 Montijn, A. M., Hollandi.
 Muide, J., E. R. M. raamatukogu juhataja.
 Musso, R., cand. zool., Tartu.
 Mutschmann, H., prof., Tartu.
 Nijhoff, M., s'Gravenhage.
 Nineve, Fr., arhivaar, Tartu.
 Olov, J., prof., Upsala.
 Orient, J., dr., Gluj.
 Paavolainen, E., Helsingi.
 Palmieri, A., dr., Rooma.
 Parts, R., Tartu.
 Perli, A., Tartu.
 Peters, V., dr., Tartu.
 Petersen, L., af, Stokholm.
 Petseri kloostri ülem.
 Piip, A., prof., Tartu.
 Pöld, P., prof., Tartu.
 Popov, N., Tartu.
 Puksov, Fr., Tartu.
 Raymond, G. Lansing, Ameerika.
 Récalde, J. de, Pariis.
 Richter, H., prof., Tartu.
 Rodenstam, dr. phil., Rootsi.
 Rogel, F., prof., Klagenfurt.
 Rooth, E., Upsala.
 Rosenberg, õpetaja, Tartu.
 Rosenthal, E., Ülik. Raamatukogu ametnik.
 Rostovtsev, M., prof., Washington.
 Rudelius, F., Stokholm.
 Russel, E., Saksamaa.
 Ruuth, prof., Helsingi.
 Rydbeck, prof., Lund.
 Sahlgren, J., dots., Lund.
 Sarv, J., prof., Tartu.
 Štšerbatskoi, F., Leningrad.
 Schamelhout, G., Hollandi.
 Schartau, S., Jörköping.
 Schneider, G., prof., Tartu.
 Seeler, W. v., prof., Tartu.
 Schrwald, G., kohtunik, Tartu.
 Sillem, Mr., Tartu.
 Simons, A., Superintendent of the Meth. Ep. Church.
 Sinaiski, V., prof., Riia.
 Sitska, J., pangadirektor, Tallinna.
 Sjövall, E., prof., Lund.
 Skabeika, K., Kaunas.
 Sodoffsky, A., dr., Riia.
 Speek, P., A., dr., Washington.
 Spekke, A., prof., Riia.
 Stamm, dr., Narva.
 Stein, S., eradots., Tartu.
 Stetson, J., B., U. S. Minister to Poland.
 Strählmann, pr., Soome.
 Stromberg, A., prof., Tartu.
 Stryk, v., Tartu.
 Suits, G., prof., Tartu.
 Šmurlo, E., Praha.
 Tallgren, A. M., prof., Tartu.
 Tavasttjerna, V., Helsingi.
 Taylor, Arch., prof., Chicago.
 Teleki, P., krahv, prof., Budapest.
 Tomson, L., Tartu.
 Treiberg, P., dots., Tartu.
 Truusmann, J., mag., Petseri.
 Uddgren, H., kapten, Uddewalla.
 Uexküll, N., par., Lugano.

Ustrjalov, N. N., Harbiin.	Westberg, õpetaja, Tartu.
Vasmer, M., prof., Leipzig.	Westmann, K. G., prof., Upsala.
Veski, J. V., lektor, Tartu.	Widegren, Stockholm.
Vesterinen, A. O., Helsingi.	Wiinapuu, H., Tartu.
Vesterinen, A. O., Helsingi.	Wirén, R., dr., Rakvere.
Väisänen, A. O., dr., Helsingi.	Wrangel, E., prof., Lund.
Wallner, R., prov., Tallinna.	Würtz, Fr., Berliin.
Weilin, Y., Helsingi.	Zalites, P., prof., Riia.
Weltmann, K., Ülik. Raamatukogu hoidja.	Zdeněk, U., Praha.
	Zmigrodsky, J., Tartu.

Avaldiste vahetus teaduslike asutistega.

1921. a. ilmusid esimesed „Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis“ A. I, B. I; 1926. a. alates A. IX, B. IX „Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)“. Sellega avanes ülikoolil võimalus uuendada raamatukogu vahetalitusel endisi vahetusi välismaa teaduslike asutistega. Acta'd saadeti laiali 330 teaduslikele asutisele raamatukogu-komisjoni poolt heakskiidetud nimestiku järele. Esiolgu saatsid oma avaldised Acta'de vastu vaid 95 asutist, kuid järjekindlalt kasvas nende arv ja tõusis 1. IV 1929. a. 326-ni. Perioodiliselt ilmuvate avaldiste kõrval saab raamatukogu välismaa ülikoolidelt järjekindlalt ka dissertatsioone.

Hoolimata meie Pariisi saadiku kaasabist pole senini veel suudetud saada kõikide Prantsuse ülikoolide dissertatsioone, kuigi neid saadeti end. Jurjevi Ülikoolile — asjaolu, mis seletatav ehk sellega, et end. Jurjevi Ülikooli järglasteks loetakse ka Riia ja Vorooneži ülikoole.

Avaldise vahetavate asutiste nimestik — vt. lk. 317.

Personaal.

Tartu Ülikooli Raamatukogu koosseis — ametnike arv, nimetused kui ka ülesanded — polnud Eesti ülikooli algusaastail kindel. Raamatukogu töötas järjest ebanormaalses olukorras: alul uue kogu moodustamine, siis endise kogu reevakueerimine, uue osa juurdeehitus, ettevalmistamine kolimiseks nõudsid ametnikelt suurt jõupingutust ja kindlat tahet. Vajaline oli ametkonnal ühine huvi asja vastu, et kõiki korraldusi ja ümberkorraldamisi kavakindlalt läbi viia. Siinjuures tuleb aga arvestada, et Tartu Ülikooli Raamatukogu koosseis on ikka olnud arvult piiratud, võrreldes välismaa ülikooli raamatukogude koosseisuga, kus sama arv üliõpilasi ning laenutatud raama-

Tartu Ülikooliga avaldisi vahetavate asutiste nimestik (1. IV 1929).

(Lk. 316 juurde.)

Maade nimetus	Ülikoolid	Akadeemiad ja teadusl. seltsid	Muud asutised	Kokku
1. Ameerika	29	9	33	71
2. Austraalia	1	—	—	1
3. Austria	3	2	—	5
4. Belgia	3	3	3	9
5. Borneo	—	—	1	1
6. Bulgaaria	—	1	—	1
7. Tšehhoslovakkia	3	1	3	7
8. Georgia	—	—	2	2
9. Hispaania	—	1	1	2
10. Hollandi	4	3	2	9
11. Jaapan	4	2	2	8
12. Inglismaa	4	8	6	18
13. Itaalia	4	2	4	10
14. Jugoslaavia	1	1	2	4
15. Kodumaa	—	4	2	6
16. Kreekamaa	1	—	—	1
17. Latvia	1	3	3	7
18. Leedu	1	—	—	1
19. Norra	1	2	2	5
20. Palestiina	1	—	—	1
21. Poolamaa	5	5	3	13
22. Prantsusmaa	1	—	—	1
23. Rootsi	5	9	10	24
24. Rumeenia	5	1	—	6
25. Saksamaa	18	6	13	37
26. Soome	3	17	14	34
27. Süüria	1	—	—	1
28. Šveits	6	4	—	10
29. Taani	1	2	2	5
30. Ukraina	—	1	—	1
31. Ungari	1	2	2	5
32. Uzbekistan	1	—	—	1
33. Venemaa	13	2	4	19
K o k k u	121	91	114	326

tuid ja kus töötatakse pealegi normaalloludes. Katsed isikkonda suurendada pole iga kord andnud rahuldavaid tagajärgi, ja et töö on igal ajal olnud eri ulatusega, on kasutatud kas suuremal või vähemal määral ajutisi tööjõude. See asjaolu ei anna iga kord kõige paremaid töötulemusi, sest et tegevus raamatukogunduse alal nõuab ju peale kutsehariduse veel erilisi iseloomu-omadusi rohkem kui teised kutsealad, kõige pealt täpsust.

1921. a. peale kujunes püsikindel koosseis, kuhu kuulusid: raamatukogu juhataja, 2 raamatukogu-hoidjat, 3 assistenti, 4 ametnikku ja 2 teenijat.

Raamatukogu ajutistes määrustes, kinnitatud Ülikooli Nõukogu poolt 11. III 1921, on § 11, 13, 14, 17 ette nähtud üksikute ametnikkude ülesanded.

On võrastav, et assistendid ja koguni raamatukogu-hoidjad, kes osakondade juhatajad ja raamatukogu juhataja kohust täidavad, on riigiteenijate koosseisude seaduses ette nähtud mitte ametnikkudena, vaid vabapalgalistena.

§ 18, 19, 21 selgitavad raamatukogu-komisjoni ülesandeid: § 18. Raamatute ostmise üle otsustab raamatukogu-komisjon, kuhu kuuluvad raamatukogu juhataja kui esimees, 9 ülikooli õpetajat — professorit või dotsenti, kes valitakse teaduskondade poolt kolmeks aastaks, ja nimelt Filosoofia- ja Matemaatika-loodusteaduskonnast kummastki kaks, teistest teaduskondadest igaühest üks, kui ka raamatukogu-osakondade juhatajad. Juhtnõõriks peab olema, et muretsetaks tähtsamad tööd, ajakirjad ja koguteosed. Ajakirju tellides peab võimaluse järele silmas pidama, et ei tellitaks neid, mida tellitakse teistesse Tartu kogudesse.

§ 19. Raamatukogu-komisjon peab tellimise asjus korralikke istungeid vähemalt kaks korda aastas, mai- ja detsembrikuus. Hiljemalt kuus nädalat enne istungit saavad kõik ülikooli õppejõud trükitud kavad soovitatavate raamatute ülestähendamiseks. Iga õppejõud jaotab selle nimekirja raamatute tähtsuse järele kolme liiki.

§ 21. Raamatukogu-komisjon vaatab läbi raamatukogu juhataja poolt väljatöötatud eelarve, enne kui see Ülikooli Valitsusele esitatakse, ja lisab sellele oma arvamuse juurde.

Ülikooli Seaduse § 41 märkus 2 annab raamatukogu-komisjonile seadusliku aluse.

1927. a. peale saadab ka Õigusteaduskond majanduseosakonna esindajana teise liikme juurde.

Ka raamatukogu-ametnikkude õigusliku olukorra suhtes on vaated muutunud. Kuna venelastele omasest vaatekohast esines end. Jurjevi Ülikooli raamatukogu-hoidja hariliku kantselei-ametnikuna, peab Eesti ülikool Lääne-Euroopa riikide eeskujul raamatukogu-hoidjat ja -ametnikke eriteadlasiks, kellelt nõutakse peale üldhariduse kutseharidust kui ka erilisi omadusi.

Kui Jurjevi Ülikoolis raamatukogu juhatajaks oli üks kolmeks aastaks valitud professoritest, ei omanud ta loomulikult neid laialdasi teadmisi raamatukogunduse ja bibliograafia alalt, mis on ajakohase raamatukogu täiendamise, korraldamise ja juhtimise alal tarvilikud.

Eesti Ülikooli Seadus ühtlustab raamatukogu juhatajat haridusliku tsensuse kui ka palga suhtes professoritega.

Raamatukogu-hoidjad, kes peavad ülikooli lõpetanud olema, on ühtlustatud palga suhtes ülikooli aineõpetajate palgaga ja 3 assistenti — teiste ülikooli õppeasutiste assistentide palgaga. Ka viimaseilt nõutakse kõrgemat haridust.

See raamatukogu-ametnikkude üheväärseks tunnustamine ülikooli õppejõududega on kestnud 1919. a. peale järk-järgult kuni 1922. a-ni.

Saksa okupatsioonivõimude käest võttis raamatukogu üle ja oli ka raamatukogu hooldajaks 11. XII 1918 — 1. VIII 1919 Eesti Rahva Muuseumi asjaajaja Edgar E i s e n s c h m i d t (†).

1. VIII 1919 — 1. I 1920. a. oli r a a m a t u k o g u j u h a t a j a kandidaadiks Friedrich Puksov, kes komandeeriti oktoobril-novembril Helsingisse peamiselt ülikooli raamatukogu juurde raamatukogu korraldamise ning juhatamisega tutvumiseks; samal ajal oli raamatukogu juhataja kohuste täitjaks raamatukogu-hoidja K. D u h m b e r g.

1. I 1920. a. valiti Friedrich P u k s o v raamatukogu juhatajaks. 3. III — 26. IV ja 12. VII — 12. VIII 1920. a. viibis Fr. Puksov Venemaal ülikooli varanduste tagasitoomise komisjoni liikmena, kuna tema äraolekul juhataja kohuseid täitis K. Duhmberg.

Peale selle on juhataja käinud suve-vaheajal veel välismaal raamatukogu korraldustöödega tutvumiseks: Saksamaal ja Austrias 1. VI — 1. VII 1922. a., Prantsusmaal ja Belgias 15. VII — VIII 1924. a., Rootsis ja Taanis 1925. a.

R a a m a t u k o g u - h o i d j a i d oli alul ainult üks. 1. VIII 1919. a. valiti hoidjaks Karl D u h m b e r g. Täitnud mitmel korral raamatukogu juhataja kohuseid, lahkus ta ametist 15. X 1920. a., mil ta määrati ülikooli geoloogiakabineti assistendiks. Selle järele

oli raamatukogu-hoidjaks assistent Udo I v a s k 15. X 1920 — 15. V 1922. a. (+). 20. X 1920. a. määrati assistent Karl W e l t m a n n II raamatukogu-hoidjaks. II raamatukogu-hoidja ülesandeks oli „Estica“ osakonna juhtimine, kuna I raamatukogu-hoidja üldosakonda juhib. 1. VII 1922. a. valiti teiseks raamatukogu-hoidjaks assistent Villem G r ü n t h a l, kes 1. IX Soome komandeeriti teadusliku töö lõpetamiseks. 1. I 1923. a. vabastati ta raamatukogu teenistusest. 1. VIII 1923. a. valiti raamatukogu-hoidja kohuste täitjaks Eduard V i g e l, kes 15. IX 1924. a. kinnitati raamatukogu-hoidjaks.

Kogu reevakueerimiseni oli 2 assistenti, 1920. a. II poolel 4, kuna 1921. a. see arv 3 peale kindlaks kujunes.

A s s i s t e n t i d e k s on olnud: 1) Oskar L u t s 1. IX 1919 — 1. XII 1920. a., olles alul Eesti osakonna juhatajaks, 2) Otto F r e y m u t h 20. IX 1919. aastast, 3) Karl W e l t m a n n 18. VIII 1920 — 20. X 1920, 4) Udo I v a s k 1. IX 1920 — 15. X 1920, 5) dr. phil. August N u t h 20. X 1920 — 1. V 1921, mil ta määrati Riigiarhiivi juhatajaks, 6) lahkunud O. Lutsu kohale valiti Viktoria A a v a k i v i 1. XII 1920. a. assistendi kohuste täitjaks, 7) Villem G r ü n t h a l 15. IX 1921 — 1. VII 1922. a., oli kogu seks ajaks teaduslikul otsustarbel Soome komandeeritud. Ka komandeeriti O. Freymuth 1928. a. suvel Saksamaale.

A m e t n i k k u d e k s on olnud: Lilly S e e b e r g 10. IX 1919. a. alates, Viktoria A a v a k i v i 15. I 1920 — 1. XII 1920, Edith R o s e n t h a l 15. X 1920 alates, Dagmar W i l h e l m s o n 1. V 1921 — 1. X 1921, Robert O r a v 20. X 1921 — 15. I 1923.

Et ametnikkude kohtadele raske oli vilunud tööjõude leida ja üliõpilasi selleks ei määratud, seisis kauemat aega vabad 1 assistendi ja 2 ametniku kohad. Nende ajutisiks asetäitjaiks olid 3 abijõudu: 1920. a. alates Marta L i b l i k ja Ingeborg C l a u s e n, 1921. a. peale Linda M e t s l a n g. Et raamatukogu isikkond on piiratud ja tuli täita uusi ülesandeid, oli 1922.—1925. a. veel 1 abijõud, 1928.—1929. a. 2—3 abijõudu ja 1920.—1921. a. 50—70 üliõpilast reevakueeritud kogu paigutamisel.

Ü l i k o o l i r a a m a t u k o g u - k o m i s j o n kutsuti ellu 1921. aastal. Selle esimeheks on olnud raamatukogu juhataja Fr. Puksov ja liikmeiks 1921 II p.-a. ja 1922 I p.-a.: prof. A. Bulmerincq, prof. E. Berendts, prof. E. Masing, prof. J. Bergman, prof. A. R. Cederberg, prof. G. Landesén, dots. H. Jaakson, prof. W. Gutmann, prof. K. Teräsvoori, raamatukogu-hoidjad U. Ivask ja K. Weltmann.

Toomindgi.

1922 II p.-a. tulid lahkunud prof. K. Teräsvuori ja raamatukoguhoidja U. Ivask'i asemele dots. P. Köpp ja raamatukoguhoidja V. Grünthal.

1923 I p.-a. komisjoni koosseisust lahkunud prof. J. Bergman'i asemele tuli prof. W. Anderson. Lahkus ka raamatukoguhoidja V. Grünthal.

1926 I p.-a. tuli lahkunud komisjoniliikme prof. W. Gutmann'i asemele dots. J. Ainson.

1927 II p.-a. lahkunud komisjoniliikme prof. E. Berendts'i asemele tulid prof. S. v. Csekey ja dots. R. Mark.

1929 I p.-a. lahkunud komisjoniliikmete prof. H. Jaakson'i ja A. R. Cederberg'i asemele valiti prof. J. Piiper ja prof. P. Haliste.

Seega on komisjoni koosseis: Fr. Puksov, prof. A. Bulmerincq, prof. S. v. Csekey, dots. R. Mark, prof. E. Masing, prof. W. Anderson, prof. P. Haliste, prof. G. Landesén, prof. J. Piiper, dots. J. Ainson, prof. P. Köpp, raamatukoguhoidjad K. Weltmann ja E. Vigel.

4. IV 1921 — 1. VI 1929 on peetud 20 koosolekut, neist 1921. a. — 7, 1922. a. — 2, 1923. a. — 1, 1924. a. — 1, 1925. a. — 1, 1926. a. — 1, 1927. a. — 3, 1928. a. — 2, 1929. a. — 2.

Tähtsamaist küsimust, mis komisjonis jooksvate küsimuste arutamise kõrval üles võetud ning otsustatud, on mainida:

1) sidemete sõlmimine välismaa teaduslike asutistega väljannete vahetamise eesmärgiga;

2) Tartu raamatukogudes leiduvate ajakirjade nimestiku koostamine;

3) uue raamatukogu-hoone ehitamise kava esitamine Ülikooli Valitsusele;

4) Ülikooli Raamatukogu uuemast kirjandusest koosneva käsikogu moodustamine;

5) kirjanduse juurdekasvu nimestiku trükkimise küsimus Tartu Ülikooli Toimetustes, seeria C;

6) sõja-ajal tellimata jäänud ajakirjade seeriade täiendamine;

7) dublettide nimestiku trükkimine;

8) erilise tööruumi sisseseadmine uurijaile;

9) juhiste koostamine, mille alusel tuleks uutesse tulekindlatesse ruumidesse üle viia eriti väärtuslikud raamatukogu osakonnad („Estica“, käsikogu, ajakirjad, dissertatsioonid, ajaloo-osakond);

10) raamatukokku teoste tellimise moodus.

Korraldamine.

Raamatukogu sisemises korralduses teostati Eesti ajal uusi põhimõtteid niivõrt, kui neid pakkusid välismaa eeskujud ja võimaldasid raamatukogu-tehnika uuemad saavutused. Need uuendused puudutasid raamatute ülesseadmist, katalooge kui ka uute osakondade moodustamist, et ruumi võita kui ka raamatute leidmist kergendada.

Uuenduste hulka kuulub esijoones reevakueeritud kogu jaotamine arhiiv- ja käsikoguks (Raamatukogu Ajutised Määrused § 4) ja käsikogule sõnastik-kataloogi koostamine, tingitud asjaolust, et uuemaid teoseid, peamiselt õpperaamatuid, kasutavad üliõpilased ohtramalt, vanemaid teoseid vajatakse aga harvemini. Sellest lähtudes asetati kogu ülesseadmisel uuemad teosed, mis ilmunud peale 1900. a., ja ka vanemad teosed, kui nad õpperaamatuna veel püsivad, laenutamisruumi lähedusse II korrale, arvult 5 221 teost, arhiivkogu aga I, III ja IV korrale, kust teoste kättetoimetamine soovijaile rohkem raskendatud. Loomulikult kasvab käsikogu jõudsamini kui arhiivkogu, sest uuesti muretsesud teosed asetatakse peamiselt käsikokku; nii ongi 1929. a. käsikogus juba üle 12 000 teose.

Väike teoste arv soodustas ka uue kataloogi koostamist kergemal tingimusel, kuna endist käsitlemiseks raskepärast ning vananenud (teadusliku süstemaatikaga) süstemaatset kataloogi ei arvatud tarvilikuks jätkata. Uus ainenimestik — sõnastik-kataloog — on oma lihtsuse tõttu vastuvõetav ka vähem vilunud üliõpilastele.

Ühes käsikogu moodustamisega tekkis päevakorrale ka selle paigutamise viis riulitele. Võrreldes kahte paigutamismoodust — süstemaatset, mida varemini Ülikooli Raamatukogus on tarvitatud, ja mehaanilist, s. o. teoste raamatukokku saabumise ja juurdekasvu päeviku järjekorras, pooldas raamatukogu juhataja viimast kahel põhjusel: 1) ruumi kokkuhoiu mõttes, 2) et juurdekasvu-nimestikule anda ka kohakataloogi ülesandeid.

Kuid raamatukogu-komisjon otsustas oma koosolekul 31. I 1922. a., peatudes seisukohal, et õppejõududel on vaba juurdepääs riuleile ja õppejõude huvitab ikkagi oma eriala, jääda süstemaatilismehaanilise paigutamise juurde. See tähendab, terve käsikogu liigitati küll osakondadesse, kuid jaotused alaosakondadesse, nagu endise raamatukogu ja praeguse arhiivkogu paigutamisel, jäid ära, kuna osakondadesse juurde tulnud teosed asetati mehaaniliselt, s. o. omandamisjärjes. Nii leiame kõige uuemaid teoseid osakonna lõpult, mis

omakorda hõlbustab õppejõududele ülevaadet saada oma erialal vastilmunud kirjanduse kohta.

Kuigi käsikogus osakondade arv — 16 — jäi võrdseks endise liigitamissüsteemi osakondade arvuga, võeti ette ümberpaigutusi ja koondamisi teaduskondade arvel, mille arv on Eesti Ülikoolis märksa tõusnud. Need muudatused süsteemis olid järgmised: 1) Kuna IX osakonda moodustav sõjateadus täielikult üle anti Sõjaministeeriumile, põllumajandus kuulus senini aga XI osakonda ühes kaubandus- ja tööstusteadusega, viidi IX osakonda iseseisva ühikuna üle kõik põllumajandust käsitlev kirjandus, oletades nende osakondade kiiret kasvamist. Endises kogus puudus uuesti loodud Põllumajandus-teaduskonnale ja kaubanduseosakonnale vajaline kirjandus. 2) Maateadus kuulus senini XIII-a, ajalugu — XIII-b alaosakonda. Et need alaosakonnad raamatute kataloogimisel ning otsimisel segadusi võisid sünnitada, otsustati endised osakonnad VI — mõtteteadus ja VII — kasvatusteadus, silmas pidades viimasesse osakonda kuuluvate raamatute väikest arvu, liita ühte osakonda — VI-dasse; VII osakonna moodustas maateadus ja XIII ajalugu. Sellega kujunesid käsikogus järgmised osakonnad: I bibliograafia ja teatmekogu, II keeleteadus, III usuteadus, IV õigusteadus, V arstiteadus, VI mõtte- ja kasvatusteadus, VII maateadus, VIII riigiteadus, IX põllumajandus, X loodusteadus, XI kaubandusteadus, XII matemaatika, XIII ajalugu, XIV kirjandus, kunst, XV kirjanduslugu, XVI segakirjad.

I osakond muutus uuesti loodud teatme- või l u g e m i s r u u m i -koguks, mis vabaks, ilma laenusedelita, kasutamiseks igaühele üles seatud. Siia kuuluvaid teoseid ei laenutata üldse väljapoole raamatukogu ruumi, kuna ta sisaldab ainult lühiajaliseks järelevaatamiseks tarvilikke käsiraamatuid. Need on kõik bibliograafiad, entsüklopeediad, sõnastikud, biograafilised leksikonid jne.

Teosed on asetatud riuleile mehaaniliselt, mille juures teatmeteosed, järjekorra-numbri ees null kohaviidana, bibliograafiaist lahus üles seatud eriruumis. Lugemisruumi-kogu loomise ajaks oli selles 1 288 teost: teatmekogus 499 ja bibliograafias 789. 1929. a. on koondatud järelevaatamiseks 2 000 teost, neist teatmeteoseid 730 ja bibliograafias 1 270. Vastavast teosest uue väljaande ilmunisel viiakse vanem väljaanne üldkokku üle. Nõnda ongi aruande-ajal üle viidud umbkaudu 250 teost.

Kasutamise mõttes on see uus osakond häid tagajärgi andnud.

Uuesti moodustatud „Estica's“ on teosed asetatud samuti mehaaniliselt, kuna väikesearvuline eestikeelne koostis korraldati juba alul

kronoloogiliselt, mis igasuguse nimestiku puudumisel tunduvalt hõlbustas teoste leidmist.

Kuivõrt hästi raamatukogu on korraldatud, kui kergesti kättesaadavad seal hoiul olevad teosed, seda tõestavad esijoones kataloogid, mis jagunevad üld- ja erikataloogideks. Üldkatalooge on raamatukogus: 1) juurdekasvu-päevik, 2) kohakataloog, 3) tähestikuline kataloog, 4) süstemaatne kataloog, 5) käsikogu sõnastik-kataloog; erikatalooge aga on järgmised: 1) „Baltica“, 2) „Estica“, 3) dissertatsioonide- ja programmide-, 4) ajakirjade-, 5) käsikirjade-, 6) inkunaablite-, 7) dublettide-, 8) elseviiride-, 9) autograafide-, 10) kirjadekogu ja 11) gravüüridekataloog. Peale selle on raamatukogus annetuste teel omandatud omaette ülesseatud üksik-kogumeid, nagu Morgenstern'i, Klinger'i, Bergman'i, Aleksandrov'i, Hausmann'i ja teiste kogud, millel on küll omad kohakataloogid, kuid teistesse kataloogidesse nimistatakse neid üldalusel.

Kataloogidest on trükitud ainult neli: juurdekasvu-, venekeelsete raamatute, ajakirjade- ja dublettidenimestik, teisi moodustavad aga kastidesse paigutatud väga mitmekesise kaustaga üksiksedelid, peale juurdekasvu- ja kohakataloogi, mis oma iseloomult raamatukaustalisteks köideteks koostatud.

Neist leidsid juba Jurjevi Ülikooli Raamatukogus: juurdekasvu-, koha-, tähestikuline üldkataloog ühes venekeelsete raamatute trükitud nimestikuga, süstemaatne, dissertatsioonide, ajakirjade trükitud nimestik, käsikirjade- ja autograafide-kataloogid, mida jätkatakse ka aruande-ajajärgus, peale süstemaatse ja autograafide-kataloogi. Juurdekasvu-kataloog esindab teatavas mõttes inventariraamatut, kuhu raamatukogusse saabumise järjes sisse kantakse esmalt iga ostetud, annetatud või vahetuse teel omandatud teos. Ta sai aluse sel kujul, nagu teda praegu kasutatakse, 1836. a. peale. On ka trükitud kujul: „Zuwachs der Universitäts-Bibliothek zu Dorpat und der mit den übrigen Universitäts-Instituten daselbst verbundenen Büchersammlung im Jahre 1865 — (1871)“.

Süstemaatne kohakataloog koostati juba veneaegse raamatukogu alupäevil varemini (1793. a.) avaldatud Schütz-Hufeland ja Ersch'i bibliograafilise süsteemi järele. Selle süsteemi kohaselt olid raamatud paigutamisel jaotatud teadusalade järele 16 osakonda, kuna ajalugu ja maateadus jagunesid omakorda XIII-a ja XIII-b. Sellekohaselt võeti kohakataloogina tarvitusele ka 17 köidet, kuhu tähendati raamatud paigutamisejärjes. Osakonnad omakorda olid liigitatud pisikesteks alaosakondadeks, mis hiljemini kujunes suureks paheks,

sest et juurdekasvuks vaba ruumi puudusel alaosakondades tekkis keeruline signatuur, nii et tuli kasutada mitte ainult kahekordseid ladina, vaid koguni kreeka tähti, mis läbi raamatu leidmine raskenes.

1922. a. võeti ette muudatusi raamatukogu liigitamise suhtes osakondadesse, mille kohaselt üles seati käsikogu.

Kuna alaosakonnad kadusid ja raamatud osakondades mehaaniliselt reastatakse, ei jätkata enam endisi kohakatalooge, vaid kõigile uutele osakondadele (käsikogu, „Estica“) kirjutatakse sedel-kohakataloogid (11×18 sm).

Kõige tähtsamaks raamatukogu kataloogiks tuleb lugeda t ä h e s - t i k u l i s t a u t o r i ü l d k a t a l o o g i. See on sedelkataloog (22 × 18 sm) ja loendab kõik raamatukogus leiduvad raamatud peale vene- ja eestikeelsete. 285 sedelite kasti olid Venemaale evakuueeritud. Kahjuks jäid tagasi saamata umbkaudu 60 pappkasti üldkataloogialgusega, kus puuduvaiks osutusid sedelid järgmiste järjestus-sõnadega: 1) A — Anicet, 2) Answer — Arkadion, 3) Arrowsmith kuni A lõpuni, 4) terve B täht, 5) terve C, 6) D — Dietelmair, 7) Dioskuren-Diplobatcius, 8) Doflein — Du Barry. Selle neljandiku kataloogi uuendamisele asuti 1923. a. 3—4 ametniku kaasabil, milleks tulid kõikide osakondade kohakataloogid üksikasjaliselt läbi vaadata ja tihti ka raamatuid kohal revideerima, alul III korral asuvad osakonnad, selle järele peale keskkütte sisseseadmist I korra osakonnad. Selle tööga jõuti lõpule 1924. a. sügiseks.

Kataloogi ühtlust soodustavad 1921. a. väljatöötatud kataloogimismäärused.

Venekeelsete teoste jaoks on olemas eriline tähestikuline kataloog. Sellest on trükitud avaldatud kõikide veneaegse ülikooli asutamisest kuni 31. dets. 1908. a. omandatud venekeelsete raamatute ja perioodiliste avaldiste nimestik: „Каталогъ русскихъ книгъ Библиотеки Имп. Юрьевск. Университета“. Lisandisi „Каталог'ile“ tõi „Ученыя Записки's“ ilmun „Списокъ книгъ, поступившихъ въ Библ. Имп. Юрьевск. Унив-та съ 1. дек. 1911 г.“, mida jätkati kuni 1917. a.

1872. a. prof. Harnack'i ja raamatukogu-hoidja Kapp'i väljatöötatud süsteemi alusel, kus ette nähtud 15 osakonda, hakati koostama väikese kausta sedelitele süstemaatset, ainepärast kataloogi, mis praegu on paigutatud kappi 560 kastiga. Hõlbustuseks kataloogi kasutamisel trükiti 1873. a. „Schlüssel zum systematischen Catalog der Dorpater Universitäts-Bibliothek“, millele 1910. a. ilmus venekeelne trükitud tõlge.

Selle kataloogi täiendamist ei jätkatud Eesti Ülikooli ajal.

Vene ajal loodud erikataloogidest tuleb nimetada esijoones tähestikulist autorite sedelkataloogi (18 × 11 sm) dissertatsioonidele ja linnade järele järjestatud sedelkataloogi ülikooli kirjadele kui ka kooli programmidele, kusjuures venekeelsetele dissertatsioonidele on koostatud oma kataloog. — Peale selle ajakirjade, käsikirjade ja autograafide kataloogid.

1907. a. ilmus „Списокъ журналовъ и др. періодич. изданій, выпиcыb. Унив. Библ. и всѣми др. учр. Унив-та“, tähestikuline nimestik ühes kohaviidaga pea-raamatukogus leiduvaile ajakirjule.

Et see venekeelne „Списокъ“ on vananenud ja sisaldas puudulikke andmeid, — loendatakse ainult ajakirjade nimed —, paljundati 1922. a. „Ülikooli Raamatukogus ja teistes Ülikooli õppeasutistes olevate ajakirjade nimestik“, mida suurematele raamatukogudele ja kõikidele ülikooli instituutidele levitati. See nimestik on täielikum 1907. a. trükitud „Списокъ“ist“, sest et seal loendatakse ka üksiku ajakirja köiteid ja aastakäike. Andestatavad on nimestikus esinevad ebatäpsad andmed, sest ta on tegelikult vaid ajutiseks eelkäijaks 1930. a. ilmuvale nimestikule, kus kõik Tartus olevad ja tellitavad ajakirjad ja perioodilised avaldised loendatakse üksikasjaliselt ja mis suuremalt jaolt juba koostatud. Nimestiku lõpliku redaktsiooni võimaldab ajakirjade uude ruumi üleviimine ja sellega neile uue signatuuri andmine.

Käsikirjade kataloogiks oli kauemat aega vaid juurdekasvunimestik. Raamatukogu-hoidja W. Schlüter koostas hiljemini oma isiklikuks tarvitamiseks tähestikulise isikute nimestiku ja ainepäraselt korraldatud sisunimestiku, mille ta lahkudes raamatukogule annetas, kuid kahjuks ei vasta nimestikud käsikirjade-kataloogidele ülesseatavaile nõudeile ja nendes puudub üksikasjaline kirjeldus. Varemini omandatud Baltica't käsitlevate käsikirjade nimestik leidub küll ka trükituna: E. Winkelmann, Bibliotheca Livoniae Historica. Berlin 1878.

1852. a. ülikoolile annetatud Friedrich Ludwig Schardius'e autograafide-koguga anti üle raamatukogule ka 2 tähestikulist kataloogi.

Reevakueeritud raamatukogu kohalepaigutamisel eraldati uuem kirjandus arhiivkogust ja loodi sellega käsikogu, mille kataloogimist alati 1921. a. sügisel selleks koostatud kataloogimisjuhiste järele. Kuna raamatukogule kuni 1914. a. omandatud teosed loendati ainepäraselt ka süstemaatses kataloogis, otsustati peale reevakueerimist süstemaatselt kataloogist loobuda ja uuesti moodustatud osakondadele sai aine-, sisupäraseks kataloogiks sõnastik-kataloog, see on ühte

tähestikku reastatud autori- ja märksõna-kataloog. Kui ka välismaade raamatukogudes ja bibliograafiates viimasel ajal on süstemaatse järjestamise asemele tunginud märksõna-nimestikud, on see tingitud süstemaatsele kataloogile omasest paindumatuses ja üksikute teadusalade kiirest edenemisest olenevast iga teadusliku süsteemi vanemisest. Märksõna-kataloogis aga võib sedelitegruppe alati teisale paigutada; peale selle loendatakse siin sama teos mitmel kohal, mitmel sedelil, kuna ta süstemaatses on esindatud ainult ühe sedeliga. Süstemaatse kataloogi kasutamisel on tarvilik süsteemi tundmine, märksõna-kataloog nõuab ainult tähestiku tundmist. Omakorda on märksõna-kataloogi paheks suuremaid teadusalasid käsitleva kirjanduse laialipillamine üksikute ainete vahel. Arvestades kasutajaile, eriti üliõpilastele, kohaseid omadusi, peatuti märksõna-kataloogil, ja et käsikogu suureks ei saa paisuda — vanemad teosed viiakse üle arhiivi (R. Ajut. Määr. § 4) —, otsustati märksõna-kataloog ühendada autorikataloogiga, millel oma paremused kasutamise mõttes. Nõnda tekkiski sõnastik-kataloog. Ta on painduv, ja märksõnade valik oleneb täiesti oludest. Tartu Ülikooli Raamatukogu kataloog kasutab märksõna-mõistet laiemas ulatuses, mis läheneb süstemaatsele, ja kui aja jooksul üksiku märksõna alla kogunebki üleliia sedeleid, jaotatakse nad uuestiloodud märksõnade vahel. Kitsama aine alalt kirjanduse leidmiseks tarvitatakse aga ohtrasti juhatusi ja ülevaatlikkuse saavutamiseks kasutatakse värvilisi kaarte. Punastele kaartidele kirjutatakse pea-märksõna, sinistele — all-märksõnad, kuna rohelisi kasutatakse juhatuseks.

India (punane)

———. Ajalugu (sinine).

Indiaanlased vt. Ameerika (roheline).

Märksõnade valikul ja korraldamisel on kasutatud: Library of Congress. Subject Headings used in the Dictionary Catalogues of the ———.

Kataloog, mille kastide arv tõuseb praegu 47-ni, seati üles üldiseks tarvitamiseks 1923. a.; selle juurde kuulub ka kataloogi kasutamist hõlbustav tähestikuline märksõnade nimestik (masinakiri), mis 1924. a. koostatud ja saksakeelse tõlkega varustatud. Kataloogi koondati 1926. a. ka lugemis-saali teatmekogu-nimestik, millel peale selle veel eriline kataloog.

Erikatalooge loodi Eesti ajal 1) „Estica“ muukeelsele osakonnale, 2) eestikeelsele osakonnale, 3) inkunaablite kataloog, 4) dublettide kataloog, 5) elseviiride kataloog, 6) gravüüride kataloog.

„Estica“ muukeelsel osakonnal on vaid ajutine tähestikuline kaartkataloog, mille moodustasid 1921. a. süstemaatsest kataloogist eraldatud sinna kuuluvate raamatute kaardid ja mida senini jätkatakse. 1928. a. asuti sõnastik-kataloogi koostamisele.

„Estica“ eestikeelsele osakonnale on koostatud 1922. a. alatud sõnastik-kataloog. Põhimõttelt on see kataloog koostatud vastavalt käsikogu sõnastik-kataloogile. Lahkuminekuid on uuemate (umbes 1890. aastast peale) ilukirjanduslike teoste kataloogimisel, mis ei koondata märksõna alla, vaid loendatakse autori ja ka tiitli järele. Vanemad ilukirjanduslikud teosed on koondatud märksõna „Ilukirjandus“ alla. Raamatuist eraldatud kalendritele on koostatud erinimestik 1928. a.

Inkunaablitele on koostatud ja samastatud bibliograafiliste käsi-raamatutega erikataloog. 1926. a. saadeti ära kiri sellest kataloogist Berliini „Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke“, kes kannab ka Tartu Ülikooli Raamatukogu inkunaablid nimistusse „Gesamtkatalog der Wiegendrucke“.

Juba 1808. a. trükiti I dublettidenimestik. Järgnesid nimestikud a. 1812 ja 1875. Aastal 1926 ilmus „E. V. Tartu Ülikooli Raamatukogu dublettide nimestik“. Peale reevakueerimist tekkis arvurikas, peamiselt vanemaid teoseid sisaldav dublettidekogu. Et nende vahetamist otstarbekohasemalt võimaldada, avaldati trükkis tähestikuline nimestik, milles on esitatud järgmised jaotused: I. Raamatud: a) mitte-venekeelsed, b) venekeelsed. II. Perioodilised väljaanded: a) mitte-venekeelsed, b) venekeelsed. III. Lisa, mille moodustavad kataloogi koostamisel omandatud teosed. — Senini on vahetatud umbes 2 500 köidet, mille vastu on saadud kirjandust 10 000 kr. eest.

Raamatukogu elseviiridele on 1922. a. tolaegse raamatukoguhoidja U. Ivask'i poolt koostatud erikataloog, kus peale raamatutiitlite on antud ka lühike kirjeldis, samasugune kui vastavais käsiraamatus

1923. a. koostati prof. Kjellin'i juhatusel seminarist osavõtjate üliõpilaste poolt gravüüridekogule tähestikuline sedelkataloog, kusjuures iga gravüüri kirjeldamisel on hangitud järgmisi andmeid: gravööri, inventor, motiiv:

Et raamatukogu käsikirjade-kogus leidub rida XVII, XVIII s. teotsenud isikute kirjavahetust sisaldavaid köiteid, eriti Morgenstern'i kogus, mille kohta tihti teateid nõutakse, alati 1926. a. kirjade tähestikulise kataloogi koostamisega, mis on peajoones juba valminud.

Surma läbi lahkunud õppejõud.

Ülemine rida: prof. I. Kaadas († 19. IV 1920), prof. K. Hatzmann († 3. II 1922), prof. J. Waldmann († 18. IV 1922),
 prof. K. Tüsk († 30. VII 1922), prof. A. Stromberg († 31. XII 1922), prof. K. Huppich († 9. VII 1923),
 Keskmine rida: prof. H. Oldenkopp († 13. III 1924), prof. Th. Bachaltz († 30. IV 1924), prof. J. Jäger († 6. XI 1924),
 prof. H. Bekker († 22. VI 1925), prof. W. Seeler († 27. X 1925), Alamine rida: prof. A. Bière († 22. XI 1925),
 prof. J. Filippov († 25. IV 1926), prof. K. Gutmann († 28. III 1927), prof. K. K. Gross († 25. XI 1927), prof. S. Talcak († 16. IX 1929).

Laenutamine ja kogu kasutamine.

Ülikooli Raamatukogu avati kasutamiseks 1919. a. suvel, nimelt ülikooli juures 15. VI — 12. IX keskkooli-õpetajaile korraldatud suvekursuste puhul. Korrapäraselt hakkas ta teotsema 10. X 1919. a.

1919.—1920. a. oli raamatukogu avatud õppetöö ajal k. 12—15 ja suve-vaheajal k. 12—13, 1921.—1922. a. k. 9—15. 1. XI 1922. a. peale on ta õppetöö ajal avatud argipäeviti k. 9—15 ja k. 17—20. Suvekuudel on ta pärast lõunat suletud.

Raamatukogu kasutavad 1) õppejõud, 2) üliõpilased ja 3) era-isikud. Lugemisruumis on kogu kasutamine võimaldatud kõigile.

Eraisikuile laenutatakse raamatuid koju vaid ülikooli õppejõudude vastutusel.

Raamatukogu kasutamine 1919.—1929. a.

Aastad	Üliõpilised			Õppejõud	Eraisikuid	Kokku	Raamatute arv
	m.	n.	kokku				
1. XII 1919—1. XII 20	—	—	970	518	322	1 810	3 897
1. XII 1920—1. XI 21	1 816	841	2 657	1 130	392	4 179	9 705
1. XI 1921—1. XI 22	3 169	1 428	4 597	1 357	613	6 567	15 313
1. XI 1922—1. XI 23	3 574	1 856	5 430	1 265	576	7 271	16 792
1. XI 1923—1. XI 24	5 449	2 659	8 108	1 488	916	10 512	25 228
1. XI 1924—1. XI 25	7 000	3 489	10 489	1 936	1 102	13 527	32 282
1. XI 1925—1. XI 26	7 565	4 116	11 681	1 983	1 014	14 678	34 131
1. XI 1926—1. IV 27	4 127	2 094	6 221	1 092	442	7 755	17 671
1. IV 1927—1. IV 28	7 461	4 194	11 655	2 319	1 111	15 035	35 295
1. IV 1928—1. IV 29	6 896	4 501	11 397	2 364	1 307	15 068	37 375
Kokku	47 057	25 178	73 205	15 452	7 795	96 452	227 689

Lugemisruumi kasutasid selle sisseseadmisest kuni 1. IV 1929. a. umbes 18 000 isikut, keskmiselt 2 500 is. aastas. Tegelikult on see arv märksa suurem, sest et hommikupoolseid lugejaid oli võimatu nimistada eraldatud lugemisruumi puudumisel.

Kui raamatukogu kasutasid 1919./20. a. 1 277 üliõpilasest ja vabakuulajast 236, s. o. 18,5%, on vastavad arvud 1928./29. a. 4 013 ja 2 415, 60,1%; seega on kasutamises märgata suurt tõusu.

Kogu kasutamist raskendas personaali vähesus, sest laenutamist toimetab 1 ametnik, kes õppetöö ajal tööga üle koormatud, kuna ta laenutamise kõrval on kohustatud valvama, et raamatud tähtajaks tagasi toodaks, ja tarbekorral meeldetuletusi saatma. Magasiniruumidest toob raamatuid harilikult 1 teenija, kellele abiks võetakse teine vaid

juhtumitel, kui laenajate arv on väga suur. Sellepärast, ja kui arvestada veel ruumide ülekoormatust, neis valitsevat alalist hämarust ja ebatavalist riulite kõrgust, on täiesti arusaadav, et nõutava raamatu kättesaamist tuleb oodata kauemini kui see oleks soovitatav. Igatahes püütakse esimeses järjekorras rahuldada õppejõudude soove. Luge-misruumi kasutamisse mõjus halvavalt asjaolu, et see polnud eraldatud kataloogide- ja laenutamisruumist.

Vastastikune laenutamine.

Teaduslikku tööd tehes vajavad ülikooli õppejõud tihti teoseid ja käsikirju, mis Ülikooli Raamatukogus puuduvad ja mille trükid müügilt lõppenud. Et neile siiski võimaldada oma uurimisi teostada, sõlmitakse järjekindlalt sidemeid välismaa raamatukogudega, et välja arendada raamatute ja käsikirjade vastastikust laenutamist kõige laiemas ulatuses. Ja kuigi raamatukogu esimesed sammud selles suunas ebaõnnestusid, nimelt keeldus üks raamatukogu 1920. a. raamatuid laenutamast, areneb 1923. a. alates vastastikune laenutamine normaalselt ja ükski raamatukogu pole keeldunud Tartu Ülikooli Raamatukogule nõutavat raamatut või käsikirja laenutamast; ka Nõukogude Venemaa on laenutanud nii raamatuid kui käsikirju.

Raamatukogu on ühenduses järgmiste riikide raamatukogudega: 1) Austria, 2) Čehhoslovakkia, 3) Inglismaa, 4) Itaalia, 5) Leedu, 6) Latvia, 7) Nõukogude-Venemaa, 8) Poolamaa, 9) Rootsimaa, 10) Saksamaa, 11) Soome, 12) Šveitsi, 13) Taani ja 14) Ungari.

Järgnev tabel selgitab vastastikuse laenutamise arenemist.

Aastad	L a e n u t a t u d			L a e n a t u d			
	mitmel korral	kõidete arv		mitmel korral	kõidete arv		
		raamatuid	käsikirju		raamatuid	käsikirju	päevapliite
1. XI 1922—1. XI 23	10	23	—	6	14	—	—
1. XI 1923—1. XI 24	14	31	1	18	34	—	—
1. XI 1924—1. XI 25	22	119	—	18	23	19	1
1. XI 1925—1. XI 26	29	108	4	30	59	—	2
1. XI 1926—1. IV 27	9	27	1	12	22	2	1
1. IV 1927—1. IV 28	21	95	1	35	52	5	—
1. IV 1928—1. IV 29	22	58	—	50	105	12	—
K o k k u	127	461	7	169	309	38	4

Peale selle laenutas Tartu Ülikooli Raamatukogu 1922./23. a. välismaale kogu dissertatsioonid.

Ruumid.

Raamatukogu asub ruumides, mis kaugeltki ei vasta oma ülesannetele hoida Vabariigi suurimat kultuurivara, mille juhuline hävimine teeks teatavail aladel üldse küsitavaks ülikooli teadusliku tegevuse. Kuivõrt nad on hädaohtlikud tulikahju mõttes, selgub juba sellest, et kogu raamatukogu sise-ehitis on puust ja ta üksikud osad üksteisest eraldamata. Teistest puudustest oleksid nimetada: ruumide ülekoormatus, riiulite ebatavaline kõrgus, õhu- ja valgusepuudus, lugemis- ja tööruumide puudumine.

Juba Vene ajal oli päevakorras uue raamatukogu-hoone ehitamise küsimus, kuid kavanditest kaugemale ei jõutud, nii et raamatukogul tuli ka Eesti ajal paratama leppida endiste ruumidega ja neisse paigutada nii reevakueeritud kogu kui uuesti soetatud raamatud.

1921. a. täiendati raamatukogu elektrivalgustuse-sisseseadu 125 valguspunktiga.

Et vähendada tule-hädaohtu ja kaotada ruumides valitsevat rõskust, seati 1923./24. a. sisse keskküte. Kuna ruumide kitsikus andis end kogu reevakueerimisest saadik niivõrt teravalt tunda, et osa raamatuist tuli hoida kastides pööningul ja kuurides, juhtis raamatukogu-komisjon 1922. a. sellele Ülikooli Valitsuse tähelepanu ja tegi ettepaneku moodustada eriline raamatukogu ehitusfond, mis võimaldaks 10 aasta möödumisel asuda uue hoone ehitamisele. Komisjoni ettepanek ei leidnud aga Ülikooli Valitsuse poolehoidu.

1927. a. algatas Ülikooli Valitsus juurdeehituse-küsimuse, sest ülikoolil olid eelmiste aastate jooksul kogunenud erisummade arvel suuremad ülejäägid ja neid jätkus juurde-ehituse teostamiseks, kuid ei jätkunud uue hoone ehitamiseks omal jõul. Riigilt aga ei olnud selleks toetust loota. Juurde-ehituse mõtte vastu vaidles vaid raamatukogu-komisjon, olles arvamusel, et selline juurdeehitus kõrvaldaks ruumi-puuduse ainult 10—15 aastaks, millise aja möödumise järel niikuinii tuleb ehitada uus hoone.

Ülikooli Valitsus otsustas siiski juurde-ehituse teostada. Valmistati kavandid ja 1927. a. sügisel algasid ehitustööd.

End. trepiruumi kohale ehitati betoonist moodsad magasiniruumid, kuhu paigutatakse käsikirjad ja umbkaudu 5 000 jooksvat meetrit eriti väärtuslikku kirjandust, s. o. Estica, Baltica, ajakirjad ja seeriad,

dissertatsioonid. Juurde-ehitis on seitsmekordne. Ka pööningule ehitati kahekordsed ruumid, mis mahutavad umbkaudu 2 000 jooksvat meetrit. Juurde-ehitis on eraldatud vanadest ruumidest kahekordsete raudustega. Trepiruumis asub tõstetool. Juurdeehituse-tööd viidi ehitajate poolt lõpule 1928. a.

Ruumide vastuvõtmise järel alati riiulite ülesseadmisega, milline töö kestab. Riiulid on puust, kaetud tulekindla värviga.

1929. a. kavatsetakse teostada lugemis- ja tööruumide ehitamine. Lugemisruumis on ette nähtud umbes 90 istekohta.

Hoone on varustatud veevärviga ja tulekaitse-abinõudega.

Acta et Commentationes.

Toimetamine.

Ülikooli teadusliku häälekandja uuesti-ellukutsumine tuleb Ajutises Nõukogus kõnele 17. III 1920. a. Siin kantakse ette prof. J. K õ p u „ettepanek ülikooli häälekandja“ kohta. Ettepanek sisaldab üksikasjaliselt väljatöötatud määrustekava ülikooli „Toimetuste“ laadi ja kuju, toimetamis- ning ilmumisviisi kohta. Ajutine Nõukogu ühineb esitatud kavaga põhimõtteliselt ning saadab selle teaduskondadele arvamuse avaldamiseks. Teaduskonnad peavad kava üldiselt vastuvõetavaks ja esitavad sellele mõningaid lisandusi ning täiendusi. Pärast teaduskondade arvamuseavalduste saabumist ning esitatud täienduste läbiarutamist otsustab Ülikooli Ajutine Nõukogu 12. V 1920. a. lõplikult „Ülikooli Toimetuste“ (Acta et Commentationes) väljaandmise ning teeb teaduskondadele ülesandeks valida määrustes ettenähtud toimetuste väljaandmist korraldava toimkonna liikmed, igast teaduskonnast üks.

Toimkonna liikmed valitakse teaduskondades osalt kevadise poolaasta lõpul, osalt järgneva sügisese poolaasta alul, ning 2. XII 1920. a. peetakse rektori kutsel ära esimene toimkonna koosolek, millest osa võtavad kõikide teaduskondade esindajad ja nimelt: Usuteaduskonnast prof. J. K õ p p, Õigusteaduskonnast dots. J. U l u o t s, Arstiteaduskonnast prof. A. S o m m e r, Filosoofiateaduskonnast prof. M. V a s m e r, Mat.-loodusteaduskonnast prof. J. G. G r a n ö, Loomaarsti-teaduskonnast prof. J. W a l d m a n n, Põllumajandus-teaduskonnast prof. k. t. J. M ä g i. Koosolekul valitakse toimkonna juhatajaks prof. J. K õ p p, kirjatoimetajaks dots. J. U l u o t s, „Toimetuste“ toimetajaks prof. J. G. G r a n ö. Toimkonna juhatuse ja „Toimetuste“ toimetaja volitused tunnistatakse maksvaks kuni Ülikooli Seaduse väljaandmiseni Riigikogu poolt. Järgmisel päeval kinnitab Ülikooli Ajutine Nõukogu prof. G r a n ö „Toimetuste“ redaktoriks kuni

põhikirja maksmapanemiseni. Toimkond ning toimetaja asuvad kohe „Toimetuste“ väljaandmist korraldama ning 1921. a. ilmuvad esimesed köited.

Toimetuste üldnimetuseks on „Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli Toimetused“, — „Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis“. 8. V 1926. a. otsustab Ülikooli Nõukogu anda „Toimetuste“ ladinakeelsele nimetusele järgmine kuju: „Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)“.

„Toimetuste“ väljaandmine ning toimetamine kujuneb Ülikooli Ajutise Nõukogu poolt 12. V 1920. a. vastuvõetud ning pärast üksikotsustega täiendatud ja 28. V 1926. a. Ülikooli Nõukogu poolt lõplikult redigeeritud „määruste“ järele järgmiselt.

„Toimetused“ ilmuvad 4—12 korda aastas kolmes seerias, nimelt seeria A.: „mathematica, physica, medica“, seeria B — „humaniora“, ning seeria C — „annales“.

„Toimetuste“ väljaandmist korraldab toimkond ühes toimetajaga. Toimkonda valib iga teaduskond ühe liikme, toimetaja valitakse toimkonna soovitusel Ülikooli Valitsuses kolmeks aastaks. Toimkond valvab selle järele, et „Toimetustes“ ilmuvad tööd oma laadilt vastavad „määrustes“ seatud nõuetele, toimetaja on tegev toimetuse juhataja: korraldab sissetulnud materjali, muretseb tarbekorral eriteadlaste heaksarvamist, vastutab toimetuse, eriti viimase korrektuuri korralikkuse eest.

„Toimetustes“ avaldatakse Tartu Ülikooli õppejõudude, assistentide, teaduslikkude stipendiaatide ja üliõpilaste tööd, samuti väljaspool ülikooli seisvate isikute dissertatsioonid, mis vastava teaduskonna poolt kaitsmisele lubatud. Teaduskondades hääleõigust omavate ülikooli õppejõudude tööd autorite erialadelt ilmuvad „Toimetustes“ ilma toimkonna sisulise otsuseta, kuna teiste kirjutised vajavad ilmutamiseks toimkonna otsust, kui nad mitte vastava teaduskonna poolt ei ole selleks soovitatud. Assistentide, teaduslikkude stipendiaatide ja üliõpilaste tööde avaldamiseks on peale teaduskonna soovituse vajalik ka Ülikooli Valitsuse luba. Tööde autoreile honorari ei maksta, küll aga saavad autorid oma töödest teatava arvu (100) äratõmbeid tasuta ning võivad saada veel osa äratõmbeid omal kulul ilma eritasuta lao eest.

„Toimetuste“ ametlikuks keeleks on eesti keel, kuid tööd võivad ilmuda ka ladina, kreeka, prantsuse, inglise, saksa või vene keeles,

tarbekorral Ülikooli Valitsuse loal teisteski keeltes, misjuures eesti- ja venekeelsetele ning toimkonna otsusel ka teistes keeltes avaldatud töödele juurde lisatakse lühike sisu-kokkuvõtte prantsuse, inglise või saksa keeles.

„Toimetuste“ toimetajana toimib prof. J. G. Granö kuni 17. XI 1921, siis saab tema tagasiastumise järel toimetajaks prof. W. Anderson, kes selleks uuesti valitakse 17. IX 1926. a. ning 20. IX 1929. a.

„Toimetuste“ toimkonna liikmeiks on olnud:

Usuteaduskonnast: J. Köpp (1920 —);

Õigusteaduskonnast: J. Uluots (1920 —);

Arstiteaduskonnast: A. Sommer (1920—1924), K. Schlossmann (1924 —);

Filosoofiateaduskonnast: M. Vasmer (1920—1921), A. M. Tallgren (1921—1923), W. Anderson (1923—1927), A. Saareste (1927 —);

Mat.-loodusteaduskonnast: J. G. Granö (1920—1921), J. Narbutt (1922—1923), J. Sarv (1923 —);

Loomaarsti-teaduskonnast: J. Waldmann (1920—1923); V. Gutmann (1923—1926), A. Rängel (1926 —);

Põllumajandus-teaduskonnast: J. Mägi (1920—1926; 1928 —), N. Rootsi (1926—1928).

Toimkonna juhatajaks ja kirjatoimetajaks valitakse pärast Ülikooli Seaduse maksmahakkamist ning „Toimetuste“ määruste uuen- damist 1926. a. endised.

„Toimetuste“ toimkond on pidanud koosolekuid: 1920. a. — 3, 1921. a. — 14, 1922. a. — 11, 1923. a. — 13, 1924. a. — 11, 1925. a. — 11, 1926. a. — 13, 1927. a. — 10, 1928. a. — 8, 1929. a. (— 1. IV) — 4.

Statistilisi andmeid.

Kõidete, tööde ja töö-osade üldarv ja suurus.

Seeria A (mathematica, physica, medica): köited I—XIV.

	AI	AII	AIII	AIV	AV	AVI	AVII	AVIII	AIX	AX	AXI	AXII	AXIII	AXIV	Kokku
öö-osi	6	4	8	6	8	12	6	7	8	7	6	8	11	4	101
ehetekülgi	282	240	270	262	346	454	346	322	350	260	382	290	232	344	4380
abeleid	—	12	—	4	2	5	3	2	10	4	9	22	4	19	96

Seeria B (humaniora) : köited I—XIV.

	BI	BII	BIII	BIV	BV	BVI	BVII	BVIII	BIX	BX	BXI	BXII	BXIII	BXIV	Kokku
Töö-osi	5	3	6	5	6	2	4	3	6	5	3	2	3	3	56
Lehekülgi	284	324	438	242	350	504	554	482	380	302	404	602	468	382	5 716
Tabeleid	—	—	5	—	—	—	6	13	—	1	—	—	—	—	25

Niiviisi on seerias A ilmunud 14 köidet, mis sisaldavad 101 töö-osa = 94 tööd 4 380 lehekülje*) ja 96 tabeliga; seerias B 14 köidet, 56 töö-osa = 42 tööd 5 716 lehekülje ja 25 tabeliga; kokku 28 köidet, 157 töö-osa = 136 tööd 10 096 lehekülje ja 121 tabeliga.

Ühe köite keskmine suurus on seerias A 7,2 töö-osa = 6,7 tööd, 312,9 lehekülge, 6,9 tabelit (maksimum 12 töö-osa, 454 lehekülge, 22 tabelit, — miinimum 4 töö-osa, 232 lehekülge, 0 tabelit); seerias B 4 töö-osa = 3 tööd, 408,3 lehekülge, 1,8 tabelit (maksimum 6 töö-osa, 602 lehekülge, 13 tabelit, — miinimum 2 töö-osa, 242 lehekülge, 0 tabelit); üldse 5,6 töö-osa = 4,9 tööd, 360,6 lehekülge, 4,3 tabelit.

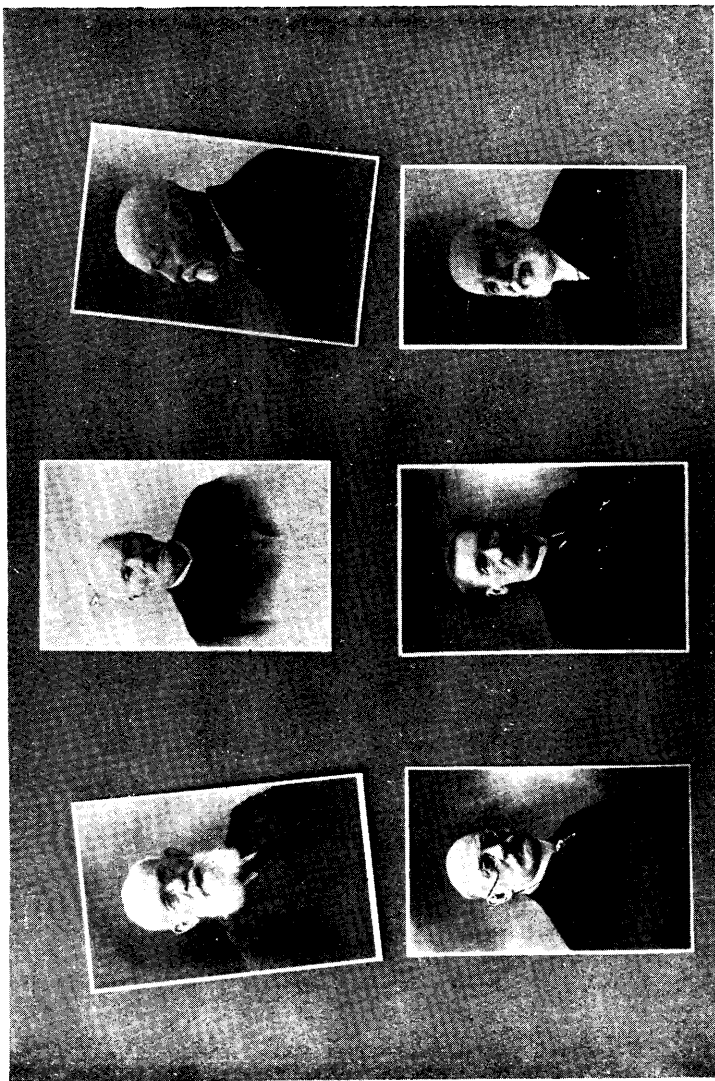
Ühe töö-osa keskmine suurus on seerias A 43,4 lehekülge, 1 tabel (maksimum 234 lehekülge, 13 tabelit, — miinimum 4 lehekülge, 0 tabelit); seerias B 102,1 lehekülge, 0,4 tabelit (maksimum 332 lehekülge, 13 tabelit, — miinimum 6 lehekülge, 0 tabelit); üldse 64,3 lehekülge, 0,8 tabelit.

Ühe töö keskmine suurus on seerias A 46,6 lehekülge, 1 tabel (maksimum 306 lehekülge, 13 tabelit, — miinimum 4 lehekülge, 0 tabelit); seerias B 136,1 lehekülge, 0,6 tabelit (maksimum 582 lehekülge, 17 tabelit, — miinimum 6 lehekülge, 0 tabelit); üldse 74,2 lehekülge, 0,9 tabelit.

Andmeid aastate järele. Seeria A

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1.I 1929	1.IV 1929	Kokku
Köiteid . . .	2	2	—	2	2	2	2	1	1		14
Töö-osi . . .	10	14	—	20	13	15	14	11	4		101
Töid	(10)	(13)	—	(20)	(13)	(14)	(14)	(11)	(4)		94
Lehekülgi . .	522	532	—	800	668	610	672	232	344		4 380
Tabeleid . .	12	4	—	7	5	14	31	4	19		96

1) Üksikute köidete tiitlilehti ja sisukordi (igas köites 4 lehekülge) ei ole kuskil arvesse võetud.

Professorid emeriti.

Ülemine rida: J. v. Kennel, L. Masing, A. Sommer. Alumine rida: E. Schröder, W. Gutmann, M. J. Eisen.

Seeria B.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1. I—1. IV 1929	K o k k u
Kõiteid . . .	1	2	1	1	1	3	2	2	1	14
Töö-osi . . .	5	9	5	6	2	13	8	5	3	56
Töid	(5)	(8)	(5)	(6)	(2)	(13)	(6)	(5)	(3)	42
Lehekülgi. .	284	762	242	350	504	1 416	706	1 070	382	5 716
Tabeleid . .	—	5	—	—	—	19	1	—	—	25

Seeriad A+B.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1. I—1. IV 1929	K o k k u
Kõiteid . . .	3	4	1	3	3	5	4	3	2	28
Töö-osi . . .	15	23	5	26	15	28	22	16	7	157
Töid	(15)	(21)	(5)	(26)	(15)	(27)	(20)	(16)	(7)	136
Lehekülgi. .	806	1 294	242	1 150	1 172	2 026	1 378	1 302	726	10 096
Tabeleid . .	12	9	—	7	5	33	32	4	19	121

Keskmiselt ilmus ühe aasta jooksul (1921—1928):

seerias A 1,6 köidet, 12,1 töö-osa = 11,3 tööd, 504,5 lk., 9,6 tabelit (maksimum 2 köidet, 20 töö-osa, 20 tööd, 800 lk., 31 tabelit, miinimum 0 köidet);

seerias B 1,6 köidet, 6,6 töö-osa = 4,9 tööd, 666,8 lk., 3,1 tabelit (maksimum 3 köidet, 13 töö-osa, 13 tööd, 1 416 lk., 19 tabelit, miinimum 1 köide, 2 töö-osa, 2 tööd, 242 lk., 0 tabelit);

k o k k u 3,3 köidet, 18,8 töö-osa = 16,1 tööd, 1 171,3 lk., 12,8 tabelit (maksimum 5 köidet, 28 töö-osa, 27 tööd, 2 026 lk., 33 tabelit, miinimum 1 köide, 5 töö-osa, 5 tööd, 242 lk., 0 tabelit).

Tööde autorid.

Autorite üldarv on seerias A 53, seerias B 29, kokku 82, kusjuures 9 töö-osa = 6 tööd on kirjutatud igaüks kahe autori poolt (seerias A 4 töö-osa = 4 tööd, seerias B 5 töö-osa = 2 tööd).

Iga autor on keskmiselt kirjutanud seerias A 1,9 töö-osa = 1,8 tööd 82,6 lehekülje ja 1,8 tabeliga (maksimum 7 töö-osa, 5 tööd, 356 lehekülje, 25 tabelit, miinimum 1 töö-osa, 1 töö, 4 lehekülje, 0 tabelit); seerias B 1,9 töö-osa = 1,4 tööd 197,1 lehekülje ja 0,9 tabe-

liga (maksimum 5 töö-osa, 4 tööd, 582 lehekülge, 17 tabelit, miinimum 1 töö-osa, 1 töö, 6 lehekülge, 0 tabelit); üldse 1,9 töö-osa = 1,7 tööd 123,1 lehekülje ja 1,5 tabeliga (maksimum 7 töö-osa, 5 tööd, 582 lehekülge, 25 tabelit, miinimum 1 töö-osa, 1 töö, 4 lehekülge, 0 tabelit).

Autoritest on kirjutanud:

ainult eestikeelseid töid	seer. A	5 isik.,	seer. B	5 isikut,	kokku	10 isik.;
„ ladinakeelseid „ „	A 0 „ „	B 2 „ „	2 „ „			
„ prantsuskeels. „ „	A 2 „ „	B 1 „ „	3 „ „			
„ ingliskeelseid „ „	A 4 „ „	B 1 „ „	5 „ „			
„ saksakeelseid „ „	A 34 „ „	B 13 „ „	47 „ „			
„ venekeelseid „ „	A 1 „ „	B 2 „ „	3 „ „			
eestikeels. ja inglisk. „ „	A 1 „ „	B 0 „ „	1 „ „			
„ „ saksak. „ „	A 3 „ „	B 1 „ „	4 „ „			
„ „ venek. „ „	A 0 „ „	B 1 „ „	1 „ „			
ladinak. ja saksak. „ „	A 0 „ „	B 1 „ „	1 „ „			
prantsusk. ja saksak. „ „	A 0 „ „	B 1 „ „	1 „ „			
inglisk. ja „ „	A 2 „ „	B 0 „ „	2 „ „			
saksak. ja itaaliak. „ „	A 0 „ „	B 1 „ „	1 „ „			
eesti-, prants.- ja						
saksak. . . . „ „	A 1 „ „	B 0 „ „	1 „ „			

Andmeid teaduskondade järele.

	Autoreid	Töö-osi	Töid	Lk.	Tabeleid	% lk-de üldarvust	Eesti- keels. töid (%) ¹⁾	Võõrk- töid (%) ¹⁾
A. Mat.-loodust. . . .	40	79	74	3 332	70	33,0	4,6	95,4
Arstiteadusk. . . .	10	19	17	904	26	9,0	39,8	60,2
Loomaarsti-t. . . .	1	1	1	16	—	0,2	—	100
Põllumaj.-t. . . .	2	2	2	128	—	1,3	—	100
B. Usuteadusk. . . .	4	9	3	1 136	—	11,3	5,8	94,2
Filosoofiat. . . .	21	40	33	3 916	25	38,8	43,5	56,5
Õigustead. . . .	4	7	6	664	—	6,6	6,9	93,1
Seeria A	53	101	94	4 380	96	43,4	11,7	88,3
Seeria B	29	56	42	5 716	25	56,6	31,7	68,3
K o k k u	82	157	136	10 096	121	100	23,0	77,0

¹⁾ Lehekülgede arvu põhjal.

Andmeid tarvitatud keelte kohta. Seeria A.

	Autoreid	Töö-osi	Töid	Lehekülgi	% seeria A lehekülgede üldarvust
Eesti k.	10	13	13	512	11,7
Ladina k.	—	—	—	—	—
Prantsuse k.	3	4	4	248	5,7
Inglise k.	7	10	10	410	9,4
Saksa k.	40	73	66	3 170	72,4
Vene k.	1	1	1	40	0,9
Itaalia k.	—	—	—	—	—
K o k k u	53	101	94	4 380	100

Seeria B.

	Autoreid	Töö-osi	Töid	Lehekülgi	% seeria B lehekülgede üldarvust
Eesti k.	7	10	8	1 814	31,7
Ladina k.	3	5	5	230	4,0
Prantsuse k.	2	2	2	152	2,7
Inglise k.	1	3	3	226	4,0
Saksa k.	17	31	19	2 630	46,0
Vene k.	3	4	4	638	11,2
Itaalia k.	1	1	1	26	0,5
K o k k u	29	56	42	5 716	100

Seeriad A+B.

	Autoreid	Töö-osi	Töid	Lehekülgi	% A+B lehekül- gede üldarvust
Eesti k.	17	23	21	2 326	23,0
Ladina k.	3	5	5	230	2,3
Prantsuse k.	5	6	6	400	4,0
Inglise k.	8	13	13	636	6,3
Saksa k.	57	104	85	5 800	57,4
Vene k.	4	5	5	678	6,7
Itaalia k.	1	1	1	26	0,3
K o k k u	82	157	136	10 096	100

Iga eestikeelne ja venekeelne töö on varustatud võõrkeelse referaadiga, mille lehekülgede arv tuleks õieti (kus tarvis) lahutada eespoolestatud arvudest:

Eestikeelsete tööde juures.

	Seeria A		Seeria B		A + B	
	Töid	Lk.	Töid	Lk.	Töid	Lk.
Prantsuskeelseid referaate . . .	2	3	3	23	5	26
Ingliskeelseid referaate	1	7	—	—	1	7
Saksakeelseid referaate	10	43	5	88	15	131
Kokku	13	53	8	111	21	164

Venekeelsete tööde juures.

	Seeria A		Seeria B		A + B	
	Töid	Lk.	Töid	Lk.	Töid	Lk.
Saksakeelseid referaate	1	10	4	57	5	67

Kokku.

	Seeria A		Seeria B		A + B	
	Töid	Lk.	Töid	Lk.	Töid	Lk.
Prantsuskeelseid referaate . . .	2	3	3	23	5	26
Ingliskeelseid referaate	1	7	—	—	1	7
Saksakeelseid referaate	11	53	9	145	20	198
Kokku	14	63	12	168	26	231

Nagu näha, on referaatide (231 lk.) hulgast 11,3% (26 lk.) prantsuskeelsed, 3,0% (7 lk.) ingliskeelsed ja 85,7% (198 lk.) saksa-keelsed.

Akadeemilised teaduslikud seltsid.

Õpetatud Eesti Selts.

Õpetatud Eesti Seltsi asutajad liikmed olid kirikuõpetaja J. S. Boubbrig, prof. F. G. Bunge, dr. F. R. Fählmann, kirikuõpetaja C. H. Gehewe, praost J. F. Heller, kirikuõpetaja E. Herrmann, kirikuõpetaja A. Hollmann, kirikuõpetaja R. Hollmann, prof. A. Hueck, kirikuõpetaja dr. H. v. Jannau, lektor D. H. Jürgenson, kirikuõpetaja G. M. Knüpffer, prof. F. Kruse, õpetaja C. Chr. Masing, kirikuõpetaja F. F. Meyer, kirikuõpetaja F. J. Moritz, õpetaja P. Preis, kirikuõpetaja C. G. Reinthal, kirikuõpetaja A. J. Schubbe. Selts on asutatud 18. I 1838 (v. k. j.) ja kinnitatud 7. I 1839 (v. k. j.) valitsuse poolt.

Seltsil on eesmärgiks edendada teadmisi eesti rahva minevikust ja olevikust, tema keelest, kirjandusest kui ka tema asustatud maast; samal ajal kaasa aidata rahva intellektuaalse ja kõlbla hariduse tõusuks, niivõrt kui see teadusliku seltsi ülesannete hulka kuulub.

Seltsi koosseis.

Aastad	Seltsi liikmed					
	üldarv	ü. õppe- jõude	üliõpilasi	väljast- poolt ü.	mehi	naisi
1919	20	1	—	19	20	—
1920	120	34	7	79	111	9
1921	125	31	18	76	110	15
1922	124	30	18	76	115	9
1923	114	30	18	66	102	12
1924	110	30	14	66	99	11
1925	113	31	14	68	102	11
1926	121	29	14	78	110	11
1927	125	29	15	81	113	12
1928	131	30	16	85	119	12

Juhatuse koosseis: esialgu 5, siis 6 isikut. Auliikmeid on seltsil 13, korrespondeerivaid liikmeid 12 isikut.

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtte nute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid				
				ülik. õppejõude	üliõpilasi	väljastpoolt ülik.	mehi	naisi
1919 I. p.a.	—		—	—	—	—		
„ II. „	3		1	—	—	1	1	—
1920 I. „	5		9	} 4	1	9	14	—
„ II. „	4		5					
1921 I. „	6		10	} 11	—	5	16	—
„ II. „	3		6					
1922 I. „	5		13	} 12	3	7	20	2
„ II. „	4		9					
1923 I. „	5		8	} 6	2	3	11	—
„ II. „	3		3					
1924 I. „	5		7	} 6	1	4	11	—
„ II. „	3		4					
1925 I. „	5		7	} 4	1	7	10	2
„ II. „	3		5					
1926 I. „	5		7	} 3	1	7	11	—
„ II. „	3		4					
1927 I. „	5		6	} 4	3	6	13	—
„ II. „	3		7					
1928 I. „	7	} 37,6	11	} 7	—	9	16	—
„ II. „	3		5					

Publikatsioonid: 1) Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat (Sitzungsberichte der Gel. Estn. Gesellschaft), 1861. a. alates, trüki suurus 500—550 eks., 2) Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused (Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft), 1842. a. alates, seniajani ilmunud 24 köidet, trüki suurus 500 eks., 3) Eesti Filoloogia ja Ajaloo Aasta-ülevaade (Jahresbericht der estnischen Philologie und Geschichte), 1923. a. alates, seniajani ilmunud 3 köidet, trüki suurus 500 eks.

Seltsi raamatukogus oli 1928. a. lõpul:

Periodika'id (234 nr.) 5 600 raam.

Raamatuid ja brošüüre 5 854 „

Väitekirju ca. 2 500 „

ca. 13 954 + ca. 2 000 dubletti ja muud.

Seltsi arheoloogiline muuseum sisaldab umbes 12 000 numbrit.

T u l u d.

	1920	1921	1922	1923	1924
Liikmemaks	1 576	4 192	4 350	2 850	14 950
Toetised :					
a) Ülikoolilt	12 000	54 800	50 000	100 000	100 000
b) Haridusministeeriumilt	—	—	—	—	240 000
c) Kultuurkapitalilt	—	—	—	—	—
d) Mujalt	11 729,6	8 000	20 000	20 000	10 000
Omist ettevõtteist	4 294,5	2 401	2 418	12 702,04	19 865,5
K o k k u	29 600,1	69 393	76 768	135 552,04	384 815,5

	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Liikmemaks	11 500	10 600	201,—	4,—
Toetised :				
a) Ülikoolilt	75 000	75 000	3 500,—	1 000,—
b) Haridusministeeriumilt	220 000	60 000	1 500,—	1 500,—
c) Kultuurkapitalilt	—	—	—	1 600,—
d) Mujalt	—	12 500	108,90	—
Omist ettevõtteist	16 538	46 372	588,12	139,75
K o k k u	323 038	204 472	5 898,02	4 243,75

K u l u d.

	1920	1921	1922	1923	1924
Asjaajamiseks	1 342,76	21 256	8 768,5	35 338,25	73 788,74
Ettevõtteiks	—	68 100	53 000	80 715	212 495
K o k k u	1 342,76	89 356	61 768,5	116 053,25	286 283,74

	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Asjaajamiseks	78 626	157 088	1 430,97	1 571,09
Ettevõtteiks	101 965	209 045	1 111,85	3 705,50
K o k k u	180 591	366 133	2 542,82	5 276 59

Tartu Ülikooli juures olev Loodusuurijate Selts.

Seltsi asutajad olid A. G. Schrenk, mineraloogia eradots., C. Ed. v. Liphardt, Liivimaa Ökonoomilise Ühingu president, A. v. Bunge, botaanika prof., L. Fr. Kämtz, füüsika prof., H. Asmuss, eradots., C. Schmidt, keemia prof., Rud. Buchheim, farmakognoosia prof., A. Petzholdt, põllumajanduse prof., C. Reichert, anatoomia prof., E. Grube, zooloogia prof.

Seltsi põhikiri kinnitati 4. IV 1853; oma tegevust algas selts 28. IX 1853. aastal. Eialgu töötas Liivimaa Ökonoomilise Ühingu osakonnana, 1868. a. peale kuulub ta aga Tartu Ülikooli juurde.

Tartu Ülikooli j. o. Loodusuurijate Seltsi ülesandeks on loodusteaduste üldine edendamine, eriti aga Eesti ja ka naaberlade loodushoolisele uurimisele kaasa aitamine.

Seltsi koosseis.

A a s t a d	S e l t s i l i i k m e d					
	üldarv	tegev- liikmeid	au- liikmeid ¹⁾	kirja- vahetajaid liikmeid	mehi	naisi
1920	205	182	11	12	199	6
1921	240	220	8	12	228	12
1922	213	193	8	12	198	15
1923	261	240	9	12	244	17
1924	272	251	9	12	252	20
1925	275	255	8	12	250	25
1926	278	257	9	12	249	29
1927	228	217	6	5	191	37
1928	227	216	6	5	182	45

Seltsi juhatus koostub neljast liikmest, kelleks aruande-aja jooksul on olnud ainult Tartu Ülikooli õppejõud.

¹⁾ Seltsi auliikmeiks valiti 1919.—1929. a. jooksul prof. dr. G l e y (Coll. de France) ja Tartu Ülikooli prof. dr. H. K o p p e l.

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid		
				ü. õppejõude	üliõpilasi	väljastpoolt ülik
1920	12	?	15	15	—	—
1921	13	52	19	19	—	—
1922	12	41	23	?	?	?
1923	10	46	15	9	5	1
1924	11	28	18	9	3	6
1925	11	34	17	8	2	7
1926	14	27	22	17	4	1
1927	10	31	15	13	2	—
1928	13	35	20	17	3	—

Seltsi publikatsioonid:

I. „Tartu Ülikooli juures oleva Loodusuurijate Seltsi Aruanded“. Ilmuvad seltsi asutamisaastast alates.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928
Ilmunud vihkude arv aastas	1	1	1	2	2	2	2	2	2
Trükitud eks. arv	à 500	à 500	à 500	à 600	à 600	à 600	à 600	à 700	à 700

II. „Eestiloodusteaduse arhiiv“. Ilmub seltsi asutamisaastast alates, endise nimega „Archiv für die Naturkunde Liv-, Ehst- und Kurlands“.

a) 1. seeria (geologica, chemica et physica).

1924. a. ilmus vol. X, pt. 1. H. B e k k e r, „Devon Irboska ümbuses“, The Devonian Rocks of the Irboskan district, 55 lk., 600 eks.

b) 2. seeria (biologica).

1) 1920. a. vol. XIV, pt. 1.: M. v. z. M ü h l e n ja G u i d o S c h n e i d e r, „Der See Wirzjerw in Livland“, 154 lk., tr. 600 eks.,
 2) 1920. a. vol. XIV, pt. 2.: M. v. z. M ü h l e n, „Die brachsenartigen Fische der Ostseeprovinzen“, 18 lk., tr. 600 eks. 3) 1922. a. vol. XIV, pt. 3.: P. L a c k s c h e w i t z, „Die Neuropteren u. Trichopteren des Ostbaltischen Gebietes“, 64 lk., tr. 600 eks. 4) 1928. a. vol. XIV, pt. 4.: P. L a c k s c h e w i t z, „Nachtrag zu den Neuropteren u. Trichopteren des Ostbaltischen Gebietes“, 40 lk., tr. 600 eks.

III „Tartu Ülikooli juures oleva Loodusuurijate Seltsi Kirjatööd“.

Ilmuvad 1884. aastast. 1925. a. ilmus vol. XXIV: Th. Lippmaa „Das Rhodoxanthin“, 104 lk., tr. 500 eks.

Tulud.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Liikmemaks .	2 495	5 685	?	6 840	9 855	10 900	14 850	206,80	173,00
Toetised :									
a) Ülikoolilt .	46 000	61 804	?	156 952	175 000	213 000	190 000	2 570,00	2 500,00
b) Kultuurkapitalilt .	—	—	—	—	—	—	—	—	1 500,00
Omist ettevõtteist . .	6 715	23 093	?	10 879	18 633	22 084	9 845	416,00	201,00
Kokku	55 210	90 582	?	174 671	203 488	245 984	214 695	3 192,80	4 374,00

Kulud.

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Asjaajamiseks .	10 955	21 092	?	40 587	55 659	66 081	60 362	849,00	754,00
Ettevõtteiks .	45 562	65 024	?	137 582	150 213	182 661	152 990	2 347,00	3 165,00
Kokku	56 517	86 116	?	178 169	205 872	248 742	213 352	3 196,00	3 919,00

Seltsi raamatukogu sisaldab umbes 20 000 köidet, neist 16 000 köidet perioodilist kirjandust.

Geoloogilised kogud sisaldavad ümmarguselt 7 000 ühikut (karbikest kivimite ja kivististega), milles enamasti ikka enam kui üks ese, tihti aga 10—100, nii et üksikesemete üldarv võib tõusta umbes 50 000-ni. Kogud koosnevad pea täielikult kodumaa paleozoi- listest objektidest, mis kogunud mineva sajandi teisel poolel A. Schrenck, Fr. Schmidt, J. Nieszkowski, R. Pacht. Vähemal määral on annetusi paljudelt isikult.

Eriliste osakondadena on märkida: R. Pacht'i kogu devooni lubjakive, end. Liivimaalt, J. Nieszkowski' — trilobiitide töö juurde kuuluv originaalide kogu, Fr. Schmidt'i kogu.

Zooloogilised kogud koosnevad järgmistest üksik-kogudest: 1. dr. Flor'i rhynchot'idekogu — 17 kasti, 2. liblikatekogu — 36 + 13 kasti, 3. mardikatekogu — 34 kasti, 4. Riemschneider'i molluskidekogu — 19 kasti, 5. Schmidt'i molluskidekogu — 20 kasti, 6. molluskidekogu — 16 + 11 kasti, 7. hymenopter'ite-kogu — 61 kasti, 8. dipteritekogu — 48 kasti, 9. Russow'i linnunade-kogu — 18 kasti, 10. prof. Grube' araneididekogu — 5 kasti, 11. linnutopiste-kogu (väheva väärtusega).

Botaanilised kogud (150 pakki) sisaldavad väärtuslikku materjali Eestist ja naabermaadest (õistaimed, samblad, samblikud), mis suuremalt osalt kogutud tuntud taimeadlaste poolt.

Tähtsamat kavatsetud üritustest võiks mainida: 1) käimas on eeltööd loodusteadlaste kongressi kokkukutsumiseks 1930. a. sügisel, 2) tehakse ettevalmistusi populaar-loodusteadusliku ajakirja väljaandmiseks.

Usuteaduse Üliõpilaste Selts.

Selts on asutatud 22. IX 1867 ja registreeritud Tartu Eesti ülikoolis 27. X 1920. Asutajajaks olid 13 teoloogiat õppivat üliõpilast: W. v. Tiling, Richard Zoepffel, Hermann Koch jt.

Seltsi eesmärgiks on ühise teadusliku töö ja oma liikmete isikliku läbikäimise kaudu kindlustada ning elustada teoloogide omavahelist ühisust ja soodustada seeläbi oma üksikuid liikmeid.

Liikmete üldarv ühes vilistlastega on praegu 500 ümber; praegu kuuluvad seltsi kõik saksa rahvusest Usuteaduskonna üliõpilased.

Seltsi koosseis.

Aastad	Seltsi tegevliikmed			
	üldarv	ü. õppejõude	üliõpilasi	väljastpoolt ü.
1920	11	—	11	—
1921	13	—	13	—
1922	11	—	11	—
1923	22	—	22	—
1924	25	—	25	—
1925	22	—	22	—
1926	22	—	22	—
1927	15	—	15	—
1928	17	—	17	—

Seltsi juhatus koostub kolmest liikmest, kes kõik on üliõpilased.

Referaat-koosolekud.

A a s t a d	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv
1920 II p.-a.	5	8	5
1921 I. "	8	6	8
" II. "	7	11	7
1922 I. "	9	11	9
" II. "	6	10	6
1923 I. "	7	11	7
" II. "	7	20	7
1924 I. "	8	12	8
" II. "	7	17	7
1925 I. "	15	20	15
" II. "	8	?	8
1926 I. "	6	?	6
" II. "	4	?	4
1927 I. "	5	?	5
" II. "	6	?	6
1928 I. "	6	?	6
" II. "	6	?	6
1929 I. "	3	?	3

Seltsi liikmed on esitanud rea auhinna-töid teoloogilistele teemadele, millest aruande-aja jooksul 6 on hinnatud I ja 1 II auhinna vääriliseks.

Seltsi eelarve suurus oleneb tegevliikmete arvust ja nende maksuvõimest. Ülikooli, Haridusministeeriumi või Kultuurkapitali poolt selts rahalist abi ei ole saanud. Eelarve on möödunud aastail umbes 100 kr. tasakaalus olnud.

Seltsi tarvitusel on maja, mis kadunud prof. A. Berendts'i pärijate poolt temale kasutamiseks on antud ja mis on vilistlaskogu valitseda. Peale selle on seltsil raamatukogu, umbes 10 000 köidet suur.

Akadeemiline Selts Juudi Ajaloo ja Kirjanduse Õppimiseks.

Selts algas oma tegevust juba Tartu Vene Ülikooli juures 1884. a. ja registreeriti Tartu Eesti Ülikooli Valitsuse poolt 1920.

Seltsi eesmärgiks on Juudi kirjanduse ja ajaloo tundmaõppimine.

Seltsi koosseis.

A a s t a d	S e l t s i l i i k m e d		
	üldarv	mehi	naisi
1920	34	21	13
1921	42	26	16
1922	52	31	21
1923	71	49	22
1924	68	48	20
1925	49	31	18
1926	42	25	17
1927	37	20	17
1928	38	26	12

Auliikmeid on seltsil 9.

Selts peab keskmiselt igas semestris 20 koosolekut, mil ettekannetega esinevad nii üliõpilased kui ka vilistlased.

Liikmemaksu suurus on 75—150 senti kuus; seltsi toetavad aineliselt ka selle vilistlased. Väljaminekuid on aastas umbes 75 kr., peamiselt asjaajamise kuludeks.

Seltsil on oma raamatukogu, milles on umbes 2 000 raamatut umbkaudu 2 500 krooni väärtuses.

Akadeemiline Ajaloo-Selts.

Seltsi asutamis-koosolek peeti 11. III 1920. Temast võtsid osa ülikooli õppejõud P. Bauman (Haliste), J. Bergman, A. R. Cederberg, H. Oldekop (+), H. Sepp ja õpetaja P. Treiberg. Avamis-koosolek peeti 19. IV 1920. Ülikooli Valitsus kinnitas seltsi põhikirja, kuid eksituse tõttu jäi selts registreerimata. Registreerimine toimus 19. IV 1922, arvates seltsi tegevuse algust 19. IV 1920.

Seltsi ülesandeks oli põhikirja järgi, mis maksis seltsi asutamisest kuni 11. XII 1928: „edendada ajaloolist huvi ja uurimusi üliõpilaste seas“. Praeguse põhikirja järgi on seltsi eesmärgiks: „a) elustada

ajaloolisi huve, silmas pidades eriti kodumaa ajalugu, b) töötada Eesti ja üld-ajaloo uurimise alal“.

Seltsi ja juhatuse koosseis.

Aastad	Seltsi liikmed							Juhatuse liikmed			
	üldarv	ülikooli õppejõud	teadusl. stipend.	üliõpil.	väljastp. ülikooli	mehi	naisi	üldarv	ülikooli õppejõud	teadusl. stipend.	üliõpil.
1920/21 ¹⁾	40	11	—	28	1	17	23	6	4	—	2
1921/22	54	12	—	41	1	22	32	6	4	—	2
1922/23	68	12	—	55	1	23	45	6	3	—	3
1923/24	83	12	—	70	1	25	58	6	3	—	3
1924/25	96	11	2	82	1	30	66	6	2	1	3
1925/26	107	11	3	90	3	36	71	6	3	1	2
1926/27	118	12	3	100	3	44	74	6	3	1	2
1927/28 ²⁾	59	6	2	50	1	23	36	6	4	—	2
1928/29	62	9	3	49	1	23	39	6	3	—	3

Seltsi referaat-koosolekud.

Aastad ³⁾	Koosole- kute üld- arv	Osavõt- nute keskmine	Referaa- tide üld- arv	Referendid					
				ülik. õppe- jõude	tead. stip.	üliõpi- lasi	väljast- poolt ülik.	mehi	naisi
1920/21	9	32	15	10	—	2	3	13	2
1921/22	10	20	12	8	—	4	—	10	2
1922/23	12	36	17	9	—	8	—	13	4
1923/24	11	?	18	9	—	9	—	14	4
1924/25	12	?	21	7	1	13	—	15	6
1925/26	11	32	18	6	2	10	—	15	3
1926/27	11	43	17	7	1	7	2	16	1
1927/28	10	35	14	7	—	6	1	14	—
1928/29	10	28	15	8	1	3	3	15	—

¹⁾ Seltsi tegevusaasta vahetub aprilli lõpul. Liikmete suhtes on vahet üliõpilaste ja väljaspool ülikooli seisjate vahel ainult nende seltsi astumise ajal tehtud.

²⁾ Pärast liikmemaksu tasumata jätnute mahakustutamist.

³⁾ Tabelis esitatud andmed on koostatud ülikooli õppeaasta järgi.

Seltsi publikatsioonid:

I. „Ajalooline Ajakiri“, ilmub 1922. a-st, 4 korda aastas. 1922. a. 500 eks., 1923. a. 700 eks., 1924. a-st 1 000 eks.

II. Seltsi toimetused.

Erik Laid, Kodumaa muistsed pelgupaigad, 1925, 30 lk., 300 eks.; J. V a s a r, Carl Schirren ajaloolasena, 1927, 28 lk., 300 eks.; Ajalooline Arhiiv I: H. G. v. Jannau, Vene-õigeusu tulekust Lõuna-Eestis 1845.—46. a., toimetanud H. K r u u s, 1927, XVI + 138 lk., 1 000 eks.; O t u L i i v, Vene asustusest Alutagusel kuni XVIII sajandi esimese veerandini, 1928, 127 lk., 1 000 eks.; „Eesti Biograafiline Leksikon“, I köide, 1926, VIII + 144 lk., II köide, 1927, lk. 145—304, III köide, 1928, lk. 305—464, IV, 1929, lk. 465—643 + XX, à 2 000 eks.

1922. a. alates saadab selts igal suvel välja ajaloo stipendiaate rahva traditsiooni koguma, arhiividega tutvuma ja kinnismälestisi registreerima. Ülalmainitud aastal saadeti 1 stipendiaat, järgmistel 5—10. Kuni 1928. a. lõpuni oli määratud 45 stipendiumi; läbi on töötatud suurem osa meie maakondi ja töö läheneb lõpule.

Alates 1922. aastast töötab selts a j a l o o o s k u s s õ n a s t i k u koostamise kallal. Väljatöötatud materjalide põhjal on a. 1928 ilmunud valik oskussõnu ajaloo õpetajaile.

T u l u d.

	1920—21	1921—22	1922—23	1923—24	1924—25
Liikmemaks	375	715	800	300	2 500
Toetised:					
a) Haridusministeeriumilt	—	—	90 000	90 000	200 000
b) Ülikoolilt	—	—	19 777	—	20 000
c) Kultuurkapitalilt . . .	—	—	—	—	162 000
d) Mujalt	150	50 000	11 000	29 000	13 000
Omist ettevõtteist	—	4 749,03	29 588,78	46 641,19	29 165,95
K o k k u	525	55 464,03	151 165,78	165 941,19	426 665,95

	1925—26	1926—27	1927—28 (kroonides)	1928—29 (kroonides)
Liikmemaks	3 500	3 200	74,—	55,—
Toetused:				
a) Haridusministeeriumilt	249 800	200 000	2 000,—	2 000,—
b) Ülikoolilt	40 000	75 000	750,—	1 000,—
c) Kultuurkapitalilt . . .	100 000	130 000	1 000,—	499,50
d) Mujalt	10 000	10 000	310,—	100,—
Omist ettevõtteist	98 912	187 313	1 913,56	2 845,80
K o k k u	502 212	605 513	6 047,56	6 500,30

K u l u d.

	1920—21	1921—22	1922—23	1923—24	1924—25
Asjaajamiseks	48	—	1 090	3 459	7 476
Ettevõtteiks	—	20 000	68 027	147 650	286 650
K o k k u	48	20 000	69 117	151 109	297 126

	1925—26	1926—27	1927—28 (kroonides)	1928—29 (kroonides)
Asjaajamiseks	17 140	31 230	305,60	559,77
Ettevõtteiks	280 235,50	622 956	6 264,35	6 259,02
K o k k u	297 375,50	654 186	6 569,95	6 818,79

Akadeemiline Ajaloo-Selts on osa võtnud asutise „Fenno-Ugria“ tegevusest (1927. a-st), eesti muinasvarade registreerimise tööst (1925, 1926), Rahvusvahelise ajalooliste teaduste komitee tegevusest (1927. a-st), valmistanud selle ülesandel Eesti ajaloo bibliograafia a. 1926, Rahvusvahelise ajalooliste teaduste komitee Eesti osakonna asutamist algatanud (1927) ja selle tööst osa võtnud, osa võtnud Eesti Kultuuriloolise Arhiivi asutamisest (1928, 1929) ja on selle liige. Selts on omandanud (lastes omal kulul valmistada) koopiaid ja foto- staate Eesti ajalosse puutuvast dokumentidest Rootsi Riigiarhiivis ja Upsala Ülikooli raamatukogus (umbes 200 eks.) ning on aluse pan- nud oma raamatukogule (umb. 200 eks.).

Ülikooli teenistusest lahkunud õppejõud.

Ülemine rida: prof. A. Lipschütz, prof. S. Loewe, prof. J. Kettunen, prof. J. Bergman, prof. M. Vasmer, prof. T. H. Kjellin, dots. J. Manninen, prof. A. M. Tallgren, prof. B. Hermann, Keskmine rida: prof. A. R. Cederberg, prof. H. Schmidt-Kowarzik, prof. K. Väisälä, dots. K. Koch, prof. J. Kauko, prof. H. Scupin, prof. J. G. Grün, prof. M. Hallenberger, dots. J. Roosson.
Allumaine rida: prof. E. Pauk, prof. L. Kundzin, õppepikojärgi, K. Kallings, prof. K. Teräsvuori, dots. J. Kozeny, prof. G. Schneider, prof. Th. Späcckoff, aladõppestiõpetaja J. Kittel.

Akad. Ajaloo-Selts on väljaannete vahetuses: Eesti Rahva Muuseumiga, Õpetatud Eesti Seltsiga, Eestimaa Kirjanduse Seltsiga, Turun Suomalainen Yliopistoga, Rootsi Riigiarhiiviga, Upsala Ülikooli Raamatukoguga, Läti Riigiarhiiviga, Pontificium Institutum Orientale'ga.

„Ajalooline Ajakiri“ on vahetuses terve rea kodu- ja välismaa ajakirjuga.

Pooleliolevaist ja kavatsetud üritusist võiks mainida: Biograafilise Leksikoni V köite koostamise lõpetamine ja väljaandmine, Eesti ajaloo bibliograafia koostamise lõpetamine ja väljaandmine, Eesti ajaloo oskussõnastiku koostamistöde lõpetamine ja väljaandmine, „Ajaloalise Ajakirja“, „Ajaloo Arhiivi“ ja „Ajaloolistel uurimuste seeria“ väljaandmise jätkamine.

Akadeemiline Emakeele Selts.

Akadeemiline Emakeele Selts on asutatud kevadel 1920 ja registreeritud Ülikooli Nõukogu poolt 19. V 1920, Tartu-Võru Rahukogu poolt 2. V 1925. Asutajaiks liikmeiks olid professorid M. J. Eisen, J. Jõgever, L. Kettunen ja M. Vasmer ning 14 üliõpilast: A. Anni, O. Loorits, J. Mälson (Mägiste), E. Nurm, A. Oras, A. Saaberk (Saareste) jt.

Seltsi koosseis.

Aastad	Seltsi tegevliikmed					
	üldarv	ülikooli õppejõude	üliõpilasi	väljast- poolt ülik.	mehi	naisi
1920	41	8	27	6	31	10
1921	83	8	56	19	60	23
1922	107	9	77	21	78	29
1923	111	9	78	24	79	32
1924	100	9	67	24	71	29
1925	97	7	68	22	67	30
1926	96	7	72	17	64	32
1927	91	6	70	15	60	31
1928	75	6	56	13	52	23

Peale selle on seltsil 66 toetajat liiget ja 2 auliiget: prof. L. Kettunen (valitud 1. II 1925) ja dr. O. Kallas (valitud 17. II 1929).

Põhikirja järgi on Akadeemilisel Emakeele Seltsil ülesandeks töötada eesti keele arendamise ja uurimise alal, selles mõttes ka kirjan-

dust, rahvaluulet, rahvateadust ja sugukeeli tähele pannes, ning huvi äratada selle töö kui ka eesti keele kui emakeele ühiskondliku seisukorra vastu laiemates hulkades. — Oma ülesande teostamiseks korraldab Selts ettekandeid, referaate ja muid avalikke esinemisi; nõutab sihtkohtadest erikirjandust; avaldab oma töö-alalt uurimusi; algatab tarbekorral perioodilisi väljaandeid; paneb tööle ja saadab välja stipendiaate jne.

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid				
				ülik. õppejõude	üliõpilasi	väljastpoolt ülik.	mehi	naisi
1920	7	50	19	16	3	—	19	—
1921	8		19	6	6	7	19	—
1922	10		27	7	11	9	26	1
1923	9		22	10	8	4	20	2
1924	9		16	8	2	6	15	1
1925	7		14	5	7	2	14	—
1926	6		9	6	2	1	9	—
1927	6		11	5	5	1	11	—
1928	6		11	2	8	1	10	1

Ühenduses teemaga on referaat-koosolekuist osavõtjate arv kõikunud 20—70 vahel, keskmine osavõtjate arv — 50.

Seltsi publikatsioonid:

I. Ajakiri „Eesti Keel“, ilmub alates 1922. a. 8 numbrit aastas, à 32 lk., kokku 256 lk., 1922—1927 1 000 eksemplaris, alates 1928. a. 600 eksemplaris.

II. Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetised:

Esimene liivi lugemik. Kokku seadnud Lauri Kettunen ja Oskar Loorits, 22 + 4 lk., 1921; Eestlaseleesti nimi, 1921, 70 lk.; Valkeakäärme, Soome muinasjutud I. Toimetanud ja tõlkesõnastikuga varustanud M. Nurmik, 32 lk.; 15 000 uut sugunime, 1921, 68 lk.; Teine liivi lugemik, 1922, 16 lk.; Seto lugemik, I osa, 1922, 182 lk.; Kaksoisten

seikkailut, Soome muinasjutud II. Toimetanud ja tõlkesõnastikuga varustanud M. Nurmik, 32 lk.; Kultarukki, Soome muinasjutud III. Toimetanud ja tõlkesõnastikuga varustanud M. Nurmik, 32 lk.; Kolmas liivi lugemik, 1923, 20 lk.; Neljas liivi lugemik, 1924, 16 lk.; Kodotulõ', Seto lugõmiku II osa, 1 kaardiga, 1925, 224 lk.; E. Muuk, Eesti keeleõpetus, I. Hääliku- ja vormiõpetus, 1927 (Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus ja pealadu); E. Muuk, Lühike eesti keeleõpetus, I Hääliku- ja vormiõpetus, 1927 (Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus ja pealadu), II trükk, 1928; Pühä Evangeelium, Matteusõ, Markusõ, Luukasõ ja Joannõsõ kirotõt. Seto kiilde ümbre pannu' Ernst Puusepp, 1926, 302 lk.; Viies liivi lugemik, 1926, 16 lk.; Valik Eesti kirjakeele vanemaid mälestisi. A. Saareste ja A. R. Cederberg. Vihk I („Eesti Keele“ erilisa 1925—1927), 1927, 160 lk.; W. E. Peters, Eksperimentaalfoneetika alged, 1929, 24 lk.

Muud väljaanded:

Aastaraamat I (1920), 22 + 4 lk.; II (1921), 36 lk.; III (1922), 62 lk.; IV (1923), 48 lk.; V (1924—1925), 48 lk.

Muudest seltsi üritustest võiks mainida:

1. Eesti kõnekeele sugemete kogumine ja nende korraldamine eesti murdesõnastikuks (pooleli).

2. Kohanimede kogumine.

3. Vadja (-eesti-vene) sõnastiku koostamine (stipendiaat D. Tsvetkov). 22 000 sedelit.

4. Ingeri (eesti-vene) sõnastiku koostamine (stip. A. Angere). 1. maini 1929 — 14 355 sedelit.

5. Ideoloogilise sõnastiku koostamine (pooleli).

6. Soome-eesti sõnastiku koostamine (prof. J. Mägiste ja lekt. J. Aavik). Trükis.

7. Toetiste muretsemine kultuuritööks Liivis, Setu rahvalaulikutele toetise muretsemine, stipendiumi asutamine üliõpilastele Soome sõiduks keele õppimise otstarbel jne.

Tulud.

A a s t a d	1920	1921	1922	1923	1924
Liikmemaks	580	1 180	3 000	2 690	4 655
Toetised :					
a) Haridusm.	—	—	345 000	260 000	520 000
b) Ülikoolilt	—	—	—	—	—
c) Kultuurkap.	—	—	—	—	—
d) Mujalt	175 000	2 951 000	2 695	25 000	5 000
Omist ettevõtt.	—	77 188	120 243	126 760	237 176
K o k k u	175 580	3 029 368	737 743	414 450	766 831

A a s t a d	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Liikmemaks	4 500	7 800	91,50	86,50
Toetised :				
a) Haridusm.	543 545	604 355	4 445,—	4 890,—
b) Ülikoolilt	75 000	75 000	900,—	1 230,—
c) Kultuurkap.	125 000	100 000	3 000,—	4 500,—
d) Mujalt	—	25 000	200,—	200,—
Omist ettevõtt.	131 054	149 467	1 139,08	800,29
K o k k u	879 099	961 622	9 775,58	11 706,79

Kulud.

A a s t a d	1920	1921	1922	1923	1924
Asjaajamiseks	—	60 506	70 702	47 148	61 155
Ettevõtteiks	—	521 266	355 935	786 002	750 264
K o k k u	—	581 772	426 637	833 150	811 419

A a s t a d	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Asjaajamiseks	134 000	123 538	1 197,06	1 616,43
Ettevõtteiks	647 214	998 050	7 998,30	5 104,95
K o k k u	781 214	1 122 038	9 195,36	6 721,38

Märkus: Haridusministeeriumilt saadud summade hulgas esinevad ka summad, mis saadud stipendiaatidele edasimaksmiseks, kes töötanud Vadja ja Ingeri sõnastikkude koostamise alal kauemat aega. Samuti on sinna võetud ka summad, mis saadud Setu laulikute toetuseks, neile otse edasi maksmiseks.

Selts võtab esindajate kaudu osa F e n n o - U g r i a organisatsioonist, Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali nõuandvast Valitsusest.

1929. a. alul jõudis lõpule „E e s t i a s u l a t e ü l d n i m e s - t i k u“ redigeerimise toimkonna töö, millest Selts 2 esindajaga osa võttis. Vaadati läbi üle 10 000 nime (Posti Peavalitsuse ülesandel).

9. Tähtsamad poolleliolevad ja kavatsetavad üritused: a) rahvakeele uurimise jätkamine; b) kohanimedede kogumise jätkamine; c) soome-eesti sõnastiku väljaandmine (trükis); d) ideoloogilise sõnastiku väljaandmine (koostamisel); e) üldise murdesõnastiku väljaandmine (kavatsusel); g) murdetekstide kogu väljaandmine (kavatsusel); h) teaduslike uurimuste väljaandmise soodustamine; i) ajakirja väljaandmise jätkamine jt.

Akadeemiline Põllumajanduslik Selts.

Akadeemiline Põllumajanduslik Selts asutati 1920. a. sügissemestril Põllumajandus-teaduskonna üliõpilaste K. Zolk'i, A. Käbin'i, A. Eslas'e, A. Käsebie'r'i, J. Loosalu, L. Martinson'i jt. poolt. Ülikooli Valitsuse poolt registreeriti selts II sem. 1920 ja Tartu-Võru Rahukogu poolt 25. III 1925.

Seltsi ja juhatuse koosseis.

Aastad	Seltsi liikmed						Juhatuse liikmed			
	üldarv	ülik. õp- pejode	üliõpilasi	väljastp. ülikooli	mehi	naisi	üldarv	ülik. õp- pejode	üliõpilasi	väljastp. ülikooli
1920	55	3	52	—	39	16	5	1	4	—
1921	75	4	71	—	59	16	5	2	3	—
1922	118	6	112	—	92	26	6	2	4	—
1923	160	9	150	1	125	35	7	3	4	—
1924	203	12	186	5	163	40	6	4	2	—
1925	325	18	296	11	271	54	11	6	5	1
1926	391	21	346	24	326	65	11	6	4	1
1927	451	23	379	49	372	79	11	4	7	1
1928	501	20	420	61	408	93	11	4	7	2

Peale selle on seltsil umbes 2 000 toetajat liiget.

Akad. Põllumajand. Seltsi siht on: a) oma liikmete arenemiseks kaasa aidata, b) võimaldada oma liikmeil kodumaa põllumajanduslikes küsimustes täielikumat ülevaadet saada, c) kodumaa põllumajandust ja tema arenemist igakülgsest uurida, d) põllumajanduslikku teadust ja haridust edendada, e) kodumaa põllumajandusliku kultuuri tõstmiseks kaasa aidata ja f) oma liikmete kutsehuvisid kaitsta.

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid				
				ülik. õppejõude	üliõpilasi	väljastpoolt ülikooli	mehi	naisi
1920	—	—	—	—	—	—	—	—
1921	12	40	12	3	6	3	12	—
1922	11	45,7	11	3	3	5	11	—
1923	8	46	8	1	4	3	8	—
1924	11	49	11	3	2	6	11	—
1925	11	59	11	5	2	4	11	—
1926	11	69,6	11	4	3	4	10	1
1927	15	63	15	8	3	4	15	—
1928	14	52,1	14	6	1	7	13	1

Seltsi tegevus on peamiselt koondunud mitmesugustesse toimkondadesse. Tähtsamad toimkonnad on järgmised:

Oskussõnade toimkond. Töötab neljas sektsioonis (taimekasvatus, aiandus, loomakasvatus ja tulundus) lektor J. V. Veski kaasabil. Peetud üle 60 koosoleku ja avaldatud trükkis 3 vihku oskussõnu („Agronoomia“ 1925, 1926).

Kodumaa põllumajanduse uurimise toimkond. Läbi on uuritud Võrumaa, Pärnumaa ja Setumaa. Trükkis on avaldatud koos Eesti Kirjanduse Seltsiga koguteos „Eesti“, I—III.

Kodumaa põllumajandus-muinsuse uurimise toimkond. On korjanud peamiselt vaimlist vanavara Rõuge, Saarde, Helme, Järva, Peetri, Ambla, Torma, Avinurme, Põide, Rõngu, Kärstna ja Tuhalaane kihelkonnast. Toimkond on töötanud kontaktis Eesti Rahva Muuseumiga ja dots. I. Manninen'i juhatusel. Korjatud materjal on käsikirjades Seltsi arhiivis, mille ära kirjad antakse vastava kokkuleppe põhjal kasutada E. R. Muuseumile ja viimane lubab vastutasuks oma korjatud materjalide ära kirju.

Kõnede ja arvustuste toimkond. Toimkond pidas iga nädal vähemalt ühe koosoleku 30—50 osavõtjaga. Igal koosolekul 1—2 referaati põllumajandusliku kirjanduse arvustamiseks, arvustamise tehnikas vilumiseks. Peale selle kõneosavuse ja loogilise väljenduse harjutused ettevalmistatud ja ettevalmistamata kõnede abil.

Seemnevilja toimkond. Toimkond on kogunud ja korraldanud suurema kollektsiooni kodumaa umbrohtude ja kultuurtaimede seemneid.

Kodumajanduse toimkond. Toimkonna ülesanne peamiselt nais-üliõpilaste arendamine vastavalt nais-ülesannetele. Toimkond korraldab iga semester kursusi: a) toitluses meie paremate eriteadlaste juhatusel ja b) rõivastuses, stiili ja kompositsiooni õpetuses Tartu kunstnikkude juhatusel. Ülikooli õppekavas puuduvad need ained.

Raamatukogu-toimkond. Toimkonna ülesandeks on raamatukogu ja lugemislaua korraldamine. Raamatukogus on 3 100 köidet peamiselt põllumajanduslikku kirjandust, õpperaamatuid. Raamatukogu täiendamiseks lubab selts iga aasta 2 000 krooni. Lugemislaual tähtsamad Eesti ja välismaade ajakirjad niihästi põllumajandusliku kui ka üldharidusliku ja ilukirjandusliku sisuga. Peale selle suuremad Eesti poliitilised ajalehed.

Põllumajandusliku kirjanduse kodifitseerimise toimkond. Asutatud hiljuti Põllutöö-ministeeriumi soovil põllumajandusliku kirjanduse kodifitseerimiseks.

Ekskursioonide toimkond. Korraldab õppereise kodumaa eeskujulikkusesse taludesse peamiselt kolmanda kursuse üliõpilastele. Senini on läbi vaadatud Põhja-Eesti, Abja — Vana-Kariste, Räpina — Võru ja Sangaste piirkond.

Peale mainitud toimkondade oleks Seltsi tegevuses veel järgmist alla kriipsutada: 1) traktorikursuste korraldamine üliõpilastele, 2) üliõpilaste aineiline toetamine; senini on toetist antud välismaile tegelikule põllutöö-praktikale minevaile üliõpilastele, 3) välismail praktikakohtade muretsemine jne.

Seltsil on omad ruumid (4 suurt tuba, millest üks saal) Suurturu ja Rüütli tänava nurgal, kuhu paigutatud raamatukogu, lugemislaua, „Taluperenaise“ toimetus ja talitus, mitmesugused kollektsioonid ja arhiiv ja kus peetakse niihästi üld- kui ka toimkondade koosolekuid.

Publikatsioonid:

Ajakirjad:

1. „Agronoomia“, põllumajanduslik kuukiri, kaas-väljaandja Eesti Agronoomide Selts Tartus, 1926. a. alates, 12 korda aastas à 2 000 eksemplari. 2. „Taluperenaine“, rahvalik kutse-ajakiri, ilmub 12 korda aastas à 20 000 eksemplari 1927. a. alates.

Populaarteaduslikud teosed:

1. Dr. phil. Aleks. Eisenschmidt'i elulugu ja tegevus, 1924, 54 lk., 3 000 eks., 2. Põllumehe käsiraamat I (üldine taimekasvatus), 1926, 364 + 8 lk., 5 000 eks., II (eri taimekasvatus), 1928, 366 + 8 lk., 6 500 eks., 3. Koguteos „Eesti“ maatulunduslik osa jm.

Tulud.

	1920	1921	1922	1923
Liikmemaksud	650	70 000 ¹⁾	?	6 400
Toetised:				
a) Ülikoolilt	—	—	?	—
b) Ühistegelist. asutistelt .	—	55 000	?	55 000
c) Omavalitsus-asutistelt .	—	—	?	65 000
Omist ettevõtteist	—	80 000	?	269 919
Kokku	650	205 000	?	396 319

	1924	1925	1926	1927 (kroonides)
Liikmemaksud	11 550	11 700	113 940	353,50
Toetised:				
a) Ülikoolilt	—	—	—	—
b) Ühistegelist. asutistelt .	35 000	16 000	47 000	—
c) Omavalitsus-asutistelt .	69 980	15 000	30 000	—
Omist ettevõtteist	45 043	1 692 176	873 863	53 091,50
Kokku	161 573	1 734 876	1 064 803	53 444,50

¹⁾ Suur osa summadest on saadud toetajailt liikmeilt eluaegse liikme-maksu näol.

Kulud.

	1920	1921	1922	1923
Korter	—	—	?	58 284
Toimkonnad	—	97 377	?	147 078
Kirjastus	—	3 152	?	—
Muud	650	49 934	?	90 302
K o k k u	650	150 463	?	295 064

	1924	1925	1926	1927 (kroonides)
Korter	91 791	190 217	198 215	1 940,44
Toimkonnad	50 395	129 000	145 400	2 214,21
Kirjastus	—	251 955	627 192	21 429,06
Muud	157 958	557 650	188 028	8 081,62
K o k k u	300 144	1 128 822	1 158 825	33 551,63

Tähtsamaist pooleli olevaist ja kavatsetavaist üritusist võiks mainida järgmisi:

1. Seltsi suurema ettevõtte — Põllumehe käsiraamatu — väljaandmise jätkamine, 2. toimkondade tööde süvendus maatulunduslike oskussõnade loomise, kodumaa põllumajanduse ning muinsuse uurimise jne. aladel, 3. E. Vabariigi ajal ilmunud põllumajanduslike artikkelite kodifitseerimine, 4. agronoomilise abiandmise alal kursuste ja loengute korraldamine, 5. ajakirjade väljaandmine endises suunas, ajanõudeile vastavalt sisustusele rõhku pannes.

Akadeemiline Usuteadlaste Selts.

Akadeemiline Usuteadlaste Selts on asutatud 19. IV 1921 kolmeteistkümne üliõpilase (S. Aaslava, A. Ein, J. Kimmel, Salme Klaos jt.) poolt. Põhikiri on registreeritud Ülikooli Nõukogu koosolekul 27. II 1925.

Seltsi sihiks on enda liikmeid edendada usuteaduses ja võimaldada neile omavahelist läbikäimist. Erilist huvi pühendab Selts kodumaa usu- ja kirikuelu uurimisele.

Seltsi koosseis.

Aastad	Seltsi liikmed				
	üldarv	ülik. õppejõude	üliõpilasi	mehi	naisi
1921	16	—	16	?	?
1922	19	—	19	"	"
1923	22	—	22	"	"
1924	29	—	29	20	9
1925	42	4	38	33	9
1926	38	4	34	31	7
1927	71	5	66	62	9
1928	?	?	?	?	?
1. VI. 1929	54	5	49	46	8

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid				
				ü. õppejõude	üliõpilasi	väljastp. ülikooli	mehi	naisi
1922 I	3	?	3	—	3	—	3	—
" II	3	"	3	—	3	—	1	2
1923 I	4	"	4	1	3	—	2	2
" II	5	"	5	—	5	—	5	—
1924 I	3	"	3	—	3	—	2	1
" II	3	"	3	1	2	—	3	—
1925 I	6	"	7	—	7	—	4	3
" II	6	"	7	—	7	—	5	2
1926 I	3	18	3	—	3	—	2	1
" II	5	17	5	—	5	—	5	—
1927 I	10	22	9	1	8	—	9	—
" II	6	41	7	—	7	—	7	—
1928 I	7	27	2	—	6	1	5	2
" II	2	21	5	—	2	—	2	—
1929 I	5	25	4	—	4	—	3	1

Seltsi liikmeiks võivad olla ainult Usuteaduskonna õppejõud ja üliõpilased. Liikmed jagunevad liht- ja tegevliikmeiks (õppejõud on

tegevliikmed). Viimaseks saab lihtliige, kui ta vähemalt neljast Seltsi koosolekust osa võtnud ja referaadiga esinenud. Seltsi tegevust juhib eestseisus, millesse kuuluvad: esimees, tema abi, sekretär, laekur ja raamatukogu-hoidja; nad valitakse üheks semestriks. Ülikooli lõpetanud tegevliikmed võivad astuda vilistlaskokku, mis on registreeritud iseseisva ühinguna.

Liikmete arv on enam-vähem pidevalt tõusnud.

15. II 1922 — 17. IV 1929 on peetud üldse 71 referaat-koosolekut, kus ette kantud 73 referaati. Osavõtnute arvu kohta on andmeid alates 1926.

Seltsi juures on olnud tegevuses usuteaduslike oskussõnade väljatöötamise komisjon, töötades kaasa Usuteaduskonna selleks valitud komisjoniga, kelle tööna ilmunud „Usuteaduslisi Oskussõnu“ (44 lk.). Seltsi ülesandel ja ülikooli toetusel on käinud Seltsi liikmed registreerimas kiriklikke muinsusi ja koostanud kirikute arhiivide nimestikke. Kolme suve jooksul on seda tööd tehtud 20 kihelkonnas. Tööd on käsikirjas ja hoiul Ristiusu Arheoloogia kabinetis.

T u l u d.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Liikmemaks	1 950	7 705	7 275	8 300	15 450	17 200	111,—	141,50
Toetised :								
a) Haridusm.	—	—	—	—	—	25 000	—	—
b) Ülikoolilt	—	—	—	—	—	40 000	355,—	500,—
c) Mujalt	—	—	528	—	28 700	4 500	—	641,50
K o k k u	1 950	7 705	7 803	8 300	44 150	86 700	466,—	641,50

K u l u d.

	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927 (kroonides)	1928 (kroonides)
Asjaajamiseks	880	1 032	1 513	3 900	6 098	13 564	83,75	26,95
Ettevõtteiks	100	3 747	4 327	5 699	9 126	36 514	630,19	422,73
K o k k u	980	4 779	5 840	9 599	15 224	50 078	713,94	449,68

Selts on Rahvusvahelise Ajaloo-uurijate komitee liige ja võtab osa ka teiste ülikooli juures asuvate kristlike organisatsioonide ühisest tööst.

Selts on kavatsenud jätkata ristiusu muinsuste registreerimist ja on saatnud liikmeid mõõtma kõigi kodumaa kirikute orientatsiooni. Suuremaks tuleviku kavatsuseks on teaduslike tööde publikatsioonid ja nende kaudu sidemete loomine välismaade usuteadlastega. On kavatsetud eriti uurimise alla võtta rahva usulist elu, niihästi selle dogmaatiliselt kui ka praktiliselt küljelt.

Akadeemiline Metsaselts.

Akad. Metsaseltsi tekkimine on tihedas seoses Tartu Ülikooli metsaosakonna asutamisega. Tekkis tarve metsamehi koondava organisatsiooni järgi. 12. IV 1921 asutati sel otstarbel Ak. Põllumajanduse Seltsi juurde metsaasjanduse-osakond. Hiljemini selgus, et metsanduse üliõpilastel on küllalt toiminguid, mis õigustavad iseseisva seltsi asutamise ja 10. II 1922 registreeriti Akadeemiline Metsaselts Ülikooli Valitsuse poolt.

Seltsi sihtidest võiks mainida tähtsamaina järgmisi: 1. koondada ja rakendada kõiki võimalikke jõude kodumaa metsanduse arendamisele ja metsanduse üliõpilastele võimalusi pakkuda juba üliõpilaspõlves kasulikuks saada Eesti metsanduse edendamise töös, 2. võimaldada metsanduse üliõpilastele õpingute kõrval teotseda meie oludest tingitud metsanduslike päevaküsimustega erialaliste kogemuste saamiseks, 3. kaasa mõjuda tagajärjekamale õppetegevusele.

Seltsil on tegev- ja toetajaid liikmeid. Tegevliikmed on T. Ü. õppejõud ja üliõpilased, T. Ülikoolis õppinud üliõpilased ja ka teistes ülikoolides õppinud isikud. Isikud väljastpoolt ülikooli võivad olla toetajaiks liikmeiks. 10. V 1929 oli seltsil 149 tegevliiget ja 14 toetajat liiget.

Peale peakoosolekute korraldatakse ülikooli õppesemestritel iga 2—3 nädala tagant referaat-koosolekud, kus ühtlasi käsitletakse ka jooksva tegevusega seotud küsimusi. Igal aastal on sääraseid koosolekuid keskmiselt 7—9 umbes 35 osavõtjaga.

Harilikkudest koosolekutest erinevad seltsi poolt korraldatud metsateadlaste päevad. Nende korraldamise eesmärgiks on olnud kõigi metsateadlaste ja metsandusest huvitatud isikute koondamine üle kogu Eesti jooksvate metsanduslike küsimuste erapooletuks arutamiseks referaatide abil. Senini on korraldatud 7 seesugust metsa-

teadlaste päeva 2—3-päevalise päevakorraga. Igast metsateadlaste päevast osavõtjate arv on olnud keskmiselt 150.

Seltsi kirjastuslik tegevus on olnud piiratud sissetulekute vähesusega, kuid senini on ilmunud siiski mitmed õpperaamatud ja perioodiliselt „Eesti Metsanduse aastaraamat“. Selts on loonud perioodilise kirjanduse vahetuse vahekorra paljude välismaade ühingu- ja seltsidega ning suurendanud seega oma raamatukogu.

Seltsi poolt on igal aastal välja kuulutatud auhinnatööde teemad ja määratud stipendiume metsanduslikeks uurimistööiks.

A. M. S. on oma auhinnatud väljapanekutega esinenud kolmel korral põllumajanduslikudel näitustel, et metsanduse vastu äratada laiemate hulkade huvi.

Selts on korraldanud palju ekskursioone nii kodu- kui välismaile. Samuti on ta vastu võtnud välismaade ekskursante.

Seltsi tuluallikad on peamiselt liikmemaksud, väline toetus ja kirjastuslik tegevus. Tegevuse intensiivsust on takistanud palju ruumide puudus.

Akadeemiline Ühistegevuse Selts.

Juba 1921. aasta lõpul algatati üliõpilaste keskel mõtet, kuidas rakendada ülikooli noorsugu ühistegevuse uurimisele. Esialgu tekkis küsimus, kas rajada iseseisvat seltsi või luua sektsioon Akad. Põllumajandusliku Seltsi juurde. Mitmekülgseil kaalutlusil jõudis asja algatajate rõhuv enamus siiski otsusele luua iseseisev selts. 1922. a. I semestril teostati asi. Akadeemilise Ühistegevuse Seltsi põhikiri registreeriti Ülikooli Valitsuses 21. II 1922.

Seltsi asutajaid liikmeid oli 12 üliõpilast.

Esimene peakoosolek peeti 12. III 1922. Koosolekust võttis osa 25 liiget.

Esimene juhatus valiti järgmises koosseisus: esimees ksv! K. Kornel, abi-esimees ksv! A. Tammann, kirjatoimetaja ksv! A. Nieländer, abi-kirjat. ksv! J. Vaabel ja laekahoidja ksv! H. Laretei. Revisjoni-komisjoni valiti ksv! ksv! A. Maser, J. Kadak ja J. Kõddar.

Akad. Ühist. Seltsi ülesandeks põhikirja järele on: 1. selgitada ja propageerida ühistegelisi ideid, 2. tutvuda ühistegelise liikumisega Eestis ja välismail, 3. kasvatada ja arendada ühistegelisi tööjõude ja 4. õhutada ühistegeliste ettevõtete asutamist üliõpilaskonnas kui ka väljaspool seda.

Seltsi liikmed jagunevad tegev- ja toetajaiks liikmeiks. Tegevliikmeiks võivad olla kõik akadeemiakodanikud. Neid võtab vastu seltsi juhatus. Toetajaiks liikmeiks võivad olla isikud väljastpoolt ülikooli. Neid võtab peakoosolek vastu.

Peale referaatide on seltsi liikmed uurinud kohtadel ühistegevust ja kirjutanud selle kohta auhinnatöid. Seltsi liikmed on käinud kõnelemas koosolekuil ühistegeliste teemade üle. 1924./25. aasta jooksul on näit. käidud kõnelemas 23 korda. Samal aastal on korraldatud ka keskkoos ühistegevuse kursusi, kus on peetud 14 loengut.

Ühistegevuse juubelialbumi väljaandmisest võttis selts osa. Seltsi liikmed on albumis avaldanud mitmeid uurimusi mitmete ühingute ja küsimuste kohta.

23. XI 1928 anti välja „Üliõpilaslehe“ Akad. Ühist. Seltsi erinumbar, mida levitati üliõpilaste laiemais ringkonnas ja ühingute keskel üle maa.

Akadeemilise kooperatiivi asutamise mõte on välja läinud Akad. Ühist. Seltsist ja seltsi juhatuse poolt kokkukutsutud koosolekul 21. IV 1929 valiti komisjon, kes töötab välja kooperatiivi põhikirja.

Akad. Ühist. Seltsi tuleviku töökavasse jääb kõige pealt üliõpilaste koondamine ühistegevuse uurimiseks ja selle uurimise järjekindel ja põhjalik läbiviimine. Samuti tuleb üliõpilaskonnas õhutada energiliselt ühis-ettevõtete asutamist ja nende korralikku edasiviimist.

Seltsi koosseis.

A a s t a d	T e g e v l i i k m e i d					Toetajaid liikmeid
	üldarv	ülik. õppejõude	üliõpilasi	mehi	naisi	
1922 I	36	1	35	34	1	8
1922/23	33	1	32	?	?	13
1923/24	39	—	39	35	4	14
1924/25	41	—	41	37	4	13
1925/26	52	—	52	44	8	13
1926/27	56	—	56	46	10	14
1927/28	38	—	38	30	8	14

Toetajad liikmed on väljastpoolt ülikooli — tegelikud ühistege-lased. — Seltsi juhatus, mille liikmete arv 5, on koosnenud üliõpilas-test. Need on olnud meessoost kaasvõitlejad. Ainult 1924—1926 on juhatuses olnud ka kaks naist.

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üld-arv	Osavõt-nute keskmine	Referaatide üld-arv	Referendid				
				ülik. õppe-jõude	üliõpi-lasi	valjast-poolt ülik.	mehi	naisi
1922	4	28	4	2	1	1	4	—
1923	3	?	?	?	?	?	?	?
1924	3	32	3	1	—	2	3	—
1925	2	29	2	—	—	2	2	—
1926	6	13	7	—	5	1	5	1
1927	8	14	8	—	8	—	8	—
1928	4	9	4	—	3	1	4	—
1929 I	2	15	2	—	2	—	2	—

Tulud.

	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28 (kroonides)
Liikmemaksud	3 850	1 400	5 750	1 000	14,50
Toetised :					
Ühisteg. asutistelt	21 000	13 000	38 000	36 000	126,69
Saadud % %	2 021	—	845	3 701	32,80
Kokku	26 871	14 400	44 595	40 701	173,99

Kulud.

	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28 (kroon.)
Asjaajamiseks	4 451	6 782	1 741	2 430	14,65
Raamatukogu	11 758	7 100	3 000	26 423	60,60
Ajakirjad	2 036	1 820	1 850	—	27,88
Auhinna-tööd	—	3 000	5 000	2 000	80,—
Ühist. uur. stipendiumid . .	10 000	4 000	4 000	—	—
Erakordsed	3 000	800	—	9 500	12,60
Sõidukulud	—	—	—	1 930	37,—
Kokku	31 245	23 502	15 591	42 283	232,73

A. Ü. S-i varanduslik seis 1928 I lõpuks¹⁾:

Raamatukogu ca 300 köidet väärtuses	ca 500,— kr.
Vallasvara väärtuses	ca 50,— kr.
Kassas	ca 532,66 kr.

K o k k u kr. 1082,66

Akadeemiline Loomaarsti-teaduslik Selts.

Selts on asutatud 6. III 1922; seltsi põhikiri registreeriti Ülikooli Nõukogu poolt 10. III samal aastal. Seltsi algatajaiks olid Loomaarsti-teaduskonna õppejõud, assistendid ja üliõpilased — kokku 10 isikut.

Akadeemilise Loomaarsti-teadusliku Seltsi eesmärgiks on kaasa aidata Loomaarsti-teaduskonna üliõpilaste igakülgsel arenemisele eriti nende erialal; üliõpilaste tutvustamine loomaarsti professionaaltegevuse oludega; kehvemaile üliõpilastele materjaalse toetuse andmine; koduloomade tervishoiu parandamise selgitamine ning loomakasvatuse edendamine Eestis. Oma eesmärgi saavutamiseks asutas A. L. S. raamatukogu, korraldab teaduslikke töid, referaat-koosolekuid, teaduslikke ekskursioone jne.

Seltsi ja juhatuse koosseis.

A a s t a d	Seltsi tegevliikmed			Toetajaid liikmeid	Juhatuse liikmed		
	üldarv	ülikooli õppejõude	üliõpilasi		üldarv	ülikooli õppejõude	üliõpilasi
1922	40	7	33	2	5	2	3
1923	32	6	26	3	5	2	3
1924	31	4	27	3	5	2	3
1925	32	5	27	4	5	1	4
1926	32	5	27	3	5	1	4
1927	35	7	28	13	4	2	2
1928	50	9	41	19	5	3	2

¹⁾ Täppis raamatupidamine kõigi varanduseosade kohta puudub.

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid		
				ülikooli õppe- jõude	üli- õpilasi	väljast- poolt ülikooli
1922	1	18	1	—	—	1
1923	6	14	6	1	5	—
1924	4	18	6	2	2	2
1925	10	18	10	3	6	1
1926	1	18	1	—	—	1
1927	12	26	12	7	2	3
1928	11	26	11	7	3	1
1929 I	1	15	1	—	—	1

Seltsil on raamatukogu, millele kohe peale seltsi asutamist pandi alus ja nimelt moodustati selle arvulises mõttes kandvam osa endise loomaarstite üliõpilaste seltsi „Soglasie“ raamatuist. Aasta-aastalt täiendab Selts seda vajalikumate õpperaamatute poolest. Praegu on raamatukogus: õpperaamatuid 822 eks., ilukirj. raam. 1 407 eks., ajakirju 1 107 eks.

Selts moodustas 1923. a. eestikeelsete loomaarsti-teaduslike oskussõnade toimkonna. Mainitud toimkonna poolt läbitöötatud oskussõnu avaldati osalt Eesti Loomaarstlikus Ringvaates 1926, nr. 4. Toimkond teotseb aasta-aastalt edasi ning tulevikus kavatsetakse läbitöötatud asjaomane materjal trükkis avaldada.

1927. a. algas Selts rahva loomaarstimis-viiside ja arstimite kogumist Eestis, mille sihiks on: a) asjaomase materjali teaduslik selgitamine; b) hoiatamine väärnähtustist, mis sagedaseks tulemuseks rahva loomaarstimiste puhul jne.; c) rahvalikkude arstimisviiside kogumine oleks ka muinsuste kogumine ning omaks sellega kultuurajaloolist tähtsust.

Asjaomase materjali kogumiseks trükiti ja saadeti laiali üleskutsetes ühes kogumiskavaga. Samal ülesandel oli komandeeritud ka üks üliõpilane l. a. suvekuudel. Kogumist jätkatakse.

A. L. S-i tegevuskavas olid ette nähtud ka teaduslikud ekskursioonid naaberriikidesse kui ka kodumaale. Ekskursioonide alal on senini vähe korda saadetud — kõnelda võiks ainult kahest ekskursioonist 1928. a.: üks neist Riiga, teine kodumaale.

T u l u d.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927 (kroo- nides)	1928 (kroo- nides)
Liikmemaks	5 000	3 500	7 000	8 100	5 800	100,—	182,—
Toetised :							
a) Ülikoolilt	—	—	—	—	—	—	100,—
b) Loomatervishoiu Peavalit- suselt	—	—	—	—	—	250,—	250,—
Omist ettevõtteist	13 044	14 970	22 184	4 882	11 197	—	16,43
K o k k u	18 044	18 470	29 184	12 982	16 997	350,—	548,43

K u l u d.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927 (kroo- nides)	1928 (kroo- nides)
Asjaajamiseks	681	6 772	1 725	1 255	2 375	45,—	41,95
Ettevõtteiks	5 030	15 169	5 055	10 676	33 842	210,61	475,32
K o k k u	5 711	21 941	6 780	11 931	36 217	255,61	517,27

Akadeemiline Arstiteaduse Selts.

Asutajaiks olid ülikooli õppejõud: K. Konik, J. Miländer, K. Schlossmann, A. Rammul, S. Talvik, A. Lüüs, A. Valdes ja 24 üliõpilast.

Selts registreeriti Ülikooli Nõukogu poolt 7. IV 1922. — Asutamiskoosolek oli 30. III 1922.

Seltsi eesmärk ja ülesanded põhikirja järgi: a) seltsi liikmete vaimline arendamine, eriti arstiteaduse alal; b) eesti arstiteadusliku keele arendamine ja oskussõnade loomine; c) arstlike teadmiste ja tervishoidu puutuvate küsimuste populariseerimine ja levitamine; d) rahvalikkude ravitusviisidega ja -vahenditega tutvumine ja nende kogumine.

Seltsi koosseisu tabelis (lk. 371) esitatud andmed käivad tegevliikmete kohta. Peale nende on seltsil olnud kogu aeg ka üks toetaja liige.

Juhatus on Ak. Arstit. Seltsil viieliikmeline, kuhu on algusest peale kuulunud 1 ülikooli õppejõud ja 4 üliõpilast. Seltsi esimeheks olid prof. A. Lüüs (1922—1926), prof. S. Talvik (1926—1929), prorektor A. Valdes (1929 —).

Seltsi koosseis.

Aastad	Liikm. üld- arv	Õppejõude ja assist.	Üliõpil.	Mehi	Naisi
1922	53	6	47	43	10
1923	61	11	50	41	20
1924	129	10	119	95	34
1925	106	10	96	90	16
1926	104	11	93	86	18
1927	75	16	59	59	16
1928	73	20	53	57	16
1929	75	18	57	57	18

Referaat-koosolekud.

Aastad	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv	Referendid			
				ülikooli õppejõude	üliõpil.	mehi	naisi
1922 I	1	33	1	—	1	1	—
„ II	5	34	6	—	6	4	2
1923 I	6	35	10	4	6	7	3
„ II	4	33	7	3	4	5	2
1924 I	6	20	8	2	6	5	3
„ II	3	30	3	3	—	3	—
1925 I	6	13	11	3	7	9	1
„ II	2	20	4	1	3	3	1
1926 I	6	27	11	6	5	11	—
„ II	6	25	11	11	—	9	2
1927 I	6	25	11	10	1	11	—
„ II	5	19	17	14	3	16	1
1928 I	4	29	6	2	4	6	—
„ II	4	18	10	7	3	7	3
1929 I	4	29	8	7	1	6	2

Selts on korraldanud ka populaarteaduslikke loenguid maal.

Organisatsiooni varanduslik seis viimase tegevusaasta lõpul oli 310 kr. 79 senti.

Tulud.

	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28 (kroon.)	1928/29 (kroon.)
Liikmemaksudest . . .	6 500	8 600	6 012	3 448	4 910	71,66	83,40
Omist ettevõttest (pidud)	—	—	2 040	—	—	212,95	236,09
Kokku	6 500	8 600	8 052	3 448	4 910	284,61	319,49

Kulud.

	1922/23	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28 (kroon.)	1928/29 (kroon.)
Asjaajamiseks	2 892	9 267	1 954	2 969	3 617	73,49	16,66
Ajakirjad	140	—	650	—	—	6,50	—
Välismaa ekskursantide vastuvõte; teeõhtud	—	—	2 500	—	2 970	—	75,60
F. R. Faehlmann'i mä- lest. jäädvust. komit.	—	—	—	—	—	140,—	—
Pärg F. R. Faehlmann'i hauale	—	—	—	—	—	—	20,—
Kokku	3 032	9 267	5 104	2 969	6 587	219,99	112,26

Tähtsamaist üritustest oleks seltsil veel nimetada „F. R. Faehlmann'i nimelise abiraha“ asutamine. Senini on selleks 300 kr. kokku saadud. Abirahast hakatakse kehvemaile arstiteaduse üliõpilastele laenusid andma.

Akadeemiline Filosoofiline Selts.

Seltsi asutajad olid: K. Ramul, H. Rahamägi, W. Freymann, A. Koort, A. Anni. Selts registreeriti 3. XI 1922. Esimene koosolek oli 4. XII 1922.

Seltsi eesmärgiks on huvi äratamine filosoofia vastu.

Seltsi juhatus on viieliikmeline. Sellesse on kuulunud ülikooli õppejõude, 1926. a. lõpuni kaks, hiljemini kolm, teaduslikke stipendiaate 1924—1926 kaks, hiljemini üks, üliõpilasi esimesel aastal kolm, hiljemini üks.

Filosoofia oskussõnade loomiseks on töötanud komisjonid 1922./23. ja 1925./26. aastal.

Seltsi koosseis.

Aastad	Liikmete üldarv	Ülikooli õppejõude	Teadusl. stipen- diaate	Üliõpilasi	Väljast- poolt ülikooli	Mehi	Naisi
1922/23	43	4	—	21	18	20	23
1924	18	6	2	8	2	11	7
1925	20	4	2	10	4	17	3
1926 I	20	4	2	11	3	18	2
„ II	22	8	2	9	3	20	2
1927 I	16	6	2	7	1	15	1
„ II	15	7	1	6	1	13	2
1928 I	16	7	1	7	1	14	2
„ II	23	7	2	13	1	14	9
1929 I	25	8	1	15	1	15	10

Referaat-koosolekud.

(Osalt umbkaudsed arvud.)

Aastad	Koos- olekute üldarv	Refe- raatide üldarv	Referendid					
			ülikooli õppe- jõude	tead. stipen- diaate	üliõpi- lasi	väljast- poolt ülikooli	mehi	naisi
1922 II	1	1	1	—	—	—	1	—
1923 I	3	3	2	—	1	—	3	—
„ II	4	4	2	—	—	2	4	—
1924 I	5	5	3	1	1	—	5	—
„ II	4	4	3	—	—	1	4	—
1925 I	5	5	5	—	—	—	5	—
„ II	4	4	3	—	—	1	4	—
1926 I	4	4	3	1	—	—	4	—
„ II	3	3	3	—	—	—	3	—
1927 I	4	4	3	—	—	1	4	—
„ II	4	4	4	—	—	4	4	—
1928 I	3	3	2	—	—	1	3	—
„ II	3	3	3	—	—	—	3	—

T u l u d.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928 (kroon.)
Liikmemaks	1 650	225	450	—	75	—	2,50

Kulusid on seltsil olnud 1927. a. 0,80 kr., 1929. a. 7,80 kr.

Akadeemiline Keemia Selts.

Asutatud 28. II 1923. Asutajaiks liikmeiks oli rühm ülikooli õppejõude ja keemia-üliõpilasi. Selts registreeriti 9. III 1923.

Seltsi eesmärgiks ja sihiks on ühendada kõiki keemia alal töötavaid ja keemiast huvitatud akadeemia kodanikke, kaasa aidata nende igasugusele teaduslikule arenemisele keemia alal ja huvi äratada oma liikmete keskel kui ka laiemas ringkonnas meie kodumaa tähtsamate keemiatööstuslike küsimuste vastu.

Seltsi koosseis oli 1. I 1929: õppejõude 10, ülikooli lõpetanud isikuid 67, üliõpilasi 47, kokku 124 liiget.

Seltsi juhatus koosneb 1 ülikooli õppejõust ja 4 assistendist. Sugupoolte järgi on seltsil 109 mees- ja 15 naisliiget.

Seltsi tegevuse kestel on peetud referaat-koosolekuid, kus ettekanded on enamikus olnud referentide iseseisvad teaduslikud uurimistööd (umbes 80%).

Referaat-koosolekud.

A a s t a d	Koosolekute üldarv	Osavõtjate keskmise
1923 I	1	33
„ II	1	21
1924 I	1	24
„ II	—	—
1925 I	3	25
„ II	4	25
1926 I	5	35
„ II	2	31
1927 I	2	32
„ II	3	25
1928 I	7	33
„ II	7	36
1929 I	7	20

Ettekandjaiks on olnud õppejõud, magistrandid ja ka üliõpilased, suurem osa ettekandeid langeb magistrantide arvele.

A. K. S'i toimetistena on ilmunud (nr. 1, 1924. a.) P. N. K o g e r m a n „Tartu Ülikooli orgaanilise keemia laboratooriumi uurimistööd põlevkivi alal“.

Seltsi tegevusest oleks nimetada veel kaks ekskursiooni: 1926. a. Lätimaale ja 1927. a. tähtsamatesse tööstustesse Põhja-Eestis.

Pooleli on A. K. S'il keemia oskussõnastiku koostamine, kavatsusel keemiamuuseumi asutamine ja Keemia-Instituudi ajaloo väljaandmine.

T u l u d.

	1923	1924	1925	1926	1927 (kroon.)	1928 (kroon.)
Liikmemaksudest	4 000	3 800	2,300	6 400	37,—	65,—
Omist ettevõtteist	—	270	4 500	10 430	218,8	69,—
K o k k u	4 000	4 070	6 800	16 830	255,8	134,—

K u l u d.

	1923	1924	1925	1926	1927 (kroon.)	1928 (kroon.)
Asjaajamiseks . . .	1 582	60	155	2 115	16,19	15,40
Ettevõtteiks	—	—	6 006	11 607	235,45	151,39
K o k k u	1 582	60	6 161	13 722	251,64	166,79

Akadeemiline Majandusteaduse Selts.

Akadeemiline Majandusteaduse Selts asutati 25. XI 1923. a. Algatajaiks olid dotsendid R. Mark, V. Kupffer, K. Müller ja üliõpilased A. Keller, J. Lilienthal ja teised. Ülikooli Valitsuse poolt registreeriti selts 14. XII 1923.

A. M. S-i sihiks on põhikirja järgi: a) uurida majandusteaduse üksikuid eriharusid ja küsimusi, eriti kodumaa majandust, b) tutvustada oma liikmeid majanduse alal tarvitusel olevate praktiliste tegevusmeetoditega, c) abiks olla oma liikmeile õpitöö tegelikul läbiviimisel ja d) kaasa aidata oma liikmeile vastava praktilise töövälja leidmiseks.

Seltsi koosseis.

A a s t a d	Liikmete üldarv	Õppe- jõude	Üliõpilasi	Väljast- poolt ülik.	Mehi	Naisi
1924 I	41	2	39	—	29	12
„ II	33	2	28	3	29	4
1925 I	48	2	46	—	24	12
„ II	25	2	22	1	17	8
1926 I	61	2	57	2	53	8
„ II	24	1	21	2	22	2
1927 I	19	1	18	—	17	2
„ II	23	1	22	—	17	6
1928 I	41	3	38	—	38	3
„ II	49	6	43	—	44	5
1929 I	37	5	32	—	32	5

Seltsi juhatus on viieliikmeline, kuhu on kuulunud kogu aeg 1 ülikooli õppejõud ja 4 üliõpilast.

Referaat-koosolekud.

A a s t a d	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine
1924 I	3	32
„ II	3	24
1925 I	4	31
„ II	1	20
1926 I	2	42
„ II	1	15
1927 I	2	18
„ II	2	16
1928 I	1	15
„ II	—	—
1929 I	1	35

On peetud kokku 22 referaati, neist 7 õppejõudude poolt.

Seltsi juures töötavad reklaam-esemete kogumise, lugemislaua ning majanduslikkude oskussõnade toimkonnad ja seltsi ajakirja kolleegium.

Reklaamesemete kogumise toimkond on seadnud oma ülesandeks meie kodumaa reklaamasjanduse kõrgemale tasemele tõstmise. Toim-

kond on kogunud ja kogub edasi kodu- ja välismaa reklaamesemeid. 1927. a. korraldas AMS Tartus reklaamesemete näituse, mis leidis elavat osavõtet.

Lugemislaua toimkonna hooldada on seltsi lugemislaud, kus leiduvad, tänu Tallinna Börsi Komitee järjekindlale toetusele, tähtsamad kodu- ja välismaa majanduslikud ajakirjad.

Majandusteaduse oskussõnade toimkonnal on teoksil majandusteaduse oskussõnade sõnastik, mille järgi suur tarve majandusringkonnis.

Praegu on tegelikult käsil seltsi ajakirja väljaandmise eeltööd. On saadud Eesti Pangalt vastav toetis 500 krooni suuruses. Ajakirja sisus oleksid domineerival kohal teaduslikud tööd kõigilt majanduslikelt erialadelt.

Samuti on seltsil läbirääkimisi välismaade kirjastajatega, et saada luba paremate majandusteaduslikkude teoste tõlkimiseks ja kirjastamiseks.

T u l u d.

	1924	1925	1926	1927 (kroon.)	1928 (kroon.)	1929 (kroon.)
Liikmemaks	6 000	3 900	3 550	31,—	30,—	6,50
Toetised :						
a) Ülikoolilt	—	—	10 000	—	100,—	—
b) E. Tarv. Keskühisuselt . .	5 000	—	—	—	—	—
c) E. Pangalt	—	—	—	—	—	500,—
Mitmesugused tulud	155	—	270	1,35	3,89	—
Omad ettevõtted	12 411	—	—	—	—	—
K o k k u	23 566	3 900	13 820	32,35	133,89	506,50

K u l u d.

	1924	1925	1926	1927 (kroon.)	1928 (kroon.)	1929 (kroon.)
Asjaajamiseks	4 624	3 629	7 865	63,41	44,42	36,02
Inventari muretsemiseks . . .	—	—	6 500	—	—	—
Ettevõtteks	8 995	—	—	—	—	—
K o k k u	13 619	3 629	14 365	63,41	44,42	36,02

Seltsil on varandust (kroonides): raha 629,72, liikuvat varandust 65,—, raamatuid ja ajakirju 300,—.

Akadeemiline Õigusteaduse Ühing.

Registreeriti Ülikooli Valitsuse poolt 8. II 1924. Asutajad olid prof. J. Uluots, üliõp. A. Osmann ja Fr. Praggi.

A. Õ. Ü. eesmärgiks on koondada kõiki Tartu Ülikooli Õigus-teaduskonna üliõpilasi, et ühisel jõul ning laial isetegevuse alusel kaasa aidata oma liikmete arenemisele, vastavalt neile ülesandeile, mis teaduslik töö ja tegelik elu igale õigusteadlasele ette seab. Oma eesmärgi saavutamiseks korraldab Ühing referaate, kõne- ja vaidlus-õhtuid, kursusi, näitlikke kohtuid jne.; annab välja õigusteaduslikke ajakirju ja raamatuid.

Seltsi koosseis.

A a s t a d	Liikmete üldarv	Õppe- jõude	Üliõpilasi	Mehi	Naisi
1924	72	1	71	66	6
1925	92	1	91	79	13
1926	62	1	61	52	10
1927	45	2	43	40	5
1928	47	2	45	44	3
1929	16	1	15	16	—

Seltsi juhatus on viieliikmeline. Esimeheks on olnud algusest peale prof. J. Uluots.

Kogu oma tegevuse kestel on Selts korraldanud referaat-koos-olekuid 22, millest osavõtnute keskmine on olnud 30. Referaate on ette kantud 22. Referentideks on olnud ülikooli õppejõude 8 ja üli-õpilasi 14 korral. Esinenud on ainult mehed.

1929 I p.-a. asuti õigusteaduse oskussõnade väljatöötamisele.

Seltsi kassa läbikäik on olnud:

A a s t a d	T u l u d (ainult liikmemaksudest)	K u l u d (ainult asjaajamiseks)
1924	4 880	1 150
1925	3 700	3 357
1926	3 090	667
1927 (kr.)	3,00	—
1928 (kr.) }	4,50	—
1929 (kr.) }		

Varanduse väärtus (ühes sularahaga) 120 kr.

Tähtsamaist kavatsetud üritustest ligemas tegevuskavas: eesti kombeõiguse kogumine ja teaduslike tööde ning ajakirja väljaandmine.

Akadeemiline Kirjandusühing.

Akadeemiline Kirjandusühing asutati 12. III 1924. Registreeriti Ülikooli Nõukogu poolt 21. III 1924, Tartu-Võru Rahukogu poolt 30. VI 1925. Asutajaiks liikmeiks registreerusid professorid Gustav Suits ja Lucien Rudrauf, 43 üliõpilast ja 2 ülikooli lõpetanud isikut.

Avamiskoosolek oli 6. IV 1924 Ülikooli aulas.

Põhikirja järgi (I, §§ 1, 2) on Akadeemilise Kirjandusühingu ülesandeks koondada kirjanduse eriharrastajaid, et isetegevalt kaasa aidata kirjandusliku huviala arendamisele ja kirjanduse teaduslikule uurimisele. Seejuures tahab Akadeemiline Kirjandusühing tähele panna ka kirjanduse esteetilisi ja kunsti-ajaloolisi naabrussuhteid. — Oma ülesande täitmiseks korraldab Ühing ettekandeid, referaate ja muid avalikke esinemisi; nõutab sihtkohast erikirjandust; avaldab oma tööalalt uurimusi; algatab tarbekorral perioodilisi väljaandeid; paneb tööle ja saadab välja stipendiaate jne.

Akadeemilise Kirjandusühingu esimeheks on olnud algusest peale senini prof. G. Suits.

Seltsi koosseis.

Aastad	S e l t s i l i i k m e d					
	üldarv	ülikooli õppejõude	üliõpilasi	väljast- poolt ülik.	mehi	naisi
1924/25	180	8	143	29	105	75
1925/26	174	8	127	38	101	73
1926/27	172	10	120	41	109	63
1927/28	184	10	120	53	124	60
1928/29	188	12	123	52	124	64

Seltsi auliikmeks on kirjanik Ed. Wilde, kes selleks valiti peakoosolekul 8. V 1925.

Referaat-koosolekuid on peetud 46: 1924. a. — 9, 1925/26 — 12, 1926/27 — 9, 1927/28 — 8 ja 1928/29 — 8.

Vastavalt teema populaarsusele on osavõtjate arv kõikunud 250—25 vahel, keskmine osavõtjate arv — 60.

Ettekandeid on olnud 73:

ülikooli õppejõududelt	— 29
üliõpilastelt	— 20
kirjanikelt, välismaa	
õpetlastelt jne.	— 24

Referentideks on olnud mehi — 68, naisi — 5.

T u l u d.

	1924 (12. III kuni 31. XII)	1925	1926/27 (1. I 26 kuni 31. III 27)	1927/28 ¹⁾ (kroon.)	1928/29 ¹⁾ (kroon.)
Liikmemaks	11 600	10 400	14 400	135,—	42,—
Toetised :					
a) Haridusmin.	20 000	25 000	20 000	—	100,—
b) Ülikoolilt	10 000	42 000	35 000	350,—	400,—
c) Kultuurkap. Kirj. Sihtk.	—	250 000	320 000	2 300,—	500,—
d) Mujalt	65 000	1 187	—	—	—
Omist ettevõttest	54 056	28 087	18 129	224,97	502,58
K o k k u	160 656	356 674	407 529	3 009,97	1 544,52

K u l u d.

	1924 (12. III kuni 31. XII)	1925	1926/27 (1. I 26 kuni 31. III 27)	1927/28 ¹⁾ (kroon.)	1928/29 ¹⁾ (kroon.)
Asjatoimetuseks :					
a) korter	—	—	5 000	100,—	120,—
b) palgad	2 500	9 000	15 000	120,—	120,—
c) kantselei	10 110	6 970	4 515	50,50	56,1
d) muud kulud	—	—	—	—	—
Ettevõtteks	57 586	127 200	256 116	1 745,21	2 440,69
K o k k u	70 196	143 170	280 630	2 015,71	2 736,79

Raha oli ühingul 1. IV 1929 4 110,62 krooni.

¹⁾ Seltsi aruande-aasta algab 1. aprilliga.

Akadeemilise Kirjandusühingu toimetused (on ilmunud 1000 eksemplaris): I. Lisandusi K. J. Peterson'i tundmaõppimiseks. Toimetanud Gustav Suits. Tartu 1927, 55 + 2 lk. II. Kunsti-ajaloo oskussõnastik. Tartu 1927, 24 lk. III. Sprechmelodische Motive in experimentalphonetischen Aufnahmen estnischer Versrezitation. Von Dr. W. E. Peters, M. A., Tartu 1927, 58 lk. IV. Eesti Kirjandusajalugu tekstides I. Toimetanud: G. Suits, M. Lepik ja O. Urgart (umbes 10 trükipoognat, veel trükis). V. Tartu Ülikooli arhitektid. V. Vaga. Tartu 1928, 44 lk. + XVI lk. kavandeid. VI. Eduard Wilde „Mäeküla piimamehe“ stiil. Daniel Palgi. Tartu 1928. 136 lk. + 1 diagramm.

Vastavalt Oslos 1928. a. peetud kongressi sooviavaldusele ilmuvad A. K. Ü. toimetised resümeeedega kongressil tunnustatud rahvusvahelistes keeltes — prantsuse, inglise või saksa keeles.

Algeid on tehtud Kirjandusteadusliku oskussõnastiku koostamise alal. Kirjandusajalooliste bibliografeermiste materjalidest on kogunenud Ühingu kartoteek. Biograafiliste ainete (kirjalikkude ja biograafilise vanavara) kogud on deponeeritud Kultuurajaloolisse Arhiivi.

Ühingul on oma raamatukogu — 300 tiitlit.

Esindajate kaudu võtab ühing osa Fennoungria organisatsioonist, Eesti Kultuurajaloolisest Arhiivist, A. Kitzberg'i mälestamiskomiteest, Kultuurkapitali Kirjandusliku Sihtkapitali Valitsusest.

Tähtsamaid pooleliolevaid algatusi on: a) kirjandusajalooline oskussõnastik; b) arhiivuurimused, millega ühenduses bibliograafiliste ja biograafiliste (kirjalikkude teadete ja biograafilise vanavara) materjalide kogumine; c) toimetiste avaldamine.

Ühtlasi jätkab ühing valvelolekut meie emakeelse ja võõrkeelse kirjanduselu ja kirjandusteaduse arengu aladel.

Akadeemiline Rohuteaduse Selts.

Asutamis-koosolek peeti dr. pharm. N. Weiderpass'i ja mag. pharm. E. Labi algatusel 22. XI 1924. Selts registreeriti Ülikooli Nõukogu poolt 28. XI 1924.

A. R. S. eesmärgiks on: ühendada rohuteaduse edendamiseks kõiki sel alal töötavaid ning sellest huvitatud akadeemiakodanikke, kaasa aidata nende igakülgsel teaduslikule arenemisele rohuteaduse alal ja selgitada, eriti oma liikmete keskel kui ka laiemaile ringkonnile, rohuteaduslikke küsimusi (põhikirja § 1).

Seltsi koosseis.

A a s t a d	Liikmete üldarv	Ülikooli õppejõude	Üli- õpilasi	Väljast- poolt ülik.	Mehi	Naisi
1924	29	5	24	—	26	3
1925	48	5	23	20	44	4
1926	60	6	22	32	54	7
1927	64	6	13	44	55	9
1928	94	5	37	52	72	22
1929 I	100	5	35	60	76	24

Juhatus on viieliikmeline, üheks aastaks valitav.

Juhatuses on olnud aastate järele: 1924/25 3 õppejõudu, 2 üli-õpilast; 1925/26 2 õppejõudu, 1 üliõp., 2 väljastpoolt ülikooli; 1926/27 2 õppejõudu, 3 väljastp. ülikooli; 1927/28 2 õppejõudu, 3 väljastp. ülikooli; 1928/29 2 õppejõudu, 3 väljastpoolt ülikooli.

Referaat-koosolekud.

A a s t a d	Koosolekute üldarv	Osavõtnute keskmine	Referaatide üldarv	R e f e r e n d i d				
				ülikooli õppe- jõude	üli- õpilasi	väljast- poolt ülikooli	mehi	naisi
1925 I	2	20	2	2	—	—	2	—
„ II	—	—	—	—	—	—	—	—
1926 I	3	39	5	3	—	2	5	—
„ II	2	17	3	1	—	1	2	—
1927 I	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II	1	14	1	1	—	—	1	—
1928 I	—	—	—	—	—	—	—	—
„ II	5	22	5	2	—	3	5	—
1929 I	5	19	5	3	—	2	5	—

T u l u d.

	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28 (kroon.)
Liikmemaksudest	3 700	6 500	6 600	149,—
Toetisi ja annetisi	—	3 750	1 500	100,—
Korjandus prof. Dragendorff'i mälestustahvli jaoks	—	—	—	282,—
Muud tulud	155	105	—	6,33
K o k k u	3 855	10 355	8 100	537,33

K u l u d.

	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28 (kroon.)
Asjaajamiseks	2 119	3 085	5 751	29,70
Õppe-abinõud	—	4 134	—	23,82
Referaat. korrald.	—	4 200	—	—
Ettenägemata	—	—	—	109,07
Dragendorff'i mälestustahvel .	—	—	—	201,50
K o k k u	2 119	11 419	5 751	364,09

Pooleli on kodumaal metsikult ja kultuuris kasvavate arstirohu-
taimede kohta igasuguste teadete kogumine, nende väärtuse uurimine
ja käsiraamatu koostamine arstirohu-taimede kogumise kohta.

Akadeemiline Rahvaluule Selts.

Asutajad olid: M. J. Eisen, W. Anderson, O. Loorits, E. Päss,
O. Parmas. Selts registreeriti 20. XI 1925; asus tegevusse 28. XI 1925.

Seltsi ülesandeks on edendada huvi rahvaluule tundmise, korja-
mise ja uurimise kohta üliõpilaste seas.

S e l t s i k o o s s e i s.

A a s t a d	Liikmete üldarv	Ülik. õppejõude	Üliõpi- lasi	Väljast- poolt ü.	Mehi	Naisi
1925/26	31	2	28	1	12	19
1926/27	37	2	34	1	16	21
1927/28	39	3	34	2	16	23
1928/29	44	5	36	3	18	26

Referaat-koosolekud.

A a s t a d	Koosole- kute üldarv	Osa- võtnute keskmise	Refe- raatide üldarv	R e f e r e n d i d			
				ülikooli õppe- jõude	üli- õpilasi ¹⁾	mehi	naisi
1925 II	1	27	3	3	—	3	—
1926 I	4	22	10	8	2	10	—
„ II	3	20	6	5	1	6	—
1927 I	4	23	10	3	7	9	1
„ II	2	22	4	3	1	4	—
1928 I	2	18	5	3	2	5	—
„ II	5	18	12	8	4	11	1
1929 I	3	11	6	5	1	6	—

Kogutud on Seltsi poolt väljasaadetud stipendiaatide ja kingi-
tuste kaudu teaduslikuks uurimis-otstarbeks mitmesugust rahvaluulet
ARS I (köide) 1—948 lk., ARS II (köide) 1—708 lk. Seltsi rahva-
luule-käsitajade kogu talletakse praegu Eesti Rahvaluule Arhiivis.
Kogutud ained sisaldavad eripunkte: rahvalaule 377, jutte 116, mänge
137, usukombeid 32, mõistatiseid 464, vanasõnu 373, keelt 127, ajal.
ja kultuur-ajalugu 5, muid andmeid 17.

(Kõige pikem laul ARS-i kogus sisaldab 8 064 rida.)

Rahvaluule korjamise tööd vastavalt ARS-i põhikirjale kavatse-
takse jätkata selle järele, kuidas lubavad ainelised võimalused.

Lähemal ajal on kavatsusel praktiliseks kasutamiseks välja töö-
tada ja kindlaks määrata rahvaluule hädapärasemaid oskussõnu.

T u l u d.

	1925/26	1926/27	1927/28 (kroonides)	1928/29 (kroonides)
Liikmemaksudest	575	825	3,50	4,—
Toetisi ülikoolilt ja mujalt	—	15 000	20,—	—
K o k k u	575	15 825	23,50	4,—

¹⁾ Üliõp. arvuga on ühendatud: kooliõpetajad, magistrid, ülikooli
teaduslikud stipendiaadid, haridusinstruktorid jne.

Kulud.

	1925/26	1926/27	1927/28 (kroonides)	1928/29 (kroonides)
Asjaajamiseks	526	600	5,40	7,—
Ettevõtteiks	—	8 652	81,32	—
K o k k u	526	9 252	86,72	7,—

A. R. Selts on oma rahvaluule-korjandustega toetanud mag. E. Enäjärvi eriuurimist Soome-Eesti mängulaulude alal. Samuti on selts toetanud rahvusvahelise teadusliku rahvakunstide Eesti komitee asutamist, võttes asutamis-koosolekust osa oma esindaja kaudu. Ka on selts toetanud mõnesuguseid muid kultuuri- ja hõimurahvaste-
alasse puutuvaid ettevõtteid ja üritusi.

On kavatsatud jätkata rahvaluule korjamist ja ainete läbitööta-
mist. Ka on mõeldud edaspidise üritusena leida trükivõimalusi teadus-
likke küsimusi käsitleva perioodilise väljaande käimapanekuks (näi-
teks aastaraamatu kujul).

Akadeemiline Matemaatika Selts.

Algatajad olid: H. Jaakson, G. Rägo, J. Sarv, J. Vilip, D. Roots-
man, H. Perlitz, V. Kupffer, E. Kilkson, E. Neugard jt. Selts registreer-
iti Ülikooli Nõukogu poolt 23. II 1926. Seltsi tegevuse algus oli
21. III 1926.

Akadeemilise Matemaatika Seltsi ülesandeks on: a) arendada
ning süvendada huvi matemaatiliste teaduste (matemaatika, füüsika,
astronoomia) vastu akadeemilistes kodanikkudes ja laiemates ringkon-
dades, eriti b) kaasa aidata oma liikmete teaduslikule arenemisele ja
nende iseseisvale teaduslikule tööle ning c) käsitleda matemaatiliste
teaduste õpetamise küsimusi.

Seltsi koosseis.

Aastad	Liikmete üldarv	Ülik. õppe- jõude	Üliõpilasi	Väljastpoolt ülikooli	Mehi	Naisi
1926	78	13	56	9	67	11
1927 I	37	10	20	7	30	7
„ II	38	11	19	8	31	7
1928 I	43	12	21	10	36	7
„ II	41	12	18	11	33	8
1929 I	41	12	18	11	33	8

Juhatus on viieliikmeline, kuhu on kuulunud algusest peale kolm ülikooli õppejõudu ja kaks üliõpilast.

Referaatkoosolekuid on A. M. S. korraldanud 1926. a. — 5, 1927. a. — 5, 1928. a. — 4, 1929 I p.-a. — 3. Keskmise osavõtnute arv on olnud 29. Referaate on ette kantud 22. Referentidena on esinenud ülikooli õppejõude 15, üliõpilasi 3, väljastpoolt ülikooli 4. Referendid on olnud kõik mehed.

Tulusid on seltsil olnud ainult liikmemaksudest: 1926. a. 4 400 mk., 1927. a. 75 kr., 1928. a. 46 kr.

Kulusid on olnud ainult asjaajamiseks: 1926. a. 3 775 mk., 1927. a. 17,10 kr., 1928. a. 33,55 kr.

Tartu üliõpilaskond.

Üliõpilaskonna kujunemine.

Kogu Tartu Ülikooli kestuse ajal on siinne üliõpilas-pere pakku-
nud õige mitmekesist pilti. Selleks on eeskätt kaasa mõjunud rah-
vuslikult kirju ja muutuv koosseis, aga samuti ka see, et oma asu-
kohalt on Tartu Ülikool olnud mitme kultuuri ristlemispunktis ja seis-
nud üsna lähedal Lääne-Euroopale tema ülikoolide ning üliõpilas-
kondade kuulsusrikka mineviku ja olevikuga.

Üliõpilas-pere sisemises elus ja tegevuspüüetes õppetöö kõrval
võime praegu eraldada kaht külge. Üks on see, mida nimetame orga-
niseerumatuks üliõpilas-eluks ning üksikorganisatsioonide tegevus-
vallaks ja mille ajalugu on üldiselt sama pikk kui ülikooligi oma.
Teiseks on see, mida me praegu näeme arenevat üliõpilaskonna üld-
korralduse tähe all. Hoolimata kogu oma koostislikust ja üksikorga-
nisatsioonilisest mitmekesisusest, moodustab Tartu üliõpilas-pere
praegu seaduslikult tunnustatud terviku, mille põhikorraldus ja tege-
vusavaldused orgaaniliselt seotud ülikooli autonoomiaga, Ülikooli Sea-
dusega. Endise killunemise ja erinemise asemel on suundunud koon-
damisele, et sellega aidata üliõpilas-peret ennast ja aidata luua ka
meie ühiskonna nõuetele kõige enam vastavat akadeemilist peret.
Üliõpilaskond kollektiivses mõistes on tõusnud üliõpilaskonnaks ideena
ja organiseeritud tervikuna.

See on Eesti Ülikooli aegne saavutis, Eesti Ülikooli ja Eesti üli-
õpilaste kordiaalse koostöö vili, kuigi üliõpilas-liikumise idud nii
mujal kui ka meie maal ulatuvad palju kaugemale minevikku. Prae-
guse Tartu üliõpilaskonna üldkorralduse idud põlvnevad sellest ajast,
mil esimest korda tärkas eesti soost üliõpilaste ühistunne nii akadee-
milises kui ka rahvuslikus sihis. See mõte pesitses juba esimeses
eesti üliõpilaste koondises, 1870. a. asutatud Eesti Üliõpilaste Seltsis,
kuhu püüti koondada kogu eesti üliõpilaste hulka Tartu Ülikooli juures.

Käesoleva sajandi alul tekib aga rida uusi üliõpilas-organisatsioone: 1907. a. korp. Frat. Estica, 1909. a. korp. Sakala, 1906. a. EÜS. Ühendus, 1912. a. korp. Ugala. Väljaspool Tartut tekivad: korp. Vironia (1900. a.) ja Ü. s. Liivika (1909. a.) Riias, Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts (1899. a.), EÜS. Põhjala (1909. a.) ja korp. Rotalia (1913. a.) Peterburis. Ka hakkas hoogu võtma nais-üliõpilaste liikumine, millest esimesena tekkis 1911. a. Eesti Nais-üliõpilaste selts. Kuid ka nüüd ei kao eesti üliõpilaste ühinemise mõte, vaid lööb ühel või teisel puhul tugevamini leegitsema.

See püüe saabki esimese kindlama kehastuse 1914. aastal, kus moodustatakse Eesti üliõpilasorganisatsioonide-vaheline Asemikkude Kogu. Juba selle asutamisel kaaluti küsimust, kas see üldorganisatsioon peaks olema puhtesinduslik, nagu Chargiertenconvent, kuhu iga organisatsioon saadab ühepalju esindajaid, või proportsionaalne, kus esindajate arv sõltub liikmete (üliõpilaste) arvust. Asemikkude Kogu, asukohaga Tartus, ühendas eneses kõik Tartus asuvad eesti üliõpilaste organisatsioonid (seltsid ning korporatsioonid) ja suurema osa ka muudest Venemaa linnadest. Tema tegevus oli põhjapaneva tähtsusega eesti üliõpilas-liikumise arengus. Dr. O. K a l d a algatusel asutati 1914. a. ühiselt „Üliõpilaste Leht“ (praeguse „Üliõpilaslehe“ eelkäija), mille eduks eriti mõjukalt töötas cand. phil. Villem E r n i t s. Ühisel jõul astusid organisatsioonid abiks mitmesugustele rahvuskultuurilistele ettevõtetele, nagu Eesti Rahva Muuseumi ainealine toetamine, vanavara korjamine jne. Üliõpilaskonna ja organisatsioonide vaheliste siseasjade korraldamistöö alal ei jõudnud Asemikkude Kogu segastes sõjaoludes palju korda saata. Kuid siingi tõsteti üles rida olulisi küsimusi üliõpilas-abi korraldamisest, eriorganisatsioonide liikmete vaheliste tüliasjade lahendamise moodustest ja hulk teisigi probleeme, mille käsitlemisel ei puudunud ka teatav tähtsus tuleviku suhtes.

Olgugi, et Asemikkude Kogu oli esijoones just üliõpilas-organisatsioonide esindajate koondis, tunti siiski mõnelpool tarvet kindlama-ilmeliste liitude järele. Nii tekkis 1915. aastal Tartus Eesti Korporatsioonide Liit, kes enda ümber koondas kõik eesti korporatsioonid, nii Tartust kui ka väljastpoolt Tartut. Selle koondise tegevus piirdus omavaheliste ülesannete ja jooksvate tarvete lahendamisega.

Suureks sündmuseks osutus Tartus 1917. a. kevadel peetud esimene ülevenemaaline eesti üliõpilaste kongress, kus akadeemiliste küsimuste kõrval käsitleti ka poliitilist olukorda ühenduses ülesannetega kodumaal. Siit peale tõmmati üliõpilas-pere poliitiliste sündmuste keeresse ja jäi paariks aastaks eemale akadeemilisest tööst. Tähtsa-

mate nähtuste ja sündmustena selle ajajärgu üliõpilas-elust tuleks märkida: Asemikkude Kogu deklaratsioon eesti üliõpilaste tunnustusest Eesti Maapäevale, kelle töö enamlased vägivaldselt katkestasid (1917. a.); tagajärjekad sammud Tartu Ülikooli evakueerimise takistamisel; Asemikkude Kogu otsus 3. X 1918, millega valdav enamik eesti üliõpilasi jäi eemale Saksa okupatsiooniaegsest ülikoolist; 26. XI 1918 otsus, millega kõik eesti üliõpilased kohustusid vabatahtlikult astuma rahvaväkke, et kaitsta kodumaad sissetungivate Vene enamliste vägede vastu; selgitustöö rahva keskel omariikluse õhutamiseks. Vabadus-sõja ajal katkes Asemikkude Kogu tegevus, ilma et ta vormiliselt oleks lõpetatud. Kahjuks on ka tema ajaloolise tähtsusega arhiiv kokku kogumata ja suurelt osalt vist säilitamatagi.

Riiklik iseseisvus ja Eesti Ülikooli avamine tõid ka Tartu üliõpilas-perele uue ajajärgu, mis põhjalikult erineb eelmisest. Üliõpilas-pere ühised püüded muutusid nagu üle öö legaalseks. Ülikooli juhtivad jõud deklareerisid algusest peale, et üliõpilas-elu ajakohastamine ja üliõpilas-tegevuse korraldamine ning arendamine on nii ülikooli kui ka meie rahva huvides. Ja nii näemegi, et ülikooli juhtide kogenud nõu ja avitav käsi on siit peale üliõpilas-pere püüetele alaliseks toeks, milleks eriti tegevad olnud esimene rektor prof. H. K o p p e l, kurator prof. P. P õ l d ja esimene prorektor prof. J. K õ p p.

Ka üliõpilas-peres eneses toimus teatud murrang. Vabadussõda oli kaasvõitlejaid üksteisele lähemale toonud. Sõjast ja selle tagajärgedest tingitud majanduslikud raskused lasusid ka üliõpilas-perel, sundides neid iseennast ühisel jõul aitama. Akadeemilises peres ja eriti noorema põlve keskel tõusis elavam mõtete käärimine. Ka üliõpilaskonna mõte hakkas uue hooga liikuma, kui kaasvõitlejad väeliinilt järkjärgult tagasi pöördusid. Üliõpilas-peres leidis silmapaistvamaid isikuid, kes selles keerises suutsid tajuda põhjanevaid nõudeid ja tabada õige tee. Nende keskelt noorelt hauda varisenud stud. med. Josep H. T e i n m a n (EÜS) oli üks esimesi, kes pretseeris üliõpilaskonna mõtte ja oskas teisigi sellest vaimustada, nõnda et 17. V 1920. a. pandi ühiselt esimene alus Tartu üliõpilaskonnale.

Tol ajal olid tarviliku ühenduse puudumise tõttu meil veel teadmata Öhtu-Euroopa uue üliõpilas-liikumise saavutised, kus juba 1919. a. Strassburgis asutatud C. I. E. (Confédération Internationale des Étudiants) oli avanud uue ajajärgu Euroopa üliõpilaskondade organiseerimisel. Samuti puudus siin Soome ja Skandinaavia üliõpilas-elu lähem tundmine. Järelikult tuleb uut algatust Tartu üliõpilaste keskel pidada omaks ja iseseisvaks.

17. V 1920 peeti Tartus ülikooli aulas kõigi üliõpilaste üldkoosolek, kus üliõpilaskonna asutamine ühemeelselt jaatavalt otsustati. Üld-koosolek valis „Üliõpilaskonna Ajutise Keskesituse“, kes oli kõigi Tartu üliõpilaste esindus ja oli õigustatud kõnelema ning tegevusse astuma kõigi Tartu üliõpilaste nimel. Ajutine Keskesitus koosnes 15 liikmest: seltsidest 5 (2 Eesti Üliõpilaste Seltsist, 1 EÜS. „Ühendusest“, 1 EÜS. „Põhjalast“, 1 Eesti Nais-üliõpilaste Seltsist), korporatsioonest 4 (a 1 korporatsioonest Fr. Estica, Sakala, Ugala, Fr. Liviensis), organiseerimatuid 3 (valiti organiseerimatute koosolekul vähe hiljemini, nimelt 20. V) ja vähemusrahvusi 3 (2 saksa korporatsioonidest ja 1 juudi soost üliõpilaste esindaja).

Nagu ilmneb sellest esindajate koosseisust, oli Ajut. Keskesitus asetatud laiale alusele: jäeti kõrvale rahvuslikud vahed ja püüti luua üks ühine keskorgan kõigile Tartu Ülikooli üliõpilastele.

Ajutine Keskesitus valis oma juhatusse: esimeheks Josep H. Teinmanni (Eesti Üliõpilaste Selts), abi-esimeheks D. Treude (korp. Fr. Estica), kirjatoimetajaks V. Luiki (organiseerimatu). Ta moodustas erikomisjonid „Üliõpilastelehe“ toimetamiseks, spordipäeva ja majanduslikkude ettevõtete korraldamiseks; üles tõusis ka üliõpilaskõõgi käimapaneku küsimus. Üld-koosolekuid pidas ta 8.

Kohe tööle asudes leidis Aj. Keskesitus ka Ülikooli Valitsuse poolt tegelikku tunnustust ning suurt vastutulekut. Ülikool andis üliõpilaskonna käsutusse avarad ruumid end. Ühiselu-majas Hetsli tn. 1 (mis praegu Riigi Keskarhiivi oma). Siin leidsid esimest ulualust üliõpilaskonna keskasutised, toimkonnad ja üliõpilaskõök; siin leidsid ruume ka mitmesugused koosolekud ja hiljemini ka akadeemilised ühingud nagu Akad. Spordi Klubi, Hõimuklubi, Üliõpilaskonna segakoor jt. Ülikool andis ka tarviliku mööbli ruumide sisseseadmiseks ja toetas üksikuid algatusi rahaliseltki.

Ajutine Keskesitus arendas oma tegevust peamiselt kahes sihis. Kõige pealt majanduslikul alal. 1920. aasta sügisel avati üliõpilasmajas üliõpilaskõök, mille sisseseadu muretsemiseks ülikool määras suurema toetussumma. Sellel ja järgnevatel aastail, mil üliõpilaskõök oli üliõpilaskonna enese käes pidada, töötas siin agaralt hulk kaasvõitlejaid, nende keskel eriti innukalt Ann Tamm (organiseerimatu), A. Oinas (Ühendus), A. Lepp (EÜS.), V. Luik (organiseerimatu), V. Sumberg (EÜS.) jt.

Ettevalmistava toimkonnana nägi Ajutine Keskesitus oma lõplikku ülesannet üliõpilaskonna valimismooduse väljatöötamises ja selle esitamises üliõpilaskonna üld-koosolekule. Nagu nägime, oli juba

Ajutine Keskesitus ise oma struktuurilt seatud laiemale alusele kõigist senistest ega piirdunud enam mõne ühe rahvusega. Kõrvale jäeti ka Chargiertenconvent'i moodus. Lõpuks läbi kogu üliõpilaskonna keskesinduse põhimõte, mis rahvuse vahet tegemata otseselt ühendab nii mees- kui nais-üliõpilasi, organiseerituid kui organiseerimatuid. See põhimõte pääsiski täiele maksvusele uues üliõpilaskonna valimis-seaduses, mis Ajutise Keskesituse poolt väljatöötatud kujul 24. XI 1920. a. vastu võeti. Siin määrati lõplikult kindlaks, et 30-liikmeline „Tartu Üliõpilaskonna Edustus“ valitakse kõigi üliõpilaste poolt üldise, otsese, salajase, ühetaolise ja proportsionaalse valimisviisi alusel, kusjuures Edustuse liige pole seotud ühegi rühma mandaadiga.

10. ja 11. XII 1920. a. toimusid esimest korda Tartu Üliõpilaskonna Edustuse valimised uue valimis-seaduse põhjal. Valimistel esines 7 nimekirja. Hääleõiguslikke oli 1 507 (excl. rohuteadlased ja vabakuulajad), valimas käis neist 857 ehk 57%. Esimese Ül. Edustuse koosseis kujunes järgmiselt: Eesti korporatsioonide nimekirja järele 9 esindajat; Eesti Üliõpilaste Seltsi, Eesti Nais-üliõpilaste Seltsi, EÜS. Ühenduse ja ENÜS. Ilmatari ühise nimekirja järele 8 esindajat; organiseerimatute nimekirja järele 5 esindajat; saksa korporatsioonid 3, juudi soost üliõpilased 3, EÜS. Põhjala 1 ja vene üliõpilaste nimekirja järele 1 esindaja. Ül. Edustus valis oma juhatuse esimeheks K. Peterson'i (korp. Fr. Estica), abi-es. A. Oina (ÜS. Ühendus) ja 21. X 1921. a. alates H. Kuke' (EÜS), kirjatoimetajaks Ida Voldi (ENÜS), abi-kirjatoimetajaks A. Elsa (organiseerimatu) ja laekahoidjaks O. Zernaski (korp. Fr. Estica).

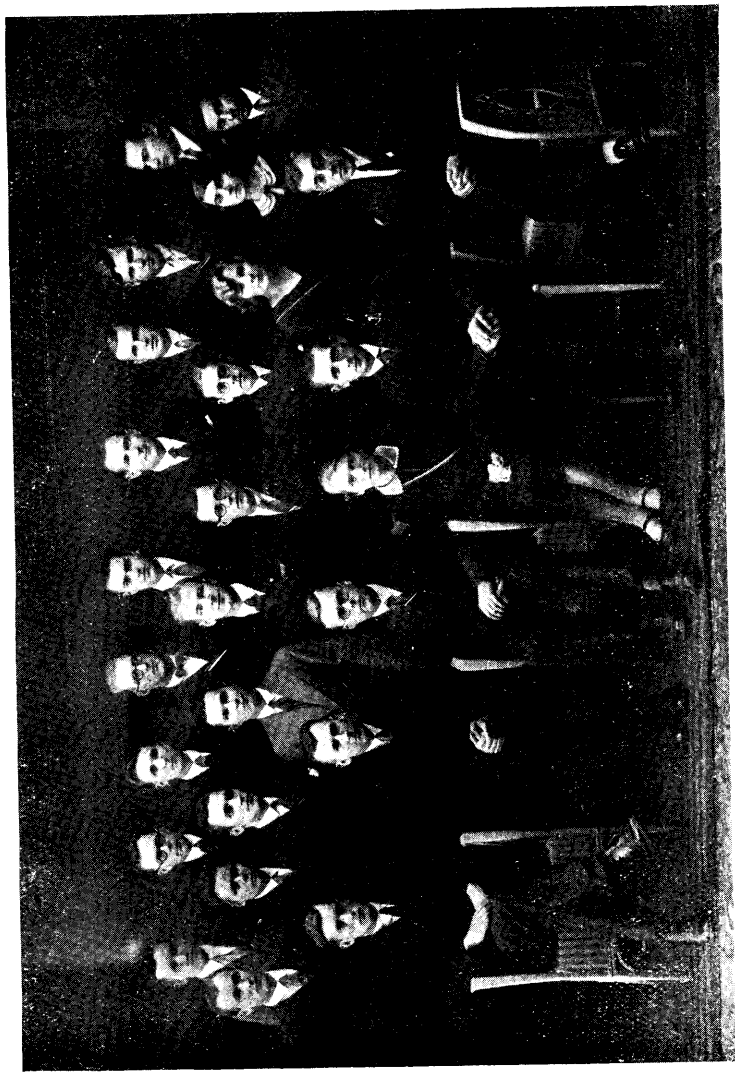
Esimene Ül. Edustus oli valitud määramata ajaks, kuni ta tema peale esmajoones pandud ülesanded täitnud. Need seisid majanduslikkude ettevõtete kõrval Tartu üliõpilaskonna üldkorralduse (põhiseaduse) ja teiste korraldavate määruste väljatöötamises. 23. XI 1921 võttis esimene Edustus vastu oma kodukorra, 27. X 1922 kinnitas ja võttis lõplikul kujul vastu Ajutise Keskesituse poolt 24. XI 1920 koostatud valimis-seaduse ja 29. XI 1922 võttis vastu Tartu üliõpilaskonna üldkorralduse ehk põhiseaduse. Nii venis esimese Ül. Edustuse volituste kestus tervelt kaheks aastaks. Loomulikult olid korralduseküsimused need, mille ümber neil algaastail ja hulk aastaid hiljeminigi keerlesid suuremad mõttevahetused; samuti kui teistelgi mail, osutub üliõpilaskonna organisatsiooni küsimus elulisemaks ning keerulisemaks küsimuseks.

Organisatsiooni küsimus kerkis täies ulatuses üles kohe Ajutise Keskesituse loomisega. Juba selle tegevuse kestel kujunes kaks seisukohta. Mõlemad lähtusid seltside keskelt, kus mõtted õige elavalt

liikused. Ühe seisukoha kehastuseks oli J. H. T e i n m a n'i (EÜS.) projekt (vt. „Üliõpilasleht“ 1920 nr. 1), milles avaldus suurema osa seltside seisukoht, nimelt EÜS-i, ENÜS-i, EÜS. Ühenduse ja ENÜS. Ilmatari. See projekt nägi ette tervikliku üliõpilaskonna ja kõigi üliõpilaste poolt otseselt valitavad üldorganid. See oli korraldus üldisel demokraatlikul alusel, nagu ta nüüd lõplikult ka Ülikooli Seaduses normeeritud. Teise projekti autoriks oli A. S u s i (EÜS. Põhjala). See eelnõu asus seisukohal, et üliõpilaskonda peavad küll kuuluma kõik üliõpilased, kuid üliõpilaskonna üldorgan peab moodustuma üksikorganisatsioonide esindajatekogu alusel, millest tuleb võimaldada osavõtet ka organiseerimatute esindajaile. Maksu üliõpilaskonna heaks peavad aga maksma kõik üliõpilased. Mis puutub korporatsioonidesse, siis selles küsimuses nad oma arvamusi aktiivsemalt ei avaldanud, kuid pooldasid viimast projekti, organisatsioonide esinduskogu, mis põhimõtteliselt üks Chargiertenconvent'iga.

See seisukohtade lahkumine andis end tunda nii valimis-seaduse vastuvõtmisel 1920. a. kui ka I ÜL. Edustuses, kus üldkorralduse väljatöötamisele asuti. Põhiseaduse väljatöötamiseks valitud komisjon esitas 1922. a. kevadel ÜL. Edustusele mõneparagrahvilise eelnõu, mis aga ÜL. Edustuses heakskiitmist ei leidnud. Valiti uus komisjon koosseisus: A. Oinas (EÜS. Ühendus), H. Kukke (EÜS.), A. Grünberg (korp. Ugala), J. Veide (organiseerimatu) ja G. Plath (saksa korp.). Komisjoni aruandja H. K u k k e poolt koostatud eelnõu võeti 5. X 1922 komisjonis vastu, kusjuures põhjalikult nõu oli peetud juristidega, ülikooli jõududega ja üliõpilaste ringidega. ÜL. Edustus arutas seda eelnõu viiel koosolekul 20. oktoobrist kuni 29. novembrini. Lahkumine organisatsiooni küsimuses ei tundunud enam nii suured kui alul. Komisjoni poolt esitatud „Tartu Üliõpilaskonna Põhiseadus“ võeti ÜL. Edustuse koosolekul 29. XI 1922 pea ühemeelselt vastu, kusjuures, eeskätt korporatsioonide esindajate mõjul, vähendati üliõpilaskonna üld-koosoleku kompetents, jättes sellele ÜL. Edustuse kõrval nõuandva iseloomu.

Sellega oli loodud Tartu üliõpilaskonna üldkorraldus, nagu see tegelikult praegugi püsib. Läks vaja veel heakskiitmist üliõpilasperelt eneselt ja tunnustust ülikoolilt ning Haridusministeeriumilt. ÜL. Edustus leidis otstarbekohaseks, et üliõpilaskonna üldkorralduse moodus tuleb üles võtta ülikooli põhikirja. Ja kooskõlas üliõp. põhiseaduses eneses väljendatud põhimõttega viidigi organisatsiooni küsimus üliõpilaskonna üldkoosoleku ette 1923. a. novembris, kus siis viimased vaidlused peeti. Üliõpilaskonna juhatuse poolt esitati koosole-

Üliopilasakonna Edustus a. 1929 30.

*Istuvad (pahemalt): K. Mikkul, E. Kull, H. Paadmann, R. Paldi, E. Siil, N. Belotssov.
 Seisavad (I rida pahemalt): O. Tuharik, E. Goebel, J. Libe, J. Tinnisson, O. Leevement,
 H. Mätschuek, B. Neumann, M. Osche, M. Sanga, G. Vahrberg.
 Seisavad (II rida pahemalt): K. Mikkla, A. Marmor, E. Koes, F. Rikmann, I. Peet,
 H. Evert, K. Ulke, F. Frey, M. Bakselt.*

kule resolutsioon, mille järgi Tartu üliõpilaskonna üldorganisatsiooni üldine ja otsene alus oleks tulnud üles võtta Ülikooli Seadusse. See Ül. Edustuse otsus lükati aga üliõpilaskonna üld-koosolekul tagasi, eeskätt korporatsioonide liikmete häältega. Sellega oli kaudselt tagasi lükatud ka organisatsiooni moodus, mis varemini ühemeelselt vastu võetud. Et asja ähvardavast seisakust üle viia, korraldas üliõp. juhat. 9. ja 10. II 1924 üliõpilaskonnas referendumi, kus hääletusele tuli Üliõpilaskonna Edustuse otsus: „Tartu Üliõpilaskonna üldorgan, Üliõpilaskonna Edustus, valitakse üldisel, otsesel, salajasel ja ühetaolisel hääletusel proportsionaalsuse alusel nimekirjade järele, mis kokku seatakse üksikorganisatsioonide ja nende liitumiste poolt või esitatakse 20 üliõpilase allkirjaga. See üldkorralduse moodus tuleb üles võtta Ülikooli Põhikirja“.

Referendumi selgituslehes oli toodud lähem põhjendus, milles peitub säärase üldorganisatsiooni paremus ja miks on tarvilik fikseerida üliõpilaskonna korralduse alused Ülikooli Seaduses.

Ül. Edustuse otsus sai referendumil enamuse, millega ka üliõpilaskonna poolt heaks kiideti üldkorralduse moodus ja selle võtmine Ülikooli Seadusse.

Sellele järgnesid sammud üliõpilaskonnale seadusliku aluse kindlustamiseks Ülikooli Põhikirjas. Ajutises 1919. a. põhikirjas polnud üliõpilaskonda üldse ette nähtud. Tänu Ülikooli Valitsuse ja Haridusministeeriumi toetisele võeti Ülikooli Seadusse (1925. a.) ka üliõpilaskonna alused määrav osa (§§ 84—90), milleks üliõpilaskonna juhatuse poolt pikem selgituskiri saadeti ülikoolile, Vabariigi Valitsusele, Riigikogule ja selle rühmadele.

Sellega kindlustas Ülikooli Seadus üliõpilaskonnale tarvilikud sisetulekud ja lahendas lõpuks ka tema organisatsiooni küsimuse.

Üliõpilaskonna organisatsioon.

Tartu üliõpilaskond moodustab Tartu Ülikooli autonoomse osa, mille põhikorraldus on kindlaks määratud Tartu Ülikooli Seaduses 18. VI 1925 §§ 84—90. Selle seaduse järele moodustavad kõik Tartu Ülikooli immatrikuleeritud üliõpilased koos üliõpilaskonna, mille eesmärgiks on kogu ülikooli noorsoo vaimliste ja majanduslikkude huvide arendamine ja ühiste ettevõtete teostamine Ülikooli Nõukogu poolt kinnitatud põhikirja alustel. Üliõpilaskonna üldorganiks on Üliõpilaskonna Edustus, kes valitakse immatrikuleeritud üliõpilaste poolt üldise, otsese, salajase, ühetaolise ja proportsionaalse valimisviisi alusel.

kusjuures Edustuse liikmeiks võivad olla ainult Eesti riikondsusse kuuluvad isikud. Edustuse ülesandeks on kogu üliõpilaskonna esindamine sees- ja väljaspool, ta varanduste valitsemine ja ta kultuuri- ning majanduslike ettevõtete juhtimine, osavõtmine sõnaõigusega oma esindajate kaudu üliõpilaskonna põhikirjas ettenähtud juhtumel Ülikooli Valitsuse, Nõukogu kui ka teaduskonnakogude ja

Statistilisi andmeid Edustust

Mitmes Edustus	Valimiste aeg	Esinenud nimekirjade arv	Valimisõiguslike üldarv	Hääli antud	Valimas käinute %	Valimiste jagaja	S a a d u d h ä ä l t e											
							Korporatsioonid		Üliõpilasseltside Liit		EÜS, Ilmatar, Hüljeiis, ENÜS		EÜS, Ilmatar		ENÜS, Raimla, Liivika, Põhjala, Alava, Hüljeiis, Concordia		EÜS-ide rühm	
							H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.
I	10. -11. XII 1920	7	1507	857	56	25	245	9									222	8
II	25. -27. XI 1922	10	3132	1958	62	65	386	6									538	8
III	3. - 5. XII 1923	7	3905	1889	48,6	63	454	7									777	12
IV	28. -30. XI 1924	7	4213	2259 ¹⁾	53,6	74	538	7									844	12
V	28. -30. XI 1925	9	4363	2443	56,5	61	576	7									793	10
VI	28. -30. XI 1926	9	4651 ¹⁾	2609	56,1	86	597	7					571	7	359	4		
VII	24. - 26. III 1928	9	4034 ¹⁾	2287	55,3	76	581	7	276	4	491	7						
VIII	16. -18. III 1929	8	4159	2326	58,6 ¹⁾	77	863	11	220	3	473	6						

muude organite koosolekuist nende küsimuste arutamisel, mis otseselt puutuvad üliõpilastesse. Edustuse otsused, mis kõigile üliõpilastele sunduslikud, hakkavad maksma pärast nende kinnitamist Ülikooli Valitsuse poolt. Edustusel on õigus omandada ja võõrandada vallas- ja kinnisvara ning teha lepinguid, kusjuures kinnisvarade võõrandamine võib sündida ainult Ülikooli Valitsuse heakskiitmisel. Üliõpilaskonna üldtarvete ja ettevõtete kuludeks määratakse iga aasta haridusministrile kinnitamiseks ette pandavas ülikooli erisummade eelarves kuni 5% õppemaksude sissetulekuist, eelarve alusel, mis üliõpilaskond esitanud

¹⁾ Arvud mitte aktide järgi, vaid kaudselt arvestatud.

Ülikooli Valitsuse kaudu Ülikooli Nõukogule heakskiitmiseks. Ülikooli Valitsusel on õigus Edustuse varalist ja rahalist tegevust kontrollida. Üliõpilaskonna üldkorraldus, organid ja kaastöö vahekord ülikooliga määratakse Ülikooli Seaduse alusel lähemalt üliõpilaskonna põhikirjas, mille töötab välja Edustus ja kinnitab Ülikooli Nõukogu, kusjuures viimane ei või üliõpilaskonna põhikirja muuta ega tühistada ilma Edus-

allimiste ja koosseisude kohta.

(H.) ja kohtade (K.) arv rühmade järelle

Ühendus	Põhjala		Radikaalsete ja sotsialistlike üliõpilaste rühm		Radikaalsete üliõpilaste rühm		Proletaarliste üliõpilaste rühm		Sotsiaalfilosoofil. üliõpilaste rühm		Organiseerimatus		Rahvuslitsul alusel seisvad organiseerimatus		Maa-alalised kogud		Erapooletu sportlaste rühm		Saksa üliõpilaste rühm		Vene üliõpilaste rühm		Juudi üliõpilaste rühm	
	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.	H.	K.
3 1	39	1							61	1	139	5							98	3	29	1	83	3
											220	3			182	3	57	1	251	4	83	1	112	2
							55	1			103	2			149	3			221	3			130	2
											191	3			184	3			257	3	126	2	108	1
											273	3	58	1	144	2			220	3	147	2	119	1
					97	1					280	3			175	2			202	2	205	3	123	1
			111	1							259	3			121	2			180	2	182	3	84	1
			117	1							183	2							157	2	193	3	119	2

tuse seisukohta ära kuulamata. Nõukogu poolt kavatsesetavad muudatused lähevad seisukohtade lahkuminekul haridusministrile kinnitamiseks.

Nii on Tartu üliõpilaskonna põhikorralduse iseloomustavaks jooneks võrreldes teiste maade üliõpilaskondadega kõige pealt ülikooli ees tunduvalt piiratud autonoomia. See on tingitud otstarbe-kohasusest, sest üliõpilaskond ei ole siin moodustatud ega arenda oma tegevust lahus ülikoolist, vaid selle seadusliku osana. Siin võtab ülikool üliõpilaskonna ülesannetest kõige lähemalt osa ja kannab selleks ka suuri rahalisi kulusid, mida me teistes maades tavaliselt ei näe. Selle autonoomia piirides on üliõpilaskonna sise- ja välistegevuses tähtsa-

maks organiks Üliõpilaskonna Edustus. Tema otsustab üliõpilaskonna asju ja kannab ka üliõpilaskonna juriidilise isiku õigusi; temale alluvad kõik teised organid. Kuid see ei tähenda kaugeltki autonoomse ja vaba üliõpilas-pere tegevuspüüete halvamist või bürokratiseerimist. Ül. Edustus valitakse kõigi üliõpilaste poolt otsesel ja proportsionaalsel alusel. Ta võib ametisse seada mitmesuguseid organeid ja toimkondi ka väljaspool oma koosseisu, võib selgitada ühel või teisel teel üliõpilas-pere arvamusi ning seisukorda. Teisest küljest on ka üliõpilasil põhikirjapärane võimalus algatust üles näidata. Kõige selle tõttu on kogu üliõpilaskonna laialiseks isetegevuseks täielik vabadus olemas. Keskorgan Üliõpil. Edustuse näol on ainult otstarbe-kohasuse ja edukuse raamiks.

Hoolimata Ülikooli Seaduse (§ 90) nõudest puudub üliõpilaskonnal alles Ülikooli Nõukogu poolt kinnitatud põhikiri. Tegelikult on aga maksvad 1920. aasta valimis-seadus ja 1922. aasta põhiseadus, mida ka ametlikult tunnustatud. Alles 1927. a. märtsis redigeeriti üliõpilaskonna põhikiri Ülikooli Seadusele vastavalt ja 1929. aasta alul esitati Ülikooli Nõukogule kinnitamiseks.

Selle järele on Tartu Üliõpilaskonna Edustus 30-liikmeline ja valitakse 2 semestriks. Valimisõigus on kõigil Tartu Ülikooli immatrikuleeritud üliõpilasil Eesti riikkondsusest. Välismaalased on ilma passiivse valimisõigusest, kuna aktiivse valimisõiguse omandavad nad vastava sooviavaldise esitamisega Ül. Edustusele. Üliõpilaskonda kuulumine toimub automaatselt immatrikuleerimisega. Edasi näeb põhikiri ette, et Ülikooli Valitsuse esindajal on õigus osa võtta sõnaõigusega kõigist üliõpilaskonna organite avalikest koosolekuist. Üliõpilaskonnal on õigus esindajate kaudu osa võtta (resp. kirjalikult oma seisukohta avaldada) ülikooli organite koosolekuist jne. (Põhikiri, § 17).

Üliõpilaskonna tegevus ja ülesanded.

Üliõpilaskonna tööst, mis senini tehtud, on eelpool juba mainitud enesekorralduse ja organisatsiooni loomist. Põhikorraldustele järgnes kodukordade väljatöötamine, toimkondade korraldamine jne. Kõik see on olnud selliseks kestvaks tööks, mille suurest rajamis-ajajärgust pole praegugi veel täiesti välja jõutud. Üksikud toimkonnad on oma ilmelt tugevasti alles kujunemis-ajajärgus, samuti ka nende tegevus ja ülesanded.

Üliõpilaskonna sise-elus on Edustus tähtsamaks organiks: Edustuse juhatus on ühtlasi ka üliõpilaskonna juhatus, ja Edustuse toim-

konnad ka üliõpilaskonna toimkonnad. Ka teised organid — üliõpilaskonna üld-koosolek ja revisjonitoimkond — on samuti seoses Edustusega: esimese korraldamine on kõige pealt Edustuse ülesandeid teatavais ettenähtud piires vähemalt, kuna revisjonitoimkonna valib Edustus enda kesktelt.

Üliõpilaskonna juhatusel on õigus seaduslikult esindada üliõpilaskonda kõigis ametasutistes, kohtuis ja mujal, tema nimel lepinguid sõlmida, rahalisi asju asjada jne. Sisemises jooksvas töös on juhatus toimkondade tegevuse ühtlustajaks, nende kontrollijaks ja neile juhtnööride andjaks.

Juhatuse koosseisu kuuluvad 7 liiget, kes valitakse Edustuse poolt otsesel salajasel hääletamisel. Need on: esimees (kes ühtlasi ka üliõpilaskonna esimees), abi-esimees, kirjatoimetaja, 2 abi-kirjatoimetajat, laekahoidja ja selle abi. Veel kuuluvad juhatusse kõigi toimkondade juhatajad sõnaõigusega, oma toimkonda puutuvais küsimusis aga hääleõigusega.

Praegu on Üliõpilaskonna Edustusel 6 alalist toimkonda. Üldtoimkonna (juhatajaks üliõpilaskonna esimees ex officio ja 4 liiget) ülesandeks on üldalustele kohandav ja kujuandev põhimääruste, kodukordade ja teiste määruste ning korraldiste väljatöötamine. Välistoimkonna (juhataja ja 4 liiget) ülesandeks on otsene asjaajamine välismaiste üliõpilaskondadega, kirjavahetus nendega, vastava läbikäimise korraldamine ja soodustamine vastuvõtete ja ekskursioonide näol, igasuguse vastava informatsiooni andmine ning hankimine jne. „Üliõpilastele“ toimkonnal, kuhu kuuluvad peale vastutava resp. peatoimetaja (toimkonna juhataja), tegevtoimetaja ja resp. sekretäri veel 2 toimetuse liiget, on ülesandeks „Üliõpilastele“ toimetamine ja talitamine. Majandustoimkonna (juhataja ja 2 liiget) otseseid ülesandeid on Üliõpilaste-maja järelevalve ja korrashoid, eriti aga üliõpilaskonna köögi ja einelaua järelevalve ja üldiselt majanduslikul alal ettetulevate asjade korraldamine. Lugeemislaua toimkonna (juhataja ja 2 liiget) ülesandeks on lugemislaua eest hoolitsemine ja selle korrashoid ning esialgselt ka käsiraamatukogu hoidmine. Järelevalvet rahalise ja aruandelise tegevuse ja vastavate ametnikkude suhtes teostab revisjonitoimkond (juhataja ja 2 liiget).

Peale nende alaliste toimkondade on moodustatud tarviduse järele teatud ülesannete jaoks lühema- või pikema-ajalisi toimkondi kas perioodilise iseloomuga (valimistoimkonnad, hõimupäevade toimkon-

nad jt.) või juhuslikumate eritarvete jaoks. Pikemat aega on tegelnud näit. mitmed Üliõpilas-maja, spordi jt. toimkonnad.

Arvestades kestvaidki toimkondi, selgub, et tegelasi neisse ühtekokku on vaja 30 isikut, s. o. samapalju kui Edustuses üldse liikmeid. Et seega palju energiat kulub toimkondade jooksvaks tööks, siis tekib loomulikult tarve tehnilisemale tööle kaasa-aitajaid väljastpoolt Edustust juurde koopteerida. See võimalus on ette nähtud näit. kodukor-raski ja Edustuse vastavate otsuste põhjal välistoimkonnas, kus kaks liiget võivad olla väljastpoolt Edustust; samuti on „Üliõpilaslehe“ juures võimaldatud võtta tegevtoimetaja (sekretäri) ka väljastpoolt Edustust. Samasugune pretsedent ja Edustuse otsus on olemas ka majandustoimkonna juhataja koha suhtes.

Selle korraldustöö kõrval on üliõpilaskonnal tulnud töötada väga mitmesuguste konkreetsete ülesannete kallal nii oma sise-elu alal kui ka koostöös välismaa üliõpilaskondadega.

Sise-elus on Edustusel kõige tähtsamaks ülesandeks olnud mit-mete majanduslikkude küsimuste lahendamine ja oma ettevõtete ning omaabi soodustamine.

Üks sääraseid on, eriti viimaseil aastail, olnud õppelaenu võimaldamise küsimus.

Meie üliõpilaskond ei ole üldiselt pärit kuigi jõukaist oludest. Õppimise võimaldamiseks on seetõttu välisabi osutunud hädatarvili-kuks. Kui juba Vene ajal oli päevaküsimuseks õppelaenu fondi loo-mine organisatsioonidevahelise instituudina, siis seda teravamaks on ta aasta-aastalt läinud Eesti üliõpilaskonnas. Edustuses on see küsi-mus olnud järjekorraliselt väga mitut puhku kaalumisel. Et Vaba-riigi Valitsus ja Riigikogu on asja korraldamise vastava seaduse and-mise kaudu võtnud üles riiklikus ulatuses, siis on Edustus jäänud ootama küsimuse seadusandlikku lahendust.

Puhtformaalse takistuse pärast on esialgu viibima jäänud üliõpi-laskonna haigekassa teostamine. See küsimus on olnud õige kestvalt päevakorras juba 1922. aastast saadik. Küsimus ei piirdu mitte ainult üliõpilaste haigekassaga, vaid on tunda tarvet ka puhkekodude, soodsate suvituvõimaluste jne. organiseerimiseks. Praegu ulatub haigekassa fond üle 6 000 krooni, mis saadud 1. —8. III 1929 korraldatud üliõpilaskonna toetusnädalalt (ligi 4 000 kr.) ja üliõpilaskonna poolt määratud summadest eelarve korras. Ka on välja töötatud ja Edustuse poolt 24. II 1928 Vabariigi aastapäeva pu-hul pidulikult vastu võetud haigekassa põhikorraldus, mille teostamine

aga viibib, sest senini pole üliõpilaskonna põhikiri veel täiesti kohandatud Ülikooli Seadusele.

Kus aga otsesel majanduslikul alal on järjekindlalt teotsetud, see on üliõpilasköö, mille korraldus on allunud majandustoimkonnale. Üliõpilasköö kutsuti ellu oma ettevõtteks juba 1920. a. Majandustoimkond sai endises Ühiselu-majas ruumid Üliõpilas-majale ja köögi inventari muretsemiseks ülikoolilt 100 000 marka. Alguses tuli võidelda väga suurte raskustega. Nende ületamiseks aitas kaasa tugevasti Ameerika Noortemeeste Kristlik Ühing ja Ameerika Abiandmise Selts, kes alupäevil võimaldasid köögide toetist 1 000 000 kalori väärtuses kuus. Ka Naisseltsi poolt korraldatud karbikorjandus tõi sisse ca 65 000 marka. Sellega liitus üliõpilaskonna enda otsene toetis; viimane pidi aga alupäevil omale sissetulekuid hankima samuti mitmesugustest toetistest, sest korraline sissetulek ülikoolilt algas alles Ülikooli Seaduse maksmapanekuga. Üliõpilasköögi rajamisega püüti luua üliõpilasile võimalus odavahinnalist toitu saada. Kuid näib, et just selle põhimõtte rõhutamine esialgu viis suurematele tegelikkudele raskustele. Odava lõuna võimalus eeldas suurt sööjate hulka, kuid üldiselt näib odav hind esitavat vähem külgetõmbe-jõudu kui toidu headus. Nii tekkisidki alalised kaebused lõunastajate vähese arvu pärast ühelt ja toidu vähese väärtuse pärast teiselt poolt. Vahepeal maksti üliõpilaskonna poolt igale lõunale isegi teatav kindel summa juurde. Seetõttu asuti mitu korda õige skeptilisele seisukohale köögi asjus. Et paljudel organisatsioonidel olemas oma einelauad ja toitmismõimalused, ei saadud kohustuslikuks teha üliõpilasköögi järjekindlamat tarvitamist selle majandusliku kindlustamise huvides. Ka tikkus kogu ettevõtte nihkuma ikka jälle eraettevõttelisele alusele: tuli ju palgata iskuid, kord koka, kord ökonoomi, kord rentija nime all, kes oli asja tegelikuks juhiks. Nende jaoks ei leitud kohast moodust, kuidas vähendada vaheltkauplemise tulu, kuna ei jätkunud neist ruumide ja inventari soodustustest, mida andis üliõpilaskond.

Kui aegamööda hakati rõhku panema eriti söökide kvaliteedile ja odavat söömist võimaldama ainult söögikaardi ja sellel esinevate hindade mitmekesistamisega, läks korda sööjate arvu tunduvalt tõsta. Otsustavam pööre paremusele sündis aga 1929. a. kevadel, mil VIII Edustus teostas VII Edustuse poolt põhimõtteliselt otsustatud köögi reorganiseerimise täiesti omaettevõttelisele alusele, mis allub üldiselt majandustoimkonnale, kuid mille tegelikuks juhatajaks on kindlaltalgaline töötaja. 1929. a. septembris oli köögi päevane läbikäik keskmiselt üle 170 krooni, sööjate arv üle 400 inimese. Köögi teenijaskon-

nas on kokku 23 inimest, neist 5 üliõpilast, 6 keskkooli-õpilast või vastava haridusega isikut.

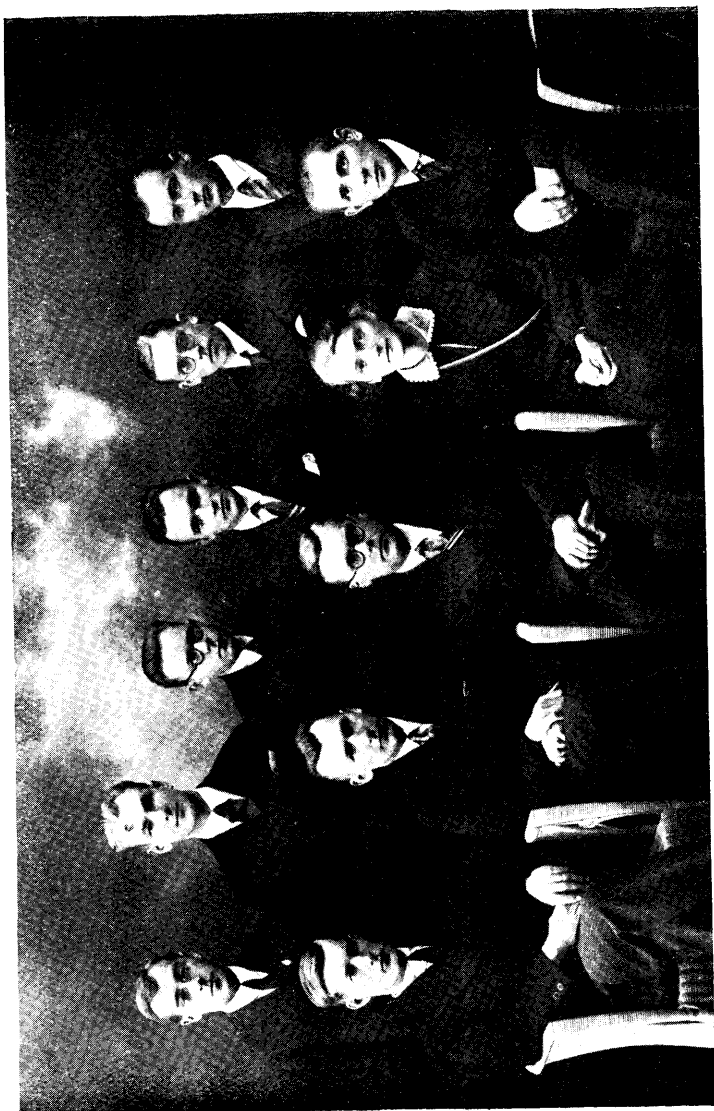
Majandustoimkonna otseseks ülesandeks on olnud ka valve Üliõpilas-maja ja selle manuste järele.

Lugemislaua toimikond oli alguses tihedas ühenduses „Üliõpilaslehe“ toimkonnaga. 1922. aastast töötab ta iseseisvana, hoolitsedes eriti ka käsi-raamatukogust. Peakasutajaks on siin üliõpilased, olgugi et samuti kui kõõgi puhul ka laiemad, enamikult siiski akadeemilised ringkonnad on teataval määral ligi tõmmatud. Lugemislauale on tellitud a. 1929 kõik kodumaal ilmuvad ajalehed (arvult 27) ja vähegi väärtuslikumad ajakirjad (arvult 38), välismaisi ajalehti 15, ajakirju 20. Osa üllikuid saab lugemislaud „Üliõpilaslehe“ vahetuse arvel. Tarvitajaid on õppeaja kestel ca 150 päevas, suvel aga langeb see arv paarikümneni.

Ühenduses lugemislauaga on küsimuse all olnud üliõpilas-raamatukogu. See peaks olema kõige pealt õpiraatamiste kogu üliõpilastele, sest meie keskmisel üliõpilasel on aineliselt raske enese stuudiumiks tarvilikku kirjandust osta, kuna Ülikooli Raamatukogu taotleb jälle teisi sihte. Õppimiseks tarvilikkude raamatute muretsemist sellekohase kogu kaudu on esijoonel, peale raskuste vastava kapitali hankimisel, takistanud asjaolu, et kogu üliõpilaskonnal puudub ühtlane huvi asja vastu, sest eri teaduskonnas valitsevad eri olukorrad.

Samalaadilised raskused tekivad ka üliõpilaskirjastuse puhul, mille lahendamiseks on saadud krediidina Haridusministeeriumilt 4 000 krooni. Edaspidine töö selgitab, kuidas seda summat kasutada, kas omaettevõttelise otsese toimkonna loomisega, kellelegi olemasolevale asutisele kirjastusõiguse väljarentimisega või mõnel muul teel.

Majanduslikke ettevõtteid on tugevasti soodustanud ülikooli poolt üliõpilaskonnale võimaldatud Üliõpilas-maja. Kuni 1926. a. suveni oli Edustusele tarvitada antud endine Ühiselu-maja Hetsli tänavas. See ei olnud täiesti otstarbekohane ja pealegi asus sinna E. V. Keskarihiiv, mis kõik ruumid ära võttis. Uute ruumide muretsemisel asutati isegi Üliõpilas-maja ehitamise selts. Selle eesmärk langes küll esialgu ära Ülikooli Valitsuse vastutulekuga, kuid siiski näib, et ka praegune kodu kipub kitsaks jääma. Üliõpilas-majas leiavad praegu ulualust mitmed akadeemilised organisatsioonid (Akad. Spordiklubi, maleklubi, muusikasektsioon, organiseerimatute keskbüroo jt.) ja Edustuse toimkonnad; ka on majandustoimkonna juhatajale, kelle alaline

Üliõpilaskonna juhatus ja toimekondade juhatajad 1929. 30. a.

Istuvad (pahemalt) : K. Mählhel (laekar), E. Kull (abiõpetaja), H. Pradmann (esimees), R. Pulgi (sekretär), E. Siil (abi-sekretär), Seisaviad (pahemalt) : N. Beloussov (abi-laekar), O. Leesment (välis-toimkonna juhataja), A. Marmor (majandus-toimkonna juhataja), J. Libe (ülilõpilaste peatoimetaja), B. Neumann (revisjant-toimkonna juhataja), O. Tubarik (lugemislaua toimkonna juhataja).

kohalolek tarvilik, võimaldatud isiklik korter. Üliõpilasmaja sisseseadu näol on üliõpilaskonnal varandust ca 1½ miljoni sendi väärtuses.

Kui palju Edustus end edaspidi saab puhtamalt siduda üliõpilaste majanduslikkude ettevõtetega, tõuseb nende arvu ja ulatuse kasvades suureks küsimuseks. Nii näit. on Edustuse osavõttel algatatud Üliõpilas-kooperatiiv (asutatud 1929. a. kevadel) teostunud täitsa iseseisvana. Püsivalt on Edustuse käes olnud „Üliõpilasleht“, mille esimesi ülesandeid on üliõpilaskonna häälekandjana ühtlasi kaasa aidata Edustuse töös ja olla vahendajaks laiemale üliõpilaskonnale. Praeguse „Üliõpilaslehe“ eelkäijaks on „Üliõpilaste leht“, mille väljaandmiseks ligema tõuke andis Soome „Ylioppilaslehti“ ilmumahakkamine 1913. a. alul. V. Ernits'a ja dr. O. Kaldal algatusel esitati küsimus organisatsioonide vahelisele koosolekule 20. märtsil 1913. 1913. a. augustis valiti organisatsioonide esindajate kokkuleppel vastav toimikond. Esimene number ilmus jaanuaris 1914. Vastutaja ning peatoimetajana kirjutas alla Villem Grünthal, toimetusse kuulusid A. Bachman, V. Jõuram ja A. Ainson, õige agar kaastööline oli Villem Ernits. Leht ilmus võrdlemisi korralikult kuni 1917. a. keskpaigani, olles tähtsaks organiks kõige pealt üldkultuuriliste küsimuste selgitamisel.

„Üliõpilaslehe“ uuestiilmumine teostus alles Ajutise Keskesituse ajal. Esimene number ilmus oktoobris 1920, nüüd juba pealkirja all „Üliõpilasleht“ — Tartu üliõpilaskonna häälekandja. Vastutava toimetajana kirjutab alla P. Treiberg, toimetuse liikmeina esinevad Ann Tam, Joosep Teinman, Damasius Treude. Väljaandjaks on Tartu üliõpilaskonna Ajutine Keskesitus. Lehe peamiseks ülesandeks oli seatud olla abinõuks üliõpilaskonna probleemi lahendamisel. Põhimõtteliselt oli lubatud artiklile ilmuda kolmes keeles, kuid nad ilmusid tegelikult ainult eesti keeles. Selle toimetuse kolmanda numbri väljaandmisel lubati lehte üllata järjekindlalt kaks korda kuus. Kuid asjaajamise edasiandmisel I Edustusele selgus, et leht oli sattunud väga raskesse majanduslikku olukorda. Müüdnud oli numbritest nr. 1 — 34%, nr. 2 — 18%, nr. 3 — 12%, puudujääk oli üle 40 000 marga. Mainitud kolmas number oli ilmunud detsembris 1920. Järgmine number sai ilmuda alles teise aastakäigu esimese numbrina 7. V 1921. „Üliõpilaslehe“ väljaandmiseks moodustati nüüd toimikond. Toimikonna juhatajaks oli Karl Kirp, vastutavaks toimetajaks Karl Peterson, sekretäriks Marie Reistal, tegevaks toimetajaks väljastpoolt toimikonda Hugo Treial (peale esimest numbrit J. Albrecht). Majandusliku olukorra parandamiseks kor-

raldati pidu, kuid lugejaskonna huvi puudus ei võimaldanud kuigi suurt tiraaži. 1922. a. esimesel poolel ilmus vaid 5 numbrit, siis jäi ta seisma. Uuesti äratati ta üles järgmise Edustuse aegu. See sai ühes lehega üle 70 000 mk. võlgasid. Toimkonnas võeti jälle uued ametijaotused ette. Peatoimetajana esines nüüd Richard J a n n o, sekretärina Ernst R a u d s e p p, toimkonna liikmena Jaan P o s k a. Esimene number ilmus 12. II 1923. Sest saadik on „Üliõpilasleht“ ilmunud võrdlemisi korralikult, kusjuures toimetuse koosseis on mitmel korral muutunud. Tal on olnud võidelda mitme raskusega — lugejaskonna huvi puudusega, kaastööliskonna kitsusega ja ainelise kitsikusega. Sellest seisukohast on mitmel korral üles tõstetud „Üliõpilaslehe“ sisu küsimus, sest algusest peale talle antud üldsund on olnud väga üldise ilmega, ilma sisu lähemalt ära määramata. Lehe ülalpidajaks on olnud siiani peamiselt tellimissund üksikute organisatsioonide juures, toetus üliõpilaskonna Edustuselt; viimasel ajal on hakatud tugevasti rõhku panema ka kuulutustele.

Nende teostiste kõrval on nii Edustuse kui üksikute rühmade töökavas esinenud rida ülesandeid, mille teostamine on aga ikka viibinud mitmesugustel põhjustel. Sellisena esineb näit. üliõpilas-tööstöbörssi loomine. Pea on see probleem kerkinud üles sotsiaalbüroo mõttega üheskoos, pea ainult vahetalitus-kontori mõistena. Takistusi teeb kõige pealt selle probleemi ulatuslikkus. Avalikus arvamuses on üliõpilaseks olek pealegi komistuseks näit. teenistuskoha saamisel. Kõrvalteenistuseks vajalikkude oskuste tarbeks on kord korraldatud ka raamatukõitmiskursusi. Siin saab ka Edustus rohkem etendada juhtivat, nõuandvat osa.

Üldisema tähtsusega küsimused, milles Edustus on seisukohta võtnud, on olnud kõige pealt karskuse- ja spordiharrastused. Nende mõlemate esindajaks on olnud vastavad akadeemilised organisatsioonid. Siiski on olnud päevakorras küsimus vastavate eritoimkondade loomisest, mis siiski pole senini teostunud. Karskusküsimuses oli suur samm 14. II 1923 Edustuse poolt vastuvõetud otsus, mille järele „Üliõpilaskonna Edustus tunnistab karskuse põhimõtet, mille järele ta oma avalikkudel esinemistel, võõraste vastuvõtmistel, bankettidel jne. ei luba alkoholi“. See seisukoht on täiel määral säilinud lõpuni ja on kindlasti andnud positiivseid tagajärgi juba puhtmajanduslikultki, eriti kogu üliõpilaskonna vastuvõtete jne. korraldamisel. Ka on välis-üliõpilaskondade kongressidel karsklaste tegusus hoidnud seda küsimust pidevalt päevakorras. Karskuse põhimõtte teostamine kõikide intiimorganisatsioonide omavahelistel koos-

viibimistel on siiani äpardunud, kuna ka üldiselt näib, et Edustus ei saa liiga sügavasti haarata üksikorganisatsiooni siseellu. On juttu olnud ka alalise karskustoimkonna loomisest, kuid selle ülesandeid on täitnud iseseisvalt „Eesti Üliõpilaste Karskusühendus“.

S p o r d i a l a l on Edustus töötanud käsikäes Akadeemilise Spordiklubiga ja viimasel ajal ka kontakti hoidnud kehakasvatuse-instituudiga. Edustuse pea-ülesanne on siin välisvõistluste ja üliõpilaskonna esivõistluste organiseerimise teostamine ja kontroll.

Põhimõttelise nüansiga küsimuseks on muutunud ka üliõpilaskonna v ä l i s m ä r g i p r o b l e e m.

Meie üliõpilaskonna organisatsioonid on oma sisemiselt ilmet vähem lahkuminevad kui väliselt. Tugev vastuvool värvitekli kandmise vastu ühelt poolt ja teiselt poolt sellest kinnipidamine püütakse viia osaliselt ka rahvusluse küsimuse pinnale. Üldmütsi — soome ja skandinaavia laadiline — tarvituselevõtmine 1922. a. kevadel, millesse värvikandidaadid organisatsioonid suhtusid äraootava erapoole tuse deklaratsiooniga, on hiljemini tekitanud üliõpilaskonna-organisatsioonide vahel teravusi, mis ei jäta mõjustamata Edustuses esinevaid seisukohtadevõtteid.

K o n t a k t i h o i d m i s e a l a l üliõpilaskonna laiemate ringkondadega tuleb märkida referendumeid (üliõpilaskonna põhikorralduse otsustamine 1924. a., Edustuse volituste pikendamine 1928. a.) ja a n k e e t i üliõpilaste majandusliku jm. seisundi uurimiseks (1926. a.). Viimane on veel täiel määral läbi töötamata. Siia liiki tulevad arvata ka üliõpilaskonna ü l d - k o o s o l e k u t e k o r r a l d a m i n e, mis viimaseil aastail on soiku jäänud.

Juba 1921. a. lõpul tõusis teravamalt üles küsimus k o n t a k t i l o o m i s e vajadusest v ä l i s m a i s t e üliõpilaskondadega, eeskätt naabermaade omadega. Ühenduses sellega hakati kaaluma Rahvusvahelisse Üliõpilaskonnaliitu (CIE — Confédération Internationale des Étudiants) astumist. 8. III 1922 otsustati astuda CIE-sse ja loodi 3-liikmeline t o i m k o n d v ä l i s a s j a d e a j a m i s e k s, mille esimeseks ülesandeks Edustuselt olidki CIE-sse astumise eeltööd. See välisasjade ajamise toimikond on praeguse välisloimekonna algus, kelle esimeheksoli alguses ex officio üliõpilaskonna esimees. Toimekonna ülesandeks seati kirjavahetus välismaiste üliõpilaskondadega, üliõpilaskonnasvahetuse ja üliõpilaskonnareiside korraldamine, välisinformatsioon jne.

Esimest korda võeti otsekoheste esindajate kaudu osa 8.—10. IV 1922 Leipzgis ärapeatavast üliõpilaskondade korrespondentsbüroode (välisloimekondade) konverentsist, kus olid arutusel peamiselt puht-

tegelikud küsimused üliõpilaskondade läbikäimise edendamise alal. Samuti oli Eestil ka järgmisel aastal Londonis peetud konverentsil otsene esitus, kuna aga 1924. a. volitati selleks koha peal viibiv kaasvõitleja. See korrespondentsbüroode konverents jäi ka üldiselt viimaseks, sest CIE tähtsuse kasvamine ja pea kõigi Euroopa üliõpilaskondade enesesse koondamine võttis ära aluse sääraseiks kokkutulekuiks. Ka Eesti oli vahepeal saanud CIE liikmeks: vastav sooviavaldus esitati 9. I 1923, vastuvõtte CIE-sse otsustati CIE juhatuse poolt jaatavalt septembris 1923, lõplikult kinnitati Eesti täieõiguslikuks liikmeks CIE nõukogu poolt Varssavi konverentsil 1924. a. septembris. Alates sellest konverentsist on Eesti üliõpilaskond järjekindlalt osa võtnud CIE tööst ja vastavaist iga-aastastest konverentsidest (Kopenhaagenis 1925, Prahas 1926, Roomas 1927, Pariisis 1928, Budapestis 1929). Et CIE on kujunenud pea kõiki ilma üliõpilaskondi haaravaks organisatsiooniks, on vastavalt kasvanud ka tema tähtsus ja tegevus nii keskorganina kui eri ülesandeilt, nagu üliõpilas-omaabi, üliõpilas-reisid, sportlik liikumine jne. Peale iga-aastaste kongresside on CIE korraldanud üleilmlikke spordiolümpiaade ja rahvusvahelisi nõupidamisi eriküsimuste lahendamiseks. Tema kaudu on rahvusvahelises ulatuses teostatud igasuguseid soodustusi üliõpilastele õppimiseks või välisreisideks (hinna-alandused raudteel, hinnata viisumid, vabad sissepääsud kultuurasutistesse jm.). Kaasa aidates CIE ülesannete teostamisele on Eesti üliõpilaskond hoolitsenud ka nende soodustiste võimaldamise eest oma liikmeile.

Teistest laiemaist rahvusvahelistest organisatsioonidest on Eesti üliõpilaskonnal kokkupuuteid olnud International Student Service'iga, kes teostanud abiandmist Eestigi üliõpilasile ja kelle üksikuist kongressist on esindajate kaudu osa võetud.

Kitsamapiirilist, kuid seda energilisemat osavõtet rahvusvahelisest üliõpilas-liikumisest on Eesti üliõpilaskond osutanud Balti riikide üliõpilaskondade Liidus (SELL — Soome, Eesti, Läti, Leedu), mis ellu kutsuti Eesti algatusel 1923. a. Esimesele konverentsile 10.—16. aprillini Tartus kutsuti ka Poola üliõpilaskond, kuid tema esindajad jäid ilnumata. Sellel konverentsil kaaluti küsimusi alalisest koostööst ja pidevast vastastikusest informatsioonist, üliõpilastevahetusest, üliõpilas-reiside korraldamisest, diplomite üheväärseks tunnistamisest, õppevahendite hankimise hõlbustamisest kui ka küsimusi spordi- ja karskusliikumise alalt. Vastuvõetud resolutsioonide teostamiseks ja pideva koostöö jätkamiseks otsustati pidada iga-aastaseid konverentse järgemööda igas riigis.

Järgmisel konverentsil loodi alaline Balti üliõpilaskondade keskasutus — S E L L'i K e s k b ü r o o — alalise asukohaga Tartus, kus asub ka vastav ametnik — asjaajaja. SELL on kujunenud organisatsiooniks, kes järjekindlalt peab oma istungeid ja toimib kindla kodukorra alusel. Ta konverentside päevakorras on seisnud üliõpilaskondade liikimiste soodustamise (akadeemiline reisijuht), vastastikuse informatsiooni võimaldamise (teoksil SELL'i informatsioonibrošüür), karskuse- jm. küsimused. Sportliku läbikäimise alal on korraldatud järjekindlalt tali- ja spordi-esivõistlusi (olümpiaade). SELL'i konverentside ja keskbüroo tegevuse tagajärjel on kujunenud kindel kontakt vastavate maade üliõpilaskondade vahel. Viimaseil ajal on üles kerkinud ka Poola kaasatõmbamise küsimus, kuid selle lahendamist on senini takistanud Leedu vastuseismine.

Kuna SELL'i kujundamisel on mõõduandvaks motiiviks olnud vastavate riikide geopolitiline asend, siis on selle kõrval Eesti üliõpilaskonna välisliikumises vähemalt sama tähtsaks kujunenud hõimuaade. Selles suhtes on tugevasti hoogu andnud Akadeemiline Hõimuklubi, mis asutati Soome-Eesti klubina juba 1920. a. Aastate kestel on talt terve hulk funktsioone üle läinud üliõpilaskonnale, kellel on mitmeti suuremad võimalused nende teostamiseks. Suuremat hõimu-üliõpilaskondade kokkupuutumist tähivad esimesed Ungari-Soome-Eesti üliõpilaspäevad Tallinnas 19., 20. ja 21. VI 1924. Seekord oli asja teostamine tugevasti veel Akadeemilise Hõimuklubi käes: temalt kuulus korraldavasse toimkonda 5, üliõpilaskonnast 2 esindajat. Üliõpilaspäevist osavõtjaid oli ca 100 kõigist kolmest maast. Samal ajal oli korraldatud Soome-Ugri hariduskongress. Peale üldiste põhimõttelise tähtsusega resolutsioonide hõimuaatest ja selle propageerimisest ning hõimu-üliõpilaskondade lähendamisest, võeti vastu rida tegelikkusele lähemal seisvaid otsuseid. Mainigem esi- joones otsust Soome-Eesti hõimukapitali asutamise kohta, mis teataval määral on juba teostunud soomlaste poolt võimaldatud stipendiumide näol Eesti üliõpilastele Soomes õppimiseks (semestris on 3—5 stipendiaati Soomes olnud), kuna Eestis 1929. aasta sügisel hõimupäevade järelkajana annetati Eesti Korporatsioonide Liidu poolt ühekordne stipendium Eesti Ülikooli juurde. Edasi nimetaksime otsuseid hõimukeelte õppimise võimaldamise kohta keskkooles ja ülikoolis ning hõimurahvaste (eriti Soome ja Eesti) kirjanduslike teoste sund-eksemplaaristamise kohta vastastikuse kasu alusel. Need küsimused on ka hiljemini seisnud vastavate üliõpilaskondade nõupidamiste päevakorras. Kuigi suur osa neist veel pole teostunud, siiski on

kord omistatud suunas järjekindlalt ja edukalt edasi sammutud. Vastavalt selle kongressi otsusele, korraldada iga aasta vaheldumisi üliõpilaskondade külaskäike, on Soome-Eesti vahel korraldatud neli korda hõimupäevi Soome-Eesti üliõpilaspäevade näol. Esimestel nendest, 8.—10. X 1925 Helsingis ja Turus, otsustati välja anda Soome-Eesti Hõimualbum mõlemas keeltes joonealuste sõnatõlgetega. See kavatsus teostus 1926. a. üliõpilaspäeviks 21.—23. septembril Tallinnas ja Tartus.

Vaheajal siirdub ka üliõpilaste vahetuse korraldamine Soome-Eesti vahel Ak. Hõimuklubilt üliõpilaskonna välistoimkonna kätte. Suvel 1928 oli Soomes suvitamas 13 Eesti üliõpilast 1—2 kuud, osalt külalistena, osalt tasudes oma ülalpidamis-kulusid eesti või saksa keele õpetusega, osalt talutööga. 1929. a. suvel oli neid juba 18. Eesti poolt on suvitusvõimaluste pakkumine olnud väikesem.

Hõimusuhted on oma ametlikult pinnalt üliõpilaskondade ligema kokkupuutumise tõttu juba ära nihkunud: üliõpilaspäevades ei püüta näha niipalju konverentse kui sõbralikke külastamisi. Seda näitab ka neist osavõtjate progressiivne kasvamine. Kui esimesil üliõpilaspäevil oli vaid 150 osavõtjat, teistel — 140, kolmandail 1927. a. Helsingis ja Turus — 120, siis IV-dad hõimupäevad 1929. a. sügisel Tallinnas ja Tartus üllatasid meid juba ca 350 osavõtjaga.

Ka Skandinaavia üliõpilaskondadega on püütud ligemat kontakti luua. Säärasele püüdele andsid tõuke kevadel 1928 ärapeatud Skandinaavia üliõpilaspäevad Stokholmis, millest ka Eesti esindaja osa võttis. Juba 12.—14. VIII 1925 oli Lundis Skandinaavia-Balti riikide üliõpilaskondade nõupidamine, kus otsustati luua alaline büroo asukohaga Lundis, kuid see otsus on jäänud teostamata. Meil on välja antud ka „Üliõpilaslehe“ Skandinaavia erinumber. Katseist tihedama ühenduse loomiseks erimaadega võib veel märkida üliõpilas-vahetuse püüet Inglismaaga 1928. a., mis aga äpardus. Saksamaaga algas üliõpilas-vahetus õige varakult, aga viimasel ajal pole Edustus sel alal enam teotsenud, sest asi on tegelikult toimunud teisiti. Saksamaaga oli 1923. a. üliõpilaste vahetus.

Ligema kontakti loomiseks välismaadega on tublisti kaasa aidanud vastastikused ekskursioonid, mis õige elavaks läksid 1923. a. Sel aastal võeti vastu Ungari üliõpilaste ja Berliini akadeemilise koori kontsert-ringreisid. Hiljemini leidis aset terve rida ekskursioone, suuremaid ja vähema, kus vastuvõtet otseselt või kaudselt on toetanud üliõpilaskond: Soomest, Lätist, Leedust, Ungarist, Saksa-

Välisõimkonna poolt registreeritud ja tema poolt kaasaaidatud ekskursioonid.

Aasta	Läinud	Tulnud	Siht	Aeg	Osa- võtjate arv
1923		Ungarist	kontsertreis		
		Poolast			
		Saksamaalt			
		Saksamaalt (Berliinist)	kontsertreis		
	Läti				
	Saksamaale				
1924	—	—	—	—	
1925	--	Ungarist			
1926		Leedust	tehnika-üliõpil. õpper.	18.—19. VI	15
		Ameerikast	üldhuvi	21.—25. VII	28
	Ungarisse	—	kontsertreis	25. V—15. VI	55
1927		Ungarist	üldhuvi	19.—23. VIII	12
	Itaaliasse		üldhuvi	15. VIII—21. IX	57
	Läti		majandusteadl. õpper.	16.—20. XII	16
1928	Läti		üldhuvi	16.—21. III	15
	L.-Euroopasse		üldhuvi	7. VIII—22. IX	13
	Läti		üldhuvi	16.—19. XI	27
		Norrast	kontsertreis ja laulu- peo külastamine	28. VI—3. VII	60
		Lätist	laulupeo külastamine	31. VI—2. VII	80
		Ungarist	üldhuvi	juuni lõp. 3 p.	19
		Soomest	õppereis	24. V; 27.—29. v.	29
		Soomest	õppereis	21. VIII	33
		Ameerikast	üldhuvi	9.—16. VIII	8
		Lätist	keemikute ekskurs.	22.—25. XI	25
		Lätist	arstiteadlaste ekskurs.	23.—25. XI	33
1929	Läti		SELL-i spordivõistl.	2.—4. III	26
		Lätist	kontsertreis	1.—5. III	80
		Lätist ja Leedust	üliõp. karskuskongress	30. IV—2. V	21
		Rootsist	kontsertreis	5.—8. VI	60

maalt, Ameerikast jne. Omalt poolt on välismaile vähem ekskursioone korraldatud; osavõtjate arvu kasinust on põhjustanud eriti Eesti raha madal kurss. Sidemete süvendamisele välismaiste üliõpilaskondadega on peale pidevate suhete ja ekskursioonide tugevasti kaasa aidanud igasugused kontsert-ringreisid akadeemiliste kooride poolt, osavõtted mitmesuguseist pidustusist, tähtsündmusist välismail jt. representeerimised.

Nende oma sise- ja välisülesannete lahendamisel on üliõpilaskonna Edustuse rahaline läbikäik olnud viimaseil ajal aastas kuni ca 1½ milj. senti. Peamised korralised sissetulekud on saadud Ülikooli Valitsuselt eelarve korras. Peale selle on tuluallikaiks kujunenud mitmesugused üld-ettevõtted pidustuste jne. näol. Sellistena on traditsioonilised näit. 1. mai ja 1. detsembri pidud.

Ülikooliga on üliõpilaskonna Edustus, võrreldes teiste maade üliõpilaskondadega, olnud väga heas vahekorras ja mõlemalt poolt omaks võetud suund laseb oletada, et senini kestnud tihe koostöö edaspidi veelgi süveneb.

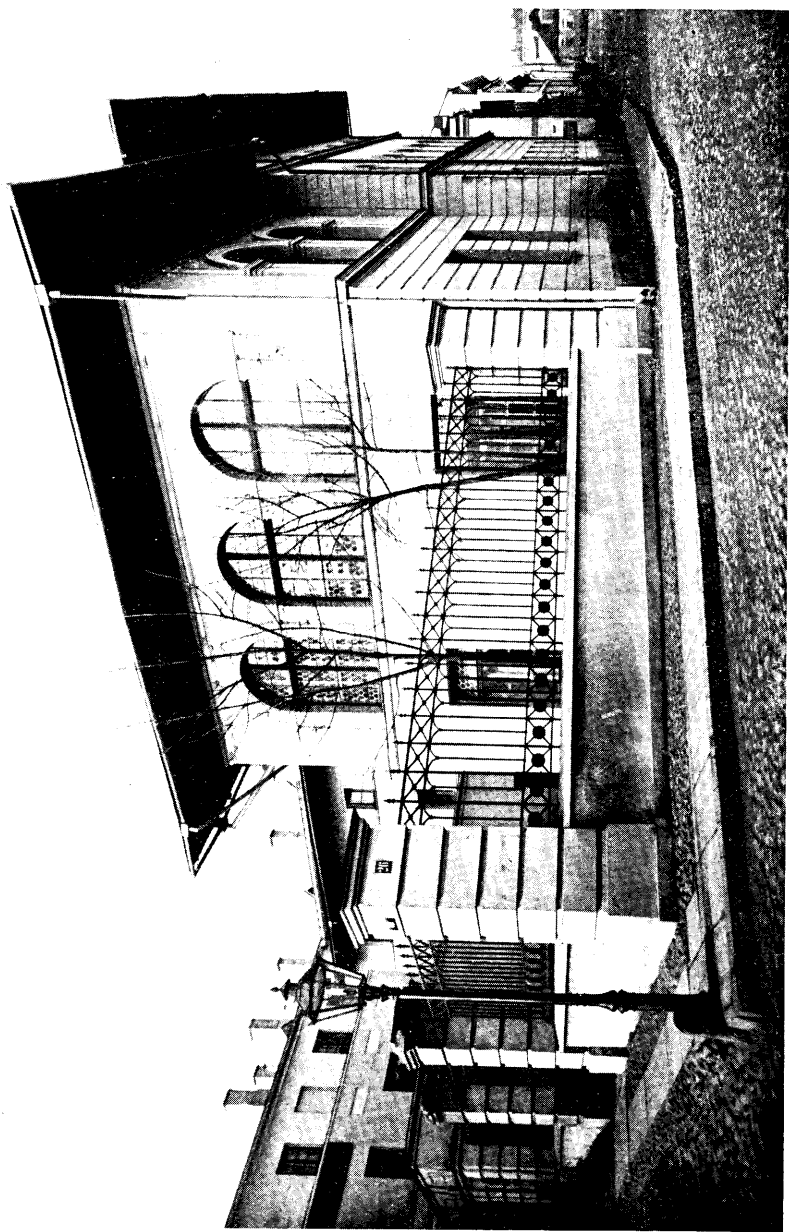
Edustuste juhatused ja toimkondade juhatajad.

Ajutine Keskesitus, a. 1920.

Esimees: J. Teinman (EÜS); abi-esimees: D. Treude (Fr. Estica); sekretär: V. Luik (Ühendus); „Üliõpilastelehe“ toimetaja: P. Treiberg (vast. toim.), Ann Tamm, J. Teinman, D. Treude.

I Edustus (valitud 10.—11. XII 1920).

Esimees: K. Peterson (Fr. Estica); abi-esimees: A. Oinas (Ühendus), 21. X 1921 — H. Kukke (EÜS); sekretär: Ida Volt (ENÜS), 21. X 1921 — N. Blumenfeldt, 11. II 1922 — J. Maide, 20. X 1922 — F. Leesik, 15. XI 1922 — R. Sori; I abi-sekretär: A. Esilas (org-tu), 21. X 1921 — Ida Volt (ENÜS), 11. II 1922 — V. Luik (Ühendus); laekahoidja: O. Zernask (Fr. Estica); „Üliõpilastelehe“ toimkond: K. Peterson (vast. toim.), K. Kirp (toimk. juh.), 21. X 1921 — J. Sammul (toimk. juh.), Marie Reistal (sekretär), 21. X 1921 — A. Koort (sekr.), H. Treial (teg. toim.), J. Albrecht.

Ķīlōpīlasmāja.

II Edustus (val. 25.—27. XI 1922, avamis-koosolek 8. XII 1922).

Esimees: H. Kukke (EÜS); abi-esimees: E. Villmann (Vironia), P. Kurvits (Vironia), 17. X 1923 — A. Oinas (Ühendus); sekretär: H. Viinapuu (Kogu), 16. V 1923 — H. Brindfeld (Kogu), 17. X 1923 — R. Kleis (Kogu); I abisekretär: E. Nottbeck (Saksa); II abisekretär: H. Schmidt (org-tu), 25. IV 1923 — R. Kleis (Kogu), 17. X 1923 — Helmi Ottenson (Ilmatar); laekahoidja: E. Vester (EÜS), 17. X 1923 — P. Sepp; abi-laekahoidja: A. Randmets (Sakala), 2. XI 1923 — E. Muttikas (EÜS); välis-toimk. juhataja: H. Kukke (ex off.) (EÜS); „Üliõpilaslehe“ peatoimetaja: R. Janno (EÜS); majandustoimk. juhataja: J. Vaabel (Selts); lugemislaua-toimk. juhataja: H. Treial (Sportlane), 13. III 1923 — Helmi Ottenson (Ilmatar); revisjonitoimk. juhataja: F. Niggol (Sots. fil.), 14. II 1923 — O. Sepre (Sots. fil.), 2. XI 1923 — F. Praggi (Kogu).

III Edustus (val. 3.—5. XII 1923, av.-koosolek 11. XII 1923).

Esimees: V. Nano (EÜS), 23. IX 1924 — L. Kangur (EÜS); abi-esimees: F. Savi (Vironia); sekretär: L. Kangur (EÜS), 23. IX 1924 — V. Steinfeldt (EÜS); I abisekretär: R. Kleis (Raimla), 14. X 1924 — Amanda Hallik (ENÜS); II abisekretär: Ella Sirg (Filiae Patriae), O. Karro (Sakala); laekahoidja: H. Kukke (EÜS), 12. II 1924 — P. Rudi (EÜS), 4. XI 1924 — J. Puusild; abi-laekahoidja: E. Nottbeck (Saksa); välis-toimk. juhataja: 23. IX 1924 — Elise Käer (ENÜS); „Üliõpilaslehe“ toimkond: A. Oinas (peat.) (Ühendus), G. Saar (sekr.) (väljastpoolt Edust.), 4. XI 1924 — R. Janno (EÜS), 14. X 1924 — J. Pert (sekr.) (väljastp. Edustust); majandustoimk. juhataja (Üliõpilas-maja): A. Oinas; lugemislaua-toimk. juhataja: 14. X 1924 — K. Kesä (EÜS).

IV Edustus (val. 28.—30. XI 1924, av.-koosolek 10. XII 1924).

Esimees: L. Kangur (EÜS); abi-esimees: E. Köstner (Fr. Estica); sekretär: H. Valk (Selts); I abisekretär: H. Klein (org-tu), 27. X 1925 — V. Sumberg (Fr. Livienensis); II abisekretär: J. Voitka (Revelia), 2. X 1925 — E. Etverk (Kogu), 10. XI 1925 — E. Laid (Kogu); laekahoidja: A. Pakosta (EÜS); abi-laekahoidja: G. Walter (Saksa), 2. X 1925 — W. Bau-

mann (Saksa); välistoimk. juhataja: Elise Käer (ENÜS); „Üliõpilaslehe“ peatoimetaja: A. Tamman (EÜS); majandustoimk. juhataja: M. Köstner (Kogu), 2. X 1925 — A. Õunapuu (väljastpoolt); lugemislaua-toimk. juhataja: J. Tõlp (org-tu); revisjonitoimk. juhataja: O. Meoma (Liivika).

V E d u s t u s (val. 28.—30. XI 1925, av.-koosolek 11. XII 1925).

E s i m e e s: H. Kolk (Vironia), 5. II 1926 — A. Prüüs (EÜS); a b i - e s i m e e s: J. Libe (org-tu), 5. II 1926 — E. Köstner (Fr. Estica), 23. IV 1926 — E. Treufeldt (Ugala), 22. X 1926 — J. Piilman (Sakala); sekretär: M. Kivihall (Raimla), samal koosolekul: V. Sumberg (Fr. Liviensis), 5. II 1926 — Millerson (org-tu), 17. IX 1926 — J. Vasar (org-tu), 22. X 1926 — H. Raudsepp (Revelia); l a b i s e k r e t ä r: A. Taalman (Kogu), 5. II 1926 — H. Raudsepp (Revelia); II a b i s e k r e t ä r: H. Raudsepp (Revelia), 22. II 1926 — P. Herman (org-tu); l a e k a h o i d j a: J. Elken (EÜS), samal koosolekul: E. Köstner (Fr. Estica), 5. II 1926 — M. Mihkelson (org-tu); a b i - l a e k a h o i d j a: H. Weiss (Saksa); välistoimk. juhataja: Elise Käer (ENÜS), samal koosolekul: E. Treufeldt (Ugala), 5. II 1926 — Elise Käer (ENÜS); „Üliõpilaslehe“ vastutav ja peatoimetaja: V. Adams (org-tu); majandustoimk. juhataja: A. Taalman (Viljandi Kogu); lugemislaua-toimk. juhataja: E. Kääparin (Võru Kogu); revisjonitoimk. juhataja: K. Zekul (Vene), I. X 1926 — H. Jauker (Saksa).

V I E d u s t u s (val. 28. —30. XI 1926).

E s i m e e s: R. Janno (EÜS); a b i - e s i m e e s: O. Sein (Ugala), 1. II 1928 — A. Brinka (Sakala); sekretär: K. Laja (Raimla), 23. III 1927 — F. Paas (Concordia); I a b i s e k r e t ä r: H. Kuiva (org-tu), 1. II 1927 — G. Häussler (org-tu); II a b i s e k r e t ä r: K. Dobrus (Sakala), 23. III 1927 — E. Irs (Fr. Liviensis); l a e k a h o i d j a: A. Taalman (Kogu), 9. II 1927 — H. Unt (Kogu); a b i - l a e k a h o i d j a: K. Zekul (Vene), 12. X 1927 — H. Jauker (Saksa), M. Šuvalov (Vene); välistoimk. juhataja: J. Muru (Fr. Estica), XI 1927 — H. Raudsepp (Revelia); „Üliõpilaslehe“ peatoimetaja: V. Adams (org-tu), sekretär: E. Roos (EÜS), 22. II 1928 — peat. k. t.: E. Roos (EÜS); majandustoimk. juhataja: A. Mägi (Kogu); lu-

gemislaua-toimk. juhataja: J. Karlsberg (EÜS), aj. aset.: L. Kangur (EÜS), 19. X 1927 — J. Elken (EÜS), X 1927 — E. Kull (EÜS); revisjonitoimk. juhataja: M. Mikhelson (Põhjala), 15. II 1928 — E. Jakobson (Juudi).

VII Edustus (val. 24.—26. III 1928, av.-koosolek 2. V 1928).

Esimees: A. Treufeldt (Ugala); abi-esimees: E. Kull (EÜS); sekretär: H. Maandi (Põhjala); I abisekretär: G. Häussler (org-tu), 6. III 1929 — abisekr. k. t. — Linda Künnapas (org-tu), 15. III 1929 — H. Nisso (org-tu); II abisekretär: Aksenia Akerman (Ilmatar), 20. IX 1928 — Käte Lillimägi (Ilmatar); laekahoidja: P. Rattus (Kogu); abi-laekahoidja: P. Gonestov (Vene), 1. II 1929 — E. Villamov (Vene); välistoimk. juhataja: Sinaida Seeman (ENÜS); „Üliõpilaslehe“ peatoimetaja: E. Roos (EÜS), 1. II 1929 — sekretär: K. Mikhla (org-tu); majandustoimk. juhataja: A. Mägi (Raimla); lugemislaua-toimk. juhataja: Renate Palgi (Filiae Patriae); revisjonitoimk. juhataja: B. Brevern (Saksa).

VIII Edustus (val. 16.—18. III 1929, av.-koosolek 17. IV 1929).

Esimees: O. Leesment (Fr. Estica), 18. IX 1929 — H. Paalman (Vironia); abi-esimees: K. Mikhla (org-tu), 18. IX 1929 — E. Kull (EÜS); sekretär: Renate Palgi (Filiae Patriae); I abisekretär: A. Otti (Ugala), 18. IX 1929 — Käte Lillimägi (Ilmatar), 1. X 1929 — H. Riomar (EÜS); II abisekretär: F. Riikman (Fr. Livienensis), 18. IX 1929 — E. Siil (Fr. Estica); laekahoidja: J. Rebane (Rotalia), 18. IX 1929 — K. Muhel (Ühendus); abi-laekahoidja: N. Beloussov (Vene); välistoimk. juhataja: H. Paalman (Vironia), 18. IX 1929 — O. Leesment (Fr. Estica); „Üliõpilaslehe“ peatoimetaja: J. Libe (Sakala), sekr.: K. Mikhla (org-tu); majandustoimk. juhataja: K. Mikhla (org-tu), 18. IX 1929 — A. Marmor (Veljesto); lugemislaua-toimk. juhataja: G. Vaarberg (Revelia), 18. IX 1929 — O. Tubarik (org-tu); revisjonitoimk. juhataja: F. Sellheim (Saksa).

Üliõpilas-organisatsioonid.

Tegevad¹⁾.

(I. XI 1929.)

1. „A h a v a“, eesti naisüliõpilaste selts. Registreeritud 11. IV 1924. Liikmete arv 1924 I p.-a. 17, 1929. a. 25 (+ 10 vilistlast ja 2 üliõp.-vilistlast).

2. A k a d e e m i l i n e E s p e r a n t o - K l u b i. Registreeritud 29. XI 1922. Liikmete arv 1922. a. 12, 1928. a. 26 (12 meest, 14 naist; neist väljastpoolt ülikooli 5).

3. A k a d e e m i l i n e H õ i m u k l u b i. Registreeritud 22. X 1920. Liikmete arv ?

4. A k a d e e m i l i n e M a l e k l u b i. Registreeritud 7. XI 1924. Liikmete arv 1924/25. a. 20, 1928/29. a. 46 (kõik mehed).

5. A k a d e e m i l i n e M e e s k o o r. Registreeritud 17. IV 1925. Liikmete arv 1925 I p.-a. 26, 1929. a. 55 (neist väljastpoolt ülikooli 5).

1) Järgnevasse ossa on koondatud Ülikooli juures registreeritud seltsidest kõik peale akadeemiliste teadusliikude, mis eraldatud eri rühma. Esialgne kavatsus esitada ka üliõpilas-organisatsioonide kohta üksikasjalisemaid andmeid, pidi mitmesuguste takistuste tõttu jääma teostamata. Olulisemaks põhjuseks oli liiga suur erinevus andmete esituses käesoleva aasta kevadel toimetuse poolt korraldatud ankeedile. Olulisemate andmetena esitatakse siin tegevuses olevate üliõpilas-organisatsioonide kohta: registreerimisaeg Tartu Eesti Ülikoolis; kui organisatsioon teotsenud enne Eestis varemini, juba Vene ajal, siis ka tema asutamisaeg; edasi liikmete arv tema registreerimisaastal resp. 2. semestril ja 1929. a., kusjuures andmed viimati mainitud aastast käivad esimese poolaasta kohta. Kui liikmete arvu kohta nimetatud aastail on vastava organisatsiooni vastuses ankeedile ka üksikasjalisemaid andmeid, siis on toodud need sulgudes. Seltsi liikmetena on arvestatud, niipalju kui esitatud andmed seda on võimaldanud, ainult üliõpilasi. Vilistlaste, toetajate liikmete kohta on toodud lisa-andmeid sulgudes.

6. Akadeemiline Skautide Selts. Registreeritud 8. XII 1922. Liikmete arv 1922. a. 12, 1929. a. 18 (12 meest, 6 naist; neist väljastpoolt ülikooli 4).

7. Akadeemiline Sotsialistlik Ühing. Registreeritud 18. III 1927. Liikmete arv 1927. a. 42, 1929. a. 114 (82 meest, 32 naist; neist ülikooli õppejõude 6, väljastpoolt ülikooli 30).

8. „Amicitia“, naisüliõpilaste korporatsioon. Registreeritud 21. XI 1924. Liikmete arv 1924. a. 14, 1929. a. 55 (+ 24 väljastpoolt ülikooli: vilistlasi, auliikmeid, üliõp.-vilistlasi).

9. Balti Saksa Naisüliõpilaste Ühing. Registreeritud 16. II 1923. Liikmete arv 1923. a. 24, 1929. a. 22 (+ 28 vilistlast).

10. „Boeteia“, korporatsioon. Registreeritud 30. IV 1926. Liikmete arv 1929. a. 24.

11. „Concordia“, üliõpilaste selts (end. Harjuma Üliõpilaskogu). Registreeritud 23. III 1923. Liikmete arv 1923 I p.-a. 37, 1929. a. 23 (mehed).

12. Eesti Akadeemiline Spordiklubi (varemini 1920. sügisest saadik Ü. S. „Sport“). Registreeritud 25. IV 1922. Liikmete arv 1922/23. a. 208, 1927/28. a. 203 (164 meest, 39 naist, neist ülikooli õppejõude 9, väljastpoolt ülikooli 32).

13. Eesti Korporatsioonide Liit. Registreeritud 7. IV 1922. Asutatud 1915. a. Liikmed — korporatsioonid: „Vironia“, „Fraternitas Estica“, „Sakala“, „Ugala“ ja „Rotalia“, 1928 I p.-a. peale ka korp. „Revelia“.

14. Eesti Kristlik Üliõpilasühing. Registreeritud 19. IV 1921. Liikmete arv 1921 I p.-a. 24 (15 meest, 9 naist), 1929. a. 41 (20 meest, 21 naist).

15. Eesti Naisüliõpilaste Selts. Registreeritud 14. XI 1919. Asutatud 1911. a. Liikmete arv 1919. a. 44, 1929. a. 126 (vilistlased arvestamata).

16. Eesti Üliõpilaste Karaskusühendus. Registreeritud 21. II 1921. Liikmete arv 1921. a. 44, 1929. a. 125 (82 meest, 43 naist; neist ülikooli õppejõude 5, väljastpoolt ülikooli 28).

17. Eesti Üliõpilaste Selts. Registreeritud 19. V 1920. Asutatud 26. III 1870 (v. kal. j.), kinnitatud praeguse nime all 4. (16.)

II 1883. Liikmete arv 1920. a. 256 (+ 196 vilistlast), 1929. a. 345 (+ 352 vilistlast).

18. „Estonia“, korporatsioon. Registreeritud 27. V 1920. Asutatud 7. IX 1821. Liikmete arv 1929. a. 21 (+ 280 vilistlast).

19. „Filiae Patriae“, naisüliõpilaste korporatsioon. Registreeritud 27. X 1920. Liikmete arv 1920. a. 10, 1929. a. 90 (+ 22 vilistlast ja 34 üliõp.-vilistlast).

20. „Fraternitas Academica“, korporatsioon. Registreeritud 19. V 1920. Asutatud 15. V 1881 (v. kal. j.). Liikmete arv 1920 I p.-a. 22, 1929. a. 20.

21. „Fraternitas Aeterna“, korporatsioon. Registreeritud 7. V 1926. Liikmete arv 1926 II p.-a. 14, 1929. a. 12 (+ 8 vilistlast ja 10 auliiget).

22. „Fraternitas Dorpatensis“, korporatsioon. Registreeritud 27. X 1922. Asutatud 5. (17.) 1854. Liikmete arv 1922. a. 10, 1929. a. 19 (+ 87 toetajat ja 2 auliiget).

23. „Fraternitas Estica“, korporatsioon. Registreeritud 19. V 1920. Asutatud 1907. Liikmete arv 1920. a. 75, 1929. a. 82 (+ 101 vilistlast ja 13 väljastpoolt ülikooli).

24. „Fraternitas Livienensis“, korporatsioon. Registreeritud 5. XII 1919. Asutatud 15. (28.) I 1918. Liikmete arv 1920 I p.-a. 26 (tegevliikmeid ja vilistlasi kokku), 1929. a. 36 (+ 64 vilistlast ja üliõpilast-vilistlast).

25. „Fraternitas Normannia“, korporatsioon. Registreeritud 3. XI 1920. Asutatud 23. VI 1909 Peterburis. Liikmete arv 1920. a. 10, 1928. a. 20 (+ 124 vilistlast).

26. „Fraternitas Pharmaceutica Dorpatensis“, korporatsioon. Registreeritud 3. XII 1920. Asutatud 24. III 1872. Liikmete arv 1929. a. 16 (+ 166 väljastpoolt ülikooli).

27. „Fraternitas Ruthenia“, korporatsioon. Registreeritud 17. V 1929.

28. „Fraternitas Tartuensis“, korporatsioon. Registreeritud 27. III 1929. Liikmete arv 1929. a. 23.

29. „H a r j o l a“, korporatsioon. Registreeritud 8. V 1925. Liikmete arv 1925 II p.-a. 14, 1929. a. 34 (+ 3 vilistlast, 7 üliõp.-vil. ja 1 toetaja).

30. „H a s m o n e a“, juudi üliõpilaste ühing. Registreeritud 5. X 1923. Liikmete arv 1923. a. 9, 1929. a. 44 (+ 5 vilistlast, 13 väljastpoolt ülikooli ja 3 auliiget).

31. „H a z f i r o“, Tartu juudi naisüliõpilaste ühing. Registreeritud 27. II 1925. Liikmete arv 1925 I p.-a. 10, 1929. a. 35.

32. „H u l j e h i i s“, eesti üliõpilaste selts. Registreeritud 3. IV 1925. Liikmete arv 1925 I p.-a. 13 (8 meest, 5 naist), 1929. a. 21 (13 meest, 8 naist; neist 3 vilistlast).

33. „I l m a t a r“, eesti naisüliõpilaste selts. Registreeritud 19. V 1920. Liikmete arv 1920 I p.-a. 10 (+ 1 vilistlane), 1929. a. 48 (+ 21 vilistlast ja 14 üliõpil.-vilistlast).

34. „I n d l a“, naiskorporatsioon. Registreeritud 7. III 1924. Liikmete arv 1924 I p.-a. 12, 1929. a. 28 (+ 12 väljastpoolt ülikooli; neist 5 vilistlast ja 1 auliige).

35. „K a l e v a“, eesti akadeemiline kogu. Registreeritud 25. II 1927. Liikmete arv 1927. a. 19, 1929. a. 14.

36. Kristlik Naisüliõpilaste Ühing. Registreeritud 15. V 1925. Liikmete arv 1925 II p.-a. 26, 1929. a. 13 (+ 2 toetajat).

37. Kristlik Vene Üliõpilaste Ühing. Registreeritud 29. IX 1922. Liikmete arv 1922 II p.-a. 21 (16 meest, 5 naist), 1929. a. 15 (10 meest, 5 naist).

38. Kristlik Üliõpilaste Liit. Registreeritud 29. V 1925. Liikmed: Eesti Kristlik Üliõpilasühing, Kristlik Vene Üliõpilaste Ühing ja Kristlik Naisüliõpilaste Ühing.

39. „L e m b e l a“, eesti naisüliõpilaste korporatsioon. Registreeritud 24. X 1924. Liikmete arv 1924. a. 11, 1929. a. 33.

40. „L i i v i k a“, eesti üliõpilaste selts. Registreeritud 21. II 1921. Asutatud Riia Eesti Üliõpilaste Seltsi nime all 8. (23.) IV 1909. Liikmete arv 1921 I p.-a. 14, 1929. a. 66 (+ 15 välisliiget).

41. „L i m u v i a“, korporatsioon. Registreeritud 27. X 1922. Liikmete arv 1929. a. 47 (+ 258 vilistlast).

42. „Livonia“, korporatsioon. Registreeritud 27. V 1920. Asutatud 20. IX 1822. Liikmete arv 1929. a. 26 (+ 492 vilistlast).

43. Lääne-Saare Üliõpilaskogu. Registreeritud 27. IV 1923. Liikmete arv 1923. a. 23 (16 meest, 7 naist), 1929. a. 40 (28 meest, 12 naist).

44. Läti Üliõpilaste Selts. Registreeritud 11. II 1927. Liikmete arv 1927 I p.-a. 14 (+ 2 toetajat), 1929. a. 15 (+ 6 toetajat ja 1 auliige).

45. „Neobaltia“, korporatsioon. Registreeritud 27. V 1920. Asutatud 1879. Liikmete arv 1920 I p.-a. 18, 1929. a. 21.

46. „Organiseerimatus Büroo“, akadeemiline üliõpilaskoondis. Registreeritud 29. IV 1927. Liikmete arv 1927. a. 63 (37 meest, 26 naist), 1929. a. 122 (70 meest, 52 naist).

47. Petserimaa Üliõpilaste Selts. (Varemini: „Petserimaa üliõpilaste abiandmise kassa“.) Registreeritud 7. X 1924. Liikmete arv 1924/25. a. 28, 1928/29. a. 45.

48. Pärnumaa Üliõpilaste Kogu. Registreeritud 10. II 1922. Liikmete arv 1922 I p.-a. 43 (25 meest, 18 naist; + 15 toetajat), 1929. a. 36 (27 meest, 9 naist; + 75 toetajat ja 1 auliige).

49. „Põhjala“, eesti üliõpilaste selts. Registreeritud 11. XI 1920. Asutatud 22. XI 1909 Peterburis. Liikmete arv 1920. a. 65 (42 meest, 23 naist), 1929. a. 64 (ainult mehed).

50. „Raimla“, üliõpilaste selts. Registreeritud 22. IX 1922. Liikmete arv 1922 II p.-a. 19, 1929. a. 85 (+ 48 vilistlast).

51. „Rajala“, korporatsioon. Registreeritud 2. V 1924. Liikmete arv 1924. a. 12 (nende hulgas ka vilistlased), 1929. a. 28 (+ 7 vilistlast).

52. „Revelia“, korporatsioon. Registreeritud 2. XI 1920. Liikmete arv 1920. a. 11, 1929. a. 84 (+ 26 vilistlast).

53. „Rotalia“, korporatsioon. Registreeritud 23. V 1924. Asutatud 1913. a. Peterburis. Liikmete arv 1924 I p.-a. 27 (+ 26 väljastpoolt ülikooli), 1929. a. 72 (+ 57 väljastpoolt ülikooli).

54. „Sakala“, korporatsioon. Registreeritud 5. XII 1919. Asutatud 1909. a. Liikmete arv 1929. a. 82 (+ 110 vilistlast ja 30 üliõp.-vilistlast).

55. Saks a Nais üliõpilaste Ü hing. Registreeritud 20. X 1922. Liikmete arv 1922 II p.-a. 21, 1928. a. 14 (+ 11 väljaspoolt ülikooli).

56. Sororitas „Oriens“, korporatsioon. Registreeritud 18. V 1928. Liikmete arv 1929. a. 17 (naised).

57. Tartu Juudi Soost Üliõpilaste Kassa. Registreeritud 19. V 1920. Asutatud 4. XII 1874. Liikmete arv 1928. a. 165 (118 meest, 47 naist).

58. Tartu Saks a Korporatsioonide Esindajate Konvent (Chargiertenconvent). Registreeritud 1. III 1926. Asutatud enne 3. X 1834. Liikmed — korporatsioonid: „Estonia“, „Livonia“, „Neobaltia“ ja „Fraternitas Academica“.

59. „U g a l a“, korporatsioon. Registreeritud 5. XII 1919. Asutatud 1913. Liikmete arv 1920. a. 48 (+ 10 vilistlast ja 5 üliõp.-vilistlast), 1929. a. 79 (+ 58 vilistlast ja 17 üliõp.-vilistlast).

60. „V a l v i l a“, üliõpilaskogu (endine Valgamaa Üliõpilaskogu). Registreeritud 7. IV 1922. Liikmete arv 1922 II p.-a. 21 (19 meest, 2 naist), 1929. a. 44 (38 meest, 6 naist; + 28 vilistlast). Pärast Valgamaa Üliõpilaskogu ümberkujundamist „Valvilaks“, kusjuures temaga ühines Viljandimaa Üliõpilaskogu (1929. a. kevadel, oli liikmete üldarv 96 (vilistlased juurde arvatud).

61. „V e l j e s t o“, üliõpilaste selts. Registreeritud 13. X 1920. Liikmete arv 1920. a. 22 (mehed), 1929. a. 50 (29 meest, 21 naist; + 35 vilistlast).

62. V e n e Üliõpilaste Selts. Registreeritud 3. X 1920. Liikmete arv 1920. a. 44, 1929. a. 90 (43 meest, 47 naist; + 62 vaneamat liiget ja 15 auliiget).

63. „V i c i n i a“, korporatsioon (end. Societas Studiosorum Narvensium). Registreeritud 21. X 1921. Liikmete arv 1921. a. 33, 1929. a. 37 (+ 21 vilistlast ja 16 üliõp.-vilistlast).

64. „V i r o n i a“, korporatsioon. Registreeritud 13. X 1920. Asutatud 26. X 1900 Riia polütehnikumi juures. Liikmete arv 1920. a. 86 (+ 67 vilistlast ja 43 üliõp.-vilistlast), 1929. a. 85 (+ 109 vilistlast ja 46 üliõp.-vilistlast).

65. V i r u m a a Üliõpilaskogu. Registreeritud 24. XI 1922. Liikmete arv 1922. a. 60, 1929. a. 27.

66. Võrumaa Üliõpilaskogu. Registreeritud 17. III 1922. Liikmete arv 1922. a. 49 (35 meest, 14 naist), 1928. a. 41 (40 meest, 1 naine; + 16 vilistlast, 7 üliõp.-vilistlast ja 2 toetajat).

67. „Väinola“, üliõpilaskoondis. Registreeritud 19. X 1928. Liikmete arv 1929. a. 13.

68. „Ühendus“, eesti üliõpilaste selts. Registreeritud 22. X 1920. Asutatud 1906. Liikmete arv 1921. a. 36, 1929. a. 34 tegevliiget.

69. Üliõpilaskogude Liit. Registreeritud 3. IV 1925.

70. Üliõpilaskonna Muusika-sektsioon. Registreeritud 17. XI 1922. Liikmete arv 1922. a. 180 (segakooril 38 meest ja 72 naist; meeskooril 80), 1929. a. 111 (35 meest ja 55 naist; orkestril 21).

71. Üliõpilasseltside Liit. Registreeritud 23. IV 1926. Liikmed — üliõpilasseltsid: „Ühendus“, „Liivika“, „Põhjala“, Eesti Naisüliõpilaste Selts, „Veljesto“, „Raimla“, „Concordia“, „Ahava“, „Huljehiis“.

Likvideeritud

(Kuni 1. XI 1929).

1. „Ad scientiam et lucem“, akadeemiline selts. Registreeritud 12. III 1926. Likvideerimisele asutud 25. X 1929.

2. Akadeemiline Grafoloogia Selts. Registreeritud 9. III 1923. Likvideeritud 23. IV 1926.

3. Akadeemiline Naiskoor. Registreeritud 12. III 1926. Likvideeritud 15. III 1929.

4. Akadeemiline Rahvusvahelise Õiguse Selts. Registreeritud 3. III 1922. Likvideeritud 1924 I p.-a.

5. Akadeemiline Usu-filosoofiline Selts. Registreeritud 6. V 1925. Likvideeritud 12. XI 1926.

6. Eesti Akadeemiline Naisklubi. Registreeritud 8. IV 1927. Likvideeritud 9. III 1928.

7. Eesti Akadeemiline Rahvasteliidu Ühing. Registreeritud 14. V 1926. Likvideerimisele asutud 25. X 1929.

8. Eesti Üliõpilaste Seltside Liit. Registreeritud 20. III 1925. Likvideeritud 11. VI 1926.

9. „Fraternitas Fennica“, korporatsioon. Registreeritud 22. X 1926. Likvideerimisele asutud 25. X 1929.

10. „Fraternitas Leholensis“, korporatsioon. Registreeritud 11. III 1927. Likvideeritud 16. III 1928.

11. Fraternitas Rigensis“, korporatsioon. Registreeritud 27. V 1920. Riiga üle kolinud 1921 II p.-a.

12. „Fraternitas Slavia“, korporatsioon. Registreeritud 2. II 1923. Likvideeritud 3. V 1929.

13. Harjumaa Üliõpilaskogu. Registreeritud 24. III 1924. Likvideeritud 13. XI 1925.

14. Järvamaa Üliõpilaskogu. Registreeritud 23. III 1923. Likvideerimisele asutud 25. X 1929.

15. „Kungla“, korporatsioon. Registreeritud 11. IV 1924. Likvideeritud 1. II 1927.

16. „Mehiste“, eesti üliõpilaskoondis. Registreeritud 31. X 1924. Likvideeritud 9. XI 1928.

17. Saksa Üliõpilaste Selts. Registreeritud 15. V 1925. Likvideeritud 18. III 1927.

18. Setumaa Eesti Üliõpilaste Selts. Registreeritud 12. II 1926. Likvideeritud 18. III 1927.

19. Sotsiaal-filosoofiline Üliõpilaste Selts. Registreeritud 3. XI 1922. Likvideeritud 5. XII 1924.

20. Vene Üliõpilasorganisatsioonide Ühendus. Registreeritud 19. II 1926. Likvideerimisele asutud 25. X 1929.

21. „Vigilia“, korporatsioon. Registreeritud 25. II 1927. Likvideeritud 19. X 1928.

22. „Viires“, üliõpilasühing. Registreeritud 27. XI 1925. Likvideeritud 26. X 1928.

23. Viljandimaa Üliõpilaskogu. Registreeritud 7. IV 1922. Likvideeritud 3. V 1929.

24. Võrumaa Üliõpilasselts. Registreeritud 27. V 1927. Likvideeritud 9. III 1928.

Isikunimede register.

- Aaslava**, S. 126, 127, 130, 361
Aavakivi, V. 314, 320
Aavik, Johannes 22, 96, 190, 199, 355
Aavik, Joosep 129
Abel, O. 228
Adamberg, L. 175
Adams, V. 410
Adamson, J. 54, 194, 195
Afanasjev-Kozlov, A. 314
Ahlmann, E. 314
Ainson, A. 401
Ainson, J., 22, 250, 254, 255, 263, 321
Akerman, A. 411
Alaots, M. 181
Albrecht, J. 130, 401, 408
Aleksandrov, P. 324
Aleksejev, V. 51, 211
Allman, E. 198
Altman, A. 216, 245
Alver, A. 314
Amsler 285
Anderson, A. 243
Anderson, Walter 22, 68, 189, 321, 335, 383
Anderson, Wilhelm 244
Andree, K. 228
Angere, A. 355
Annerstedt, C. 314
Anni, A. 198, 200, 353, 372
Ant, E. 283
Arrak, A. 95, 164, 171, 173, 180
Arras, A. 250
Arras, P. 181
Arro, H. 223
Arro, J. 54, 96, 139, 148
Arumaa (end. **Blaubrück**), P. 199, 200
Arvisto (end. **Einer**), M. 224, 244
Aschkewitz, M. 199
Asmuss, H. 344
Assmuth, W. 172, 174
Audova, A. 22, 95, 172, 175, 212, 239, 242, 243, 245
Aule, E. 41
Aun, K. 275
Aunap, E. 170, 174
Axelsen, A. 314
- Bachmann**, A. 27, 401
Bachmann, E. 152
Ballod 34, 36
Baraz 314
Barkan, G. 94, 165, 168
Baudoin de Courtenay, J. 197
Bauer, H. 78
Bauman, P. vt.: **Haliste**, P.
Baumann, W. 409
Beckmann, L. 181
Beckmann, R. 175
Behrens, E. v. 314
Bekker, E. 181
Bekker, H. 10, 50, 52, 203, 210, 227, 228, 229, 230, 242, 245, 345
Beljavski, N. 135
Belousov, N. 411
Berendts, A. 348
Berendts, E. 22, 41, 87, 132, 134, 140, 145, 146, 320, 321
Berg, Adolf 244
Berg, Aleksander 261
Berghoeffter, C. 314
Bergman, G. 324
Bergman, G. 314
Bergman, Joh. 21, 22, 23, 34, 52, 105, 188, 194, 314, 320, 321, 349
Bergmann, Jüri 181
Bermond-Avalov, P. 23
Bernakoff, R. 6, 7, 10, 173, 180
Bettac, F. 49, 96, 190
Birkenenthal, M. 181
Bjerre, A. 22, 23, 52, 133, 140, 145, 146, 314
Blaubrück, P. vt.: **Arumaa**, P.
Blessig, E. 51, 87, 156, 161, 170
Blinov, V. 244
Blumberg, J. 51, 157, 158, 161, 164, 170, 314
Blumenfeldt, N. 408
Bock, A. 181
Boerner, F. 196, 231, 323
Bokovnev, P. 198
Boldt, A. 314
Bome, A. 289
Bomm, E. vt.: **Poom**, E.

- Borkwell, A. 243
 Borman, F. 175
 Eorn, H. 198
 Bern, N. 173
 Boubrig, J. 341
 Bragon Bey 95
 Brandstetter, R. 314
 Brandt, A. 51, 95, 212, 314
 Brauelli 258
 Brenna, P. 105, 314
 Bresovsky, M. 6, 22, 156, 158, 169
 Brevern, B. 411
 Bridge 34
 Brinfeld, H. 409
 Brinka, A. 410
 Buchanan, E. 314
 Buchheim, R. 165, 344
 Bucholtz, T. [F.] 22, 52, 210, 231, 235, 288
 Buldas, A. 296
 Bulgarin, F. 303
 Bulgarin, V. 302
 Bulmerincq, A. v. 28, 121, 125, 320, 321
 Runge, A. v. 344
 Bunge, F. G. v. 341
 Busch, A. 314
 Busch, J. 244
 Buse, A. 302
- C**ederberg, A. R. 22, 23, 67, 94, 189, 314, 320, 321, 349, 355
 Charcot, J. 159
 Clausen, I. 320
 Colliander, S. 314
 Csekey, S. v. 52, 138, 145, 314, 321
 Čiž, V. 302
- D**anell, G. 314
 Daniel, O. 50, 94, 275, 281, 289, 290, 296, 298
 Dante Alighieri 105
 De la Gardie 307
 Dehio, C. 5
 Dobronravin, P. 152
 Dobrus, K. 410
 Dragendorff, J. G. 383
 Drahn 250
 Dreverk, F. 198
 Dsenit, R. 259, 263
 Duhmberg, K. 95, 212, 226, 319
 Dunkel, G. 173, 180
 Döring, E. 171
 Dyboski, R. 314
- E**arnshaw, J. 54, 190
 Ederberg, B. 130
 Ederberg, W. 198
 Ehrhardt, S. 244
- Eilman, K. 173
 Ein, A. 361
 Ein, E. 95, 138, 148, 149, 152, 153
 Ein, I. 173
 Einer, M. vt.: Arvisto, M.
 Einer, O. 263
 Eisen, M. J. 22, 49, 87, 94, 95, 189, 191, 353, 383
 Eisenschmidt, A. 360
 Eisenschmidt, E. 7, 319
 Eklund, O. 234
 Ekman, W. 314
 Elango, A. 199, 200
 Elken, J. 410, 411
 Elken, R. 6
 Engelfeld, V. 314
 Ennulo, J. 173
 Enäjärvi, E. 385
 Erich 21
 Erikson, A. 173
 Erikson, E. 96, 191
 Erlemann, Viktor 245
 Erlemann, Wolfgang 173
 Erma, E. 245
 Erma, O. 244
 Ernits, V. 2, 3, 6, 22, 35, 95, 191, 200, 388, 401
 Ersch, J. 325
 Eslas, A. 357, 391, 408
 Essen-Möller, E. 314
 Esser, H. 181
 Etverk, E. 409
- F**abricius, L. 124
 Fagraeus, J. 106
 Faure, G. 175
 Faure, W. 175
 Fehrman, E. 49, 157, 172, 175
 Feldmann, H. 150, 224, 225
 Ferrari, C. 314
 Ferrier 314
 Feyerabend, K. 258
 Filippov, J. 41, 51, 93, 134, 136, 138, 141, 146, 147, 149, 151
 Fleisch, A. 94, 162, 166, 168
 Flor, dr. 347
 Foerste, A. 228
 Forsell, E. 54, 190
 Frey, E. 175
 Frey, H. 130
 Freymann, W. 22, 191, 195, 198, 372
 Freymuth, O. 314, 320
 Frisch, K. 52, 53, 209, 211, 219, 220, 242, 245
 Fählmann, E. 54, 140, 148, 152, 153
 Fählmann, F. R. 341, 372
- G**ehewe, C. 341
 Gernhard, A. 172

- Giffen, A. 314
 Glasenapp, G. 48, 191
 Gley, E. 344
 Goethe, J. W. 312
 Golubeva, V. 198
 Gonestov, P. 411
 Gorbatšev, A. 244
 Goritz 314
 Grant, F. 172
 Granö, J. G. 22, 23, 52, 67, 68, 211, 240, 241, 333, 335
 Grass, K. 52, 94, 125
 Grau, K. 135, 148, 152
 Grewingk, C. 227
 Greiffenhagen, O. 314
 Grimm, D. 94, 133, 142, 145
 Grimm, J. 95, 148
 Grimm, K. 54, 212
 Grober, J. 50
 Gross, M. 279, 284, 299
 Gross, W. 50
 Grube, E. 344, 347
 Gruehn, W. 52, 126, 129
 Grünberg, A. 392
 Grünberg, M. 235
 Grüntal (Grünthal), Villem 10, 199, 320, 321, 401
 Grünthal, Wassili 259
 Gustav Adolf, Rootsi kuningas 35, 105, 106
 Gutmann, R. 22, 94, 188
 Gutmann, W. 8, 22, 86, 106, 248, 253, 255, 256, 259, 261, 263, 298, 320, 321, 335
Haberman, H. 241
 Habicht, A. 314
 Haliste (end. Bauman), P. 22, 40, 64, 188, 193, 195, 197, 306, 321, 349
 Haller, B. 283
 Hallik, A. 409
 Hallik, K. 174
 Haltenberger, M. 52, 94, 211, 241
 Hancock, C. 314
 Hannov, H. 259
 Hansen, P. 95, 163, 171, 179, 258
 Happich, K. 8, 17, 22, 24, 32, 33, 40, 52, 248, 249, 250, 254, 255, 257, 258, 263, 284, 285, 297
 Harnack, T. 325
 Hasselblatt, M. 314
 Haugas, E. 244
 Hausmann, R. 302, 304, 324
 Heilborn, P. 314
 Heimberg, K. 41
 Heinrich, G. 51, 94, 250, 255, 257
 Heinrichson, T. 227, 244
 Heintz, A. 228
 Helfritz 4, 5
 Heller, J. 341
 Herder, J. 312
 Herford, C. 314
 Herman, P. 410
 Hernberg, A. 314
 Herodes, A. 260
 Herrlin, A. 314
 Herrmann, E. 341
 Hesse, E. 314
 Hiip, P. 221
 Hiir, H. 234
 Hildén, K. 314
 Hindberg, A. 96, 164
 Hion, V. 163, 175, 182
 Hmelevskaja, H. 198
 Hobmaier, M. 52, 250, 254, 258, 259, 263, 297
 Hoffmann, G. 314
 Hohlfeldt, W. 130
 Hollmann, A. 341
 Hollmann, R. 341
 Holmgren, B. 106
 Holtzmann, K. 50, 250
 Homann 250
 Homén, T. 21
 Hoppe, K. 228
 Hueck, A. 341
 Hufeland, G. 325
 Huik, H. 245
 Huik, W. 173
 Hunnius, C. 314
 Härms, M. 95, 238, 296
 Häussler, G. 410, 411
 Häverty, D. 198
 Häverty, K. 198
 Hübbe 314
 Hünerson, J. 251
 Hüsse, J. 224, 244
Ibrus, A. 175
 Ignatjev, P. 28
 Illisson, M. 173, 175
 Ilus, E. 150, 153
 Ilves, M. 244
 Irs, E. 410
 Ivask, A. 314
 Ivask, K. 223, 245
 Ivask, U. 314, 320, 321, 328
Jaakson, E. 175
 Jaakson, H. 6, 22, 54, 86, 87, 88, 209, 211, 242, 243, 320, 321, 385
 Jaakson, J. 106
 Jaanis, J. 84
 Jaanson, A. 284
 Jacobsohn, A. 314
 Jakobson, E. 411
 Jakson, E. 244
 Janet, C. 314

- Jannau, H. G. v. 341, 351
 Janno, R. 402, 409, 410
 Jans, J. 35, 84, 122
 Jauker, H. 410
 Jefimov, S. 235, 237
 Jessen, P. B. 248
 Jezovitov, K. 314
 Johannes, E. 151
 Johansen, P. 314
 Juhanson, E. 10
 Juvelius, E. 314
 Jõgever, J. 6, 10, 17, 22, 40, 52, 188, 197, 314, 353
 Jõudu, A. 41
 Jõuram, V. 401
 Järve, J. 130
 Jürgens, B. 95, 161, 164, 165, 166, 171, 173, 180, 182
 Jürgenson, A. 235
 Jürgenson, D. 341
 Jürgenson, H. 174
 Jürgenson, J. 130
 Jürgenson 314
 Jürgenstein-Rosenberg, M. 181
 Jürisson, K. 181
 Jürisson, S. 174

Kaal, A. 278
 Kaalep, A. 245
 Kaasik, N. 95, 148, 152, 153
 Kadak, J. 365
 Kaelas, A. 15, 22, 50, 189
 Kaho, H. 50, 195, 196, 203, 210, 231, 235, 237, 242, 243, 245, 288
 Kalamees, A. 96, 164, 171
 Kalkun, H. 293
 Kallas, H. 173, 175
 Kallas, O. 3, 10, 21, 24, 313, 314, 354, 388, 401
 Kallik, S. 215
 Kalm, H. 314
 Kalning, K. 22, 23, 49, 250, 255, 261
 Kama 314
 Kamar 314
 Kand, M. 244
 Kangur, L. 409, 411
 Kangus, J. 5, 6
 Kann, N. 27
 Kansvei, J. 181
 Kant, E. 95, 149, 152, 153, 241, 245
 Kapp, H. 325
 Karafin, A. 96, 190
 Karell, U. 173, 180
 Karisto, A. 313
 Kark, J. 95, 212
 Karlsberg, J. 411
 Karlson, F. 35
 Karlson, J. 94, 95, 252, 254, 255, 256, 260, 262, 298
 Karo, K. 172
 Karro, O. 409
 Karro, T. 198
 Kartau, J. 14, 24, 31, 120, 121, 202
 Kasik, A. 173
 Kask, K. 244
 Kask, R. 283, 296
 Kask, S. 174
 Katariina II, Vene keisrinna 307
 Kauko, Y. 52, 209, 210, 222
 Kaukoranta, T. 314
 Kaur, K. 174
 Ke-Yama, S. 314
 Kelder, S. 296
 Keller, A. 375
 Kennel, J. v. 15, 86, 210, 238, 289
 Kerenski, A. 5
 Kerles, E. 151
 Kestner, F. 181
 Kesä, K. 409
 Kettunen, H. 51, 190
 Kettunen, L. 22, 23, 52, 188, 194, 353, 354
 Kiaeri, J. 228
 Kibbermann, F. 199
 Kibbermann, V. 173
 Kieckers, E. 51, 188
 Kienast, H. 175
 Kilgas, O. 259
 Kilk, N. 175
 Kilkson, E. 95, 212, 215, 385
 Kima, A. 263
 Kimmel, G. 126
 Kimmel, J. 361
 King, N. 224, 227, 244
 Kingo, H. 231
 Kinna, L. 181
 Kirnmann, E. 180
 Kirp, K. 401, 408
 Kirschenberg, E. 173, 182
 Kitsing, J. 273, 274
 Kitzberg, A. 381
 Kitzberg, P. 278
 Kivihall, M. 410
 Kjellin, T. H. 51, 52, 188, 193, 314, 328
 Klaos, S. 130, 361
 Klau, S. 198
 Klein, G. 261
 Klein, H. 199, 409
 Klein, J. 239, 245
 Kleis, R. 409
 Kleitsman, R. 95, 165, 171, 173, 175, 179
 Kliimann, A. T. 95, 148, 149, 152, 153
 Klimmer, M. 50
 Klinger, M. 324
 Knüppfer, G. 341
 Koch, H. 347

- Koch, K. 6, 22, 52, 209, 219, 220
 Koern, T. 224, 245
 Koern, W. 216
 Kogerman, P. 10, 49, 196, 203, 209, 224, 225, 226, 242, 245, 375
 Koik, V. 181
 Kolbe, H. 172
 Koljo, B. 286
 Kolk, H. 410
 Kolupaila, S. 314
 Kongo, K. 150, 153
 Konik, K. 17, 22, 40, 86, 90, 156, 161, 164, 169, 178, 370
 Kook, A. 174
 Kook, K. 173
 Kook, O. 150, 181
 Koort, A. 95, 126, 192, 198, 200, 372, 408
 Koort, J. 314
 Koov, A. 260, 262
 Koppel, H. 39, 49, 67, 68, 86, 87, 106, 129, 143, 152, 156, 164, 169, 170, 240, 314, 344, 389
 Koppel, P. 199
 Kopvillem, J. 95, 211, 226, 242, 297, 314
 Kornel, G. 174
 Kornel, K. 365
 Korro, H. 224, 225, 244
 Korssakov, F. 51, 94, 135, 141, 147, 148
 Kowkin, A. 172
 Koženy, J. 51, 283
 Krahn, A. 244
 Krahn, E. 54, 95, 211, 212, 242, 246
 Kranig, J. 223, 226, 244, 246
 Krastin, S. 237
 Kraus, E. 215
 Krause, F. 173
 Krause, W. 179
 Kremser, G. 296
 Kristal, H. 153, 154
 Krohn, K. 21, 34, 36, 197
 Krukov 314
 Krull, V. 10, 173
 Kruse, F. 341
 Krusenberga, A. 286
 Krusenberga, E. 226, 228
 Kruus, H. 95, 192, 198, 200, 315, 351
 Krüger, J. 314
 Kuhlberg, H. 173
 Kuiva, H. 410
 Kukke, H. 391, 392, 408, 409
 Kukk, Jakob 27, 28, 36, 121
 Kukk, Juhan 221
 Kuljus, W. 130
 Kull, Eduard 181
 Kull, Ernst 411
 Kull, H. 54, 94, 95, 159, 161, 163, 164, 168, 171, 172, 174, 179, 182
 Kull, J. 173
 Kullasepp, A. 198
 Kulli, J. 173
 Kundsini, L. 22, 23, 49, 250, 253, 260, 297
 Kupffer, W. 22, 149, 211, 375, 385
 Kuriks (Kurriks), O. 95, 163, 171, 174, 178
 Kurkus, J. 290
 Kurrik, W. 220, 221
 Kurs-Olesk, M. 6
 Kurtšinski, M. 51, 135, 136, 143, 146, 150, 315
 Kurvits, A. 154
 Kurvits, P. 409
 Kusmin-Karavajev, V. 22, 23, 133, 145
 Kusnetsov, V. 220
 Kuurberg, A. 284
 Kuusi, E. 94, 142, 147, 151
 Kuusik, Alma, arst 175
 Kuusik, Alma, mag. phil. 199
 Kuusk, J. 244, 246
 Kvašnini-Samarin, N. 299
 Kõddar, J. 365
 Kõll, A. 244
 Köpp, J. 27, 28, 40, 86, 87, 88, 120, 121, 125, 126, 129, 196, 333, 335, 389
 Köpp, P. 17, 22, 33, 40, 54, 86, 88, 281, 290, 293, 298, 299, 321
 Käbin, A. 357
 Käbin, R. 175
 Käer, E. 95, 172, 175, 409, 410
 Kämtz, L. 344
 Käner, K. 259
 Käsebier, A. 95, 287, 288, 357
 Kääparin, E. 410
 Käärik, A. 154
 Köstner, E. 409, 410
 Köstner, M. 410
 Köstner, N. 95, 149, 152
 Kõögardal, E. 175
 Kùgelgen, G. v. 312
 Künnapas, L. 411
 Künnapas, T. 199
 Laagus, K. 6, 9, 10, 17, 28, 40, 75
 Laakman, H. 315
 Laanes, M. 198
 Laanes, T. 174, 181
 Laas, A. 94, 95, 252, 253, 254, 255, 256, 262, 298
 Labi, E. 174, 181, 381
 Labi-Tamm, E. 181
 Lackschewitz, P. 345
 Lagus, L. 150
 Laid, E. 198, 200, 351, 409
 Laidoner, H. 243

- Laidoner, J. 35, 105, 143, 152
 Laitinen, T. 21
 Laja, F. 94, 95, 253, 254, 255, 256, 257
 Laja, K. 410
 Lambert, F. 40
 Lamerty, P. 315
 Lander, K. 174
 Landesén, G. 22, 147, 209, 210, 222, 223, 224, 320, 321
 Lang, H. 151
 Lang, J. 10
 Lange, W. 181
 Laos, A. 173
 Laretei, H. 365
 Lattik, J. 27, 28, 121
 Laur, H. [A.] 223, 224, 244, 246
 Lazareff, V. 315
 Leesik, F. 173, 408
 Leesik, O. 173, 175,
 Leesment, H. 35
 Leesment, L. 95, 141, 148, 150, 152, 153, 315
 Leesment, O. 411
 Lehes, V. 245
 Lehtmet, W. 262
 Leidig, J. 22, 54, 190
 Leinbaum, K. 244
 Leinbock, F. 199, 200
 Leisman, L. 175
 Lellep, K. 95, 149, 163, 171, 173, 179
 Lembke, B. 315
 Lender, U. 154
 Lentso 99
 Lepik, E. 244, 287, 299
 Lepik, M. 381
 Lepiksaar, J. 239
 Lepp, A. 390
 Lepp, F. 95, 163, 171, 174, 179
 Letzmann, J. 22, 211, 242, 315
 Libe, J. 410, 411
 Liblik, M. 320
 Liidemann, H. 220, 221, 245
 Liik, E. 94, 95, 288, 299
 Liin, A. 178
 Liiv, O. 199, 200, 351
 Lilienthal, J. 375
 Lill, H. 173
 Lill, J. 10
 Liller, A. 174
 Lillimägi, K. 411
 Limberg, J. 221
 Lind, S. 175
 Lind-Lik, A. 174
 Lindberg, N. 96, 191
 Lindeberg, W. 173, 179
 Lingen, W. 130
 Linkberg, A. 173
 Linkola 234
 Liphardt, C. E. v. 344
 Liphardt, K. E. v. 303
 Liphardt, R. v. 302, 303
 Lippmaa, T. 95, 212, 235, 242, 243, 244, 346
 Lipschütz, A. 15, 24, 94, 156, 161, 162, 168
 Livländer, R. 218, 244, 246
 Ljunggren, R. 54, 190
 Loewe, S. 51, 94, 156, 157, 165, 168, 315
 Loooris, O. 95, 191, 197, 198, 200, 353, 354, 383
 Loosalu, J. 357
 Lorentz, A. 315
 Lorenzson, H. 130
 Loskit, J. 224
 Loskit, K. 95, 212, 224, 297
 Luchaire, J. 315
 Luha, A. 95, 212, 227, 228, 229, 244
 Luht, H. 4, 8, 32, 75
 Luiga, J. 17
 Luik, V. 10, 390, 408
 Lukin, P. 241
 Luksepp, A. 10, 22, 64, 286, 293, 298
 Lundström, E. 51, 52, 231, 315
 Lundström, V. 315
 Luther, R. 129
 Luts, K. 315
 Luts, O. 315, 320
 Löhlein, W. 50
 Lütis, A. 22, 156, 158, 161, 169, 178, 370
 Maalman, E. 220, 221
 Maandi, H. 411
 Maasik, E. 296
 Maasing, N. 281
 Madisson, H. 95, 164, 171, 175, 179
 Madisson, J. 198
 Mahlmann, A. 22, 23, 255, 260, 297
 Maide, J. 408
 Maim, N. 11, 17, 22, 23, 28, 29, 30, 40, 55, 64, 132, 134, 142, 143, 145, 151, 152, 305, 306
 Manninen, I. 52, 94, 189, 358
 Maramaa (end. Marfeldt), J. 26, 244
 Mark, J. 22, 40, 54, 188, 197, 315
 Mark, R. 52, 86, 138, 139, 140, 142, 147, 149, 150, 151, 152, 195, 196, 223, 321, 375
 Mark 250
 Markus, E. 95, 196, 212, 241, 243
 Marmor, A. 411
 Martens, F. 199
 Martens, H. 130
 Martin, A. 284
 Martinson, L. 357

- Martinson, Vassili 52, 126
 Martinson, Voldemar 259, 260
 Martna, M. 35
 Maser, A. 365
 Masing, dr. 315
 Masing, C. 341
 Masing, E. 22, 156, 168, 169, 315, 320, 321
 Masing, L. 22, 86, 188
 Masing, W. 173
 Mathiesen, A. 41, 49, 55, 88, 274, 281, 282, 283, 285, 294, 296, 298, 299
 Matiisen, V. 282
 Matsin, R. 181
 Meder, R. 173
 Meder, Walter 95, 148, 152
 Meder, Werner 224, 245
 Mei, A. 154
 Melesk, H. 154
 Melnikov, A. 51, 135, 142, 146, 148
 Meltsar, E. 6, 64
 Meoma, O. 410
 Merklen, dr. 315
 Messer 4
 Mets, J. 95, 287
 Metsapa, H. 10, 22, 171, 174, 180
 Metslang, L. 320
 Metz, M. 181
 Meyer, F. 341
 Meyer, J. 35, 157
 Mickwitz, A. v. 224, 244
 Mielberg, P. 51, 286
 Mieler, A. 95, 212, 240, 241, 243
 Mihkelson, M. 410, 411
 Mihkla, K. 411
 Miklaševski, A. 136
 Miljan, A. 278, 299
 Mill, E. 174
 Millerson 410
 Miländer, J. 50, 157, 169, 370
 Mitt, S. 198
 Moljavko-Vössotski, P. 245
 Montijn, A. 315
 Moora, H. 95, 192, 198, 200
 Morgenstern, K. 324, 328
 Moritz, E. 172
 Moritz, F. 341
 Muhel, K. 411
 Muide, J. 315
 Muru, J. 410
 Musso, R. 315
 Mutschmann, H. 51, 188, 195, 315
 Muttikas, E. 409
 Muuga, A. 281
 Muuk, E. 355
 Möttus, A. 105, 106, 174
 Mägi, A. 410, 411
 Mägi, Jaak 181
 Mägi, Jaan 20, 22, 40, 54, 263, 272, 279, 284, 285, 288, 293, 298, 299, 333, 335
 Mägiste, A. 281
 Mägiste (end. Mälson), J. 54, 94, 188, 191, 198, 200, 353, 355
 Mändmets, H. 235
 Männik, H. 239
 Männik, H., dr. 315
 Märtzin, H. 181
 Mätlik, A. 54, 291
 Määr, A. 175, 289
 Mölder, K. 245
 Mühlberg, H. 239
 Mühlen, M. v. z. 345
 Müller 4
 Müller, A. 261
 Müller, K. 51, 137, 139, 140, 141, 142, 147, 151, 152, 375
 Naarits, H. 215, 244
 Nano, V. 54, 212, 245, 409
 Nap, J. 181
 Napoleon I, Prantsuse keiser 307
 Narbutt, J. 49, 64, 212, 222, 335
 Naumov, B. 175
 Naumov, L. 174
 Naunyn, B. 159
 Neggo, G. 173
 Negotin 248
 Nei, O. 263
 Nei, W. 173
 Nerman, B. 52, 189, 193
 Neugard, E. 53, 195, 215, 385
 Neumann, E. 278
 Neustrojev, A. 307
 Ney, G. 101
 Nieländer, A. 365
 Nieszkowski, J. 346
 Niggol, F. 409
 Niggol, K. 173
 Nijhoff, M. 315
 Nineve, F. 306, 315
 Nirk, A. 36
 Nisso, H. 411
 Nock, S. 95
 Normann, G. 130
 Normann, H. 172, 180
 Nornberg, S. 181
 Norstedt, P. A. 313
 Nottbeck, E. 409
 Nurklik, A. 221
 Nurm, E. 353
 Nurmik, M. 354, 355
 Nuth, A. 320
 Nuut, J. 94, 95, 211, 212, 242, 243
 Nöges, M. 180
 Nöges, V. 150
 Nõmmik, A. 40, 49, 55, 272, 278, 285, 293, 298, 299

- Oberpal, A. 245
 Ohu, A. 221
 Oinas, A. 390, 391, 392, 408, 409
 Oissar, E. 199, 200
 Ojakäär, T. 172
 Ojansuu, H. 21
 Oldekop, H. 22, 52, 189, 197, 349
 Olov, J. 315
 Ora, A. 226
 Oras, A. 95, 191, 198, 353
 Orav, R. 320
 Org, A. 313
 Orient, J. 315
 Orviku, K. 227, 228, 229
 Osman, H. 198
 Osmann, A. 378
 Osolin, J. 6, 174
 Ostrat, J. 6, 10, 132
 Otsing, A. 174, 175
 Ottas, H. 244
 Ottenson, H. 409
 Otti, A. 411
 Ottow, B. 54, 157, 159, 161, 171, 178

 Paalman, H. 411
 Paas, F. 410
 Paavolainen, E. 315
 Pacht, R. 346
 Pakosta, A. 409
 Paldrock, A. 22, 34, 88, 156, 170
 Palgi, D. 199, 381
 Palgi, R. 411
 Palm-Leis, G. 262
 Palmieri, A. 315
 Palvadre, A. 54, 140, 148
 Parikas, P. 313
 Paris, A. 52, 209, 222, 223, 224, 242, 243
 Paris, H. 95, 172, 181
 Parmas, O. 383
 Parts, A. 222, 243, 244
 Parts, H. 50, 157, 161, 162, 170, 181
 Parts, P. 216
 Parts, R. 315
 Pasteur, L. 32, 67, 106, 167, 257
 Paukul, E. 22, 23, 49, 250, 254, 258
 Pavlov, A. 283, 284
 Pavlov, I. 159, 178
 Pender, R. 231
 Penttilä, A. 36
 Perk, J. 173
 Perli, A. 315
 Perli, G. 130
 Perlitz, H. 50, 88, 203, 211, 242, 385
 Perlus, M. 198
 Pert, J. 409
 Peterhof, R. 173, 179
 Peters, W. 54, 190, 194, 315, 355, 381
 Petersen, L. af 315
 Peterson, E. 173, 181
 Peterson, Karl 401, 408
 Peterson, K. J. 381, 391
 Peterson, O. 154
 Petitšev 306
 Pettai, V. 279
 Petzholdt, A. 344
 Petzvall 218
 Piilmann, J. 410
 Piip, A. 19, 22, 23, 35, 83, 132, 146, 315
 Piipenberg, E. 241
 Piiper, J. 10, 17, 22, 54, 210, 238, 240, 241, 242, 321
 Pimenov, G. 220
 Pinding, S. 129
 Pirogov, N. 307
 Plath, G. 392
 Pless, A. 278
 Ploom, A. 263, 285
 Plutarchos 307
 Pöbol, A. 173
 Pöbol, E. 172
 Pohla, A. 218
 Pool, T. 84, 272
 Poom (end. Bomm), E. 151, 153
 Popov, N. 315
 Port, J. 237, 244, 246
 Poska, J. 402
 Poska-Teiss, L. 174, 239
 Potin, N. 244
 Praggi, F. 378, 409
 Pravdin, B. 22, 190, 195
 Preis, P. 341
 Preobraženski, M. 198
 Pridik, A. 51, 94, 189, 192
 Priimets, G. 293
 Prikul, A. 173
 Prima, K. 173, 178
 Prisko, J. 6, 173
 Pruuden, E. 259
 Pruuel, L. 181
 Prüüs, A. 410
 Puksmann, E. 149
 Puksov, Artur, mag. chem. 222, 244
 Puksov, Artur, mag. pharm. 181
 Puksov, F. 64, 95, 306, 315, 319, 320, 321
 Puksov, L. 296
 Pullerits, J. 286
 Puskar, V. 36
 Puškin, A. 307
 Puusepp, E. 355
 Puusepp, L. 50, 156, 157, 169
 Puusild, J. 409
 Puust, V. 296
 Pödder, P. 179
 Pöder, I. 173

- Pöld, P. 4, 5, 10, 27, 28, 35, 47, 49,
86, 87, 88, 90, 106, 121, 129, 132,
133, 189, 194, 195, 197, 204, 267,
315, 389
Pöllumann, J. 225
Pärsimägi, M. 181
Pärt, R. 173
Pärtelpoeg, V. 174
Päss, C. 181
Päss, E. 95, 192, 198, 383
Päts, K. 5, 80, 83, 105, 143, 152
Päts, P. 245
Pääsuke, L. 245, 279
- R**
Raamot, J. 27
Rabison, J. 250
Rahamägi, H. B. 28, 84, 106, 121, 124,
125, 126, 128, 129, 130, 372
Raielo, A. 241
Rammul, A. 50, 156, 169, 257, 370
Ramul, K. 22, 40, 86, 189, 193, 195,
197, 372
Randmets, A. 409
Ranna, J. 231
Rastorgujev, A. 307
Ratt, A. 278
Rattus, P. 411
Rauber, A. 161, 163
Rauch, G. 199
Raud, P. 106
Raudkepp, F. 173
Raudsepp, E. 402
Raudsepp, H. 224, 225, 245, 410
Raukas, J. 175
Raymond, G. 315
Rebane, H. 106
Rebane, J. 411
Recalde, J. de 315
Redlich, E. 256, 259
Regel, K. 54, 242, 287
Rei, A. 36
Reichenbach, H. vt.: Riikoja, H.
Reichert, C. 344
Reijonen, E. 36
Reim, P. 95, 282, 297, 299
Reimann, A. 174
Reimann, H. 244
Reinson, G. 291
Reinthal, C. 341
Reinthal, W. 182
Reinwaldt, E. 239, 244
Reinwaldt, J. 228, 229
Reisenbuck, L. 199
Reistal, M. 401, 408
Relander, L. K. 106
Reusch, R. 130
Richter, H. 52, 250, 253, 254, 260,
297, 315
Richter, R. 228
- Riemer, E. 51, 191
Riemschneider, J. 347
Riikman, F. 411
Riikoja (end. Reichenbach), H. 6, 10,
22, 210, 211, 238, 239, 289
Riisberg, R. 296
Rinne, L. 52, 283, 284, 297, 298
Riomar, H. 411
Ritso, E. 244
Rives, J. 95, 161, 164, 171, 173, 180,
182
Rockefeller 53, 97, 159, 163, 166,
182, 299
Rodenstam 315
Roeder, F. 50
Rogel, F. 315
Roger, E. 279, 284
Rohde, A. 175
Rona, P. 50, 156, 157
Rooks, G. 175, 182
Rooks, H. 175
Roos, E. 410, 411
Roos, H. 199, 200
Roosa, N. 278, 299
Roosson, J. 50, 52, 211
Rooth, E. 315
Roots, E. 94, 252, 254, 256, 261, 263,
297
Roots, R. 175
Roots, V. 278
Rootsi, N. 52, 277, 288, 293, 298, 335
Rootsman, D. 10, 22, 195, 209, 218,
385
Rosenberg 315
Rosenblatt, E. 96, 164, 171
Rosendorf, M. 199
Rosenfeldt, A. 173, 179
Rosenthal, E. 315, 320
Rosenthal, W. 9
Rosenwald, T. 181
Rostovtsev, M. 315
Roth, I. 244, 279
Rube, K. 244
Rudelius, F. 315
Rudi, P. 409
Rudrauf, L. 48, 190, 191, 379
Rumma, J. 53, 54, 96, 194, 196, 212,
235, 241, 244, 245
Rumma, K. 182
Russel, E. 315
Russow, E. 347
Ruubel, A. 215
Ruubel, N. 224, 244
Ruubel, P. 299
Ruuber (Ruber), E. 250, 263
Ruus, R. 250
Ruuth, M. 315
Röks, J. 198

- Rägo, G. 47, 50, 194, 195, 202, 209, 213, 214, 215, 385
 Rägo, N. 245
 Rägo, R. 54, 139, 148
 Rähesoo, K. 181
 Rängel, Aleksander 49, 250, 255, 261, 335
 Rängel, Anton 174
 Räsänen, dr. 234
 Römmer, A. 174
 Rühl, A. 299
 Rütel (Rüütel), J. 54, 291
 Rydbeck, O. 315
- Saaberk, A. vt.: Saareste, A.
 Saar, A. 244
 Saar, F. 261
 Saar, G. 409
 Saar, H. 284
 Saar, K. 174
 Saareste (end. Saaberk), A. 52, 54, 188, 191, 195, 197, 198, 199, 335, 353, 355
 Saareste, E. 54, 94, 95, 159, 161, 170, 172, 174, 179
 Saarmann, K. 94, 95, 141, 142, 146, 148, 151
 Saarson, B. 173
 Sabler, G. 52, 191
 Sahlgren, J. 315
 Saks, I. 198
 Sammul, J. 408
 Samson v. Himmelstierna 302
 Saral, K. 22, 40, 54, 64, 86, 250, 253, 254, 255, 256, 259, 297
 Sarfels, E. 263, 285
 Sarin, W. 261, 262
 Sarv, J. 6, 7, 10, 13, 14, 16, 17, 22, 24, 40, 209, 215, 242, 315, 335, 385
 Sauer, F. 57, 78, 81
 Sauramo, M. 228
 Savi, F. 409
 Savi, V. 174
 Schamelhout, G. 315
 Schardius, F. 326
 Schartau, S. 315
 Shipai, A. 35
 Schirren, C. 351
 Schlossmann, K. 50, 156, 159, 161, 164, 169, 178, 257, 258, 335, 370
 Schlüter, W. 326
 Schmidt, A. 198
 Schmidt, C. 344
 Schmidt, F. 346, 347
 Schmidt, H. 409
 Schmied-Kowarzik, W. 51, 94, 189
 Schmiedehelm, M. 193, 198
 Schneider, G. 51, 289, 296, 315, 345
 Schrenk, A. 344, 346
 Schröder, E. 8, 22, 94, 253, 254, 255, 262, 297
 Schubbe, A. 341
 Schulzenberg, A. 6, 10, 17, 24, 33, 40, 156, 174, 178
 Schwalbe, J. 198, 200
 Schwalbe, K. 173, 179
 Schütz 325
 Scupin, H. 22, 23, 94, 202, 210, 226, 227, 229, 230
 Seeberg, L. 320
 Seeberg, R. 6
 Seeberg-Elverfeldt, P. 22, 190
 Seeler, W. 51, 52, 134, 135, 137, 140, 144, 145, 149, 315
 Seemann, S. 411
 Seesemann, O. 52, 94, 124, 125, 126
 Sehrwald, G. 315
 Sein, O. 410
 Sellheim, F. 411
 Semmer 248
 Semper, Johannes, agr. 281
 Semper, Johannes, mag. phil. 95, 191, 199
 Sepp, H. 49, 149, 192, 199, 349
 Sepp, L. 224
 Sepp, P. 409
 Sepre, O. 409
 Setälä, E. N. 21, 197
 Seydlitz, J. 302
 Sibbul, E. 175
 Siil, E. 411
 Sikk, J. 181
 Sild, O. 28, 40, 85, 88, 121, 123, 124, 125, 127, 129, 130
 Silde, O. 218
 Sildnik, A. 10, 22, 149, 191, 199
 Sillem, M. 315
 Simberg, P. 218
 Simenson, E. 199
 Simm, A. 34, 36
 Simm, J. 34
 Simons, A. 315
 Sinaiski, V. 315
 Sinka, A. 223, 245
 Sirg, E. 409
 Sirotinin, V. 157, 169
 Sitska, J. 315
 Siward, A. 244, 246
 Sivers, S. 49, 54, 190
 Sjövall, E. 315
 Skabeika, K. 315
 Soans, T. 173, 182
 Sodoffsky, A. 315
 Sogenbits, H. 174, 181
 Sokka, A. 6
 Sommer, Alfred 22, 87, 94, 156, 161, 164, 168, 333, 335

- Sommer, Alma-Ludmilla 198
 Sorgenfei, E. 173
 Sori, R. 408
 Sossi, A. 173
 Sossi, H. 226, 244
 Spekke, A. 315
 Spitšakov, F. [T.] 52, 289
 Spitz, H. 161
 Spohr, E. 52, 210, 212, 231, 235, 242, 243
 Sponholz, G. 175
 Spranzmann, A. 281
 Sresnevsckaja, N. 221
 Stamm, A. 173, 315
 Stamm, J. 22, 156, 158, 162, 170, 181
 Stammler 4
 Stein, H. 244
 Stein, R. 181
 Stein, S. 51, 95, 191, 195, 315
 Steinberg, A. 281
 Steinfeldt, W. 173, 409
 Stender-Petersen, A. 94, 188
 Sternfeld, A. 10
 Stetson, J. 315
 Stieda, A. 50
 Stokkeby, A. 181
 Strandman, O. 27, 105, 143, 152
 Strählmann 315
 Stromberg, A. v. 28, 52, 121, 125, 315
 Stryck, F. v. 11
 Stryk, G. v. 315
 Suits, A. 54, 190
 Suits, G. 2, 11, 22, 34, 54, 189, 315, 379, 381
 Sumakov, G. 239
 Sumberg, V. 175, 181, 390, 409, 410
 Susi, A. 392
 Suslov, V. 307
 Svenonius, O. 54, 190
 Söber, H. 172
 Särev, H. 245, 246
 Säask, R. 174, 175
 Söderblom, N. 106, 130
 Söderström, W. 313
 Sööt, K. 173
 Süss, W. 52, 188, 194
 Sütt, J. 220, 221, 244
 Šmurlo, E. 315
 Štšerbatskoi, F. 315
 Šuvalov, M. 410
 Taalman, A. 410
 Taecker 250
 Tagepera, K. 94, 253, 255, 261
 Tallgren, A. M. 51, 52, 189, 193, 315, 335
 Talts, J. 235, 237, 245
 Talvik, S. 22, 49, 157, 158, 161, 170, 171, 178, 370
 Tamberg, R. 173
 Tamm, A. 193, 390, 401, 408
 Tamm, H. 244
 Tamm, R. 175
 Tammann, A. 365, 410
 Tammekann, A. 94, 95, 211, 212, 226, 227, 241, 242, 244, 245
 Tassa, A. 309
 Tasso, G. 293
 Tavaststjerna, V. 315
 Tavior, A. 315
 Teas, P. 173, 182
 Tedder, J. 199
 Tedder, R. 173, 175
 Teder, E. 172
 Teemant, J. 27
 Tehver, J. 253, 256, 260, 261
 Teichert, C. 228
 Teinman, J. 389, 390, 392, 401, 408
 Teleki, P. 315
 Tennmann, E. 28, 121, 124, 125, 129, 130, 195
 Teräsvuori, K. 51, 52, 277, 293, 320, 321
 Thomson, A. 51, 281, 287
 Thomson, I. 198
 Thomson, P. 95, 212, 242
 Thomson, W. 130
 Tiedemann, W. 40, 75
 Tiganik, L. 222, 224, 245
 Tigerstedt, R. 158, 178
 Tiisik, K. 28, 52, 122, 126
 Tiitso, K. 225, 244
 Tiitso, M. 159, 175, 182
 Tiling, B. 199
 Tiling, W. v. 347
 Tilzen, M. 244
 Timpmann, A. 221
 Timpmann, K. 221
 Tjutrumov, I. 49, 133, 145, 147
 Tohver, S. 174
 Tomberg, J. 94, 95, 252, 254, 255, 256, 259, 261, 298
 Tomberg, O. 175
 Tomingas, A. 174
 Tomson, F. 173
 Tomson, L. 315
 Toomingas, K. 173, 180
 Topman, A. 95, 124, 126
 Tork, J. 54, 192, 195
 Treffner, K. 10, 31, 34, 35
 Treial, H. 401, 408, 409
 Treial, J. 6
 Treiberg, E. 174
 Treiberg, P. 52, 189, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 315, 349, 401, 408
 Treude, D. 390, 401, 408
 Treufeldt, A. 411
 Treufeldt, E. 410

- Treufeldt, R. 154
 Triik, N. 106
 Troedsson, G. 228
 Truu, A. 278
 Truusmann, J. 315
 Tschakkar, H. 259
 Tsvetkov, D. 199, 355
 Tubarik, O. 411
 Tudeberg, A. 215
 Tuisk, A. 244
 Tuisk, R. 175
 Töllasepp, A. 220, 221
 Tõnisson, J. 34, 84, 105, 106, 143, 152
 Tõnson, M. 198
 Täht, G. 173
 Tõlp, J. 410
 Tüür, K. 10, 40

U
 Ucke, A. 51, 156, 157, 169, 170
 Uddgren, H. 315
 Uexküll, N. 315
 Ugam, I. 173
 Uluots, J. 35, 40, 49, 54, 85, 88, 90, 133, 134, 136, 139, 140, 142, 144, 145, 149, 151, 297, 333, 335, 378
 Umbliä, E. 279
 Undén, U. T. 106
 Undritz, A. 259
 Univer, A. 198
 Unt, H. 410
 Urgart, O. 381
 Usk, J. 226
 Ustrjalov, N. 316
 Uudelt, J. 174

V
 Vaabel, J. 150, 153, 365, 409
 Vaarberg, G. 411
 Vadi, V. 54, 93, 94, 95, 159, 161, 169, 171, 172, 173, 179
 Vaga, A. 244
 Vaga, V. 198, 381
 Vaher, J. 181
 Vaher, M. 130
 Wahl, A. 230
 Wahl, E. v. 226
 Wahter, L. 154
 Vahtramäe, H. 181
 Valdes, A. 50, 52, 158, 170, 172, 178, 370
 Waldmann, J. 8, 22, 52, 248, 250, 254, 258, 259, 333, 335
 Valdmann, K. 128
 Valent, A. 6
 Valfisch, J. 279
 Valk, H. 409
 Wallner, R. 182, 316
 Walter, E. 244
 Walter, G. 409
 Walter, R. 130

 Wanach, R. 51, 156, 164, 169
 Vares, T. 305
 Varik, J. 6, 10
 Varma, A. 153
 Vasar, J. 199, 200, 351, 410
 Vasmer, M. 15, 52, 64, 188, 192, 316, 333, 335, 353
 Vasmuth, P. 234
 Vechterstein, E. 281
 Wehik, L. 173
 Veide, J. 392
 Veiderman, A. 81
 Veiderpass, N. 54, 159, 161, 162, 163, 172, 180, 381
 Weilin, Y. 316
 Weinberg, E. 95, 159, 163, 165, 171, 173, 180, 182
 Weiss, H. 410
 Vellbaum, J. 284
 Vellner, V. 306
 Weltmann, A. 174
 Weltmann, K. 316, 320, 321
 Verberg, K. 54, 94, 275, 283, 285, 290, 296, 299
 Veske, E. 215
 Veski, J. V. 22, 190, 195, 316
 Westberg, K. 316
 Vester, E. 409
 Vesterinen, A. 316
 Vesterinen, E. 275
 Westmann, K. 316
 Westmann, L. 259
 Westmann, N. 259
 Viburg, I. 175
 Wiburg, J. 173, 182
 Widegren 316
 Widik, F. 258
 Vidik, P. 283
 Widik, R. 259, 263
 Wieland, C. 312
 Vigel, E. 320, 321
 Wiget, W. 49, 188, 193
 Wihalem, H. 154
 Wiinapuu, H. 173, 316, 409
 Viirok, E. 282
 Wiklund, K. 11, 12
 Vilberg, G. 235
 Wilde, E. 379, 381
 Wilde, J. 175
 Wilhelmson, D. 320
 Wilhelmson, K. 54, 96, 190
 Vilip, J. 50, 202, 209, 215, 385
 Villamov, E. 411
 Villberg, M. 175
 Villecourt, L. 95, 149
 Willemi, K. 173, 179
 VILLEMS, R. 54, 96, 170, 172, 174, 180
 Villmann, E. 409
 Vilms, J. 137, 175, 179

- Wilpert, A. 223, 244
 Winkelmann, E. 326
 Winnig, A. 4
 Virányi, E. 54, 96, 190
 Virén, R. 234
 Wirén, R., dr. 316
 Wirkhaus, A. 125
 Wirkhaus, O. 125
 Visnapuu, H. 10
 Vitsut, J. 284
 Wittlich, B. 244
 Wittlich, J. 244
 Wittlich, M. 22, 40, 41, 47, 134, 147, 210, 226, 242, 297
 Vodja, J. 181
 Vogel, K. 174
 Voiman, M. 126
 Voitka, J. 409
 Volmer, C. 150, 181
 Volmer, L. 175
 Volt, I. 391, 408
 Wrangel, E. 316
 Wähner, A. 226, 244
 Väinaste, J. 198
 Väisälä, K. 22, 23, 52, 209
 Väisänen, A. O. 316
 Värnik, J. 260
 Väärsi, I. 173
 Würtz, F. 316
 Ōsso, E. 10, 40
 Ōunapuu, A. 410
 Ōunmann, J. 279
 Ōunmann, M. 181
 Ōpik, A. 95, 212, 226, 227, 228, 229, 242, 243, 244, 246
 Ōpik, E. 50, 53, 211, 218, 243
 Ŭksti, A. 243
 alites, P. 316
 Zastrow, E. 244
 Zdeněk, U. 316
 Zeiss 218
 Zekul, K. 410
 Zernask, O. 391, 408
 Zimmer, H. 262
 Zimmermann, J. 22, 85, 250
 Zion, V. 181
 Zmigrodsky, J. 316
 Zoepffel, R. 347
 Zolk, K. 95, 289, 290, 357
 Žakov, K. 22, 23, 189, 190

Trükivigu.

- Lk. 28, rida 18 ülalt: on *N. Tiisik*, peab olema *K. Tiisik*.
 „ 51, „ 1 alt: „ *Stein, V.*, „ „ *Stein, S.*
 „ 52, „ 4 „ „ *S. v. Czekey*, „ „ *S. v. Csekey*.
 „ 52, „ 3 „ „ *M. Haltenberg*, „ „ *M. Haltenberger*.
 „ 120, „ 5 „ „ *IV*, „ „ *VII*.
 „ 157, „ 12 ülalt: „ *A. Fehrmann*, „ „ *E. Fehrmann*.
 „ 170, „ 2 „ „ *Blessig, R.*, „ „ *Blessig. E.*
 „ 173, „ 12 „ *Ilse Ugam* ja *I. Pöder* on üks ja sama isik.
 „ 174, „ 9 „ *Salme Jürisson* ja *S. Tohver* on üks ja sama isik.
 „ 174, „ 7 alt: on *Lander*, peab olema *Langer, K.*
 „ 175, „ 10 „ „ *A. Ibrus* ja *A. Määr* on üks ja sama isik.
 „ 196, „ 12 ülalt: on *Boerner, W.*, peab olema *Boerner, F.*
 „ 225, „ 4 „ „ *Feldman, A.*, „ „ *Feldmann, H.*
 „ 250, „ 18 „ „ *J. Paukul*, „ „ *E. Paukul*.
 „ 254, „ 6 „ „ *6. X 1919* „ „ *12. IX 1919*.
 „ 254, „ 14 alt: „ *Paukul, J.* „ „ *Paukul, E.*
 „ 297, „ 4 ülalt: „ *Kundsin, J.*, „ „ *Kundsin, L.*

Eelmiste köidete sisu. — Contenu des volumes précédents.

A I (1921). **1.** A. Paldrock. Ein Beitrag zur Statistik der Geschlechtskrankheiten in Dorpat während der Jahre 1909—1918. — **2.** K. Väisälä. Verallgemeinerung des Begriffes der Dirichletschen Reihen. — **3.** C. Schlossmann. Hapete mõju kolloidide peale ja selle tähtsus patoloogias. (L'action des acides sur les colloïdes et son rôle dans la pathologie.) — **4.** K. Regel. Statistische und physiognomische Studien an Wiesen. Ein Beitrag zur Methodik der Wiesenuntersuchung. — **5.** H. Reichenbach. Notes sur les microorganismes trouvés dans les pêches planctoniques des environs de Couda (gouv. d'Archangel) en été 1917. — **Misc.** F. Bucholtz. Der gegenwärtige Zustand des Botanischen Gartens zu Dorpat und Richtlinien für die Zukunft.

A II (1921). **1.** H. Bekker. The Kukers stage of the ordovician rocks of NE Estonia. — **2.** C. Schlossmann. Über die Darmspirochäten beim Menschen. — **3.** J. Letzmann. Die Höhe der Schneedecke im Ostbaltischen Gebiet. — **4.** H. Kaho. Neutraalsoolade mõjust ultramaksimum-temperatuuri peale *Tradescantia zebrina* juures. (Über den Einfluss der Neutralsalze auf die Temperatur des Ultramaximums bei *Tradescantia zebrina*.)

A III (1922). **1.** J. Narbutt. Von den Kurven für die freie und die innere Energie bei Schmelz- und Umwandlungsvorgängen. — **2.** A. Томсонъ (A. Thomson). Значение аммонійныхъ солей для питания высшихъ культурныхъ растений. (Der Wert der Ammonsalze für die Ernährung der höheren Kulturpflanzen.) — **3.** E. Blessig. Ophthalmologische Bibliographie Russlands 1870—1920. I. Hälfte (S. I—VII und 1—96). — **4.** A. Lüüs. Ein Beitrag zum Studium der Wirkung künstlicher Wildunger Helenenquellensalze auf die Diurese nierenkranker Kinder. — **5.** E. Öpik. A statistical method of counting shooting stars and its application to the Perseid shower of 1920. — **6.** P. N. Kogerman. The chemical composition of the Estonian M.-Ordovician oil-bearing mineral „Kukersite“. — **7.** M. Wittlich und S. Weshnjakow. Beitrag zur Kenntnis des estländischen Ölschiefers, genannt Kukersit. — **Misc.** J. Letzmann. Die Trombe von Odenpäh am 10. Mai 1920.

A IV (1922). **1.** E. Blessig. Ophthalmologische Bibliographie Russlands 1870—1920. II. Hälfte (S. 97—188). — **2.** A. Valdes. Glükogeeni hulka vähendavate tegurite mõju üle südame spetsiifilise lihassüsteemi glükogeeni peale. (Über den Einfluss der die Glykogenmenge vermindernenden Faktoren auf das Glykogen des spezifischen Muskelsystems des Herzens.) — **3.** E. Öpik. Notes on stellar statistics and stellar evolution. — **4.** H. Kaho. Raskemetallsoolade kihvitussest taimeplasma kohta. (Über die Schwermetallgiftwirkung in bezug auf das Pflanzenplasma.) — **5.** J. Piiper und M. Härms. Der Kiefernkreuzschnabel der Insel Ösel *Loxia pityopsittacus estiae* subsp. nov. — **6.** L. Poska-Teiss. Zur Frage über die vielkernigen Zellen des einschichtigen Plattenepithels.

A V (1924). 1. E. Öpik. Photographic observations of the brightness of Neptune. Method and preliminary results. — 2. A. L ü ü s. Ergebnisse der Krüppelkinder-Statistik in Eesti. — 3. C. S c h l o s s m a n n. Culture in vitro des protozoaires de l'intestin humain. — 4. H. K a h o. Über die physiologische Wirkung der Neutralsalze auf das Pflanzenplasma. — 5. Y. K a u k o. Beiträge zur Kenntnis der Torfzersetzung und Vertorfung. — 6. A. T a m m e k a n n. Eesti diktiõneema-kihi uurimine tema tekkimise, vana-duse ja levimise kohta. (Untersuchung des Dictyonema-Schiefers in Estland nach Entstehung, Alter und Verbreitung.) — 7. Y. K a u k o. Zur Bestimmung des Vertorfungsgrades. — 8. N. W e i d e r p a s s. Eesti piparmündi-õli (*Oleum menthae esthicae*). (Das estnische Pfefferminzöl.)

A VI (1924). 1. H. B e k k e r. Mõned uued andmed Kukruse lademe stratigraafiast ja faunast. (Stratigraphical and paleontological supplements on the Kukruse stage of the ordovician rocks of Eesti (Estonia).) — 2. J. W i l i p. Experimentelle Studien über die Bestimmung von Isothermen und kritischen Konstanten. — 3. J. L e t z m a n n. Das Bewegungsfeld im Fuss einer fortschreitenden Wind- oder Wasserhose. — 4. H. S e u p i n. Die Grundlagen paläogeographischer Karten. — 5. E. Öpik. Photometric measures on the moon and the earth-shine. — 6. Y. K a u k o. Über die Vertorfungswärme. — 7. Y. K a u k o. Eigentümlichkeiten der H_2O - und CO_2 -Gehalte bei der unvollständigen Verbrennung. — 8. M. T i l z e n und Y. K a u k o. Die wirtschaftlichen Möglichkeiten der Anwendung von Spiritus als Brennstoff. — 9. M. W i t t l i c h. Beitrag zur Untersuchung des Öles aus estländischem Ölschiefer. — 10. J. W i l i p. Emergenzwinkel, Unstetigkeitsflächen, Laufzeit. — 11. H. S e u p i n. Zur Petroleumfrage in den baltischen Ländern. — 12. H. R i c h t e r. Zwei Grundgesetze (Funktion- und Strukturprinzip) der lebendigen Masse.

A VII (1925). 1. J. V i l m s. Kõhreglükogeeni püsivusest mõne-suguste glükogeeni vāhendavate tegurite puhul. (Über die Stabilität des Knorpelglykogens unter verschiedenen das Glykogen zum Verschwinden bringenden Umständen.) — 2. E. B l e s s i g. Ophthalmologische Bibliographie Russlands 1870—1920. Nachtrag. — 3. O. K u r i k s. Trachoma Eestis (eriti Tartus) mõõdunud ajal ja praegu. (Das Trachom in Estland (insbesondere in Dorpat) einst und jetzt.) — 4. A. B r a n d t. Sexualität. Eine biologische Studie. — 5. M. H a l t e n b e r g e r. Gehört das Baltikum zu Ost-, Nord- oder zu Mitteleuropa? — 6. M. H a l t e n b e r g e r. Recent geographical work in Estonia.

A VIII (1925). 1. H. J a a k s o n. Sur certains types de systèmes d'équations linéaires à une infinité d'inconnues. Sur l'interpolation. — 2. K. F r i s c h. Die Temperaturabweichungen in Tartu (Dorpat) und ihre Bedeutung für die Witterungsprognose. — 3. O. K u r i k s. Muutused leeprahaigete silmas Eesti leprosooriumide haigete läbivaatamise pōhjal. (Die Lepra des Auges.) — 4. A. P a l d r o c k. Die Senkungsreaktion und ihr praktischer Wert. — 5. A. Öpik. Beiträge zur Kenntnis der Kukruse- (C_2 -) Stufe in Eesti. I. — 6. M. W i t t l i c h. Einiges über den Schwefel im estländischen Ölschiefer (Kukersit)

und dessen Verschmelzungsprodukten. — 7. H. Kaho. Orientierende Versuche über die stimulierende Wirkung einiger Salze auf das Wachstum der Getreidepflanzen. I.

A IX (1926). 1. E. Krahn. Über Minimaleigenschaften der Kugel in drei und mehr Dimensionen. — 2. A. Mäeier. Ein Beitrag zur Frage des Vorrückens des Peipus an der Embachmündung und auf der Peipusinsel Pirisaar in dem Zeitraum von 1682 bis 1900. — 3. M. Haltenberger. Der wirtschaftsgeographische Charakter der Städte der Republik Eesti. — 4. J. Rumma. Die Heimatforschung in Eesti. — 5. M. Haltenberger. Der Stand des Aufnahme- und Kartenwesens in Eesti. — 6. M. Haltenberger. Landeskunde von Eesti. I. — 7. A. Tammekann. Die Oberflächengestaltung des nord-ostestländischen Küstentafellandes. — 8. K. Frisch. Ein Versuch das Embachhochwasser im Frühling für Tartu (Dorpat) vorherzubestimmen.

A X (1926). 1. M. Haltenberger. Landeskunde von Eesti. II—III. — 2. H. Scupin. Alter und Herkunft der ostbaltischen Solquellen und ihre Bedeutung für die Frage nach dem Vorkommen von Steinsalz im baltischen Obersilur. — 3. Th. Lippmaa. Floristische Notizen aus dem Nord-Altai nebst Beschreibung einer neuen *Cardamine*-Art aus der Sektion *Dentaria*. — 4. Th. Lippmaa. Pigmenttypen bei Pteridophyta und Anthophyta. I. Allgemeiner Teil. — 5. E. Pipenberg. Eine städtemorphographische Skizze der estländischen Hafenstadt Pärnu (Pernau). — 6. E. Spohr. Über das Vorkommen von *Sium erectum* Huds. und *Lemna gibba* L. in Estland und über deren nordöstliche Verbreitungsgrenzen in Europa. — 7. J. Wilip. On new precision-seismographs.

A XI (1927). 1. Th. Lippmaa. Pigmenttypen bei Pteridophyta und Anthophyta. II. Spezieller Teil. — 2. M. Haltenberger. Landeskunde von Eesti. IV—V. — 3. H. Scupin. Epirogenese und Orogenese im Ostbaltikum. — 4. K. Schlossmann. Mikroorganismide kui bioloogiliste reaktiivide tähtsusest keemias. (Le rôle des ferments microbiens dans la chimie.) — 5. J. Sarv. Ahmese geomeetriselised joonised. (Die geometrischen Figuren des Ahmes.) — 6. K. Jaanson-Orviku. Beiträge zur Kenntnis der Aseri- und der Tallinnastufe in Eesti. I.

A XII (1927). 1. E. Reinwaldt. Beiträge zur Muriden-Fauna Estlands mit Berücksichtigung der Nachbargebiete. — 2. A. Öpik. Die Inseln Odensholm und Rogö. Ein Beitrag zur Geologie von NW-Estland. — 3. A. Öpik. Beiträge zur Kenntnis der Kukruse-(C₂-)Stufe in Eesti. II. — 4. Th. Lippmaa. Beobachtungen über durch Pilzinfektion verursachte Anthocyaninbildung. — 5. A. Laur. Die Titration des Ammoniumhydrosulfides mit Ferricyankalium. — 6. N. King. Über die rhythmischen Niederschläge von PbJ₂, Ag₂CrO₄ und AgCl im kapillaren Raume. — 7. P. N. Kogerman and J. Kranig. Physical constants of some alkyl carbonates. — 8. E. Spohr. Über brunsterzeugende Stoffe im Pflanzenreich. Vorläufige Mitteilung.

A XIII (1928). 1. J. Sarw. Zum Beweis des Vierfarbensatzes. — 2. H. Scupin. Die stratigraphische Stellung der Devonschichten im Südosten Estlands. — 3. H. Perltz. On the parallelism between

the rate of change in electric resistance at fusion and the degree of closeness of packing of metallic atoms in crystals. — **4.** K. Frisch. Zur Frage der Luftdruckperioden. — **5.** J. Port. Untersuchungen über die Plasmakoagulation von *Paramaecium caudatum*. — **6.** J. Sarw. Direkte Herleitung der Lichtgeschwindigkeitsformeln. — **7.** K. Frisch. Zur Frage des Temperaturanstiegens im Winter. — **8.** E. Spohr. Über die Verbreitung einiger bemerkenswerter und schutzbedürftiger Pflanzen im Ostbaltischen Gebiet. — **9.** N. Rägo. Beiträge zur Kenntnis des estländischen Dictyonemaschiefers. — **10.** C. Schlossmann. Études sur le rôle de la barrière hémato-encéphalique dans la genèse et le traitement des maladies infectieuses. — **11.** A. Öpik. Beiträge zur Kenntnis der Kukruse- (C_2-C_3) Stufe in Eesti. III.

A XIV (1929). **1.** J. Rives. Über die histopathologischen Veränderungen im Zentralnervensystem bei experimenteller Nebenniereninsuffizienz. — **2.** W. Wadi. Kopsutuberkuloosi areng ja kliinilised vormid. (Der Entwicklungsgang und die klinischen Formen der Lungentuberkulose.) — **3.** E. Markus. Die Grenzverschiebung des Waldes und des Moores in Alatskivi. — **4.** K. Frisch. Zur Frage über die Beziehung zwischen der Getreideernte und einigen meteorologischen Faktoren in Eesti.

A XV (1929). **1.** A. Nõmmik. The influence of ground limestone on acid soils and on the availability of nitrogen from several mineral nitrogenous fertilizers. — **2.** A. Öpik. Studien über das estnische Unterkambrium (Estonium). I—IV. — **3.** J. Nuut. Über die Anzahl der Lösungen der Vierfarbenaufgabe. — **4.** J. Nuut. Über die Vierfarbenformel. — **5.** J. Nuut. Topologische Grundlagen des Zahlbegriffs. — **6.** Th. Lippmaa. Pflanzenökologische Untersuchungen aus Norwegisch- und Finnisch-Lappland unter besonderer Berücksichtigung der Lichtfrage.

B I (1921). **1.** M. Vasmer. Studien zur albanesischen Wortforschung. I. — **2.** A. v. Bulmerincq. Einleitung in das Buch des Propheten Maleachi. 1. — **3.** M. Vasmer. Osteuropäische Ortsnamen. — **4.** W. Anderson. Der Schwank von Kaiser und Abt bei den Minsker Juden. — **5.** J. Bergman. Quaestiunculæ Horatianæ.

B II (1922). **1.** J. Bergman. Aurelius Prudentius Clemens, der grösste christliche Dichter des Altertums. I. — **2.** L. Kettunen. Lõunavepsa häälik-ajalugu. I. Konsonandid. (Südwepsische Lautgeschichte. I. Konsonantismus.) — **3.** W. Wiget. Altgermanische Lautuntersuchungen.

B III (1922). **1.** A. v. Bulmerincq. Einleitung in das Buch des Propheten Maleachi. 2. — **2.** M. A. Курчинский (M. A. Kurtschinsky). Социальный законъ, случай и свобода. (Das soziale Gesetz, Zufall und Freiheit.) — **3.** A. R. Cederberg. Die Erstlinge der estländischen Zeitungsliteratur. — **4.** L. Kettunen. Lõunavepsa häälik-ajalugu. II. Vokaalid. (Südwepsische Lautgeschichte. II. Voka-

lismus.) — 5. E. Kieckers. Sprachwissenschaftliche Miscellen. II. — 6. A. M. Tallgren. Zur Archäologie Eestis. I.

B IV (1923). 1. E. Kieckers. Sprachwissenschaftliche Miscellen. II. — 2. A. v. Bulmerincq. Einleitung in das Buch des Propheten Maleachi. 3. — 3. W. Anderson. Nordasiatische Flutsagen. — 4. A. M. Tallgren. L'ethnographie préhistorique de la Russie du nord et des États Baltiques du nord. — 5. R. Gutmann. Eine unklare Stelle in der Oxforder Handschrift des Rolandsliedes.

B V (1924). 1. H. Mutschmann. Milton's 'eyesight and the chronology of his works. — 2. A. Pridik. Mut-em-wija, die Mutter Amenhotep's (Amenophis') III. — 3. A. Pridik. Der Mitregent des Königs Ptolemaios II Philadelphos. — 4. G. Suess. De Graecorum fabulis satyricis. — 5. A. Berendts und K. Grass. Flavius Josephus: Vom jüdischen Kriege, Buch I—IV, nach der slavischen Übersetzung deutsch herausgegeben und mit dem griechischen Text verglichen. I. Teil (S. 1—160). — 6. H. Mutschmann. Studies concerning the origin of „Paradise Lost“.

B VI (1925). 1. A. Saareste. Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes. I. Analüüs. (Du sectionnement lexicologique dans les patois estoniens. I. Analyse.) — 2. A. Bjerre. Zur Psychologie des Mordes.

B VII (1926). 1. A. v. Bulmerincq. Einleitung in das Buch des Propheten Maleachi. 4. — 2. W. Anderson. Der Chalifenmünzfund von Kochtel. (Mit Beiträgen von R. Vasmer.) — 3. J. Mägiste. Rosona (Eesti Ingeri) murde pööjõned. (Die Hauptzüge der Mundart von Rosona). — 4. М. А. Курчинский (M. A. Kurtschinsky). Европейский хаосъ. Экономическія послѣдствія великой войны. (Das europäische Chaos.)

B VIII (1926). 1. A. M. Tallgren. Zur Archäologie Eestis. II. — 2. H. Mutschmann. The secret of John Milton. — 3. L. Kettunen. Untersuchung über die livische Sprache. I. Phonetische Einführung. Sprachproben.

B IX (1926). 1. N. Maim. Parlamentarismist Prantsuse restauratsioonialal (1814—1836). (Du parlementarisme en France pendant la Restauration.) — 2. S. v. Csekey. Die Quellen des estnischen Verwaltungsrechts. I. Teil (S. 1—102). — 3. A. Berendts und K. Grass. Flavius Josephus: Vom jüdischen Kriege, Buch I—IV, nach der slavischen Übersetzung deutsch herausgegeben und mit dem griechischen Text verglichen. II. Teil (S. 161—288). — 4. G. Suess. De eo quem dicunt inesse Trimalchionis cenae sermone vulgari. — 5. E. Kieckers. Sprachwissenschaftliche Miscellen. III. — 6. C. Vilhelmsen. De ostraco quod Revaliae in museo provinciali servatur.

B X (1927). 1. H. B. Rahamägi. Eesti Evangeeliumi Luteri usu vaba rahvakirik vabas Eestis. (Die evangelisch-lutherische freie Volkskirche im freien Eesti. Anhang: Das Gesetz betreffend die religiösen Gemeinschaften und ihre Verbände.) — 2. E. Kieckers. Sprachwissenschaftliche Miscellen. IV. — 3. A. Berendts und K. Grass. Flavius Josephus: Vom jüdischen Kriege, Buch I—IV, nach der slavischen

Übersetzung deutsch herausgegeben und mit dem griechischen Text verglichen. III. Teil (S. 289—416). — **4.** W. Schmied-Kowarzik. Die Objektivation des Geistigen. (Der objektive Geist und seine Formen.) — **5.** W. Anderson. Novelline popolari sammarinesi. I.

B XI (1927). **1.** O. Looorits. Liivi rahva usund. (Der Volksglaube der Liven.) I. — **2.** A. Berendts und K. Grass. Flavius Josephus: Vom jüdischen Kriege, Buch I—IV, nach der slavischen Übersetzung deutsch herausgegeben und mit dem griechischen Text verglichen. IV. Teil (S. 417—512). — **3.** E. Kieckers. Sprachwissenschaftliche Miscellen. V.

B XII (1928). **1.** O. Looorits. Liivi rahva usund. (Der Volksglaube der Liven.) II. — **2.** J. Mägiste. *oi-, ei-*deminutiivid läänemeresoome keelis. (Die *oi-, ei-*Deminutiva der ostseefinnischen Sprachen).

B XIII (1928). **1.** G. Suess. Petronii imitatio sermonis plebei qua necessitate coniungatur cum grammatica illius aetatis doctrina. — **2.** С. Штейн (S. v. Stein). Пушкин и Гофман. (Puschkin und E. T. A. Hoffmann.) — **3.** A. V. Kõrv. Värsimõõt Veske „Eesti rahvalauludes“. (Le mètre des „Chansons populaires estoniennes“ de Veske.)

B XIV (1929). **1.** Н. Майм (N. Maim). Парламентаризм и суверенное государство. (Der Parlamentarismus und der souveräne Staat.) — **2.** S. v. Csekey. Die Quellen des estnischen Verwaltungsrechts. II. Teil (S. 103—134). — **3.** E. Virányi. Thalès Bernard, littérateur français, et ses relations avec la poésie populaire estonienne et finnoise.

B XV (1929). **1.** A. v. Bulmerincq. Kommentar zum Buche des Propheten Maleachi. 1 (1, 2—11). — **2.** W. E. Peters. Benito Mussolini und Leo Tolstoi. Eine Studie über europäische Menschheitstypen. — **3.** W. E. Peters. Die stimmanalytische Methode. — **4.** W. Freymann. Platons Suchen nach einer Grundlegung aller Philosophie.

B XVI (1929). **1.** O. Looorits. Liivi rahva usund. (Der Volksglaube der Liven.) III. — **2.** W. Süss. Karl Morgenstern (1770—1852). I. Teil (S. 1—160).

C I—III (1929). **I 1.** Ettelugemiste kava 1921. aasta I poolaastal. — **I 2.** Ettelugemiste kava 1921. aasta II poolaastal. — **I 3.** Dante pidu 14. IX. 1921. (Dantefeier 14. IX. 1921.) R. Gutmann. Dante Alighieri. W. Schmied-Kowarzik. Dantes Weltanschauung. — **II 1.** Ettelugemiste kava 1922. aasta I poolaastal. — **II 2.** Ettelugemiste kava 1922. aasta II poolaastal. — **III 1.** Ettelugemiste kava 1923. aasta I poolaastal. — **III 2.** Ettelugemiste kava 1923. aasta II poolaastal.

C IV—VI (1929). **IV 1.** Ettelugemiste kava 1924. aasta I poolaastal. — **IV 2.** Ettelugemiste kava 1924. aasta II poolaastal. — **V 1.** Ettelugemiste kava 1925. aasta I poolaastal. — **V 2.** Ettelugemiste kava 1925. aasta II poolaastal. — **VI 1.** Ettelugemiste kava 1926. aasta I poolaastal. — **VI 2.** Ettelugemiste kava 1926. aasta II poolaastal.

C VII—IX (1929). VII 1. Ettelugemiste kava 1927. aasta I poolaastal. — **VII 2.** Ettelugemiste kava 1927. aasta II poolaastal. — **VIII 1.** Ettelugemiste kava 1928. aasta I poolaastal. — **VIII 2.** Ettelugemiste kava 1928. aasta II poolaastal. — **IX 1.** Ettelugemiste kava 1929. aasta I poolaastal. — **IX 2.** Ettelugemiste kava 1929. aasta II poolaastal. — **IX 3.** Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli isiklik koosseis 1. detsembril 1929.

TARTU ÜLIKOOLI TOIMETUSED ilmuvad kolmes seerias:

A: Mathematica, physica, medica. (Matemaatika-loodusteaduskonna, arstiteaduskonna, loomaarstiteaduskonna ja põllumajandusteaduskonna tööd.)

B: Humaniora. (Usuteaduskonna, filosoofiateaduskonna ja õigusteaduskonna tööd.)

C: Annales. (Aastaaruanded.)

Ladu: Ülikooli Raamatukogus, Tartus.

LES PUBLICATIONS DE L'UNIVERSITÉ DE TARTU (DORPAT) se font en trois séries:

A: Mathematica, physica, medica. (Mathématiques, sciences naturelles, médecine, sciences vétérinaires, agronomie.)

B: Humaniora. (Théologie, philosophie, philologie, histoire, jurisprudence.)

C: Annales.

Dépôt: La Bibliothèque de l'Université de Tartu, Estonie.
